

OSREDNJA
KNJIŽNICA
CELJE

P23205

CELJSKI ZBORNIK

Celjski zbornik 1985

Na ovitku:

MIR

Detajl s celjskega spomenika narodnoosvobodilne borbe. Avtor akad. kipar Jakob Savinšek, 1922—1961. (Foto Viktor Berk)

(881 21904 1/101)

CELJSKI ZBORNIK

1985

CELJE
1985

CELJSKI ZBORNIK
1985
VSEBINA
1. Zvezek
2. Zvezek
3. Zvezek
4. Zvezek
5. Zvezek
6. Zvezek
7. Zvezek
8. Zvezek
9. Zvezek
10. Zvezek
11. Zvezek
12. Zvezek
13. Zvezek
14. Zvezek
15. Zvezek
16. Zvezek
17. Zvezek
18. Zvezek
19. Zvezek
20. Zvezek
21. Zvezek
22. Zvezek
23. Zvezek
24. Zvezek
25. Zvezek
26. Zvezek
27. Zvezek
28. Zvezek
29. Zvezek
30. Zvezek
31. Zvezek
32. Zvezek
33. Zvezek
34. Zvezek
35. Zvezek
36. Zvezek
37. Zvezek
38. Zvezek
39. Zvezek
40. Zvezek
41. Zvezek
42. Zvezek
43. Zvezek
44. Zvezek
45. Zvezek
46. Zvezek
47. Zvezek
48. Zvezek
49. Zvezek
50. Zvezek
51. Zvezek
52. Zvezek
53. Zvezek
54. Zvezek
55. Zvezek
56. Zvezek
57. Zvezek
58. Zvezek
59. Zvezek
60. Zvezek
61. Zvezek
62. Zvezek
63. Zvezek
64. Zvezek
65. Zvezek
66. Zvezek
67. Zvezek
68. Zvezek
69. Zvezek
70. Zvezek
71. Zvezek
72. Zvezek
73. Zvezek
74. Zvezek
75. Zvezek
76. Zvezek
77. Zvezek
78. Zvezek
79. Zvezek
80. Zvezek
81. Zvezek
82. Zvezek
83. Zvezek
84. Zvezek
85. Zvezek
86. Zvezek
87. Zvezek
88. Zvezek
89. Zvezek
90. Zvezek
91. Zvezek
92. Zvezek
93. Zvezek
94. Zvezek
95. Zvezek
96. Zvezek
97. Zvezek
98. Zvezek
99. Zvezek
100. Zvezek

TINE OREL
1913—1985

V začetku letošnjega rožnika je udarilo med nas nepričakovano, grenko sporočilo: profesor Tine Orel je umrl. Na Lošinju, na obali sinjega Jadrana, je prenehalo biti njegovo srce...

Z njegovo smrtjo smo izgubili kulturnega delavca v najpopolnejšem pomenu besede: slavista, publicista, urednika, prosvetnega in družbenega delavca, zlasti v planinstvu, mi v Celju pa še zelo cenjenega gimnazijskega profesorja in ravnatelja (1938 do 1941, 1945 do 1963), tvornega spremljevalca rasti povojnega gledališkega življenja, izrednega predsednika planinskega društva in sploh dejavnega svetovalca v kulturno prosvetni politiki Celja. V svojem dve desetletji dolgem delovnem izžare-

vanju v Celju je bil v letih 1957—1962 prvi glavni urednik Celjskega zbornika. Prav profesorju Orlu gre zasluga, da je Zbornik po petih letih znova oživel; izposloval mu je materialno osnovo, zastavil vsebinsko zasnovano, ki velja še danes in, nenehno pridobivajoč novih sodelavcev, zasidral tehtnost in kontinuiteto njegovega izhajanja kot izročila »sočasnih in nekdanjih prizadevanj, tehtnih tudi z republiških in državnih vidikov, v vseh vejah družbenega življenja po vsem raznolikem okrajnem teritoriju od Zgornje Savinjske doline do Obsotelja in Kozjanskega« (CeZb 1959, str. 338 in sl.). Kot urednik je profesor Orel poskrbel tudi za posebne izdaje Celjskega zbornika (Zmavc 1958, Raišp 1958, Lešničar 1959, 1960). Njegovo zavzemanje za posebne izdaje smo sprejeli kot pravilo, da nam je tudi tako (Orožen 1971, 1973, 1980; Sore 1969; Klaičeva 1982) »množiti lokalno kulturno in znanstveno tvornost in s tem prispevati k razvoju slovenske kulture in znanosti« (Vlado Novak). Orlovo vabilo »vsem kulturnim in znanstvenim delavcem celjskega okraja, naj v Celjskem zborniku objavljajo dosežke svojega raziskovalnega dela o lokalnih problemih, o vsem tistem, kar terja znanstveno in poljudno znanstveno osvetlitev« (CeZb 1960, str. 349) ostane trajna premisa Zbornikovih urednikov po Orlovem odhodu v Ljubljano.

Kar je Tine Orel zapisal o enem naših velikih mož »Bil je zvest večnemu prizadevanju človeštva, da slehernemu dejanju vdihuje tudi duha in mu s tem zagotavlja trajno vrednost« velja tudi zanj — utemeljitelja in zavzetega družbenika Celjskega zbornika. V tej luči bomo profesorja Tineta Orla ohranili v častnem in hvaležnem spominu tudi v kulturni skupnosti naše občine.

MILKO MIKOLA

RAZVOJ OBLASTI NA OBMOČJU CELJA V OBDOBJU 1945—1954

Upravni razvoj Celja 1945—1954

Za upravni razvoj Celja v obdobju 1945—1954 je bilo v osnovi značilno, da je bilo Celje z bližnjo okolico v tem obdobju upravno izločeno iz okraja in je bilo šele marca 1954 vključeno v okraj Celje. V obdobju 1945—1949 je Celje imelo položaj okraja — *okraj Celje-mesto*, v obdobju 1949—1954 pa je imelo položaj mesta — *mesto Celje*. Na območju LR Slovenije sta poleg Celja imela položaj mesta samo še Ljubljana in Maribor.

Okraj Celje-mesto (1945—1949) je bil kot upravna enota dejansko ustanovljen že jeseni leta 1944, ko je bil formiran **okrajni odbor OF Celje-mesto**. Upravno je okraj Celje-mesto v letih 1945—1947 spadal k okrožju Celje, ki pa je bilo tako kot vsa okrožja na območju LR Slovenije 23. februarja 1947 ukinjeno z zakonom o spremembah zakona o upravni razdelitvi LR Slovenije¹. Teritorialni obseg okraja Celje-mesto je bil prvič natančno določen z zakonom o upravni razdelitvi federalne Slovenije², ki je bil sprejet 6. septembra 1945. Območje okraja Celje-mesto je po tem zakonu obsegalo naslednje katastrske občine in njim pripadajoča naselja:

katastrske občine:	naselja:
Celje-mesto:	Celje-mesto,
Košnica:	Košnica, Polule,
Lisce:	Breg, Lisce, Miklavški hrib,
Medlog:	Babno, Lava, Lopata, Ložnica, Medlog,
Ostrožno:	Dobrova, Lokrovec, Ostrožno,
Spodnja Hudinja:	Gaberje, Spodnja Hudinja, Zgornja Hudinja,
Teharje (del):	Čret,
Zagrad:	Pečovnik, Zagrad, Zavodna.

Območje okraja Celje-mesto se je že leta 1946 nekoliko povečalo, ker sta mu bili z zakonom o upravni ureditvi LR Slovenije z dne 10. 9. 1946 priključeni naselji Zvodno (del) in Teharje (del) iz katastrske občine Teharje. Obe navedeni naselji sta prej spadali h kraju Teharje, ki je upravno spadal k okraju Celje-okolica.

Upravno se je območje okraja Celje-mesto v letih 1945—1946 delilo na četrti ali kvarte in na kraje kot nižje upravne enote. Maja 1945 je bilo na območju okraja Celje-mesto skupaj naslednjih 23 četrti in krajev⁴: I. četrt, II. četrt, III. četrt, IV. četrt, Babno, Čret, Dolgo polje, Gaberje, Košnica, Lava, Lisce, Lokrovec, Lopata—Ostrožno, Ložnica, Medlog, Polule—Breg, Spodnja Hudinja, Sv. Jožef, Zagrad—Pečovnik, Zavodna, Zgornja Hudinja, Nova vas, Dobrova. Po razcepitvi kraja Lopata—Ostrožno na dva samostojna kraja se je število krajev v okraju povečalo na 24. Do avgusta 1945 se je število krajev zmanjšalo na 20, ker je prišlo do združitve posameznih krajev, in sicer: kraji Babno, Medlog in Ložnica so se združili v en kraj: Babno—Medlog—Ložnica; kraja Breg—Polule in Košnica sta se združila v en kraj: Breg—Polule—Košnica; kraja Zagrad in Pečovnik sta se združila v en kraj: Zagrad—Pečovnik; kraja Dobrova in Lokrovec pa sta se združila v en kraj: Dobrova—Lokrovec.

Posamezne četrti in kraji so teritorialno obsegali naslednje ulice oziroma naselja:

I. četrt: Kidričeva ulica, Titov trg, Kolenčeva ulica, Vrvarska ulica, Razlagova ulica, Kocenova ulica, Savinjska ulica (vzhodni del), Gubčeva ulica, Kovaška ulica, Nabrežje svobode, Slomškov trg (severni in vzhodni del), Stanetova ulica (vzhodni del do Tomšičevega trga in do Cankarjeve ulice);

II. četrt: Aškerčeva ulica, Stanetova ulica do Cankarjeve, Cankarjeva ulica (severni del), Stanetova ulica do Kocbekove ulice, severni del Miklošičeve ulice, Levstikova c. (južni del), Mariborska c. od Rudarske šole do savinjske železnice;

III. četrt: Frankopanska ulica, Zrinjskega ulica, Jenkova ulica, Oblakova ulica, Kržišnikova ulica, Gregorčičeva ulica, Šlandrov trg, Kocbekova ulica (zahodni del), Ključavničarska ulica (zahodni del), Levstikova ulica (severni del), Kersnikova ulica od Oblakove do savinjske železnice, Gledališka ulica, Trg mučnikov, Jetniška ulica, Ulica Ive Vranjekove, Prešernova ulica (severni del), Ljubljanska cesta (severni del), Drapšinova ulica do savinjske železnice;

IV. četrt: Zidanškova ulica, Ozka ulica, Zagata, Sodnijska ulica, Na okopih, Trg svobode, Jurčičeva ulica, Trubarjeva ulica, Vegova ulica, Prešernova ulica (južni del), Tomšičev trg (zahodni del), Slomškov trg (jugozahodni del), Ljubljanska c. (južni del);

Gaberje: Tovarniška ulica, Cinkarniška pot, Delavska ulica, Leskovškova ulica, Kovinarska ulica, Krožna pot, Mariborska c. od savinjske železnice do Zidanška, Cesta v Bukovžlak (južni del), Pokopališka c. (od okoliškega pokopališča do Mariborske c.);

Čret: naselje Čret;

Dolgo polje: Stritarjeva ulica, Tkalska ulica, Krajnčeva ulica, Kersnikova ulica, Ipavčeva ulica od savinjske železnice do Dečkove ceste, Drapšinova ulica od savinjske železnice do Dečkove ceste, Veselova ulica, Dečkova cesta od Ipavčeve ulice do kasarne;

Medlog—Babno—Ložnica: naselja Medlog, Babno in Ložnica;

Dobrova—Lokrovec: naselji Dobrova in Lokrovec;
Lava: naselje Lava;
Lopata: naselje Lopata;
Nova vas: naselje Nova vas;
Polule—Breg—Košnica: naselja Polule, Breg in Košnica;
Spodnja Hudinja: naselje Spodnja Hudinja;
Zgornja Hudinja: naselje Zgornja Hudinja;
Sv. Jožef: Pod Kalvarijo, Skalna klet, Cesta na grad, Plečnikova ulica, Pohorska c., Peganova c., Večna pot;
Zagrad—Pečovnik: naselji Zagrad in Pečovnik;
Zavodna: Teharska c. od št. 1 do št. 41 — leva stran in od Tovarne perila do št. 26 — desna stran, Zavodna;
Lisce: naselja Spodnje Lisce, Zgornje Lisce, Miklavžev hrib.

Četrtri in kraji so kot upravne enote obstajali do avgusta 1946, ko so bili ukinjeni. Leta 1946 so se namreč začele kazati tendence, da bi se število četrti in krajev v okraju zmanjšalo. O tem vprašanju je prvič razpravljala ljudska skupščina okraja Celje-mesto že na svojem 2. zasedanju 13. januarja 1946 in sprejela sklep, da se število krajev zmanjša na 7⁵. Novi zakon o upravni razdelitvi LR Slovenije, ki je bil sprejet 2. aprila 1946, je ta predlog upošteval in je na območju okraja Celje-mesto predvidel naslednjih 7 krajev⁶: Celje-mesto, Gaberje, Lisce, Medlog, Ostrožno, Zagrad in Zavodna. Ta upravna ureditev pa se ni izvedla, ker je bil 21. junija 1946 sprejet zakon o odložitvi zakona o upravni razdelitvi LR Slovenije z dne 2. aprila 1946 za nedoločen čas⁷. Skupščina okraja Celje-mesto je o tem vprašanju ponovno razpravljala na svojem 3. zasedanju 23. avgusta 1946 in sklenila, da se četrti in kraji kot upravne enote na območju okraja Celje-mesto odpravijo⁸. Ta sklep je utemeljila z dejstvom, da bo to zmanjšalo stroške upravnega aparata, hkrati pa omogočilo hitrejši gospodarski napredek celotnega okraja.

Določene spremembe na upravnem področju je mesto Celje z bližnjo okolico doživelo leta 1949. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o upravni razdelitvi LR Slovenije⁹ z dne 25. oktobra 1949 med okraji na območju LR Slovenije ni več navajal okraja Celje-mesto, ampak je Celje z bližnjimi naselji upravno dobilo položaj upravne enote, imenovane *mesto Celje*. Mesto Celje je bilo izločeno iz okraja Celje-okolica in je dejansko imelo enak položaj kot prejšnji okraj Celje-mesto. Enak upravni položaj je dajal Celju tudi zakon o razdelitvi LR Slovenije na mesta, okraje in občine¹⁰, ki je bil sprejet 12. aprila 1952. Upravno je mesto Celje kot upravna enota spadalo v letih 1949—1951 k Ljubljanski oblasti. 11. maja 1949 je bil namreč sprejet republiški zakon o ustanovitvi oblasti v LR Sloveniji¹¹, ki je na območju LR Slovenije predvidel ustanovitev treh oblasti: Goriške, Ljubljanske in Mariborske oblasti. Oblasti kot upravne enote naj bi povezovale posamezne okraje in mesta tako kot so to funkcijo v obdobju 1945—1947 opravljala okrožja. Mesto Celje je bilo podrejeno Ljubljanski oblasti do 13. januarja 1951, ko so bile z zakonom o odpravi oblasti¹² te upravne enote ukinjene.

Ob ustanovitvi leta 1949 je mesto Celje kot upravna enota imelo enak teritorialni obseg kot ga je imel okraj Celje-mesto. Novembra 1949 pa je bilo mestu Celje z zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o upravni raz-

delitvi LR Slovenije¹³ priključeno naselje Tremarje, ki je do takrat spadalo h kraju Debro (okraj Celje-okolica); priključen pa mu je bil tudi del katastrske občine Levec, ki je do takrat spadal h kraju Petrovče. Z zakonom o upravni razdelitvi LR Slovenije na mesta, okraje in občine¹⁴, z dne 12. aprila 1952 je bil mestu Celju priključen še del naselja Trnovlje, ki je dotlej spadal h kraju Trnovlje. Zadnje in hkrati največjo teritorialno spremembo pa je mesto Celje doživelo septembra 1952, ko so mu bile z zakonom o spremembi zakona o razdelitvi LR Slovenije na mesta, okraje in občine¹⁵ priključene občine Škofja vas, Smartno v Rožni dolini in Štore. Tako je mesto Celje kot upravna enota teritorialno obsegalo:

1. ožje mestno območje mesta Celje s katastrskimi občinami in naselji:

katastrske občine:	naselja:
Celje:	Celje (del),
Košnica:	Košnica, Polule,
Lisce:	Celje (del), Miklavžev hrib, Lisce,
Medlog:	Babno, Lava, Lopata, Ložnica, Medlog,
Ostrožno:	Dobrova, Lokrovec, Ostrožno,
Spodnja Hudinja:	Celje (del), Nova vas, Spodnja Hudinja, Zgornja Hudinja,
Teharje (del):	Cret,
Tremerje (del):	Tremerje,
Trnovlje (del):	Trnovlje pri Celju (del),
Zagrad:	Pečovnik, Zagrad, Zavodna;

2. občina Škofja vas s katastrskimi občinami in naselji:

katastrske občine:	naselja:
Arclin:	Arclin, Lahovna, Lešje, Prekorje, Runtole, Vojnik okolica (del),
Škofja vas:	Sv. Marjeta, Škofja vas, Zadobrova,
Šmiklavž:	Bovše, Glinsko, Gradišče, Lipovec, Pristava, Razgor, Šmiklavž,
Trnovlje (del):	Leskovec, Ljubečna, Trnovlje pri Celju (del), Začret, Žepina;

3. občina Smartno v Rožni dolini s katastrskimi občinami in naselji:

katastrske občine:	naselja:
Brezova:	Brezova, Konjsko, Loče,
Rožni vrh:	Jezerce pri Smartnem, Otemna, Rožni vrh,
Rupe:	Pepelno, Rupe, Zavrh pri Galiciji (del),
Sv. Jungert:	Gorica pri Smartnem, Sv. Jungert,
Smartno:	Slatina, Smartno v Rožni dolini,
Železno (del):	Galicija (del), Zavrh pri Galiciji (del);

4. občina Štore s katastrskimi občinami in naselji:

katastrske občine:	naselja:
Bukovžlak:	Bukovžlak, Slance, Vrhe,
Goričica (del):	Ogorevc,
Kresnike:	Pečovje, Štore,
Prožin:	Prožinska vas,
Sv. Lovrenc:	Kompole, Laška vas, Št. Janž nad Štorami,
Svetina (del):	Glažuta, Javornik, Kanjuce, Svetina, Svetli dol,
Teharje (del):	Osenca, Teharje, Zvodno.

Takšen teritorialni obseg je mesto Celje imelo do marca 1954, ko je bilo kot upravna enota ukinjeno. Ukinitve upravne enote mesto Celje je bila izvedena na osnovi zakona o spremembi zakona o razdelitvi LR Slovenije na mesta, okraje in občine, ki je bil sprejet 26. marca 1954¹⁶. S tem zakonom Celje ni bilo več izločeno iz okraja Celje-okolica, ampak je bilo vanj vključeno kot mestna občina, zaradi česar se je okraj Celje-okolica preimenoval v okraj Celje. Poleg mestne občine Celje so bile okraju Celje od marca 1954 upravno priključene tudi občine Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini in Štore.

Organizacija in razvoj oblasti 1945—1954

Vzpostavitev ljudske oblasti v okraju Celje-mesto maja 1945

Pogoji za vzpostavitev ljudske oblasti na območju okraja Celje-mesto so bili tako kot v večjem delu Štajerske dani šele s kapitulacijo Nemčije. Glede prevzema oblasti na Štajerskem je prvotno obstajal načrt, da oblast prevzame vojska in ne odbori Osvobodilne fronte (OF). Tako je 3. maja 1945 izdal oblastni komite KPS za Štajersko posebno okrožnico v zvezi s prevzemom oblasti, v kateri med drugim ugotavlja sledeče:¹⁷ »Dejstvo, da bodo po osvoboditvi prevzele oblast na Štajerskem vojaške oblasti, nam nalaga, da v gotovem pogledu preusmerimo svojo agitacijo glede prevzema oblasti in da obenem težišče vsega dela vržemo na priprave za nemoten prevzem oblasti v zvezi z vojaškimi edinicami«... Toda po odhodu glavnine enot NOV na Koroško ta načrt ni bil več izvedljiv, zato je oblastni komite KPS za Štajersko poslal 7. maja 1945 okrožnim komitejem KPS novo okrožnico, s katero jih je obveščal, da bodo po osvoboditvi oblast prevzeli organi OF.¹⁸ To je pomenilo, da bi na območju okraja Celje-mesto po osvoboditvi oblast prevzel okrajni odbor OF Celje-mesto. Ta je bil ponovno ustanovljen marca 1945 in je do osvoboditve Celja 9. maja 1945 deloval na terenu. Zanesljive podatke o sestavi in organizaciji okrajnega odbora OF Celje-mesto dobimo iz zapisnika seje odbora dne 15. aprila 1945, ki je eden redkih ohranjenih dokumentov, nastalih pri delovanju tega organa. Iz navedenega zapisnika je razvidno, da so okrajni odbor OF Celje-mesto sestavljali:¹⁹

- Nande (Klančičar Martin) — sekretar,
- Staša (Žagar-Milovanovič Ivanka) — organizacijska sekretarka,
- Vlasta (Gorenšek-Cvar Danica) — sekretarka ZSM,
- Anka — referentka za finance,
- Milena (Brglez-Dobrina Milena) — sekretarka SPŽZ,
- Vera (Krušič Vera) — referent za socialno skrbstvo,
- Aljoša (Komerički Drago) — načelnik odseka za prehrano,
- Boris (Anton Senica) — načelnik odseka za ugotavljanje zločinov,
- Mišo (Bobovnik Mišo) — načelnik narodne zaščite (NZ),
- Vodnik — načelnik odseka za upravo narodne imovine,
- Hary (ing. Štrukelj Janko) — TOI,
- Prešeren — referent za obnovo,
- Jovanov — za delavsko enotnost (DE).

Seje okrajnega odbora OP zr Celje-nesto

- Dnevni red: 1/politični položaj
 2/poročilo članov odbora in pregled dela
 3/Okrajni odbor OP-Kooptiranje novih članov, izpolnitev odsekov
 4/naloge okrajnega odbora ob preobretu.
 5/razdelitev dela
 6/čestni odbor-pregled in izpolnitev krajevnih odb.
 7/priprave za sprejem RA
 8/slučajnosti

1/Politični pregled je podal tov. sekretar Klenčičar. Objasnili je novo vlado in politično trenje med dvema vladama in strank reakcijskega gibanja. Prikazal je politično situacijo v Celju smerni, ki je naslednja:

Gestapovski in tajno vohunski aparat je še vedno trden. Morala je pa tudi pri njih zelo padla odkar je RA prekoračila slovo/zemljo/mejo. Zadržani so tudi ni več tako strogega levitairanja/kazar popreje. Tudi patrole ne tržarijo tako pogosto kot so tudi popreje. Pojavili so se služe 1, 4. iščejo razni gestapovski, partajzenosovci in bivši kulturbunтовci veze z nami. Priprevičari se želijo z nami saro, da bi se jim zagotovale njih zvojnjske glave. Trudijo se pravijo: "Ch, meni tako ne bodo nič storili, ker sem toliko in toliko pomagal." Oni sedaj kar pročujejo naše ljudi, se jim dobricijo, hodijo k njim na obiske in radi debatiirajo o političnem življenju, da bi se tako prikazali kot najboljši prijatelji. Ljudje sicer niso skupenja v nje, a si upajo sarakaj izreči, ker si so pa i neizvita niso upali. Zbog tega so zeli v našo organizacijo vse ljudi v nesto, kateri so bili že od nekdaj naši simpatizerji. Na terijo ino izkorističemo denes tudi švabovce. Imamo že precej tudi ex optikalov in sektašev. Dostil pa se najdemo takih, ki se pravijo, da je prespodej in je še nevarno, da jih sprejemo. Takteri so, ki so iz našej kraj tace mirovde živovali z našo vojsko. Sueti je, da so pri ljudeh ne pa partizani, ki se skrivajo po nasti in ukličejo zjiazakardoorote civilnih ljudi. Ti ljudje vprano, slo kakšne funkcije bodo imeli po vojni in ne hvalijo, katerega bo kdo obrnil. O teh stvarih jih narad pravilno poučimo in posledice njihove vrde gospodovalne želje.

2/ Organizacijsko poročilo.

ZSK imamo 10 odb.-33 članov. Zajete je nad 50% mladine. Kevno tri misliti se je zadnji čas pokazal največji politični razpad. Zadržani so danes organizirani v 8 mestine kot preje v 2 mesecih. Mladini je zelo zavedna in poštvovalna. Pri delu so po največ ovirali starši, ker niso po uščali mladine na sentanke, a v vsako hišo nismo mogli priti. V treh mesecih je celjsko mladina razpetel nad 20.000 parcel in letakov. Vabili je razne saboteže, kadar je z-poleto in pri železnici.

SP22 34 odborov ima 144 članov. Glavno delo teh je danes z aktivizirati vse slovečke žene. Reči tega smo jih tudi vključili v krajevne odbore. V pripravi za sprejem naše vojske in RA delajo žene danes z vso vne o. One izbirajo tudi vnen vrst mtrici.

DE Cinkarna je organizirana nad 90%. Tudi ostalo delavstvo se je zadnji čas sprostito strahu pred izdatenci in danes vse redno čita našo literaturo. Delavstvo se posebno zanimajo za par literaturo.

Gospodarski referent, je poročal, da je nabava v mestu minimalna, ker so trgovine prazne in so te so povečini švabovci.

na tlogo nao si nedali v vsakiem pojatju postaviti Slov. ka, ki bo osebno odgovoren za verodostojnost pred izvozom in ropom ter odkriti vse tupoje.

Poročilo referata za ugotavljanje zločinov.

To delo je izvršeno špines nad 1000. Poročilo je podel referat. Priznano v obliki izjave. Dejanje se 90% dotrda. v dokumenti. V glavnem je zbral material zločinov od izščepenosti in izda. Izgov. , kateri so skrivili var Slovencev ali izgov. v koncentracijska taborišča. Dela se tudi na popis orodijev in SS vojakov. Odkrila se je mreža. restapovcev, ktera pa se vedno zaka. Pojavljajo se v mestu razni tipi, ki prodajajo "logardistično literaturo. Nje se strogo zveleduje.

NZ verka ulica-vas- pod. etje int. svojera zupnika in ta zopet svoje pomočnike. Oni si imajo nalogo nabaviti orodje po močnosti seri. Prigotoviti si morajo tudi trakove, radiopoznavanja, za narokave z zračko NZ. Postavljeni so tudi zupniki v trgovinah, bankah, bolnici itd.

4/ 5-ji so prisostvovali tov. Lenka, članica OOOPOCije in tov. Tomž, Tatjana člana OZNE. Se. e se trdi bolezni ni udeležil tov. Jovanov. Yov. Bert pa ni bil obveščen, ker se se ni moglo najti.

Člani Okrajnega odbora Celje-mesto so:

Milica- sekretar, int. ilegalca
Stiša- organizacijski sekr. int. ilegalca
Vlasta- sekretarica zadržana ZSM, del. ilegalca
Anka- finance, del. ilegalca
Milena- sekr. SP22, del. ilegalca

Vera- socialno skrbstvo, del. ilegalca

Aljosa- nač. prehranjevalnega oddaja, del. ileg.

Boris- " za ugotavljanje zločinov int. ileg.

Miso- načelnik NZ, int. ileg.

Vodnik- nač. oddaja za upravo nar. inovine, obrtnik, ileg.

Mery- MOI, int. ileg.

Prešern- za obnovo, int. ileg.

Jovanov- DK delavec, ileg.

Tovaris Mišo se nehaja na okraju čalec, a še ni došel do vas.

Postavljen je odbor RK

" " " SP22

" " " ZSM

SP22 sekr. Milena, čl. Kana, Vera, Anka, Merta

Zal " Vlasta, Sasa, Tončka

Odssek za prehrano:

Aljosa- načelnik

Ivo- za vojsko prehrano

Zi ta- za civilno prehrano

Ločano- statistiko

Sečnan- nabava

Odssek za ugotavljanje zločinov:

Boris, načelnik, trije bodo imenovani na prihodnji seji

Uprava narodne inovine:

Vodnik- načelnik, Škavica, Grubič, Merko, člani.

Oni imajo nalogo napraviti takoj seznam inovine, katero so si avtobi

prisvojili.

Obnove

Brežerna- načelnik, člani se imenujejo na prihodnji seji.

Dr. Don. za zdravstvo

Marta za prosveto

Naloga Okrajnega odbora OP ob preobratu

Vsako se preobratu ali vkorčenju NA se sestane okrajni odbor v

celoti in sprejme predloge. Predvsa je važen potek in red. Ne bo

alo mirnim potok, se podvzamejo ekstrinzi ukrepi, policijska ura, blazna

uic, razgon večjih skupin itd. Okr. odbor O" more prevzeti vsa važna

posloppja in banke.

ZSM organizira vse dekoracije in vse potrebne za sprejem NA

Dr. pri vzame vse ukrepe v tovrstnem

Mestni odbor

Ježov-sekretar, int.
Jožica-SPZZ, "
Selišek-finance "
Viktor-socialno skrbstvo, del.
Oso- prehrana, del.
Kotnik-zločini, int.
Poldi-NZ, del. ilegalc
Milena- narodna imovina, del. ileg. -
Vehovar- TOI, obrtnik
Javornik- obnova, int.
Sešek-DE, del.
Knap- prosveta, intel.
Dr. Podpečan-zdravstvo, int.

V nedeljo se sestane mestni odbor v celoti, da prejme
direktive za bodoče delo.

Priljubljeni odbor za porajen RA je bil postavljen na
predlog Okr. odb. OF Celje-mesto

Štaša-odgovorna za celotno pripravo

Anka- " za izdelavo z-stav

Šaša- organizacije mladine

Julij- pozdrav RA z govorom

Trša-organiziran pohod žena

Ta odbor bo organiziral tudi godbo, mitin, petje, deko-
racije in potrebno.

Smrt fašizmu - svoboda narodu!

zapisnikar:

Saša

Okr. odb. OF Celje-mesto:

M. Manjš

Na omenjeni seji okrajnega odbora OF Celje-mesto 15. 4. 1945 je bil za območje ožjega mesta Celje formiran *mestni odbor OF*, ki so ga sestavljali:

Ježov — sekretar, Jožica — za SPZZ, Selišek — za finance, Viktor — za socialno skrbstvo, Kotnik — za zločine okupatorja, Poldi — za NZ, Milena (Brglez-Dobrna Milena) — za narodno imovino, Vehovar — TOI, Javornik — za obnovo, Sešek — za DE (delavska enotnost), Knap Majda — za prosveto, dr. Podpečan — za zdravstvo.

Iz navedenega zapisnika je razvidno, da so pomladi 1945 v Celju obstajale in tudi aktivno delovale posamezne organizacije, in sicer:²⁰

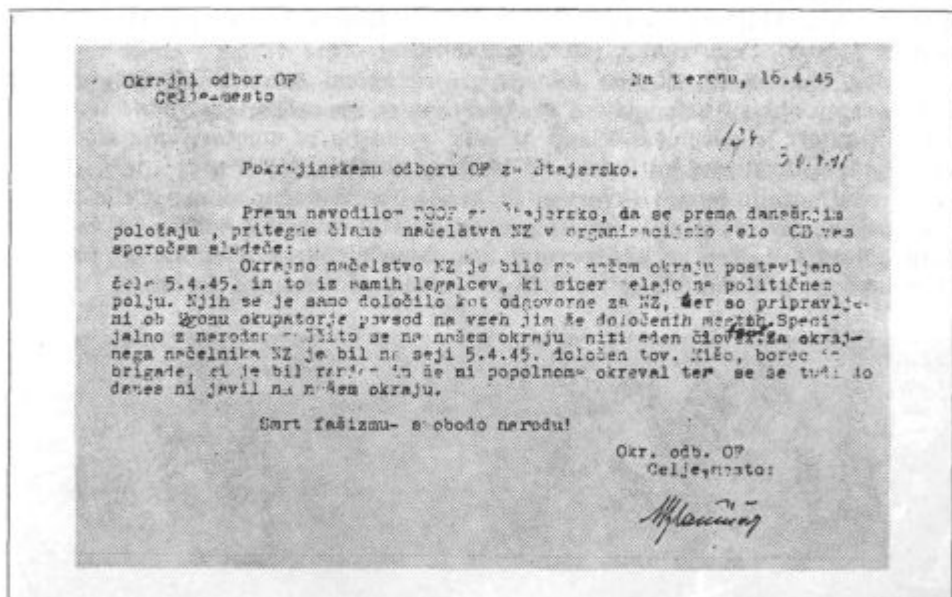
1. *Zveza slovenske mladine (ZSM)*, ki je bila organizirana v desetih odborih in je bilo v njej zajete nad 50 % mladine. O dejavnosti mladine v Celju se v zapisniku med drugim navaja: »...Zadnjih 14 dni smo organizirali več mladine kot prej v 2 mesecih. Mladina je zelo zavedna in požrtvovalna... V treh mesecih je celjska mladina razmetala nad 20.000 parol in letakov. Vršila je razne sabotaže, koder je zaposlena in pri železnici.« Kot voditeljice ZSM se z ilegalnimi imeni navajajo: Vlasta (Gorenšek-Cvar Danica) — sekretarka ZSM, Saša (Klemen-Cimerman Marija) in Tončka.

2. Slovenska protifašistična ženska zveza (SPŽZ), ki je bila organizirana v štiriintridesetih odborih in je imela 144 članic. Vodstvo SPŽZ v Celju je bilo v rokah Marte (Šparhakel-Čremožnik Marta), Vere (Krušič Vera), Mame (Orač) in Anke.

3. Delavska enotnost (DE) je bila organizirana po podjetjih, zlasti aktivna pa je bila v Cinkarni, kjer je zajela nad 90 % delavcev.

4. Odbor Rdečega križa (RK).

5. Narodna zaščita (NZ), ki je bila organizirana tako, da je imela svoje zaupnike v vsaki ulici oziroma v vsaki vasi in po podjetjih, poverjeniki pa so imeli svoje pomočnike. Ker je bila osnovna naloga NZ ob preobratu sodelovati pri razoroževanju sovražnika, vzdrževati javni red ter zavarovati razne objekte, so si morali njeni člani sami nabaviti orožje in pripraviti trakove z oznako NZ. Okrajno načelstvo NZ za okraj Celje — okolica je bilo ustanovljeno 5. aprila 1945, za okrajnega načelnika pa je bil določen borec z ilegalnim imenom Mišo (Bobovnik Kristjan).²¹

Ker je vladalo prepričanje, da bosta Celje osvobodili NOV in Rdeča armada, je bil pri okrajnem odboru OF Celje-mesto sredi aprila 1945 ustanovljen poseben pripravljalni odbor za sprejem NOV in RA. V okviru tega odbora so posameznim članicam določili zadolžitve, in sicer: Staša je bila odgovorna za celotno pripravo, Anka za izdelavo zastav, Saša za organizacijo mladine, Urška za organiziran pohod žena in Julija za pozdravni govor. Odbor naj bi organiziral tudi miting z godbo in petjem.²²

V pričakovanju skorajšnje kapitulacije Nemčije se je okrajni odbor OF Celje-mesto pomaknil v bližino Celja. Svoj bunker je imel v kraju Slatina. Ko je Nemčija 8. maja 1945 kapitulirala, je bilo potrebno izvesti prevzem obla-

sti in doseči vdajo ter razorožitev nemških in kvizlinških enot v mestu in okolici. To nalogo so opravili 9. maja 1945 Gabrovec Milica-Lenka kot predstavnica okrožnega odbora OF Celje, Vidovič Gojko-Gorski, pomočnik komisarja Kamniško—zasavskega odreda, Ilija Gregorič, operativni oficir Kamniško—zasavskega bataljona ter sekretar okrajnega odbora OF Celje-mesto Martin Klančičar-Nande.²³ Že 10. maja je bila v Celju vzpostavljena tudi vojna komanda mesta. Ker je Martin Klančičar prevzel funkcijo komisarja pri komandi mesta, je bil razrešen funkcije sekretarja okrajnega odbora OF in je to funkcijo prevzela Milica Gabrovec-Lenka. Funkcijo organizacijskega sekretarja je prevzel Hinko Kamnikar. Pri okrajnem odboru OF Celje-mesto so bili po prevzemu oblasti poleg že prej obstoječih odsekov ustanovljeni odseki še za druga področja. Funkcijo načelnikov posameznih odsekov so opravljali:²⁴

Risto Gajšek (propaganda), Jože Pogačnik (personalne zadeve), Josip Kotnik (prosveta), Avgust Jagrič (socialno skrbstvo), Heli (notranje zadeve), Drobne (trgovina in preskrba), Jože Pišek (kmetijstvo in gozdarstvo), Petrin (obrt in rudarstvo), ing. Franjo Grajn (gradnje), Mirko Presinger (lokalni promet), dr. Jože Flajs (zdravstvo), Janko Vagner (finance), Anton Zorko (stanovanjske zadeve), Peter Šprajc (vojaške zadeve).

Poleg navedenih odsekov so bili pri okrajnem odboru OF Celje-mesto po prevzemu oblasti ustanovljeni še: *komisija za upravljanje narodne imovine (KUNI)*, kateri je načeloval Vlado Močnik, *komisija za ugotavljanje zločinov*, kateri je načeloval Marjan Petrak, in *okrajno načelstvo NM*.²⁵

V posameznih četrtih (kvartih) in krajih na območju okraja Celje-mesto so po osvoboditvi maja 1945 oblast prevzeli četrtni (kvartni) odbori OF in krajevni odbori OF. Teh je bilo prvotno na območju okraja Celje-mesto skupaj 23. Sekretarji posameznih četrtnih in krajevnih odborov OF so bili.²⁶

Delavke Westnove tovarne na manifestaciji ob osvoboditvi Celja

Krajevni odbor OF:	Sekretar:	Krajevni odbor OF:	Sekretar:
I. četrt	Ana Vrečko	Lopata—Ostrožno	Fanči Dolinšek
II. četrt	Franjo Premik	Ložnica	Avgust Ravnikar
III. četrt	Branko Vudler	Medlog	Jože Pišek
IV. četrt	Anton Coklin	Polule—Breg	dr. Lobe
Babno	Anica Herman	Spodnja Hudinja	Olga Gobec
Čret	Jakob Kresnik	Sv. Jožef	Anita Humski
Dolgo polje	Aleks Čizmek	Zagrad—Pečovnik	Drago Tratnik
Gaberje	Janko Zabavnik	Zavodna	Mila Jovan
Košnica	Ivan Majer	Zgornja Hudinja	Elza Žagar
Lava	Jože Kralj	Nova vas	Emil Bremec
Lisce	Tomo Pavišič	Dobrova	Franc Krajnc
Lokrovec	Ivan Stermecki		

Četrtni odbori so po posameznih ulicah organizirali poulične pododbore, katerim so načelovali poulični sekretarji. Ti odbori so bili ustanovljeni julija 1945. Tako je bilo npr. na območju II. četrti formiranih 5 pododborov, in sicer v Stanetovi, Cankarjevi, Miklošičevi, Aškerčevi in Mariborski ulici.²⁷

Volitve v krajevne narodnoosvobodilne odbore in v okrajno narodnoosvobodilno skupščino okraja Celje-mesto 5. avgusta 1945

30. junija 1945 je Narodna vlada Slovenije sprejela odredbo o nadaljevanju volitev v narodnoosvobodilne odbore, s katero so se od 15. julija 1945 dalje nadaljevale volitve v krajevne, mestne in okrajne narodnoosvobodilne odbore.²⁸ Na območju okraja Celje-mesto so bile volitve 5. avgusta 1945, volilni rezultati pa so bili naslednji:²⁹

Kraj:	Štev. volilnih upravičencev:	Oddanih glasov:	V odstotkih:
I. četrt	697	695	99,66
II. četrt	480	473	98,75
III. četrt	1097	1064	97,02
IV. četrt	736	729	98
Dobrova—Lokrovec	362	362	100
Lopata	131	131	100
Zavodna	394	387	98,22
Zagrad—Pečovnik	504	484	96,15
Zgornja Hudinja	550	540	98,2
Gaberje	1180	1148	97,29
Ostrožno	413	413	100
Lava	353	353	100
Nova vas	464	460	99,15
Lisce	302	288	95
Ložnica—Medlog—Babno	502	502	100
Dolgo polje	478	478	100
Spodnja Hudinja	605	581	96
Čret	460	452	98,40
Sv. Jožef	555	542	97,6
Polule—Breg—Košnica	438	436	99,77
Skupaj	10.701	10.518	98,51

V četrtne in krajevne NOO odbore na območju okraja Celje-mesto so bili izvoljeni:³⁰

I. četrtni NOO Celje:

Predsednik: Gojmir Gala,
Tajnik: Ana Vrečko
Odborniki: Minka Kramar
Samo Marčič
Konrad Grilec
Drago Božič
Franc Mravljak
Odposlanca: Marta Šparhaki
Anton Dobrotinšek

II. četrtni NOO Celje:

Predsednik: Franc Čuk
Tajnik: Franc Olip
Odborniki: Franc Premik
Amalija Merjasec
Marica Golež
Nuša Pajk
Miloš Vovk
Odposlanca: Emilija Gabrovec
Vlasta Bole

III. četrtni NOO Celje:

Predsednik: Ivan Kogovšek
Tajnik: Anton Zorko
Odborniki: Franc Skorjanc
Franc Repenšek
Breda Vudler
Branko Vudler
Stojan Holobar
Franjo Dolžan
Marica Rode
Odposlanci: Hinko Kamnikar
Jurij Šanc
Dr. Ervin Mejak

IV. četrtni NOO Celje:

Predsednik: Janko Wagner
Tajnik: Anton Špes
Odborniki: Jože Zelinka
Metod Božnik
Riko Grobelnik
Dolfe Bervar
Lovro Ožek
Odposlanca: Janko Wagner
Avgust Grobelnik

KNOO Medlog—Loznica—Babno:

Predsednik: Dane Mirnik
Tajnik: Avgust Ravnikar
Odborniki: Janko Jezernik
Martin Maček
Viktor Turnšek
Ivan Čater
Vinko Kramer
Odposlanca: Jože Pišek
ing. Janko Štruki

KNOO Breg—Košnica—Polule:

Predsednik: Božidar Godec
Tajnik: Ferdo Žerdoner
Odborniki: Franc Berger
Ivan Majer
Jožef Kos
Martin Rebov
Stanko Božič
Odposlanca: Rudi Cilenšek
Jakob Draksler

KNOO Čret:

Predsednik: Jakob Kresnik
Tajnik: Peter Faktor
Odborniki: Mihael Skočir
Anton Lederer
Rozalija Videnšek
Minka Pišek
Karl Lednik
Odposlanca: Franc Knez
Ludvik Cokan

KNOO Dolgo polje:

Predsednik: Anton Veber
Tajnik: Ivan Paulin
Odborniki: Ivanka Rojnik
Aleksander Čizmek
Ivan Romih
Franc Kralj
Ivan Drogenik
Odposlanca: ing. Avgust Turnšek
Stane Lenarčič

KNOO Dobrova-Lokrovec:

Predsednik: Franc Pogačar
 Tajnik: Ivan Stermecki
 Odborniki: Franc Mauer
 Franc Lednik
 Milka Blatnik
 Jakob Kidrič
 Anton Lajler
 Odposlanca: Ivan Kodela
 Marija Orač

KNOO Gaberje:

Predsednik: Valentin Hrastnik
 Tajnik: Katica Mihelak
 Odborniki: Oskar Kodrin
 Jože Skorjanc
 Rudolf Tkalcič
 Franc Kač
 Anton Zabavnik
 Dušan Svetek
 Aleksander Baldasin
 Stano Gorjanc
 Odposlanci: Simon Lešek
 Stefanija Dečman
 Adolf Sadar

KNOO Lava:

Predsednik: Stanko Kukovec
 Tajnik: Jože Kralj
 Odborniki: Ema Umek
 Ivan Gaberšek
 Drago Umek
 Adolf Glinšek
 Odposlanca: Drago Umek
 Melhijor Jošt

KNOO Lisce:

Predsednik: Karl Per
 Tajnik: Riko Presinger
 Odborniki: Milena Veber
 Jože Volavšek
 Ivan Zill
 Avgust Janc
 Martin Teržan
 Odposlanec: Adolf Presinger

KNOO Nova vas:

Predsednik: Emil Bremec
 Tajnik: Albin Frece
 Odborniki: Franc Farčnik
 Franc Jesih
 Jože Zeme
 Malči Kolenc
 Odposlanca: Ivan Jeršič
 Rudolf Cemažar

KNOO Ostrožno:

Predsednik: Karl Vedenik
 Tajnik: Edi Gruber
 Odborniki: Franc Videnšek
 Benedikt Malgaj
 Jože Gajšek
 Maks Jezernik
 Leopold Skorjanc
 Odposlanca: Fanči Dolinšek
 Janko Virant

KNOO Pečovnik—Zagrad:

Predsednik: Avgust Tratnik
 Tajnik: Drago Tratnik
 Odborniki: Anton Zimšek
 Alojz Tratnik
 Viktor Bajec
 Franc Kumer
 Anton Guček
 Odposlanca: Franc Korošec
 Anton Božnik

KNOO Spodnja Huđinja:

Predsednik: Olga Gobec
 Tajnik: Ivan Puncer
 Odborniki: Franc Cvek
 Jože Kroflič
 Albin Podjaveršek
 Ivan Šmerc
 Franc Lešek
 Odposlanca: Drago Komerički
 Jože Gaber

KNOO Sv. Jožef:

Predsednik: Milan Četina
 Tajnik: Viktorija Grum
 Odborniki: Maks Vester
 Norbert Drugovič
 Jožef Pihler
 Peter Kusterle
 ing. Blaž Pristovšek
 Odposlanca: Dr. Drago Hočevar
 Vera Krušič

KNOO Zavodna:

Predsednik: Ivan Veber
 Tajnik: Mila Jovan
 Odborniki: Ivan Orožim
 Mirko Doberšek
 Ivan Repovž
 Jožef Plevčak
 Ivan Doberšek
 Odposlanca: Viktor Veber
 Anton Gražl

KNOO Zgornja Hudinja:

Predsednik: Karl Golob
 Tajnik: Elza Žagar
 Odborniki: Marija Turnšek
 Franc Šloser
 Ivan Zdolšek
 Štefan Vaš
 Filip Zupanc
 Odposlanca: Vladimir Močnik
 Franc Mauc

Prenos oblasti na izvoljene narodnoosvobodilne odbore

V obdobju maj—avgust 1945 so na območju okraja Celje-mesto funkcijo oblasti opravljali okrajni odbor OF Celje-mesto kot osrednji organ oblasti, v posameznih krajih in četrtih pa krajevni oziroma četrtni odbori OF. Po opravljenih volitvah 5. avgusta 1945 pa so bili dani pogoji za prenos oblasti organov OF na mestni narodnoosvobodilni odbor (MNOO) oziroma na krajevne in četrtne narodnoosvobodilne odbore. Ta prenos oblasti je bil formalno opravljen 12. avgusta 1945, ko so se skupščina MNOO Celje ter četrtni in krajevni NOO sestali na svoja prva zasedanja in so s tem tudi formalno prevzeli funkcijo oblasti od okrajnega odbora OF Celje-mesto oziroma od četrtnih in krajevnih odborov OF.

Odposlanci skupščine MNOO Celje so na svojem prvem zasedanju 12. avgusta 1945 izvolili izvršni odbor MNOO ter sodnike okrajnega sodišča Celje. V izvršni odbor MNOO so bili izvoljeni:³¹

Predsednik — Vladimir Močnik, podpredsednik — Emilija Gabrovec, tajnik — Hinko Kamnikar, odborniki — Rudi Cilensek, Simon Lešek, Anton Dobrotinšek, ing. Janko Štrukelj, Drago Komerički, Melhijor Jošt.

Kot stalni sodniki okrajnega sodišča Celje so bili izvoljeni:³²

Vladimir Kraut (predsednik sodišča), Franc Zupančič, dr. Ivan Stojan in dr. Jože Požar. Poleg stalnih sodnikov so odposlanci izvolili tudi 48 prisednikov — sodnikov porotnikov.

Pri izvršnem odboru MNOO so se formirali tudi upravni organi, in sicer:³³

1. *gospodarski odsek* — šef odseka: Adolf Reya
2. *odsek za socialno skrbstvo* — šef odseka: Avgust Jagrič
3. *odsek za finance* — šef odseka: Janko Wagner

4. odsek za prosveto — šef odseka: Ivanka Žagar

5. okrajno tajništvo, ki so ga sestavljali predsednik izvršnega odbora MNOO Vladimir Močnik in tajnik Hinko Kamnikar.

Delo upravnih organov je vodil izvršni odbor MNOO. Člani izvršnega odbora so si med seboj razdelili področja, za katera so odgovarjali:³⁴

- poverjenik za finance: Adolf Sadar,
- poverjenik za gradnje: ing. Janko Štrukelj,
- poverjenik za trgovino in preskrbo: Drago Komerički,
- poverjenik za kmetijstvo: Melhijor Jošt,
- poverjenik za komisijo za pobijanje špekulacije: Simon Lešek.

Pri izvršnem odboru MNOO oziroma MLO Celje so delovale tudi posamezne komisije, med katerimi sta bili nedvomno najpomembnejši komisija za upravljanje narodne imovine (KUNI) in načrtna — planska komisija. Za upravljanje podjetij MLO je izvršni odbor MLO oktobra 1946 ustanovil operativno upravna vodstva gospodarskih podjetij MLO Celje, ki so upravljala podjetja MLO do 1950, ko je upravljanje podjetij prešlo na delovne kolektive oziroma na delavske svete.³⁵

V letih 1946—1947 je prišlo do nekaterih sprememb v sestavi izvršnega odbora MLO ter okrajnega sodišča.³⁶ Januarja 1946 je bila podpredsednica MLO Celje Emilija Gabrovec odpoklicana na okrožje Celje in je bil na njeno mesto kooptiran Jakob Draksler. Avgusta 1946 sta bila premeščena predsednik MLO Celje Vladimir Močnik in tajnik MLO Hinko Kamnikar. Za novega predsednika MLO Celje je bil izvoljen Andrej Svetek, za tajnika pa Vili Špat. Leta 1946 se je izvršni odbor MLO razširil na 11 članov, ker sta bila vanj kooptirana Adolf Sadar in Anton Božnik. Leta 1947 se je izvršni odbor razširil še za dva nova člana in je štel 13 članov. Nova člana izvršnega odbora sta postala Riko Jerman in Anton Bregar. Precejšnje spremembe je doživelo tudi okrajno sodišče. Ze januarja 1946 je skupščina MLO razrešila stalnega sodnika Franca Zupančiča in namesto njega izvolila za stalnega sodnika Vilija Spata. Avgusta 1946 sta funkcijo sodnika okrajnega sodišča odložila dr. Jože Požar, ki se je upokojil, in Vili Špat, ki je prevzel funkcijo tajnika MLO. Na njuni mesti sta bila izvoljena dr. Mlinar in dr. Berlic. Januarja 1947 se je število sodnikov okrajnega sodišča povečalo na pet, ker je število sodnih razprav naraščalo. Za novega stalnega sodnika okrajnega sodišča je bil izvoljen dr. Vojteh Hočevnar. Pri svojem delu je imelo okrajno sodišče precej težav s sodniki prisedniki, ker se nekateri niso udeleževali razprav, zato je skupščina MLO te razrešila, na njihovo mesto pa izvolila druge sodnike prisednike. Okrajno sodišče je imelo vsak teden uradne ure tudi na Vranskem in v Laškem, ker sta bila ta dva kraja že od druge polovice 19. stoletja sedeža okrajnih sodišč oziroma sodnih okrajev.

Organizacija oblasti v okraju Celje-mesto, ki je bila vzpostavljena avgusta 1945, je temeljila na odloku predsedstva SNOS o krajih, okrajih in okrožjih ter njihovih narodnoosvobodilnih odborih, ki je bil sprejet 21. maja 1944.³⁷ V skladu s tem odlokom je bil najvišji organ oblasti v okraju Celje-mesto mestni narodnoosvobodilni odbor (MNOO) Celje, v posameznih četrtih in krajih na območju okraja pa so oblast izvrševali krajevni narodnoosvobodilni odbori (KNOO). MNOO Celje in KNOO so se februarja 1946 na osnovi republiškega zakona o nazivu LR Slovenije ter organov državne uprave in državne oblasti

v LR Sloveniji preimenovali v mestni ljudski odbor (MLO) Celje oziroma v krajevne ljudske odbore (KLO).³⁸ MLO je bil sestavljen iz skupščine in izvršnega odbora. Odposlance skupščine so izvolili volilci na osnovi splošne in enake volilne pravice za obdobje treh let. Skupščina pa je izvolila svoj izvršilni odbor MLO. Izvršilni odbor je bil odgovoren za svoje delo skupščini, hkrati pa po načelu demokratičnega centralizma tudi izvršnemu odboru okrožnega ljudskega odbora Celje. Ker je bilo Celje izvzeto iz okraja, je imel MLO Celje ne le pristojnosti krajevnega ljudskega odbora, ampak tudi pristojnosti okrajnega ljudskega odbora. Pristojnosti in način delovanja MLO Celje in KLO so bile natančneje opredeljene s splošnim zakonom o ljudskih odborih, ki je bil sprejet 24. maja 1946.³⁹ Temu zakonu pa je 6. junija 1949 sledil nov splošni zakon o ljudskih odborih, ki pa ni prinesel bistvenih novosti.⁴⁰ Pri pregledu organizacije oblasti, ki je bila v okraju Celje-mesto vzpostavljena avgusta 1945, pa je vsekakor treba opozoriti na *zbores volilcev* kot pomembno obliko neposrednega uresničevanja oblasti. Zbores volilcev je kot obliko uresničevanja ljudske oblasti uvajal že odlok predsedstva SNOS z dne 21. maja 1944, ravno tako pa so jih navajali tudi vsi po osvoboditvi sprejeti zakoni o ljudskih odborih. Zbori volilcev so se sklicevali na območjih posameznih KLO. Na njih so volilci obravnavali vprašanja, ki so bila pomembna za njihov kraj in za celotni okraj ter dajali KLO in MLO predloge za njihovo rešitev. Prav tako so na zborih volilcev odborniki KLO in odposlanci MLO bili dolžni poročati o delu KLO oziroma MLO. Do pomembne spremembe v organizaciji oblasti v okraju Celje-mesto je prišlo avgusta 1946, ko so bili kraji in četrti ukinjeni, s tem pa so bili ukinjeni tudi krajevni in četrtini ljudski odbori, kar je pomenilo tudi odpravo krajevne samouprave na območju okraja Celje-mesto.

Volitve v ustavodajno skupščino DFJ in LRS na območju okraja Celje-mesto

Volitvam v MNOO in v KNOO so 11. novembra 1945 sledile volitve v ustavodajno skupščino DFJ. Na območju okraja Celje-mesto so volitve v ustavodajno skupščino potekale na tridesetih voliščih, rezultati volitev pa so bili naslednji:⁴¹

KNO in volišče	Volilnih upravič.	Volilo	%	Zvezna skupšč.		Dom narodov	
				Leskošek Luka	brez liste	OF	brez liste
I. četrt							
1. volišče	480	472	98,3	401	71	400	72
2. volišče	503	492	97,8	429	63	433	59
II. četrt							
1. volišče	299	297	99,3	282	15	280	17
2. volišče	355	355	100	325	30	325	30
3. volišče	473	470	99,3	448	22	448	22
III. četrt							
1. volišče	552	502	90,9	417	86	424	76
2. volišče	567	567	100	562	5	563	4
3. volišče	378	378	100	336	42	337	41

KNO in volišče	Volilnih upravič.	Volilo	%	Zvezna skupšč.		Dom narodov	
				Leskovšek Luka	brez liste	OF	brez liste
IV. četrt							
1. volišče	349	342	98,1	292	50	290	52
2. volišče	346	339	98	292	47	291	48
3. volišče	286	286	100	278	8	275	11
Gaberje							
1. volišče	461	460	99,8	456	4	458	2
2. volišče	516	498	96,6	493	5	495	3
3. volišče	535	515	96,2	512	3	512	3
4. volišče	523	513	98	512	1	509	3
Dolgo polje	640	640	100	551	89	445	95
Čret	453	453	100	430	23	434	19
Babno—Ložnica—Medlog	492	477	97	432	45	448	29
Dobrova—Lokrovec	376	374	99,2	330	34	332	42
Lava	519	519	100	498	21	502	17
Lopata	123	123	100	116	7	118	5
Nova vas	488	485	99,6	482	3	483	2
Ostrožno	450	441	98	357	84	363	78
Breg—Polule—Košnica	527	507	96,2	488	19	485	22
Spodnja Hudinja	529	529	100	485	44	491	39
Zgornja Hudinja	540	532	98,5	524	8	523	9
Sv. Jožef	608	580	95,4	426	154	450	130
Zagrad—Pečovnik	560	544	96,7	520	24	514	30
Zavodna	417	415	99,5	407	8	409	6
Lisce	304	295	97	285	10	275	19
Skupaj	13.649	13.390	98,1	12.366	1.034	12.379	985

Jeseni 1946 so bile volitve ljudskih odposlancev za ustavodajno skupščino LR Slovenije. Okraj Celje-mesto je bil razdeljen v dve volilni enoti. Okrajna volilna komisija v sestavi: Avgust Sedej (predsednik), Peter Zorko (tajnik), Alojz Martelanc, Marica Frece in Adolf Urbančič (člani), je potrdila naslednje od Osvobodilne fronte predlagane kandidate za ljudske odposlance ustavodajne skupščine LR Slovenije:⁴²

Prva volilna enota:

1. kandidat: Franc Leskošek, minister za industrijo in rudarstvo vlade LR Slovenije, namestnik: Jakob Draksler, sekretar okrajnega odbora OF Celje,

2. kandidat: Fedor Gradišnik, lekarnar, Celje, namestnik: Franc Žgank, ključavničar, Celje,

Druga volilna enota:

1. kandidat: Boris Kidrič, minister za industrijo pri vladi FLRJ, namestnik: Franc Popit, sekretar okrožnega odbora OF Celje.

Volitve so bile 27. oktobra 1946, volilni rezultati pa so bili naslednji:⁴³

Volilna enota	Število volilnih upravičencev	Število oddanih glasov	I. kandidat		II. kandidat	
			priimek in ime	število glasov	priimek in ime	število glasov
I.	8.050	8.010	Leskošek Franc	6.448	Gradišnik Fedor	1.562
II.	6.116	6.091	Kidrič Boris	6.091	—	—

Sestav in organizacija MLO Celje po volitvah 1948

Leta 1948 se je iztekel triletni mandat odbornikom MLO Celje, ki so bili izvoljeni 5. avgusta 1945. Volitve novih odbornikov so bile 18. januarja 1948. Novoizvoljeni MLO je štel 55 odbornikov. Konstituiranje odbora je bilo opravljeno na njegovi prvi seji, ki je bila 4. februarja 1948, ko so odborniki izvolili izvršilni odbor MLO. V izvršilni odbor MLO so bili izvoljeni:⁴⁴

Predsednik: Stane Kokalj, podpredsednik: Rudolf Klarič, tajnik: Rafko Skomina, člani: Štefan Trobiš — poverjenik odseka za prosveto; Riko Jerman — poverjenik odseka za finance; Fedor Gradišnik — poverjenik planske komisije; Viktor Bevc — poverjenik odseka za gospodarstvo; Drago Komerički — poverjenik odseka za trgovino in preskrbo; Ivo Svetličič — poverjenik odseka za delo; Marica Kogovšek — poverjenik odseka za socialno skrbstvo; Jože Kunej — poverjenik stanovanjske komisije.

Na drugem zasedanju mestnega ljudskega odbora 16. junija 1948 je bil izvršilni odbor razširjen za enega novega člana, posamezni člani pa so dobili nove funkcije, in sicer: Janko Vagner je prevzel poverjeništvo za finance, dotedanji poverjenik za finance Riko Jerman pa je prevzel poverjeništvo za lokalno gospodarstvo, ki se je osnovalo na novo. Poverjeništvo za prosveto je prevzel Riko Presinger, ker je bil dotedanji poverjenik Štefan Trobiš premeščen. Na tem zasedanju so odborniki izvolili tudi predsednika okrajnega sodišča, ker je bil dotedanji predsednik Vlado Kraut premeščen v Ljubljano. Za predsednika okrajnega sodišča je bil izvoljen Marjan Pavlič. Razrešeni so bili tudi sodniki porotniki, ki so bili izvoljeni leta 1945, izvoljenih pa je bilo 26 novih porotnikov. Pri mestnem ljudskem odboru so delovale tudi posamezne komisije, med katerimi je bila zlasti pomembna komisija za upravljanje narodne imovine (KUNI), ki je delovala že od leta 1945. V posameznih delih območja okraja Celje-mesto je imel MLO svoje terenske pisarne. To so bile:

1. pisarna — za območje bivšega I., II., III. in IV. kvarta,
2. pisarna — za območje Dolgega polja, Lave, Nove vasi in Spodnje Dobrove,
3. pisarna — za območje Gaberja, Spodnje Hudinje in Zgornje Hudinje,
4. pisarna — za območje Zavodne, Jožefovega hriba, Čreta in Zvodnega,
5. pisarna — za območje Brega, Polul, Košnice, Zagrada, Pečovnika, Miklavškega hriba in Lisc,

6. pisarna — za območje Babnega, Medloga in Ložnice,

7. pisarna — za območje Ostrožnega, Lopate, Lokrovca in Zgornje Dobrove.

Do nekaterih sprememb v organizaciji oblasti je pri MLO Celje prišlo decembra 1950, ko so bila pri izvršilnem odboru ukinjena poverjenišтва za zdravstvo in socialno skrbstvo ter za prosveto in kulturo in so ustanovili namesto obeh poverjeništev posebna sveta. Postopoma so bili sveti ustanovljeni tudi za druga področja, poverjenišтва pa so bila ukinjena. Leta 1951 je MLO ukinil terenske pisarne, ki so imele v pristojnosti predvsem preskrbo prebivalstva z nakaznicami, te pa so leta 1951 začeli opuščati in zato terenske pisarne niso več bile potrebne.

Sestav in organizacija MLO Celje po volitvah leta 1951

Tretje volitve odbornikov mestnega ljudskega odbora Celje so bile leta 1951, ko je potekel triletni mandat odbornikom, ki so bili izvoljeni leta 1948. Ker se gradivo o volitvah ni ohranilo, ravno tako pa se tudi ni ohranil zapisnik prve seje odbora, na kateri se je ta konstituiral, ni mogoče ugotoviti natančnega datuma volitev odbornikov. Iz zapisnikov izvršilnega odbora MLO Celje za leto 1952 je razvidno, da so bili v izvršilni odbor MLO Celje leta 1951 izvoljeni:⁴⁵

Predsednik: Riko Jerman, tajnik: Florjan Pelko, člani: Fedor Gradišnik, Mirko Presinger, Janez Trofenik, Stane Zagoričnik, Ivan Paulin, Rafko Skomina, Ivo Svetličič, Anton Aškerc, Stane Polajner, Franc Mihelič.

Kot upravni organi so bili pri izvršilnem odboru ustanovljeni sveti in poverjenišтва.

Spremembe v organizaciji oblasti mesta Celje leta 1952

Do velikih sprememb v organizaciji oblasti v upravni enoti mesto Celje je prišlo leta 1952, kar je bilo posledica začetka decentralizacije in uvajanja samoupravljanja. Osnovo za spremembo organizacije oblasti v mestu Celje je dal splošni zakon o ljudskih odborih z dne 1. 4. 1952⁴⁶ ter republiški zakon o ljudskih odborih mest in mestnih občin, ki je bil sprejet julija 1952.⁴⁷ Navedena zakona sta pri vseh ljudskih odborih odpravila izvršilne odbore in njihove pristojnosti prenesla na ljudske odbore same, kar je bilo v skladu z izvajanjem decentralizacije. Odpravljena so bila tudi vsa poverjenišтва in sveti, ki so delovali pri izvršilnih odborih. Namesto njih so bile ustanovljene odborniške komisije in sveti ljudskih odborov. V mestne in okrajne ljudske odbore so bili uvedeni zbori proizvajalcev, s čimer se je zagotavljal vpliv delavcev na odločitve, ki so jih sprejemali ljudski odbori mest in okrajev. Do nekaterih sprememb v organizaciji oblasti v mestu Celje je prišlo že 6. maja 1952.⁴⁸ Ukinjen je bil izvršilni odbor MLO Celje; ukinjena so bila vsa poverjenišтва in sveti pri izvršilnem odboru, namesto njih pa so odborniki MLO izvolili odborniške komisije in svete MLO. MLO Celje je dobil svojega predsednika in podpredsednika. Za predsednika je bil izvoljen Riko Jerman, za podpredsednika pa Fedor Gradišnik. Nova organizacija oblasti v mestu Celje kot upravni enoti se je dokončno uveljavila 18. decembra 1952, ko se je novoizvoljeni MLO Celje sestel na svojo prvo sejo in se konstituiral. Mesto Celje je kot upravna enota takrat dobila naslednjo organizacijo oblasti:

Mestni ljudski odbor Celje

Mestni ljudski odbor Celje je bil najvišji organ oblasti mesta Celje. Sestavljala sta ga:

1. mestni zbor, ki je štel 40 odbornikov, in
2. zbor proizvajalcev, ki je štel 27 odbornikov.

Mestni zbor je bil splošno predstavniško telo vseh državljanov z območja mesta Celje. Odbornike mestnega zbora so volili vsi polnoletni državljani z območja mesta Celje za dobo štirih let. Volitve v mestni zbor MLO Celje so bile 7. decembra 1952. Izvoljenih je bilo naslednjih 40 odbornikov:⁴⁹ Vlado Bogataj, Rado Jenko, Alojz Sagadin, Franjo Dolžan, dr. Janez Lovšin, Alojz Trpin, Ivan Uranjek, Janez Trofenik, Riko Presinger, Stane Kokalj, Ema Turk, Riko Jerman, Fedor Gradišnik, Emil Klinc, Izidor Horvat, Jože Zapušek, Anton Aškerc, Mirko Zupančič, Albin Della-Mea, Ivan Lužar, Olga Vrabič, Roman Pečnik, Olga Trebičnik, Albin Medved, Anton Koražija, Štefan Vaš, Rafko Skomina, Edi Golc, Marica Frece, Slavko Kukovec, Ivan Stermecki, Ana Jezernik, Ivan Čater, Ivo Pišek, Dolfe Presinger, Stanko Božič, Ivan Dolenc, Alojz Napret, Anton Tratnik, Avgust Hriberšek.

Zbor proizvajalcev MLO Celje je bil predstavniško telo tistih delovnih ljudi, ki so bili zaposleni na področju mesta Celje v proizvodnji, v prevozništvu in v trgovini. Odbornike zbora proizvajalcev so volili delovni ljudje za dobo dveh let. Volitve v zbor proizvajalcev MLO Celje so bile 23. 11. in 6. 12. 1952. Izvoljeni so bili naslednji odborniki:⁵⁰ Alfred Mežnarič, Albin Lesjak, Ivan Golja, Mirko Dobršek, Anton Tofant, Franc Ribič, Drago Vodlan, Adolf Urbančič, Anton Šemrov, Milica Omladič, Alojz Hribar, Jože Fendre, Ferdo Zgomba, ing. Vital Mlejnik, Rozika Krajnc, Ervin Lun, Štefan Stojan, Mihael Kolenc, Janko Krašovec, Alojz Melavc, Ivan Jekl, Stane Jager, Jože Gaber, Franc Vrečar, Franc Gaberšek, Leopold Tavčar, Anton Vrenko.

Mestni ljudski odbor Celje je svoje delo opravljal na sejah. Zbora sta lahko zasedala ločeno ali pa skupaj. Skupne seje obeh zborov je vodil predsednik MLO, seje posameznih zborov pa sta vodila predsedujoča, ki sta jih izvolila oba zbora na svojih prvih sejah. Za predsedujočega za mestni zbor je bil izvoljen za leto 1953 Alojz Trpin, za predsedujočega za zbor proizvajalcev za leto 1953 pa je bil izvoljen Adolf Urbančič. Na prvi skupni seji obeh zborov 18. decembra 1952 so odborniki izvolili predsednika in podpredsednika MLO Celje, predsednike in člane odborniških komisij ter predsednike in člane svetov MLO.

Predsednik in podpredsednik MLO. Predsednik je predstavljal MLO Celje in zastopal mesto Celje kot pravno osebo. Izvolil ga je MLO na skupni seji obeh zborov. Na seji MLO 18. decembra 1952 je bil za predsednika izvoljen dotedanji predsednik Riko Jerman.⁵¹ Kadar je bil predsednik odsoten ali zadržan, ga je nadomeščal podpredsednik MLO. Za podpredsednika MLO je bil izvoljen Fedor Gradišnik.⁵²

Odborniške komisije. Za izvrševanje posameznih nalog je MLO izvolil naslednje odborniške komisije:⁵³

1. komisija za volitve in imenovanja — predsednik: Alojz Trpin,
2. računska komisija — predsednik: Stane Kokalj,
3. stanovanjska komisija — predsednik: Alfred Mežnarič,
4. komisija za socialne zadeve — predsednik: Emil Klinc,

5. razlastitvena komisija — predsednik: dr. Marjan Pavlič,
6. disciplinsko sodišče za uslužbence — predsednik: Mirko Zupančič.

Sveti MLO: Sveti MLO so predstavljali kolegijska telesa, ki so jih sestavljali predsedniki in člani. Predsednika vsakega sveta so izvolili odborniki MLO izmed sebe, člane pa izmed odbornikov in izmed predstavnikov gospodarskih in družbenih organizacij ter zavodov in izmed državljanov. Sveti so izvrševali zakone ter predpise MLO in opravljali upravne zadeve iz svojega področja. MLO je izvolil naslednje svete:⁴

1. svet za gospodarstvo — predsednik: Fedor Gradišnik,
2. svet za komunalne zadeve — predsednik: Rafko Skomina,
3. svet za kulturo in prosveto — predsednik: Anton Aškerc,
4. svet za socialno politiko in zdravstveno zaščito — predsednik: Janez Trofenik,
5. svet za notranje zadeve — predsednik: Vlado Bogataj.

Administracija MLO: Za opravljanje in izvrševanje zadev, ki so spadale v pristojnost MLO Celje, so bili ustanovljeni posebni upravni organi:

1. tajnik s tajništvom (tajnik MLO je bil Florjan Pelko),
2. oddelki, ki so bili ustanovljeni za področja posameznih svetov in so se delili na odseke, katerim so načelovali šefi odsekov.

Skupno število uslužbencev MLO Celje je leta 1952 znašalo 61.

Takšna organizacija oblasti je ostala do 26. marca 1954, ko je bilo mesto Celje kot upravna enota ukinjeno in je bil s tem ukinjen tudi MLO Celje z vsa mi svojimi organi. Odborniki mestnega zbora MLO Celje so bili vključeni v okrajni zbor začasnega okrajnega ljudskega odbora Celje, odborniki zbora proizvajalcev MLO Celje pa so bili vključeni v zbor proizvajalcev začasnega okrajnega ljudskega odbora Celje.

OPOMBE

¹ Ur. l. LRS, št. 5/47.

² Ur. l. SNOS in NV Slovenije, št. 33/45.

³ Ur. l. LRS, št. 62/46.

⁴ Kvartni in krajevni NOO okrajnega odbora OF Celje-mesto. ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

⁵ Zapisnik 2. zasedanja skupščine okraja Celje-mesto z dne 13. 1. 1946, ZAC, MLO Celje, fasc. 161.

⁶ Ur. l. LRS, št. 26/46.

⁷ Ur. l. LRS, št. 44/46.

⁸ Zapisnik 3. zasedanja skupščine okraja Celje-mesto z dne 23. 8. 1946, ZAC, MLO Celje, fasc. 161.

⁹ Ur. l. LRS, št. 33/49.

¹⁰ Ur. l. LRS, št. 11/52.

¹¹ Ur. l. LRS, št. 16/49.

¹² Ur. l. LRS, št. 4/51.

¹³ Ur. l. LRS, št. 35/49.

¹⁴ Ur. l. LRS, št. 11/52.

¹⁵ Ur. l. LRS, št. 31/53.

¹⁶ Ur. l. LRS, št. 13/54.

¹⁷ Okrožnica oblastnega komiteja KPS za Štajersko z dne 3. 5. 1945 (fotokopija). ZAC, Okrožni odbor OF Celje, fasc. 1.

¹⁸ Okrožnica oblastnega komiteja KPS za Štajersko z dne 7. 5. 1945 (fotokopija). ZAC, Okrožni odbor Celje, fasc. 1.

¹⁹ Zapisnik seje okrajnega odbora OF Celje-mesto z dne 15. 4. 1945 (fotokopija). ZAC, MLO Celje, fasc. 179. Osebe, ki so v zapisniku navedene z ilegalnimi imeni, je identificirala tovarišica Ivanka Žagar-Milovanović.

²⁰ Ibidem.

²¹ Poročilo okrajnega odbora OF Celje-mesto z dne 16. 4. 1945 o organizaciji NZ v okraju Celje-mesto (fotokopija). ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

²² Zapisnik seje okrajnega odbora OF Celje-mesto z dne 15. 4. 1945 (fotokopija). ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

²³ Potek pogajanj na magistratu in prevzem oblasti v tem prispevku ni natančneje opisan, ker to vprašanje zahteva posebno na ustne in pisne vire oprto razpravo.

²⁴ Okrožnica okrajnega odbora OF Celje-mesto z dne 28. 5. 1945. ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Kvartni in krajevni NOO okrajnega odbora Celje-mesto. ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

²⁷ Poročilo KNOO 2. četrti okrajnega odbora OF Celje-mesto o organizaciji pouličnih pododborov z dne 12. 7. 1945. ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

²⁸ Ur. l. SNOS in NV Slovenije, št. 15/45.

²⁹ Volilni rezultati v okraju Celje-mesto. Knjižnica E. Kardelja Celje. Nova pot, št. 10/45.

³⁰ Seznam odbornikov in odposlancev NOO okraja Celje-mesto. ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

³¹ Poročilo o volitvah v skupščino okraja Celje-mesto. Knjižnica E. Kardelja Celje. Nova pot, št. 12/45.

³² Ibidem.

³³ Zapisnik seje izvršnega odbora MLO Celje z dne 26. 1. 1946. ZAC, MLO Celje, fasc. 161.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Zapisnik seje izvršnega odbora MLO Celje z dne 21. 10. 1946. ZAC, MLO Celje, fasc. 161.

³⁶ Zapisniki zasedanj skupščine MLO Celje in sej izvršnega odbora MLO Celje za leti 1946 in 1947. ZAC, MLO Celje, fasc. 161.

³⁷ Ur. l. SNOS, št. 2/44.

³⁸ Ur. l. LRS, št. 15/46.

³⁹ Ur. l. FLRJ, št. 43/46.

⁴⁰ Ur. l. FLRJ, št. 49/49.

⁴¹ Rezultati volitev v ustavodajno skupščino DFJ na območju okraja Celje-mesto. ZAC, MLO Celje, fasc. 179.

⁴² Ur. l. LRS, št. 67/46.

⁴³ Ur. l. LRS, št. 71/46.

⁴⁴ Zapisnik 1. zasedanja skupščine MLO Celje z dne 4. 2. 1948. ZAC, MLO Celje, fasc. 162.

⁴⁵ Zapisnik seje izvršilnega odbora MLO Celje z dne 29. 1. 1952. ZAC, MLO Celje, fasc. 162.

⁴⁶ Ur. l. FLRJ, št. 22/52.

⁴⁷ Ur. l. LRS, št. 19/52.

⁴⁸ Zapisnik zasedanja skupščine MLO z dne 6. 5. 1952. ZAC, MLO Celje, fasc. 162.

⁴⁹ Zapisnik seje mestnega zbora MLO Celje z dne 18. 12. 1952. ZAC, MLO Celje, fasc. 162.

⁵⁰ Zapisnik seje zbora proizvajalcev MLO Celje z dne 18. 12. 1952. ZAC, MLO Celje, fasc. 162.

⁵¹ Zapisnik skupne seje mestnega zbora in zbora proizvajalcev MLO Celje z dne 18. 12. 1952. MLO Celje, fasc. 162.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem.

IVANKA ŽAGAR-MILOVANOVIC

CELJE NA PRAGU SVOBODE

Po konferenci aktivistov v Dramljah decembra 1944. leta, kjer so se zbrali okrajni odbori OF Celje-mesto, Celje-okolica in Konjice, so bile podane nove smernice za delo odborov. Konferenca, ki sta jo vodila Sergej Kraigher in Lenka-Emilija Gabrovec, je odločila, da se združijo vse sile za zadnji udarec okupatorju. Osnovna naloga odbora je bila organizacija množičnega mobiliziranja v našo vojsko. Na terenu naj bi ostale v večini tovarišice, a moški naj bi se vključili v brigade. Izvoljen je bil novi okrajni odbor OF iz partizanskih vrst (Nande, Slava, Staša, Boris, Marta, Vlasta), a pozneje se je razširil z aktivisti iz Celja.

Po konferenci smo se nekaj časa zadrževali na Kunigundi pri Anžela-kovih nad Šmartnim. Po veliki hajki 3. januarja 1945 smo se prebili iz obroča in se umaknili v dolino. Hodili smo skozi gozd in naselja. Skoraj po vseh hribovskih vaseh so se vgnedili Nemci in Cerkezi, a mi nismo bili o tem obveščeni, vendar se nismo srečali z njimi. Na kozolcu pri Kožuhovih v Škofji vasi smo prebili nekaj dni, a zunaj je medtem napadel visok sneg, ki je segal odra-slemu do pasu. Naši dnevi so bili izpolnjeni s študijem, saj smo imeli med nami tovariše, ki so bili bolj seznanjeni z delavskim gibanjem kot mi mladi (Nande-Martin Klančičar, Brejc-Andrej Zemljak).

Ko so se hajke po hribih umaknile, smo se vprašali: kako iz vasi? Povsod so bile nemške straže zaradi varovanja tovarne volnenih odej in mostu. Znašli smo se tudi v tem položaju. V presledkih smo odhajali iz vasi drug za drugim, oblečeni kot drugi vaščani.

Zopet smo odšli proti Šmartnemu. Po sestanku OO OF Celje smo se razdelili v skupine po dva ali več in se nastanili pri naših sodelavcih v bližini mesta. Naši tovariši so zgradili nekoliko dobro zakamufliranih bunkerjev. Največji je bil v Slatini, blizu našega sodelavca Jožeta Lebiča. Dobro narejena sta bila tudi bunkerja na Prekorjih pri Kmetelovih in na Arclinu pri Tončki in Nanci Trbovčevih, kjer smo imeli tehniko za razmnoževanje letakov, trosilnih listkov,

žepnih časopisov in drugega propagandnega materiala. Verjetno je bilo okrog Celja še več bunkerjev, saj so bili naši ljudje zelo iznajdljivi in previdni.

Naloga OO OF in drugih organizacij je bila v pridobivanju sodelavcev za osvobodilno borbo. Razdelili smo si teren tako, da je vsak član vzel tisti del mesta in predmestja, ki ga je najbolj poznal. Vsakdo je tudi vedel, komu se sme približati in ga vključiti v svoje delo.

Izredno aktivna je bila mladina, ki je imela tudi v partizanih največ svojih vrstnikov. Do spomladi je bilo vključeno v mladinske aktivne več kot polovica vseh celjskih mladincev. Močni so bili tudi aktivni SKOJ. Veliko uspeha je imel odbor SPŽZ (Slovenska protifašistična ženska zveza), ki je v 34 krajevnih odborov vključil 144 tovarišic. Pridno so šivale, pletle in zbirale različen material za našo vojsko. Pripravljale so tudi zastave za dan osvoboditve.

Po tovarnah so se delavci združevali v DE (delavsko enotnost) in se dogovarjali o zaščiti industrijskih objektov pri odhodu okupacijskih sil. Najmočnejša je bila DE v Cinkarni, ki je organizirala pred koncem vojne kar 90 % svojih delavcev.

Izvoljeni so bili krajevni odbori OF, ki so v sodelovanju z okrajnim odborom OF Celje-mesto pripravljali vse potrebno za prevzem oblasti v svojem kraju ob kapitulaciji Nemčije.

Spomladi so se na vseh frontah vrstili odločilni dogodki, ki so pospeševali uničenje fašističnega vojaškega stroja. Nemci in njihovi pomagači so vkljub vidnemu propadanju vztrajali v svojih grozodejstvih in čakali čarobno orožje, ki bo odločilo v korist nemške vojske. Še konec februarja so se na Frankolovem strašno maščevali slovenskemu narodu. Zverinsko so obesili 100 Slovencev na jablane ob cesti. Ta dogodek je odmeval daleč prek meja celjskega področja in celo Jugoslavije.

Celjski stari pisker, ki so ga junaško partizani izpraznili v noči od 14. do 15. decembra 1944. leta, se je zopet polnil in vzbujal še naprej strah in grozo v ljudeh.

Okrajni odbor OF in komite KPS Celje-mesto sta imela v teh dneh veliko dela. Vrstili so se sestanki iz dneva v dan, iz noči / noč. Naši sodelavci so se sestajali s posameznimi člani odbora OF, ZSM, SKOJ, SPŽZ, RK, DE ali kar s celim odborom. Bilo je veliko akcij, ki smo jih načrtovali in večkrat tudi skupaj opravili. Z našim prihodom v neposredno bližino mesta smo dajali poguma sodelavcem, ki so v mestu opravljali razne naloge. Spominjam se, da so priprave za prvi miting v osvobojenem Celju trajale kar precej časa, da so našli godbenike, glasbene instrumente in druge izvajalce ter pripravili note in pesmi za miting. Posamezni člani odbora so morali napraviti razne sezname in popise, ki so nam bili potrebni ob osvoboditvi.

15. aprila je bila seja OO OF za Celje-mesto. Med osmimi točkami, ki so bile na dnevnem redu, je bila posvečena največja pozornost nalogam odbora ob preobratu. V imenu okrožnega odbora je dajala navodila in naloge Lenka (Emilija Gabrovec), a v imenu okrajnega odbora Nande (Martin Klančičar). Na seji sta bila tudi člana OZNE Tatjana (Tatjana Jezernik) in Tomaž (Leon Cibic). Na tej seji so sodelovali člani odbora — legalci, ki so bili zaposleni v raznih celjskih delovnih organizacijah in ustanovah. Seja je trajala nekaj ur in še vedno ni bilo vse dorečeno. Na seji smo natančno opredelili vse naloge in izvajalce teh nalog. Na tej seji so bili ustanovljeni razni organi, ki so bili

V sredini članica okrajnega odbora OF Celje-mesto Staša v osvobojenem mestu

potrebni takoj ob prevzemu oblasti, npr.: odsek za prehrano, odsek za ugotavljanje vojnih zločinov, uprava narodne imovine, obnova, zdravstvo, prosveta. Postavljen je bil tudi pripravljalni odbor za sprejem RA, ki naj organizira godbo, miting, dekoracijo in vse potrebno za svečanost.

Po seji smo začeli takoj uresničevati naloge in pripravljati celotno organizacijo za dan osvoboditve. Člani odbora so si izbrali ožje sodelavce za izvajanje določenih nalog. Šivale so se zastave, razmnoževali trosilni listki, pripravljala barva za napise, papir za tiskanje plakatov.

Sestavljeni so bili teksti za letake, ki bi se naj natisnili v tiskarni takoj, ko bo Nemčija kapitulirala. Razpredli smo mreže sodelavcev po vseh tovarnah, trgovinah, ustanovah, bolnicah, obrtnih delavnicah, gostilnah. Naloga vseh aktivistov je bila varovanje in zaščita ljudske in osebne imovine.

Pozorno smo spremljali radijska poročila in bili obveščeni o vseh dogodkih. Aprila nismo več vzdržali v bunkerju v Slatini, ampak smo se razkropili po vaseh oziroma naseljih v bližini Celja. Bili smo v Lokrovcu, na Ostrožnem, na Lopati, Babnem, Novi vasi, Hudinji, Šmarjeti, na Prekorjih in drugih naseljih okrog Celja. Tiste dni je delala kurirska služba kot ura. Če je bil potreben kakšen dogovor ali posvet, smo se sestali v najkrajšem času. Dnevi so bili zelo naporni, toda mladost in upanje v prihajajočo svobodo sta premagali utrujenost.

Doživljali smo vesele trenutke, ko smo pripravljali kresove v počastitev 27. aprila in 1. maja. Goreli so po vseh hribih okrog Celja. Kresovi so vzbujali upanje v naših ljudeh, a Švabi in nemškutarji so se začeli tresti od strahu. Mnogi so bili pripravljani izdati svoje prepričanje in nuditi usluge partizanom s posredovanjem ljudi, za katere so sumili, da so povezani z narodnoosvobodilnim gibanjem.

Po 1. maju, ko so radijske postaje poročale o razsulu na vseh frontah, smo bili mladi tako nemirni in neučakani, da smo se obnašali, kot da je vojna končana. Hodili smo svobodno čisto blizu mesta in je pravi čudež, da ni bilo žrtev.

Okrajni odbor je zvedel, da je načrt za uničenje celjske industrije poverjen Maksu Westnu. 5. maja zvečer sta se odpravila sekretar Nande in članica odbora Slava (Štefka Čater-Klančičar) tvegano in pogumno naravnost v Westnovo vilo na Golovcu. Po prvem presenečenju ob srečanju s partizani (Slavo je poznal še kot svojo nekdanjo delavko) se je Westen kar cedil od prijaznosti. Popeljal ju je v jedilnico in naročil za tiste čase bogato večerjo, toda partizana ni mikala večerja. V mislih sta imela namen obiska in čimprejšnje slovo iz tega čudovitega gnezda.

Sekretar je brez uvoda jasno povedal, da zahteva od njega, da uredi sestanek s komandantom celjskega sektorja o predaji, da ohrani industrijo nepoškodovano in da preda policijski in gestapovski arhiv ljudski oblasti. Ko je Westen to slišal, je skoraj zakričal: »Preveč zahtevate od mene!«. Nande se ni dal zmotiti in je odgovoril: »Vi ste vse to spravili leta 1941 okupatorju v roke, pa boste tudi sedaj znali ravnati, kakor vam ukažemo.« Po kratkem razgovoru mu je bilo jasno, da nima drugega izhoda, kot da sprejme te naloge.

Tako so se začele konkretne priprave za prevzem oblasti v Celju. Westen je posredoval pri nemški komandi. Na naše pismene pogoje ni hotela komanda pismeno odgovoriti.

V noči od 7. na 8. maj smo slišali radijska poročila o razpadu zadnjega odseka nemške fronte na Balkanu. Takoj so šli kurirji na vse strani do odborov OF z zadnjimi navodili. Okrajni odbor OF Celje-mesto pa se je odločil, da bo 8. maja ob 8. uri zjutraj začel s prevzemom oblasti. Okrog tretje ure zjutraj smo se zbrali v Westnovi vili Nande (Martin Klančičar), Tatjana (Jezernik), Slava (Štefka Čater-Klančičar), Staša (Ivanka Žagar-Milovanović), Saša (Marija Klemen-Cimerman), Milena (Brglez Dobrina), Žarko (Riko Presinger).

Ob 7.45 nas je Westen osebno odpeljal s svojim avtomobilom v mesto. Na avtomobil smo položili jugoslovansko zastavo z rdečo zvezdo. V mestu se je trlo sovražne vojske od nemške, domobranske, ustaške do četniške. Bila je taka zmeda, da se med njimi ni vedelo, kdo pije, kdo plača. Le naši ljudje so bili pripravljeni na naš prihod, čeprav smo bili »prezgodnji«. Hiteli so razobešati zastave, ki so jih imeli že pripravljene.

Nande se je zadržal v Gajevi ulici. Tam je bil štab nemške vojske. Z njimi se je sporazumel o predaji orožja in njihovem statusu vojnih ujetnikov. Nadaljevali smo pot v center mesta na magistrat, kjer se je med tem zbral ves okrajni odbor OF, da zavzame prostore na magistratu. Tu pa smo naleteli na hud odpor. Nemci so nas zgrabili in odpeljali na dvorišče magistrata. Postavili so straže in nam grozili z ustrelitvijo. Naš položaj je bil tragikomičen. Vseposod svoboda, a mi pod stražo. Na magistratu pa so gospodarili oficirji in vojniki vseh mogočih uniform in jezikov. Naši sodelavci so nam dajali poguma in se preekali z nemško oblastjo (Boris-Anton Senica, Adolf Okrožnik, Aljoša-Drago Komerički i dr.). Proti večeru pa so nas izpustili. Odšli smo v predmestje in se pripravljali z našimi sodelavci za svečano vkorakanje v svobodno Celje. Medtem pa so prišli v Celje tudi člani okrožnega odbora OF. Drugi dan je Lenka-Emilija Gabrovec na magistratu urejala prevzem ljudske oblasti v Celju.

Se vedno je bil magistrat zaseden in borba za izgon iz teh prostorov je zahtevala veliko napora in diplomacije.

Objava kapitulacije je pripomogla, da so se končala pogajanja in da se je začela vojska resno odpravljati iz Celja.

Vse ceste, ki so vodile iz Celja proti avstrijski meji, so bile prepolne vojakov in beguncev. Peljali so se s kamioni, avtomobili, džipi, motorji. Veliko je bilo tudi vozov s konjsko ali volovsko vprego. Pogled na to množico ljudi v gibanju je bil strašen. Na vozovih so peljale družine domobrancev in ustašev vse, kar jim je ostalo od njihovega imetja. Žalosten je bil tudi pogled na otroke in ženske.

V dvoriščih domačij ob cesti so se zaustavljala vojaška vozila. Vojaki in oficirji so prosili za civilna oblačila, ker so mislili, da jim bo v civilnih oblekah lažji prehod čez mejo. Mnogi so verjeli, da bodo z menjavo uniforme padli z njih tudi zločini in izdajstva. To izseljevanje je trajalo še nekaj dni.

Drugi dan osvoboditve je bil v unionski dvorani velik miting. Poleg pripravljenega programa so nastopali tudi ljudje, ki so jim iz src privrele pesmi in recitacije. Orkester Dušana Sancina je igral simfonije in partizanske pesmi.

V Celje so začele prihajati enote jugoslovanske ljudske armade s svojimi brigadami. Takoj so se vključile v obnovo domovine. Povezale so se tudi z mladino in kulturniki. Skupaj so pripravljali mitinge in druge akcije. Celje je postalo živahno in razgibano mesto.

Na magistratu je začela opravljati svojo dolžnost ljudska oblast za Celje-mesto, a za okrožni odbor so se pripravljali prostori v Narodnem domu.

Domačini so se vračali iz pregnanstva iz Srbije in drugih krajev, kamor jih je izselil okupator 1941. leta. Prihajali so tudi transporti iz raznih taborišč. Življenje se je začelo normalizirati.

GUSTAV GROBELNIK in VLADO NOVAK

ČASTNI OBČANI OBČINE CELJE

(1952—1978)

»Častni občan« (sprva »častni meščan«) občine Celje je od leta 1964 statutarni naziv, ki ga lahko podeli občinska skupščina osebam zaradi »izrednih zaslug za socialističen razvoj države, razvoj znanosti in kulture, utrjevanje miru in blaginje v državi in po svetu oziroma zaradi posebnih zaslug za razvoj občine«.¹ Enako določbo, le da v bolj strnjeni, družbeno-političnemu razvoju ustrenejši dikciji vsebujeta tudi naslednja občinska statuta, tako statut iz leta 1971, kot statut iz leta 1974; zaradi primerjave ju citirajmo:

»Občina lahko osebe, ki so izredno zaslužne za razvoj socializma in za utrjevanje miru, za razvoj znanosti in kulture oziroma za razvoj občine, proglasi za častne občane«² in

»Občinska skupščina lahko osebe, ki so izredno zaslužne za razvoj socializma in za utrjevanje miru, za razvoj znanosti in kulture oziroma za razvoj občine, proglasi za častne občane«.³

Razen izmenične uporabe terminov »občinska skupščina« (1964, 1974) in »občina« (1971), so citirane določbe pomensko identične, namreč: častni naziv je namenjen le osebam (ne samo celjskim občanom), ki so izjemno zaslužne za razvoj socializma, za razvoj kulture in znanosti ter za utrjevanje miru, posebej pa za splošni napredek celjske občine.

Tako občinski statuti do leta 1974! Toda vsi statuti (1964, 1971 in 1974) uvajajo tudi odlok, s katerim »so določeni pogoji in postopek za proglasitev ter pravice, ki gredo častnim občanom.« To je odlok o posebnem dodatku in drugih pravicah častnih občanov občine Celje 1964 oziroma 1966⁴ ter kasnejši odlok o spremembi navedenega odloka 1967 in 1970⁵.

Leta 1977 pa je nov, zaradi preglednosti in enotnosti v dajanju občinskih priznanj sprejeti odlok o priznanjih in nagradah občine Celje⁶ vse navedene odloke razveljavil, pravzaprav pa (izpopolnjene) združil v en pravni tekst.

Tudi po tem najnovejšem odloku je lahko promovirana za častnega občana oseba, ki je izredno zaslužna za razvoj socializma, za utrjevanje miru ter za splošni družbeni napredek, posebej za napredek občine, prvenstveno pa zaslužna za razvoj socialistične samoupravne družbe ter za bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Rečeno je tudi, da se o proglasitvi izda posebna listina⁷.

Seveda je novi, enotni odlok zadržal dosedanje določbo o posebnih pravicah, ki grede častnim občanom za njihovega življenja in ob smrti. Pač pa je zadnji odlok do kraja odprt glede predlaganja častnega naziva. Pobudo namreč prepušča najširšemu krogu predlagateljev: delovnim ljudem in občanom, delovnim organizacijam, krajevnim skupnostim, interesnim skupnostim, družbenopolitičnim organizacijam in dr. družbenim organizacijam oziroma društvom, medtem ko je prvotno tak predlog uradno izhajal iz same skupščine oziroma njenih organov.

Leta 1983⁸ sprejme občinska skupščina *odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o priznanjih in nagradah občine Celje*. Ta prinaša le stilistične spremembe dotedanje določbe o proglasitvi za častnega občana. Namreč: za častnega občana je lahko proglašena oseba, »ki je izredno zaslužna za razvoj socialistične samoupravne družbe, za bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti«. Rečeno je prav tako, da se o proglasitvi izda posebna listina in da ima častni občan pravico do dodatka k osebemu dohodku, »če njegov osebni dohodek ne dosega določenega zneska«.⁹

Odlok govori tudi o pobudi za podelitev priznanj in nagrad, torej tudi za proglasitev za častnega meščana. Dajejo jo lahko »delovni ljudje in občani, OZD, delovne skupnosti, krajevne skupnosti, družbenopolitične organizacije, note ter organi oboroženih sil SFRJ, državni organi ter druge organizacije in skupnosti«, predlog pa pripravi pristojna komisija¹⁰.

Priložnosti, ob katerih so podeljevali naslov častnega občana, so bile deloma zgodovinske obletnice iz bojev naše narodne skupnosti, deloma življenjski jubileji zaslužnih občanov.

Doslej je bil ta naslov podeljen osemkrat, vsakokrat pred odlokom iz leta 1983.

Leta 1952, ob petstoletnici mesta Celje, so ga prejeli: FRANC LESKOŠEK-LUKA, PETER STANTE-SKALA, MICA ŠLANDROVA in Dr. JOSIP TOMINŠEK.

O imenovanju, ki je bilo izvršeno na slavnostni seji mestnega ljudskega odbora, je časnik poročal naslednje: »Delovni predsednik prof. Anton Aškerc je nato predlagal zbranim ljudskim odbornikom, naj imenujejo za častne meščane zaslužne ljudi, ki so bili pomembni činitelji naprednega gibanja v Celju. Naslov častnega meščana so prejeli: tov. Franc Leskošek, predsednik sveta za industrijo vlade LRS; tov. Peter Stante-Skala, generalmajor JLA; tov. Mica Šlandrova, znana antifašistka ter znanstveni in kulturni delavec tov. dr. Josip Tominšek, ki se je za častni naslov s toplimi besedami zahvalil«¹¹.

Leta 1955, ob desetletnici osvoboditve naše domovine: FRANC KAČ, STANE KOKALJ, JANKO OROŽEN, MARTIN PLANKAR, BLAŽ PRISTOVŠEK in FRAN ROŠ.

Tokrat je časnik¹² vest o sklepu, da se podeli častni naslov »šestim zaslužnim Celjanom, ki so s svojim delom veliko doprinesli k napredku in razvoju našega mesta, tako v političnem, gospodarskem in kulturnem življenju,« popremil z izčrpnimi življenjepisi promovirancev. V njih je brati, da je bil podeljen častni naslov zaradi njihovih »zaslug za napredek našega mesta in za

Franc Leskošek-Luka, (1897—1983)

Peter Stante-Skala, (1914—1989)

Mica Slandrova, (1911—1973)

Josip Tomlinšek, (1872—1954)

vso našo slovensko in jugoslovansko domovino»: Stanetu Kokalju, ki je svojo dolžnost na mestu predsednika takratnega MLO Celje (1948—1950) in direktorja Cinkarne (1950—1953) »opravljal vestno v izredno težkem času obnove našega mesta«; industrijskemu delavcu in najtesnejšemu sodelavcu Franca Leskoška, Martinu Kaču, za njegove napore in zasluge za blaginjo naše domovine in našega lepega mesta posebej«; delavskemu zaupniku Martinu Plankarju, čigar zasluga je, da je »delavstvo celjske Cinkarne doseglo vsaj del svojih pravic pod neljudskimi režimi«; mestnemu inženirju in šefu gradbene uprave Blažu Pristovšku, po čigar zaslugi je »Celje postalo znano po svoji smotrni gradbeni in urbanistični ureditvi« ter »da ima danes Celje sloves vzorno urejenega mesta, enega najlepših v državi«; vzgojitelju, pesniku, pisatelju in dramatiku Franu Rošu, kot »enemu najbolj vidnih in spoštovanih v celjskem kulturnem življenju« ter zgodovinarju, profesorju Janku Orožnu, »ki je v našem mestu desetletja ustvarjal in vzgajal«.

Leta 1960 FEDOR GRADIŠNIK, upravnik Slovenskega ljudskega gledališča Celje.

Na intimni slovesnosti, ki je bila v mali dvorani narodnega doma in ki so ji prisostvovali najvišji predstavniki celjskega političnega in kulturnega življenja, je Fedorju Gradišniku za njegovo sedemdesetletnico spregovorila predsednica sveta za kulturo in prosveto občinskega ljudskega odbora Marica Frecetova, želeč mu še »nadaljnega plodnega dela in sadov za našo celjsko, kakor obče-

Franc Kač, (1897—1965)

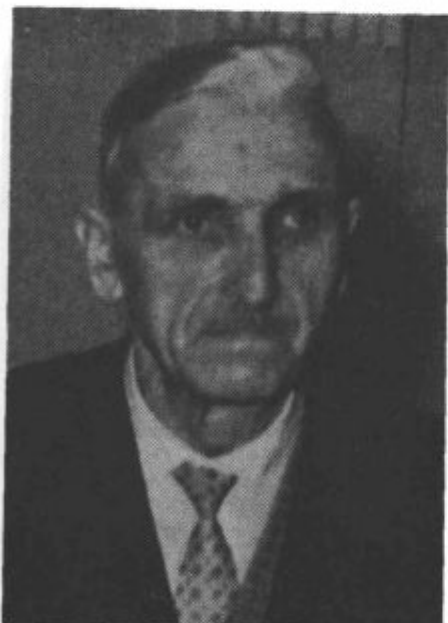
Stane Kokalj, (1897—1967)

Janko Orožen, (1891)

Martin Plankar, (1872—1958)

Blaž Pristovšek, (1892—1970)

Fran Roš, (1898—1976)

slovensko kulturno rast.« Za imenovanje, ki ga je izrekel predsednik obč. ljudskega odbora Franc Rupret, se je jubilat zahvalil, rekoč: »Imenovanje za častnega meščana mi nalaga dolžnost, da to pot nadaljujem vse do konca svojih dni za umetniško rast ustanove in za kulturo mojega dragega Celja.«¹³

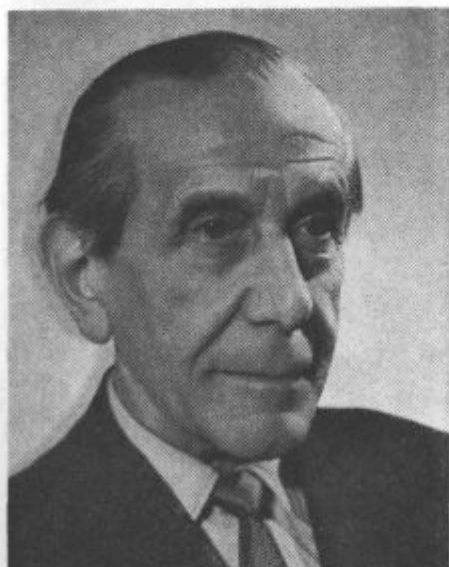
Leta 1962 JOSIP BROZ-TITO, predsednik SFRJ in maršal Jugoslavije.

V luči Maršalovega rojstnega dne je bila v narodnem domu svečana seja občinskega ljudskega odbora za mesto Celje, na kateri je bil z dolgotrajnim ploskanjem sprejet predlog, da se predsedniku Titu podeli naslov častnega občana celjske občine. O življenju tovariša Tita, njegovih zaslugah in njegovem več kot petdesetletnem revolucionarnem delu je govoril pisatelj in častni občan Fran Roš.

V uvodniku Celjskega tednika pod naslovom »Častni občan« beremo: »Tovariš Tito je prihajal v mesto ob Savinji že v času svojega revolucionarnega delovanja, zlasti pomemben pa je datum, ko je bil navzoč na državni konferenci KPJ v Joštovem mlinu.« In dalje: »Celje je naposled kulturno, politično in gospodarsko središče pokrajine, ki je z življenjem tovariša Tita povezano že izza njegovih otroških let. Celje je v novi državi pod vodstvom tovariša Tita doživelo svoj nagel in blesteč vzpon. Njegovo prebivalstvo se je podvojilo, predvsem pa njegova gospodarska moč in kulturni vpliv na široko zaledje.«

Istočasno so po vsej Jugoslaviji v vseh mestih sprejemali enake sklepe, 24. maja pa je po govoru podpredsednika zveznega izvršnega sveta Edvarda Kardelja predsednik jugoslovanske konference mest Vjenčeslav Holjevac izročil tovarišu Titu album listin, s katerimi ga vse jugoslovanske občine proglašajo za častnega občana. Med temi listinami je tudi celjska.«¹⁴

Leta 1963 FRANC SIMONIČ, ob imenovanju predsednik kadrovske komisije pri CK ZKS.

Fedor Gradišnik st., (1890—1972)

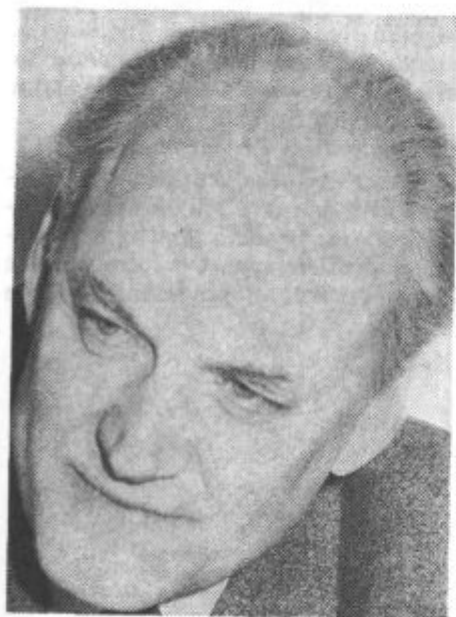
Josip Broz-Tito, (1892—1980)

Franc Simonič, (1914)

Edvard Kardelj, (1910—1979)

Sergej Kraigher, (1914)

Olga Vrabič, (1916)

Na svečani seji občinske skupščine in predsedstva Združenja borcev 20. julija je predsednik občinske skupščine Marjan Učakar po sklepu občinske skupščine razglasil tov. Franca Simoniča za častnega meščana. Franc Simonič je bil devet let sekretar okrajnega komiteja ZKS, torej »na najbolj odgovornem političnem položaju v celjskem okraju. Hkrati je bil ves čas tudi odbornik celjske skupščine in se z vso vnemo ter prizadevnostjo posvečal tudi problemu celjske komune. Tovariš Simonič je človek, s katerim so povezani številni gospodarski in politični uspehi celjske občine, ki je s tankočutnostjo sodeloval in si prizadeval za rast političnega, kulturnega in gospodarskega središča našega okrajja.«¹⁵

Leta 1969 ob petdesetletnici ustanovitve socialistične delavske partije Jugoslavije (komunistov) EDVARD KARDELJ, član sveta federacije.

Imenovanje za častnega občana so v počastitev njegove šestdesetletnice sprejele vse občine celjske regije. »Bili smo na vseh sejah občinskih skupščin ob koncu leta,« poroča Novi tednik¹⁶, »ko so odborniki od Rinke do Sotle, namesto da bi dvigali roke, gromko ploskali v potrditev, da občinske skupščine sprejmejo dokument o podelitvi naslova častnega občana tovarišu Edvardu Kardelju, za tovarišem Titom enemu najzaslužnejših Jugoslovanov.«

Leta 1971 ob tridesetletnici ustanovitve Osvobodilne fronte SERGEJ KRAIGHER, ob imenovanju predsednik skupščine SR Slovenije.

»Najvišje celjsko družbeno priznanje je dobil za dolgoletno revolucionarno delo. To se je začelo pred vojno med ljubljanskimi študenti ter v rudarskih revirjih in se nadaljevalo v času narodnoosvobodilnega boja, ko je zlasti v mari-borskem, kozjanskem in celjskem okrožju opravljal funkcijo partijskega sekretarja.

Izreden in velik pa je njegov delež v povojni socialistični izgradnji domovine in utrjevanju novih odnosov med delovnimi ljudmi in narodi Jugoslavije. Izreden je tudi njegov prispevek kot poslanca celjskih občanov v zvezni in republiški skupščini. S svojim delom v teh organih je tudi Celju in njegovim prebivalcem dal pravo mesto in ugled v naši socialistični skupnosti.«¹⁷

Leta 1978 OLGA VRABIČ, sodnik ustavnega sodišča SR Slovenije.

Predlagala jo je obč. konferenca SZDL¹⁸, zbori občinske skupščine pa predlog na svoji 3. seji dne 22. 6. 1978, po utemeljitvi delegata Majde Trogar, soglasno sprejeli kot »priznanje za njeno prizadevno in uspešno predvojno, medvojno in povojno revolucionarno in družbenopolitično dejavnost«¹⁹ oziroma »kot priznanje dolgoletni družbenopolitični delavki in nekdanji predsednici celjske občinske skupščine.«²⁰

OPOMBE

¹ 11. čl. statuta občine Celje; Ur. vestnik občine Celje, št. 27/1964.

² 8. čl. statuta občine Celje z dne 15. 1. 1971; Ur. list SRS, št. 2/1971.

³ 9. čl. statuta občine Celje iz leta 1974; Ur. list SRS, št. 45/1974.

⁴ Ur. vestnik okraja Celje, št. 46/1964 in Ur. vestnik Celje, š. 18/1966.

⁵ Ur. vestnik Celje št. 23/1967 in št. 5/1970. Glede pogojev za proglasitev za častnega občana, odlok ponavlja zadevno določbo statuta; glede pravice, ki gre častnim občanom, pa določa z veljavnostjo od 1. julija 1964 stalni posebni dodatek v obliki event. razlike med osebnim dohodkom iz rednega delovnega razmerja oz. pokojnino in zneskom starih dinarjev 60.000,— (1964) oz. novih dinarjev 1.000,— (1966), nato dinarjev 1.300,00 (1967), nazadnje pa dinarjev 2.000,— (1970). Razen tega izjemnega posebnega dodatka v breme občinskega proračuna, pa je skrb občine tudi zadnje slovo od častnega občana, prvotno (1964) pa še »postavitev primernega spomenika«.

Da bi se izognil pogostim spremembam zneska, ki ga je odlok določal za izračun posebnega dodatka, je odlok iz leta 1977 prepustil vsakoletni izračun tega zneska merilom, ki jih predpiše izvršni svet obč. skupščine.

Leto dni pred izidom tega odloka je bilo med pripombami, ki so jih dali občani na razpravah o splošni in skupni porabi 1976, brati, »da so prevelika sredstva namenjena za častne občane Celja« (Informativni bilten obč. konference SZDL, št. 61 z dne 19. 4. 1976, str. 3). Leta 1976 je bilo z naslova nadomestila častnim občanom realizirano din 5.358,— predlog izvršnega sveta za leto 1977 pa je bil din 12.000,— (Obč. proračun 1977; Delegatov poročevalec z dne 20. 5. 1977, št. 7/1977).

⁶ Ur. list SRS, št. 11/1977.

⁷ 10. člen cit. odloka.

⁸ 12. seja vseh treh zborov občinske skupščine 29. marca 1983.

⁹ 9. in 10. čl. novega odloka. Delegatov poročevalec z dne 9. 3. 1983, str. 19.

¹⁰ 3. in 5. čl. novega odloka. Vir gl. opombo 9.

¹¹ Savinjski vestnik z dne 6. septembra 1952.

¹² Celjski tednik z dne 19. julija 1955, str. 6.

¹³ Celjski tednik z dne 22. januarja 1960.

¹⁴ Celjski tednik z dne 1. junija 1962.

¹⁵ Celjski tednik z dne 26. julija 1963.

¹⁶ Novi tednik z dne 28. 1. 1970.

¹⁷ Novi tednik z dne 22. 7. 1971.

¹⁸ Delegatov poročevalec št. 11/78 z dne 31. 5. 1978.

¹⁹ Večer z dne 23. 6. 1978.

²⁰ Novi tednik z dne 29. 6. 1978.

IVAN GROBELNIK

ZLET SVOBOD V CELJU PRED PETDESETIMI LETI**Pomen zleta SVOBOD v Celju 7. julija 1935**

V počastitev zleta SVOBOD v Celju je bila letos 4. julija spominska slovesnost, že četrta po vrsti. Prvič po vojni je bila počastitev spomina na prvi zlet 12. julija 1959, nato pa proslava 40-letnice 14. junija 1975. Čeprav so se ob vsakem ponovnem srečanju zbrale velike skupine ljudi in svečano proslavile ta veliki jubilej, pa nobena kasnejša proslava ni preseгла prvega zleta niti po številu udeležencev, niti po angažiranosti delovnih ljudi.

V čem je bil veliki zgodovinski pomen 1. zleta SVOBOD v Celju? Partijski list »Ljudska pravica« je pred 50-timi leti po velikem zborovanju delovnih ljudi v Celju zapisal: »Celjski zlet je velik mejnik v življenju slovenskega delavstva, ki je ta dan po dolgem času mogočno manifestiralo za skupen nastop, svobodo, mir in napredek.«²⁹ Franc Leskošek-Luka je v svojem govoru na 2. zletu 1959. dejal, da je bil celjski zlet leta 1935 veliko več kot samo proslava petnajstletnega delovanja delavskih kulturno-prosvetnih društev: bil je mogočna manifestacija socialističnih in naprednih sil na čelu z delavskim razredom«, mogočna demonstracija proti izkoriščevalskim režimom monarho-fašistične Jugoslavije.« Komunistična partija je tedaj »uspela porušiti zid ilegalnosti, ki ga je okoli nje zgradil diktatorski režim.«¹ Edvard Kardelj je celjski zlet ocenil za veličastno manifestacijo delavske solidarnosti, Miha Marinko pa za začetek širokega ljudskofrontnega gibanja, dragoceno podlago za ustanovitev OF v trenutku, ko se je KPS usposobila za svojo zgodovinsko vlogo v narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji.

Razcepljenost v delavskem gibanju stare Jugoslavije

Proces, ki je vodil do izbruha revolucionarne zavesti delovnih ljudi na zletu SVOBOD leta 1935, je bil ozko povezan s tedanjim stanjem v jugoslovanskem delavskem gibanju. Akcijsko sposobnost delavskega gibanja je tedaj

slabila razcepljenost na socialdemokrate in komuniste, kar pa so še poglobljala trenja znotraj obeh delavskih političnih strank. Za socialdemokrate je bilo značilno, da so usmerjali delavca k sodelovanju z meščanskimi ustanovami in pomirjali spopade s kapitalističnimi delodajalci. Lahko so javno delovali. Zavzemali so vodilne položaje v delavskih sindikatih (URSSJ), društvih in strokovnih organizacijah ter prirejali delavske zlete in kongrese.

KPJ pa je bila prepovedana z zakonom o zaščiti države (1. avgusta 1921) ter prisiljena na ilegalno delo. Pregarjana, posebno še po uvedbi šestojanuarske diktature leta 1929, vzporedno pa notranja trenja so dolgo onemogočala, da bi partija lahko uspešno nastopila med množicami. Konsolidacijo in oživljanje njenega delovanja je prineslo šele novo mlajše vodstvo.

Svetovna gospodarska kriza je leta 1930 prizadela tudi jugoslovansko delavstvo, kmete in nekatere malomeščanske sloje. Krizo je hudo občutilo tudi prebivalstvo na celjskem območju: zaradi zmanjševanja mezd in odpuščanja z dela je raslo število stavk in mezdnih gibanj, raslo število brezposelnih, ki so na borzi dela dobivali minimalne podpore (največ eno tretjino delavske mezde), a še te so bile časovno omejene od 4 do 26 tednov. Namesto denarne podpore so brezposelni lahko dobivali brezplačno hrano v javni delavski kuhinji, ki pa je bila na celjskem območju samo v Celju.²

V stavkovnem valu, ki je zajel vsa delavska središča, so socialdemokrati zaradi svojih pomirjevalnih in kompromisarskih stališč vse bolj izgubljali podporo v delavskih vrstah, vodstvo pa prevzemali odločnejši komunisti. Zaradi svojih nepomirljivih stališč so komunisti dobivali vodilne pozicije v stavkovnih odborih, strokovnih društvih in URSSJ — sindikatih. Vodilno vlogo pri tem so imeli kovinarji, tajnik Zveze kovinarjev pa je bil Franc Leskošek. Njihov vpliv se je prenesel tudi na druge stroke, ko je bil leta 1934 Leskošek izvoljen za predsednika Strokovne komisije (oblastnega odbora URS za Slovenijo), v katero je bila vključena cela vrsta delavskih sindikatov.³

Aktivnejši nastop komunistov je bil povezan s postopno obnovitvijo KPJ, ki jo je najhuje prizadela šestojanuarska diktatura. Leta 1932. je bil obnovljen PK za Slovenijo in ustanovljeni sekretariati okrožij. Sekretar celjskega okrožja je postal Slavko Šlander, tedaj dentist pri dr. Krautbergerju.⁴

Vrsta kongresov KP je v letih 1934/35 nakazala novo temeljno usmeritev komunistov:

— Na konferenci KP za Slovenijo v Goričanah pri Medvodah (16. septembra 1934) sta Boris Kidrič in Edvard Kardelj v svojih referatih poudarila potrebo, da se komunisti usmerijo na delo med množicami, v sindikatih, v strokovnih in kulturnih društvih in drugod ter povsod spodbujajo razredni boj.

— Na IV. državni partijski konferenci v Ljubljani (decembra 1934), na kateri je bil prvič prisoten Tito in je bilo izvoljeno novo vodstvo, je bilo naloženo komunistom, da morajo prevzeti organizacijo in vodstvo vsakodnevnih bojov ljudskih množic, spremeniti ekonomske boje v politične in pridobiti nove sile iz vrst borbenih delavcev, kmetov in delovne inteligence.⁵

— Junijski plenum KPJ v Splitu (1935) je kritiziral premajhno aktivnost pokrajinskih komitejev in opozoril na nujnost nadaljnjega prizadevanja za ustvaritev ljudske fronte. Opozoril je, da je fašizem, ki se je začel povezovati

v mednarodnih okvirih, postal glavni sovražnik tako delavskega razreda kot prave demokracije in narodnega obstoja.

— Se isto leto je tudi VII. kongres Kominterne (od 25. julija do 20. avgusta 1935) pozval komunistične partije na zbiranje naprednih demokratičnih sil v protifašistične ljudske fronte.

Med organizacijami, v katerih je hotela KPJ najprej razširiti svoj vpliv med ljudskimi množicami, je bila na prvem mestu socialistična SVOBODA.

Organizacija in delo celjske podružnice delavskega kulturno izobraževalnega društva SVOBODA

Leta 1913 ustanovljeno delavsko kulturno društvo SVOBODA se je po 1. svetovni vojni celo desetletje otepal z vrsto težav. Delo so oteževala trenja med politično različno usmerjenimi delavci, manjkali so prostori za društveno dejavnost, finančna sredstva in ne nazadnje požrtvovalni in sposobni kadri. Vse te težave pa je postopno premagala in okoli leta 1930 že močno razgibala kulturno-prosvetno življenje delavstva v mestih, segla pa tudi na podeželje, kjer so družtvom kmečkih fantov in deklet med počitnicami pomagali študentje — svobodaši. Leta 1935 že ni bilo več mesta in industrijskega središča, kjer ne bi delovala SVOBODA, pa tudi ne podeželskega naselja, v katerem ne bi delala Zveza kmečkih fantov in deklet. Njihovih koncertov, dramskih prireditev in medsebojnih gostovanj so se udeleževali ljudje ne glede na njihovo politično prepričanje. Vse to je bilo značilno tudi za celjsko okolico s Savinjsko dolino.⁶

Zveza društev SVOBOD je imela svojo centralo v Ljubljani, v katero je bilo vključenih okoli 40 podružničnih društev. Organizirana so bila v vseh večjih industrijskih središčih. Število aktivnih članov SVOBOD je z leti raslo. V letu 1934 je bilo v celotno Zvezo redno večljanjenih 1696 ljudi (poročilo občnega zbora, 9. septembra 1934). Članstvo je sestavljalo okoli 95 % ročnih delavcev, ostalih 5 % pa so tvorili intelektualci ter nameščenci socialnega zavarovanja in konzumov.⁷ Cilje delovanja SVOBODE je izoblikoval dr. Henrik Tuma: Delavski razred naj se ob društvu združi in dobi enotno izobrazbo. Ko je bilo s šestojanuarsko diktaturo zavrto delovanje političnih strank, se je delavstvo lahko shajalo le v društvu SVOBODA, kjer se je ob gojitvi kulturne dejavnosti vzgajalo v razredni socialistični zavesti.

Celjska SVOBODA je predstavljala eno najaktivnejših podružničnih društev. Njeno delo je oživel, ko je dobila nujne prostore za svoje dejavnosti v starem poslopu okoliške šole v Razlagovi (sedanji Čuprijski) ulici po preselitvi šole v novo stavbo na Dolgem polju (1927). V društvenem delu se je uveljavljalo tudi nekaj prizadevnih delavcev, ki so s svojo požrtvovalnostjo in navdušenjem uspeli organizirati veliko število prireditev, doseči soliden nivo nastopov in prodreti med delovne sloje Celja in okolice. Celjska SVOBODA je celo pomagala pri ustanavljanju delavskih društev v sosednjih krajih.¹¹

Iz poročil na društvenih rednih letnih zborih, ki jih je objavljala revija »Svoboda«, so razvidna imena odbornikov in vodilnih organizatorjev. Tako je bil v letu 1932 predsednik društva Viktor Godnik, namestnik Franc Oset, tajnik Franc Guzej, blagajnik Ivan Stante, gospodar Josip Škorjanc, v nadzorstvu pa Franc Svetek, Anton Leskovšek in S. Telc.⁸ Leta 1934 pa je bil

izvoljen odbor, ki je v tem sestavu deloval tudi v času celjskega zleta: predsednik je bil Josip Škorjanc, tajnik Viktor Godnik, blagajnik Ivan Stante, gospodar Franjo Pobec, v nadzorstvu pa Franc Arnšek (ki je imel največ zaslug, da je prišlo do združitve delavskih kulturnih društev v Celju),¹¹ Franc Svetek (socialdemokrat, ki je pozneje med NOB sodeloval z OF), Anton Vok, Fric Dečman in Edvard Glas.⁹

Celjska podružnica je kot druge v Sloveniji imela stalen problem v prepičlem številu aktivnih članov. Leta 1929 je v njej delalo okoli 100 rednih članov. Tedaj so v odboru menili: »Če bi se delavci bolj zavedali in upoštevali svojo kulturno organizacijo, bi moralo število članstva poskočiti za najmanj trikrat. Zadnje čase se delavstvo zgleda prebuja«, v podružnico se jih je vključevalo vse več. Pa tudi naslednja leta so na občnih zborih vedno znova naglašali potrebo po pritegnitvi novih članov. Tudi od celjskega zleta so pričakovali pomnožitev svojih vrst: »Prvi vidni uspeh našega zleta mora biti cela vrsta novih podružnic SVOBODE in dvig članstva v dosedanjih.«¹⁰

Celjska podružnica je vključevala več sekcij, med katerimi je bila glede števila in kvalitete najuspešnejša pevska. Moški zbor z nad 50 pevci je vodil Ciril Pregelj, ki je vodil tudi kasneje ustanovljen ženski zbor z 20 pevkami. Izvedli so več koncertov na leto. Prireditve so imeli v dvorani Narodnega doma. Tako je leta 1931 pevski zbor izvedel samostojni koncert v Celju, sodeloval na jubilejni proslavi v Ptujju ter na več koncertih v Libojah in drugod. »Zelo uspel je bil predvsem koncert, ki ga je imela celjska SVOBODA v mestnem parku 27. junija t. l. O njem sta poročala tudi časnika Slovenski Narod (dne 30. junija) in Jugoslovan (4. julija 1931). Oba sta koncert zelo pohvalila.«⁸ V sezoni 1933/34 je moški pevski zbor priredil 6 koncertov v Celju, nato še v Vojniku, Libojah in Zabukovici.⁹ Sodeloval je na prireditvah tudi z zbori iz drugih delavskih središč. Tako so na pevskem festivalu v Celju l. 1932 sodelovali poleg domačega zbora tudi zbori iz Trbovelj, Hrastnika, Zabukovice, Liboj, Ljubečne in Rogaske Slatine. Ob otvoritvi kočje na Mrzlici, ki jo je odprlo delavsko izletniško društvo »Prijatelji prirode«, so nastopili Celjani skupaj z zbori iz zasavskih revirjev. Posebno navdušeno je občinstvo sprejelo okrožni koncert pevskih zborov iz Celja, Ljubečne, Zabukovice, Liboj in Štor (skupaj 127 pevcev), ki je bil 31. marca 1935 v Narodnem domu in že predstavljal uvod v celjski zlet SVOBOD. Ivan Vuk je tedaj zapisal v reviji »Svoboda«: Bil je dogodek, ki je pokazal, da se gibljemo v kljub vsemu, da orjemo ledino z velikim traktorjem prosvetnega dela in bo proletariat žel bogato žetev — solidarnosti, zavednosti in borbenosti. SVOBODA — živa pogonska sila traktorja proletarske kulture, moje čestitke!¹⁴

Veliko kulturno in idejno delo je opravljal tudi dramski odsek. Imel je okoli 40 članov (leta 1933). V njem so delali ljubitelji in navdušenci, ki so pomanjkanje izobrazbe nadoknadili s prizadevnostjo. Kot režiserji in igralci so se preizkusili med drugimi: Avgust Vičar, Jože Šalomon, Slavko Šlander, Jakob Jeram, Peter Stante, Julka Godnik. Njihova uprizoritev Cankarjevega Hlapca Jerneja in njegove pravice je globoko odjeknila v Celju (l. 1932).¹¹ V letu 1933 so uprizorili Cankarjevo Pohujšanje v dolini Šentflorjanski.¹² Ko so 4. novembra 1934 otvorili novo sezono s Cerkvenikovim Očiščenjem, je kritik zapisal: »Igralci niso imeli dosti vaj, kar se je poznalo zlasti v začetku igre. Vendar se jim je videlo, da sodelujejo z veliko ljubeznijo in poštvoval-

nostjo. Publika jih je razumela in jim je bila hvaležna.« (»Svoboda« 1. november 1934, str. 345). V letu 1935 je dramski odsek naštudiral dve deli: Cankarjeve Romantične duše in Nušičevo komedijo Navadni človek.

Zelo je bila aktivna šahovska sekcija, ki so jo vodili dobri šahisti. Glavni cilj sekcije ni bil, da bi dosegli neke vrhunske rezultate, ampak težnja, da bi šahovsko igro razširili med širše delavske sloje. Vendar je šahovska sekcija priredila več turnirjev za prvaka odseka ter simultank s šahisti iz Maribora, Ptuja, Trbovelj in drugod. Štela je okoli 25 rednih članov, v glavnem delavcev in trgovskih pomočnikov. Njihovo delovanje je bilo večkrat pohvaljeno: »Šahovski odsek se precej dobro razvija. Udeležuje se turnirjev s »sodružnimi« podružnicami. Tako se je ob priliki turneje evropskega šahovskega mojstra gospoda Spielmana tudi SVOBODA odzvala k celjski simultanki ter z lepim uspehom odnesla častno zmago z dobro talentiranim mladim tovarišem Verčkovnikom.«¹⁶ Ko se je 7 celjskih šahistov udeležilo simulanke proti mariborskemu mojstru Pircu, je zmagal njihov član Zahojnik. Ko se je v času oblastne konference Zveze privatnih nameščencev v Mariboru vršil turnir med celjskim in mariborskim klubom SVOBODE, je celjski odsek zmagal (6 : 4).¹²

Sirjenje marksistične zavesti in razgledanosti je društvo pospeševalo tudi s prirejanjem predavanj, tečajev in proslav. Tako je celjska podružnica v sezoni 1933/34 priredila naslednja predavanja: Marksizem in vera, Delavska kultura, Kitajska, Ivan Cankar, Fašizem.⁹ V naslednji sezoni so pripravili dve predavanji: O Japonski, Razvoj fašizma.¹³ Prirejali so tudi tečaje: za književnost, za nemški jezik in esperanto.¹¹ V tečaju za učenje nemškega jezika je poučeval Ciril Pregelj. V sezoni 1932/33 ga je obiskovalo okoli 60 učencev razne starosti.¹² V marksističnem tečaju, na predavanjih (tudi zdravstvenih in z drugih področij) ter v večerni šoli so kot predavatelji sodelovali socialisti iz Ljubljane in Maribora: dr. Henrik Tuma, mariborski gimnazijski profesor Bogo Teply, prof. Bogo Stupan, Svetek Franc in Andrej, dr. Avgust Reisman, Franc Leskošek in drugi. Društvo je svečano proslavilo tudi različne delavske obletnice in praznike: Marksova proslava, kulturno-prosvetni večer, Cankarjeva proslava (sezona 1933): na njih so nastopali govorniki, pevci, deklamatorji idr.⁹

Priprave na zlet SVOBOD v Celju

Centrala SVOBOD v Ljubljani je že konec leta 1934 sprejela sklep o prireditvi zleta ob 15-letnici njenega delovanja. Zlet naj bi bil 7. julija 1935 v Celju. Celje je bilo izbrano zaradi njegove središčne zemljepisne lege v slovenskem prostoru, pa tudi zaradi močne tradicije delavskega središča. Na 5. seji Centrale 3. januarja 1935 je bil sprejet sklep, da bo idejno vodstvo zleta imel centralni odbor, v Celju pa bodo izvolili poseben odbor za tehnične priprave. Celjski odbor je bil izvoljen na občnem zboru 9. marca,²¹ vodil ga je Franc Svetek, njegovi najožji sodelavci pa so bili brat Andrej, Goršič in Jeršič.¹⁹

Nosilci priprav na zlet so bile vse svobodine podružnice, ki so se dogovarjale tako za skupne nastope svojih sekcij kot za agitacijo med delovnimi ljudmi. O pripravah je sproti obveščalo delavsko časopisje. Revija »Svoboda« je v ta namen s februarso številko uvedla redno rubriko. V svoji marčni številki je članstvo seznanila s sklepi Centrale, ki so med drugim bili naslednji:

»3. Pri prihodu na celjski kolodvor bo dobil vsak voditelj skupine nakaznico za kosilo za svojo skupino...

4. Na zlet bodo povabljeni vse strokovne organizacije ter njihovo članstvo, zastopniki delavskih strokovnih in kulturnih organizacij z našega juga ter iz Češke, Švice in Francije.

5. Za zlet bo izdan propagandni letak, ki naj visi po vseh naših lokalih ter v prodajalnah konzumnih društev.

6. Da se omogoči čimveč tovarišem udeležba na zletu, se sklene, da bo plačal tovariš, ki pripelje na zlet svojo ženo ali svoje nezaposlene otroke, za znak samo 1 din. Ti znaki bodo prav taki kakor za 3 din, nosili bodo zaradi obračunavanja samo črko S (za svojce).

7. Posebno skrb je treba posvečati brezposelnim, ki jim naj podružnice s čistim dobičkom iz kake prireditve omogočijo udeležbo na zletu.

8. Za zlet se bo skušala doseči vsaj polovična vožnja.

9. Vsa podrobna pojasnila dobe interesenti pri odborih podružnice oziroma pri zletnih odborih v naših podružnicah.

Na delo za zlet, za našo kulturno manifestacijo!»²¹

V krajih, kjer podružnic SVOBODE ni bilo, so delavske strokovne organizacije ustanovile zletne odbore ter pridobivale delavce za udeležbo na zletu.

Postopoma se je v Centrali oblikoval podroben program zleta. 15. marca 1935 so sprejeli predlog pevske podzveze, da bodo združeni pevski zbori zapeli na zletu sledeče pesmi: Delavski pozdrav; Slava delavstvu; O, čujte delavskih množic korak; Bratje, le k soncu, svobodi; Mi smo mlada garda; Dani se. »Vse te pesmi bo izdala pevska podzveza v lični knjižici«, so napovedali.²²

O pripravah na zlet sta poročala tudi socialdemokratska časopisa »Delavska politika« in »Delavec«, ki sta tudi uspešno agitirala za udeležbo. Tako je »Delavska politika« pozivala: »7. julija vsi v Celje! Zato se bo 7. julija v zgodovinskem Celju zbralo vse zavedno delovno ljudstvo mest in vasi iz Slovenije, zastopniki proletariata iz vse Jugoslavije. Ta dan naj nihče ne ostane doma, naj se nihče ne uplaši ne deževja, ne vročine, naj nikogar ne zadrže nikaki pomisleki! 7. julija naj strnjeno koraka v osrčju Slovenije delavska armada, ki naj izrazi vsem in vsakemu svojo voljo, da hoče biti enakopraven član človeške družbe, z vsemi pravicami, ki mu pripadajo.« (3. 7. 1935). »Delavska politika« je 6. junija objavila pod naslovom »Pozdrav bojevnikom za svobodo, enakost in mir« sledeče: »Kultura pomeni svobodo in demokracijo... Iz kapitalističnega gospodarskega reda so zrasle strašne krivice, toda o tem se ne sme govoriti in o boju zanje tudi ne... Tu nas čaka težka naloga. Vi bojevniki-zletniki, bodite pionirji kulture, ki so jo meščanske stranke zavrgle in nadaljujte kulturno misijo, s katero zbudimo narod, ga poučimo v bojevanju za svobodo današnjega proletariata in človeštva sploh... Eno-dušna solidarnost in disciplina je temelj kulturnemu delu. Vse delavstvo je skupaj z vami, z vami se bo borilo za proletarsko kulturo, to je za osvobojanje človeškega duha in svobodo človeštva in mir med narodi.«²³ Vse kaže, da je v socialdemokratski stranki zraslo število mladih, ki se je nasprotno reformističnemu vodstvu vse bolj usmerjalo v levo.

Na celjski zlet sta se pripravljali tudi obe delavski politični stranki. Medtem ko so socialdemokrati imeli v svojih rokah predvsem Centralo SVOBODE, so komunisti že ustvarili močne pozicije v podružnicah. Socialdemokratska

stranka je nameravala pridobiti na zletu podporo delavskih množic za obnove s šestojanuarsko diktaturo ukinjene Socialistične stranke Jugoslavije, ki naj bi nastopila pod novim imenom Socialistična zveza delovnega ljudstva. Cilj komunistov pa je bil, da usmerijo množice na premonstracije proti fašistični nevarnosti in na zahteve po demokratičnih svoboščinah.²⁶ PK KPJ za Slovenijo je priprave na zlet zaupal svojima članoma Ivanu Mačku in Francu Leskošku.⁶

Na sam dan zleta 7. julija sta imeli obe organizaciji vsaka svojo sejo. Konference socialdemokratskih delegatov so se udeležili: predsednik SDS dr. Živko Topalović iz Beograda, Jova Jakšič iz Sarajeva, Alojz Sedej iz Ljubljane, Petejan iz Maribora, in drugi voditelji. Pogovarjali so se v glavnem o bodočem političnem programu obnovljene socialistične stranke. O vsebini se je poročal slovenski liberalni dnevnik »Jutro«: »Dogovorili so se v glavnem o bodočem programu obnovljene socialistične stranke, ki naj bi med drugim obsegal: popolno amnestijo vseh političnih obsojencev in njihovo državljansko rehabilitacijo, ukinitev zakona in sodišča za zaščito države, obnovo neodvisnosti sodišč in sodnikov, popolno svobodo tiska, zborovanja in dogovarjanja, razpust sedanjega parlamenta in razpis novih volitev na osnovi enake tajne volilne pravice, revizijo ustave, 40-urni delovni teden, zavarovanje za brezposelnost in starost, borbo proti fašizmu itd.«²⁷

Dopoldne istega dne so se sestali tudi komunisti in dogovorili za akcijo. O tem dogodku se spominja Miha Marinko tega: »Zjutraj 7. julija je imel PK kratek sestanek ob Savinji. Računali smo, da bo popoldne govoril o ponovni ustanovitvi socialistične stranke njen voditelj Živko Topalović, saj so posamezni socialdemokrati že misel na Enotno delavsko stranko (op. ki so jo hoteli komunisti) odklanjali. Domenili smo se, da nastopimo proti Topaloviću. O tem smo še dopoldne obvestili zaupnike.«²⁸

Celjska občina, ki se je tedaj pripravljala, da jo novi Stojadinovičev režim zamenja, je dala zletu podporo. Takratni celjski župan advokat dr. Alojzij Goričan je pozval lastnike hiš, naj izobesijo državne zastave: »Mestno poglavarstvo v Celju razglša, naj vsi lastniki hiš sledijo zgledu mestne občine, ki bo svoje poslopje v nedeljo, 7. 7. 1935, v počastitev uteleženecv Zleta SVOBOD, okrasilo z državnimi zastavami.«²⁷

Ocene zleta v časopisu in s strani udeležencev

Zlet je potekal po predvidenem programu, ki ga je že 1. junija objavila revija »Svoboda«:

a) Dopoldne: sprejem na kolodvoru z godbo in petjem. Nato bodo dane izletnikom sledeče možnosti: ogled celjskega gradu, ogled mesta, kopanje v Savinji, godbeni koncert v parku. Na Skalni kleti pa se bodo začele ob 10. uri finalne nogometne tekme tistih delavskih športnih klubov, ki bodo predtekme že prej dovršili in pridejo torej na finale v Celje; po nogometni tekmi bo nastop članic mariborske SVOBODE z umetnimi plesi.

b) Opoldne: kosila.

c) Popoldne: skupni odhod z godbami na zletni prostor, govori in pevski koncerti združenih moških in mešanih zborov, ki bodo peli delavske budnice; vmes bodo igrale različne godbe.

d) Zvečer: govornilni zbori dramskega odseka ljubljanske SVOBODE. Nato prosta zabava in odhodi z vlaki.«²³

»Ljudska pravica« je pozneje zapisala: »Zleta se je udeležilo nad 10.000 delavcev, obrtnikov, kmetov. Skozi Celje se je vil dolg spreved, v katerem so vzklikali gesla: Nikdar več vojne!, Nočemo fašizma!, Za enotnost delavskega gibanja!, Živela enotna fronta!, Dol s fašizmom!, Za priznanje Sovjetske Rusije!, Za svobodo združevanja, tiska in govora!...«²⁹ »Delavska politika pa je zapisala: »Ogromna kulturna manifestacija delovnega ljudstva v Celju. 12.000 ljudi v sprevedu — Tisoči tvorijo špalir.«²⁸

Medtem ko je delavsko časopisje hvalilo Zlet, ga je meščansko kritiziralo, posebno vsebino govorov na Glaziji ter nastope demonstrantov. Uradno so bili predvideni trije govorniki: predsednik Zveze SVOBOD Bogo Teply, predsednik Delavske zbornice Alojz Sedej in predsednik socialdemokratov dr. Živko Topalovič. Prvi je govoril o pomenu delavske kulture prof. Teply.³⁰ Nato je Sedej v borbenem govoru iznesel vsebino dopoldanske seje socialdemokratov ter naglasil zahtevo po amnestiji, razpisu novih volitev in ukinitvi zakona o zaščiti države. Govor Topaloviča so nato zletniki izžvižgali in zahtevali na govorniški oder Leskoška, ki mu je sledil govor Perka iz jeseniške levo usmerjene Edinosti in študentke Marije Vilfan, ki pa so jo reditelji vrgli z odra. O tem je zapisal Miha Marinko: »Topalovič je najprej demagoško napadel Stojadinoviča, da bi potegnil borbeno množico za sabo, nato pa oznanil, da so predstavniki socialističnega gibanja v Jugoslaviji dopoldne na konferenci sklenili obnoviti socialistično stranko pod imenom SZDL. Ko je omenil, da bodo v to stranko blagohotno sprejeti tudi »naši bratje z levice«, mu množica ni pustila več do besede, neorganizirana skupina pa ga je zrinila z govorniškega odra. Zahtevala je Leskoška...«²⁵ Oblasti so kasneje v odloku o razpustu SVOBODE zamerile tako Sedeju kot Topaloviču njune politične govore, na prvo mesto pa so pri iznašanju »političnih in prevratniških gesel« postavljale Leskoška,³¹ ki je odtlej veljal za komunista tudi v javnosti.

Glasilu slovenske klerikalne stranke »Slovenec« je že naslednji dan kritiziralo Zlet: obsojal je predvsem nekatere parole v govorih, vzklikanje Sovjetski zvezi in Leninu, disciplino in red pa je označil za neprimeren ter prirediteljem svetoval, naj bi si ogledali vzoren red, ki je vladal v evharističnem kongresu v Ljubljani. Poudaril je, da so Zlet izrabili skrajno levo orientirani marksisti (= komunisti).³²

Prav nasprotno pa so socialistični listi hvalili red in disciplino na Zletu: »Velikanska kulturna manifestacija je potekala v miru in redu, za kar gre predvsem zahvala discipliniranosti delavskih množic in pa požrtvovalnosti dela celjskega rediteljskega zbora.«²⁸ Tudi poročevalec beograjske »Politike« se je čudil vzorni disciplini, ki je vladala na zletu.

Udeleženci zleta, ki danes še živijo v Celju, so vsi po vrsti izjavili, da ocenjujejo zlet kot čudovito manifestacijo delovnega ljudstva. »Cela povorka je bila en sam pevski zbor. Delavci so dajali z vzklikanjem in petjem duška svojim čustvom. Takšne povorke Celje ni doživelo ne prej ne kasneje. V času zleta ni bilo nobenega incidenta. Policija in žandarmerija sta bili sicer v pripravljenosti, vendar presenečeni nad redom, ki je vladal na zletu«, pravi Julka Godnik, edina še živeča odbornica nekdanje SVOBODE. Katica Ošo iz Gaberja

pa se spominja, da so se v Gaberju dogovorili za skupen odhod na Glazijo, kamor so šli z godbo na čelu, po končanem zborovanju pa so se vrnili nazaj v Gaberje: »Nihče nas ni preganjal, ker smo šli po ulicah disciplinirano.«³³ Jakob Jeram se spominja predvsem tega, da je na shodu nosil rdečo zastavo, po zborovanju pa je imel obračun z orožniki. Anton Kotnik iz Prebolda, ki bil v času zleta v zaporu, pa pravi, da je slišal o manjših obračunih med delavci in orožniki po proslavi.³⁴

Teden dni po zletu je banska uprava Dravske banovine z odločbo razpustila Centralo SVOBODE in njene podružnice (13. julija 1935).³⁵ V odločbi je zapisano, da se razpušča SVOBODA »zaradi ravnanja zoper državni družbeni red in zaradi prekoračenja statutarnega delokroga... delavski kulturni dan (je) prešel na politično polje in v veliko protidržavno in komunistično demonstracijo«, za kar da je odgovorno društvo, kajti brez prejšnjih priprav v tej smeri »do take kršitve državnega reda in društvenih pravil ne bi moglo priti.«³⁶ Casopis »Nova doba« je brez komentarja objavil celotno besedilo odločbe.³⁵

Meščansko časopisje, pa tudi konservativni socialdemokrati so krivdo za razpust nadeli komunistom. »Slovenec« je 16. julija objavil obvestilo o razpustu, naslednji dan pa dodal, da socialdemokrati izjavljajo, kako so razpust SVOBODE že nekaj časa pričakovali, ker da so se vanjo vrinili mlajši ekstremni elementi, ki so jim nagajali. Toda socialdemokratska »Delavska politika« je javno distancirala SVOBODO od očitka protidržavnosti, češ da so krivi drugi: »Ugotavljamo, da SVOBODA kot organizacija ni naročila niti enega govornika, ki je oddržal politični govor in da nima nobene najmanjše zveze s konferenco, ki je razglasila znane sklepe v zvezi z namerami, da ustanovijo Socialistično zvezo delovnih ljudi. Izjavljamo, da ogromne delavske množice, ki so prišle na zlet v Celje, niso imele nič skupnega s kričanjem par desetih najetih in plačanih elementov... Edina napaka miroljubnih delavcev je, da niso na mestu obračunali z agentprovokatorji... Delavstvu priporočamo, kjerkoli se pojavijo taki ljudje, skrbite da jih boste ožigosali in izločili, da ne postanete žrtev, kot je postala naša SVOBODA.«³⁷ To opravičilo je v celoti objavil »Slovenec« in dodal komentar: »Iz tega pisanja Delavske politike je razvidno, da smo imeli prav, ko smo izrekli sodbo, da so oficialni voditelji naše socialne demokracije sami bili siti ekstremistov, ki so zadnji čas vzeli pod svoje okrilje SVOBODO, ki naj bi postala avantgarda III. Internationale v Jugoslaviji.«³⁶

Vendar bi le težko verjeli, da so si socialni demokrati želeli razpust SVOBODE. Socialdemokratska »Delavska politika« je razpust društva obžalovala. V članku pod naslovom »Pozitiven faktor je delavsko gibanje, zato ne sme ostati brez svobode in pravic«, je zapisala: »Zelo neprijetna je bila novica o razpustu SVOBODE za vse delavsko gibanje v državi. SVOBODA je bila kulturna zveza starejših in mlajših socialistov, ki je storila mnogo kulturnega dela ter slonela, enako kakor vse delavsko gibanje, na edinstvenosti narodov v državi... Zmotno bi bilo, če bi se hotelo postavljati delavce in nameščence, to je socialistično gibanje, izven zakona.«³⁷ Tudi revija »Svoboda« je dala vedeti: »SVOBODA sama ni zakrivila nikake nezakonitosti, zato je centralni odbor proti razpustu vložil na notranjega ministra pritožbo...«³⁸ Uspeha s pritožbo pa ni bilo.

Ceprav je bila SVOBODA razpuščena, pa so socialdemokrati na čelu z dr. Jelencem že naslednje leto ustanovili novo društvo VZAJEMNOST, ki je uspešno nadaljevalo delo razpuščene SVOBODE vse do začetka druge svetovne vojne. Tako je kulturno-idejno delo med delavci še močneje zaživelo, komunisti pa so si pridobili še nove simpatizerje in uspešno usmerjali delovne ljudi. Parole, izrečene v govorih in zapisane na transparentih zletnikov-svobodašev, vse do narodnoosvobodilnega boja niso utihnile. Zato je predstavljal zlet SVOBOD v Celju pred petdesetimi leti neposredno spodbudo za ljudskofrontno zbiranje delovnih ljudi, s tem pa temelj široke ljudske fronte v slovenskem in deloma jugoslovanskem prostoru.

OPOMBE

- ¹ Novi tednik, 12. 6. 1975, Manifestacija enotnosti
- ² Emil Lajh, Pregled nekaterih najpomembnejših stavk v Celju, CeZb 1975/76
- ³ Franc Leskošek, Akcijska enotnost delavcev, 40-letnica zleta Svobod, 1975
- ⁴ Janko Orožen, Zgodovina Celja in okolice, 1974
- ⁵ Metod Mikuž, Slovenci v stari Jugoslaviji, 1965
- ⁶ Ivan Kreft, Vloga Celja v novejši zgodovini progresivnega delavskega gibanja na Slovenskem, CeZb 1965
- ⁷ Bogo Teply, Nekaj spominov na Svobodo, »Svoboda« julij—avgust 1935
- ⁸ »Svoboda« L. IV, 1. 4. 1932, št. 4
- ⁹ »Svoboda« L. VI, 1. 4. 1934
- ¹⁰ »Svoboda« L. VII, 1. 6. 1935
- ¹¹ Izjava Julke Godnik, Celje, Ul. 29. novembra
- ¹² »Svoboda« L. V, 1. 1. 1933
- ¹³ »Svoboda« L. VI, 1. 11. 1934
- ¹⁴ »Svoboda« L. VII, 1. 5. 1935
- ¹⁵ Pismena izjava Viktorja Godnika
- ¹⁶ »Svoboda« št. 6 1931
- ¹⁷ »Svoboda« L. VII, 1. 2. 1935
- ¹⁸ Bogo Teply, Nekaj spominov na Svobodo
- ¹⁹ Izjava Jakoba Jerama, Na Gričku, Celje
- ²⁰ Tatjana Cepič, Zlet »Svobod« v Celju in njihov odmev v časopisju KRONIKA 1981 št. 1
- ²¹ »Svoboda« L. VII, 1. 3. 1935
- ²² »Svoboda« L. VII, 1. 4. 1935
- ²³ »Svoboda« L. VII, 1. 6. 1935
- ²⁴ »Jutro« 9. 7. 1935
- ²⁵ KPS prva leta šestojanuarske diktature in zlet Svobod v Celju, 40-letnica zleta Svobod, 1975
- ²⁶ »Delavska politika« 1935, 6. 7.
- ²⁷ »Nova doba« 5. 7. 1935
- ²⁸ »Delavska politika« 10. 7. 1935
- ²⁹ »Ljudska pravica« 20. 7. 1935
- ³⁰ »Svoboda« julij—avgust 1935
- ³¹ Odločba Kraljevske bančne uprave dravske banovine, Ljubljana, 13. julija 1935
- ³² »Slovenec« 9. 7. 1935
- ³³ Zapisnik pogovora s Katico Ošo z dne 29. 3. 1984
- ³⁴ Povzetek pogovora z Antonom Kotnikom z dne 12. 6. 1984
- ³⁵ »Nova doba« 19. 7. 1935
- ³⁶ »Slovenec« 19. 7. 1935
- ³⁷ »Delavska politika« 27. 7. 1935
- ³⁸ »Svoboda« L. VII, julij—avgust 1935, str. 219

ALEKSANDER VIDEČNIK

BOJ ZA SLOVENSKO GASILSTVO V CELJU

(1918—1936)

Že v jubilejni kroniki STO LET GASILSTVA V CELJU (Celje 1971) odkriva njen avtor Franjo Mauer (str. 41 in sl.) nemčurstvo celjskih gasilcev, trajajoče skoraj ves čas stare Jugoslavije. S pričujočim spisom pa Aleksander Videčnik dopolnjuje Mauerjeva izvajanja z dokumentacijo Mestne občine Celje 1919—1941 (ZAC Celje, fasc. 10), ki govori o prizadevanju vodstva Celjske mestne občine, da bi celjsko gasilsko društvo iztrgalo iz objema trdovratnih varuhov preostalega nemško-avstrijskega gospostva v Celju. (Op. ur.)

Takoj po prvi svetovni vojni je v Celju začel izhajati tednik Nova doba.¹ V 26. številki iz leta 1922 zasledimo zapis, ki opozarja: »Freiwillige Feuerwehr Celje. Četrto leto naše samostojnosti, v Celju pa še vedno društvo, ki je obče koristno, ima pa na zunaj še vedno nemško lice, njegov notranji ustroj in poveljevanje je prav tako nemško« itd. Leto kasneje piše isti časopis v številki 42 naslednje: »V štirih letih se je izkazalo, da se da gasiti tudi na povelje v slovenskem jeziku, ki ga člani tako imenovanih nemških feuerberov že tudi razumejo, saj je to njihov materin jezik. Da so danes v Mariboru, Ptuju, Konjicah, Celju in nemara še kje drugje nemška gasilska društva, izpričuje pred svetom, kake šleve in tepci smo Slovenci, da te izrodke še danes gledamo in trpimo njih izzivanje« itd.

Za današnji rod bo morda zanimivo, da spoznajo vzroke negotovanja naše javnosti zaradi nekaterih gasilskih društev na Štajerskem, ki nikakor niso hotela dojeti, da je konec tuje nadrejenosti tudi v gasilstvu.

1871. leta ustanovljena »Požarna bramba« je bila izrazito nemška. Tako je kot »Prostovoljno gasilsko društvo« z nemškim podnaslovom »Freiwillige Feuerwehr in Celje« še dolgo po prvi svetovni vojni tudi ostalo. Trdnjava celjskega nemštva... Prav neverjetno se sliši, da je društvo šele leta 1936 dobilo slovensko vodstvo.

Avtor: Aleksander Videčnik, publicist, Mozirje

Ker je slovenska javnost opozarjala na nemogoče zadržanje Gasilskega društva v Celju, je vmes posegel tudi mestni svet celjske občine pod predsedstvom župana dr. Jura Hrašovca.² To je razbrati iz županovega dopisa z dne 3. januarja 1923, poslanega Prostovoljnemu gasilskemu društvu, ki da »naj poroča, ali je res v teku minolega leta večje število članov hotelo pristopiti društvu, pa niso bili sprejeti ter naznaniti, zakaj se je sprejem odklonil«. Mesec dni za tem (1. februarja 1923) se je pri županu oglasila gasilska deputacija (Maks Janič, Franc Koschier in Franc Koren)³ v zadevi sprejema novih članov ter slovenskega poveljevalnega jezika. O razgovoru je bil napisan »Uradni za-znam«. V njem je zapisano, da je deputacija županu razložila društveno stališče do sprejema novih članov in uvedbe slovenskega poveljevalnega jezika re-koč, »da ni moči vsakega sprejeti, ker morajo člani biti vneti in sposobni za društvo. Tudi niti ni prostora za večje število članov in ni oblek«, glede slovenskega poveljevalnega jezika pa »le mislijo, da se more le polagoma uvesti.« Župan je »utemeljitvi« odločno ugovarjal, da »seveda vsakega ni treba sprejeti kot člana, da pa so gotovo med onimi, ki so bili lansko leto odklonjeni, tudi bile osebe, ki bi bile ravno tako vnete in sposobne za gasilstvo kakor sedanji člani«, ter vztrajal, »da se mora društvo pomladiti in da se mora slovenski poveljevalni jezik nepogojno uvesti« in še je dodal, da »tudi primanjkovannje oblek ne more biti utemeljen razlog za odklonitev, ker končno gasilci, ako ni oblek, tudi lahko v svojih civilnih oblekah nastopijo«. Mesec dni kasneje (2. marca 1923) je župan na tem zapisniku pripisal izjavo gasilca Franja Korena, sicer občinskega odbornika iz skupine socialnih demokratov, »da je Gasilno društvo sprejelo slovenski poveljevalni jezik«, dodal pa svojo (županovo) za-htevo, da »društvo o tem pismeno poroča«. Koren je obljubil, da bo naročilo posredoval društvenemu odboru. Šele v začetku maja 1923 sporočata tajnik Jos. Jicha in načelnik Ivan Jellenz, da so gasilci »na letnem občnem zboru s pretežno večino glasov sklenili, pri paradi, bakladi in špalirju posluževati se poveljevanja v slovenskem jeziku. Pri vežbanju kakor tudi pri vajah z orodjem in v slučaju požara pa se bode poveljevalo vsled lažjega razumevanja kakor dosedaj (torej — nemško. Op. A. V.) po možnosti pa s signalom«. Ker župana dr. Hrašovca to polovičarsko stališče ni zadovoljilo, je takoj povabil Gasilskemu društvu nadrejenega meddruštvenega gasilskega funkcionarja Jerneja Ven-gusta,⁴ na razgovor »v zadevi Prostovoljnega gasilskega društva«. Vabilo je bilo odposlano 7. maja 1923. Ker na vabilo ni bilo odziva, je na kopijo 20. septembra 1923 pripisal podžupanovo sporočilo, »da novi člani — Slovenci ne bodo več prosili za sprejem pri obstoječem gasilnem društvu, marveč name-ravajo ustanoviti svoje društvo« in spis začasno odložil ad acta.

Pred tem je namreč podžupan, narodni socialist Drago Žabkar⁵ naslovil na Prostovoljno gasilsko društvo dne 10. avgusta 1923 pismo, v katerem »javlja v imenu navedenih tovarišev in v svojem imenu pristop k društvu«. Šlo je za 19 zavednih Slovencev s podžupanom Žabkarjem na čelu. To je bil po večkratnih brezuspešnih poskusih mestnega sveta nov korak za poslovanje gasilskih vrst, zato so v navedenem pismu zahtevali odgovor v osmih dneh v roke podžupanu Žabkarju. Društvo je 29. istega meseca odgovorilo z dopisom, katerega vsebina je zelo značilna, zato jo kaže reproducirati. Gl. str. 58. Dopis sta podpisala tajnik Jos. Jicha in načelnik Ivan Jellenz.

Postovljenemu gostilnemu družtvu

o Celju.

Podpisani javljem o imenu spodaj navedenih tovarinov svoj pristop k gostilnemu družtvu in jih prosijo, da se v roku 8 dni sprijemovajo na evant. na. edlonite v. Pa odgovor naj se vrne v roku 8. d. k. Zgod. podkupana o Celju.

Frano Zebker, podjupan, Karlovcova 8
Judoj Fobovič, vod. kmet. Čičevičeva 15
Jenič Rebek, kmetičevica, Čičevičeva 10
Johan Zerač, tov. pomočnik, Čičevičeva 10
Anton Grobelnik, piarvik, Buč. sp. av. 4
Janež Kovach, vod. mlatnik, Lantovci 10
Janež Jost, trgovca Lova 14
Jožp Kramer, davi. sluga, Lantovci 6
Gudrij Rozman, kmetičevica, Lantovci 10
Janež Hlavcovič, kmetičevica, Lantovci 8
Frane Šašter, kmetičevica, Pečice trg 5
Frano Poljan, kmetičevica, H. Petra cesta 8
Javol Perc, gostilničar, Pečice trg 8
Golfa Dvorc, sodni kancelist, Lantovci trg 2
Jvan Kovač, kmetičevica, Lantovci 10
Anton Topnar, kmetičevica, Lantovci 10
Janež Lergel, poštni poštnik, Glavin trg 16
Doga Bernardi, hotelier, Gosposka 7
Miklo Čerčevič, kmetičevica, Keličice

Celje, dne 10. 10. 1933

Frano Zebker

Prostovoljno gasilno društvo Celje
• Freiwillige Feuerwehr Celje •

Gospod

Celje 29.8.1923.

Drago Z a b k a r, podžupan,

C e l j e .

Z osirom na Vaš cenj. dopis z dne 10. t.m.
smo žalibog primorani Vas obvestiti, da nismo sedaj
v stanu toliko članov naenkrat vpisati, ker nimamo
za tako množino niti prostora niti obleko.

Ako moštvo potrebujemo, smo prejšeslej pri -
pravljeni jo svpječasnno po potrebi pozvati.

Z odličnim spoštovanjem

Za odbor:

Ta. J. J. J.
Ta. J. J. J.

Načelnik:

Društvo je torej predlog za vključitev novih slovenskih članov odločno odklonilo. Utemeljitev s pomanjkanjem oblek je bila iz trte zvita, saj je bilo prav celjsko društvo znano kot bogato in dobro opremljeno.

Še več. Iz županove zabeležbe z dne 3. marca 1924, da je gasilski načelnik Franc Koschier javno izjavil, da je društvo nemško in da ne more sprejemati medse »takšne slovenske nacionaliste« sledi, da gasilci v svoji nemški zagriženosti še niso popustili.

Brezuspešna prizadevanja Slovencev niso ostala brez kritičnega odmeva v javnosti. Posebno lokalni tednik Nova doba se je redno obregoval ob nemoč mestne občine in sploh slovenskih dejavnikov.⁹

In ker se gasilci kljub obljubam niso bili voljni podrediti zakonu in slovenski mestni občini, je 22 vidnejših občanov (gl. odlomek) 9. januarja 1925 naslovilo na Veliko županstvo za mariborsko oblast⁷ peticijo, v kateri m. dr. navajajo: »V Celju obstoji požarna bramba, ki je ostala po prevratu taka, kakor je bila pred prevratom. Ima nemški odbor, nemško vodstvo, nemški povelje-

VELIKO ZUPANSTVO
za mariborsko oblast Maribor

Podpisani občani celjskega mesta prosijo od pomoči v sledeči zadevi:

V Celju obstoji požarna bramba, ki je ostala po prevratu taka, kakor je bila pred prevratom. — Ima nemški odbor, nemško vodstvo, nemški poveljevalni jezik, ni včlanjena v Gasilsko zvezo v Ljubljani.

Mestna občina je že dvakrat sklenila podporo za nabavo orodja, je pa zahtevala, da se požarna bramba preuredi v smislu spremenjenih razmer, sklene slovenski poveljevalni jezik in se priključi Gasilski zvezi. — Gasilno društvo ni dvignilo podpore, ker pogojev ni sprejelo, niti jih ni hotelo izpolniti.

Ponovno so slovenski prebivalci, do 40 po številu zahtevali, da se jim dovoli pristop v društvo, pa se je pristop vsakokrat iz ničevih razlogov odklonil.

Kolikor je nam znano, ne izpolnjuje društvo po štaj. zakonu 25. 6. 1886 dež. zak. št. 29 nasproti občinskemu svetu in županu mu predpisanih dolžnosti.

Obstoji bojazen, da v sedanjih razmerah glede gasilstva v mestu Celju lastnina občanov pred požarom ni zadostno zasigurana.

Prosimo vsled tega, da se tem nedostatkom takoj odpomore in da se da z razpustom obstoječega društva prilika, da se ustanovi takoj novo društvo, ki bo vsem občanom brez razlike politične in nacionalne pripadnosti jamčilo za brezhibno delo za javni blagor in izpolnjevalo po zakonih zaukazane dolžnosti nasproti mestnemu županu in občinskemu svetu. —

Celje, dne 9. januarja 1925.

The image shows a collection of handwritten signatures, likely from the citizens mentioned in the text. The signatures are arranged in two main columns. Some names are more legible than others due to cursive and fading.

- Left column (from top to bottom):
 - Stani Bekovič*
 - Kukulj*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
- Right column (from top to bottom):
 - Marin*
 - Juan Dričevič*
 - Franz Kerschovik*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*
 - Stani Bekovič*

valni jezik, ni včlanjeno v Gasilsko zvezo v Ljubljani⁸ itd. Ker župan in občinski svet z ustreznimi opozorili nista uspela, zahtevajo podpisniki, da se društvo razpusti in s tem da priložnost za ustanovitev novega društva, »ki bo vsem občanom brez razlike politične in nacionalne pripadnosti jamčilo za brezhibno delo za javni blagor in izpolnjevalo po zakonih zaukazane dolžnosti nasproti mestnemu županu in občinskemu svetu.« Veliko županstvo je še isti mesec (28. januarja 1925) v odgovoru naročalo, da se »nedostatki nemudoma odpravijo«. Pri tem je opozorilo na zakonska določila, ki jasno določajo pristojnosti občine, in dalje, da lahko mestni svet s sklepom predlaga razpustitev gasilskega društva, če to ne dela po zakonu. Če bo do tega prišlo, naj se predlog sporoči Velikemu županstvu v Mariboru, ki bo razpust z ustreznim aktom uredilo. Odgovor končuje z naročilom, da pričakuje poročilo o ukrepanju v roku 14. dni.

Očitno ni rodila pozitivnega učinka ne ta peticija ne županovo uradno vabilo št. 2392/24 z dne 20. marca 1925 višjemu gasilskemu funkcionarju Vengustu, da sporoči »imena morda 20 oseb, ki bi hotele pristopiti k društvu, ki bi pa imele seveda tudi ljubezen in sposobnost za ta poklic, ki bi le prišle kot izvršujoči člani v poštev, ne pa morebiti kot samo podporni. Morale bi potemtakem zares pri nastopih sodelovati«. Zakaj temu je čez mesec dni (24. aprila 1925) sledil pri županu sestanek predstavnikov občinskega sveta in gasilcev (dr. Ernest Kalan, Jernej Vengust, Avgust Veble, Ivan Jellenz, Franc Koschier), na katerem je Vengust kot funkcionar Gasilske zveze postavil predstavnikom celjskih gasilcev naslednje pogoje, ki bi jih društvo moralo sprejeti 1. pristop k Jugoslovanski gasilski zvezi, 2. slovenski poveljevalni jezik, 3. sprejeti bi se morala vzorna pravila vseh gasilskih društev, ki so včlanjeni v Jugoslovanski gasilski zvezi, in še, da bi »vsaka skupina«, namreč dosedanja in nova, »obstoječa iz članov, ki bi nanovo vstopili«, volila v odbor po tri člane. »Nova skupina«, se pravi — Slovenci, naj bi prevzeli mesta načelnika, tajnika in enega odbornika, dosedanja skupina pa naj bi zadržala mesta podnačelnika, blagajnika in enega odbornika.

Vendar stvar še ni stekla zaželeno pot. Tudi slovenska skupina prijavitelcev za vstop v celjsko gasilsko društvo je s posebnim dopisom z dne 31. maja 1925 zahtevala od župana pojasnilo, kaj se je glede »reorganizacije tukajšnjega gasilnega društva« ukrenilo.

5. junija 1925 je Prostovoljno gasilno društvo Celje (še vedno podnaslovljeno Freiwillige Feuerwehr Celje) naslovlilo »Mestnem magistratu celjskem« prošnjo za obnovo denarne podpore; le-ta se društvu že več let ni nakazovala, ker je društvo odklanjalo slovenski poveljevalni jezik. Na občnem zboru — tako so gasilci 5. junija 1925 poročali — pa je društvo »soglasno sklenilo upeljavo slovenskega poveljevalnega jezika«, zato prosijo, da se jim izplača podpora za vsa leta nazaj, češ da jim mimo prostovoljno zbranega denarja še primanjkuje denar za plačilo nove motorne brizgalne in cevi. Beseda »upeljava« je tudi ta hip pomenila le delček tistega, kar bi morali gasilci storiti, da bi društvo polno zaživelo kot slovensko. A ker je bil na omenjeni prošnji podpisan kot t. č. poveljnik občinski odbornik Franjo Koren, je bilo slutiti, da bo v društvu le dobila prednost slovenska beseda. Na to sporočilo je dobilo mestno knjigovodstvo županov nalog (akt št. 1446/24 z dne 19. junija 1925), da izplačilo podpore realizira, ker je »društvo sporočilo, da je uvedlo slovenski poveljevalni jezik«.

Dejansko pa je — vsaj v glavnem — ostalo pri starem: na seznamu članstva 1925/26 stoji pripomba, da je »med letom bilo nanovo sprejeto 5 članov« (seznam jih imenoma navaja⁹), med katerimi pa ni nobenega slovensko mislečega občana; iz zapisnika o občnem zboru 17. aprila 1926 je razvidno, da so »Nemci« še naprej obdržali vse ključne funkcije, razen leto poprej izvoljenega načelnika v osebi Franja Korena,¹⁰ zato pa je Franc Koschier smatral za potrebno, da na istem občnem zboru in pred predstavnikom mestne občine v osebi magistratnega nadsvetnika Iva Šubica ter policijskim oficialom Ivanom Škofom, v daljšem govoru oriše nevenljive zasluge« častnega načelnika Ivana Jel lenza; diploma o imenovanju starega Ivan Jiche za častnega člana in mu na tem občnem zboru »pod vihnim odobravanjem« izročena, je tiskana v nemškem jeziku; še naprej so uporabljali pisemski papir z dvojezičnim zaglavjem, saj so poročilo »občinskemu zastopu« o delu društva še v letu 1928 pisali na takšnem poslovnem papirju in občevalni jezik je bil pretežno nemški. Za premik v slovensko smer lahko štejemo le dobo Korenovega načelnštva 1925—1927. Po izvolitvi za načelnika 16. maja 1925 so začeli pisati poveljniško knjigo samo v slovenskem jeziku, po Korenovem odhodu pa vse do leta 1936 zopet dvojezično, se pravi v slovenskem in nemškem jeziku. Da so znotraj društva še tiste čase poslovali nemško, priča leta 1933 v nemškem jeziku napisani seznam reševalcev.¹¹

Šele leta 1936 prevzamejo vodstvo Prostovoljnega gasilskega in reševalnega društva Celje Slovenci. Izvolili so namreč novega predsednika trgovca Franca Dobovičnika, ki je poslovanje odločno poslovenil. Iz protesta proti poslovenjenju je tega leta mnogo nemško mislečih članov odstopilo. Znan je poslovilni večer, ki so ga imeli ti gasilci v po osvoboditvi opuščeni gostilni »Na gradu« (Julius Jicha), na katerem so prejeli vsi »zvesti« gasilci posebna odličja in spominske vrče.

Polnih sedemnajst let je potrebovala slovenska oblast v stari Jugoslaviji za prodor slovenske oziroma jugoslovanske miselnosti v celjsko gasilsko društvo. Za narodnostna načela tako občutljivega župana dr. Jura Hrašovca je ovirala neenotnost slovenskih krogov, ki se je odražala v strankarskih združbah. Nekateri krogi vladajočih strank tudi niso spoštovali doslednosti v narodnostnem pogledu, pa so s tem dajali Slovincem nenaklonjenim dejavnikom potuho; še več, takšne sile so dobile marsikdaj svoj prav, pa čeprav to ni bilo v skladu z ljudskimi zahtevami po uveljavljanju našega narodnega ponosa in razvoja.

OPOMBE
(Zbral G. G.)

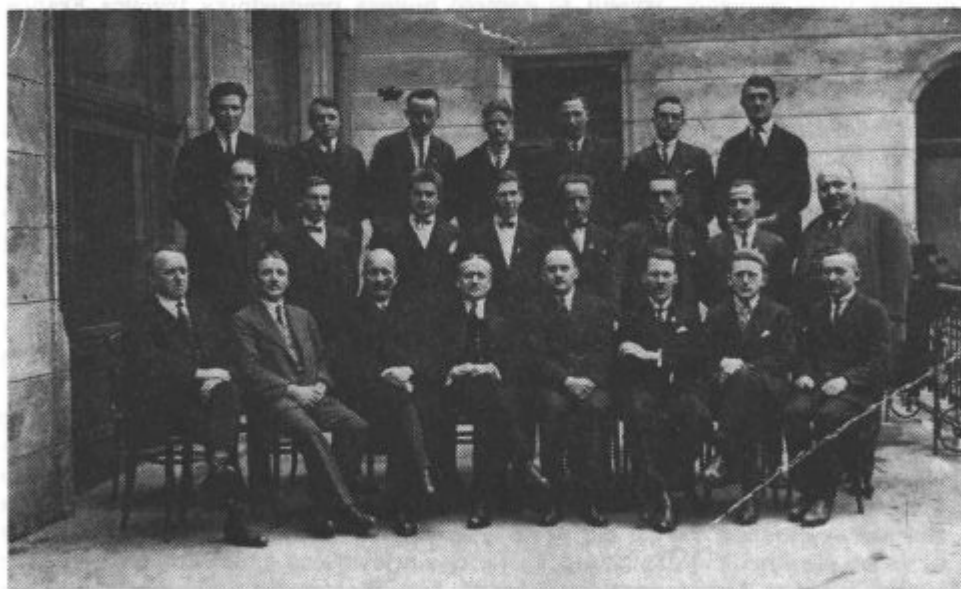
¹ Nova doba »v bistvu hkrati politični časopis in revija splošnega značaja«. Od januarja 1919 do 1. februarja 1922 jo je urejeval Vekoslav Spindler (1881—1966), avtor pesniške zbirke »Zapihal je jug« (1905) in tajnik jugoslovanske demokratske stranke v Celju. Do oktobra 1927 so mu v urejevanju Nove dobe sledili Edvard Šimnic, Edo Rudolf, Vinko Gaberc, nato do oktobra 1929 Milan Cetina, do konca tega leta Janko Lešničar, za njim do okupacije (1941) pa Rado Pečnik (+ 1982 v Beogradu). Gl. tudi J. Orožen, Zgodovina Celja in okolice II, CeZb 1973, str. 516.

² Dr. Juro Hrašovec (1858—1957); odvetnik, prvi slovenski župan za stare Jugoslavije, izvoljen 14. maja 1921 na 1. seji izvoljenega 32-članskega občinskega sveta. Takoj za njim so izvolili tudi prvega podžupana. Izvoljen je bil Drago Zabkar (1883—1939), društveni delavec in organizator, narodni socialist. Hrašovec je ostal župan do leta 1927, ko mu je sledil dr. Alojz Goričan do leta 1935. O volitvah prvega občinskega vodstva več: J. Orožen, op. cit. str. 324.

³ Maks Janič, pekovski mojster v Gosposki, sedaj Zidanškovi ulici št. 23, kasneje tudi občinski odbornik z liste socialno-gospodarskega bloka, zatem z liste Slovenske ljudske stranke; Franc Koschier, kovaški mojster, pozneje zastopnik avstrijske tovarne gasilskih črpalk Rosenbauer, pa tudi občinski odbornik iz nemškega strankarskega kroga; Franjo Koren, pekovski mojster in občinski odbornik iz bloka socialnih demokratov.

⁴ Jernej Vengust; po Mauerju (Sto let gasilstva v Celju, str. 29) se je Vengust 1934 v Medlogu smrtno ponesečil. Bil je član starešinstva Jugoslovanske gasilske zveze v Ljubljani in tajnik Gasilske župe Celje.

⁵ Gl. Opombo 2.

K AKTIVNOSTI NARODNEGA BLOKA V CELJU

Slika prikazuje tečajnike njegove politične šole in predavatelje (sedijo od leve na desno: DRAGO ŽABKAR, za njim stoji faktor Zvezne tiskarne Milan Cetina, Anton Zorko, dr. Anton Božič, Ivan Prekoršek, dr. Erneset Kalan, dr. Ervin Mejak, novinar Rado Pečnik, prof. Janko Orožen, za njim stoji organizator zadružništva Janko Lešničar) ok. leta 1929 (po izjavi dr. E. Mejaka)

Fotografirano na terasi današnjega kina, tedaj hotela Union. Fotografija last dedičev Draga Žabkarja.

⁶ O tem Mauer v cit. delu str. 41.

⁷ 1923. je bila država z zakonom o oblastni in okrajni samoupravi ter z uredbo o razdelitvi države na oblasti razdeljena na 33 oblasti; Slovenija na ljubljansko in mariborsko oblast z Velikima županoma na čelu. Velika župana ljubljanske in mariborske oblasti sta pričela poslovati v začetku leta 1924.

⁸ Prav: Jugoslovanska gasilska zveza v Ljubljani, formirana 15. decembra 1918. V Jugoslovansko gasilsko zvezo so se vključile skoraj vse gasilske župe posameznih okrajev. Zunaj nje so ostala mesta Celje, Kočevje, Ljutomer, Maribor in Ptuj. (Mauer op. cit. str. 29).

⁹ Orehovc Martin, Breznik Avgust, Kajner Egon, Scheu Ljudevit in Pepernik Amand.

¹⁰ Za Korenovega namestnika je bil izvoljen orodjar Franc Koschier; v plezalskem vodu (16 članov) so bili izvoljeni: za četovodjo Jicha Josip, za namestnika Berna Emerik, za 1. vodjo krdela Bandek Edmund, za 2. vodjo krdela Sager Ivan; med gasilci (27 članov) so bili izvoljeni: za četovodjo Gradt Bogomir, za namestnika Pristouschegg Josip, za 1. vodjo krdela Kališnik Alojzij, za 2. vodjo krdela Terschegg Friderik in za 3. vodjo krdela Schlosser Bogomir; varnostno moštvo je delegiralo v odbor Putana Luko in Janiča Maksa, za preglednika računov pa sta bila imenovana Krell Josip in Pepernik Amand.

¹¹ F. Mauer, op. cit. str. 40.

Navedki posameznih spisov objavljeni dobesedno!

1911
1912
1913

1914
1915
1916
1917
1918

1919
1920
1921
1922

IVANKA ZAJC-CIZELJ

DEKLIŠKA ŠOLA ŠOLSKIH SESTER
(1878—1946)

Šolske sestre so se imenovali raznovrstni ženski redovi in kongregacije, ki so se ukvarjali z vzgojo otrok in mladine. Začetek šolskih sester, v nekdanjih avstrijskih pokrajinah, je bil v Halleinu v prvi polovici 18. stoletja. Sredi 18. stoletja je šolske sestre kot družbo že priznala posvetna in cerkvena oblast in leta 1783 so odprle ljudsko šolo. 1819. leta je njihovo družbo potrdil tudi papež. Iz Halleina so se razširile na Dunaj, v Linz, na Češko... Sekovski škof dr. Roman Sebastijan Zängerle je leta 1843 s cesarskim in papeškim dovoljenjem odprl zavod šolskih sester v Algersdorfu pri Gradcu — od tam so prišle leta 1864 prve sestre v Maribor. Najprej so oskrbovale majhno sirotišnico in poučevale ročna dela; v šolskem letu 1865/66 pa so začele tudi poučevati v prvem razredu ljudske šole. Leta 1869 so se mariborske sestre ločile od graških; tako je mariborski samostan postal matična hiša za nove podružnice.¹

Jeseni 1875. leta je občina Celje—okolica dobila svojo šolo za okoliške otroke. Do tega leta so tudi ti otroci obiskovali mestne šole, in sicer dekleta štirirazredno dekliško in dečki štirirazredno deško šolo. Po letu 1875 pa naj bi dečki in deklice skupaj obiskovali isto — trirazredno okoliško šolo. Ker so takratne razmere zahtevale, da so bili otroci v šoli ločeni po spolu, je stopila v akcijo za ustanovitev samostojne dekliške šole celjska duhovščina. Mestna duhovnika vikar Franc Ogradi in kaplan Jurij Bezenšek sta predlagala, da pokličejo v Celje šolske sestre iz Maribora, te bi poučevale deklice v dekliški šoli. Krajevni šolski svet je vložil prošnjo na c. kr. deželni šolski svet za odobritev ustanovitve privatne dekliške šole šolskih sester v celjski okolici. Prošnja je bila zavrnjena in tako so leta 1875 začeli dečki in deklice obiskovati skupno okoliško šolo. Prvi razred je dobil prostor v takratni Gosposki ulici št. 19, drugi v mestni ubožnici za farno cerkvijo in tretji v občinskem splotju na Bregu št. 19. Jeseni 1876. leta je okoliška občina kupila za potrebe šole hišo majorja viteza Gugenmassa št. 171, ki je stala poleg železnice. Tako so bili lahko vsi trije razredi pod isto streho.

Avtorica: Ivanka Zajc-Cizelj, prof. zgod., Zgodovinski arhiv Celje.

Akcija za ustanovitev deklinške šole je bila še nekaj časa brezuspešna; nato pa je knezoškof Jakob Maksimiljan Stepišnik napisal vlogo, ki so jo podpisali mnogi posestniki iz celjske fare. Prošnja je bila ugodno rešena — tako je bila šola z odlokom deželnega šolskega sveta št. 273 odobrena.

Ker je bila šola privatna ustanova, so sredstva zanjo zbirali v glavnem s prostovoljnimi prispevki. Da bi sredstva kolikor toliko redno dotekala, so se zbrali Anton Vrečko, Jurij Bezenšek, Jožef Žičkar, Karol Sah, Gašper Goršek, France Ostrožnik in drugi ter sklenili, da bodo poskrbeli, da se bo za šolske potrebe zbralo vsako leto 400 goldinarjev. Knezoškof Jakob Maksimiljan Stepišnik je v posebnem pismu obljubil, da bo za šolske potrebe daroval vsako leto 200 goldinarjev. Približno 700 goldinarjev pa so nabrali pred pričetkom šole s prostovoljnimi prispevki posameznikov in ustanov. Pouk na dvorazredni deklinški šoli se je začel leta 1878. Prvo leto je šolo obiskovalo 146 učenk; 49 je bilo novink, 97 pa jih je prestopilo iz javne okoliške šole v deklinško. Na šoli so poučevali:

v prvem razredu Angelina Križanič, v drugem razredu Antonija Veranič in verouk župnik Ferdinand Majcen.

Zavod je vodila prednica Nepomucena Zigall. Pouk je potekal dopoldne od 9.—12. ure in popoldne od 13.—15. ure; torej skupno 5 ur dnevno. Šole prosta dneva sta bila sreda in sobota popoldan. Začasno je šola dobila prostore v stavbi okoliške šole v prvem nadstropju. Na razpolago je imela dve večji sobi za pouk in dve manjši za stanovanje šolskih sester. Letna najemnina prostorov je znašala 300 goldinarjev. Marca 1879 so šolske sestre dobile v najem še en prostor.

Sredstva, zbrana za šolske potrebe, so kmalu skopnela — porabili so jih za najemnino, živež ter drugo. Tako se je že v začetku leta 1879 pojavila bojazen, da bodo morali šolo zapreti, ker ni imela stalne podpore. V tej krizni situaciji so ustanovili v Celju Katoliško podporno društvo, katerega glavna naloga je bila podpirati učiteljice in učenke okoliške deklinške šole. Pravila društva so bila potrjena 20. aprila 1879. leta in tako je društvo dobilo pravno veljavo. Za izvajanje nalog društva so člani izvolili odbor v sestavi: načelnik kaplan Jožef Žičkar, namestnik načelnika Franc Lipovšek, tajnik Ferdinand Majcen, blagajnik Franjo Hrašovec, odborniki Vinko Krušič, Karol Sah in Andrej Žnidar. Odbor je takoj stopil v akcijo in poslal prošnjo za znižanje najemnine za prostore deklinške šole na občinski zastop celjske okolice. Prošnja je bila zavržena. Naslednjo prošnjo za znižanje najemnine, z dodatkom za povečanje števila najetih prostorov, je poslal odbor avgusta 1879. leta. Povečanje števila prostorov je bilo nujno, če se je šola hotela razširiti v trirazrednico. Vlogo so obravnavali na seji občinskega zastopa 10. avgusta 1879. leta in sklenili, da prostore, ki so jih dosedaj imele v najemu šolske sestre, v prvem nadstropju občinske hiše prepustijo Katoliškemu podpornemu društvu za 300 goldinarjev letne najemnine. Poleg tega pa so obljubili, da bodo dali na razpolago v naslednjem šolskem letu še en prostor brez dodatnih finančnih obveznosti. Kljub ugodni rešitvi prostorskega vprašanja se je Katoliško podporno društvo zavedalo, da je za nemoten razvoj ustanove nujno potrebno lastno šolsko poslopje. Začelo se je zbiranje finančnih sredstev in narejeni so bili prvi koraki za pridobitev potrebnih dovoljenj.

Že aprila 1879 je Katoliško podporno društvo dobilo prva sredstva, namenjena zidavi šolskega poslopja; novembra istega leta pa je dobilo tudi pismeno dovoljenje za gradnjo. Na seji odbora so izvolili gradbeni odsek, ki je imel nalogo, da sklene delovne pogodbe z gradbenimi mojstri, da nakupi gradbeni material in poskrbi še za druge za gradnjo pomembne stvari. V začetku leta 1880 so kupili zemljišče (v današnji Vodnikovici ulici št. 10) in že aprila je bila slavnostna položitev temeljnega kamna. V skrinjico so položili spominski zapis v treh jezikih: latinskem, slovenskem in nemškem; poleg zapisa so položili še fotografije papeža, cesarske rodbine in knezoškofa. Gradnja je hitro napredovala; tako je bilo novo poslopje blagoslovljeno 30. junija 1881. leta. Ob tej priložnosti so na poslopju vihrale cesarska, štajerska in slovenska zastava.

Gradnjo poslopja je vodil gradbeni odbor Katoliškega podpornega društva pod nadzorstvom gradbenega mojstra Andreja Černička iz Maribora, ki je tudi izdelal načrt. Poslopje je bilo podkleteno; v pritličju so bile štiri enako velike šolske sobe (9×6×4 m); od vhodnih vrat je vodilo osem stopnic na 7 m dolg in 4,5m širok hodnik; na levi in desni strani imenovanih stopnic sta bili dve sobici namenjeni šolski knjižnici in knjigarni Katoliškega podpornega društva; tu so bile še sanitarije, stopnice na dvorišče in stopnice v prvo nadstropje; v prvem nadstropju je bila kapelica, zakristija, kuhinja, majhna shramba in pet različno velikih sob za potrebe šolskih sester; podstrešje ni bilo urejeno.

Sredstva za šolsko stavbo so prispevali:

knezoškof	14.100 goldinarjev
župnik (oporoka)	3.000 goldinarjev
razni dobrotniki	2.289 goldinarjev
posodilo Katoliško podporno društvo	500 goldinarjev
skupaj	19.889 goldinarjev

Vrednost materialne pomoči in prostovoljnega dela v gornji račun nista všteta.

Stroški gradnje so znašali:

nakup zemljišča za šolo in vrt	4.350 goldinarjev
zidanje in notranja oprema	15.539 goldinarjev
stroški za kapelico	273,82 goldinarjev
skupaj	20.162,82 goldinarjev

Ko je bilo postavljeno šolsko poslopje in s tem rešen prostorski problem okoliške dekliške šole, je bilo razbremenjeno tudi Katoliško podporno društvo. Tako so se na občnem zboru 6. novembra 1881. leta odločili, da spremenijo društvena pravila. Sklenili so, da v bodoče ne bodo pomagali samo deklicam dekliške šole, ampak vsem revnim šolarjem iz celjske okolice. Vsako leto je društvo prirejalo božičnice, na katerih so bili obdarjeni revni šolarji z obleko in obutvijo. Sredstva za to obdaritev je zbralno delno društvo samo s prirejanjem proslav in prireditev, na katerih so nastopali šolarji; delno so sredstva prispevali razni dobrotniki; delno pa so k večji obdaritvi pripomogle tudi šolarke same, ki so med poukom ročnih del šivale obleke.

Pouk v okoliški šoli je potekal v sklad z veljavnimi predpisi. Lepe pomladanske dneve so učiteljice popestrile z izleti v bližnjo okolico Celja, kjer so se učenke izpopolnjevale v prirodoznanstvu in poznavanju krajev.

15. junija leta 1879 je šola dobila zastavo s podobo sv. Alojzija (zaščitnik šolske mladine) in Matere božje. Zastava je bila ročno vezena — delo šolske sestre iz Maribora. Poleg zastave je šola v tem letu dobila tudi zlato knjigo, ki jo je nabavilo Katoliško podporno društvo in so vanjo vsako leto vpisovali najboljše učenke. Prvo leto je bilo vpisanih kar 60 učenk — več kot tretjina vseh obiskujočih deklic.

V okviru šole je bila organizirana šolska kuhinja. Topel obrok enkrat dnevno so dobile revne in bolj oddaljene učenke.

Jeseni 1879. leta je šola postala trirazredna in sprejela 207 učenk. Za šoli odrasla dekleta je bil organiziran tečaj ročnih del, ki ga je obiskovalo 16—20 slušateljic. To leto so poučevali: v prvem razredu Bonaventura Suhač, v drugem razredu Angelina Križanič, v tretjem razredu Antonija Veranič, ročna dela Jakoba Paven, verouk Ferdinand Majcen.

Zavod je vodila prednica Jakoba Paven. Šolske potrebščine za revne učenke je priskrbelo Katoliško podporno društvo.

28. junija 1880. leta je bil zaključek šolskega leta z javnim preizkusom znanja, ki je potekal v celoti v slovenskem jeziku. Dogodku je prisostvoval kanonik Kosar, ki je v svojem nagovoru med drugim polagal učenkam na srce: »... naj vedno ohranijo ljubezen do Boga, cesarja in do svoje slovenske domovine,« ter jih svaril, »naj ne delajo tako, kakor mnogi mladeniči in mladenke, katerim so všeč le tuje šege in navade, tuja gosposka obleka in tuj jezik.« Vesel dogodek za učenke in učiteljice je bila preselitev v nove šolske prostore 1. julija 1881. leta. Istega leta novembra meseca je šola dobila pravico javnosti; 23. junija 1882 pa tudi svoj pečat z napisom Privatna deklinška šola šolskih sester v Celji.

Leta 1882 je šolo obiskovalo 212 deklic, in sicer 137 iz celjske okolice, 32 iz mesta in 43 iz drugih šolskih okolišev. Všolani so bili naslednji kraji: Babno, Dobrava, Gaberje, Zgornja Hudinja, Spodnja Hudinja, Košnica, Lava, Lisce, Lokrovec, Ložnica, Medlog, Ostrožno, Pečovnik, Breg, Zagrad, Šmiklavški hrib in Lopata. 14. septembra 1885 je bila šola z odlokom. c. kr. deželnega šolskega sveta prevedena iz trirazrednice v štirirazrednico. Nameščena je bila še četrta učna moč, in sicer Ana Kalmus. Do spremembe je prišlo tudi pri pouku verouka; ker je bil Lj. Hudovernik premeščen, je verouk poučeval kaplan Valent Mikuš.

Dne 20. decembra 1886 je bil v okviru šole odprt otroški vrtec, ki so ga imenovali tudi otroško zabavišče. Materialno je za vrtec skrbela celjska podružnica sv. Cirila in Metoda, katere predsednik je bil dr. Dečko. Delno so k materialnim stroškom prispevali tudi starši; celotni prispevek je znašal 1 florint, znižani $\frac{1}{2}$ florinta ali 25 krajcarjev, za revnejše otroke pa je bilo zabavišče brezplačno. Otroke so sprejemali mesečno; število obiskujočih je variiralo — več otrok je obiskovalo zabavišče v poletnih mesecih, manj v zimskih. Za otroke je od 2.—3. ure popoldne skrbela sestra vrtnarica.

Leta 1888 so na šoli učile: v prvem razredu Metoda Kališek, v drugem razredu Cirila Šijanec, v tretjem razredu Beatrika Teršavec, v četrtem razredu Lidvina Purgaj.

Zavod je vodila Bonaventura Suhač. Šolo je obiskovalo 274 deklic, in sicer: prvi razred 80, drugi 92, tretji 57 in četrti 45. Za tolikšno število otrok

je postala šola pretesna, zato so leta 1889 vpeljali poldnevni pouk. Prvi in drugi razred sta imela pouk popoldan, tretji in četrti dopoldan.

Med šolskim letom 1889/90 se je že nabralo nekaj sredstev, namenjenih razširitvi šolskega poslopja; cesar Franc Jožef je prispeval 200 goldinarjev, posamezni dobrotniki pa so darovali skupno 600 goldinarjev.

Leta 1893 so na šoli poučevale: v prvem razredu Amalija Jančič, v drugem razredu Beatrika Teršavec, v tretjem razredu Rafaela Kovačič i v četrtem razredu Lavrencija Pirnat, ki je bila obenem tudi voditeljica zavoda.

V šolskem letu 1895/96 je bilo na šoli že 462 učenk; zato je na željo Katoliškega podpornega društva šolsko vodstvo napisalo prošnjo za razširitev šole v petrazrednico. C. kr. deželni šolski svet je prošnjo ugodno rešil 12. avgusta 1895. leta.

Kakor vsako leto so tudi leta 1896 šolske sestre organizirale izlete v bližnjo celjsko okolico. O izletu, ki so ga šolske sestre organizirale 1. junija v Petrovče, piše kronika naslednje: »Nedolžni otročiči, katerih je bilo dosti nad 450, so se v prosti naravi, v zelenem gaji, prav otroško razveseljevali in zvečer so se vračali na več vozovih domov.

Ako se zbere tolikšna množica veselih nedolžnih otrok, ki se še bolj raduje, da se vozi na pristnih lojterskih vozovih, kdo se bode čudil, da ne gre čisto brez vriskanja?

In res so prepevale učenke med potjo vesele šolske pesmi in med temi tudi dobro znano »Beseda sladka domovina«, pri kateri se ponavlja večkrat živijo. A žalibog, da je to marsikaterega razžalilo... Neki malopridnež, ki sovraži slovensko šolo, je našel marsikaj lažljivega in domišljenega, ter po časnikih raznašal.«

Med poletnimi počitnicami 1896. leta je zidarski mojster Gologranc popravil šolsko poslopje. Dela v vrednosti 60 goldinarjev je opravil brezplačno — »... češ, da bi čč. sestre njegovo hčerko dobro vzgojile in podučile.«

Otroški vrtec so zaradi pomanjkanja prostora morali preseliti; zanj so najeli dve prostorni sobi v Gledališki ulici pri Zorgecknerju.

Leta 1898 so na šoli učili: v prvem razredu Angelina Križanič, v drugem razredu Kalista Kocbek, v tretjem razredu Sebastiana Neuwirth, v četrtem razredu Frančiška Jelen, v petem razredu Bonaventura Kunst in verouk Ivan Krančič, Rudolf Janežič — kaplana mestne fare.

Tudi v tem šolskem letu je nekaj učenk prestopilo na mestno šolo, vendar se je marsikatera vrnila — češ, da jo tam prezirajo. Šolska naznanila so se delila štirikrat letno; ob tem pa so učiteljice z žalostjo opazovale, da so nekatere učenke same podpisovale spričevala. Menile so, da se to dogaja zato, ker se starši dovolj ne zanimajo za šolski uspeh svojih otrok in ne znajo ceniti spričevala.

Leta 1901 je šolo obiskovalo 458 deklic, in sicer: prvi razred 79, drugi 78, tretji 99, četrti 93, peti 59 in šesti 28 učenk. Deklice, ki so obiskovale šolo, so bile iz naslednjih krajev: Babno 10 deklic, Breg 17, Dobrova 22, Gaberje 64, Spodnja Hudinja 25, Zgornja Hudinja 8, Košnica 10, Lava 9, Lisce 8, Lokrovec 6, Lopata 7, Ložnica 8, Medlog 9, Miklavški hrib 8, Ostrožno 25, Pečovnik 9, Polule 14, Zavodna 9, Zagrad 21; Celje 60, Vojnik z okolico 27, Teharje 23, Petrovče 23, Laško 4, Št. Jurij 2, Žalec 1, Polzela 1.

Približno 100 otrok je dobilo dnevno en topel obrok. Sredstva za pokritje stroškov šolske kuhinje so prispevali: okrajni zastop, občina, opat in župnik mestne fare.

Šolska knjižnica je štela 327 knjig, učiteljska pa 526.

1. septembra 1902 sta odbornika Katoliškega podpornega društva sporočila šoli, da je društvo sklenilo, da šole v nadalje ne bo več podpiralo.

Deželni šolski svet je 29. novembra 1902. leta izdal odlok št. 18845 o razširitvi petrazredne dekliške šole v šestrazredno. Leta 1903 je bila na šoli vpeljana telesna vzgoja, ki jo je najprej poučevala Eleonora Pirnat, pozneje pa Justina Zmazek.

Šolsko leto je bilo za učenke in vzgojiteljice naporno in začetek počitnic težko pričakovan, kar je opisala kronistka takole: »Vesel trenutek je za marljivega otroka konec šolskega leta. Vesel za dobre stariše, ki se srečni čutijo, ko se jim izkaže pridni otrok z odličnim spričevalom. Še veselejši pa je za zmučenega učitelja, utrujeno učiteljico konec šole in začetek veselih počitnic.« Ker je Katoliško podporno društvo sklenilo, da ne bo več podpiralo dekliške šole, je bilo vodstvo, da si zagotovi sredstva za delovanje, prisiljeno vpeljati šolnino. Posledica tega je bil zmanjšan vpis šoloobveznih deklic v okoliško šolo in upad števila šoloobiskujočih. Del šolarik je nadaljevalo šolanje na mestni dekliški šoli, nekaj pa so jih starši obdržali doma. Sredstva, ki so jih dobili s šolnino, so bila premajhna za vzdrževanje šole in nemoten potek pouka. Pojavila se je nevarnost, da bodo morale šolske sestre prekiniti pouk. V akcijo je stopila podružnica Ciril Metodove družbe, ki je meseca januarja leta 1905 sporočila Katoliškemu podpornemu društvu, da sestre s pičlo šolnino ne morejo shajati, ker je število plačila zmožnih otrok premajhno, in ga zaprosila, da poskrbi, da bodo šolske sestre dobile redno mesečnino. Katoliško podporno društvo je to vlogo obravnavalo na izredni seji in sklenilo, da bo plačevalo mesečnino. Šolnina je bila ukinjena. 29. januarja 1905 so staršem s prižnice oznanili, da ni več potrebno plačevati šolnine. Rezultat je bil takoj viden — že tretjega februarja je bilo na šoli 51 učenk več kot na začetku leta.

Prostorsko vprašanje je bilo vse bolj pereče — saj šola, ki je bila sezidana leta 1881 za potrebe štirirazrednice, ni mogla v celoti zadostiti potrebam šestrazrednice. Začasno so prostorsko vprašanje rešili s poldnevним poukom; tako so imeli višji razredi pouk dopoldan in nižji popoldan. V tej situaciji je šoli priskočilo na pomoč Katoliško podporno društvo in že 27. avgusta 1906 so pod vodstvom gradbenega mojstra Ferdinanda Gologranca začeli postavljati zidarske odre; sestre pa so šle zbirat »milodare k vrlim Savinjčanom«. Delo je lepo napredovalo in prej kot v enem letu je bil zgrajen novi del poslopja in obnovljen stari. Dozidano nadstropje je bilo namenjeno učnemu osebju za stanovanje.

Leta 1906 so na šoli učili: v prvem razredu Kalista Kocbek, v drugem razredu Frančiška Jelen, v tretjem razredu Sebastijana Neuwirt, v četrtem razredu Alberta Weiss, Justina Zmazek, v petem razredu Angelina Križanič, v šestem razredu Benedikta Zupančič in verouk Anton Pučnik, Ljudevit Rantosa.

Zavod je vodila Angelina Križanič. V otroškem vrtcu je delala Kazimira Sever ob pomoči dveh pripravnic.

Po rešitvi prostorskega vprašanja dekliške šole je nameravalo Katoliško podporno društvo odpreti v okviru zavoda še: gospodinjsko, meščansko šolo; sirotišnico; zavod za izobrazbo ženskih poslov; posredovalnico vsakovrstnih služb in sezidati kapelo. Za vse te načrte pa je bil potreben denar, zato je društvo začelo misliti na svojo širitev; po zaslugi in prizadevanjih blagajnika vikarja Ivana Goriška se je društvo začelo širiti po vsem Spodnjem Štajerskem.

Sestrazredna dekliška šola se je leta 1907 razširila v sedemrazredno; pouk je bil v vseh razredih celodnevni. Posebno pohvalo je šolski nadzornik izrekel učiteljstvu: »... ker tako spretno neguje ne le duševne moči, ampak tudi vpliva z vso vestnostjo na telesni razvoj otrok, dopuščajoč jim primerno gibanje in počitek in skrbeč v zimskem času za toplo kosilce ne le deklic lastne šole, temveč tudi dečkov okoliške celjske petrazrednice.« V šolskem letu 1907/08 je dobivalo toplo kosilce približno 200 otrok dnevno.

Oktober leta 1909 je šola postala osemrazredna. Obiskovalo jo je že 507 deklic. Lepe pomladanske in jesenske dneve so učiteljice izkoristile za poučne izlete v naravo, kjer so se učenke izpopolnjevale v znanju prirodopisa in zemljepisa. Učenke višjih razredov so obiskovale razne celjske tovarne in se seznanjale s proizvodnjo. Izlet 8. razreda v Logarsko dolino spomladi 1910 opisuje kronistka takole: »Čez vse imeniten je bil izlet osmega razreda v Štajersko Švico v lepo Logarjevo dolino. 19. junija ob pol osmih so odrinile iz Celja, ter stopile v Rečici iz vlaka. Tamkaj jih je čakal lepo okrašen voz, katerega je brezplačno preskrbel g. Gottinger iz Nazarja. Potoma so se oglasili pri blagem č. g. župniku Jožefu Dekorti, kateri so jih pogostili, nato so drdrale dalje v Solčavo. Prenočišče in večerjo so dobile v gostilni Šturm. Račun so poravnali tamošnji č. g. župnik Mihael Šmid. Drugi dan so si ogledale Logarjevo dolino, slap — izvirek Savinje. Še isti večer so se vračale peš iz Solčave v Ljubno, ter dospеле do kože mokre ob pol devetih v župnišče; a dobri g. župnik so jih posušili in spravili spat. Naslednji dan dopoldan so si ogledale Ljubno in znamenitosti pri sv. Frančišku Ksaveriju. Po izvrstnem kosilu pri prečastitem g. župniku v Ljubnem so se odpeljale na postajo in dalje proti Celju.«

17. decembra 1911 je slavil vrtec, ki je bil organiziran v okviru dekliške šole, svojo petindvajsetletnico. Ob tej priložnosti je ženska podružnica Ciril Metodove družbe priredila božičnico z obdaritvijo otrok iz vrtca in učenk dekliške šole. Slavnost je bila v veliki dvorani Narodnega doma.

Leta 1913 so na šoli učili: v prvem razredu Alberta Weiss, v drugem razredu Kazimira Sever, v tretjem razredu Benjamina Jager, v četrtem razredu Kristina Pinterič, v petem razredu Justina Zmazek, v šestem razredu Frančiška Jelen, v sedmem razredu Angelina Križanič, v osmem razredu Tomislava Križanič, ročna dela Euzebija Šuster in verouk Rudolf Marolt.

Zavod je vodila Angelina Križanič. Kronistka je za to leto, med drugim, tudi napisala: »Kronika za pretečeno leto pač ne more nič velikega, izvanrednega poročati, saj je leto enako letu, ter preteče polno božjega miru tako mirno kakor bister potoček po pisani livadi. Vendar si hočemo vse dogodljaje zabeležiti, da ostanejo nam in potomcem v večnem spominu.« In vendar je bila vojna že pred vrati. Zaradi atentata v Sarajevu je običajna slovesnost ob zaključku šolskega leta odpadla. Na četrtek 2. julij med 3. in 4. uro je peljal dvorni vlak skozi Celje. Kmalu po atentatu se je začela prva svetovna vojna.

Dogodke, ki so sledili, in probleme, s katerimi se je prvo leto vojne srečevala dekleška šola, opisuje kronistka: »Ker je primanjkovalo javnih prostorov za tolikšno število vojakov, so se vojaške oblasti nastanile tudi v šolskih sobah. A bližal se je začetek šolskega leta. Kaj pa sedaj — šolski prostori so polni vojakov — če pa ne bo pouka, ne bo ne zaslužka ne kruha. Zato se je voditeljica obrnila na višje oblasti, ki so izpraznile šolske prostore do 10. septembra. A slavni celjski magistrat ni vedel boljšega storiti kot to, da je izpraznil javne lokale in nam poslal veterane, ki so se nastanili v pritličju.

Na razpolago so bile le štiri učilnice — tako so pouk obiskovale le učenke četrtega, petega, šestega, sedmega in osmega razreda; vrtec pa se je nastanil v hiši gospoda Kmecla. Potem so vprašanje rešili tako, da so višji razredi imeli pouk dopoldan, nižji popoldan.

25. oktobra je poslal mestni magistrat povelje: »Sofort alle Lehrzimmer in ersten Stock abtreten.«² Seveda se temu nismo tako hitro odzvale. Napisale smo prošnjo do namestništva in odposlale rekurz na c. kr. ministerstvo ter v ponedeljek dne 26. oktobra poučevale kot navadno. Popoldne istega dne je poslal magistrat policaja — »Wenn nicht freiwillig, also mit Gewalt.«³ Kaj smo hotele storiti, kot da smo učenke prihodnji dan, 27. oktobra, odposlale domov za nedoločen čas. Vojaki so nosili klopi na podstrešje in pod milo nebo ter sobe izpraznili. Čakale smo dva tedna — vse mirno — sobe so še vedno stale prazne, zato je voditeljica oznanila pouk. Dne 8. oktobra odpeljali sta se učiteljici Justina in Kazimira v Gradec k namestniku, ki je obljubil, da ostane toliko sob praznih, kolikor je potrebno za poldnevni pouk. V torek 10. novembra znosile smo klopi zopet v razrede in ob 8. uri začele pouk. C. kr. ministerstvo je odredilo, da ostanejo prostori v prvem nadstropju za pouk, ker se nahajajo v klavzuri. Dne 1. decembra odšli so veterani iz poslopja. Mestni svet je zahteval prazne sobe za bolnike (2 v pritličju in 3 v prvem nadstropju). Višje vojaške oblasti pa so se vendar zadovoljile s sobami v pritličju, v katere so 30. decembra vselile 85 rekonvalescentov, ki so ostali tu do 4. februarja.«

Med vojno kuhinja za revne otroke ni delovala, ker so v njej kuhali za podčastnike in ker je bil pouk samo poldneven.

Leta 1917 so na šoli učile: v prvem razredu Sinforoza Kovačič, v drugem razredu Ljudmila Černe, v tretjem razredu Beatrika Teršavec, v četrtem razredu Alberta Weiss, v petem razredu Kazimira Sever, v šestem razredu Benjamina Jager, v sedmem razredu Angelina Križanič, v osmem razredu Tomislava Križanič in ročna dela Euzebija Šuster.

Zavod je vodila Angelina Križanič. Šolo je to leto obiskovalo 456 učenk; od tega prvi razred 103 učenke, drugi 73, tretji 60, četrti 67, peti 69, šesti 46, sedmi 24 in osmi 14 učenk. Razred je izdelalo 351 deklic, 73 ga ni izdelalo in 32 je bilo neocenjenih. Jeseni 1918. leta se je v Celju razširila epidemija španske gripe, ki je zahtevala več smrtnih žrtev. Obolevali so tudi šolski otroci, zato je bila šola dalj časa zaprta.

6. novembra 1918 so v Celju praznovali osvoboditev izpod monarhije. Kronistka piše o tem dogodku takole: »Dne 6. novembra smo praznovali v Celju praznik svobode. Ker so bile počitnice zaradi bolezni podaljšane do 19. novembra, se je le nekaj čez polovico otrok udeležilo slavnostnega spreveda. Ta dan je bil res praznik, in sicer največji, kar jih je kedaj slavil Slovenski

narod v Celju. Trobojnice so vihrale raz vseh hiš, zbrala se je nepregledna množica ljudstva.

Tudi me smo šolsko poslopje okrasile z zelenjem in s slovenskimi zastavicami. Sestra Benjamina je izdelala primeren slavolok, katerega smo pritr-dile nad glavnim vhodom. Napis se je glasil: Za vero in narod bo delal tvoj zarod, o Jugoslovan. O bodi pozdravljen, neštetokrat slavljen, rešilni Tvoj dan — Veličastno je bilo gledati vso pisano množico, kako dostojanstveno, kako slovesno, je manifestirala. Gledale smo Sokole, Orle, skupino kmečkih fantov na konjih, žene in deklice v narodnih nošah, razna društva, skupino lepo okrašenih voz iz okolice.

Naši šolski otroci so imeli v rokah male zastavice. Veličastni so bili trenutki, ko je vsa nepregledna množica prisegla zvestobo Jugoslaviji, ali ko je godba zaigrala prelepo našo narodno himno Lepa naša domovina.

Slovenska mladina, ki si doživela ta veliki dan, pomni ga, ohrani ga v spominu do daljnih bodočih dni. 6. november leta osvobojenja ostane v srcih nas vseh.«

Z osvoboditvijo je prišlo tudi do reorganizacije deklinške šole. 18. novembra 1918 je deželna vlada v Ljubljani na prošnjo šolskih sester odobrila razdelitev osemrazredne deklinške šole na petrazredno ljudsko in trirazredno meščansko šolo. Leta 1919 so na ljudski šoli učile: v prvem razredu Akvilina Jerman, v drugem razredu Antonija Turk, v tretjem razredu Ljudmila Černe, v četrtem razredu Alberta Weiss, v petem razredu Kazimira Sever in ročna dela Euzebija Šuster.

Na meščanski šoli je bil pouk predmeten. Posamezne predmete so učile: Angelina Križanič slovenščino, zemljepis in zgodovino; Benjamina Jager računstvo, slovenščino, geometrijo, risanje in lep opis; Sinforoza Kovačič prirodopis, prirodoslovje in računstvo; Tomislava Križnarič zemljepis, zgodovino in slovenščino; Antonija Turk srbohrvaščino in Kazimira Sever ročna dela.

Verouk je na obeh šolah poučeval katehet Rudolf Marolt. Pri pokritju tekočih stroškov so šoli priskočili na pomoč županstvo Celje — okolica s 300 kronami mesečno, višji šolski svet v Ljubljani s 6000 kronami in plačo za dve učiteljici (Lj. Černe, A. Turk) v skupnem znesku 583 kron 33 vinarjev.

Spomladi leta 1921 so se v Celju pojavile črne koze. Zbolele so tudi tri učenke deklinške šole, zato je pouk v posameznih razredih začasno odpadel; razrede pa je v tem času razkužil sluga mestnega fizika. Ker bolezen ni hotela prenehati, so oblasti uvedle prisilno cepljenje. Učenke in učiteljice osnovne in meščanske šole je cepil primarij dr. Steinfelser dne 24. februarja.

Leta 1922 je osnovna šola imela šest razredov in osem oddelkov; poučevali so v tem letu: v prvem razredu Frančiška Jelen, v drugem razredu — odd. a) Kazimira Sever, odd. b) Anica Zabukovšek-Zarnik, v tretjem razredu Friderika Weiser, v četrtem razredu — odd. a) Alberta Weiss, odd. b) Klara Kačecnik, v petem razredu Marica Karničnik, v šestem razredu Justina Zmazek, petje Ljubomira Žulj in verouk katehet Rudolf Marolt.

Po razdelitvi okoliške deklinške šole na osnovno in meščansko je nastal zopet pereč prostorski problem. V šolskem poslopju so bile na razpolago za osnovno šolo samo štiri sobe; zato je vodstvo šole poslalo prošnjo na krajevni šolski svet, da poskrbi še za nekaj ustreznih sob. Ker je bila prošnja zavr-njena, so bili na šoli prisiljeni vpeljati poldnevni pouk — posamezni razredi

so imeli menjaje pouk dopoldan in popoldan. Meseca marca 1923. leta so vpeljali tudi telesno vzgojo, in sicer šest ur tedensko. Prostore za telovadnico so dobili v najem na mestni osnovni šoli; mesečna najemnina je znašala 25 din; dlužni pa so bili plačati tudi enkratno čiščenje v znesku 50 din. Telesno vzgojo je poučevala Frančiška Trdina.

Ker je bil prostorski problem tako pereč, da bi bili tudi eventualni najeti prostori le začasna rešitev v sili, so se odločili za gradnjo novega poslopja, kateri naj bi, poleg drugih prostorov, imel šest učilnic in telovadnico. Že 28. maja 1923 so začeli kopati temelje. Za finančno in materialno pomoč so poslali prošnje na več naslovov in kmalu so začela dotekati sredstva, ki so jih prispevali:

občina Celje — okolica	12.500 din
Ljudska posojilnica v Celju	10.000 din
Krajevni šolski svet	3.000 din
okrajni zastop celjski	1.000 din
g. Bregantič iz Amerike	100.000 din
škof dr. Andrej Karlin	25.000 din
Katoliško podporno društvo	6.000 din
Skupaj je bilo zbranih	157.500 din

V gornji znesek niso vključene manjše vsote, ki so jih darovali zavodi ali posamezniki, in tudi ne sredstva, ki so jih zbrali s pobiranjem prostovoljnih prispevkov po Savinjski dolini in v Celju. Veliko je bilo tudi materialnih prispevkov (Celje — mesto je darovalo 5.000 zidakov) v lesu in gradbenem materialu in opravljenih brezplačnih ur.

Šolsko poslopje je bilo zgrajeno leta 1924.* Med poletnimi počitnicami so šolske sestre urejale šolski inventar in čistile staro in novo šolsko poslopje. Blagoslovitev nove stavbe, imenovane »Slomškov dom«, je bila 4. oktobra; prostore v njej je dobila meščanska šola in šesti razred osnovne šole. Telovadnica je bila za obe šoli skupna. Pouk se je to leto začel šele 6. oktobra. Že pred začetkom pouka, avgusta meseca, pa je šola dobila pravico javnosti. Spremembe so se pojavile tudi pri učnem osebju; poleg šolskih sester so se v tem času začele pojavljati tudi posvetne učiteljice.

Leta 1927 so na šoli učili: v prvem razredu — odd. a) Eugenija Rančigaj, odd. b) Kazimira Sever, v drugem razredu — odd. a) Anica Zabukovšek, odd. b) Dulčisima Trobina, v tretjem razredu Frumencija Pistotnik, v četrtem razredu Orlanda Dijak, v petem razredu Teofila Rojnik, v šestem razredu Justina Zmazek, nemščino Alberta Weiss, ročna dela Euzebija Šoster, petje Dulčisima Trobina, telesno vzgojo Frumencija Pistotnik in verouk Egidij Golob.

Šolska upraviteljica je bila Justina Zmazek, predstojnica zavoda pa Kazimira Sever.

Šola je v letu 1928 praznovala petdeseto obletnico delovanja. O tem dogodku piše kronistka takole: »Letos je preteklo petdeseto šolsko leto našega delovanja v Celju. Ker nam istega ni bilo mogoče zaključiti s kako posebno slavnostjo, smo samo razstavile dne 24. junija izdelke ženskih ročnih del in

* Mišljeno je poslopje Vodnikova št. 10 a na parceli sev. od prvotnega šolskega poslopja; po osvoboditvi nekaj let v njem srednješolski internat »Kajuhov dom«, danes sedež Združenih osnovnih šol Celje, enote Visoke ekonomsko komercialne šole Maribor in nekaj specialnih učilnic Srednje šole za ekonomsko smer.

rizb; dne 29. junija pa so učenke uprizorile v Slomškovem domu žaloigro Vestalka in potem je bil na vrtu javni telovadni nastop vseh razredov. Izvajale so vaje s cvetličnimi košaricami, žogicami, rutami, trakovi, venci, in loki.

Igrala je železničarska godba.«

Velika pridobitev za šolo leta 1928 je bil nov čebelnjak na Starem gradu s sedmimi panji čebel.

Leta 1929 se je šola zopet odprla za znanja željna šoli odrasla dekleta. Dne 14. novembra je bila z dovoljenjem bivše samouprave mariborske oblasti, v okviru deklinške šole, odprta gospodinjsko nadaljevalna šola. Pouk je potekal ob sobotah in nedeljah popoldne. Prvo leto je šolo obiskovalo 8 deklet. Ponovno je tudi začela delovati šolska kuhinja; toplo belo kavo je v glavnem odmoru dobilo 50 revnih in slabotnih učenk. Pri razdelitvi kave so pomagale učenke šestega razreda, ki so se v okviru gospodinjskega pouka učile kuhati enostavna jedila in servirati obroke.

Vprašanje bolj oddaljenih deklet je bilo rešeno februarja 1931. leta, ko je šola za 800.000 din kupila Detičkovo vilo (danes Vodnikova ul. št. 14) in jo preuredila v šolski internat. Dnevno varstvo in hrano pa je nekaj sirot oziroma deklic, za katere starši iz kakršnegakoli razloga niso skrbeli, dobilo od januarja 1932 v Dnevnem zavetišču v Celju.

Leta 1931 so na šoli učile: v prvem razredu — odd. a) Eugenija Rančigaj — 50 učenk, odd. b) Frumencija Pistotnik — 48 učenk; v drugem razredu — odd. a) Konkordija Melavc — 60 učenk, odd. b) Alberta Weiss — 53 učenk; v tretjem razredu — odd. a) Kerubina Klančar — 50 učenk, odd. b) Anica Zabukovšek — 40 učenk; v četrtem razredu — odd. a) Teofila Rojnik — 50 učenk, odd. b) Helena Vodušek — 45 učenk; v petem razredu Janja Malner — 45 učenk; v šestem razredu Justina Zmazek — 24 učenk.

Učenke šestega razreda so skrbele za šolski vrt, ki ga je imela šola na Starem gradu; obdelovale so njivo in delale v drevnici. V letu 1935 je šola dobila šolski radio, zanj je odštela 7500 din in za zvočnik 1000 din. Radio so zaradi varnosti shranili v Slomškovem domu, zvočnik pa na šoli. Nova tehnična pridobitev v tem letu je bil tudi pisalni stroj Torpedo za 5400 din.

V šolskem letu 1934/35 so bile učne ure s 60 minut skrajšane na 45. Leta 1938 je dobil svoje mesto v kroniki tudi naslednji dogodek: »25. januar. Redka nebesna prikazen« severni sij nad Slovenijo in ostalo Jugoslavijo.«

Zvečer okrog pol devetih se je pričelo nebo na severno zapadni strani nenadoma močno rdečiti. Sij je bil zelo močan, je pa po približno 20 minutah skoraj popolnoma izginil; nakar se je okoli četrta na deset ponovno pokazal z močnejšim in tudi obsežnejšim sijajem. Številni Celjani, kakor tudi okoličani, so opazili nenavadni prizor; v mestu so mislili, da je požar kje v Savinjski dolini, okoličani pa, da gori kje v mestu. Oglasile so se tudi sirene celjskih tovarn, kar je mnenje ljudi o požaru potrjevalo. Gaberski gasilci so takoj, ko so se oglasile sirene, stopili v akcijo in se z vso brzino odpeljali proti Rožni dolini. Ker pa seveda do požara niso prišli, so se vrnili. Tudi celjski gasilci so bili takoj v najboljši pripravljenosti in so se že hoteli odpeljati na svojem avtomobilu na kraj požara. Bili pa so tako previdni, da so poprej telefonično vprašali nočnega čuvaja na Miklavškem hribu, naj natančno pregleda vso Savinjsko dolino. Ko pa niso dobili nobenega točnega poročila in je sij med tem časom že skoraj izginil, se je šofer izkobil iz avtomobila.

Sij je bil najmočnejši okrog četrť na deset do pol desetih ter je do desetih ponehal. Okrog pol enajstih se je nebesni žar vnovič pojavil, tokrat pa v manjšem obsegu.«

V šolskem letu 1939/40 so na šoli poučevali: v prvem razredu — odd. a) Rančigaj Eugenija — 53 učenk, odd. b) Pistotnik Frumencija — 54 učenk; v drugem razredu — odd. a) Klančar Kerubina — 51 učenk, odd. b) Gradišnik Melanija — 53 učenk; v tretjem razredu — odd. a) Marzelj Bonaventura — 68 učenk, odd. b) Zabukovšek Ana — 60 učenk; v četrtem razredu — odd. a) Rojnik Teofila — 58 učenk, odd. b) Malner Janja — 50 učenk; v petem razredu Klun Mihaela — 57 učenk; v šestem razredu Majcen Klotilda — 60 učenk; ženska ročna dela Euzebija Šuster in verouk Anton Vovk.

Šola je morala med počitnicami žrtvovati šolski vrt in podreti ciprese, ker so urejali in tlakovali Vodnikovo ulico.

Ob okupaciji je šolo zasedel Wehrmacht, najprej v celoti, pozneje pa je zgornje prostore izpraznil in obdržal samo pritličje. Nemški kronist je zapisal: »Spodnja Štajerska je zopet nemška!

V petek 11. aprila 1941 je Wehrmacht velike Nemčije zavzel Celje. Naša naloga je, da to deželo, ki je koprnela triindvajset let pod tujim jarmom, napravimo zopet tako nemško, kot je ostala Štajerska kot Gau Reicha Adolfa Hitlerja.

28. aprila 1941 je bilo formalno prevzeto poslopje Privatne dekliške šole šolskih sester v Celju; zaenkrat jo je zasedel Wehrmacht, uradne dokumente in kroniko pa je shranil glavni šolski direktor Walter Förstner...⁴

Učenke so obiskovale pouk najprej v poslopju mestne šole, in sicer samo deklice od 10. do 14. leta; od 1. junija 1941 pa so bili odprti vsi razredi in oddelki. Šola je imela 10 oddelkov s 503 učenkami. V začetku septembra 1941 je bilo poslopje dekliške šole izpraznjeno — vsi prostori, razen pritličja. Tako so se deklice lahko preselile v prostore okoliške šole. Pouk je potekal v duhu velikonemške raznarodovalne politike. Slovenščina je bila v šoli prepovedana. Učiteljstvo je bilo v celoti nemško ali nemčursko.

Aprila 1945 so morali pouk zaradi celodnevniħ alarmov prekiniti. Učenci so ostali doma, veseli, da jim osovražene šole ni potrebno obiskovati, in meseca maja je moral okupator zapustiti slovensko ozemlje. Tako je po štirih letih okupatorjevega nasilja zasijala zarja svobode. Na razrušenih temeljih starega so gradili novo. Razmere v šolstvu so bile težke; okupator je uničil šolske knjige in učne pripomočke, učilnice so bile razdejjane in umazane, šipe razbite. Kljub temu pa niso smeli zamuditi niti trenutka, da nadoknadijo tisto, kar so otroci v štirih letih zamudili. Z organiziranjem pouka so začeli že 30. maja 1945. 15. junija je bila, v dvorani celjskega Narodnega doma, prva okrožna učiteljska konferenca, ki jo je vodil delegat ministrstva tovariš Bogomil Gerlanc. Kronistka opisuje dogodek takole: »Učiteljstvo se je zbralo iz vsega celjskega okraja in veselemu pozdravljanju ni bilo ne konca ne kraja, saj so ležala med nami štiri leta trpljenja. Posebno iskreno smo vsi pozdravili tovariša Roša, ki se je ravno par dni prej vrnil iz pregnanstva v Srbiji in za katerega smo izvedeli, da postane naš okrožni šolski nadzornik. Mesto okrajnega nadzornika je prevzel Riko Pestevšek.«

Z rednim poukom so začeli 15. julija. Prvi tedni so bili za učence in učitelje zelo težki. Pouk je potekal za učence vseh štirih celjskih osnovnih šol

v žgoči vročini poletnega sonca na dvorišču okoliške šole; posamezen učitelj je poučeval po več oddelkov. 3. teden pouka so se učenci že lahko začeli postopoma seliti v prostore prve osnovne šole, ki so jih med tem časom za silo usposobili in popravili. 15. avgusta so pouk začasno prekinili s počitnicami. 4. razredi so morali počitnice prekiniti po 14 dneh, ker so morali biti temeljni oddelki za učitelje — tečajnike. To je bila tako imenovana vadnica za kandidate, ki so se pripravljali na učiteljski poklic. V teh oddelkih so poučevali: Franja Vudler, Minka Podjavoršek, Ana Majcen in Ivan Stanič. Pouk v vadnici je trajal do 15. septembra in v celoti dosegel svoj smoter. 13. oktobra 1945 je bila prva uradna mesečna konferenca, kateri so prisostvovali učitelji vseh štirih osnovnih šol. Na konferenci so obravnavali: tekoče zadeve, šolski red, določili so poverjenika za učila, poverjenika za knjižnice in izvolili zastopnike v šolski svet.

Drugo polletje prvega šolskega leta v svobodi se je začelo 16. oktobra. Na drugi dekliški šoli so učile: v prvem razredu — odd. a) Čepin Helena, odd. b) Podjaveršek Minka, odd. c) Pistotnik Frumencija, odd. d) Cilenšek Zora; v drugem razredu — odd. a) Lužnik Ivana, odd. b) Krulc Angela; v tretjem razredu — odd. a) Gradišnik Katarina, odd. b) Arnejc Karolina; v četrtem razredu — odd. a) Marzelj Bonaventura, odd. b) Korže Ana; v petem razredu Marek Zlata in v šestem razredu — Svetlinčič Neža.

Na šoli so bile zaposlene še tri šolske sestre, in sicer: Marzelj, Gradišnik in Pistotnik; te so odpustili 16. marca 1946. Začasno so pouk v teh razredih prevzele učiteljice vzporednih oddelkov. 25. februarja 1946 se je II. deška šola preselila v lastno poslopje v Drapšinovi ulici; v isto stavbo se je kot gost preselila tudi II. dekliška šola. Pouk je bil menjaje en mesec dopoldan, en mesec popoldan. Kronistka je o pouku napisala: »Velika pažnja se posveča vzgoji značaja. Na prvem mestu je ljubezen in vdanost do našega ljubljenega maršala Tita, globoko spoštovanje in hvaležnost do vseh borcev in junakov, ki so žrtvovali svoja mlada življenja boljši in srečnejši bodočnosti naše domovine.«

Novim razmeram je bilo potrebno prilagoditi tudi šolstvo — tako je okrajna skupščina ljudskega odbora Celje — mesto dne 23. avgusta 1946 sprejela sklep, da se dotedanje osnovne šole na področju ljudskega odbora Celje — mesto preosnujejo v osnovne mešane ljudske šole, ki niso več omejene z določenimi šolskimi okoliši. V vsako teh šol je bilo potrebno vpisati približno enako število učencev iz mestnih četrti, industrijskih revirjev in podeželja; prav tako je bilo potrebno gledati tudi na to, da se je vpisalo tudi približno enako število dečkov in deklic.

Tako je na podlagi gornje odločbe dekliška šola šolskih sester, pozneje imenovana tudi II. dekliška šola, postala III. državna mešana osnovna šola.

P. S.

Po osvoboditvi je šolsko poslopje šolskih sester in »Slomškov dom« za nekaj časa zasedla Baza za repatriacijo vojnih ujetnikov in internirancev (evidenca, zdravniški pregled, prehrana, menjava tuje valute, potna dovoljenja itd.), a po izvršeni nacionalizaciji zavoda šolskih sester kot zasebne šolske ustanove (1946), poslopji 1947. dodeljeni srednješolskemu internatu in Ekonomskemu tehnikumu, predhodniku današnje Srednje šole za ekonomsko usmeritev, Vodnikova ul. št. 10.

OPOMBE

¹ Prof. dr. Franc Kovačič: Zgodovina Lavantinske škofije 1228—1928. Maribor 1928.

² Takoj sprazniti vse učilnice v prvem nadstropju.

³ Če ne prostovoljno, torej s silo (Če ne zlepa, pa zgrda).

⁴ Prevod avtorja.

Pregledni oris Dekliške šole šolskih sester je napisan na podlagi podatkov, ki jih hrani Zgodovinski arhiv v Celju v gradivu fonda Mestna šola Celje.

Uporabljala sem predvsem kroniko omenjene šole.

MILKO MIKOLA

IZ ZGODOVINE STROKOVNEGA ŠOLSTVA V CELJU

Splošna poklicna šola v Celju med nemško okupacijo 1941—1945

Do aprila 1941 so v Celju delovale tri strokovne šole, ki so izobraževale učence raznih strok, in sicer: Obrtna nadaljevalna šola, Trgovska šola in Rudarska šola. Ob nemški zasedbi Celja aprila 1941 so vse tri navedene šole prenehale delovati. Jeseni 1941 so nemške okupacijske oblasti na Spodnjem Štajerskem začele priprave na vzpostavitev svojega sistema strokovnega šolstva. 13. oktobra 1941 je bilo v Gradcu posvetovanje o ustanavljanju poklicnih šol na Spodnjem Štajerskem, ki so se ga udeležili tudi predstavniki iz Celja. Na tem posvetovanju je bil sprejet sklep o uvedbi splošne šolske obveznosti za vse učence v poklicih, za njihovo izobraževanje pa bi se morale ustanoviti tako imenovane splošne poklicne šole. Na območju celjskega političnega okrožja so bile predvidene takšne šole v Celju, Mozirju, Rogaški Slatini in v Šoštanju. Osrednja splošna poklicna šola naj bi bila v Celju in bi se vanjo postopoma vključili tudi učenci manjših šol iz zgoraj navedenih krajev. Tako je bila oktobra 1941 v Celju ustanovljena *Splošna poklicna šola* z nemškim nazivom *Allgemeine Berufsschule Cilli*. Šolski okoliš te šole je obsegal območje političnega okraja Celje z občinami: Celje, Arja vas, Braslovče, Dobrna, Laško, Mozirje, Nova cerkev, Polzela, Ponikva pri Žalcu, Prebold, Rimske Toplice, Rogaška Slatina, Slivnica pri Celju, Škofja vas, Šmartno v Rožni dolini, Tabor, Teharje, Velika Pirešica, Vransko in Žalec.

Upravljanje in financiranje šole: Šolo je neposredno vodil vodja šole (Der Leiter der allg. Berufsschule). Funkcijo vodje Splošne poklicne šole v Celju je ves čas njenega delovanja opravljal Max Lang, ki je bil prej vodja Glavne dekliške šole v Celju. Šola je bila upravno direktno podrejena posebnemu organu za tovrstne šole v Gradcu (Gewerbeschulrat) kateremu je načeloval dr. ing. Theodor Stuchly, ta pa je bil podrejen šefu civilne uprave za Štajersko. Sredstva za delovanje šole je dajala država — šef civilne uprave za Štajersko.

V šolskem letu 1941/42 je npr. imela šola dohodka 26525,35 nemških mark, izdatki pa so znašali 21003,54 nemških mark. Za učila pa so morali dajati prispevke učenci sami. V šolskem letu 1941/42 je takšen prispevek na učenca znašal 3,30 mark.

Organizacija pouka: Že sam naziv šole kaže, da so se v Splošni poklicni šoli učenci usposabljali za vse stroke in poklice, ki jih je potrebovalo gospodarstvo celjskega področja. V okviru šole je obstajalo več smeri, in sicer:

1. *obrotna smer*, v okviru katere so se učenci usposabljali za posamezne obrtne poklice, kot npr.: kovinarji, oblačilci, frizerji, čevljarji, mizarji itd;

2. *trgovska smer*, v okviru katere so se učenci usposabljali za delo v trgovinah;

3. *gospodinjska smer*, kjer so se dekleta usposabljala za gospodinjsko stroko;

4. *posebna smer*, ki je vključevala npr.: fotografe, tiskarje, slikarje itd.

Šola je imela svoje ekspoziture tudi izven Celja, in sicer v Grižah, na Polzeli ter v Šentjurju pri Celju. V Celju je imela šola svoje prostore v poslopju I. in II. osnovne šole. Vodstvo šole si je prizadevalo, da bi šola dobila svoje lastne prostore, in sicer v poslopju bivše Rudarske šole v Celju na Mari-borski cesti (v tej stavbi je imel po vojni svoje prostore DES, TOZD Elektro Celje, sedaj pa ima v njem prostore PTT Celje). Ta prizadevanja pa se niso uresničila, ker je bila v omenjeni stavbi do konca vojne nastanjena nemška vojska. Učenci so pouk obiskovali vsako sredo, pouk pa je trajal od 8,00 do 11,15 dopoldan in od 12,30 do 15,40 popoldan. Leta 1941 se je šolsko leto začelo novembra in je trajalo do julija 1942. V šolskem letu 1941/42 je bilo zajetih okrog 70 do 80 odstotkov šoloobveznih učencev.

Raznarodovalna dejavnost šole: Šola je imela od vsega začetka za osnovni smoter svojega delovanja učence ne le strokovno usposabljanje za različne poklice, ampak jih hkrati tudi ponemčevati, s čimer se je šola vključila v nemško raznarodovalno politiko, ki bi naj privedla do popolnega uničenja slovenskega življa na Spodnjem Štajerskem. Da bi to nalogo šola zanesljivo opravila, so nacistične oblasti zaupale izvajanje pouka v njej samo zanesljivim učiteljem, ki so jih pripeljali iz Avstrije in celo iz same Nemčije. Učni jezik je bil izključno nemški in je bila vsaka uporaba slovenščine prepovedana. Pred začetkom pouka je bila vsako šolsko leto organizirana posebna slovesnost, katere so se morali udeležiti vsi učenci in učitelji, prisostvovali pa so ji tudi vsi vidnejši nacistični predstavniki gospodarskega in političnega življenja v Celju. Nemški učitelji so v šolskem letu 1941/42 pri pouku posvetili največ pozornosti prevzgoji slovenskih učencev, da bi iz njih čimprej naredili prave Nemce in jih prepeljali z nacističnim duhom. Tem ciljem je zlasti služil predmet državoznanstvo (Reichskunde), pri katerem so morali učenci prepevati nemške vojaške, nacistične in narodne pesmi ter se seznanjali z državno ureditvijo nemškega rajha, z vlogo Štajerske domovinske zveze, z vzroki in cilji vojne itd. Kako so bili učitelji pri izvajanju te politike dosledni, priča dejstvo, da so pri prepevanju nemških pesmi hoteli doseči, da bi se učenci čimprej znebili značilne slovanske otožne melodičnosti in prevzeli način petja, značilen za prave Nemce. Učenci so morali pozdravljati z značilnim nacističnim pozdravom in pri tem paziti na strumno držo. Ponemčevalni politiki šole so služile tudi proslave, ki so se pričenjale s slovesnim dviganjem nacistične zastave in s pozdravom u-

čencev in učiteljev zastavi. Kljub vsem tem ukrepom pa šola v šolskem letu 1941/42 pri ponemčevanju slovenskih učencev ni imela večjih uspehov, kar lahko sklepamo iz podatka, da ob koncu šolskega leta kar 365 učencev razreda ni izdelalo, ker niso pokazali dovolj dobrega znanja nemščine. To je bil razlog, da je šola ustanovila poseben pripravljalni razred, v katerem naj bi se učenci naučili nemško, da bi lahko normalno spremljali pouk v prvem letniku.

Učiteljski zbor: V ohranjenem letnem poročilu šole za šolsko leto 1941/42 se navajajo tudi učitelji, ki so takrat poučevali na šoli, verjetno pa so isti učitelji poučevali do leta 1945. Kot sem že navedel, so učitelji prišli predvsem iz Avstrije, iz krajev kot npr.: Gradca, Leobna, Dunaja, Leibnitza itd. Med učitelji se navajajo: Baumann Josef, Bergmann Horst, Brenner Magda, Eckhardt Leonhard, Erker Franz, Fickel Robert, Glanz Hilde, Gradt Anna, Heckel Rupert, Hennig Anna, Horvath Elise, Hulka Rudolf, Ischka Herma, Jelovschek Maria, Kiegerl Ludwig, Krejan Margarete, Lair Heinritte, Lantos Julius, Morosiewitsch Michael, Petak Rudolf, Pratl Franz, Ressman Josef, Rigler Edith, Schnurrer Franz, Schölnhammer Alfred, Schöhofer Josef, Stelzer Anna, Stuller Magda, Tarnai Klaus, Tschiggerl Wilfriede, Urschler Karl, Veigl Anton, Woditsch Rosa.

Število učencev po posameznih šolskih letih v obdobju 1941/45

Šolsko leto:	število učencev:
1941/42	1092
1942/43	1370
1943/44	858
1944/45	301

VIRI

Letno poročilo Allgemeine Berufsschule Cilli za šolsko leto 1941/42, Zgodovinski arhiv v Celju, fond Obrtna nadaljevalna in vajenska šola Celje, fasc. 16.

Vpisnice učencev 1941—1945, Zgodovinski arhiv v Celju, fond Obrtna nadaljevalna in vajenska šola Celje, fasc. 11—16.

MILAN NATEK

ZEMLJIŠKO-POSESTNA STRUKTURA IN PREBIVALSTVO V CELJSKI REGIJI

V prvem delu sestavka je prikazana zemljiško-posestna struktura po občinah celjske regije v letu 1981. Osvetljeni so zemljiško-posestni odnosi, ki prikazujejo razmerje med zasebnimi kmetijskimi zemljišči in površinami, ki so v posesti družbenega sektorja kmetijstva in gozdarstva. Izračunana je povprečna velikost zasebne zemljiške posesti in orisane so osnovne velikostne skupine zemljiških posestnikov ter predstavljeni glavni tipi zemljiško-posestne strukture. V drugem delu sestavka je prikazano prebivalstvo z ozirom na velikost zemljiške posesti in njegova zaposlitvena usmerjenost. Prikazano je število ljudi na kmečkih gospodarstvih in še posebej sta osvetljena število in spolna sestava ljudi v gospodinjstvih, ki obdelujejo zemljo.

LAND TENURE STRUCTURE AND POPULATION IN THE CELJE REGION (Central Part of Eastern Slovenia)

The first part of the treatise deals with the land tenure structure by the communes of the Celje region in 1981. Here are illuminated the land ownership relations that show proportion between the private agricultural land and land owned by the social sector of farming. Further, the average size of private land tenure is presented, basic size-groups of land owners are established, and the basic types of land tenure structure are given. In the second part of the paper population with regard to the size of land tenure is identified. The number of inhabitants in the households with land tenure is given, and special attention is paid to the sex structure on farms.

1. UVOD

Razdrobljena zemljiška posest, ki je tako značilna skoraj za vse slovenske pokrajine, je izrednega pomena za raznovrstno podobo našega podeželja. Kajti v današnjih sestavinah in podobi zemljiške posesti se kažejo prenekatere posebnosti naravnega okolja; v njih pa so tudi neposredno zarisane vse pomembnejše težnje družbeno-gospodarskega in socialnega razvoja vsakega območja posebej. Temeljne zasnove posameznih družbeno-gospodarskih sestavin zemljiške posesti so bile utemeljene že v srednjem veku. Toda njihova današnja funkcija, ki je s svojim proizvodnim potencialom mnogokrat že vse preveč negospodarno razčlenjena, je nasledek številnih in korenitih družbeno-gospodarskih in drugih sprememb, ki jih je naše podeželje doživelo, zlasti še v zadnjem poldrugem stoletju. V zemljiško-posestni strukturi se kažejo sledovi posameznih obdobj, ki so s svojimi razvojnimi silnicami zapustili vidne oznake v socialnem in gospodarskem razvoju sleherne pokrajine.

Naravne in gospodarske značilnosti celjske regije, ki obsega osem občin*, so nenavadno raznolike. Podrobnejša geografska členitev njenega ozemlja je pokazala, da se tudi na tem območju, ki sega na zahodu od Savinjskih Alp pa do Obsotelja na vzhodu, izredno plastično prepletajo številni osnovni pokrajinski tipi: gorski, hribovski in gričevnati predeli z dolinami, kotlinami in ravninskim svetom. Pokrajinska podoba celotnega območja je sestavljena iz naslednjih predelov: skrajni zahodni del mozirske občine sega v alpski svet (Solčavsko in Lučka pokrajina), preostali del Gornje Savinjske doline s celotno Dobroveljsko planoto pa Velenjska kotlina, Vitanjske Karavanke, Pohorsko Podravje ter južno hribovsko obrobje Celjske kotline že spadajo v širši obseg vzhodnega in severovzhodnega predalpskega sveta. Kozjansko hribovje, Voglajnsko-Sotelska gričevnata Slovenija pa Celjska kotlina in Dravinjske gorice so območja s prevladajočimi subpanonskimi pokrajinskimi potezami. Ob tem je treba še posebej poudariti, da je ozemlje Celjske kotline, katerega pretežni del zavzemata občini Celje in Žalec, izrazito prehodnega značaja. Na tem območju se namreč v pokrajinski podobi prepletajo karakteristični vplivi in učinki predalpskega kakor tudi subpanonskega sveta. Prenekatere subpanonske značilnosti pridejo do vidnejše veljave v podnebju ter v oblikah kmetijske izrabe zemlje. Širše območje Spodnje Savinjske doline ima višek padavin v poletnih mesecih; na njenem gričevnatem obrobju pa uspevajo vinogradi že več stoletij (prim. G a m s, 1984, str. 76, 79—81; M e l i k, 1957, str. 468 in 514—515).

Tudi I l e š i č e v a pokrajinsko-fiziognomična členitev Slovenije je opozorila na izredno heterogenost ozemlja, ki ga zajema celjska regija (Ilešič, 1956, str. 28, 30—31 in 33; 1958, str. 101 do 102 in 135—136). Z vidika ekonomsko-geografske regionalizacije je bila večina ozemlja celjske regije vključena v savinjsko ali celjsko makroregijo, katere gospodarsko, prometno, trgovsko in kulturno-prosvetno središče je osredotočeno v Celju. Edinole območje konjiške občine je izven omenjene makroregije; na osnovi gospodarsko-geografske čle-

* Celjska regija je sestavljena iz naslednjih občin: Celje, Laško, Mozirje, Slovenske Konjice, Sentjur pri Celju, Smarje pri Jelšah, Velenje in Žalec.

nitve naše republike je bilo uvrščeno k severovzhodni Sloveniji, in sicer v okvir podravske makroregije; v njenem obsegu je tudi submezoregija Dravinjsko-vitanjskega podolja (Ilešič, 1958, str. 109 do 110; 1981, str. 108—109; prim. še: Ilešič, 1964 in 1974 ter Kokole, 1956, str. 46). Z vidika planskih regij, ki pa niso le odsev današnjih gospodarskih in socialnih razmer ali različnih družbeno-gospodarskih vplivov iz preteklosti, ampak so temeljno ogrodje prihodnjega socialnega in gospodarskega razvoja slovenskega ozemlja, pa je v celjsko regijo — poleg celotne Savinjsko-Sotelske Slovenije — vključena tudi občina Slovenske Konjice (npr. Vrišer, 1978, str. 149—150 in kartogram na strani 151).

Povsem je razumljivo, da so tako raznovrstne naravne in gospodarske značilnosti in posebnosti, kakršne prevladujejo med posameznimi pokrajinskimi enotami celjske regije, zelo svojevrstno vplivale na oblike in sestavo zemljiške posesti. V osnovnem bogastvu pokrajinskih oblik se neposredno kažejo različnosti in posebnosti socialnega in gospodarskega razvoja vsakega posameznega predela. Njihov razvoj je posledica nepretrganega in medsebojno ter vzročno-posledično prepletenih in povezanih vseh osnovnih sestavin geografskega okolja. Povsod tam, kjer so nenehno ocenjevali pri kompleksnem pokrajinskem razvoju vlogo in pomen posameznih naravnih in drugih sestavin okolja, so imeli vsi usmerjeni družbeno-gospodarski ukrepi nenavadno močan vpliv pri nastajanju in oblikovanju novih pojavov v pokrajini.

V sestavku želim opozoriti na nekatere osnovne značilnosti zemljiško-posesne strukture in prebivalstva na območjih občin celjskega predela. Preučitev sloni na statističnih podatkih, ki so bili zbrani ob zadnjem popisu prebivalstva (31. marca 1981); tozadevni rezultati, ki so zbrani po občinah, so bili objavljeni v letu 1983. V drugem delu sestavka bom prikazal sestavo prebivalstva, ki je živelo na kmečkih gospodarstvih. S tem prikazom bom skušal zarisati kvantitativni obseg deagrarizacije oziroma industrializacije, ki sta s svojimi razgibanimi silnicami zajeli podeželje in njene domačije v zadnjih sto letih.

Proces urbanizacije podeželja, ki ga nezadržno pospešuje industrializacija, in sicer z manjšimi ali večjimi naselbinskimi središči, kjer so osredotočene najrazličnejše neagrarnе dejavnosti, je prinesel novo kvaliteto v oblike in smeri razvoja podeželskih naselij kakor tudi v zaposlitveno sestavo njihovega prebivalstva. Korenite socialne in gospodarske spremembe, zlasti še v povojnih desetletjih, ki so tako vidno zarisane v fiziognomiji naših naselij in celotnih pokrajin, so dale podeželju in njegovi celotni proizvodni usmeritvi precej izjemno podobo in položaj. Precejšnja svojevrstnost najnovejšega razvoja podeželja pa nikakor ni samo posledica in ne odsev raznovrstnih naravnih danosti, temveč je predvsem učinek našega samosvojega in izvirnega družbenega razvoja. Ta je s svojimi številnimi in naglimi spremembami pomembno vplival na svojevrstno preoblikovanje nekdanje zemljiško-posesne strukture. Izjemna svojevrstnost v razvoju našega podeželja se kaže tudi v tem, da rastoča stopnja industrializacije in deagrarizacije nista pospeševali koncentracije razdrobljene zemljiške posesti, kot je bilo to značilno v vseh začetnih in tudi v kasnejših obdobjih industrijskega razvoja v zahodnoevropskih deželah.

V nasprotju z nakazanimi in splošno veljavnimi težnjami v razvoju zemljiško-posesne strukture v gospodarsko razvitejših državah pa je prišlo pri

nas do povsem nasprotno usmeritve. S povojnimi spremembami, ki so prinesle agrarno reformo, nacionalizacijo in razlastitev veleposestev in cerkvene posesti, zemljiški maksimum itd., pa nastanek kmetijskih obratov družbenega sektorja in podružbljanje kmečkih zemljišč idr., se je že negospodarno razdrobljena zemljiška posest delila še kar naprej. Kljub močni industrializaciji, ki je pospeševala koncentracijo prebivalstva v industrijskih naseljih in mestih ter v njihovih neposrednih zaledjih, pa praznenje hribovskih in gričevnatih ter gospodarsko nerazvitih predelov, ni bila zaustavljena in ne preprečena nadaljnja drobitev kmetijske zemlje.

Leta 1981 je živel na slovenskem podeželju, to je v nemestnih naseljih, 51,1 % prebivalstva SR Slovenije. Gospodinjstva, ki so imela zemljiško posest, so imela 38,1 % prebivalstva naše republike (prim. SL 1983, str. 69 in 567). Tedaj so našeli v Sloveniji samo še 173.364, to je 9,2 % kmetijskih prebivalcev, in med njimi je bilo 117.231 oseb, t. j. 67,6 %, neposredno zaposlenih v najrazličnejših kmetijskih dejavnostih. Preostalih 56.134 oseb, kar je 32,4 % od celotnega kmečkega živilja, je bilo vzdrževanih. To pomeni, da je na 209 v kmetijstvu zaposlenih oseb prišlo 100 vzdrževanih ljudi. Ustrezno razmerje med nekmetijskim aktivnim in vzdrževanim prebivalstvom je znašalo 130 : 100 (prim. SL 1983, str. 72).

Za območja celjske regije ugotavljamo, da večina navedenih pokazateljev več ali manj odstopa od slovenskega povprečja. Leta 1981 je imela naša regija samo 36,1 % v mestnih naseljih živečega prebivalstva, vsi drugi so prebivali v podeželskih in manjših industrijskih krajih, ki so tako značilno razpršeni (predvsem) na območju Celjske kotline. Tedaj je prebivalo na kmečkih gospodarstvih 45 % vseh prebivalcev obravnavane regije; med njimi je bilo samo 23,7 % kmečkih ljudi (v SR Sloveniji tudi 24 %), vsi drugi so bili zaposleni izven kmetij ali pa so prejeli dohodke iz drugih virov (npr. upokojenci, invalidi, socialni podpiranci itd.). V sedemdesetih letih (1971—1981) se je delež kmetijskega prebivalstva v celjski regiji zmanjšal od 21,2 % na 11 %, njegovo število pa je upadlo za celih 44,6 % (v SR Sloveniji celo za 50,8 %, deloma tudi zaradi spremenjene metodologije pri zadnjem popisu prebivalstva!). Leta 1981 je bilo v celjski regiji 16.501 aktivnih in 9.493 vzdrževanih kmečkih ljudi. Potemtakem je na 100 vzdrževanih kmečkih oseb prišlo 174 aktivnih kmečkih ljudi, kar je precej manj kot v republiki. Razmerje med aktivnim in vzdrževanim nekmečkim prebivalstvom je znašalo 125 : 100.

To so le nekatere okvirno nakazane značilnosti, ki so bile kljub vsem pomislekom izrednega pomena pri preoblikovanju zemljiške posesti v najnovejšem času. Vse njene današnje sestavine so plod družbenega in gospodarskega razvoja, ki sta jim vtisnila svoje najpomembnejše značilnosti in posebnosti iz posameznih obdobj njunega razvoja. Ob tem tudi ne moremo zanemariti tistih naravnih danosti, ki so s svojimi pokrajinskimi sestavinami pomembneje sodločale pri nastajanju nove ali pri preoblikovanju obstoječe zemljiško-posestne strukture. Zemljiško-posestni odnosi kakor tudi zemljiško-posestna struktura, ki je trenutna podoba razmerja med posameznimi skupinami zemljiških posestnikov in njim pripadajočimi površinami zemljišč, so skupaj z naravnimi pokrajinskimi sestavinami in družbenimi, socialnimi in gospodarskimi členi

tisti pokrajnotvorni dejavnik, ki daje geografskim pojavom in njihovim razvojnim težnjam pomembno in stvarno vlogo v pokrajinski fiziognomiji. Prav zato je poznavanje zemljiško-posestne strukture in njenih posameznih prvin izredno dragoceno, saj nam odstira vpogled v tista davna družbena, socialna in gospodarska dogajanja, ki so zapustila v pokrajini prenekatero nadvse značilno sled (prim. Ilešič, 1950, str. 96—104; Melik, 1963, str. 382, 392—397). Ker so socialne in gospodarske pokrajinske sestavine izredno dragocen člen v produkcijski usmerjenosti in možnostih različnih oblik izrabe njihovega naravnega potenciala, je potrebno in koristno, da nekatere izmed njih, predvsem tiste, ki so neposredno povezane z zasebnim kmetijstvom na našem podeželju, podrobneje predstavimo in spoznamo.

2. ZEMLJIŠKO-POSESTNA STRUKTURA

2.1. Zemljiško-posestni odnosi

Osnovni vpogled v lastništvo zemlje nam dajejo zemljiško-posestni odnosi. Posestni odnosi v najbolj splošnih obrisih prikazujejo stanje, in sicer v čigavih rokah je kmetijska in druga zemlja, ki je osnovna prvina primarne kmetijske (in tudi gozdarske) proizvodnje. V glavnem smemo trditi, da so zemljiško-posestni odnosi v marsikaterem pogledu neposredno odvisni od stopnje razvitosti proizvajalnih sil. Ob tem je potrebno računati tudi z vsemi posebnostmi družbenega, gospodarskega in socialnega razvoja, kar se navsezadnje kaže v odnosu med družbo in posameznikom ter od njunega skupnega razmerja do proizvajalnih sredstev, kakršna so med drugimi tudi kmetijska zemljišča.

V letu 1981 sta družbeni sektor kmetijstva in gozdarstva na celjskem območju zavzemala 23,6 % zemljišč (na ozemlju SR Slovenije celo 30,8 %). Družbeni sektor je bil najmočneje zastopan v Gornji Savinjski dolini, kjer je zavzemal kar 42 % tamkajšnjih zemljišč. Četrtnina zemlje mu je pripadala tudi na območju Šaleške doline, v vseh drugih občinah celjske regije pa okoli ene petine zemljišč. Izjema je bila šentjurska občina, kajti na njenem območju je bilo samo 12 % zemljišč v posesti družbenega sektorja.

Nekoliko drugačno je bilo razmerje med zasebnimi in družbenimi zemljišči na področju gozdov. Družbena lastnina je bila na območju gozdov v celjski regiji uveljavljena na 29 % gozdnih površin (v SR Sloveniji celo na 37 %). Tudi na tem področju so bile znatne razlike med posameznimi predeli obravnavane regije. Na območju mozirske občine je bilo kar 41,6 % gozdov v družbeni lasti, v šmarski občini 35 %, konjiški občini 31,5 %. Sorazmerno največ gozdov v posesti občanov je bilo na ozemlju žalske, celjske in šentjurske občine (nad 80 %).

Razmerje med zasebno in družbeno lastnino zemljišč, ki se kaže z različnimi deleži med posameznimi občinami, je v prvi vrsti odsev povojnih sprememb na podeželju. Z nacionalizacijo in zaplembo zemljišč okupatorjevih sodelavcev, pa z agrarno reformo in kasneje še z zakonom o zemljiškem maksi-

mumu* je bila ustvarjena materialna osnova za nastanek raznovrstnih obratov družbenega sektorja. Kasnejša širjenja kmetijskih zemljišč družbenega sektorja so bila povezana z odkupi, arondacijami, komasacijami kmečke zemlje.

Kakor koli že presojava vlogo družbenih kmetijskih obratov, ob tem ugotavljamo, da so prinesli, poleg izključno tržno usmerjene proizvodnje tudi številne nove prvine v pokrajino. Sčasoma so postali pomembna inicialna jedra intenzivne in usmerjene kmetijske proizvodnje, ki jo je sprejela že večina kmečkih gospodarstev. Z organiziranim podružbljanjem kmetijske proizvodnje postajajo čedalje manjše razlike v proizvodni usmerjenosti in donosnosti med zasebnimi in družbenimi kmetijskimi zemljišči. S tem pa se tudi izgubljajo prenekateri fiziognomske razlike na podeželju, ki so jih porajale tradicionalne oblike kmečkega gospodarjenja na zemlji na eni strani in številne novosti, ki so se uveljavljale na velikih in zaokroženih zemljiških družbenih kmetijskih obratov na drugi strani. Potemtakem moramo prav v razlikah med načini in oblikami proizvodnje iskati tisto osnovno vodilo, ki je pospeševalo pa tudi zaviralo socialne, gospodarske ter fiziognomske spremembe na vasi in na podeželju sploh. Skratka, v nakazanih razmerah in pogojih, ki izvirajo iz zemljiško-posestnih odnosov, se je spreminjalo oziroma razvijalo naše podeželje v zadnjih štirih desetletjih. Kolikor tankočutnejši so bili družbeno-gospodarski ukrepi, s katerimi smo želeli nanaglola spremeniti različne sestavine podeželja, toliko bolj neposredno in hitreje so se preoblikovali stari družbeni, socialni in gospodarski oziroma socialni odnosi na vasi.

2.2. Povprečna velikost zasebne zemljiške posesti

V povprečni velikosti zemljiške posesti se kažejo številne značilnosti naravnih sestavin okolja; v njej pa so zarisane tudi vse osnovne karakteristike družbenega in gospodarskega razvoja skozi daljše obdobje. Razumljivo je, da so v njenih temeljnih značilnostih vidneje zarisane smeri in posebnosti najnovejšega socialnega in gospodarskega razvoja vsakega območja posebej. Zato smemo upravičeno trditi, da se v povprečni velikosti zemljiške posesti kažejo osnovne in najpomembnejše smeri v razvoju podeželja in njegova tesna povezanost z občim družbenim, socialnim in gospodarskim napredkom. Ob vsem tem ne smemo prezreti osnovnih prvin in sestavin naravnega okolja, ki je pomembna materialna osnova in opora vsemu proizvodnemu napredku in družbenemu razvoju.

Tudi za celjsko območje velja spoznanje, da se je povprečna velikost zemljiške posesti spreminjala v soglasju s številom zemljiških lastnikov in arealom njim pripadajočega zemljišča. V začetku 1981. leta je ta posest merila 5,40 ha in je bila za spoznanje (-3,7 %) nižja od slovenskega povprečja (5,61 ha). Zemljiški posestnik na območju celjske regije je imel v povprečju 2,45 ha

* Zakon o kmetijskih zemljiščih določa, da imajo kmetje lastninsko pravico na kmetijskem obdelovalnem zemljišču na največ do 10 ha na gospodarstvo. V gorskih in hribovitih predelih (nad 600 m nadmorske višine ali zemljišče z nagibom 25 % in več) pa največ do 20 ha, in sicer s pogojem, da mora biti v slednjem primeru najmanj dve tretjini obdelovalnih zemljišč pokritih s travniki. Člen 57 pa določa, da skupna površina kmetijskih zemljišč in gozdov, ki jih ima lahko kmet, praviloma ne sme presežati 45 ha (podrobnosti prim. K o c j a n, 1979, str. 146—153, oziroma člene Zakona... od 51 do 57).

obdelovalne zemlje, kar je tudi za spoznanje manj, kot je merila na celotnem slovenskem ozemlju (2,59 ha). Iz tega sledi spoznanje, da je delež kmetijske oziroma obdelovalne zemlje na celjskem območju nižji (45,4 %), kot znaša njegova povprečna vrednost za republiko (46,2 %).

Kljub temu da prikazujemo zemljiško-posednostno strukturo v celjski regiji le na nivoju občin, pa so vendarle med njimi precejšnje razlike. Najmanjša povprečna velikost zemljiške posesti je bila na območju celjske občine, kjer so bila gospodarstva za 40 % manjša, kot je znašala regijsko povprečje. Tudi za šmarski predel je bilo značilno, da je imel za eno petino manjše kmetije kot celjska regija (prim. Kokole, 1956, str. 42—42 in 58; Sore, 1969, str. 108—110; Zagar, 1967, str. 50—56). V večini drugih občin je bila povprečna velikost posesti približno takšna, kot je znašala v regiji (Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Velenje in Žalec). Znatno nad regijskim povprečjem je bila na dveh območjih, in sicer v občini Laško za 29 % in v Gornji Savinjski dolini, kjer so posestva obsegala v povprečju po 11,14 ha (+ 106 %; vse podrobnosti prim. na diagramih in v tabeli 1).

Predstavljene razlike v velikosti zemljiške posesti so odsev konkretnih naravnih in socialno-gospodarskih prilik. Gornja Savinjska dolina, ki sega v alpski svet, ima zelo malo ravninskega sveta. Zanj so značilne velike in gospodarsko še vedno dovolj trdne hribovske kmetije, ki merijo v povprečju po 39,7 ha (prim. Meze, 1980, str. 23—24). Tudi za območje laške občine je značilno, da nima veliko ravninsko-dolinskega sveta. Njeno ozemlje je v območju vzhodnega predalpskega hribovja, ki ga sestavlja tektonsko izredno razgibano in geološko zelo pisano Posavsko hribovje. Celjska kotlina z obsežno in rodovitno ravnino pa že ima bolj razdrobljeno zemljiško posest. K manjšemu obsegu kmečkih gospodarstev so v zadnjih sto letih največ prispevali industrija in druge neagrarne dejavnosti, ki imajo v Celju in njegovem neposrednem zaledju izredno močno gospodarsko središče. Tudi za subpanonski gričevnati svet je že od nekdaj značilna zelo razdrobljena zemljiška posest. Skratka, to so le nekateri okvirni pokrajinski obrisi, ki nas opozarjajo na tesno medsebojno povezanost in soodvisnost med naravnimi in družbeno-socialnimi prilikami, zlasti še v primerih geografskega vrednotenja zemljiške posesti.

Delež obdelovalne zemlje* se na območju celjske regije praviloma zmanjšuje od vzhoda proti zahodu in od severa proti jugu. Obdelovalne površine so zavzemale najvišji delež posesti na šmarskem (58,3 %) in šentjurskem območju (54,4 %) pa na ozemlju celjske (49,9 %) in konjiške občine (47,7 %), najmanjšega pa v Gornji Savinjski dolini (28 %). Na ozemlju laške, velenjske in žalske občine so obsegale od 41 do 47,7 % celotne zasebne zemljiške posesti.

V skladu s povprečno velikostjo zemljiške posesti in deležem, ki so ga zajemali gozdovi in druge nekmetijske površine, je velikost obdelovalnih površin. Na območju celjske občine, ki zajema izredno heterogeno ozemlje, je prišlo samo 1,62 ha obdelovalnih površin na posestnika, v Gornji Savinjski dolini pa kar 3,13 ha, kar je bilo za 28 % nad regijskim povprečjem. Tudi zemljiški posestniki v naseljih laške in šentjurske občine so imeli skoraj za eno petino

* Obdelovalne površine obsegajo: njive, vrtove, sadovnjake, vinograde, travnike in pašnike (Kocjan, 1979, str. 14; Rezultati raziskovanj, št. 314, str. 8).

več obdelovalne zemlje, kot je znašala njena povprečna velikost v regiji. Presenetljivo je, da je prišlo na širšem območju Spodnje Savinjske doline, ki je vključeno v občino Žalec, samo 2,34 ha obdelovalne zemlje na posestnika. To pa z drugimi besedami pomeni, da je gospodarska moč savinjskih kmetij močno usahnila v zadnjih desetletjih. Deagrarizacija in industrializacija sta prinesli naseljem nove vire dohodka za preživljanje. V tem času se je zemljiška posest delila še naprej. Lastniki kmečke zemlje so postali čedalje bolj ljudje, ki so imeli glavne vire dohodkov zagotovljene v zaposlitvah izven kmetijstva. In prav zato je njihova zemljiška posest, ki večini ne pomeni več prepotrebnegega eksistenčnega vira dohodkov, postala v marsikaterem primeru neizrabljena materialna dobrina. Njena proizvodna in tržna vrednost pa se dvigata še naprej, zlasti še v času splošnega gospodarskega zastoja, ki ga doživljajo nekmetijske dejavnosti. Zategadelj je postala zemljiška posest, ki je pri nas tudi izredno razdrobljena, pomembna materialna postavka pri preslojevanju kmečkega človeka v industrijskega in drugega delavca, zlasti še pri njegovi osamosvojitvi, ki jo praviloma predstavlja družinska hiša s kosom obdelovalne zemlje ali gozda.

Podrobnejša razčlenitev podatkov je pokazala, da se zmanjšuje delež obdelovalne zemlje z večanjem zemljiške posesti. Posestniki do 1 ha so imeli v okviru svoje posesti po 77 % obdelovalnih površin, gospodarstva od 1—3 ha po 64 %, od 3—5 ha po 58 %, posestniki od 5 do 10 ha 54 %. Skupina lastnikov med 10 in 20 ha je imela v povprečju po 46 % obdelovalne zemlje, gospodarstva z več kot 20 ha pa le še 27 %. Z drugimi besedami zapisano: s povečevanjem kmečkih gospodarstev narašča delež gozdov v sestavi njihove zemljiške posesti. Pri kmetijah z več kot 20 ha skupne posesti, ki so značilne za hribovske predele alpskega in predalpskega sveta, prevladujejo gozdne površine nad kmetijskimi krčevinami. Potemtakem ugotavljamo, da pokrajinske značilnosti niso bile pomembne samo pri oblikovanju velikostne sestave zemljiških posestnikov, ampak so neposredno vplivale na razmerje med kmetijskimi in gozdnimi površinami. Nakazano razmerje med obdelovalnim in gozdnim zemljiščem potrjuje že prej zapisana misel, da je pri manjših oziroma nižjih posestnih skupinah, katerih lastniki so v večini primerov že nekmetijski delavci, lastno zemljišče prvenstveno namenjeno osnovni kmetijski proizvodnji, in sicer predvsem za potrebe lastnega gospodarstva. Z večanjem gospodarstev se povečuje tudi delež tržno usmerjenih kmetij, ki del dohodka dobivajo tudi od prodaje lesa.

Delež tržno usmerjenih kmetij, ki se kaže med drugim tudi v proizvodnem sodelovanju s kmetijsko zadrugo ali z drugo organizacijo združenega dela, narašča z večanjem kmečkih gospodarstev. V celjski regiji je sodelovalo s trgovskimi ali kmetijskimi proizvodnimi ter predelovalnimi organizacijami združenega dela kar 27,5 % zemljiških posestnikov; to je nekoliko nižji odstotek, kot je bil veljaven v povprečju za vso našo republiko (32,2 %). Omenjeno sodelovanje je bilo najbolj razvito v Gornji Savinjski dolini, kjer je 45,6 % zemljiških posestnikov uveljavljalo pogodbeno proizvodno sodelovanje z družbenim sektorjem gospodarstva. V pogodbeno proizvodno sodelovanje je bila vključena tudi ena tretjina kmečkih gospodarstev z območja šentjurske občine, 31 % kmetij z ozemlja žalske pa 28 % iz naselij šmarske, 26 % konjiške in 20,5 iz različnih predelov Velenjske kotline. V celjski (19,5 %) in laški občini (18,5 %) je bilo podobnih zemljiških posestnikov že manj kot ena petina.

Zanimivo podoba nam ponuja vpogled proizvodnega sodelovanja posameznih velikostnih skupin kmetovalcev z združenim delom. Njihov delež narašča z večanjem zemljiške posesti. Med posestniki, ki so imeli manj kot 1 ha zemlje, je bilo samo 3,3 % takih, ki so sodelovali z združenim delom. V skupini od 1 do 3 ha je bilo podobnih gospodinjestev že 16,6 % (23,5 %; podatki v okrepaju veljajo za SR Slovenijo!), v posestni skupini od 5 do 10 ha pa 34,4 % (41,6 %). V naslednji velikostni skupini (5—10 ha) smo našli 51,8 % (v SRS celo 53,5 %) kmečkih gospodarstev v kooperaciji z družbenim sektorjem, v posestni skupini 10—20 ha 62,8 % (62,9 %) in v največji skupini (nad 20 ha), ki je štela 1.378 gospodarstev, je v različnih oblikah združevanja dela, zemlje in sredstev z združenim delom sodelovalo že 70 % (67,5 %) gospodarstev.

Navedeni podatki prikazujejo najbolj splošno stanje, ki je značilno za celotno celjsko regijo. Omembe vredne so kakovostne in količinske razlike ne samo med posameznimi občinami, temveč tudi znotraj njihovega ozemlja, in sicer med posameznimi naselji. Že samo podatek, da je med največjimi gospodarstvi (nad 20 ha) proizvodno sodelovalo s kmetijskim kombinatom v šentjurski občini kar 87 % posestnikov, v moziški občini le za spoznanje manj (84,4 %), v Šaleški dolini 71 %, toda v šmarski občini samo 44,5 %, v občini Laško 53 % in na žalskem območju tudi samo 59 % zemljiških lastnikov. Že s temi skopimi navedbami spoznavamo temeljno pravilo: čim večja je zemljiška posest, tem bolj je tudi eksistenčno zainteresirana za trajnejše in čim tesnejše proizvodno sodelovanje z družbenim sektorjem. V tej proizvodni povezavi odkrivamo tista globalna gibalna, ki z večjo ali manjšo načrtnostjo spreminjajo dosedanji proizvodni utrip našega podeželja. S tem se tudi čedalje hitreje preusmerja nekdanja, večidel samooskrbno in polikulturno zasnovana in naravnana kmetijska proizvodnja v specializirane oblike monokulturnega tržnega kmetijstva. Naznačeni proces preoblikovanja zasebne kmetijske proizvodnje pa je v marsičem odvisen od splošne razvitosti okolja, gospodarske moči in razvejanosti neagrarnih dejavnosti in slednjič tudi od velikosti kapitala, ki je bil načrtno naložen za uveljavitev in utrditev najrazličnejših novosti v kmetijstvu (mehanizacija, kemizacija, izobraževanje itd.).

2.3. Zemljiško-posestna struktura

Zemljiško-posestna struktura v ožjem pomenu pojma prikazuje število zemljiških posestnikov in njim pripadajoče zemljišče, in sicer po posameznih velikostnih skupinah (gl. Poljoprivredna enciklopedija, 1970, str. 661 in Ekonomski leksikon, 1975, str. 978). Ob tem je treba poudariti, da zemljiško-posestna struktura ni statična oblika stanja zemljiško-posestnih odnosov, temveč je izpostavljena nenehnim spremembam. Da bi spoznali osnovne težnje v razvoju zemljiško-posestne strukture na določenem območju, bi bilo potrebno, da bi spreminjali njen razvoj skozi daljše obdobje. Na splošno pa lahko trdimo, da sta pri nas industrializacija in urbanizacija bistveno prispevala k izredno močni razdrobljenosti zemljiške posesti. Ob tem spoznavamo, da se »agrarne škarje«, ki prikazujejo nesorazmerni odnos med deležem posameznih skupin zemljiških posestnikov in deležem njihovega zemljišča (Bilimovič, 1939, str. 68), čedalje bolj odpirajo. Kajti izredno visoko število majhnih zemljiških posest-

TABELA 1. Zemljiško-posestna struktura po občinah celjske regije v letu 1981

(A = število zemljiških posestnikov, B = velikost zemljiške posesti v ha)

Občina Celje	Skupaj	Do 1 ha	1—3 ha	3—5 ha	5—10 ha	10—20 ha	Nad 20 ha
Laško	A 4.788	2.437	973	444	536	311	87
	B 15.505	975	1.884	1.797	3.912	4.277	2.660
Mozirje	A 2.474	600	495	319	437	436	187
	B 17.205	273	941	1.278	3.219	6.232	5.262
Slovenske Konjice	A 2.342	738	378	193	270	320	443
	B 26.095	291	374	771	2.010	4.769	17.520
Šentjur pri Celju	A 2.798	1.098	528	251	427	362	132
	B 14.857	453	1.032	1.029	3.150	5.134	4.059
Smarje pri Jelšah	A 3.316	846	729	473	748	438	82
	B 17.699	396	1.491	1.909	5.629	6.036	2.238
Velenje	A 5.970	1.486	1.507	1.081	1.339	510	47
	B 26.091	706	3.111	4.423	9.808	6.770	1.273
Zalec	A 2.389	1.152	403	198	260	219	157
	B 12.630	446	770	806	1.998	3.110	5.500
Celjska regija	A 4.436	1.719	852	430	690	502	243
	B 23.819	712	1.659	1.758	5.089	7.063	7.538
Celjska regija	A 28.513	10.076	5.865	3.389	4.707	3.098	1.378
	B 153.901	4.252	11.622	13.771	34.815	43.391	46.050

nikov, ki so značilna sestavina našega današnjega socialno-gospodarskega trenutka, bolj kot kdajkoli doslej drobijo oziroma zmanjšujejo proizvodni potencial kmetijskega zemljišča. Večina majhnih zemljiških posestnikov, ki so si na kosu svojega zemljišča postavili nekmečki dom in primerno vsakdanjim potrebam svojih gospodinjstev uredili značilne ohišnice, je nastala pretežno iz srednjevelikih gospodarstev, in sicer največ v ravninskih predelih, ki so v neposrednem zaledju mest in večjih industrijskih središč.

Vse zemljiške posestnike oziroma lastnike zemljišč smo za potrebe tega spisa razdelili v šest osnovnih skupin, in sicer glede na skupno velikost njihovega zemljišča. (Precej bolj podrobno sliko nam ponuja osnovno statistično gradivo iz zadnjega popisa prebivalstva, kjer so zemljiški posestniki prikazani oziroma razdeljeni v 13 velikostnih skupin). V prvo skupino smo vključili posestnike do 1 ha zemljiške posesti, v drugo skupino od 1 do 3 ha, naslednje skupine pa vključujejo posestnike od 3 do 5 ha, 5 do 10 ha, 10 do 20 ha in skupina gospodarstev z 20 ha in več posesti. Vsako izmed teh osnovnih skupin zemljiških posestnikov bi bilo mogoče dopolniti še s podrobnejšimi podatki o številu kmečkih ljudi, o njihovi proizvodni usmerjenosti, opremljenosti s sodobno me-

hanizacijo, s številom in sestavom domače živine, z velikostjo in urejenostjo doma pa še s številnimi drugimi prebivalstvenimi pokazatelji.

Predstavljena shematska razdelitev zemljiških posestnikov v šest osnovnih velikostnih skupin nam ponuja brez kakršnih koli drugih dopolnilnih in pojasnjevalnih meril spoznati izredno raznoliko posestno strukturo, ki je tako značilna za posamezne pokrajine in njihova območja. Res pa je tudi, da bi uporaba večjega števila kriterijev in njihovo ustrezno vrednotenje izoblikovala nova merila za razdelitev zemljiških posestnikov po posameznih velikostnih skupinah njihovega zemljišča.

Podrobnejša členitev zemljiško-posestne strukture po občinah celjske regije je prikazana v tabeli 1 ter na diagramih, in sicer v obliki takoimenovanih agrarnih škarij. Na osnovi tega ugotavljamo, da je bila zemljiška posest na celjskem območju nekoliko bolj razdrobljena (5,4 ha) kot pa v drugih, izvenceljskih predelih SR Slovenije (5,65 ha). Leta 1981 je bilo posestnikov do 1 ha 35,3 % (31,1 %; podatki v oklepaju so povprečki za SR Slovenijo), v naslednji velikostni skupini pa 11,9 % (13,2 %). Gospodarstev do 5 ha je bilo na območjih celjske regije 67,8 %, na ozemlju celotne republike pa 65,7 %. Povprečna velikost njihove posesti je znašala v celjski regiji 1,53 ha, v SR Sloveniji 1,67 ha. Srednjevelikih posestnikov, ki so imeli od 5 do 10 ha zemlje, je bilo na območju celjske regije 16,5 %, v SR Sloveniji 17,6 %, gospodarstev od 10 do 20 ha pa 10,9 %, oziroma 11,9 % v republiki. Posestna skupina nad 20 ha, kamor so bila všteta tudi vsa hribovska kmečka gospodarstva, so na celjskem območju zajemala 4,8 % zemljiških posestnikov, popolnoma enak delež tudi v SR Sloveniji.

Občutne razlike med posameznimi velikostnimi skupinami posestnikov pa niso samo med celjsko regijo na eni strani in SR Slovenijo na drugi strani, temveč se kažejo tudi znotraj obravnavanega ozemlja. Že sama sestava oziroma zastopanost najmanjših zemljiških posestnikov (do 3 ha) pokaže, da je bil njihov delež različen od občine do občine. Največ jih je bilo v celjski (71,2 %), velenjski (65,1 %), konjski (58,1 %) ter žalski občini (58 %), najmanj pa so jih imele občine Laško (44,3 %), Šentjur (47,5 %), Mozirje (47,6 %) in Šmarje (50,1 %).

Skupina srednjevelikih zemljiških posestnikov, med katere smo prišteli gospodarstva od 3 do 10 ha, je bila najštevilčnejša v občinah Šmarje (40,5 ha), Šentjur (36,9 %) in deloma tudi Laško (30,6 %). Najmanj gospodarstev te velikostne skupine je bilo v velenjski (19,2 %), mozirski (19,7 %) in celjski občini (20,5 %). Več kot šestina posestnikov je sestavljala skupino, ki je imela 10 ha in več zemlje. To so bila naša največja in praviloma tudi najtrdnjše kmečka gospodarstva. V Gornji Savinjski dolini je ta skupina zajemala eno tretjino posestnikov, četrtno v laški občini, a niti desetine ne v celjski (8,3 %) in ne v šmarski občini (9,3 %).

Predstavljene razlike v sestavi posameznih velikostnih skupin zemljiških posestnikov po območjih celjske regije kažejo na odločujoči pomen številnih činiteljev, ki so neposredno, a najpogosteje pa posredno sodelovali pri spreminjanju oziroma preoblikovanju obstoječe posestne strukture. Če so bili v preteklosti v prevladi naravnogeografski dejavniki, ki so prvenstveno odmerjali velikost posesti, pa so v zadnjem stoletju stopili vidno v ospredje številni in najraznovrstnejši družbeni, socialni in gospodarski činitelji. S tem pa lahko

postane zemljiška posest z vsemi slabostmi, ki se kažejo v njeni razdrobljenosti, pomembna usmerjevalka v sodobni kmetijski proizvodnji. O večji ali manjši smotrnosti izrabe obstoječega proizvodnega potenciala kmetijskega zemljišča pa tako največkrat ne odločajo njegovi lastniki, temveč številni drugi, med njimi tudi socialni, gospodarski in tržni činitelji.

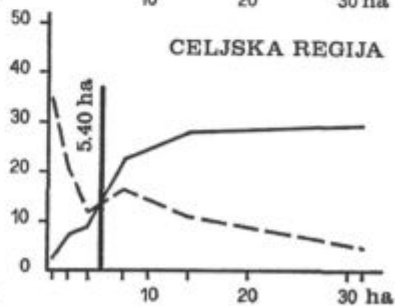
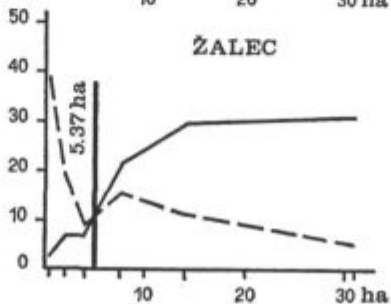
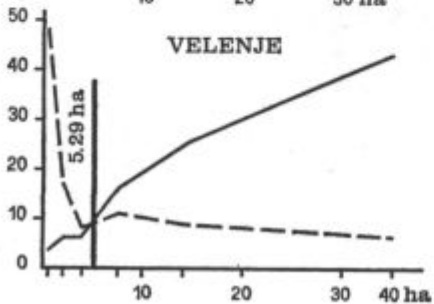
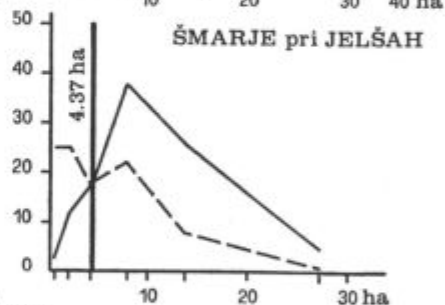
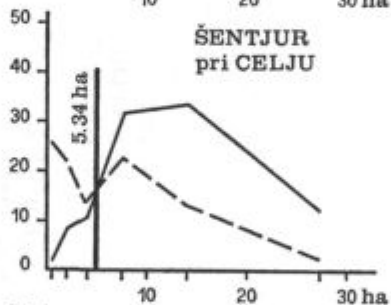
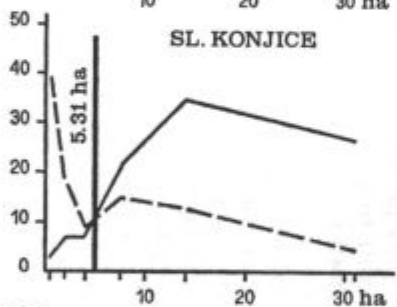
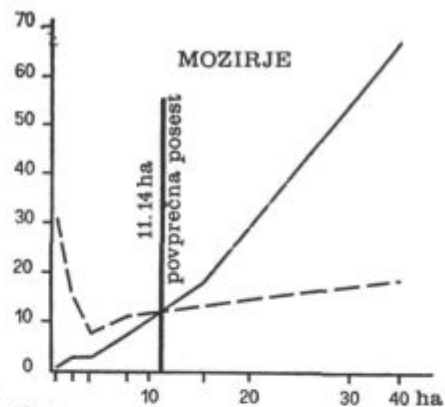
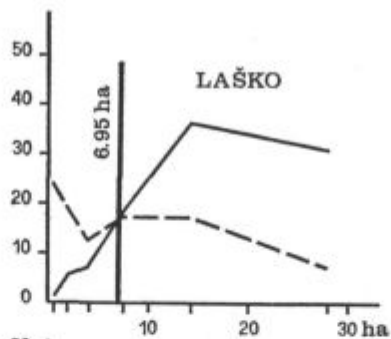
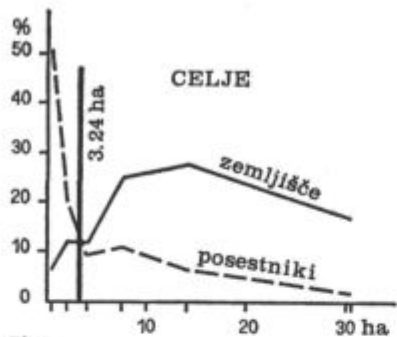
Druga sestavina oziroma komponenta »agrarnih škarij« predstavlja delež zemljišč, ki jih posedujejo posamezne (velikostne) skupine zemljiških lastnikov. Pri tem spoznavamo, da je razlika v deležu zemljiške posesti, s katerim so posamezne posestne skupine zastopane v celokupnem arealu zasebnih zemljišč, med SR Slovenijo in celjsko regijo manjša, kot znašajo ustrezne razlike v deležih posestnikov. Prav to ublaži oziroma zmanjšuje razlike med povprečno zemljiško posestjo v celjski regiji in SR Slovenijo.

V letu 1981 so imele prve tri skupine zemljiških posestnikov, ki so vključevale več kot dve tretjini posestnikov celjske regije, samo 19,3 % zemlje. (Ustrezno razmerje za SR Slovenijo je znašalo 65,7 % : 19,5 %; za republiko izven celjske regije pa 65,4 % : 19,6 %.) Prikazano razmerje med deležema posestnikov in njim pripadajočim zemljiščem ima konkretnjšo obliko v povprečni velikosti gospodarstev do 5 ha. Posestniki na celjskem območju imajo v povprečju za eno dvanajstino manj zemlje (1,54 ha) kot v drugih predelih SR Slovenije (1,70 ha), oziroma kot znaša povpreček za celotno republiko (1,68 ha).

Clenitev zbranih podatkov, ki so predstavljeni po občinah in prikazani ali v tabeli ali v diagramih, pokaže, da so bila v celjski regiji največja nesorazmerja med številom posestnikov in površinami njihovega zemljišča v predelih velenjske in celjske občine. Na teh dveh predelih celjske regije je prevladovala izredno razdrobljena zemljiška posest: gospodarstva do 5 ha so merila v povprečju: v celjski občini 1,21 ha, v velenjski 1,16 ha. Največja so bila na šmarnskem območju 2,03 ha ter v naseljih šentjurske (1,86 ha) ter laške občine (1,77 ha). V vseh drugih občinah celjske regije se je njihova velikost gibala pod območnim povprečkom, in sicer med 1,34 ha (Sl. Konjice) in 1,38 ha (Mozirje in Zalec).

Število in velikost kmečkih gospodarstev z več kot 5 ha predstavljata kompletno podobo posestev do 5 ha. Pri tem spoznavamo, da so bila posestva z več kot 5 ha zemlje na celjskem območju (13,54 ha) nekoliko večja, kot je merila velikost v vsej Sloveniji (13,18 ha), ali v predelih izven celjske regije (13,12 ha). Ta gospodarstva so vključevala na celjskem območju 32,2 % posestnikov, v SR Sloveniji 34,3 %, a na ozemlju celotne republike izven celjskega predela pa 34,6 %. Pri tem je presenetljivo, da je bil delež posesti, ki je pripadal zemljiškim lastnikom z več kot 5 ha, skoraj v vseh treh območjih, ki jih primerjamo med seboj, skoraj enak: v celjski regiji je znašal 80,7 %, v preostalih delih republike 80,3 % in na celotnem ozemlju SR Slovenije 80,5 %. Razlike med njimi, ki se kažejo v povprečni velikosti gospodarstev, so potemtakem zasnovane predvsem na osnovi različnega deleža posestnikov.

Podatki po posameznih občinah so izredno povedni. V njih se kažejo vse temeljne geografske značilnosti posameznih območij. Največjo razliko med deležem zemljiških posestnikov in odstotkom njim pripadajočega zemljišča smo ugotovili na območju celjske (19,5 in 70 %), žalske (gospodarstev je bilo 32,4 % in so imela v posesti 82,7 % vse zasebne zemlje), konjiške (32,9 % in 83,1 %) in mozirske občine (44,1 % oziroma 93,1 %). Najmanjša razlika med navedeni-

ma sestavinama zemljiške strukture je bila na šmarskem (31,7 % in 68,4 %) in šentjurskem območju (38,3 % oziroma 78,5 %).

V navedenih razlikah, ki so izredno dominantne za vsako območje posebej, je pogojena povprečna velikost gospodarstev, ki imajo več kot 5 ha zemlje. Največje odstopanje od regijskega povprečka (13,54 ha) smo ugotovili v Gornji Savinjski dolini (23,53 ha) ter na območju šmarske občine (9,42 ha). Tudi posestniki v naseljih Velenjske kotline so imeli nadpovprečno velike kmetije (16,68 ha), medtem ko so bile domačije v celjski (11,62 ha) in šentjurski občini (10,97 ha) za 14,2 % oziroma 19 % pod regijskim povprečkom.

Zemljiško-posestna struktura v celjski regiji kaže mnoga neskladja med številom posestnikov in njim pripadajočim zemljiščem. Spoznane razlike izvirajo iz prenekaterih naravnih danosti in sestavin pokrajine, ki so ob splošnih družbenih in gospodarskih razvojnih usmeritvah dokaj samosvoje vplivale na tiste prvine in sestavine socialnega razvoja, ki so bile neposredno povezane s preoblikovanjem zemljiške posesti. Tudi današnja zemljiško-posestna struktura, ki je z mnogimi svojimi atributi dominantno prisotna v socialnem in gospodarskem razvoju pokrajine, je neločljiva in pomembna sestavina naselij in pokrajine in njihove sodobne preobrazbe.

2.4. Osnovni tipi zemljiško-posestne strukture

Posamezni primeri razčlenitve zemljiško-posestne strukture so pokazali, da imamo tudi na tem področju značilne tipe. Njihovo poznavanje daje ob zadostnem številu drugih primerjalnih podatkov vpogled v osnovne vzvode spreminjanja socialno-gospodarskega stanja na podeželju. Poudariti je treba, da pa spet ni nujno, da so enaki oziroma podobni tipi zemljiško-posestne strukture nastali pod vplivi in učinki istih ali enakih družbeno-gospodarskih dejavnikov in njihovih razvojnih teženj.

Za celjsko regijo so značilni štirje osnovni tipi zemljiško-posestne sestave (prim. diagrame za posamezne občine).

a) Ozemlje laške in konjiške občine imata podobno zemljiško-posestno sestavo, pa čeprav je med njima precejšnja razlika v povprečni velikosti posesti. V to skupino smemo uvrstiti tudi celjsko občino, ki ima po obliki »agrarnih škarij« mnogo več podobnosti z že omenjenima območjema, kakor pa s katero koli drugo občino v regiji.

b) Občina Žalec, ki zajema znaten del zahodnega predela Celjske kotline, je v tem oziru samostojen tip. Od prejšnjega se razlikuje tudi po tem, da delež zemljišč največje posestne skupine, v primerjavi s posestniki od 10 do 20 ha, rahlo narašča. Žalskemu tipu zemljiško-posestne strukture je po vseh zunanjih značilnostih podoben tip celjske regije.

c) Po osnovnih značilnostih moramo občini Šentjur pri Celju in Šmarje pri Jelšah, ki zajemata voglajnsko-rogaško podolje, Obsotelje in Kozjansko hribovje, uvrstiti v posebno skupino. Za njun tip zemljiško-posestne strukture je značilno, da ima izredno majhno število največjih posestnikov. Najštevilnejša so bila gospodarstva, ki so obsegala od 5 do 10 ha; pri tem nismo računali z najmanjšimi zemljiškimi posestniki (do 3 ha).

č) Občini Mozirje in Velenje, ki pretežno zajemata severovzhodno slovensko predalpsko hribovje, kjer prevladujejo hribovske kmetije, imata poseben tip

zemljiško-posestne strukture. Za Gornjo Savinjsko dolino je značilno, da od tretje velikostne skupine naprej, ki obsega najmanj zemljiških lastnikov, polagoma narašča število posestnikov, medtem ko se delež njihovega zemljišča strmo dviga. Podobno velja tudi za posestno strukturo v Velenjski kotlini; razlika je samo v tem, da od velikostne skupine 5—10 ha naprej število in delež zemljiških lastnikov rahlo že pojenjmeta.

Naznačeni tipi zemljiško-posestne strukture v celjski regiji so raznovrstni. Kažejo dejanske razmere na podeželju, od katerih sta v marsikaterem pogledu odvisni proizvodna usmerjenost in gospodarska zmogljivost kmečkih gospodarstev. S svojimi osnovnimi značilnostmi nas opozarjajo na številna merila, ki že od nekdaj veljajo za opredeljevanje velikostne in proizvodne usmerjenosti posameznih skupin posestnikov. V tipih zemljiške posesti so povzete vse najpomembnejše pokrajinske sestavine, med katerimi imajo družbeno-gospodarske in socialne prvine zelo pomembno in vidno vlogo. Podoba je, da različni tipi zemljiško-posestne strukture pridejo do posebne veljave v različnih oblikah poselitve, v tipih naselij kakor tudi v strukturi in fiziognomiji kmetijskega obdelovalnega zemljišča. Prav tako smemo trditi, da imajo različni tipi posestne strukture posebno vlogo pri razporeditvi prebivalstva po posameznih velikostnih skupinah zemljiških posestnikov kakor tudi pri njegovi socialno-zaposlitveni usmeritvi. Vse to so pomembni razlogi, ki nam narekujejo podrobnejšo obravnavo posestne strukture. Kajti v vseh njenih sestavinah je zajetih toliko raznovrstnih značilnosti preteklega in sedanjega družbeno-gospodarskega in socialnega razvoja, da jih je vredno spoznati kakor tudi ovrednotiti njihove večstranske učinke bodisi v pokrajinski fiziognomiji, bodisi v stopnji in usmerjenosti njene gospodarske razvitosti.

3. PREBIVALSTVO IN ZEMLJIŠKA POSEST

Podatki, ki nam prikazujejo razporeditev prebivalstva po posameznih velikostnih skupinah zemljiških posestnikov, se v metodološkem pogledu razlikujejo od tistih, ki so nam pomagali pokazati zemljiško-posestno strukturo. Za predstavitev zemljiško-posestnih odnosov smo se naslonili na podatke o skupni lastni zemljiški posesti, medtem ko bomo nekatere osnovne prebivalstvene značilnosti prikazali na podlagi skupne površine uporabljene zemlje*. Zategadelj tudi ne moremo neoporečno primerjati prvih podatkov z drugimi.

Primerjava števila gospodinjstev z lastno in uporabljeno površino zemlje je pokazala na sorazmerno majhno razliko: 28.513 : 28.847 gospodarstev. To pomeni, da je bilo leta 1981 na celjskem območju 334 (ali 1,2 %) gospodinjstev, ki niso imela lastne zemlje, temveč so jo imela ali v najemu ali v zakupu. Sorazmerno največ takih gospodinjstev je bilo na območju celjske in velenjske občine, deloma pa še v laški in mozirski. V vseh drugih predelih celjske regije

* Skupna **lastna** površina zemljišča zajema vse površine, ki so v lasti članov gospodinjstev, ne glede na način uporabe in ne glede na to, kdo jo je obdeloval v času popisa. Skupna **uporabljena** površina zemljišč zajema površino, ki jo je gospodinjstvo uporabljalo v času popisa. To je lastna površina, povečana za vzeto v najem ali zmanjšana za površino, dano v najem ali zakup. Prim. Rezultati raziskovanj, št. 314, str. 8.

je bila razlika med gospodinjstvi z lastno in uporabljeno zemljo 0,54 do 0,64 % od skupnega števila posestnikov. Podrobnejša razčlenitev obstoječega stanja je pokazala, da se je zaradi tega samo v prvih dveh velikostnih skupinah zemljiških posestnikov (do 3 ha) povečalo število gospodinjstev, ki so obdelovala zemljo, medtem ko so imele vse druge skupine manjše število gospodarstev. Navkljub vsemu pa vendarle menim, da lahko razpoložljive podatke o prebivalstvu, kateri niso bili izbrani po načelu lastništva, temveč na osnovi rednega ali občasnega obdelovanja zemlje (prim. tudi K o c j a n, 1979, str. 19 in 25), brez kakršnega koli tveganja za zameglitev dejanskega stanja, uvrstimo v ta pregledni sestavek. S tem želimo poudariti, da je še danes, kljub močni deagrarizaciji in industrializaciji ter urbanizaciji, ki so zajele naše podeželje po zadnji svetovni vojni, precejšen del naših gospodinjstev bolj ali manj tesno povezan z najrazličnejšimi oblikami kmetijske proizvodnje.

3.1. Število ljudi na kmečkih gospodarstvih*

Vzporedno s čedalje hitrejšim in intenzivnejšim razvojem neagrarnih dejavnosti, ki so se s svojimi vplivi in učinki globoko vtisnile v številne in značilne poteze pokrajinske fiziognomije, je ostajalo vedno večje število deagrariziranega prebivalstva na podeželju. Vzroke za to smemo iskati tudi v razvitosti prometnega omrežja in prevoznih sredstev pa v nezadostnem stanovanjskem fondu v mestnih in industrijskih naseljih, ki so prvenstveno nudila le zaposlitev preslojenemu kmečkemu prebivalstvu. Poleg tega moramo motive za to iskati tudi v številnih družbenih in gospodarskih ukrepih, ki so pospeševali drobitev zemljiške posesti in gradnjo stanovanjskih hiš nekmečkega prebivalstva. Vse to je sprožilo izredno obsežno dnevno migracijo delovne sile (»vozaštvo«), ki se je v zadnjih dveh desetletjih povečala v celjski regiji od 25.210 na 53.077 zaposlenih oseb (+ 110,5 %; v SR Sloveniji celo za 155 %). V obdobju 1961—1981 se je število zaposlenih povečalo v celjski regiji od 55.611 na 94.104 osebe, to je za 69,2 % (v SR Sloveniji samo za 59,3 %).** V močnem porastu števila »delavcev — vozačev« se kaže težnja po nadaljnji krepitvi starih industrijskih središč; vzporedno s tem pa se je javljalo na podeželju čedalje številnejša nova jedra neagrarnih dejavnosti, ki so ponujale delo in spremenjeni način življenja domačemu in okoliškemu prebivalstvu.

V letu 1981 je živel v gospodinjstvih, ki so imela zemljiško posest, 108.552 ljudi, to je 44,5 % prebivalstva celjske regije. V šmarnski občini so imela gospodarstva s kmečko posestjo 72,4 % vsega prebivalstva, v šentjurski občini 69,2 %. V Gornji Savinjski dolini je živel na takih gospodinjstvih 58,2 % ljudi, v konjiški občini 56,6 %, v laški 50,5 %. Sorazmerno najmanj ljudi je živel na zemljiških gospodarstvih velenjske (24,6 %) in celjske občine (26,9 %), medtem ko je bil odstotek v žalski občini (43,9 %) na ravni regijskega povprečja.

* Z izrazom »kmečko gospodarstvo« poimenujemo vsa tista gospodinjstva, ki so v letu 1981, in sicer ob rednem popisu prebivalstva, obdelovala svojo ali najeto zemljo.

** Tudi za leto 1961 smo upoštevali današnji teritorij celjske regije. Dne 1. 4. 1963. leta je bil del takratne občine Hrastnik priključen občini Laško (prim. SL 1963, str. 581; omemba naselij v Uradnem listu SR Slovenije).

TABELA 2. Prebivalstvo po posestnih skupinah v celjski regiji 1981. leta

(A = skupno število prebivalcev, B = število moških)

Občina	P o s e s t n e s k u p i n e							
	Skupaj	Do 1 ha	1—3 ha	3—5 ha	5—10 ha	10—20 ha	Nad 20 ha	
Celje	A	17.204	7.912	3.417	1.746	2.270	1.419	440
	B	8.465	3.885	1.649	857	1.117	723	234
Laško	A	9.467	1.977	1.655	1.216	1.692	1.993	934
	B	4.723	969	819	593	846	1.013	483
Mozirje	A	9.151	2.423	1.342	700	1.074	1.431	2.181
	B	4.531	1.199	660	339	505	715	1.113
Slovenske Konjice	A	11.627	4.047	2.090	993	1.968	1.824	705
	B	5.813	2.016	1.028	491	1.008	914	356
Šentjur pri Celju	A	12.776	2.811	2.517	1.872	3.090	2.029	457
	B	6.335	1.358	1.223	898	1.585	1.029	242
Smarje pri Jelšah	A	22.704	4.918	5.231	4.137	5.830	2.365	223
	B	11.249	2.363	2.546	2.085	2.906	1.220	129
Velenje	A	9.340	4.043	1.465	811	1.157	1.043	821
	B	4.676	2.024	705	411	589	535	412
Žalec	A	16.283	5.612	2.894	1.673	2.756	2.230	1.118
	B	7.923	2.691	1.391	801	1.345	1.124	571
Celjska regija	A	108.552	33.743	20.611	13.148	19.837	14.334	6.879
	B	53.715	16.505	10.021	6.475	9.901	7.273	3.540

Prav zanimiva je razporeditev prebivalstva po posameznih velikostnih skupinah zemljiških posestnikov. Pri tem ugotavljamo, da z velikostjo zemljiške posesti raste število ljudi na gospodarstvo. V letu 1981 je prišlo v celjski regiji v povprečju po 381 ljudi na 100 gospodinjstev, ki so obdelovala zemljo, na ozemlju SR Slovenije pa nekaj manj, in sicer 376 oseb. V občini Slovenske Konjice je bilo največ ljudi na gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom: našli so 416 oseb, nekaj manj jih je bilo v Gornji Savinjski dolini in v Velenjski kotlini (po 391 ljudi na 100 gospodinjstev), pa na ozemlju šentjurske (385 oseb) in laške občine (383 ljudi).

Na 100 gospodinjstev do 1 ha zemlje je v povprečju prišlo 335 ljudi, v skupini 1—3 ha 351 oseb, v naslednji skupini zemljiških posestnikov pa že 388 prebivalcev. Sto gospodarstev med 5 in 10 ha je imelo 421 ljudi, a v naslednji skupini že 463 oseb in pri gospodinjstvih z več kot 20 ha so našli v povprečju po 499 ljudi. Za vsa območja celjske regije velja spoznanje, da se z velikostjo posesti dosledno povečuje število ljudi na gospodinjstvo. Čeprav so razlike v številu ljudi na kmečko gospodarstvo med posameznimi občinami celjske re-

gije precej opazne, pa vendarle ugotavljamo, da se je gibalo število ljudi na najmanjših (do 1 ha) ter na največjih gospodarstvih (20 ha in več) v razmerju 1 : 1,50. To pomeni, da so imela največja zemljiška gospodarstva za 50 % več ljudi, kot gospodinjstva z manj kot 1 ha skupne zemljiške posesti. Podrobnejša primerjava je pokazala, da so največje kmetije na šentjurskem območju imele skoraj za sedem desetlin več ljudi, kot jih je živelo v gospodinjstvih, ki so obdelovala le do 1 ha zemlje. Nasprotno pa ugotavljamo na žalskem, šmarskem in konjiškem območju, kjer je živelo na največjih posestvih v povprečju le od 42 do 45 % več ljudi kot pa na najmanjših.

Ob razčlenjevanju podatkov o številu ljudi po posameznih skupinah gospodarstev so se pokazale naslednje osnovne značilnosti, ki se čedalje vidneje uveljavljajo na gospodinjstvih z zemljiško posestjo. 1) Velike in gospodarsko trdne domačije so dolgo časa zadrževale ljudi na svoji zemlji. Še danes dajejo s svojimi prostranimi hišami primerno stanovanjsko ugodje otrokom, ki so se zaposlili v neagrarnih panogah. Po opravljenem delu v tovarni ali v drugi dejavnosti je njihova pomoč pri delu na kmetiji izjemno dobrodošla. 2) Gospodinjstva z manjšimi površinami kmetijskih zemljišč so že več desetletij podvržena močnim deagrarizacijskim in urbanizacijskim vplivom. Vse do nedavnega se je to kazalo tudi v manjšem številu otrok.

Otroci z manjših gospodarstev so bili zaradi gospodarskih in drugih potreb družin prisiljeni, da so se sorazmerno zgodaj osamosvojili. Podoba je, da se je pri delavsko-kmečkih gospodinjstvih družinska skupnost precej hitreje razkrojila, kot je bilo to značilno pri gospodarsko trdnih kmečkih družinah.

Prav tako je zanimivo razmerje med moškim in ženskim prebivalstvom v gospodinjstvih z zemljiško posestjo. Tudi za obravnavano območje je značilno, da je v gospodarstvu z zemljo za poldrugi odstotek višji delež moških (49,5 %) kot v gospodinjstvih brez zemlje (48 %). Podobno razmerje med deležema moškega in ženskega prebivalstva na omenjenih kategorijah gospodinjstev je bilo značilno tudi za celotno ozemlje naše republike: gospodinjstva z zemljo so imela v povprečju po 49,6 % moških in 50,4 % žensk, gospodinjstva brez zemlje pa samo 47,5 % moškega in 52,5 % ženskega prebivalstva. Iz tega sledi, da je bil presežek ženskega prebivalstva nad moškim v SR Sloveniji v razmerju 51,7 % : 48,3 % v glavnem zgoščen v gospodinjstvih brez zemlje. Ali to pomeni, da je deagrarizacija v večjem obsegu zajela žensko prebivalstvo kot moške? Odgovore na to vprašanje bodo lahko dala nova proučevanja socialnih in gospodarskih sprememb na podeželju.

Odstotno razmerje med moškimi in ženskami v gospodinjstvih z zemljo v celjski regiji je znašalo 49,5 % : 50,5 %, v gospodinjstvih brez zemlje pa 47,8 % : 52,2 %. Pri tem ugotavljamo, da ni bilo večjih razlik med posameznimi občinami. Najmanj moškega prebivalstva so imela gospodinjstva v žalski občini (48,7 %), medtem ko je bilo razmerje med ženskimi in moškimi na konjiškem in velenjskem območju izenačeno.

Precej večje so bile razlike v deležih ženskega prebivalstva v gospodinjstvih brez zemlje. Povprečna vrednost razmerja med ženskami in moškimi je v celjski regiji znašala 52,2 % : 47,8 %. Na šmarskem in laškem ozemlju je bilo njihovo število celo v razmerju 53,6 : 46,4 %, kar pomeni, da je na 100 moških v povprečju prišlo 116 žensk. Tudi za celjsko regijo je značilno, da so ženske povsod v gospodinjstvih brez zemlje obsegale nad polovico prebivalstva. Še

najmanj jih je bilo v Velenjski kotlini, kjer so prišle samo 103 ženske na 100 moških (vloga premogovnika!). V vseh drugih občinah celjske regije pa je bilo od 107 (Šentjur pri Celju) do 110 žensk (Mozirje) na 100 moških. (Povprečje za SR Slovenijo znaša 110,5 žensk na 100 moških.)

3.2. Aktivno prebivalstvo v gospodinjstvih s kmečkim gospodarstvom

Ze uvodoma smo zapisali, da je tudi za celjsko regijo značilna izredno visoka stopnja deagrariziranega prebivalstva v tistih gospodinjstvih, ki obdelujejo zemljo. Leta 1981 so imela 49.361 zaposlenih oseb, od katerih jih je delalo na kmetiji samo 15.358, t. j. 31,1 % (v SR Sloveniji 32,3 %). Tudi ta navedba nas opozarja, da kmetijstvo z vsemi svojimi značilnimi razvojnimi težnjami ni več tista temeljna dejavnost, ki bi mogla preživljati večino podeželskega prebivalstva. Ob tem je potrebno poudariti, da v kmetijstvu oziroma v primarnih agrarnih dejavnostih že dlje časa ni več tistega odvečnega in mnogokrat tudi problematičnega viška nezadostno zaposlene kmečke delovne sile, ki je zadnjih nekaj stoletij tako očitno obremenjeval gospodarnost kmetijske proizvodnje.

Delež aktivnega prebivalstva, ki je delal na kmetijah, je bil zelo raznolik po posameznih občinah celjske regije. Odvisen je bil od stopnje gospodarske razvitosti, ki je v prvi vrsti odvisna od industrijskih in drugih panog, ki jih uvrščamo v sklop sekundarnega in terciarnega sektorja dejavnosti. Najmanj v kmetijstvu zaposlenih so imela gospodinjstva na območju velenjske (16,8 %) in celjske občine (19,6 %). V nasprotju z njima so imela najvišji delež na kmetijah zaposlenih ljudi gospodinjstva v šmarski (42,8 %), mozirski (40,3 %) in šentjurski občini (35,4 %). (Glej tabelo 3)

Nadaljnja členitev zbranih podatkov je pokazala, da se delež zaposlenih na domačih kmetijah povečuje z večanjem zemljiške posesti. Gospodinjstva, ki so imela do 1 ha zemlje, so dajala neagrarnim dejavnostim kar 96,5 % svojega aktivnega prebivalstva. Na gospodarstvih od 1 do 3 ha je ena petina za delo sposobnih ljudi delala doma, vsi drugi pa so dnevno odhajali na delo za kruhom drugam. Gospodinjstva od 3 do 5 ha so dajala nekmetijskim dejavnostim 64 % svojega aktivnega prebivalstva. Posestna skupina od 5 do 10 ha je dajala skoraj vsakemu drugemu delo na domači zemlji. Naslednja zemljiško-posedna skupina (10—20 ha) je imela 40 % svojega aktivnega prebivalstva zaposlenega v neagrarnih dejavnostih, preostalih šest desetih pa doma na kmetiji. Še nekaj višji odstotek zaposlenih na domači zemlji (66,4 %) je imela skupina gospodinjstev z več kot 20 ha posesti.

Podoba je, da so kmečka gospodarstva od 5 do 10 ha tista mejna vrednost, pri kateri je že mogoče zaposliti polovico aktivnega prebivalstva na domači zemlji. To z drugimi besedami pomeni, da imajo ta gospodinjstva lahko že po enega doma na kmetiji zaposlenega, drugi pa dela drugje. Kakor koli že vrednotimo in presojava gospodarsko moč gospodinjstev z zemljo, čestokrat pridemo do spoznanja, da je večina naših kmečkih gospodarstev odločno premajhna. Zato tudi niso sposobna, da bi zmogla sama preživeti vse člane svojega gospodinjstva, ki jih imajo v povprečju po 3,81, od tega je manj kot polovica (45,2 %) aktivnih. V premajhni gospodarski moči kmečkih domačij moramo iskati glavne vzroke za izseljevanje ljudi že v preteklosti.

TABELA 3. Aktivno kmečko prebivalstvo po velikostnih skupinah zemljiške posesti na območju celjske regije v letu 1981

(A = skupaj aktivno kmečko prebivalstvo, B = število moških)

Občina	P o s e s t n e s k u p i n e							
	Skupaj	Do 1 ha	1—3 ha	3—5 ha	5—10 ha	10—20 ha	Nad 20 ha	
Celje	A	1.580	49	196	269	521	406	129
	B	653	15	49	82	224	200	83
Laško	A	974	11	36	68	215	423	221
	B	486	4	11	18	91	225	137
Mozirje	A	1.728	55	95	103	226	462	787
	B	809	21	15	25	74	221	453
Slovenske Konjice	A	1.461	22	123	135	415	527	239
	B	719	5	28	43	184	301	158
Šentjur pri Celju	A	2.004	43	199	282	693	624	163
	B	910	15	57	89	314	342	93
Šmarje pri Jelšah	A	4.535	230	786	993	1.662	852	72
	B	1.893	60	225	322	781	464	41
Velenje	A	694	41	28	52	177	216	180
	B	388	26	7	15	86	125	129
Zalec	A	2.382	76	237	282	685	749	353
	B	997	24	50	79	273	375	196
Celjska regija								
	A	15.358	527	1.700	2.124	4.594	4.259	2.154
	B	6.855	170	442	673	2.027	2.253	1.290

3.3. Število in spolna sestava aktivnega kmečkega prebivalstva po gospodinjstvih z zemljiško posestjo

Ob današnji stopnji mehaniziranosti kmetijske proizvodnje ter v njeni čedalje močnejši tržni usmerjenosti, ki je zajela številne domačije v Posavinju ter v zgornjem Obsotelju, je močno upadlo, v primerjavi s preteklimi desetletji, število kmečkega prebivalstva. Ob takih razvojnih težnjah in usmeritvah ugotavljamo, da prihaja na kmečkih domačijah, ki so predstavljale dolga desetletja idilično podobo gospodarsko trdne in neodvisne socialne in proizvodne celice našega podeželja, do naglega razkroja vseh nekdanjih sestavin in oblik kmečkih gospodinjstev. Policentrični razvoj, ki je pospeševal razpršeno rast majhnih in srednjevelikih industrijskih obratov na podeželju, je s svojimi najraznovrstnejšimi silnicami odtegoval kmetijstvu čedalje več delovne moči. Povsod tam, kjer je bila odvečna kmečka delovna moč, kar se je kazalo v

agrarni preobljudenosti posameznih območij*, že zgodaj pritegnjena oziroma vključena v nastanek in rast majhnih obratov z nekmetijskimi dejavnostmi, ni prišlo do močnejše polarizacije med kmečkimi in drugimi gospodinjstvi. Vključitev dela nekdanjega kmečkega prebivalstva v nekmetijske dejavnosti je prinesla marsikateri domačiji trdnejšo gospodarsko osnovo, ki ji je zagotavljala naglo preusmeritev proizvodnje, pa mehanizacijo kmetijstva in pogostokrat tudi prenovo celotnega kmečkega doma. Zdi se, da so to nekateri osnovni dejavniki, ki so neločljivo povezani s socialnim preslojevanjem kmečkih ljudi pa s preoblikovanjem naselij kakor tudi z manjšanjem nekdanjih razlik med mesti in industrijskimi kraji na eni in tipičnimi oblikami kmečkih naselij na drugi strani.

Podatki o številu aktivnega kmečkega prebivalstva po posameznih velikostnih skupinah kmečkih gospodarstev nam zgovorno kažejo, da danes skoraj ne moremo več govoriti o čistih kmečkih domačijah. Tudi najboljše kmetije že dajejo delovno moč neagrarnim dejavnostim. V neagrarni zaposlitvi ne smemo iskati eksistenčne nuje, temveč bolj željo mladih ljudi po trdnejši socialni varnosti, ki jo bolj kot zemlja zagotavlja delo izven kmetije. Danes so splošno poznana dejstva, da večina tistih kmetij, ki ima del članov svojega gospodinjstva zaposlenih v nekmetijstvu, hitreje napreduje in sprejema najrazličnejše novosti, ki se pojavijo bodisi na področju kmetijske proizvodnje, njene mehanizacije, bodisi na področju osebnega standarda. Tudi na podeželju so merila vsakršnega napredka najrazličnejše spremembe, ki se kažejo tudi v načinu življenja tamkajšnjega prebivalstva ter v oblikah in uspešnosti njihovega dela. Številne začetne spodbude za spremembo obstoječega stanja so neposredno odvisne od splošnih družbenih, socialnih in gospodarskih pogojev. Pri tem pa je vendarle potrebno upoštevati celotno materialno osnovo, ki je običajno temeljna postavka številnim prenovitvenim pobudom. Zategadelj so bila vseskozi velika kmečka gospodarstva s trdno in gospodarno urejeno proizvodnjo tudi nosilci raznovrstnih novosti, ki so prinašale spremembe v dotlejšnji gospodarski utrip podeželja. V novejšem času, v dobi industrializacije in skokovitega razvoja vseh drugih panog neagrarnih dejavnosti so se jim pridružila številna gospodinjstva, ki so del svoje delovne sile oddajala nekmetijskim dejavnostim, drugi del pa je ostajal doma in je bil namenjen za obdelovanje zemlje. Zdi se, da so to tiste postavke, s katerimi moramo računati pri vrednotenju osnovne zaposlitvene usmerjenosti aktivnih članov tistih gospodinjstev, ki imajo zemljo.

Nekatere osnovne značilnosti zaposlitvene usmerjenosti ljudi po kmetijah in kmetijicah so bile nakazane že v prejšnjem poglavju. Med drugim je bilo ugotovljeno, da se z rastjo zemljiške posesti povečujeta število kakor tudi delež aktivnega kmečkega prebivalstva, ki je zaposleno na domači zemlji. Leta 1981 je v celjski regiji prišlo na 100 gospodarstev samo 54 aktivnih kmečkih zaposlencev (povprečje za SR Slovenijo je znašalo le malenkost več — 57 oseb). Razporeditev po občinah je bila naslednja: Največ v kmetijstvu zaposlenih je

* Za obdobje med obema vojnama je veljalo, da je bila večina današnjega ozemlja celjske regije poljedelsko prenaseljeno. V povprečju je prišlo več kot 200 kmečkega prebivalstva na 100 ha ornih površin (prim. Ilešič, 1940, str. 61—68).

bilo na Šmarskem (76 oseb na 100 gospodinjstev z zemljo) in v Gornji Savinjski dolini (73 ljudi), najmanj pa v Šaleški dolini ter v njenem obrobju in hribovskem zaledju (29 oseb) kakor tudi na ozemlju celjske (33 ljudi) in deloma tudi laške občine (39 ljudi na 100 gospodinjstev).

Na 100 zemljiških posestnikov do 1 ha je prišlo samo 5 aktivnih kmečkih ljudi, v naslednji skupini (1—3 ha) že 29 kmečkih zaposlencev, ki so delali doma. V posestni skupini 3—5 ha je delalo 63 oseb na stotih gospodarstvih. Toda že v naslednji velikostni skupini kmečkih gospodarstev (5—10 ha) je bilo 99 kmečkih zaposlencev, v skupini 10 do 20 ha 137 ljudi na 100 gospodinjstev in v gospodarstvih z več kot 20 ha skupne zemljiške posesti je delalo po 161 ljudi v 100 gospodinjstvih.

Podatki zadnjega popisa prebivalstva dovolj nazorno kažejo, da je bila v večini gospodarstev ženska delovna sila v prevladi. Z drugimi besedami to pomeni, da je bilo v celjski regiji med kmečko delovno silo kar 55,4 % ženskega prebivalstva (v SR Sloveniji tudi 55,8 %). Potemtakem ponovno spoznavamo, da je precejšnje breme pri obdelovanju kmečke zemlje prevzela ženska na svoja ramena. To je deloma tudi razumljivo, kajti v začetni razvoj industrije in drugih spremljajočih dejavnosti so se praviloma najprej vključili moški s podeželja kot nekvalificirani delavci. Šele več desetletij kasneje so se jim v večjem številu pridružile ženske. (Res pa je tudi, da so specifične oblike industrijskih dejavnosti, kakršne so npr. tekstilne in tobačne tovarne, že od vsega začetka zaposlovale tudi precejšen, ponekod večinski del ženske delovne moči.)

Razmerje med moško in žensko kmečko delovno silo je bilo zelo raznoliko na območju celjske regije v začetku osemdesetih let. V gospodinjstvih do 5 ha je bilo med kmečkimi zaposlenci samo 29,5 % moških, v gospodarstvih z več kot 5 ha zemlje pa je njihov delež znašal že 50,6 %. Tudi na tem področju so vidne razlike med posameznimi občinami. V gospodinjstvih do 5 ha, ki so imela v povprečju samo po 0,22 aktivnega kmečkega človeka, je bilo med njimi od 24 % (Mozirje) do 39,7 % moških (Velenje), preostali delež je odpadel na ženske. Precej manjše pa so bile razlike med moškimi in ženskami na gospodarstvih, ki so imela več kot 5 ha zemlje. Ta so štela v povprečju po 1,21 osebe, ki je bila zaposlena na domači zemlji. Med njimi je bilo od 47,2 % (Žalec) do 59,3 % (Velenje) moških.

Podrobnejša analiza podatkov je pokazala, da pri obdelovanju zemlje prevladujejo ženske v prvih štirih skupinah zemljiških posestnikov (do 10 ha), šele v zadnjih dveh moški. Podobno sliko nam je pokazala členitev podatkov po občinah celjske regije. V njej smo našli na dve izjemi, in sicer na območju celjske in mozirske občine. Pri obeh je bilo namreč značilno, da je moško prebivalstvo presegalo žensko pri obdelovanju zemlje samo pri gospodarstvih z več kot 20 ha posesti. Nekaj izjem smo spoznali tudi pri gospodinjstvih do 1 ha. V celjski, laški in konjiški občini so imela gospodinjstva te skupine gospodarstev enako število moških kot žensk, ki so delali doma na zemlji.

Večje število moških kot žensk na gospodarstvih, ki imajo 10 ha in več zemlje, nas opozarja, da je to že tista velikost kmečkega obrata, ki neobhodno zahteva polno zaposlitev ene moške delovne moči. Pri številnih pa ugotavljamo, da so prav na teh sorazmerno velikih kmetijah ostali nasledniki — bodoči gospodarji — še neporočeni, čeprav so že v srednjih letih. Vprašanje samskih

gospodarjev na kmetijah ni le današnji osrednji problem kmetije in njene prihodnje proizvodne usmerjenosti, temveč lahko s svojimi posledicami bistveno prispeva k izumrtju prenekaterega, danes še trdnega kmečkega gospodarstva. Zdi se, da so v tem oziru še toliko hujši in pereči tovrstni problemi po številnih hribovskih kmetijah. Kajti hribovska območja z vsemi posebnostmi gospodarskega, socialnega in demogeografskega razvoja v zadnjih sto letih imajo tudi svojstveni pomen na področju proizvodnje hrane kakor tudi na področju ohranjanja kulturne pokrajine in njenih vrednot, ki so bile podedovane iz preteklosti. Mnoge izmed hribovskih domačij so že izgubile svojo nekdanjo gospodarsko trdnost in samostojnost. Prav zato so hribovska območja z značilnimi samotnimi kmetijami izredno občutljiv pokrajinski organizem, ki naglo spreminja svojo funkcijo. (Več o tem prim. Meze, 1980; 1981.)

Vprašanja neporočenih kmečkih gospodarjev imajo svoje temeljno poreklo tudi v povojnem in deloma še v današnjem vrednotenju kmečkega dela. Še v prvih povojnih letih, ko je bil nagel razvoj industrije in vseh drugih neagrarnih dejavnosti omejen le na posamezna središča, je še prišlo s porokami mnogo mladih ljudi na kmetije. Čeprav so bile že prej močne težnje in želje številnih hribovskih kmečkih otrok, da bi se kot ženini ali neveste preselili na dolinske domačije (prim. tudi Leban, 1962), pa tudi v prvem povojnem obdobju niso osamljeni primeri »dolincev«, ki so se s porokami preselili na hribovske kmetije. Z razpršeno industrializacijo in čedalje močnejšo deagrarizacijo so bili spremenjeni tudi socialni vidiki pri sklepanju porok. Vse neagrarne dejavnosti so ponujale in omogočale ljudem lažji zaslužek in udobno življenje, pa socialno varnost, kar je bilo v primerjavi s tistim, kar je dajalo kmetijstvo, privlačnejše in tudi perspektivnejše. Današnje pomanjkanje mladih kmečkih gospodinj in mater na kmetijah postaja čedalje bolj akutno, zlasti še z vidika prihodnjega razvoja naših kmetij.

Tudi današnje oblike deagrarizacije so zajele v večjem številu moške kot pa žensko prebivalstvo. Nekdanji pomen in vloga ženske na kmetiji kot gospodinje in matere se je v zadnjih desetletjih razširil še na njeno čedalje večjo skrb za gospodarsko uspevanje domačije. Tudi na tem področju je postala ženska skupaj z moškim, ki pa je v večini primerov zaposlen v neagrarnih dejavnostih, pomembna sonosilka vseh pomembnejših sprememb, ki so zajele naša kmečka gospodinjstva. Ob tem pa se zastavlja vprašanje: v kolikšni meri je današnja proizvodna usmerjenost vseh manjših kmečkih obratov posledica obstoječe sestave kmečke delovne sile na njih in v kolikšnem obsegu je odsev gospodarskih oziroma tržnih zahtev ožjega ali širšega ozemlja? Dokler ne bomo dobili s tega področja podrobnejših odgovorov, in sicer na osnovi ustreznih raziskav, vse dotlej lahko postavljamo samo raznovrstne domneve. Med drugimi tudi naslednjo: do nedavnega, ko so se industrija in druge neagrarne dejavnosti razvijale in širile s presenetljivo naglico, je močno usahnila vsakdanja in drobna kmetijska proizvodnja. Čedalje več kmetijskih površin je ostalo neobdelanih. Kljub temu da znaten del kmetijske zemlje ni več služil svojemu osnovnemu namenu — proizvodnji hrane bodisi za samooskrbne bodisi za tržne potrebe — je postala v mnogih primerih predmet donosnih kupčij. Mnogi so na ta način vlagali denar v zemljo, ki je dobila s splošno gospodarsko krizo in spremljajočo inflacijo nenavadno visoko in, zdi se, tudi trajnejšo vrednost.

Zemlje ne obdelujejo samo kmečki ljudje, temveč tudi drugi, ki so njeni lastniki. Ob tem je zanimivo predočiti številčne razlike, ki pokažejo, kolikšen areal obdelovalne zemlje je prišel v povprečju na 1 aktivnega kmečkega človeka. Na kmetijah zaposleni ljudje so obdelovali v povprečju po 4,45 ha obdelovalnih površin (v SR Sloveniji 4,53 ha). Preseneča, da je največ obdelovalne zemlje na 1 kmečkega človeka prišlo na območju Velenjske kotline (7,80 ha) in laške občine (7,26 ha), najmanj pa na šmarskem območju (3,36 ha). Vzroke za nakazane razmere je potrebno iskati v zemljiško-posesetni strukturi kakor tudi v stopnji razslojenosti kmečkega prebivalstva. V začetku 1981. leta so v celjski regiji, poleg že omenjenega števila aktivnega kmečkega prebivalstva, obdelovali zemljo ljudje še iz naslednjih socialnih skupin: 4.968 je bilo upokojencev, 9.806 delavcev in uslužbencev, ki so imeli redno zaposlitev izven svojega doma, med temi pa je bilo kar 70 % moških. Od vzdrževanega prebivalstva je občasno delalo na kmetijah 6.608 oseb, med katerimi so bile gospodinje zastopane kar z dvema tretjinama. Skratka, to je potemtakem bil tisti delovni potencial, s katerim so razpolagala gospodinjstva pri obdelovanju svojih zemljišč.

4. SKLEP

Opisane značilnosti zemljiško-posesetne strukture in prebivalstva na celjskem območju odpirajo številna vprašanja, ki so tesno povezana z našim celotnim družbenim, socialnim in gospodarskim razvojem. Zelo pisana problematika precejšnjega dela našega podeželja je tesno povezana z njegovo proizvodno usmerjenostjo. Neposredno z današnjo aktualno in raznovrstno problematiko, ki tare naše podeželje, je povezan njegov prihodnji razvoj. Podoba je, da že prevladuje trdno spoznanje, da kolikor razvitejšje je podeželje, tem manj nepotrebnih problemov se kopiči v številnih središčih z neagrarnimi dejavnostmi. Enakomernejši razvoj med mestnimi in industrijskimi naselji ter podeželskimi kraji bo marsikdaj preprečeval škodljivo polarizacijo med njimi. Poudariti pa moramo, da tolikokrat že naglašena racionalna izraba vsega našega proizvodnega potenciala, kjer ima posebno vidno mesto tudi podeželje, nikakor ne more pustiti ob strani ne kmečkih obratov in ne njihovih domov. Podeželje z vsemi svojimi naravnimi in gospodarskimi sestavinami pomeni večnamenski prostor. Njegova vrednost in funkcija sta v stalnem spreminjanju, to pa je odvisno od stopnje gospodarske in splošne družbene in socialne razvitosti ožjega ali širšega območja.

Večkrat je bilo poudarjeno, da je naša zemljiška posest premajhna, da bi mogla dajati svojim lastnikom primerne življenjske pogoje. Prav zato je že stara težnja, da se čimveč ljudi, ki živijo na kmetijah, zaposli izven domačega kmečkega obrata. Samo tako je bilo mogoče dvigniti standard velikemu številu kmečkih ljudi, ki so ostali vsaj deloma še vedno povezani z obdelovanjem zemlje. Poleg tega spoznavamo, da so srednjevelike kmetije, ki imajo tako značilno dvopoklicno zaposlitveno strukturo prebivalcev in gospodinjstev (delavsko—kmečko), tudi med pomembnimi pridelovalci hrane.

Na osnovi virov dohodkov, ki jih imajo gospodinjstva s kmečkimi gospodarstvi, je bilo mogoče njihove družine razvrstiti v več glavnih skupin. V letu 1981 je izključno od kmetijskih poklicev živela ena desetina zemljiških posest-

nikov na različnih območjih celjske regije. Najmanj tovrstnih gospodinjstev je bilo v Velenjski kotlini (samo 4,2 %) ter v občini Celje (5,9 %), sorazmerno največ pa v predelih šmarske (15,6 %), mozirske (12,6 %) in šentjurske občine (11,7 %). Izredno nazoren je vpogled v kmečka gospodinjstva glede na velikost njihove posesti. Pri tem vidimo, da je bil med največjimi gospodarstvi najvišji delež gospodinjstev, ki so se preživljala izključno z delom v kmetijstvu. V posestni skupini 5 do 10 ha je bilo kmečkih gospodinjstev 18,3 %, v skupini gospodarstev z več kot 10 ha zemlje pa že dobra četrtina (26 %). Tudi na tem področju so precejšnje razlike med posameznimi območji obravnavane regije. Na posestvih z več kot 10 ha zemlje je bilo čistih kmečkih gospodinjstev največ na konjiškem (31,2 %), šmarskem (31,3 %), mozirskem (38,9 %) in deloma tudi na šentjurskem območju (26,9 %) ter v občinah Zalec (26,2 %) in Celje (26 %). Najmanj tovrstnih gospodinjstev smo našli na območju velenjske (16,4 %) in laške občine (17,9 %).

TABELA 4. Gospodinjstva celjske regije po osnovnih virih dohodkov v letu 1981

Posestne skupine	Osnovni viri dohodkov					
	Skupaj	Kmetijstvo	Nekmetijstvo	Lastni dohodki	Mešani viri dohodkov	Brez aktivnih oseb in upokojenecv
Do 1 ha	10.455	120	5.219	2.295	2.731	90
1—3 ha	5.902	350	1.692	1.237	2.570	53
3—5 ha	3.378	408	601	456	1.896	17
5—10 ha	4.663	854	515	351	2.930	13
10 ha in več	4.449	1.157	237	162	2.882	11
Celjska regija	28.847	2.889	8.264	4.501	13.009	184

Drugo osnovno skupino sestavljajo gospodinjstva, ki so imela vire za preživljanje zagotovljena z delom v nekmetijskih poklicih. Takšnih gospodinjstev, ki so imela tudi zemljiško posest, je bilo v regiji 28,6 %. Najpogosteje so prevladovalo po naseljih velenjske (42,3 %), celjske (37,8 %), konjiške (32,4 %), laške (29,7 %) in žalske občine (28,5 %). Najmanj jih je bilo v občinah Šmarje pri Jelšah (18,9 %) in Mozirje (19,8 %). Med posestniki do 1 ha zemlje je bila polovica tipičnih nekmečkih gospodinjstev, med gospodarstvi od 1—3 ha pa so zavzemala 28,7 %, pri največjih domačijah pa komaj eno dvajsetino vseh gospodinjstev. Podoba je, da je bila razporeditev nekmečkih gospodinjstev v obratnem sorazmerju z velikostjo zemljiške posesti. Z naraščanjem zemljiške posesti je naglo upadal delež tipičnih nekmečkih gospodinjstev.

V tretjo skupino smo uvrstili tista gospodarstva, katerih lastniki so živeli izključno od pokojnine, invalidnine, socialne pomoči itd. V to skupino je spadalo 15,6 % gospodinjstev celjske regije. V prvih dveh velikostnih skupinah posestnikov so ta gospodinjstva zavzemala 22 % oziroma 21 % gospodarstev, a v naslednjih skupinah je bil njihov delež precej nižji. Iz tega sledi tudi naslednje spoznanje: Predvojni vplivi industrializacije so najprej in najštevilneje

zajeli kočarski in drobnolastniški sloj podeželskega prebivalstva. Večina prebivalstva, ki ga je zajela takratna deagrarizacija, je danes že upokojenega. Teh gospodinjstev je največ v občinah Laško (20,8 %), Celje (16,4 %), Mozirje in Zalec (po 16,1 %), najmanj pa jih je bilo v naseljih velenjske (13,9 %) in kornjiške občine (13,3 %).

Najobsežnejšo skupino sestavljajo mešana gospodinjstva, to so tista, ki so prejemale dohodka iz najrazličnejših področij zaposlitve. V letu 1981 je bilo v celjski regiji mešanih gospodinjstev 45 %. Presenetljivo je, da so bila najštevilnejša v Gornji Savinjski dolini (51,2 %) pa v šmarski (50,4 %), šentjurski (46,7 %) in žalski občini (46 %). Najmanj, a še vedno po dve petini so jih našli v velenjski (39,4 %) in celjski občini (39,1 %).

Tudi v skupini mešanih gospodinjstev ugotavljamo, da se je njihov delež povečeval z rastjo zemljiške posesti. Za celotno regijo, razen občine Laško, velja ugotovitev, da so imela gospodarstva z več kot 3 ha posesti že več kot 50 % mešanih gospodinjstev. (V občini Laško je bilo več kot polovico mešanih gospodinjstev samo v posestni skupini 10 ha in več.) Gospodarske karakteristike gospodinjstev nas ponovno prepričujejo, da so naše kmetijice odločno premajhne, da bi mogle preživljati svoje lastnike. Zato tudi ni mogoče polno in gospodarno izrabiti vsega njihovega razpoložljivega potenciala in proizvodjalnih sredstev. Mehanizacija, ki se je v zadnjih dveh desetletjih izredno razširila in utrdila na naših domačijah, v številnih primerih rešuje pomanjkanje kmečke delovne sile, neredkokdaj pa tudi prek vseh razumnih meja bremeni kmetijsko proizvodnjo.

Ne moremo pa prezreti sicer majhnega, a vendarle v naseljih čedalje bolj opaznega deleža tistih gospodinjstev, ki nimajo več ne aktivnega prebivalstva in ne kakršnih koli rednih sredstev za preživljanje. Največ takšnih gospodinjstev je po nižjih skupinah zemljiških lastnikov. Sestavljajo jih predvsem ostareli in bolehnii ljudje, ki ne zmorejo več napornega dela, kakršnega še vedno zahteva delo na zemlji. Opuščena zemlja in propadajoči domovi so ponavadi zunanji znaki tovrstnih gospodinjstev.

Zemljiško-posestna struktura in prebivalstvo, ki živi na kmečkih gospodarstvih, sta izredno pomemben dejavnik v razvoju podeželja in v njegovi proizvodni usmerjenosti. Njun nasledek z vsemi svojstvenimi potezami se kaže neposredno v pokrajinski podobi. Zato je podeželje kot najobsežnejši del naše regije dragocen prostor, ki ni namenjen samo primarni kmetijski proizvodnji, temveč postaja čedalje vabljivejši tudi za druge dejavnosti in njihove namene. Razdrobljena zemljiška posest, ki omogoča velikemu številu ljudi, da vsaj delno in občasno še živi v vsakdanjim utripom in proizvodnim dihom kmečke zemlje, je tisti dejavnik, ki v marsičem usmerja sodobni razvoj našega podeželja. Zato smo jo skušali prikazati in osvetliti njene poglobitve sestavine na primeru celjske regije.

LITERATURA IN VIRI

- BILIMOVIČ, A., 1939, Agrarna struktura Jugoslavije in Slovenije v primeri z agrarno strukturo nekaterih drugih dežel. Tehnika in gospodarstvo, V., šte. 3—4, str. 49—81.
- GAMS, I., 1984, Geografske značilnosti Slovenije. Ljubljana.
- ILEŠIČ, S., 1940, Agrarna prenaseljenost Slovenije. Tehnika in gospodarstvo, VI., šte. 3—4, str. 60—70, Ljubljana.
- ILEŠIČ, S., Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem. Dela SAZU, Ljubljana.
- ILEŠIČ, S., 1956, Slovenske pokrajine. Geografski obzornik, III., šte. 2, str. 25—38, Ljubljana.
- ILEŠIČ, S., 1958, Problemi geografske rajonizacije ob primeru Slovenije. Geografski vestnik, XXIX.—XXX., str. 83—140, Ljubljana.
- ILEŠIČ, S., 1964, Osnovne geografske poteze Savinjske Slovenije. Geografski obzornik, XI., šte. 2, str. 25—27, Ljubljana.
- ILEŠIČ, S., 1974, Sotelsko-vogelajnska regija, njene osnovne geografske značilnosti in njena vloga v slovenskem prostoru. Vogelajnsko-Sotelska Slovenija. Zbornik 9. zborovanja slovenskih geografov, Rogaška Slatina 1973, str. 5—20, Ljubljana.
- ILEŠIČ, S., 1981, Redakcijska zasnova in struktura predvidene regionalno-geografske monografije Slovenije. Geografski vestnik, LIII., str. 103—114, Ljubljana.
- KOCJAN, S., 1979, Kmetijska zemljišča. Zakon s komentarjem Slavka Kocjana. Ljubljana.
- KOKOLE, V., 1956, Gospodarska geografija in geografija naselij med Savo in Sotlo. Geografski zbornik, IV., str. 5—128, Ljubljana.
- LEBAN, V., 1962, Uloga sklapanja brakova u depopulaciji visinskih naselja. Zbornik VI. kongresa geografov FLRJ, str. 345—351, Ljubljana.
- MELIK, A., 1957, Stajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. Ljubljana.
- MELIK, A., 1963, Slovenija. Geografski opis. I. del, Ljubljana.
- MEZE, D., 1980, Hribovske kmetije v Gornji Savinjski dolini po letu 1967. Geografski zbornik, XIX., str. 7—99, Ljubljana.
- MEZE, D., 1981, Učinki povezave gornjesavinjskih hribovskih kmetij s cestami. Celjski zbornik 1977—1981, str. 371—384, Celje.
- SORE, A., 1969, Agrarna geografija Zgornjega Sotelskega. Geografija nekaterih delov celjske makroregije, str. 77—155, Celje.
- VRISER, I., 1978, Regionalno planiranje. Ljubljana.
- ŽAGAR, M., 1967, Kozjansko, gospodarsko-geografska problematika. Geografski zbornik, X., 17—155, Ljubljana.
- Ekonomski leksikon. Izdala Savremena administracija, Beograd 1975.
- Poljoprivredna enciklopedija. 2. zvezek (Krm — Proi), Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1970.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji 31. 3. 1981. Gospodinjstva, ki imajo kmečko gospodarstvo (rezultati po občinah). Rezultati raziskovanj, šte. 314, Ljubljana, julij 1983.
- SL 1983 — Statistični letopis SR Slovenije 1983. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana 1983.
- Statistični podatki po občinah SR Slovenije. Kmetijstvo 1977—1981. VIII. zvezek/1982. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana 1982.

LAND TENURE STRUCTURE AND POPULATION IN THE CELJE REGION
(CENTRAL PART OF EASTERN SLOVENIA)

(Summary)

The Celje region, made up of eight communes, has an area of 2,380.56 sq. km, and in 1981 it had 243,834 inhabitants. It consists of the districts that occupy the central part of eastern Slovenia where different physical-geographical and socio-economic conditions appear. The territory under discussion is a very heterogeneous one: the western part extends into the heart of the Savinja Alps (Savinjske Alpe), and the eastern one down to the river Sotla that represents the border between Slovenia and Croatia. In the eastern part the sub-Pannonian influences already occur (vineyards on hilly surfaces, cold winters, maximum precipitation in summer times, etc.).

In the Celje region, that is economically unevenly developed, there are different countryside types with characteristic economic and demographic developmental tendencies. Most industrialized is the central part of the region comprising the Celje and Velenje basins and the area of Dravinjske gorice. In 1981 the urban settlements had 36.1 % of the population of the investigated area, the households with land tenure but 23.7 % of the rural population. Between 1971 and 1981 the share of rural population in the region decreased from 21.2 % to 11 %, and its number by 44.6 %. In 1981 in the Celje region there were 16,501 active rural inhabitants and 9,493 maintained rural inhabitants.

In 1981 there was 76.4 % of all agrarian and forest surfaces in private possession. The average size of a farm was 5.40 hectares: 2.45 hectares being farming surfaces, the rest (2.90) hectares forests, and (0.05) hectares nonproductive surfaces. (Differences among communes are presented in diagrams.)

The land tenure structure presents the relation between the number of land owners and the share of land belonging to them. It is presented on the basis of six groups of the size of land tenure (up to 1, from 1 to 3, 3 to 5, 5 to 10, 10 to 20, and over hectares of land). These proportions are shown in the form of the so-called »agrarian scissors« (cf. diagrams and table 1). The land tenure structure, a dominant component of the socio-economic development of the region, is an important constituent element in the physiognomy of the settlements and of the country as a whole, and it is directly reflected in the current transformation of the countryside.

Despite the strong de-agrarization and urbanization a large number of people continue to live in the country, particularly on farms. Between 1961 and 1981 the number of people employed in nonagrarian activities in the Celje region increased from 55,611 to 94,104 and the number of daily migrants from 25,210 to 53,077. In 1981 the number of households cultivating and was 28,847 and they had 153,907 persons. Among them there were 49,361 active workers: 15,358 worked on their own land, all the others were employed in non-agrarian activities (cf. table 2). A more detailed analysis of the agricultural labor force disclosed that in the most of the rural households the woman labor force had prevailed, thus in the Celje region women represented 55.4 % of all workers on farms. As regards work on the land women predominated in the first four size-groups (up to 10 hectares). On the farms with over 10 hectares of land the agricultural man labour force prevailed (cf. table 3).

The basic sources of incomes of the households with land tenure were different. In 1981 only 10 % of household lived by income derived from land, 28.6 % from work in non-agrarian activities, and 15.6 % from pensions. As much as 45.1 % of households with land tenure derived the income from various sources, thus also from farming, 184 households had neither active residents nor pensioners. These were typical households with aged population (cf. table 4).

ANTON SORE

STARE STREŠNE KRITINE V SAVINJSKO-SOTELSKI POKRAJINI

V širši celjski pokrajini se je v starih mestnih in vaških jedrih še ohranil bobrovec. Po osvoboditvi so skodle v Gornji Savinjski dolini in na južnem Pohorju marsikje nadomestili s sodobnimi strešniki. Vedno bolj izginjajo tudi slamnate strehe na gospodarskih poslopih odmaknjenih kmetij. Pohorski škrlj opazimo domala samo še na nekaterih cerkvenih strehah. Vedno manj ljudi zna izdelovati škrlj, skodle in domači bobrovec ter z njimi in s slamo pokrivati strehe.

OLD ROOF COVERINGS IN THE SAVINJA-SOTLA REGION

In the wider Celje region the beaver stone is still preserved in the city and village centres. After the liberation, the shingles of the Upper Savinja valley and the south Pohorje has been replaced in many places by up-to-date tiles. Also on the decline are the thatched houses of the remote farms. The Pohorje slate can be noticed almost exclusively on some church roofs. Fewer and fewer people can manufacture slate, shingles and home made beaver stone and to cover with them and the straw their roofs.

Gradivo za svoje domove so ljudje že od nekdaj najprej iskali v bližnji okolici. Pri izbiri materiala so bili pomembni: količina, kakovost, cena, tradicija (naravno in kulturno okolje, socialni položaj), tehnologija idr. Nas zanimajo starejše strešne kritine, njihov krajevni izvor, obdelava, uporaba (kritje) ter njihova današnja ohranjenost in razširjenost.

S l a m a. Proučevalci kmečkega doma na Slovenskem in v sosednjih deželah sodijo, da spada slama med najbolj razširjeno staro kritino. Pšenica in rž sta nudili osnovno hrano in ceneno doma pridelano strešno gradivo. A. Melik navaja, da s slamnato streho označujejo v severni Istri »streho«, medtem ko z opeko krito streho imenujejo »krov« (1,528).^{*} Razširjenost lesenih hiš in

^{*} Prva številka v oklepaju pomeni zaporedno številko v seznamu literature, druga pa stran.

slamnatih streh na Gorenjskem in Dolenjskem v 17. stoletju spoznamo iz Valvazorjevih opisov (3,583). Tudi v Gornjegrajski pokrajini so bile strehe kmečkih domov, zlasti v dolinah, kjer ni bilo bora, krite s slamo (5,11). Iz požarnega reda za notranjeavstrijske dežele je razvidno, da je v 18. stoletju na Spodnjem Stajerskem primanjkovalo strešnikov celo v manjših mestih in trgih in da so zato lahko vnetljive slamnate in skodlaste strehe izginjale počasneje (3,586). Leta 1792 je dobila Stajerska zelo podroben požarni red. Pogoste požare so skušali omejiti z večjimi razmaki med hišami, z umikom skednjev od hiš, s sajenjem visokih dreves, z zamenjavo slame vsaj s šikli idr. (3,586). Stavbni red za Stajersko iz leta 1857 je med drugim prepovedoval nove lesene zgradbe (razen ut, kozolcev in zasilnih objektov), odpravljal uporabo starih lesenih delov zgradb, omejeval rabo manj trdnih gradiv (npr. ilovice), dovoljeval graditev le poklicnim obrtnikom, zahteval kritje z opeko ali s skriljem, le izjemoma s skodlami in še izjemneje s slamo. Predpisoval je lego peči in ognjišča ter tehniko za graditev dimnikov. Dovoljeval je tudi manjši naklon streh. Kasneje je prešla gradbena uprava v pristojnost občin (3,587).

V stari Jugoslaviji so za podeželje obdržali stare predpise. Pravilnik o ureditvi in gradnji na vasi (1933) se je omejeval le na vasi v neposredni bližini mest in trgov. Gradbeni predpisi so predvsem vplivali na zmanjšanje števila dimnic (3,587).

Kako številne so bile slamnate strehe v stari Jugoslaviji in še vrsto let po drugi svetovni vojni, še dobro pomnimo. Leta 1961 je imela več kot polovica posestnikov v enajstih naseljih Zgornjega Sotelskega hiše in gospodarska poslopja krita samo s slamo. Večinoma so bila to razložena naselja v Maclju, pod Rogaško goro in Bočem ter ob Sotli, stran od glavnih cest. Mnogo več je bilo naselij, kjer so bile hiše krite z opeko, gospodarska poslopja pa s slamo. Od sedemdesetih naselij je bilo le deset takih, kjer je imela večina hišnih lastnikov strehe krite samo z opeko ali cementnimi strešniki. V tej skupini so bila naselja v bližnji okolici Rogaške Slatine, Rogatec in Kristan vrh. Slamnate strehe so poznali tudi na Kozjanskem, kjer so še danes ohranjene na siromašnih domovih. Na Paškem Kozjaku in v Dobrnskem podolju je bilo približno v istem času nad polovico hiš in gospodarskih poslopij kritih z opeko, okrog dve petini s strešniki in s slamo in sedem odstotkov samo s slamo. V Savinjski in Šaleški dolini so bile takrat slamnate strehe že zelo redke, saj se je že začela gradnja novih zasebnih hiš in obnova starih domačij. Danes je že malo moških, ki znajo kriti s slamo, nekdanj pa se je s to priučeno obrtjo ukvarjalo precej ljudi. Kritje streh je pomenilo zlasti malim posestnikom dodatni zaslužek.

Za škope potrebujejo nepoškodovano pšenično in rženo slamo, ječmenova in ovsena sta premeški. Bolj ko je slama tanka in drobna, hitreje se streha suši. Nekdaj so pšenico in rž za škope otesali na brani («babi») ali ob stenah na podu. Slamo morajo temeljito očesati («štriglati»), lepo zložiti in jo s koso obrezati, izravnati. Paziti morajo, da v klasju ne ostane zrnje, ki bi privabilo miši. Škope hranijo na najvišjem delu skednja, kamor kokoši ne pridejo. Iz enega škopa s premerom 80 cm dobijo po šest do osem »podmetnikov« (»podrejčjekov«). Streho krijejo od spodaj navzgor. Strešno ogrodje sestavljajo nosilni tramovi in prečne late, razmaknjene 20 do 26 cm. Prva lata je močnejša. Podmetnik slame razložijo na dve vrsti lat 50 do 60 cm naširoko in 10 do 15 cm na debelo. S krovno desko, (ki ima na notranji strani izdolbenih več vrst žle-

Tudi v šentjurski in šmarski občini je vedno manj streh kritih s slamo

bičev, na zgornjem robu kovinske nastavke — glavnik, na zunanji strani ročaj in železni kavelj) izravnavaajo slamo, da je enakomerno razporejena v smeri strešnega naklona. Da deska ne zdrsi s strehe in da jo ima škopar vedno pri roki, jo s kavljem zasaja v slamo. Razložene podmetnike stisne krovce z »rajco« (1—2 m dolg bukov, leskov ali drugačen kol), ki jo s trto, »škopnico« (vlažno, ovito rdečo vrbovo šibo*) priveže na lato. Na rajco pritisne s kolenom, ali pa si pomaga z usločenim drogom, ki ga zatakne pod zgornje late. Da se slama z razloženega podmetnika ne bi razlezla, jo začasno spodvežejo s šibo (ali s primerno ukrivljeno žico). Za sleme uporabijo dolgo rženo slamo, ki jo prepognejo z ene na drugo stran. Strešno kapo stisnejo s koli, le-te pa privežejo z nerjavečo žico na late (trte ne bi bile trpežne). Streha sega precej čez zunanje stene hiše in jih ščiti pred padavinami. Samo nad hišnim vhodom namestijo lesen žleb. Tudi na končnih straneh strehe uporabljajo daljšo rženo slamo, spleteno v kito. »Kito« sestavljajo »pesti« (šopi slame prevezani s povesm) in »pletenci« (kita v ožjem pomenu besede) ter slamnati ovoj, ki ga s pocinkano žico (včasih s srobotom) pritrldijo na zaključne late »vetrnice«. V pletence združijo okrog 30 slamnatih stebel, jih zvijejo kot vrv, obrnejo navzgor in zavozlajo na zgornjo lato. Kita zadržuje slamo na strehi, da se ne razleze in raztrosi. Ko pokrivajo »šoupl«, čop, si napravijo oder, za katerega sta na končnih straneh visokih skednjev izrezani posebni mali lini. V enem dnevu

* Nekdaj je na mokrotnih travnikih, ob potočkih in izvirihi raslo precej več rdečih vrb, ki so jih sproti obrezovali za šperone, za pletenje košev in košar (tanjše šibe) in za trte (debelejše šibe).

pokrijeta škopar in »strežač« 30 m² strehe, za kar porabita 30 škopov. Kadar krpajo razkrito streho, si pomagajo s hlapcem, močnejšim hlodom, s kovinskimi klini in kavljem, ki ga zataknejo za močan tram ali lato. S slamo krita streha traja 30 do 40 let, odvisno od tega, ali je streha na sončni, suhi strani ali pa je obrnjena v senčno in vlažno lego.*

S slamo kritih streh na novih stanovanjskih hišah ni več videti, zasledimo pa jih še na nekaterih počitniških hišah in zidanicah. Stare slamnate strehe na osamelih domovih, kozolcih in drugih gospodarskih poslopijih uničuje čas. Ponekod mašijo luknje v strehah z odpadno pločevino ali s strešno lepenko.

Sprememba kritin je vzročno povezana z obnovo starih kmečkih domov, z deagrarizacijo in urbanizacijo podeželja. Za tržno usmerjeno in specializirano kmetijsko proizvodnjo, za shranjevanje strojev, pridelkov, umetnih gnojil, zaščitnih sredstev idr. potrebuje sodobna kmetija drugačne prostore kot nekdaj. Na poljih je manj krušnega žita in več krmilnih rastlin za siliranje, v sodobnih hlevih je mnogo več kvalitetne živine, v hiši pa manj delovne moči. Mnoge usmerjene kmetije niso mogle več uporabljati starih neustreznih hlevov in skednjev, zato so jih preuredili ali ponovno pozidali. Široka uporaba kmetijske mehanizacije zahteva tudi ustrezne prostore in ognja varen gradbeni material. Po osvoboditvi smo sprejeli mnogo zakonov, odlokov, priporočil in pravilnikov, ki so povezani s požarno varnostjo in s tem posredno tudi s strešnimi kritinami. V korist trdih strešnih kritin govori tudi »Cenik za požarno zavarovanje civilnih rizikov«, po katerem se ravnajo pri Zavarovalni skupnosti Triglav. V najnižji, slabi kategoriji so zgradbe, katerih zunanje stene so delno iz lesa delno iz kamna ali iz monolitnega in armiranega betona ter opeke in krite s slamo ali lesom. Na tej osnovi odmerijo vrednost zgradbe, višino premije in povračilo za nastalo škodo. Med zunanjimi vzroki požarov na podeželju prednjači strela, med notranjimi pa so v prvi vrsti dotrajane nekontrolirane napeljave, samovžig kmetijskih pridelkov itd. Četudi bi spregledali vse slabe strani slamnate strehe, bi bilo slame za današnje število hiš premalo. Leta 1983 so v osmih občinah celjskega območja poželi za 41,3 % manjšo površino pšenice in za 92,3 % manjšo površino rži kot leta 1959. Najbolj so se skrčila pšenična polja v občinah Mozirje in Šmarje pri Jelšah, ržena pa v občinah Žalec in Mozirje, nekoliko manj pa v občini Slovenske Konjice.

Les. Gozd pokriva polovico Slovenije (1980), ki je med najbolj gozdnatimi pokrajinami v Evropi. Les je bil poleg slame nekoč najbolj razširjena strešna kritina, zlasti v višjih gozdnih predelih, kjer so prevladovali iglavci. A. Melik navaja (1,527), da so bila z deščicami krita poslopja predvsem v alpskem svetu vključno s Pohorjem in podaljški Karavank med Plešivcem (1696 m) in Paškim Kozjakom (1273 m). Skodle, na Pohorju »šikli«, »šinkli«, so bile razširjene tudi na visokem Dolenjskem in Notranjskem in v visokem Gorskem Kotaru. S šikli krita stavba je imela na Pohorju in v okolici večjo veljavo kot s slamo krita, saj je bila tudi dražja. Predno se je uveljavila opeka, so z deščicami krili mnoge domačije pa tudi cerkve, tržne in mestne hiše ter gradove. Vnetljivost lesa je odvisna od trdote, vlage in smole. Suh, zlasti smolnat smrekov in borov les zagori prej kot trd les. Zaradi slamnatih in lesenih streh ter drugih lesenih

* Podatke o kritju strehe sem zbiral v Močlah, Kalobju in Zagorju.

delov stanovanjskih in gospodarskih poslopij so se nekdanji požari v sklenjenih naseljih izredno hitro širili in je bila obramba pred ognjem zelo težavna. Naj kot primer navedemo Celje. Hud požar je izbruhnil 2. julija 1687 in se razširil na vse mesto; zgorelo je 130 hiš. Obsežni požari so bili tudi v letih 1692, 1783 in 1794 (zgorelo je 13 hiš). Najhujši požar je nastal leta 1789 v minoritskem samostanu, ko so za ranjene vojake pripravljali hrano. Zgorelo je 193 hiš, ostale so samo hiše (13), ki so jih po požaru leta 1794 pokrili z opeko. Bridke izkušnje, požarni red in stavbna zakonodaja so narekovali ognjevarno opeko. Les za obnovo požganih stavb so za vse prizadete naročili pri grajskem oskrbniku v Gornjem Gradu, nekateri meščani pa so ga zaradi nujne kupovali tudi pri domačih kmetih in od zasebnih splavarjev (10,407—408).

V Gornjegrajski pokrajini so bili kmečki domovi v 18. stoletju deloma zidani, deloma leseni in podzidani. Podložniki so po tradiciji terjali souporabo gozdov in pravico do sekanja stavbnega lesa, drv, paše živine in pridobivanja kmetijskih površin s požari. Svoje pravice so utemeljevali z dajatvami (koplevnik), ki so jih morali dajati za odškodnino. Gospoščina je zahteve Solčave, Luč, Gornjega Grada in Bočne zavračala, tako da je koplevnik ostal samo kot najemnina, ki so jo kasneje ukinili (5,6—11). Mariborski meščani so uporabljali pohorski gozd kot srenjsko zemljišče že od 16. stoletja dalje (1529), ko viri navajajo obseg gozda in pravico do sekanja in paše (16,76). Tudi v celjski grofiji so si podložniki navadno z denarjem pridobivali pravico paše in sekanja lesa v gozdu (10,550).

Za šikle so uporabljali smrekov in macesnov, manj pa hojev les. Primerna so bila drevesa z gosto, počasno in ravno rastjo, po možnosti brez grč. Šinklarji so sami najbolj poznali mikroreliefne in mikroklimatske razmere, ki so pogojevale pravilno rast dreves in s tem v zvezi kvaliteto lesa. Les je moral biti čvrst in odporen proti soncu in vlagi. Primerne so bile 100 do 200 let stare smreke z enakomerno razporejenimi vejami, ki so rasle v zatišnih sončnih legah in so jih posekali pozimi. Šinklar je ugotavljal lastnosti smrek tudi z udarci po deblu oziroma po zvoku. Drevo so običajno razžagali na štiri hlode z dolžino po en meter. Hlod s premerom 40 cm (stržen ni bil uporaben) so razcepili podolž na šest do osem delov in iz vsake osmine nacepili 20 šiklov; iz enega drevesa so dobili od 600 do 800 komadov strešnih deščic (odvisno od premera hloda). Za dvojno kritje strehe so potrebovali 60 do 70 šiklov na 1 m². Če se za spodnjo plast uporabili deske, je šlo polovico manj skodel. Šikli so dolgi 1 m, široki 6 do 8 cm in debeli 3 do 5 mm. Cepljene deščice obdržijo naravne lastnosti, vlakna ostanejo nepoškodovana (pri žaganju jih poškodujemo) in so zato bolj prožna in odporna. Šikle zlagajo v skladovnice, da se posušijo, po približno dveh mesecih pa jih povežejo v snope in shranijo. Pri delu uporabljajo predvsem »šiklarco«, (»rezilni nož« ali »klino«) in »kij«, (»tolkla«), ostalo orodje poznajo tudi gozdni delavci.

Skodle so polagali v Zgornji Savinjski dolini in na Pohorju večinoma v dveh slojih poševno drug vrh drugega. S 7 cm dolgimi tankimi žebli so jih pribijali na late, ki so bile pri 1 m dolgih skodlah razmaknjene 70 do 75 cm. Če so bile skodle preveč suhe, so jih namočili, da jih žebli niso razklali. Pokrivati so začeli na spodnjem delu strehe. Vsaka zgornja vrsta (na Pohorju »šara«) šiklov je pokrila spodnjo za 8 do 10 cm. V isti vrsti je vsaka skodla po širini prekrila drugo približno do polovice, takoda je bila streha (sestavljena iz dveh

slojev) dejansko pokrita štirikrat. Pri položni strehi so se šikli bolj prekrivali kot pri strmi (hitrejši odtok). V Gornji Savinjski dolini so spodnji sloj skodel nagnili v tisto smer, od koder je prihajalo manj padavin, zgornji sloj pa v nasprotno smer (2,65). Če je imela streha čop (»šopnik«), so šikle iste vrste v sredini obrnili v nasprotno smer. Včasih so bile strehe bolj strme kot danes. Verjetno so hoteli tesarji in krovci, da bi se strehe hitreje otresele snega in da bi pospešili odtok dežja. Vsekakor škodlaste strehe (npr. kritje na ribjo kost) niso imele tako poudarjenih odtočnih žlebičev kot sedanje salonitne plošče ali dvorezne glinaste opeke. Deževnica se je s strehe navadno stekala v lesen žleb na sprednji vhodni strani hiše, medtem ko ostala poslopja žlebov sploh niso imela. Kjer je bilo malo izvirne vode, so lovili kapnico. Manj razširjeni so na južnem Pohorju in Paškem Kozjaku »švigelni«, na žagi razrezane deščice (dolžina 1 m, širina 18 do 20 cm, debelina 1,2 cm). Z njimi so navadno pokrivali šupe, mlino, čebelnjake ipd. Deščice so pribijali drugo poleg druge in drugo vrh druge, tako da so pokrili stične vrzeli spodnjega sloja. Debele deske so se po dežju počasi sušile in so zato hitro trohnele. Medtem ko so šinkli trajali 30 do 40 let, so švigelni držali komaj 10 do 15 let, odvisno od lesa in lege poslopja.

Proti koncu prejšnjega stoletja so skodle na kmečkih domovih začeli nadomeščati z opeko in sicer najprej na hišah, pozneje in bolj počasi tudi na gospodarskih poslopih. Šikli so prevladovali bolj na osrednjem in zahodnem delu Pohorja, medtem ko so bile na bistriški strani bolj številne slamnate strehe. V Lukanji so bile stavbe za gozdne in žagarske delavce do leta 1900 še krite s skodlami, kmalu zatem pa so jih obnovili in pokrili z opeko (17,166). V Gornji Savinjski dolini so se do danes ohranile skodle v večjem številu predvsem na gorskih domačijah (zlasti na gospodarskih poslopih). Z intenzivno hlevsko živinorejo, s sodobnim gozdarstvom in kmečkim turizmom ter z zaposlitvijo družinskih članov v industriji in v drugih poklicih, se je v teh krajih močno spremenil način življenja. Vzporedno s temi spremembami je potekala prenova stanovanjskih in gospodarskih poslopij, ki se kaže med drugim v zamenjavi mehke kritine s trdo, skodel z glinastimi, azbestcementnimi in betonskimi strešniki. Danes lahko opazimo nove škodlaste strehe le na vikendih in zaščitenih kulturnozgodovinskih stavbah (npr. cerkve v Lučah, Solčavi, Pod Olševo, Svetini).

Izdelovanje šiklov in pokrivanje strehe je bilo zamudno in natančno delo, ki je zahtevalo vztrajnost, znanje in veselje. V osmih urah je šiklar nacepil poprečno okrog 500 deščic in če sta bila s pomočnikom pridna, sta v osmih urah pokrila 20 »tekočih metrov« strehe. Če upoštevamo še iskanje primerne lesa, prevoz, žeblje in vse ostalo, kar je še potrebno za kritje, lahko razumemo, zakaj je 1 m² skodel na strehi dva do trikrat dražji kot enaka površina opeke ali salonitk, trpežnost brez impregnacije pa je približno enaka (2,69).

Za temeljito obnovo dotrajanih streh bi potrebovali veliko prvovrstnega lesa, ki ga lahko uspešno nadomestimo z drugačno kritino. Propadanje skodel traja že desetletja in se bo še nadaljevalo, vprašanje je le, če so sive valovite salonitne plošče na obsežnih, daleč vidnih strehah hribovskih kmetij najbolj primerna kritina.

S k r i l. S kamnom krite strehe najdemo v treh različnih pokrajinah Slovenije: na Krasu od Trsta do Reke so apniške škrlji, po Selški dolini, pri Šentvidu nad Ljubljano, pri Krumperku itd. (1,528) glinene škrlji, na območju Po-

horja, vzhodnih podaljškov Karavank in na Voglajnsko-Sotelskem območju pa kristalaste škrli. Medtem ko so strehe z apniškimi in glinastimi skrili pogoste tudi v večjih sklenjenih naseljih, so škrli iz pohorskega blestnika zastopane na dokaj prostornem ozemlju, a povečini samo na strehah cerkva.

Pohorski blestnik je bolj svetlo siva kamnina, ki pri preperevanju postane rjavkasta. Pri večjih količinah biotida in plagioklaza prehaja v gnajs. Blestnik s prehodi v gnajs in obratno najdemo na južnem Pohorju od Razborce do Bistrice in s prekinitvami od Rogle (1517 m) na severu do Oplotnice, Zgornjih Zreč in Mislinje na jugu. Enake metamorfne kamnine so tudi na severovzhodnem delu Pohorskega Podravja in od Slovenj Gradca in Dravograda proti Strojni (1054 m). Manjši otok gnajsa s prehodi v blestnik najdemo tudi na Velikem vrhu (1347 m). Naš pregled ne zajame celotnega območja pohorskih skrilačev, temveč samo njegov južni del (36 in 37).*

Pohorski blestnik so lomili in klali na ploščice z debelino 1 cm, dolžino 20 do 27 cm širino 12 do 15 cm. Večje plošče so polagali na večje površine, manjše, ožje, bolj prišiljene pa na strešne robove in zvonike. Gladke strani plošč so obračali na notranjo stran, da so se bolj prilegale na podlago. Predno so začeli pritrjevati skrila, so prekrili ostreže z deskami iz mehkega lesa. Bolj ko je streha strma, manj obremenjuje ogrodje, zato mora biti nagib najmanj 45°. Lesene strešne robove, zlasti na čebulastih zvonikih, so morali obsekati tako, da so lahko okrog oblin razložili droben skrila. Škrili so polagali drugo poleg druge in drugo vrh druge tako, da so prekrivali stične reže in žeblje. Nekdaj so uporabljali ročno kovane žeblje s širokimi kopicami, ki so držali tudi nad 200 let. Proti rji so zlasti odporni bakreni, aluminijski ali vsaj pocinkani žičniki, po katerih danes često zaman sprašujemo v trgovinah. Žebli morajo biti tanki, da ne razkoljejo deske in primerno dolgi, da presežejo pocinkane ali plastične podložke in deske. Trajanje kritine je odvisno predvsem od kakovosti žeblje. Slemenena pokrivajo z žlebnjaki, slemenjaki. Zaliloške strehe iz tankih, gladkih temno sivih plošč v obliki rombov, razvrščenih v poševnih vrstah, ki jih na robovih zaključujejo vrste »glajhačev«, se na zunaj precej razlikujejo od luskastih streh iz bolj grobih pohorskih škrli. Za 1 m² strehe so potrebovali 70 do 100 komadov škrli. Ploščice so že na tleh sortirali po velikosti.*

Pri delu na strehi si pomagajo z odri in lestvami, na loških strehah tudi z železnimi kavljji pod slemenami, kamor pri popravilu obesijo krovsko lestev. Osnovno orodje loških krovcev sestavljajo: »klamfe« (ozko nakovalo), ki jih zabijejo v lesene klade in uporabljajo pri oblikovanju in luknjanju ploščic, kombinirano krovsko kladivo (s konico, tolkalom in rezilom), »ruvač« (priprava za ruvanje žeblje pod ploščicami) in klešče ščipalke. Pohorski krovci so uporabljali »oskrvo«, kladivo s konico in sekirco ali z dvema konicama (za luknjanje) in klešče ščipalke (nekateri so uporabljali tudi manjše nakovalo). Orodje so

* Obseg obravnavanega območja je naslednji: Sv. Jurij (pod Rogaško goro), Zibika, Slake, Sopote, Lesično, Zagorje, Šentvid pri Planini, Breze (občina Laško), Sedraž, Griže, Plešivec (občina Velenje), Šmiklavž (občina Slovenj Gradec), Stari trg, Legen, Mislinja, Zgornji Dolič, Paka, Hudinja, Skomarje, Resnik, Planina pod Šumikom, Smartno na Pohorju, Zg. Polskava, Slovenska Bistrica, Jernej pri Ločah.

* Škrila so lažje prilagajali strmim, koničastim ali okroglim strešnim oblikam, saj so lahko ploščice sproti poljubno oblikovali.

jim napravili kovači po naročilu. Sedaj izdeluje zreška tovarna Unior zelo uporabno krovsko kladivo. Luknje vrtajo po potrebi z električnim vrtnim strojem.

A. Ramovš navaja (7,82), da so skrilolome v Selški dolini izkoriščali od prve polovice prejšnjega stoletja, večja pa je bila proizvodnja od leta 1885 pa do prve svetovne vojne. Za Pohorje nimamo uradnih podatkov, kdaj so začeli lomiti in izdelovati škrlji. Iz župnijske kronike Sv. Vida nad Valdekom razberemo, da so leta 1855 podružnično cerkev sv. Ruperta nanovo pozidali in pokrili s skrilom. Med leti 1855 in 1871 so prezidali tudi župnišče in za streho uporabili kamen. V istem času so prenovili streho tudi na župnijski cerkvi v Spitaliču in jo pokrili s skrilom. J. Koprivnik (11,32) omenja v začetku tega stoletja najbolj znane kamnolome za strešni skril v Hudinji nad Vitanjem pri posestnikih Obadu in Stoderžniku, v Boharini, v Megličevem jarku nad Oplotnico, pri Pisancu na Zgornji Polskavi in na Hojnikovem posestvu nad Framom. Domačini se spominjajo, da so bili manjši skrilolomi tudi v Bojtini (blizu cerkve sv. Uršule), na več krajih ob Hudinji v smeri proti Rakovcu, na Paki, v okolici Skomarja (Kamenik), na Velikem vrhu nad Tinjem in drugod. Od takrat je preteklo več kot sedemdeset let in kamnolome je znova zarasel gozd. Skril so lomili in klali s krampi, s pomočjo dolgih železnih drogov, zagozd (kal), dlet (narejenih iz starih pil) ipd. Ko so ploščice podrobno obdelali (zaoblili) in jih s koničastim kladivom preluknjali, so jih sortirali in z volovsko ali konjsko vprego prepeljali do kupca ali bliže k cesti. Lastniki kamnolomov so bili često večji kmetje, ki so najeli mojstra in več navadno neprijavljenih delavcev. Mladih moških je bilo takrat na kmetijah veliko, možnosti za zaslužek pa malo. Malim posestnikom in njihovim priučenim sinovom je izdelovanje škrlji in kritje streh prinašalo pomemben dohodek, saj je bilo v bližnji okolici dovolj primerne ga kamna.

Če ne upoštevamo kamnoloma tonalita v Cezlaku pri Oplotnici, danes na južnem Pohorju ni večjih kamnolomov. V malem kamnolomu v Rakovcu luščijo in cepijo gnajs v tanke plošče, ki jih potrebujejo za oblaganje hiš; kamnolom izkorišča zasebnik iz Zreč. Gnajsove plošče za fasade in tlak raznih velikosti in debeline lomi in cepi tudi domačin v Boharini. Znano je, da je gnajs tudi pri visoki temperaturi stanovitna kamnina, zato so debele gnajsove plošče še pred nedavnim uporabljali za notranje oboke in stene krušnih peči.

Skrilaste strehe so bile v primerjavi s slamo, šikli in opeko precej dražje in si jih manj premožni posestniki niso mogli privoščiti. Večina podeželskih poslopij je bila v preteklosti krita s slamo ali lesom. Mestne hiše in graščine so bile v 19. stoletju povečini že krite z bobrovci. Zato malokje na obravnavanem območju med Pohorjem in Posavskim hribovjem opazimo škrlji na strehah graščin, pa še tam v okrnjenem obsegu (npr. zunanji stolp graščine Frankolovo). Skril so lomili in obdelovali ročno, zato je bila proizvodnja razmeroma skromna in draga, saj je bilo delo zamudno. Razen tega so morali streho v celoti prekriti z deskami. Ročno kovani žebliji so bili dragi. Polaganje in pribijanje škrlji je napredovalo počasi. Krovce je pokrival na dan največ 4 m² (Zali log). Če je imel okoli sebe vse, kar je potreboval, je pokrival tudi do 6 m² (Pohorje). Krovcem so pomagali strežaji, nosači (v Zalem logu »curakerji«).

Stari mojstri sodijo, da traja streha iz škrlji, če jo primerno vzdržujemo, desetkrat dalj kot iz opeke. Kljub temu je bilo na Pohorju in v Vitanjskih Ka-

Ena redkih domačij v Hudinji, kjer so na strehah še škrlil in šikli.

ravankah razmeroma malo kmetov, ki so imeli na strehi kamen.* Do današnjih dni so se skrilave strehe ohranile le na redkih premožnejših samotnih kmetijah, medtem ko so gospodarska poslopja krita s šikli. S skrilom so krite strehe naslednjih domov: Ramšak (Strmec nad Loko pri Dobrni), Kvas (Hudinja 41), Jelenko (Hudinja 47), Pogorelec (Hudinja 49), Skočaj (Hudinja 77), Lepko (Srednji Dolič 40), Kamenik (Paka 83 do leta 1983), Napočnik (Paka 77) in morda še kakšna hiša. Še pred nekaj leti je bilo v Doliču, Paki, Hudinji, na Skomarju in Resniku precej več skrilastih streh. Na gospodarskem posloju je ostal skril samo v Vitanju. Ponekod so sproti zamenjevali dotrajan kamen z opeko (Srednji Dolič, Šentilj pod Turjakom). Letos (1985) bodo odstranili škrlil tudi pri Napočniku in Ramšaku. Na zavodu za spomeniško varstvo se trudijo da bi zadržali staro kritino vsaj na cerkvah. Dobro ohranjene škrlil s kmečkih hiš in obnovljenih streh podružničnih cerkva shranjujejo upravitelji župnij za zgodovinsko pomembnejše cerkve. Na obravnavanem območju smo opazili skril na strehah ali samo na zvonikih oziroma nadstreških pri 62 cerkvah. Domnevamo, da je bila pred prvo svetovno vojno večina cerkva krita s pohorskim skrilom. Mariborska stolnica, župnijske cerkve v Slovenskih Konjicah, Prihovi, Vitanju, Stranicah, Strmcu pri Vojniku in drugod se še danes ponašajo s staro pohorsko kritino. V Mariji Reki in pri Trojanah že opazimo na cerkvi oziroma stanovanjski hiši loški skril. Za obnavljanje streh na cerkvah in kapelah ne primanjkuje samo škrlil, temveč tudi strokovnjakov, krovcev.

* »Do bližine Maribora, do Žleberških ribnikov pokrivajo strehe z opeko in škrliljem. Na vsem drugem ozemlju Kobanskega pokrivajo strehe s škodlami, v manjši meri s slamo« (6,22).

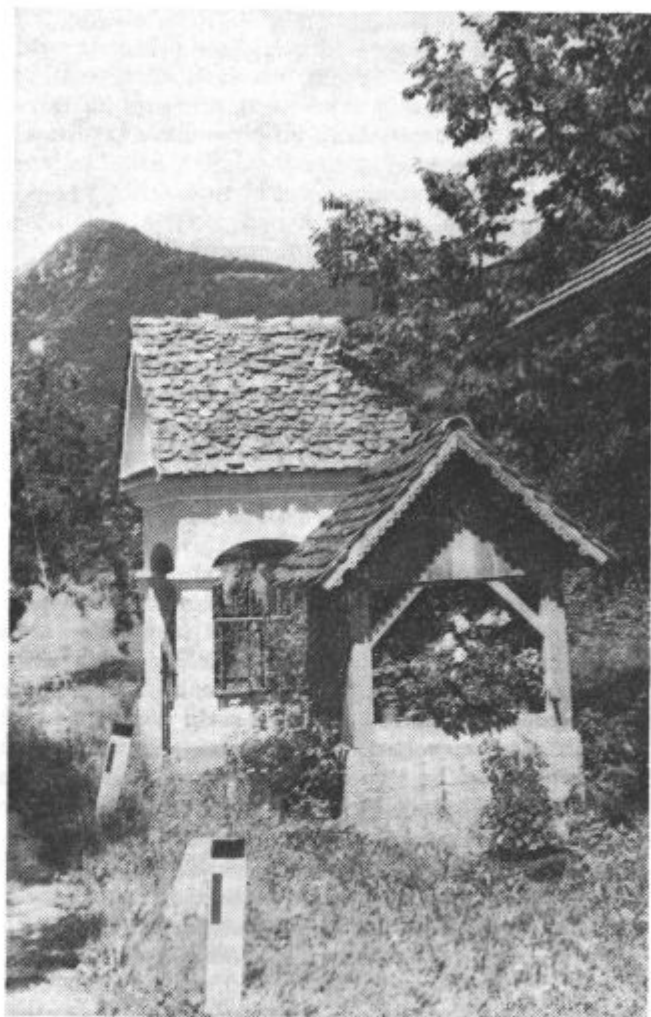
Pohorski strešni skril so nehali lomiti po koncu prve svetovne vojne predvsem zaradi cenejšega, lažjega strešnega ogrodja in cenejše opeke, ki so jo v velikih množinah izdelovali v poljskih in industrijskih opekarnah na vzhodnem ilovnatem obrobju Pohorja, v Celjski kotlini, v okolici Brežic in drugod. Omeniti moramo tudi obrtno in domačo proizvodnjo betonskih strešnikov.

Žgana glina. V osrednji Sloveniji so strešnike iz žgane gline uporabljali že v 16. stoletju, vendar samo za najpomembnejše stavbe (8,67). Kasneje so začeli z bobrovcem pokrivati tudi v mestih, zlasti ko so v 18. in 19. stoletju skušali s predpisi zagotoviti enotno ognja varno kritino. Že takrat so hkrati z zidaki izdelovali tudi strešnike. Prvo opekarno na Hudinji omenjajo viri že v 16. stoletju. Iz kasnejših zapisov zvemo, da jo je upravljal mestni svet, ki je sprejemal v službo opekarje in jim določal količino, vrsto in ceno izdelkov. Bilo je tudi nekaj priložnostnih, začasnih opekarn npr. pod gradom (16. stoletje), na Dolgem polju (18. stoletje), na Polulah, na Ljubečni, v Zalogu (19. stoletje) (10,390).

Največji potrošniki bobrovcev (okroglina strešnika spominja na bobrov rep) so bila v preteklih dveh stoletjih urbana naselja, gradovi in graščine, na prehodu v sedanje stoletje pa vedno bolj tudi gospodarsko razvitejše kmečko podeželje npr. Savinjska dolina in naselja ter domovi ob glavnih cestah. Najprej so z opeko pokrili stanovanjske hiše, kjer je obstajala večja nevarnost za požar, kasneje pa so počasi prenavljali tudi druga poslopja. Zaradi naraščajočih potreb mali izdelovalci opeke niso mogli ustreči vsem naročilom, nastale so prve industrijske opekarnе s krožnimi pečmi (npr. v Celju in Ljubečni).

Na severnem in severovzhodnem obrobju Celja, zlasti vzhodno od Hudinje, sestavljajo ravnino razsežne plasti čiste pleistocenske gline, zaradi česar je zemljišče mokrotno (Čret, Začret, Bukovžlak) in manj primerno za poljedelstvo. Ni čudno, da so se mnogi kmetje odločali za dodatni zaslužek, ki ga je nudila obilica kvalitetne gline. Opeko so izdelovali tudi na severnem in južnem robu Spodnje Savinjske doline (v Gornji vasi in Zgornji Ložnici). Obe opekarni so v stari Jugoslaviji oziroma po osvoboditvi modernizirali, pozneje pa sta enako kakor celjska opekarna (1975) prenehali obratovati.

Leta 1928 je bilo (brez industrijskih opekarn) prijavljenih 13 izdelovalcev opek iz Ljubečne, Škofje vasi, Zepine in Zadobrove. Poljske opekarnе so imeli tudi posamezniki v Goričici blizu Šentjurja pri Celju, v Dramljah, v Petrovčah, Trnavi, Zagaju pri Rogaški Slatini, Žičah, Ločah in Mozirju. Zagotovo je bilo takih domačih obrtnikov še več, saj jih je po ustnem izročilu samo na ožjem celjskem območju delalo okrog 45. Menda je bilo še v prvih letih po osvoboditvi v okolici Celja nad 30 poljskih peči. Po evidenci davčne uprave je v letih 1970—1976 izdelovalo opeko deset oziroma enajst oseb: osmim je bil to stranski zaslužek, popoldanska zaposlitev, dva sta se preživljala samo z opekarstvom, eden pa je prijavil samo izkop gline. Lastniki poljskih opekarn so bili kmetje, ki so kopali glino in izdelovali opeko na svoji posesti. Nekateri so dajali glinokop za nekaj časa tudi v najem za delež narejene opeke. V »cigoncah«¹ sta navadno delala po dva moška in po dve do tri ženske. Gospodarji so najemali domačine, tako da so imeli stalno svoje ljudi. V stari Jugoslaviji ni bilo težav z delovno silo pa tudi domači kmečki otroci so si v cigoncah služili denar. Strešnike so navadno izdelovale ženske, ker je bilo to opravilo razmeroma lažje kot kopanje in gnetenje gline.

Sožitje škrla
in bobrovca v Socki

Oktobra in novembra so odstranili vrhnji živi sloj zemlje in ga razložili na že izkoriščen del glinokopa, da so se tla znova obrasla. Pozimi so z veliko štirioglato motiko in rovnico nakopali glino v pasu s približno širino 1 m, globino 2—3 metre (odvisno od debeline glinaste plasti) in dolžino več metrov. Da je šlo delo hitreje od rok, so plast z rovnico izpodkopali, tako da se je vrhnji del sesul na kup. Kjer so bila tla mehka, so si pomagali tudi z lopatami. Bolj ko je glina zamrznila, boljša je bila. Konec aprila (po sv. Juriju) ali v maju, ko je bilo že dovolj toplo, da se je lahko opeka sušila na zraku, so glino temeljito prekopali, štirikrat presekali, jo sproti z vodo zalivali, nato so jo z nogami pregnetli in na nizkem močnem odru še dvakrat s »pirajzlom« (približno 1 m dolga, pol centimetra debela in okrog 4 cm široka železna sablja s konico in dolgim ročajem) »prepirali« (na drobno nasekali), da se je »mort« (glina) zgo-

stil. Ves čas so pazili, da v glini niso ostale trde, zlasti apniške grude, ki bi opeko uničile. Dan poprej pripravljen mort so zvozili v uto in nato znosili »na uto« (na zgornji del ute). Tu sta delala strešnike modelar (»modelkneht«) in »odnaškar«. Na mizi, kamor so nosili mort je bil »žnidar«, gladka nagnjena deska, na katero je modelar položil »šinklc«, ga posul z zelo drobnim presejanim peskom (kopali so ga nad Teharjem), nanj je položil kovinski okvir v obliki bobrovca (model je imel izbočen »kljun«), ki ga je pred tem podrgnil v moknatem pesku, da se glina ne bi nanj prijela. S kupa gline je z »locnom« (lesen lok z žico) odrezal »štruco«, jo z močjo potisnil v model, zadelal vrzeli, jo z locnom obrezal in z vodo zgladil. Nato je model odstranil, upognil podaljšek za kljun in izdelek s šinklcem predal odnaškarju. Ta je z gladko deščico »perezom« do kraja izoblikoval kljun — nos, pogladil notranjo stran strešnika ter ga s šinklca previdno preložil na polico, kjer se je sušil. Ko so bili strešniki že bolj suhi, so jih bočno zložili drugega poleg drugega in z menjajočim se nagibom naložili štiri do šest vrst drugo vrh druge. »Žlebjake«, korce so izdelovali s pomočjo velnice, lesenega napol presekanega valja, ki se je od ročaja proti nasprotni strani počasi ožil, tako da so ga lahko izvlekli izpod glinastega upognjenca in da so se slemenjaki na strehi bolje prekrivali. Opeko so delali do konca septembra (sv. Miha).

Zgornji del ute je bil obit z deskami, tako da močan veter in dež strešnikov pri sušenju nista poškodovala. Na vrhu strehe je bil zračnik (»kukerl«). Zidake so izdelovali v spodnjem delu ute, ki so jo samo ob neurju nekoliko zaščitili z deskami. Opeka se je glede na vreme na zraku sušila dva do štiri tedne. Nato so zidake zložili v spodnji del pečnice, strešnike pa na vrh, razmerje med njimi je bilo približno enako, pol zidakov in pol strešnikov. Strešniki so bili pri sušenju in žganju bolj občutljivi (hitreje so pokali) kot zidaki. Opeko so žgali neprekinjeno tri do štiri dni in noči, nato se je pečnica še dva do štiri dni ohlajala. Najprej so kurili s trdim lesom, ko je bil potreben večji plamen, pa z mehkim. Za 20.000 opek so porabili šest do osem klafter drv, ki so jih kupili od gozdnih posestnikov. Včasih so odkupovali tudi lesena ogrodja opuščenih kozolcev, ut, stara ostrejša hiš idr.

Dve delavki sta na uro napravili 130 do 150 komadov strešnikov. Delali so po deset pa tudi trinajst do petnajst ur na dan. V enem mesecu so naredili poprečno 8 do 10.000 zidakov in 10 do 12.000 strešnikov; to je bila predvidena količina za srednje veliko pečnico. Nekateri posestniki so imeli več (dva do štiri) svojih in najetih ut in peči. Kolikokrat na leto so pečnice napolnili, je bilo v veliki meri odvisno od vremenskih razmer; poprečno so jih napolnili šest do desetkrat. Poljske peči so zgradili v posebnih utah, da so bile varne pred vremenskimi nepravilnostmi. Žganje opeke je bilo posebno zahtevno in občutljivo delo, saj je bil od pravilnega vlaganja in kurjenja odvisen končni uspeh. Opeko so izdelovali večinoma brez predhodnih naročil, le posamezni večji podjetniki so imeli stalne odjemalce. Razumljivo je, da je vladala med malimi izdelovalci in prodajalci opeke konkurenca. Nekdaj so opeko razvažali s konjsko vprego proti Slovenskim Konjicam, Savinjski dolini in Šmarju pri Jelšah. Razmeroma veliko strešnikov so pokupili Savinjčani — »Polanci«. Z izdelovanjem opeke so si nekateri mali kmetje precej opomogli, kupili so si večje posestvo, konje, zgradili novo hišo ipd.

Domač strešnik »handšlager«, bobrovec se na zunaj razlikuje od industrijskega po obliki kljuna, nosa, pa tudi plitvih podolžnih zarez nima. Ljudje so prepričani, da so ročno izdelani, dobro žgani bobrovci trajnejši (70—100 let) kot industrijski. Poprečne mere domačih bobrovcev iz bližnje okolice Celja so bile naslednje: mali bobrovec dolžina 34 cm, širina 18 cm, debelina 1,2 do 1,5 cm; široki bobrovec dolžina 34 cm, širina 28 cm, debelina 1,8 cm. Med domačimi obrtnimi opekarnarji so bili tudi taki, ki so hoteli z manjšo debelino strešnika prištediti material in energijo.

Razlikujemo enojno in dvojno pokrivanje strehe z bobrovcem, po čemer se ravna tudi razmaki med strešnimi latami (14 in 28 cm). Strešnike so polagali na late drugega zraven drugega, zgornja vrsta je prekrivala stična mesta med opekami spodnje vrste. Na začetku ali koncu vsake vrste so morali namesto normalne opeke položiti široko, da je pokrila nastali presledek. Na vrhu strehe so s cementno malto in žico pritrdili slemenjake, žlebjake.

V industrijskih opekarnah pod Golovcem, na Ljubečni in drugod so poleg zidakov izdelovali tudi vlečne bobrovce, korce in zarezničke. Hudinjska opekarna je obratovala več kot 400 let, leta 1975 pa so delo ustavili. Opekarni v Bukovžlaku in na Ljubečni sta se po osvoboditvi združili, proizvodnjo strešnikov pa so opustili že pred dvajsetimi leti. Proizvodnja je bila tehnološko zastarela, strojna oprema iztrošena, trg za mnoge izdelovalce klasične opeke premajhen, zato so se na Ljubečni usmerili na druge zahtevne in iskane proizvode: klinker ploščice in porolitne plošče za oblaganje sten.

Današnja geografska razširjenost bobrovcev se ujema z zgodovinsko. Za ohranitev stavbne dediščine bi bilo potrebno obnoviti proizvodnjo bobrovcev (8,73). Edina opekarna v Sloveniji za to vrsto strešnikov je v Križevcih pri Ljutomeru, v sosednji Hrvaški pa izdelujejo bobrovec v Lepoglavi.

Vzrokov za izumiranje domače obrtne izdelave opeke je bilo več: konkurenca industrijskih strešnikov, davki*, pomanjkanje cenene delovne sile, nove vrste zidakov in strešnikov, ki jih zahteva sodobna gradnja. Na nekdanjo zelo razširjeno domačo opekarniško obrt, ki je pri nekaterih hišah postala že dedna, spominjajo danes le še mnoge razpadajoče ute in poljske peči ter bolj ali manj porasli glinokopi. Danes služijo te ute za spravlanje trave in slame. Vsaj eno dobro ohranjeno uto in pečnico bi morali skupno z orodjem zaščititi kot občinski etnografski spomenik.

V stari Jugoslaviji, pa tudi v prvih petih letih po osvoboditvi, ko je zelo primanjkovalo opeke, so marsikje, kjer v bližini ni bilo primerne gline, izdelovali betonske strešnike. Taki izdelovalci so bili npr. v Mozirju, na Ljubnem, na Rečici ob Savinji, v Lučah in drugod.

S priključitvijo Slovenskega Primorja k SR Sloveniji so se anhovske azbest-cementne kritine hitro razširile po vsej ožji in širši domovini. Dobre strani salonitk in salonitnih valovitih plošč so med drugim naslednje: majhna teža in s tem v zvezi lažje nosilno ogrodje, relativno nižje cene in večja možnost nakupa. Posebno vprašanje predstavljajo arhitektonska skladnost ali neskladnost zlasti

* Davek od dohodka iz gospodarskih dejavnosti plačujejo tudi občani, ki izkoriščajo zemljišče v nekmetijske namene (kopanje peska, gramoza in kamna, žganje opeke, apna, oglja ipd.), če letni dohodek po odbitku stroškov presega 10 % osebnih dohodkov (člen 22).

pri obnovi starih stavb, obstojnost površinskih barv in trajanje kritine. Omejena previdnost ne velja samo za salonitke, temveč bolj ali manj tudi za druge nove kritine. Mnoge novejšje stanovanjske hiše so krite s temno ali živobarvnimi betonskimi trajankami, ki jih izdelujejo v Otiškem vrhu in v Dobruški vasi. Uveljavljajo se tudi nove ploščice na bitumenski osnovi.

V dobrih sto letih so se strešne kritine na celjskem območju precej spreminjale. Slama in skodle se zlasti po osvoboditvi hitro poslavlja in bodo kmalu povsem izginile z naših streh. Ročno lomljenje in obdelovanje škrla je bilo kljub njegovi trpežnosti predrago, zato tudi ni bil posebno razširjen (razen na cerkvah). Zaradi pomanjkanja novih nadomestnih ploščic je s skrilom kritih streh vedno manj. Ročno ali strojno izdelan bobrovec še danes pokriva mnoge stare mestne in vaške hiše, gradove, graščine in cerkve ter ima trenutno med starimi kritinami največ možnosti, da se ohrani. Poskrbeti bo treba za zadostno in kvalitetno industrijsko proizvodnjo bobrovca pa tudi glinastih zareznikov, ki jih naše trgovine v omejenih količinah dobivajo iz vojvodinskih in slavonskih opekarn.

LITERATURA IN VIRI

- ¹ A. Melik 1963: Slovenija I. Ljubljana. Str. 492—558.
- ² F. Sarf 1978: Lesene strehe v Sloveniji. Slovenski etnograf 1976. Ljubljana. Str. 53—74.
- ³ S. Vilfan 1970: Kmečka hiša. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Ljubljana. Str. 559—595.
- ⁴ F. Baš 1970: Gospodarska poslopja. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Ljubljana. Str. 595—610.
- ⁵ F. Baš 1938: Doneski k zgodovini Gornjegrajskega. Časopis za zgodovino in narodoslovje. Str. 1—16.
- ⁶ F. Baš 1928: Kobanski hram. Časopis za zgodovino in narodoslovje. Maribor. Str. 17—42.
- ⁷ A. Ramovš 1955: Skrilasta obrt na škofjeloškem ozemlju. Loški razgledi. Škofja Loka. Str. 81—85.
- ⁸ P. Fister 1984: Obnova kritja streh z bobrovcem. Varstvo spomenikov. Ljubljana. Str. 65—77.
- ⁹ P. Fister 1979: Obnova in varstvo arhitekturne dediščine. Ljubljana.
- ¹⁰ J. Orožen 1971: Zgodovina Celja in okolice. Prvi del. Celje.
- ¹¹ J. Koprivnik 1923: Pohorje. Ljubljana.
- ¹² F. Štukl 1981: Knjiga hiš v Škofji Loki I. Škofja Loka.
- ¹³ P. Blaznik 1973: Škofja Loka in loško gospodarstvo. Škofja Loka.
- ¹⁴ S. Vurnik 1930/31: Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp. Etnolog. Ljubljana. Str. 30—86.
- ¹⁵ R. Ložar 1944: Naselje in zemljišče. Narodopisje Slovencev. Ljubljana. Str. 53—87.
- ¹⁶ A. Leskovec 1967: Pohorski gozd mariborske meščanske srenje. Časopis za zgodovino in narodoslovje. Maribor. Str. 75—81.
- ¹⁷ A. Baš 1967: Gozdni in žagarski delavci na južnem Pohorju. Maribor.
- ¹⁸ A. Sore 1969: Geografija nekaterih delov celjske makroregije. Celje.
- ¹⁹ B. Grafenauer 1965: Zgodovina slovenskega naroda. II. zvezek. Ljubljana.
- ²⁰ J. Karlovšek 1939: Slovenski domovi. Ljubljana.
- ²¹ F. Mušič 1963: Arhitektura in čas. Ljubljana.
- ²² F. Premerl 1983: Gradiva v gradbeništvu. Ljubljana.
- ²³ Ž. Aleksić, R. Kostić 1983: Požari i eksplozije. Beograd.
- ²⁴ A. Hinterlechner-Ravnik 1971: Pohorske metamorfne kamenine. Geologija. Ljubljana. Str. 187—226.
- ²⁵ E. Faninger 1973: Pohorske magmatske kamenine. Geologija. Ljubljana. Str. 271—317.
- ²⁶ I. Gams 1959: Pohorsko Podravje. SAZU. Ljubljana.
- ²⁷ A. Zafošnik 1979: Predpisi o požarnem varstvu. Ljubljana.
- ²⁸ R. Kregar 1947: Naš kamen. I. in II. del. Ljubljana.
- ²⁹ F. Rolle 1857: Geologische Untersuchungen in der Gegend zwischen Weitenstein, Windisch-Gratz, Cilli und Oberburg in Untersteiermark. Jb. Geol. R. A. 8, 401—465. Wien.
- ³⁰ Carl Hiltl 1893: Das Bachergebirge. Klagenfurt.
- ³¹ M. Rupel 1969: Valvazorjevo berilo. Ljubljana.
- ³² D. Meze 1977—81: Nekaj o kmečki hiši hribovskih kmetij v Gornji Savinjski dolini. Celjski zbornik. Celje. Str. 425—463.
- ³³ I. Orožen 1893: Das Dekanat Neukirchen. Maribor.
- ³⁴ I. Orožen 1887: Das Dekanat Drachenburg. Maribor.
- ³⁵ I. Orožen 1889: Das Dekanat Rohitsch. Maribor.
- ³⁶ Poročila župnijskih uradov 1956. Sv. Vid nad Valdekom, Špitalič. Škofijski arhiv. Maribor.
- ³⁷ Osnovna geološka karta 1979 1 : 100 000. Tolmač lista Celje. Beograd.
- ³⁸ Osnovna geološka karta 1978 1 : 100 000. Tolmač lista Slovenj Gradec. Beograd.

VLADIMIR ŠLIBAR

**PRISPEVEK K PROUČEVANJU HRAMOV IN ZIDANIC
V OKOLICI SLADKE GORE IN DOLGE GORE**

Na jugovzhodu celjske regije, kjer se na njeni meji s slovenjebistriško gričevnat svet vzpne nekoliko više v dolgi hrbet Dolge gore, ležita na njenem južnem pobočju Sladka gora in Dolga gora. Seveda nista to edini naselji, sta pa edini večji koncentraciji hiš med številnimi zaselki in saminami v svoji okolici. Za predmet moje obravnave so poleg navedenih pomembna še naselja Jerovska vas, Polžanska gorca in Nova vas.

Med gospodarskimi panogami, ki so bile sestavni del tukajšnjih kmečkih gospodarstev in ponekod tudi eno od osnovnih sredstev za preživljanje, je v teh krajih tudi vinogradništvo. Na vsem zgoraj omenjenem območju pa lahko vidimo kot sestavni del vinogradov tudi vinske kleti — »gorce«. Večina kleti je novih ali obnovljenih, med njimi pa še najdemo stare zidanice in hrame. Kljub dotrajanosti in nezadržnemu propadanju starih tradicionalnih stavb lahko na tem območju še vedno najdemo stavbe, ki nam lahko pričajo o stari gradbeni dejavnosti v teh krajih pod Dolgo goro in s svojo gradbeno zgodovino segajo v čas od druge polovice devetnajstega stoletja do konca druge svetovne vojne.

Ker vsi lastniki vinogradov niso živeli v bližnjih vaseh, so si zaradi lažje obdelave ter za spravlanje orodja in pridelka postavili gorco. Prav tako je lahko bil v gorci tudi bivalni prostor za družino v času največjih del v vinogradu in za družabna srečanja ob različnih priložnostih.

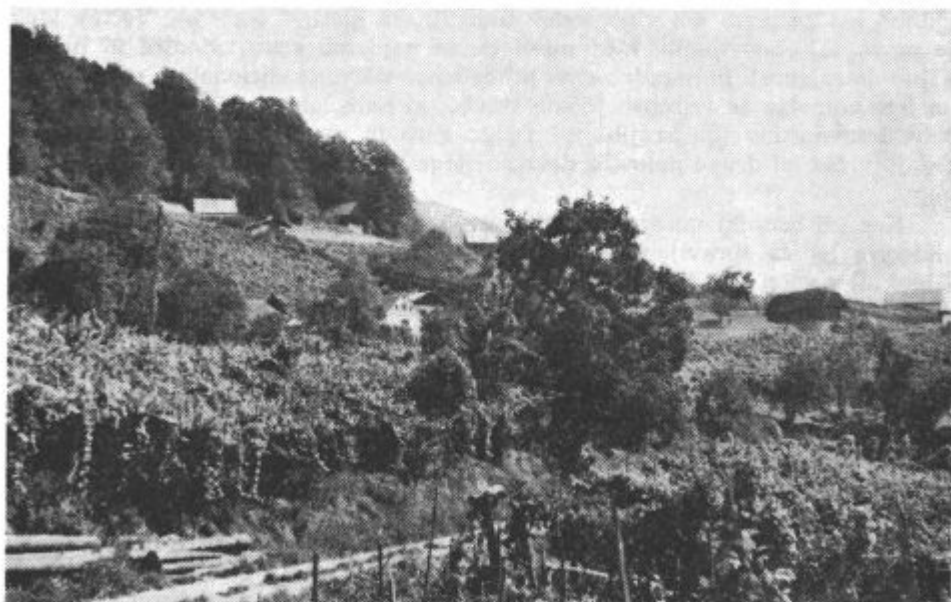
Najpreprostejše kleti na območju so narejene iz lesa, to so preproste lesene stavbice — »hrami«. Naš hram na sliki je narejen iz brun. Stene starejših so bile narejene iz tesanih brun, pri novejših pa so bruna že žagana. Na vogalih so vpeta na lastovičji rep. Nagnjeni teren je izravnán s škarpo in zasut, na to ploščad so nato postavili hram. Spodnja bruna v steni so bila navadno iz trdega hrastovega lesa, druga pa iz mehkega. V prvi prostor pridemo skozi široka enokrilna vrata, ki jih nosijo močni podboji iz tesanih ali žaganih brun. Tukaj stojijo preša, kadi, brente in poleg tega na policah med trami v tem prostoru

tudi različni drugi vinogradniški pripomočki ter orodje. Iz tega prostora so vrata v klet, v njej na gantnarjih stoje sodi za vino.

Če ima prvi prostor strop, je tako kot v drugem narejen iz debelejših desk. Tla v kleti so narejena iz nabite zemlje. Notranjost je navadno opremljena preprosto tako, da so med stropnimi trami police ali so vanje zabiti klini, na katere odlagajo potrebščine in obešajo obleko. Takšni klini obešalniki so lahko zabiti tudi v stene. Za zračenje ima stavba v prvem prostoru nekaj manjših linic. Ostrešje in drugi deli so zbiti s posebnimi lesenimi klini — mozniki. Streha je bila prvotno krita s slamo, sedaj pa z opeko.

Če je bila klet z vinogradom oddaljena od mesta bivališča, so k njej pridizali še sobo — »hišo«. Ta oblika je zelo razširjena. Kmetje so imeli tako pod isto streho poleg kleti in prešnice še sobo, v kateri so imeli tudi peč, ki je navadno niso kurili iz sobe, ampak iz »veže«, ki je bila tudi prostor za prešanje grozdja. Predprostor — veža je bil namreč tisti prostor, ki je nadomestil shrambo za orodje in prešo v prej opisanem hramu. Hram ima samostojen vhod v klet. Poleg kleti lahko kot nadaljevanje stavbe stoji tudi shramba za vozove, ki je postavljena pod isto streho kot vsi drugi prostori.

Stene hrama so včasih narejene iz lesa, obite z ozkimi letvicami ter nato ometane. Tako dobimo vtis, da je stavba narejena iz trdnejšega gradiva. Prav tako so za gradivo uporabljali trdnejše gradivo, kot sta na primer kamen in opeka. Klet, ki je naslednji prostor, je prav tako lahko narejena iz lesa ali kakega drugega gradiva, tako sta pri gradnji sten pod isto streho včasih zastopani dve različni gradivi. Tla v gorci so, odvisno od namena, obdelani različno. V bivalnem prostoru, to je hiši, so tla lesena, medtem ko so v gospodarskem delu stavbe iz nabite zemlje. Strop je v hiši narejen iz desk, ometan in pobeljen.

Vinogradi in gorce, Dolga gora

Stare in nove gorce na Sladki gori

Lesen hram, Sladka gora

Klet in veža imata tukaj isto funkcijo kot oba prostora v prejšnjem hramu, samo da sedaj med njima ni več direktne povezave, ampak imata vsaka svoj vhod.

V »hišo« pridemo iz veže. Notranja oprema je sestavljena navadno iz mize, klopi in stolov. Tukaj je peč in včasih tudi štedilnik, kakšna omarica ali omara in v kotu nad mizo razpelo. Prostor razsvetljujejo tri do štiri okna. Veža ima včasih le majhno okence na zadnji steni nasproti vrat ali pa je sploh brez oken in jo osvetljuje le svetloba, ki pada skozi odprta vrata. Lopa je skladišče za orodje. Tukaj spravljajo kad, če je to prostor, kjer prešajo, poleg tega pa tudi škafe, brente in druge pripomočke. Če je v tem prostoru stiskalnica, veža nima stropa, saj je stiskalnica navadno višja od stropa v sosednjem prostoru. Stare strehe so bile šopaste in krite s slamo, medtem ko imajo novejšje zatrep raven. Tako se je spremenila le streha, medtem ko je ostal spodnji del stavbe takšen kot prej.

Naslednja oblika gorc je bila narejena tako, da že po zunanji obliki spominja na vrhkletno hišo. Zaradi nagnjenosti terena je bil spodnji del kleti delno vkopan v hrib. Vanjo vodijo dvokrilna vrata, za prezračevanje pa ima navadno eno do dve lini v steni. Ob tramih, ki nosijo strop kleti, so dostikrat police za drobne kletarske pripomočke.

V nadstropje pridemo po stopnicah. Ko prideš na gank, se nato zvrste prostori kot pri prejšnji zidanici. Tu je najprej bivalni del s hišo in vežo, v kateri so, če bivalni del ni ločen od gospodarskega, preša in druge potrebščine. Od tu teče mošt po cevi v klet, prej pa so ga tja nosili v vedrih ali s škafi. Poleg tega prostora je bila hiša s pečjo, kjer je družina v času največjih del lahko tudi prebivala.

Če je bila zidanica deljena v bivalni del in gospodarski, so v tem prvem delu dva ali trije bivalni prostori. Prvi prostor je bila veža s kuhinjo, če le-ta ni bila ločena od veže. Če je bila kuhinja ločena, je imela včasih še en izhod

Propadajoča gorca, Sladka gora

Gorca s podaljšanim gospodarskim delom, Sladka gora

na drugi, zadnji strani hiše. Tukaj je bilo navadno tudi manjše okence. V tem prostoru je bilo ognjišče, od tukaj so kurili peč v »hiši«. Kamen in isteje so ostale še do danes, vendar so jih zaprli z dvojnimi vratci. Namesto kuhanja v peči ali na ognjišču je sedaj v uporabi štedilnik. Prav tako so v tem prostoru tudi najosnovnejši kuhinjski pripomočki in druga oprema (miza, stol itd.). Iz veže na desno je hiša, ki je osrednji bivalni prostor. Tako sta bili dve tretjini prostora zgoraj izkoriščeni za bivanje, spodnji del pa je bil v celoti ali delno namenjen gospodarski dejavnosti (klet).

Ker so bile gorce le občasno naseljene, so bile zato opremljene le za krajše bivanje. Notranja oprema hiše je bila pogosto le miza, klopi in stoli ter včasih postelja in skoraj obvezno peč, v novejšem času pa tudi štedilnik, ki je stal lahko v hiši ali v lopi. Gorca je bila opremljena le z najnujnejšimi gospodinjskimi potrebščinami, saj jih za občasno bivanje niso veliko potrebovali, po potrebi pa so posodo, kozarce, steklenice in drugo prinesli od doma.

Popolnoma drugače je bilo, če je bila stavba naseljena in je v njej prebival najemnik, navadno so to bile starejše ženske, ki so namesto najemnine pomagale pri delu v vinogradu. V tem primeru je bilo poslopje vedno deljeno v bivalni in gospodarski del. V bivalnem delu je bila v veži kuhinja, ki je bila zaradi stalne naseljenosti tudi bolj opremljena. Prav tako je bila bolj opremljena tudi »hiša«. Ponekod, kjer so imeli večje zidanice, so poleg veže in hiše naredili še manjšo sobico, ki je bila lahko spalnica ali pa shramba.

Če je bila gorca stalno naseljena, je imela poleg obveznega prostora s prešo še manjši gospodarski del, kjer je bil hlevček za prašiča, manjši prostor za spravlanje krme in med zadnjima stebroma na ganku lahko tudi rante za sušenje krme. Lahko pa je bil ta del samo obit z deskami.

Spodnji del zidanice je bil navadno zidan (kamen in malta), zgornji del pa kot prejšnji lahko tudi iz brun in nato ometan ali pa zidan. Kljub temu da so bile nekatere kleti zidane, je razpored prostorov ostal isti kot pri starejših vzornicah. V novejšem času so zaradi požarne varnosti ponekod naredili dimnike tako, da se dim iz peči ne vali več direktno pod streho.

Po drugi svetovni vojni so se z novimi časi in novimi zahtevami začeli uveljavljati tudi novi načrti za zidanice. Zidanice počasi izgubljajo svojo prvotno funkcijo, ki je bila predvsem shranjevanje vina in vinogradniških pripomočkov, zato pa se je spremenil tudi klasični tloris zidanice. Površina kleti se v sorazmerju s številom trt v vinogradih ni pretirano povečala, na njihov račun pa se je povečal bivalni prostor. Ker precejšnjemu številu »vinogradnikov« vino ni več poglavitni ali vsaj pomembni vir dohodka, ampak le rekreacija in delo v vinogradu in vrtu okoli zidanice le sprostitev, se zidanice vedno bolj spreminjajo v stanovanja ali manjše stanovanjske hiše z obvezno »kmečko« ali družabno sobo. Stara tradicionalna zidanica pa bo zaradi dotrajanosti počasi izginila iz naših vinogradov.

POVZETEK

V krajih pod Dolgo goro v bližini Šmarja pri Jelšah še danes obstajajo priče stare gradbene dejavnosti. Ker je bilo v teh krajih vinogradništvo ena od panog ljudskega gospodarstva, so v zvezi z njim in iz različnih vzrokov v vinogradih nastajale zidanice in hrami — »gorce«.

Med najpreprostejšimi oblikami hramov so preproste lesene stavbice, narejene iz tesanih ali žaganih brun, ki so deljene v dva prostora. V prvem je shramba za prešo, kad, brente in druge pripomočke, v drugem pa je klet za vino.

Če je bilo bivališče bolj oddaljeno, so po potrebi prizidali še »hišo« in »šupo«. Notranja oprema je bila v zidanici preprosta in je navadno obsegala le mizo, stole, klopi, omaro ali omarico, razpelo v kotu nad mizo in najosnovnejši gospodinjski inventar. Taka zidanica je imela predprostor »vežo«, v kateri so bile stiskalnica, kad, brente in druge potrebščine. Od tukaj so kurili peč v hiši.

Naslednja oblika zidanic je bila podobna vrhkletnim hišam, saj so bili zgoraj obsežnejši stanovanjski prostori in del gospodarskih (spredaj so bili stanovanjski prostori, nato sledi prešnica ali kak drug gospodarski prostor, na koncu pa hlevček za prašiča). Spodaj je klet za vino.

Oprema zidanice je bila odvisna od tega, ali je zidanica bila naseljena ali ne. V zidanicah so namreč včasih stanovale starejše ženske, ki so gospodarju pomagale pri obdelavi vinograda.

Sedaj se pri gradnji novih zidanic, kljub večjemu številu trt, vedno bolj širi stanovanjski del na račun kleti in gospodarskih prostorov.

V članku predstavljam nekaj tipov starejših zidanic, ki se pojavljajo v krajih pod Dolgo goro, to je v okolici Sladke gore in Dolge gore. Zidanice so zanimive, saj se tukaj pojavlja cela paleta tipov, od takih, ki so še preproste, lesene, do tipov, ko so že podobne pravim stanovanjskim hišam v malem. Prav tako nam te stavbe lepo predstavljajo eno izmed zvrsti starih gradbenih dejavnosti v teh krajih.

ZORAN TRATNIK

**PREGLED IN ANALIZA RAZISKOVALNE
IN INOVACIJSKE DEJAVNOSTI V OBČINI CELJE**

(Obdobje 1975—1983)

Poročilo obravnava raziskovalno in inovacijsko dejavnost v občini Celje od l. 1975 naprej in naj služi kot gradivo za izdelavo načrtov za naslednje srednjeročno obdobje.

S poročilom želimo kritično oceniti obseg in rezultate raziskovalnega dela, v kakšni meri služijo prizadevanjem pri razvoju občine in prestrukturiranju gospodarstva.

1. Raziskovalna dejavnost v okviru RSS (od l. 1975 naprej)

V prejšnjem srednjeročnem obdobju smo raziskovalno dejavnost financirali samo prek Raziskovalne skupnosti Slovenije (RSS). Tudi iz naše občine so posamezni raziskovalci izvajali naloge v okviru raziskovalnega programa RSS. V novem srednjeročnem obdobju 1981—85 so se raziskovalne skupnosti reorganizirale, oblikovali smo občinski raziskovalni program in ga financirali z združenimi sredstvi v okviru ORS.

1.1. Raziskovalne naloge v okviru RSS:**L. 1975**

»Merjenje karakteristik majhnih hladilnih strojev«, P. Petru, Klima Celje.

»Zgorevanje dolgoplamenih premogov v sodobni konstrukciji kurišča kotlov kapacitete 10.—40.000 kcal«, Z. Božič, EMO Celje.

»Modul in proporc v arhitekturi«, D. Samec, posameznik.

»Arheološka izkopavanja na Rifniku«, L. Bolta, Pokrajinski muzej Celje.

»Raziskovanje arheoloških ostalin območja Starega gradu«, Z. Harej, Zavod za spomeniško varstvo Celje.

L. 1976

»Arheološke raziskave na poznoantični naselbini na Rifniku«, L. Bolta, Pokrajinski muzej Celje.

»Arheološke preiskave stavbnega razvoja Celjskega gradu«, Z. Harej, Zavod za spomeniško varstvo Celje.

L. 1977

»Model energetske bilance mesta«, A. Jarh, Razvojni center Celje.

»Daljinsko ugotavljanje energetskih izgub«, A. Jarh, Razvojni center Celje.

»Dielektrični papirji«, D. Jarh, Aero Celje.

»INDOK centri in kartografska informacija«, M. Gubenšek, Razvojni center Celje.

»Bibliografija ZILLIER ZEITUNG 1886.—1937.«, V. Novak, Osrednja knjižnica Celje.

»Arheološka izkopavanja na Rifniku«, L. Bolta, Pokrajinski muzej Celje.

»Celjska zbirka starih grafik«, M. Moškon, Pokrajinski muzej Celje.

»Raziskovanje arheoloških ostalin na starem gradu Celje«, Z. Harej, Zavod za spomeniško varstvo Celje.

»Uporaba fotogrametrije pri iskanju prometno tehničnih rešitev«, M. Lipičnik, Razvojni center Celje.

L. 1978

»Raziskave talilnih lepil«, V. Birsa, Aero Celje.

»Arheološka izkopavanja na Rifniku«, L. Bolta, Pokrajinski muzej Celje.

L. 1979

»Arheološka izkopavanja na Rifniku«, L. Bolta, Pokrajinski muzej Celje.

»Gradnja energetske racionalnih stanovanj in sanacija energetske neracionalnih stanovanj«, (S. Krese, P. Novak, A. Bilc, A. Jarh), Razvojni center Celje.

»Informativni sistem v stanovanjskem gospodarstvu z modelno izvedbo finančno-tehničnega podsistema«, (B. Bergant, A. Primožič), Razvojni center Celje.

L. 1980

»Model sanacije ozračja«, (skupina avtorjev), Zdrav. center Celje.

»Zemljiška knjiga in zemljiški kataster«, (A. Brvar, J. Olup, M. Gubenšek), Razvojni center Celje.

»Informacijski sistem v stanovanjskem gospodarstvu z modelno izvedbo finančno-tehničnega podsistema«, (A. Primožič, B. Bergant), Razvojni center Celje.

L. 1981

Nismo imeli raziskovalnih nalog.

L. 1982

»Projekt avtomatizacije vzdrževanja tehničnega in knjigovodskega dela katastrskega aparata ter zemljiške knjige«, (M. Gubenšek, Berce), Razvojni center Celje, Raziskovalna enota.

Interdisciplinarni program PORS: Model sanacije ozračja«, (skupina avtorjev), Razvojni center Celje, RE.

— »Analiza in ocena dolgoročnih razvojnih možnosti slovenskih regij«, Inštitut za ekonomska raziskovanja Ljubljana. Razvojni center Celje 1982.

L. 1983

»Projekt avtomatizacije vzdrževanja tehničnega in knjigovodskega dela katastrskega aparata ter zemljiške knjige«, Razvojni center Celje, Raziskovalna enota.

Interdisciplinarni program PORS: »Model sanacije ozračja«, (skupina avtorjev), Cinkarna Celje.

Prestrukturiranje gospodarstva na občinski ravni — metodološki vidik«, Razvojni center Celje, 1983.

»Ekonomski vidiki uvajanja informatike«, Razvojni center Celje, 1983.

1.2. V tem obdobju (l. 1975—1983) je Geološki zavod Ljubljana v občini Celje izvršil naslednje raziskave:

- »Hidrogeološke raziskave termalne vode v Dobrni«,
- »Triasne plasti na listu Celja«,
- »Geološke raziskave opekarskih in keramičnih glin na območju občine Celje in Šentjur«,
- »Gline Ljubečne«,
- »Geohidrološke raziskave in opredelitve vodnih zalog Spodnje Savinjske doline«,
- »Hidrološke raziskave karbonatnega masiva med Stenico in Konjiško goro«.

1.3. Poleg omenjenih raziskav so v okviru sredstev RSS za potrebe OZD naše občine izvajali raziskovalne naloge tudi inštituti (npr. Metalurški inštitut, Inštitut Jožef Štefan, Inštitut B. Kidrič in drugi).

Sredstva RSS za posamezne raziskovalne naloge so bila zelo različna, npr. za humanistične raziskave niso presegla nekaj 10.000 din, medtem ko so sredstva za druge naloge bila tudi nad nekaj milijonov din (npr. za »model sanacije ozračja«). Sofinanciranje raziskovalnih nalog s strani OZD je znašalo okrog 50 % skupnih sredstev nalog.

V okviru RSS so naše OZD prejele tudi kredite za uvajanje inovacij v proizvodnjo, podatke o tem bomo navedli v drugih poglavjih.

1.4. Sredstva, ki smo jih združevali v okviru raziskovalnih skupnosti, prikazuje naslednja tabela:

v 000 din

Leto	za RSS + PORS	za ORS	od ORS za skupni program
1976	11,284	—	—
1977	16,959	—	—
1978	28,752	—	—
1979	34,224	—	—
1980	39,057	—	—
1981	56,058	4,554	0,303
1982	79,868	6,065	0,545
1983	99,829	7,621	0,740

2. Raziskovalna dejavnost v okviru ORS in v občini

V ORS smo se reorganizirali v skladu z Zakonom o raziskovalni dejavnosti v letu 1980 in od leta 1981 združujemo sredstva tudi za izvajanje »občinskega« raziskovalnega programa. V Celju smo organizirali izvajanje velikega raziskovalnega projekta »Model sanacije ozračja« že v letu 1980, ki so ga sofinancirale OZD iz občine, RSS in drugi sofinancerji. (ORS je projekt sofinancirala v naslednjih letih).

V srednjeročnem načrtu ORS za obdobje 1981—1985 smo opredelili raziskovalni program v treh raziskovalnih projektih:

- »prestrukturiranje celjskega gospodarstva«,
- »dolgoročno načrtovanje, energetika«,
- »varstvo okolja«.

Na osnovi razpisa v začetku izvajanja srednjeročnega programa smo uspeli pridobiti izvajalce za celoten program le prvemu projektu, to je za »prestrukturiranje«. Pri drugih dveh projektih smo se odločili, da podpiramo izvajanje tudi posameznih raziskovalnih nalog, če se ujemajo s sprejetim programom za srednjeročno obdobje. Glede na razpoložljiva sredstva, vseh treh raziskovalnih projektov v celoti ne bi zmogli financirati. Posamezne raziskovalne projekte spremljajo, usklajujejo in ocenjujejo projektni sveti.

2.1. V letih 1980, 1981, 1982 in 1983 so bile zaključene naslednje raziskovalne naloge:

— »Model sanacije ozračja — I. faza«, to je bil raziskovalni projekt, sestavljen iz šestih raziskovalnih nalog, izvajali so ga od X. 1980 do XII. 1982; koordinator projekta je bil ZCC.

— »Prestrukturiranje celjskega gospodarstva — I. faza«, projekt je bil sestavljen iz šestih raziskovalnih nalog, izvajali so ga v letu 1981 in letu 1982; koordinator projekta je bil Razvojni center Celje.

— »Dolgoročna oskrba Celja in Žalca s toplotno energijo«, nalogo so izdelali v letih 1981 in 1982; izvajalec naloge je bil Inženirski biro Elektroprojekt iz Ljubljane.

— »Izkoriščanje odpadne toplote dimnih plinov Železarne Štore, EMA in Cinkarne«, nalogo so izvajali v letih 1981, 1982 in 1983; nosilec prvega dela naloge je bil EMO Celje, drugega dela Cinkarna Celje.

— »Informacijski center za tehnične in tehnološke informacije«, nalogo so izvajali v letu 1983 in v letu 1984, izvajalec raziskave je bil Razvojni center Celje.

— »Raziskave hrupa v Celju«, nalogo so izdelali v letu 1981 in letu 1982 na Inštitutu za varstvo pri delu Maribor.

2.2. Raziskave, ki so v teku:

— »Model sanacije ozračja — II. faza«, nosilec in koordinator raziskave je Cinkarna Celje.

— »Prestrukturiranje celjskega gospodarstva — II. faza«, koordinator raziskave je Razvojni center Celje.

— »Hidrogeološke raziskave med Stenico in Konjiško goro«, nosilec raziskave je Geološki zavod Ljubljana.

— »Smotno ravnanje s trdnimi odpadki«, nosilec raziskave je EMO Celje.

2.3. Pregled financiranja raziskav:

2.3.1. Raziskave, ki so zaključene:

Naloga	Sredstva ORS	Sofinancerji	Skupaj
»Model sanacije ozračja — I. faza«	1,169.208	9,626.766*	10,795.974
»Prestrukturiranje — I. faza«	4,000.000	500.000	4,500.000
»Dolgoročna oskrba«	1,100.000	1,300.000	2,400.000
»Izkoriščanje odpadne toplote«	500.000	500.000	1,000.000
»Informacijski center«	700.000	149.200	849.200
»Raziskave hrupa«	150.000	—	150.000
Skupaj	7,619.208	12,075.966	19,695.174

* (sredstva RSS in PORS — 5,987,418 din).

2.3.2. Raziskave, ki jih izvajajo:

Naloga	Sredstva ORS	Sofinancerji	Skupaj
»Prestrukturiranje — II. faza«	10,241.000	85,656.000	95,897.000
»Hidrogeološke raziskave«	1,000.000	6,000.000	7,000.000
»Model sanacije ozračja«	775.000	2,745.000*	3,520.000
»Ravnanje s trdnimi odpadki«	600.000	600.000	1,200.000
Skupaj	12,616.000	95.001.000	107.617.000

* (sredstva PORS — 900.000 din).

2.4. Poleg raziskav, ki so jih raziskovalci v naši občini izvajali prek raziskovalnega programa RSS, PORS in ORS, moramo omeniti še raziskave v Zdravstvenem centru Celje. Iz njihove bibliografije povzemamo, da je samo v času od 1975—1981 36 avtorjev objavilo 34 samostojnih publikacij in 106 znanstvenih in strokovnih člankov doma ter v svetu.

2.5. Mladi raziskovalci, učenci srednjih in osnovnih šol, sicer ne izdelujejo raziskovalnih del visokošolske stopnje, vendar ta dela kvalitetno obravnavajo mnoge probleme naše občine in širše regije. Od leta 1979 pa do letošnjega 1984. leta so izdelali 168 raznih raziskovalnih nalog in inovacij. Podrobnejša poročila sestavljamo vsako leto in z njimi seznanjamo vse zainteresirane v občini.

2.6. Ne smemo tudi mimo raziskovalnih del, ki jih izvajajo študentje v okviru visokošolskega študija. To so diplomska in magistrska dela ter doktorske disertacije. Pregleda nad temi deli nimamo, ocenjujemo pa, da letno diplomira na II. stopnji visokošolskega študija približno 100 študentov, na III. stopnji in pri doktoratih po 3—4 strokovnjaki letno. Na osnovi nagradnih razpisov ORS, s katerimi želimo spodbuditi in usmerjati študente, da za diplomska dela izbirajo teme s področja naše občine in regije ter strokovnih področij naših OZD, smo nagradili naslednja raziskovalna dela:

»Oblikovanje politike TOZD veleprodaje v Kovinotehni Celje«, R. Majcen, II. stopnja, VEKŠ Maribor,

»Studija prometne ureditve ožjega območja mesta Celja«, M. Mrovlje, II. stopnja, FAGG Ljubljana,

»Vstop v mesto — mestna vrata« (primer Celja), B. Radšel, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Konstitucija ternernega diagrama F-C-Su«, M. Doberšek, III. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Uveljavljanje funkcije planiranja in razvijanja izdelkov v DO EMO«, M. Pešec, III. stopnja, Univerza v Mariboru,

»Informacijski sistem za analizo, kontrolo in upravljanje z voznim parkom« (primer Izletnika), J. Berce, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Opis jezika praktično sporazumevalnih in uradovnih besed med NOB« (gradivo Muzeja revolucije v Celju), N. Petrovec, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Optimiranje delovnih pogojev pri obdelavi domačih jekel s frezanjem«, S. Stepišnik, II. stopnja, Univerza v Mariboru,

»Sistem vzdrževanja strojne opreme v Ingradu«, J. Polšak, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Priprave kotlovske vode v napravi z ionskimi izmerjevalci«, K. Dolžan, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Respirometrija aktivnega blata«, A. Kopušar, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Merjenje prispevka delovne skupnosti k dohodku TOZD« (primer TO-PER), M. Kozmus-Pusarjeva, II. stopnja, Univerza v Mariboru,

»Analiza ekonomskih odnosov s tujino v DO AERO«, M. Cestnik, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Oblikovanje gledaliških plakatov« (primeri SLG Celje), J. Domjan, II. stopnja, Visoka šola za uporabno umetnost na Dunaju,

»Ovrednotenje primarne produkcije peritofona v Savinji«, A. Uršič, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Pokušaj samoubistva shisofrenih bolesnika« (podatki bolnikov iz Vojnika), M. Vrtič, III. stopnja, Univerza v Zagrebu,

»Mladi in prosti čas — socialne razlike v preživljanju prostega časa« (anketa med mladino Celja), G. Tratnik, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Fran Roš — življenje in delo«, C. Kavčičeva, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Kontaktni alergijski dermatitis u svetlu profesionalnog ostećenja kože u široj celjskoj zdravstvenoj regiji«, K. Godinova, III. stopnja, Univerza v Beogradu,

»Digitalni programator za žarilne peči« (iz Železarne Štore), M. Jošt, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Izdelava orto fotonačrtov in njihova uporaba v kombinaciji s temeljnimi topografskimi načrti 1:5000 in preglednimi katastrskimi načrti 1:5000«, D. Stepišnik-Perdih, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Avtomatizacija podajalne naprave za podajanje praznih vreč na tehtnici na polnilni liniji«, P. Božnik, II. stopnja, Univerza v Mariboru,

»Tvorba oblog pri nevtralizaciji žveplene kisline«, B. Stepišnik, II. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Fotopolimerizacija veziva za sistem ofset štamparskih boja« (Cinkarna), L. Matavulj-Tukaričeva, III. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Raztopinski akrilatni polimeri za lepila« (Aero), B. Založnik, III. stopnja, Univerza v Ljubljani,

»Simuliranje procesa pridobivanja žveplove kisline«, M. Homšek, P. Blagotinšek, D. Bikić, II. stopnja, Univerza v Mariboru.

2.7. Raziskovalno dejavnost za potrebe industrijskih OZD v naši občini opravljajo tudi profesionalne organizacije izven občine. S temi raziskovalnimi organizacijami so naše OZD povezane tudi z dolgoročnimi samoupravnimi sporazumi o raziskovalnem delu. Naj omenimo najpomembnejše:

— Cinkarna Celje: Metalurški inštitut v Ljubljani, Inštitut Jožef Štefan v Ljubljani, Kemični inštitut B. Kidrič,

— Železarna Štore: Metalurški inštitut v Ljubljani, Univerza — FNT v Ljubljani, Univerza — Fak. za stroj. v Ljubljani,

— EMO Celje: Univerza — Fakulteta za strojništvo v Ljubljani,

— AERO Celje: Kemijski inštitut v Ljubljani, Inštitut za papirništvo v Ljubljani.

Nekatere od teh povezav imajo tudi značaj skupnega dolgoročnega planiranja raziskovalnega dela, npr. Železarna Štore in Metalurški inštitut. Te oblike sodelovanja bi lahko povezali z delovanjem PORS, kar bi dalo tem raziskovalnim skupnostim večji pomen in veljavo. Del teh raziskovalnih nalog se sofinancira tudi s sredstvi RSS in PORS, kar smo omenili že v 1. poglavju.

3. Inovacijska prizadevanja v občini

Opisali smo že raziskovalno dejavnost, kot smo jo lahko registrirali v raznih dokumentih in analizah. Inovacije so rezultat raziskovalne, predvsem pa razvojno raziskovalne dejavnosti, zato bomo naslove nekaterih razvojno raziskovalnih nalog v tem poglavju ponovno omenili. Naslove večjih realiziranih inovacij iz OZD naše občine smo povzeli: iz poročil RSS in Ljubljanske banke (kreditiranje), iz poročil nagradne akcije »Inovator Celje«, v kateri smo po našem mnenju zajeli najpomembnejša inovacijska dogajanja v zadnjih letih v naši občini, in iz projekta prestrukturiranje celjskega gospodarstva«.

3.1. Kreditiranje razvojnih raziskav in uvajanje inovacij v proizvodnjo:

L. 1975 (RSS + LB)

»Sistem sestavljivega pohišva«, LIK Savinja.

L. 1976

—

L. 1977 (RSS + LB)

»Uvedba litine za hidravliko«, Železarna Štore,

»Polindustrijska naprava za čiščenje iztoka Žepine«, Cinkarna.

L. 1978

—

L. 1979 (RSS + LB)

»Študij nanašalnih sistemov za papirje in folije«, Aero.

L. 1980 (RSS + LB)

»Digitalna tehtnica za trgovine in pošte«, Libela.

L. 1981

—

L. 1982 (LB — Splošna banka Celje)

»Gorilniki za plin«, Libela.

L. 1983 (LB — Splošna banka Celje)

»Uvajanje domačega motorja v traktor«, Železarna Štore,

»Racionalizacija transporta«, Emo.

L. 1984 (LB — Splošna banka Celje)

»Proizvodnja podajalnih sistemov« (iz projekta »P«), Emo,

»Racionalizacija transporta, ločevanje in predelave odpadkov« (iz projekta »P«), Emo,

»Krmilni venci kot vlečni mehanizmi« (iz projekta »P«), Železarna Štore,

»Uvajanje novih proizvodnih programov s področja nekovin (iz projekta »P«), Opekarna Ljubečna,

»Usvajanje kromanitnih valjev«, Železarna Štore,

»Razvoj srednjefrekvenčne peči za taljenje železnih in barvastih kovin«, Železarna Štore,

»Uvajanje domačega motorja moči 100 KM v traktor«, Železarna Štore,

»Usvajanje sinhroniziranega menjalnika za traktor«, Železarna Štore.

Kreditiranje uvajanja inovacij v proizvodnjo poteka od l. 1982 s strani LB — Splošne banke Celje. Podatki so naslednji:

L. 1982

Odobren kredit za 6 inovacij v skupnem znesku 15,600.000 din, inovacija iz Libele — 2,800.000 din.

L. 1983

Odobren kredit za 4 inovacije v skupnem znesku 15,150.000 din, inovacija Železarne — 3,250.000 din, inovacija EMA — 5,400.000 din.

L. 1984

Odobren kredit za 10 inovacij v skupnem znesku 49,700.00 din, od tega OZD naše občine 37,084.000 din.

3.2. V projektu »prestrukturiranje« imamo 7 modelnih projektov, ki imajo značaj inovacij, nekatere smo že omenili, ker jih sofinancira banka s krediti. To so:

»Avtomatsko vodenje linije za proizvodnjo ofset tiskarskih plošč z možnostjo vključitve mikroračunalnika v zaprt regulacijski krog«, Cinkarna,

»Aktivni pigmenti na osnovi bentonitov«, Cinkarna, Aero, Montana,

»Uvajanje novih proizvodnih programov s področja predelave nekovinskih rudnin«, Opekarna Ljubečna,

»Proizvodnja podajalnih sistemov pri predelavi pločevine s posameznimi obdelovalnimi enotami«, EMO,

»Racionalizacija transporta, ločevanje in predelave odpadkov«, EMO,

»Krmilni venci kot vlečni mehanizmi transportnih vozil in kmetijske mehanizacije«, Železarna Štore,

»Model zasledovanja kvalitetnih premikov v prestrukturiranju celjskega gospodarstva«, Razvojni center.

3.3. Z nagradno akcijo »Inovator Celje« smo ugotovili in nagradili naslednje večje inovacije:

L. 1976:

»Elektronska naprava pri tehtnicah«, Libela,

»Sistem montažnih betonskih sendvič elementov«, Ingrad.

L. 1977:

»Razvoj proizvoda in tehnologije papirja za elektrostatsko kopiranje«, Aero,

»Uporaba odpadnega ferosulfata«, Cinkarna,

»Razvoj in proizvodnja kovinskih kontejnerjev«, EMO,

»Razvoj elektronske tehtnice«, Libela,

»Razvoj in proizvodnja specialnih hlevskih tlakov«, Opekarna Ljubečna,

»Razvoj TRIMVITA«, Etol.

L. 1978:

»Obojestranski tesnilni trak in obojestranski lepilni trak«, Aero,

»Tehnologija izdelave ofsetnih plošč iz zvitka«, Cinkarna.

L. 1979:

»Centrifugalni ventilator z regenerativnim izkoriščanjem odpadne toplote«, Klima,

»Proizvodnja montažnih elementov«, Ingrad,

»Dielektrični papirji«, Aero.

L. 1980:

»Izdelava votlih brezšivnih profilov za zlatarski nakit«, Zlatarna,

»Razširitev odpraševalne naprave v jeklarni«, Železarna Štore,

»Nova proizvodnja ekspres srečk jugoslovanske loterije«, Aero,

»Konstrukcija in razvoj specialnih kotlov na trdna goriva«, EMO,

»HOT-MELT lepila za proizvodnjo samolepilnih materialov«, Aero.

L. 1981:

Novi izdelki — inovacije: kotlovskega programa«, EMO,

»Tiskarske barve — blokator za AC«, Aero,

»Izdelava dveh novih vrst termo občutljivih papirjev«, Aero,

»Postopek destilacije odpadnih topil iz proizvodnje«, Aero,

»Tehnologija upraševanja sadja in prašnatih arom«, Etol,

»Regulacijski sistem ventilatorjev za objekte živinskih farm«, Klima.

L. 1982:

»Avtomatizacija industrijske dvojne tehtnice s pomočjo elektropnevmatskega krmila«, Libela,

»Novi kemični izdelki grafičnega programa«, Cinkarna,

»Uvedba tehnologije proizvodnje karamela«, Etol,

»Razvoj celovitega programa za opremo zobotehničnih laboratorijev«, Zlatarna,

»Sprememba valjanja debelo ploščatih in široko ploščatih profilov«, Železarna Štore.

L. 1983:

»Sistem projektiranja in gradnje prilagodljivih stanovanj«, Ingrad,

»Konstrukcija iz armiranobetonskih ploskovnih prefabrikatov za kmetijske in druge objekte«, Ingrad,

»Optimizacija termične obdelave valjev«, Železarna Štore,

»Razvoj in proizvodnja mikrokapsul za samokopirne papirje«, Aero,

»Študij in izdelava kislinsko odpornih lepil«, Cinkarna,

»Fotopolimerizacija veziva za sistem ofset tiskarskih barv«, Cinkarna,

»Raztopinski akrilatni polimeri za lepila«, Aero,

»Nova dentalna zlitina«, Zlatarna,

»Izkoriščanje odpadne toplote na S-kislini«, Cinkarna,

»Projektiranje in izdelava dvovaljnih ravnalnih strojev in inoviranje tehnologije na jeklovleku«, Železarna Štore.

3.4. V OZD izvajajo še vrsto razvojno raziskovalnih nalog, ki še niso zaključene in jih v tem pregledu nismo zajeli. Podatke o stanju v OZD na področju razvojno-raziskovalne dejavnosti povzemamo iz ankete, ki so jo izvedli izvajalci raziskovalne naloge v okviru projekta »P« — »model zasledovanja kvalitentih premikov v prestrukturiranju celjskega gospodarstva«. Podatki so zbrani za vse OZD, ki imajo organizirano RR dejavnost (za l. 1983):

OZD	Kadri v RR-oddelkih ir., mag., VS in Viš.	Vlaganja v lastno RR-dejavnost % od dohodka	Vlaganja v lastno RR-dejavnost v 000 din
ZELEZARNA	20	1,02	33.201
CINKARNA	15	0,80	23.680
EMO	40	3,85	54.500
AERO	33	4,41	111.787
LIBELA	13	3,50	13.600
ETOL	7	2,00	11.871
ŽIČNA	5	2,00	5.394
KLIMA	5	5,98	17.853
ZLATARNE	6	2,27	19.530
METKA	2	1,50	—
Skupaj:	146		219.416

Podatki niso popolnoma primerljivi zaradi različnega gledanja na to, kaj je RR dejavnost.

Struktura kadrov je naslednja: 7 dr. in magistrov, 89 VS in 57 Viš.

Primerjava z l. 1981 (83 : 81) kaže, da se je število zaposlenih v RR dejavnosti povečalo z indeksom 124 %.

Kljub temu da imajo nekatere OZD sorazmerno visoko število razvojno raziskovalnih delavcev, so le-ti tudi po TOZD in jih je v skupnem razvoju malo.

Raziskovalne enote, ki so organizirane po zahtevah Zakona o raziskovalni dejavnosti, imajo v Emu, Razvojnem centru, Cinkarni in Aeru.

3. 5. Množična inventivna dejavnost (MID)

Poročila o rezultatih množične inventivne dejavnosti izdelujemo vsako leto in z njimi delegate seznanjamo. Kljub temu navajamo nekaj podatkov:

Število inv. predlogov	1980	1981	1982	1983
Izumi	5	5	3	2
Tehnične izboljšave	278	226	237	316
Koristni predlogi	262	394	257	260
Skupaj	545	625	497	578

Število in struktura inovatorjev v letu 1983:

Stopnja izobrazbe	število	%
VS + Viš	119	18,7
SS	240	37,8
VK in VKV	228	35,8
PK in NK	49	7,7
Skupaj	636	100,0

Delež inovatorjev med zaposlenimi v letu 1983:

	Število zaposlenih	Število inovatorjev	%
Železarna	3.579	136	3,8
Aero (v Celju)	1.536	83	5,4
Cinkarna	2.322	48	2,1
EMO	3.052	60	2,0
Libela	996	158	15,9
V občini (gospodarstvo)	32.792	636	1,9

V letu 1983 je znašala gospodarska korist od inovacij:

— od izumov	3,297.000 din
— od tehničnih izboljšav	188,600.000 din
— od koristnih predlogov	42,528.000 din
Skupaj	234,425.000 din

Če upoštevamo le OZD iz občine (Aero, Ingrad), je skupna gospodarska korist nekoliko nižja — 180,006.000 din.

Primeri najvišjih gospodarskih koristi in izplačanih nadomestil pri posameznih inovacijah MID v letu 1983:

	Gospodarska korist v din	Posebno nadomestilo v din
Aero	39,250.190	503.900
Železarna Štore	12,118.849	118.050
Cinkarna	9,709.000	305.747
EMO	6,194.344	184.017
LIK Savinja	4,340.808	347.272

Gospodarski pomen inovacij MID v letu 1983:		% od dohodka	
Železarna Štore	2,7	Libela	1,1
Aero	1,3	Etol	1,5
Cinkarna	1,2	Občina	0,65

Inovatorji so organizirani v svojih »društvih izumiteljev in avtorjev tehničnih izboljšav«: v Železarni, Aeru, Cinkarni, Libeli in Emu. V teh OZD (in delno v Ingradu) imajo tudi profesionalne referente za inovacijsko dejavnost. V teh šestih OZD je 86 % vseh inovatorjev v občini, ki so v letu 1983 ustvarili 96 % vse gospodarske koristi v občini.

4. Razprave in zaključki

V prvem in drugem poglavju tega poročila smo skušali prikazati celotno raziskovalno dejavnost v občini za daljše obdobje, da dobimo pregled, s kakšnimi raziskovalnimi možnostmi razpolagamo. Naloge, ki smo jih izvajali v okviru raziskovalnega programa RSS in PORS (predvsem velja to za srednjeročno obdobje 1975—1980), kažejo na to, da so to več ali manj plod prizadevanj posameznikov. Pri tem raziskovalnem delu je šlo za to, da se je del

sredstev, ki smo jih združevali v okviru RSS, povrnili nazaj v občino. Žal to seveda ni načrtno vključevanje in sodelovanje v izvajanju republiškega raziskovalnega programa. Financiranje raziskav v okviru RSS služi odkrivanju novih spoznanj in dviganju inovacijske sposobnosti na republiški (nacionalni) ravni. Težko je pri tem ugotavljati, kako in v kakšni meri uporabljamo rezultate tega raziskovalnega dela v občini. Vsekakor pa bo učinek teh (republiških) raziskav večji in pomembnejši, če bomo imeli tudi v občini institucije, oblike dela in strokovnjake, ki bodo to znanost potrebovali in uporabljali.

Raziskave v okviru raziskovalnega programa ORS so le majhen del vseh raziskovalnih prizadevanj v občini. Namenjene so le ozkemu, specifičnemu področju raziskav in za ta namen združujemo sorazmerno majhen delež sredstev. V začetku tega srednjeročnega obdobja smo jih omejili na programsko določena področja, v katerih smo opredelili najpomembnejše probleme v občini. Ugotovimo lahko dve področji raziskav: tiste raziskovalne naloge, ki obravnavajo »občinske« probleme (prostor, energijo, vodo, varstvo okolja in pd.), in tiste raziskovalne naloge, ki naj vplivajo na preusmeritev gospodarstva ter njegovih inovacijskih sposobnosti. Takšno programsko uresničitev bomo verjetno obdržali tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju.

V Celju imamo tudi mnogo strokovnjakov družboslovnih, humanističnih, medicinskih in drugih netehničnih ved, ki bi jih lahko spodbudili in usmerili k večji raziskovalni dejavnosti.

Na področju tehničnih ved in tehnologije imamo v Celju še štiri raziskovalne enote, ki so registrirane na osnovi Zakona o raziskovalni dejavnosti, ter več razvojno raziskovalnih oddelkov, ki delujejo v okviru OZD. Koncentracija raziskovalnega kadra v posameznih enotah je zelo nizka, raziskovalci in razvojno raziskovalni delavci so razdrobljeni po TOZD in za različne potrebe proizvodnje. Zato je dolgoročnega raziskovalnega dela na tehničnih področjih zelo malo. Registrirane raziskovalne enote bomo morali krepiti in jih usmerjati tudi v dolgoročne raziskave. S skromnimi sredstvi, ki jih v okviru ORS namenjamo tehničnim in tehnološkim raziskavam, vplivamo lahko le kot spodbujevalci, glavno breme morajo prevzeti same OZD.

V poglavju »inovacijska prizadevanja« smo navedli tudi naslove večjih inovacij, ki smo jih ugotovili iz raznih virov. Ti naslovi kažejo, da mnoge inovacije danes že uspešno izkoriščajo v proizvodnji in prodaji. Ekonomske učinke teh inovacij ne moremo prikazati, ker bi to zahtevalo bolj poglobljeno analizo. (Zelo približno ocenjujemo, da se giblje inovacijski dohodek pri teh inovacijah 0,5 do 50 mio din. Vendar ne smemo ocenjevati le višine gospodarske koristi, saj te inovacije v večini primerov zmanjšujejo odvisnost od uvoza, omogočajo nemoten potek proizvodnje in druge učinke). V to skupino štejemo tudi modelne podprojekte raziskovalnega projekta »prestrukturiranje celjskega gospodarstva«. Ta projekt je le del inovacijskih prizadevanj v občini. Rezultatov projekta še ne moremo ocenjevati, ker tečejo raziskave v tej (drugi) fazi šele eno leto.

Prikaz rezultatov MID kaže predvsem na to, da imamo res dobre rezultate te dejavnosti le v nekaterih OZD v občini, medtem ko se v drugih OZD niso premaknili od začetnih prizadevanj. Gospodarski učinki MID, kakor tudi »profesionalne« inovacijske dejavnosti, so že danes za občino zelo pomembni in dajejo pretežni delež k rasti družbenega proizvoda v občini.

TONE SAGADIN

PRESTRUKTURIRANJE CELJSKEGA GOSPODARSTVA**Kvalitativni premiki v prestrukturiranju celjske industrije**

1. IZHODIŠČA

Prestrukturiranje celjskega gospodarstva pojmuemo kot dolgoročen proces, s katerim se celjsko gospodarstvo vključuje v kvalitativno razvojno preobrazbo slovenskega in jugoslovanskega gospodarstva.

Prestrukturiranje celjskega gospodarstva kot temeljna dolgoročna razvojna usmeritev pomeni predvsem:

— uveljavljanje kvalitetnih dejavnikov razvoja, zlasti izvoza in tehničnega napredka v vseh proizvodnjah in v celotnem gospodarstvu,

— spreminjanje industrijske strukture za večanje deleža tehnološko zahtevnih in razvojno intenzivnih proizvodenj ter uvajanje razvojno-tehnološko intenzivnih proizvodnih programov v vseh proizvodnjah, ob upoštevanju specifičnosti in primerjalnih prednosti celjskega gospodarstva,

— selektivno pospeševanje razvojno in izvozno prodornih proizvodenj za oblikovanje razvojno preobrazbenih jeder celjskega gospodarstva in njihovo usposobitev za nosilce razvojne preobrazbe,

— racionalno rabo surovin, energije in repromaterialov,

— povezovanje celjskega gospodarstva v reprodukcijske celote na ravni slovenskega in jugoslovanskega gospodarstva,

— uveljavljanje kompleksnih ponudb na osnovi povezovanja celjskega gospodarstva kakor tudi s povezovanjem v širših okvirih.

Prestrukturiranje celjskega gospodarstva je opredeljeno kot organiziran družbeno usmerjen proces za skupno iskanje vseh ključnih nosilcev odločanja o razvojni usmeritvi celjskega gospodarstva.

Strokovne aktivnosti so organizirane v okviru raziskovalnega projekta »Prestrukturiranje celjskega gospodarstva«, ki poteka v okviru raziskovalnega programa Občinske raziskovalne skupnosti Celje.

Avtor: Tone Sagadin, dipl. oec., Razvojni center Celje

Raziskovalni projekt je v svoji II. fazi* — strategiji osredotočen na izvajanje modelnih razvojno-raziskovalnih projektov, katerih namen je nakazati oziroma izoblikovati strategijo za posamezne vrste prestrukturiranja, to je tehnološko, reprodukcijsko in usmeritveno prestrukturiranje.

Vzporedno s tem je bila v okviru II. faze projekta izvedena raziskovalna naloga »Model spremljanja kvalitativnih premikov v prestrukturiranje celjskega gospodarstva — industrije«. Z raziskovalno nalogo so podane osnove za celovito in sistematično spremljanje strukturnih sprememb v celjski industriji, tako z vidika strukturnih premikov med posameznimi panogami, podskupinami in skupinami proizvodov, kakor tudi z vidika uveljavljanja kvalitativnih dejavnikov razvoja.

V tem prispevku podajamo zgoščeno oceno kvalitativnih premikov v prestrukturiranju celjske industrije v obdobju 1980—83 in opredeljujemo zasnovo dolgoročne razvojne strategije prestrukturiranja celjskega gospodarstva.

2. KVALITATIVNI PREMIKI V PRESTRUKTURIRANJU CELJSKE INDUSTRIJE V OBDOBJU 1980—83

Kvalitativne premike v prestrukturiranju prikazujemo z vidika strukturnih sprememb industrije, proizvodnih zmogljivosti in tehnologije, surovin in energije, mednarodne menjave, investicij ter kadrov in razvojno raziskovalne dejavnosti.

Industrija je najpomembnejša dejavnost celjskega gospodarstva, v preteklem obdobju pa se je njen delež v družbenem proizvodni celotnega gospodarstva družbenega sektorja še povečal od 50,1 % v l. 1980 oziroma 51,8 % v l. 1982 na 53,3 % v l. 1983.

Strukturne spremembe po posameznih panogah **industrije** prikazujemo v naslednji tabeli:

Šifra panoge	Naziv panoge	struktura v %			
		1980	1981	1982	1983
0101	Elektrogospodarstvo	3,6	4,2	4,3	4,4
0107	Črna metalurgija	13,2	12,5	14,5	14,0
0110	Predelava barvastih kovin	4,6	5,9	5,8	7,2
0112	Predelava nekovinskih rudnin	0,8	0,8	0,9	0,9
0113	Predelava kovin	19,0	19,5	19,5	18,7
0114	Strojgradnja	4,3	3,7	3,6	3,4
0115	Proizvodnja prometnih sredstev	1,2	1,1	0,7	1,7
0117	Proizvodnja elektr. stroj. aparatov	3,2	2,6	2,4	2,1
0118	Proizvodnja baznih kemijskih izdelkov	8,6	7,7	6,7	6,9
0119	Predelava kemijskih izdelkov	11,7	13,1	13,2	13,1
0121	Proizvodnja gradbenega materiala	3,6	3,7	2,9	2,5
0122	Proizvodnja žaganega lesa in plošč	3,8	3,0	2,7	2,7
0123	Proizvodnja končnih lesenih izdelkov	1,4	1,3	1,3	0,9
0125	Proizvodnja preje in tkanin	3,7	3,3	3,6	3,5

* Rezultati I. faze raziskovalnega projekta so prikazani v prispevku: Olga Jakhel-Dergan: Prestrukturiranje celjskega gospodarstva, Celjski zbornik 1982—1983.

0126	Proizvodnja končnih tekstilnih izdelkov	3,0	2,8	2,8	3,1
0128	Proizvodnja obutve in galanterije	0,4	0,3	0,4	0,4
0129	Predelava kavčuka	0,2	0,2	0,2	0,2
0130	Proizvodnja živilskih proizvodov	4,4	4,8	5,2	5,5
0134	Grafična dejavnost	5,5	5,8	5,8	5,5
0139	Proizvodnja raznovrstnih izdelkov	3,8	3,7	3,5	3,3
Skupaj		100,0	100,0	100,0	100,0

Podrobnejši vpogled v strukturne premike daje prikaz strukturnih sprememb industrije po posameznih proizvodnih podskupinah. S tega vidika so bili globalni strukturni premiki celjske industrije glede na najpomembnejše faktorske značilnosti v preteklem obdobju naslednji:

	v %		
	1980	1983	Predvideno l. 2000
Delovno intenzivne proizvodnje	39,8	36,7	30
Kapitalno intenzivne proizvodnje	19,2	24,6	13
Kapitalno-tehnološko intenzivne proizvodnje	21,8	20,9	26
Tehnološko intenzivne proizvodnje	19,2	17,8	31
Skupaj	100,0	100,0	100

Podatki kažejo, da v preteklem obdobju v globalu ni bila realizirana usmeritev v povečanje deleža tehnološko in kapitalno-tehnološko intenzivnih proizvodenj na račun zmanjševanja deleža kapitalno in predvsem delovno intenzivnih proizvodenj. V obdobju 1980—83 se je povečal delež kapitalno intenzivnih proizvodenj, kot problematično pa se kaže zlasti zmanjševanje deleža tehnološko intenzivnih proizvodenj, v okviru katerih se je znižal delež strojegradnje in elektroindustrije, ki sta v širših okvirih opredeljeni kot razvojno najbolj obetavni panogi.

Razvojne tendence v svetu kažejo, da so dolgoročne razvojne možnosti posameznih gospodarstev odvisne predvsem od njihove sposobnosti, da zagotovijo stalen **tehnološki napredek** na osnovi znanja kot temeljnega proizvodnega dejavnika.

Za jugoslovansko, slovensko in v teh okvirih tudi celjsko gospodarstvo je značilen tehnološki zaostanek za razvitimi državami.

Med ključnimi razvojnimi problemi slovenskega gospodarstva je nizka ekonomska sposobnost oziroma velika zastaranost opreme. Stopnja odpisanosti opreme slovenskega in celjskega gospodarstva se je v preteklih letih občutno povečala in znaša v l. 1983 v SRS 77,4 %, v celjskem gospodarstvu pa 81,6 %, stopnja odpisanosti oprem v industriji pa znaša v SRS 78,6 %, v celjski industriji pa kar 85,9 %

Po posameznih panogah celjske industrije je stopnja odpisanosti največja v črni metalurgiji (91,9), strojegradnji (92,4), elektroindustriji (97,8), proizvodnji baznih kemičnih izdelkov (98,7), proizvodnji gradbenega materiala (96,8), proizvodnji končnih tekstilnih izdelkov (97,8), živilski industriji (96,1) in proizvodnji raznovrstnih izdelkov (94,7).

Največja ekonomska sposobnost opreme oziroma najnižja stopnja odpisanosti je v barvni metalurgiji (64,4), proizvodnji prometnih sredstev (54,2) in predelavi kavčuka (41,0).

Na veliko zastarelost proizvodne opreme celjske industrije kažejo tudi podatki o povprečni starosti proizvodne opreme. Delež opreme stare do 5 let je zelo majhen in se giblje v povprečju od 10 do 20 %, izrazito velik pa je delež opreme starejše od 10 let in znaša v povprečju preko 50 %.

V celjski industriji so bile v preteklem obdobju uvedene nekatere nove proizvodne zmogljivosti ter izvedene številne tehnične izboljšave, tehnične in tehnološke inovacije, uvedeni pa so bili tudi novi tehnološki postopki. V nekaterih DO je prišlo do povečanja stopnje avtomatizacije, prisotni so tudi prvi premiki v uvajanju NC in CNC strojev.

Kljub številnim pozitivnim premikom na tehnično-tehnološkem področju pa je prisotno izrazito tehnološko zastajanje za razvitimi gospodarstvi, ki je zlasti prisotno pri uvajanju NC in CNC strojev, računalniškem krmiljenju proizvodnih procesov in robotizaciji.

Vzroki za navedeno zastajanje so kompleksni in so širšega značaja, izpostaviti pa je potrebno predvsem zaostajanje lastnega razvojnega dela, prepočasno osvajanje uvoženih tehnologij, nizko akumulativno in reproduktivno sposobnost gospodarstva, ki močno omejuje možnosti investiranja, omejene možnosti investiranja na osnovi tujih virov in močno omejene možnosti uvoza opreme.

Surovine in energija so temeljni omejitveni dejavnik gospodarskega razvoja, kar izhaja po eni strani iz zaostrenih svetovnih gospodarskih razmer, po drugi strani pa iz razvojnih problemov jugoslovanskega, slovenskega in celjskega gospodarstva.

Problematika oskrbe s surovinami in repromateriali se v tekočih analizah gospodarskih gibanj in industrijske proizvodnje v celjski občini izpostavlja kot ključni razlog za zastoje v proizvodnje, nedoseganje planiranih stopenj rasti itd. S tem bistveno vpliva tako na gospodarsko rast občine kakor tudi na strukturne spremembe v industriji, ki so tako v veliki meri tudi odraz različne preskrbljenosti s surovinami in repromateriali po posameznih industrijskih proizvodnjah.

Struktura porabe energije po posameznih energetskih virih je bila v letu 1981 in 1983 v industriji občine Celje v primerjavi s slovensko industrijo oz. gospodarstvom naslednja:

Energetski vir	v %				
	Industrija		Gospodarstvo SRS		
	Celje		SRS		
	1981	1983	1981	1981	1983
Električna energija	21,8	25,4	29,8	10,3	10,5
Tekoča goriva	26,8	16,8	37,5	54,3	46,8
Trda goriva	23,1	20,0	11,3	27,8	33,4
Plin	28,3	37,8	21,4	7,6	9,3

Iz prikazane primerjave je razvidna drugačna struktura porabe energije po energetskih virih v industriji Celja glede na SRS. V celjski industriji prevladuje kot energetski vir plin, medtem ko v Sloveniji še vedno tekoča goriva.

Kot pozitivne dosežke v zvezi z racionalizacijo porabe energije v celjski industriji je potrebno izpostaviti predvsem znižanje celotne porabe energije, strukturne spremembe v zmanjševanju deleža tekočih goriv in povečanju deleža plina ter različne ukrepe za racionalnejšo porabo energije v posameznih DO.

Intenzivnejše vključevanje v mednarodno menjavo je eno od izhodišč prestrukturiranja. V zvezi s tem je bistveno, da pojmujeemo izvoz kot dolgoročno razvojno orientacijo, saj je ena od osnovnih razvojnih spodbud našega gospodarstva. Po eni strani je dejavnik, ki dolgoročno omogoča nadpovprečno rast našega gospodarstva, po drugi strani pa spodbuja večjo kvaliteto gospodarjenja, saj sooča naše gospodarstvo z mednarodnimi kriteriji gospodarjenja.

Vključenost jugoslovanskega gospodarstva v mednarodno delitev dela je na zelo nizki stopnji, ki ne ustreza doseženi stopnji gospodarskega razvoja države, vendar beležimo v letu 1983 nekoliko večji delež v svetovnem izvozu, hkrati pa se je znižal delež v svetovnem uvozu.

Delež izvoza blaga in storitev v družbenem proizvodu Jugoslavije se nekolikoboljšuje, v letu 1981 je znašal ta delež 18,1 %, v letu 1982 18,2 %, v letu 1983 pa 19,1 %.

V Sloveniji je znašal delež izvoza v družbenem proizvodu leta 1981 25,9 %, leta 1982 26,9 %, leta 1983 pa 27,6 %.

V primerjavi z izvozom v slovenskem gospodarstvu izvoz v občini Celje relativno zaostaja, saj je znašal delež izvoza v družbenem proizvodu v l. 1981 14,2 %, v l. 1982 16,8 % in v l. 1983 19,9 %.

V preteklem obdobju je prišlo v celjski industriji do povečevanja izvoza in povečanja stopnje pokritja uvoza z izvozom.

Za kvalitativno oceno izvozne usmeritve je bistvenega pomena analiza naslednjih medsebojno povezanih sklopov:

- struktura izvoza glede na delež razvojno tehnološko intenzivnih proizvodenj,

- cenovna konkurenčnost,

- stopnja akumulativnosti izvoznih proizvodov.

Za oceno izvozne strukture celjske industrije z vidika faktorskih značilnosti prikazujemo primerjavo deležev, ki ga imajo posamezne podskupine v družbenem proizvodu in izvozu celjske industrije v letih 1980 in 1983:

	% v družbenem proizvodu industrije		% v izvozu industrije	
	1980	1983	1980	1983
Kapitalno intenzivne proizvodnje	19,2	24,6	30,3	21,1
Kapitalno-tehnološko intenzivne pr.	21,8	20,9	41,7	44,8
Tehnološko intenzivne proizvodnje	19,2	17,8	4,7	7,4
Delovno intenzivne proizvodnje	39,8	36,7	23,3	26,7
S k u p a j	100,0	100,0	100,0	100,0

Značilna je izrazita nadpovprečna izvozna intenzivnost kapitalno-tehnološko intenzivnih proizvodenj, saj je njihov delež v izvozu industrije več kot 2-krat večji od deleža v družbenem proizvodu. Za tehnološko intenzivne proizvodnje

pa je delež v izvozu celjske industrije bistveno manjši od deleža v družbenem proizvodu.

V kapitalno-tehnološko intenzivne proizvodnje se uvrščajo črna metalurgija in bazična kemija, torej gre za surovinske proizvodnje, katerih proizvode bi bilo z narodnogospodarskega vidika smotrnejše usmeriti v višjo stopnjo predelave in ustvarjati izvoz visoko finaliziranih proizvodov v okviru reprodukcijskih celot.

Tehnološko-intenzivne proizvodnje, ki imajo v izvozu celjske industrije minimalen delež, so v razvitih gospodarstvih jedro izvozne strukture.

Cenovna konkurenčnost proizvodov, ki jih izvaža celjska industrija, se v obdobju 1981—83 ni bistveno spremenila. Cene na tujih trgih so v povprečju še vedno nižje kot doma (za 30—40 %).

Višje cene na tujih trgih kot domačih dosegajo (l. 1983) le v izjemnih primirih. Na osnovi analize cenovne konkurenčnosti v celjski industriji ter v Sloveniji in Jugoslaviji ocenjujemo, da dosegajo v povprečju izvozniki v celjski industriji nižje izvozne cene kot v povprečju slovenska in jugoslovanska industrija.

Investicije so eden od osnovnih dejavnikov, ki vpliva na gospodarsko rast in razvoj. Z vidika prestrukturiranja so bistvenega pomena kvalitativni vidiki investiranja, ki se odražajo v vplivih investicij na proizvodno in izvozno strukturo gospodarstva.

Za obdobje 1981—83 je tako za slovensko kot tudi celjsko gospodarstvo značilno realno upadanje obsega investiranja, učinkovitost investiranja merjena s kapitalnim koeficientom pa se je poslabšala.

Investicijska vlaganja v obdobju 1981—83 so bila v celjski občini naslednja:

	v mio din		
	1981	1982	1983
Skupaj:	2.908	3.535	4.198
V tem gospodarstvo	1.793	2.056	2.908

Obseg investicij v občini Celje je bil leta 1983 za 19 % večji kot leta 1982, kar realno pomeni padec vlaganj.

Delež investicijskih vlaganj v gospodarstvo v občini Celje v investicijah SRS je znašal v letu 1983 3,2 %, kar je nekoliko več kot v predhodnih letih.

Učinkovitost investicij se v tem srednjeročnem obdobju v primerjavi s preteklim nenehno znižuje, tako v občini kot tudi v republiki.

Na učinkovitost investicij (merjeno s kapitalnim koeficientom) vpliva struktura vlaganj po gospodarskih dejavnostih in po panogah v industriji. Z upoštevanjem tega, da je v Sloveniji večji delež vlaganj v gospodarsko infrastrukturo in da je doba aktivizacije investicij tudi do 10 let (energetika), smo za primerjavo kapitalnih koeficientov to upoštevali, vendar je v občini Celje učinkovitost še vedno manjša, poleg tega pa se tudi hitreje znižuje.

Kljub izrazito omejenim možnostim investiranja so bile realizirane oziroma so v teku nekatere investicije, ki pomenijo tehnološko modernizacijo obstoječe proizvodnje in so izvozno usmerjene oziroma se vključujejo v širše reprodukcijske verige.

Primerjava realiziranih investicij s planiranimi pa kaže, da se predvidevanja le deloma realizirajo, nekatere investicije pa se prenašajo v naslednje srednjeročno obdobje. Relativno manjša vlaganja so pogojena po eni strani z nezadostnimi finančnimi sredstvi, po drugi strani pa s pomanjkanjem programov za potrebe novih proizvodnih usmeritev, ki bi ustrezali kriterijem prestrukturiranja. Proizvodna usmerjenost investicij kaže, da gre predvsem za investicije v okviru obstoječih usmeritev oziroma modernizacije obstoječih proizvodenj, kar nakazuje nadaljevanje obstoječe industrijske strukture.

Kadri in znanje so temeljni dejavnik dolgoročnega razvoja na kvalitetnih osnovah. Prestrukturiranje in kvalitetnejše gospodarjenje namreč ne pomeni samo tehnično spreminjanje proizvodne in izvozne strukture; pomeni predvsem vgrajevanje vse več domačega znanja, razvoja in tehnologije v proizvodno in izvozno strukturo našega gospodarstva.

Gibanje zaposlenih v občini Celje v družbenem sektorju gospodarstva in v industriji v letih 1981—83 je bilo naslednje:

	1981		1982		1983	
	Število	%	Število	%	Število	%
Gospodarstvo skupaj	33.095	100,0	33.084	100,0	33.263	100,0
v tem industrija	15.230	46,1	15.051	45,5	15.076	45,3

Za celjsko združeno delo je v primerjavi s povprečjem za SR Slovenijo značilna neugodna kvalifikacijska struktura kadrov, predvsem na račun podpovprečnega deleža visoko usposobljenih kadrov, primerjave z jugoslovanskim povprečjem pa kažejo še na slabšo kvalifikacijsko strukturo.

Primerjava kvalifikacijske strukture po posameznih stopnjah strokovne izobrazbe v združenem delu v l. 1981 je naslednja:

Stopnja strokovne izobrazbe	CELJE				SRS 1981	SFRJ 1981
	Skupaj		Gospodarstvo			
	1981	1983	1981	1983		
I + II	39,0	35,3	42,6	38,3	24,4	23,9
III + IV	34,7	34,4	37,6	37,6	36,6	43,2
V	17,5	19,6	14,6	17,3	18,9	18,3
VI	4,8	5,8	3,0	3,9	4,6	6,7
VII + VIII	3,9	4,9	2,1	2,9	5,6	7,9
S k u p a j :	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

V obdobju 1981—83 se je kvalifikacijska struktura v celjski občini izboljšala, vendar še vedno zaostaja za strukturo na ravni Slovenije, še posebej pa na ravni Jugoslavije.

Razhajanja v kadrovske opremljenosti se v združenem delu negativno odražajo v slabi reprodukcijski sposobnosti gospodarstva, premajhni usposobljenosti za intenziven razvoj ter zato ostajanju na stopnji tehnološke odvisnosti

in v pomanjkanju koncentracije kadrov v panogah z določenimi komparativnimi prednostmi za potrebe prestrukturiranja.

Spremembe v številu zaposlenih in po kvalifikacijski strukturi v delovnih organizacijah celjske industrije v letih 1981 in 1983 pa so naslednje:

Kvalifikacijska struktura	1981		1983		INDEKS 1983/81
	število	%	število	%	
dr., mag.	11	0,06	10	0,05	90,9
VIS	345	1,82	417	2,15	120,9
VIS	502	2,65	556	2,87	110,8
SŠ	2146	11,32	2471	12,75	115,1
VKV, KV	5333	28,12	5746	29,64	107,7
drugo	10627	56,03	10185	52,54	95,8
S k u p a j :	18964	100,00	19385	100,00	102,2

V dvoletnem obdobju se je sicer povečal delež zaposlenih z visoko, višjo in srednjo izobrazbo, vendar je še vedno manjši kot je bil l. 1981 v industriji Slovenije in Jugoslavije. Delež VKV, KV se je tudi povečal, znižal pa se je delež (tudi v absolutnem številu) nekvalificiranih in polkvalificiranih delavcev, ki pa je še vedno na ravni povprečja SR Slovenije in bistveno večji kot v povprečju SFRJ.

Z vidika zaposlitvene strukture so sicer v posameznih organizacijah vidni določeni premiki, vendar je še vedno izredno nizek delež delavcev, zaposlenih v razvojno-kreativni dejavnosti.

Navedeni delež se giblje le okoli 2 % in tako bistveno zaostaja za ustreznim deležem v razvitih gospodarstvih.

Razvojno-raziskovalna dejavnost, ki pomeni sistematično ustvarjane in razširjanje znanja ter prenos raziskovalnih dosežkov v prakso, je osnova za razvojno dozorevanje gospodarstva.

V celjski industriji so bili v preteklih letih v razvojno raziskovalni dejavnosti izvedeni pozitivni premiki v organiziranju R-R enot, povečevanju deleža kadrov v R-R dejavnosti in kljub omejenim možnostim so bila realizirana vlaganja v R-R dejavnost ter izpeljani raziskovalni programi in razvojni projekti.

Kljub temu pa še vedno veljajo ocene o nezadostni razvitosti R-R dejavnosti, nezadostnih vlaganjih v R-R dejavnost, razdrobljenosti kadrov, sredstev in programov ter pretežni usmerjenosti R-R dejavnosti na obstoječe usmeritve in premajhen delež dolgoročnih raziskav.

V razvojno-raziskovalni dejavnosti v celjski industriji je bilo v l. 1983 skupno 314 zaposlenih, od tega 101 z visoko izobrazbo. Glede na l. 1981 se je v l. 1983 povečal delež zaposlenih v R-R dejavnosti v skupnem številu zaposlenih od 1,4 % na 1,6 %, delež zaposlenih v R-R dejavnosti z visoko izobrazbo v skupnem številu zaposlenih pa od 0,4 % na 0,5 %.

Kljub prikazanim pozitivnim premikom kažejo navedeni podatki na relativno skromne kadrovske osnove R-R dejavnosti v celjski industriji in veliko razdrobljenost, tako v primerjavi z nekaterimi razvojno intenzivnimi proizvodnjami v Sloveniji, še zlasti pa v primerjavi z razvitimi gospodarstvi.

Analize na ravni Slovenije kažejo, da se kot posebno pereč problem pojavljajo težave v zvezi z raziskovalno opremo, saj se izrabljenost in zastarelost opreme povečuje, velike pa so tudi težave pri nabavi nove opreme zaradi omejitev ali celo prepovedi uvoza.

Skupna vlaganja v R-R dejavnost v celjski industriji so v l. 1983 znašala 327 mio din. Delež vlaganj v R-R dejavnost v celotnem prihodku celjske industrije je znašal 0,59 %, delež v bruto dohodku pa 2,22 %.

Na ravni SR Slovenije in Jugoslavije ne razpolagamo s podrobnejšimi podatki o vlaganjih v R-R dejavnost, nekatere ocene pa kažejo na zaostajanje celjske industrije za razvojno intenzivnimi proizvodnjami v Sloveniji.

Mednarodne primerjave vlaganj v R-R dejavnost kažejo na večkratno zaostajanje našega gospodarstva v primerjavi z razvitimi gospodarstvi, s čimer se še povečuje naš razvojni in tehnološki zaostanek.

Ocena predvidenih raziskovalnih programov v celjski industriji za obdobje 1981—85 v l. 1981 je pokazala, da se R-R programi nanašajo predvsem na obstoječe proizvodne usmeritve oz. nove proizvodne programe v okviru obstoječih usmeritev, kakor tudi na tekočo problematiko oziroma spremljanje obstoječih proizvodnih programov. Premajhen poudarek je bil namenjen dolgoročnim strateškim raziskavam novih proizvodnih usmeritev. V teh okvirih je možno oceniti tudi R-R programe v celjski industriji v l. 1983, ki so bili osredotočeni predvsem na nove proizvodne programe v okviru obstoječih usmeritev. Poudarek je bil na aplikativnih raziskavah in razvojnih projektih, le v nekaterih DO pa so se izvajale tudi temeljne raziskave.

Celovita ocena izvedenih kvalitativnih premikov v prestrukturiranju celjske industrije v obravnavanem obdobju nakazuje predvsem dve ugotovitvi:

- doseženi so bili nekateri pozitivni premiki v prestrukturiranju;
- nakazani premiki pa niso zadostni, tako glede na zastavljene cilje prestrukturiranja celjskega gospodarstva, še posebej pa v primerjavi s premiki v razvitih gospodarstvih, po nekaterih kazalcih pa tudi v primerjavi z razvojnimi gibanji v Sloveniji.

Pri kompleksnem ocenjevanju strukturnih premikov je potrebno v izhodiščih upoštevati predvsem naslednje vidike:

— prestrukturiranje gospodarstva je dolgoročen proces, katerega učinki so vidni šele v daljšem obdobju, tako da je obravnavano obdobje prekratko za doseganje bistvenih strukturnih premikov,

— širše gospodarske razmere so izrazito neugodne, saj na makroekonomski ravni niso vzpostavljeni pogoji za celovito prestrukturiranje gospodarstva, tako da so DO osredotočene predvsem na zagotavljanje tekoče reprodukcije,

— razvita gospodarstva so v procesu pospešenega strukturnega prilaganja na osnovi tehnološkega razvoja, s čimer se še večja naš razvojni in tehnološki zaostanek.

Vzroki za prepočasno uveljavljanje kvalitativnih premikov v prestrukturiranju celjskega gospodarstva so kompleksni, možno pa jih je uvrstiti predvsem v dve skupini:

— Eksterni vzroki izhajajo iz ekonomskega sistema in ekonomske politike, ki le deklarativno priznava kvalitativne razvojne dejavnike. Tekoča gospodarska situacija je neugodna, tako da so prizadevanja v OZD usmerjena predvsem na zagotavljanje tekoče reprodukcije.

— Interne vzroke bi bilo možno celovito ovrednotiti šele na osnovi konkretne analize v posameznih OZD. Na osnovi razpoložljivih podatkov pa je možno na ravni občine predpostaviti, da je ključni razlog v pomanjkanju znanja v najširšem smislu, tako z vidika nizke kvalifikacijske strukture, majhnega deleža zaposlenih v razvojno kreativni dejavnosti itd, obstoječe znanje pa se v premajhni meri uveljavlja v oblikovanju in realizaciji dolgoročne razvojne strategije v skladu s cilji prestrukturiranja.

Zaostajanje v procesu prestrukturiranja celjskega gospodarstva se odraža tudi v ekonomski uspešnosti, ki je v globalu pod regijskim in republiškim povprečjem. Ekonomska uspešnost je sicer v veliki meri pogojena z odnosi v primarni delitvi, disparitetami cen itd., možno pa je predpostaviti, da je deloma odvisna tudi od uveljavljanja kvalitativnih razvojnih dejavnikov oziroma prestrukturiranja gospodarstva.

3. ZASNOVA DOLGOROČNE RAZVOJNE STRATEGIJE PRESTRUKTURIRANJA CELJSKEGA GOSPODARSTVA

V skladu s širšimi razvojnimi izhodišči, zasnovo prestrukturiranja celjskega gospodarstva, glede na dosežene rezultate in še posebej glede na prikazane probleme in razvojna zaostajanja so osnovni poudarki dolgoročne razvojne strategije prestrukturiranja celjskega gospodarstva naslednji:

- spodbujanje razvojnega dozorevanja celotne gospodarske in industrijske strukture oziroma splošnega uveljavljanja kvalitetnih dejavnikov razvoja, zlasti tehnologije, izvoza in znanja,

- selektivno pospeševanje razvojno-tehnološko in izvozno prodornih proizvodov oziroma razvojno preobrazbenih jeder celjskega gospodarstva,

- spodbujanje racionalne rabe surovinskih in energetskih virov,

- usmerjanje prostorskega razvoja industrije ter uveljavljanje ukrepov za varstvo okolja.

Spodbujanje razvojnega dozorevanja celotnega gospodarstva oziroma splošnega uveljavljanja kvalitetnih dejavnikov razvoja je potrebno pojmovati kot celovito usmerjanje medsebojno povezanih kompleksov izobraževanja, razvojno-raziskovalnega dela, organizacije, informatike in tehnologije, predvsem na naslednjih področjih:

- spodbujanje uveljavljanja kadrov in znanja kot osnovnega razvojnega dejavnika,

- uvajanje mikroelektronike oziroma mikroročunalniške tehnologije v proizvodne procese kot infrastrukturne dejavnosti v procesu tehnološkega prestrukturiranja,

- oblikovanje informacijskega centra za potrebe prestrukturiranja,

- spodbujanje razvojno-raziskovalne dejavnosti v dolgoročno zasnovano krepitev organiziranosti razvojno-raziskovalnih enot v celjskem gospodarstvu, stimuliranje priliva kadrov ter vlaganj v razvoj ob krepitvi sodelovanja z znanstveno-raziskovalnimi institucijami; za prestrukturiranje je potrebno raziskovalne programe orientirati na dolgoročne razvojne usmeritve,

- spodbujanje tehnološkega razvoja, izvoza in selektivnega zaposlovanja visokostrokovnih kadrov z ukrepi gospodarske politike.

Selektivno pospeševanje razvojno-tehnološko in izvozno prodornih proizvodenj oziroma oblikovanje, zaokroževanje in usposobitev razvojno-preobrazbenih jeder celjskega gospodarstva je potrebno pojmovati predvsem kot selekcijo proizvodnih usmeritev oziroma programov. Pri tem je potrebno poudariti, da ne gre za administrativno podpiranje oziroma odpuščanje posameznih proizvodenj, temveč za razvojno selekcijo na osnovi razvojnih kriterijev, med katerimi so osnovne kadrovske in razvojne osnove, tehnološko osamosvajanje, izvozna usmeritev ter produktivnost dela, učinkovitost dela, učinkovitost sredstev in akumulativnost.

Selektivno pospeševanje oziroma razvojna selekcija posameznih proizvodenj oziroma razvojno-preobrazbenih jeder celjskega gospodarstva predpostavlja:

— združevanje akumulacije za razvojno-tehnološko in izvozno prodorne proizvodnje,

— združevanje visoko strokovnih kadrov na ključnih razvojnih usmeritvah in projektih,

— združevanje razvojno-raziskovalnih potencialov — R-R enot, kadrov, sredstev, opreme in programov na ključnih razvojnih področjih, usmeritvah in projektih,

— povezovanje razvojno prodornih proizvodenj v širših — slovenskih, jugoslovanskih in mednarodnih okvirih.

Raziskovalne aktivnosti v okviru procesa prestrukturiranja celjskega gospodarstva bi bilo prihodnje smotrno zastaviti v:

— dolgoročne strateške raziskave novih proizvodnih usmeritev, ki lahko dajo rezultate šele v daljšem obdobju, zahtevajo pa koncentracijo raziskovalnih kadrov in sredstev in povezovanje z raziskavami na širših ravneh,

— uporabne raziskave, katerih rezultati naj bi se pokazali v naslednjem srednjeročnem obdobju,

— razvojne naloge in projekte, ki pomenijo prenos raziskovalnih dosežkov v proizvodnjo in katerih rezultate bi bilo možno tekoče spremljati.

LITERATURA IN VIRI*

* Navedeni so samo pomembnejša literatura in viri, ki se nanašajo na spremljanje kvalitativnih premikov v l. 1983. Literatura, ki se nanaša na globalne in dolgoročne vidike prestrukturiranja, je navedena v okviru I. faze raziskovalnega projekta »Prestrukturiranje celjskega gospodarstva«.

¹ Analiza raziskovalne dejavnosti za obdobje 1981—1985 in ocena možnosti razvoja za 1986—1990.

Raziskovalna skupnost Slovenije, junij 1984

² Analiza uresničevanja srednjeročnih razvojnih usmeritev 1981—85 in razvoj v letih 1984 s prvimi ocenami potreb ter možnosti razvoja v letu 1985 (»majska analiza«). Poročevalec Skupščine SR Slovenije, št. 20/I., Ljubljana, 19. 6. 1984

³ Analiza uresničevanja srednjeročnega plana občine Celje za obdobje 1981—1985 in analiza razvojnih možnosti za obdobje 1986—1990

Delegatov poročevalec SOB Celje, št. 13, 2. 11. 1984

⁴ Anketa v delovnih organizacijah celjske industrije za potrebe spremljanja kvalitativnih premikov v prestrukturiranju celjske industrije

Razvojni center Celje, junij 1984

- ⁵ Annual report of the executive director 1983 Industrial development board UNIDO — United nations industrial development organization Vienna, May 1984
- ⁶ Dolgoročni razvoj Slovenije — »Slovenija 2000«
Republiški komite za družbeno planiranje, Ljubljana 1981—84
- ⁷ Globalna ocena uresničevanja družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1981—1985 v letu 1984 z ocenami možnosti razvoja v letu 1985 (jesenska analiza) Poročevalec Skupščine SR Slovenije, št. 31, Ljubljana, 23. 10. 1984
- ⁸ Industry in transition. Experience of the 70's and prospects for the 80's OECD — Organisation for economic cooperation and development. Paris, 1983
- ⁹ Informacija o doseženih rezultatih po zaključenih investicijah, ki so v letu 1983 že ustvarjale s programi predvidene rezultate Ljubljanska banka, Splošna banka Celje, 20. 8. 1984
- ¹⁰ Informacija o poslovanju uporabnikov družbenih sredstev z območja celjske regije za leto 1983
Poraba sredstev za investicije v osnovna sredstva SDK, SRS, Podružnica Celje, 23. 3. 1984
- ¹¹ Informacijski center za tehnološke informacije. Razvojni center Celje, 1984
- ¹² Izvajanje resolucije o politiki uresničevanja družbenega plana občine Celje v letu 1983. Delegatov poročevalec, SOB Celje, št. 5, 17. 4. 1984
- ¹³ Izvajanje resolucije o politiki uresničevanja družbenega plana občine Celje za leto 1984 — v prvem polletju 1984
Delegatov poročevalec, SOB Celje, št. 9., 6. 9. 1984
- ¹⁴ Kazalci tehnološkega razvoja. Razvojni center Celje, 1983
- ¹⁵ Podatki iz ZR OZD iz gospodarstva za leta 1980—83
SDK SRS, Ljubljana, 1981—84
SDK Podružnica Celje, 1981—84
- ¹⁶ Poročilo o uresničevanju Načrta Ljubljanske banke — Splošne banke Celje v letu 1983 za področje Službe dolgoročnih naložb. Ljubljanska banka, Splošna banka Celje, 31. 1. 1984
- ¹⁷ Poročilo o uresničevanju politike družbenega in ekonomskega razvoja SR Slovenije v letu 1984 in prva ocena možnosti razvoja v letu 1985
Poročevalec Skupščine SR Slovenije, št. 20/I, Ljubljana, 19. 6. 1984
- ¹⁸ Poročilo Zveznega izvršnega sveta o uresničevanju politike družbeno-ekonomskega razvoja v letih 1983 in 1984 in ocenitev možnosti razvoja v letu 1985
Poročevalec Skupščine SR Slovenije št. 20/I, Ljubljana, 19. 6. 1984
- ¹⁹ Prestrukturiranje gospodarstva (z razvito gospodarsko strukturo) na občinski ravni — metodološki vidik. Razvojni center Celje, 1983
- ²⁰ Vsebina in strategija razvojne preobrazbe slovenskega gospodarstva
Zaključno poročilo raziskovalnega projekta
Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, junij 1984
- ²¹ Revije — letnika 1983, 1984
— Bilten EDP, IEDP, VEKŠ Maribor
— Ekonomska politika
— Glasnik privredne komore Jugoslavije
— Gospodarska gibanja, EIPF, Pravna fakulteta, Ljubljana
— Gospodarski vestnik
— Informativni bilten, Zavod SRS za družbeno planiranje
— International Business Week
— IT novine
— Microelectronic Monitor
— Economist
— Ekonomska misao

POVZETEK

Prestrukturiranje celjskega gospodarstva pojmujemo kot dolgoročen proces, s katerim se celjsko gospodarstvo vključuje v kvalitativno razvojno preobrazbo slovenskega in jugoslovanskega gospodarstva. Prestrukturiranje celjskega gospodarstva je opredeljeno kot organiziran družbeno usmerjen proces za skupno iskanje vseh ključnih nosilcev odločanja o razvojni usmeritvi celjskega gospodarstva. Strokovne aktivnosti tega procesa so organizirane v okviru raziskovalnega projekta »Prestrukturiranje celjskega gospodarstva«, ki je v svoji II. fazi osredotočen na izvajanje modelnih razvojno-raziskovalnih projektov. Vzporedno s tem pa je bila izvedena raziskovalna naloga »Model spremljanja kvalitativnih premikov v prestrukturiranju celjskega gospodarstva — industrije«, ki daje celovit vpogled v izvedene kvalitativne premike v obdobju 1980—83.

Celovita ocena izvedenih kvalitativnih premikov v prestrukturiranju celjske industrije v obravnavanem obdobju nakazuje predvsem dve ugotovitvi:

- doseženi so bili nekateri pozitivni premiki v prestrukturiranju,
- nakazani premiki pa niso zadostni, tako glede na zastavljene cilje prestrukturiranja celjskega gospodarstva, še posebej pa v primerjavi s premiki v razvitih gospodarstvih, po nekaterih kazalcih pa tudi v primerjavi z razvojnimi gibanji v Sloveniji.

Temeljni razlog za relativno zaostajanje v procesu prestrukturiranja je predvsem nezadostno uveljavljanje ITOZI kompleksa (izobraževanje, tehnologija, organizacija, znanost, informatika) oziroma znanja v najširšem smislu.

V skladu s širšimi razvojnimi izhodišči in nakazanimi razvojnimi problemi so osnovni poudarki dolgoročne razvojne strategije prestrukturiranja celjskega gospodarstva naslednji:

- spodbujanje razvojnega dozorevanja celotne gospodarske in industrijske strukture oziroma splošnega uveljavljanja kvalitetnih dejavnikov razvoja, ki temeljijo na znanju,
- selektivno pospeševanje razvojno-tehnološko in izvozno prodornih proizvodov, oziroma razvojno-preobrazbenih jeder celjskega gospodarstva,
- spodbujanje racionalne rabe surovinskih in energetskih virov,
- usmerjanje prostorskega razvoja industrije ter uveljavljanje ukrepov za varstvo okolja.

THE RESTRUCTURING OF CELJE ECONOMY

Qualitative Changes in Celje Industry

Summary

The restructuring of Celje economy is to be considered a long term process and a step by step incorporation of Celje economy in the qualitative transformation of Slovene and Yugoslave economy. It is an organized process of searching for Celje economy development orientation and for basic holders of decision-making. Technical activities of the process resulted in the research project — »The Restructuring of Celje Economy«. In its second phase there was a strong emphasize on the performance of research and development model projects. Parallel to the mentioned projects the research work — »The Model of Attending the Qualitative Changes in Restructuring of Celje Economy« was carried on, giving a complex insight in the qualitative changes realized in the period of 1980—83.

A global estimation of the period activities gives 2 basic statements:

- some positive changes in restructuring of economy have been achieved,
- the assigned changes are not sufficient according to the goals of restructuring of Celje economy, however, they cannot meet the standards of developed economies, not even those of Slovenia.

The basic reason why such a slow progress has been achieved probably lies in the insufficiency of ITOZI complex (ITTOZI means: education, technology, organization, knowledge, information) or even in the insufficiency of knowledge in general.

According to the development starting-points and to the assigned development problems there are 2 basic points of long term development strategy:

- stimulation of development maturity of the complex economic and industrial structure and general assertion of qualitative factors of the development based on knowledge respectively,
- stimulation of technology development and export oriented productions and development — transformation nuclei of Celje area.

DARJA PIRKMAJER

RIMSKA CESTA EMONA—CELEIA**Odsek itinerarske ceste Aquileia—Donava**

Za prodor, okupacijo in priključitev naših krajev rimskemu imperiju ter kasnejše vojaške premike proti vzhodu, za trgovino in splošno gospodarsko rast so bile ceste izrednega pomena. Rimljani kot večji graditelji cest se niso ustrašili ne močvirij ne visokih gorskih masivov. Članek poskuša osvetliti potek rimske ceste od Emone do Celeie in prinaša hkrati problematiko v zvezi z različnimi možnimi trasami omejnene ceste.

DIE RÖMERSTRASSE EMONA—CELEIA

Für den Durchbruch, Besetzung und Anschluss unserer Gegenden dem römischen Imperium und für die späteren militärischen Truppenbewegungen nach Osten, für den Handel und allgemeine Wirtschaftsentwicklung waren die Strassen von hervorragender Bedeutung. Die Römer als erfahrene Strassenerbauer wichen weder Sumpfländer noch Massengebirgen aus. Der Beitrag versucht die Bahn der Strasse von Emona bis Celeia zu erleuchten und berichtet über die Problematik im Zusammenhang mit verschiedenen möglichen Trassen der oben erwähnten Strasse.

KRATEK ZGODOVINSKI ORIS

V 2. stol. pr. n. š. so Rimljani razširili svojo oblast na skoraj vse sredozemske dežele. Njihova nadaljnja osvajalna politika je bila usmerjena proti severu in severovzhodu in s tem najprej na naše kraje. V ta namen so 181. pr. n. š. ustanovili mesto Aquileio (Oglej), od koder se je širila rimska ekspanzija.

V tem času so bila plemena na Štajerskem vključena v samostojno Noriško kraljestvo, ki je trgovalo z Rimljani.

Germanske Cimbri, ki so vpadali na naše ozemlje, sta uničila Oktavijan (30—14), ki je zavojeval ozemlje do Save, in Tiberij (14—37), ki je dokončno premaknil meje na Donavo.

Približno v tem času so zgradili tudi cesto Aquileia—Emona in verjetno sočasno tudi oba kraka do Siscie in Poetovia.

Za vlade Klavdija (41—54) je postalo Noriško kraljestvo skoraj neopazno rimska provinca pod upraviteljstvom cesarskega namestnika in mesto Celeia je dobilo status rimskega municipija.

Cesta Emona—Celeia je bila za naše prebivalstvo pomembna predvsem z gospodarskega vidika, saj so bile možnosti za trgovanje s sosednjimi in tudi bolj oddaljenimi pokrajinami bistveno izboljšane, za Rimljane pa je bila pomembna predvsem v strateškem pogledu. Vsi vojaški pohodi proti Donavi in na Balkan so šli po tej poti.

Skozi naše kraje je hitela na pomoč Vespazijanu (69—79) legija XIII. Gemina, v drugi pol. 2. stol. so po tej poti vdrli v rimsko cesarstvo Kvadi in Markomani, ki jih je s težavo premagal M. Avrel. Da bi se zavarovali pred novimi vpadi tujih plemen, so zavarovali cesto od Donave proti Italiji z velikim vojaškim taborom v Ločici pri Polzeli. V začetku 3. stol. je šel po tej poti v Italijo Septimij Sever, da bi napravil red v Rimu, nato še Maximinus Trax, ki je leta 238 porušil Emono. Večji bojni pohod po cesti Emona—Celeia je bil Teodozijev proti Evgeniju leta 388. Po tej poti so se vrstili vsi vpadi iz obdobja preseljevanja ljudstev od hunskega, vzhodnogotskega in langobardskega do naselitve Slovanov v naše kraje.

PREGLED ANTIČNE LITERATURE

Rimska cesta Emona—Celeia je tako imenovana »via publica«, kar pomeni oznako za cesto, ki jo je provincialna administracija v normalnih razmerah dala trasirati, zgraditi in opremiti (posebej od 1. stol. dalje s postajami, miljniki itd.) ter evidentirati centralna »cura viarum«. Gradnja je bila prilagojena terenu in odvisna od izvežbanosti kadra. Vzdrževanje pa je bilo odvisno od administracije, od naseljencev in njihovega ekonomskega položaja.

Viri za te prometne žile so: itinerariji, predvsem geografska antična literatura, miljniki, raziskana cestišča in topografski podatki, predvsem ostanki večjih naselij.

ITINERARJI

Tabula Peutingeriana (kopija je iz 12. stol.) — cesta Emona—Celeia je tu omenjena kot del ceste III, Aquileia—Poetovio—Sirmium, TP IV—VI.

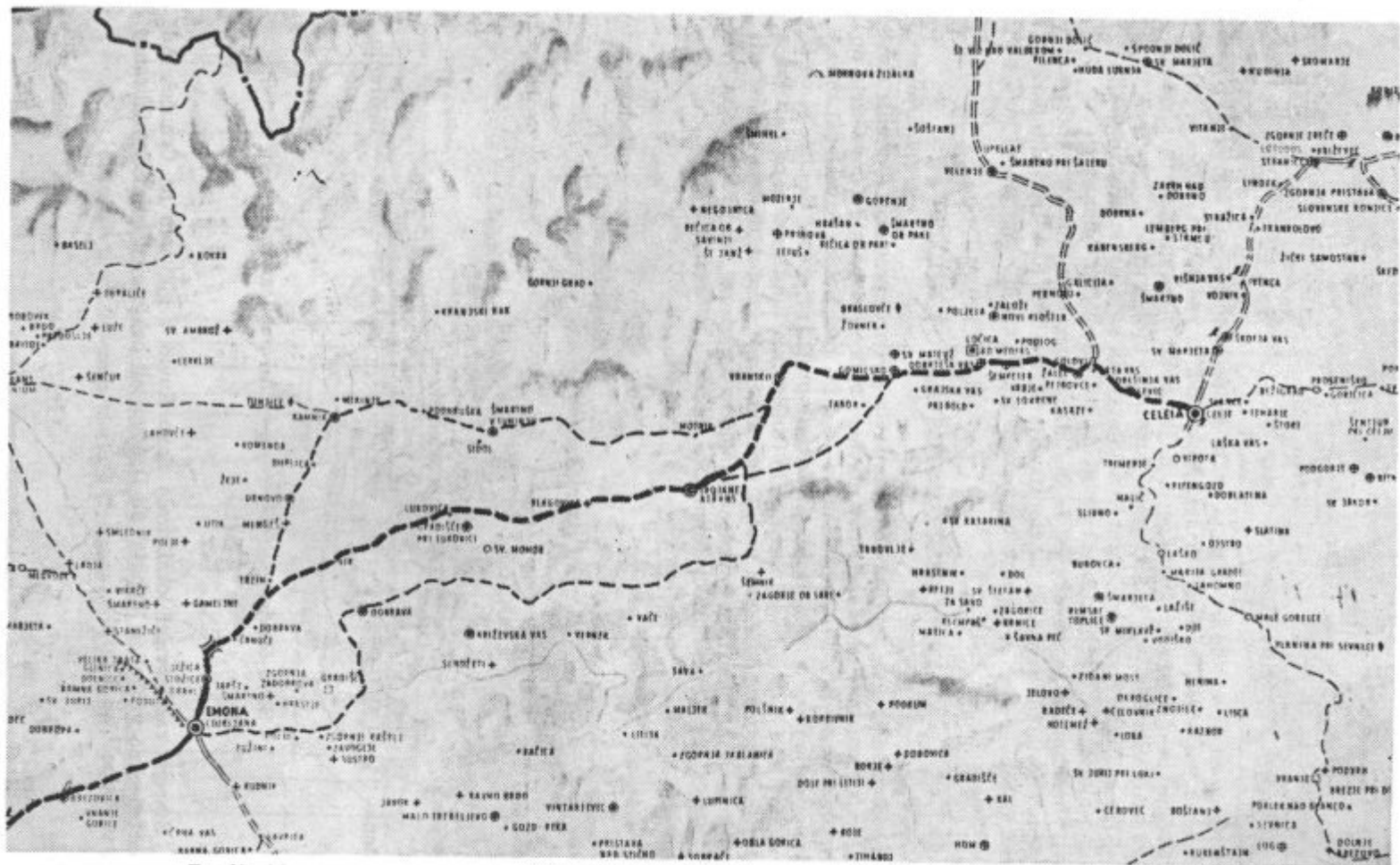
V Itinerariumu Antonini (nastal je ob koncu 3. stol.) je tudi omenjena kot del ceste III, It. Ant. 129.

Tudi v Itinerariumu Burdigalense (nastal je v konstantinskem obdobju) je omenjena kot del ceste III, It. Burd. 560.

ANTIČNA LITERATURA

Plinij Starejši v *Naturalis historia* ne omenja same ceste, pač pa noriška mesta.

Claudios Ptoemaios v *Geografike hyfegesis* (nastal v letih 150—155) omenja meje Norika, plemena in mesta.

Zemljevid osrednjega dela Slovenije z vrisanim približnim potekom rimske ceste Emona—Celeia

MILJNIKI

Na odseku ceste od Emone do Celeie sta najdena le dva miljnika, in sicer v Celei.¹

Napis na prvem miljniku pove, da so ga postavili za časa Marka Avrelija Antonina Elagabala, ko je bil drugo leto konzul, to je l. 219 n. š.

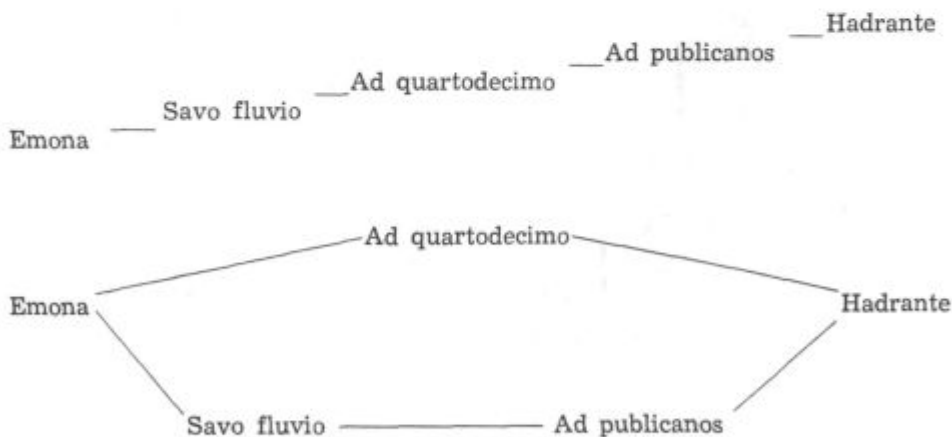
Napis na drugem miljniku pove, da so miljnik postavili za časa cesarja Marka Avrelija Klavdija Gotika, med letom 268 in 270 n. š.

Oba miljnika sta dobro ohranjena in sta bila najdena in situ. Razdalje v miljah nimata navedene, zato sklepamo, da sta izhodiščna miljnika.

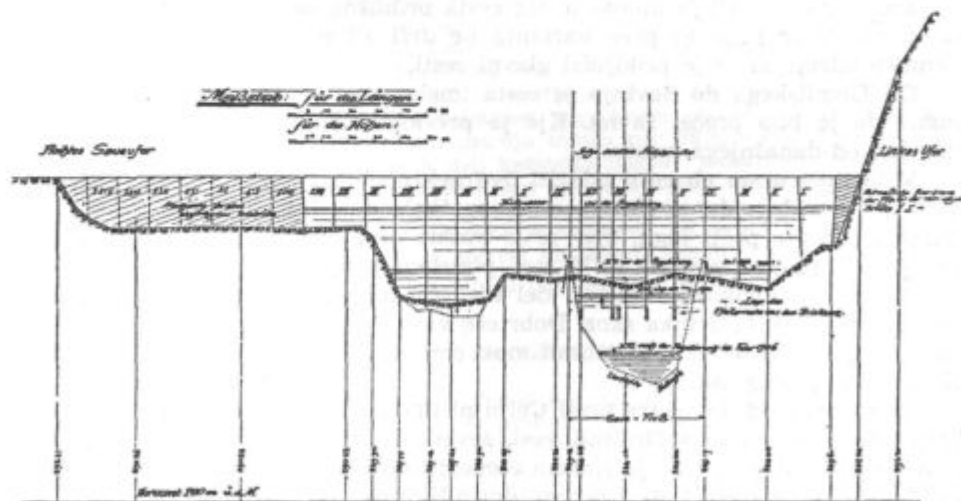
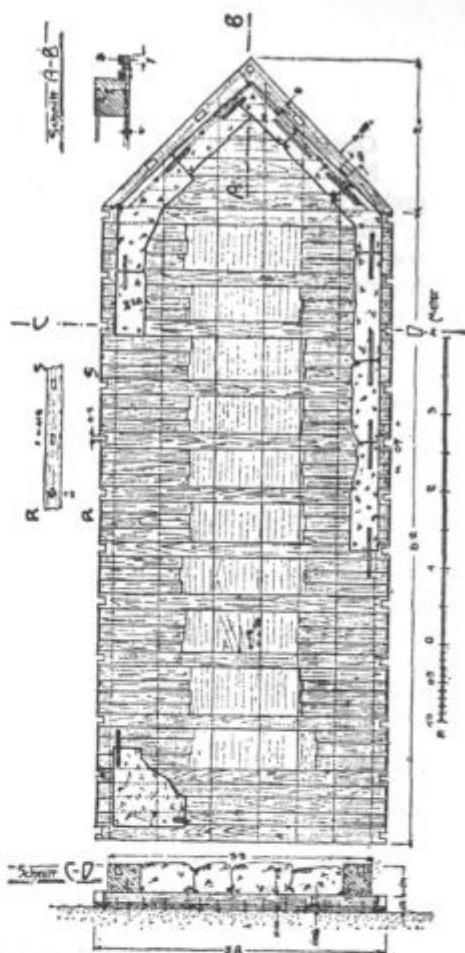
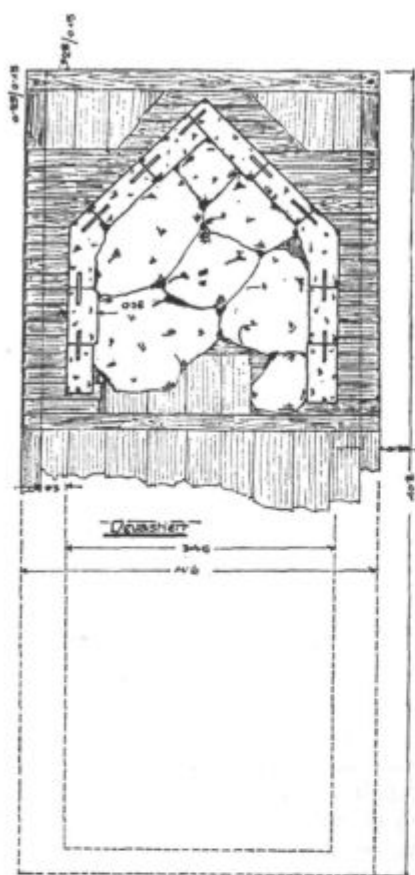
Pomembno se mi zdi omeniti še miljnik, najden blizu Sremske Mitrovice², ki je bil postavljen za vladarja Konstancija II. leta 355 n. š. Izpričuje tedanjo obsežno obnovo cest in mostov ter nakaže s tem začetni miljnik na meji pri Trojanah.

POTEK CESTE IN POSTAJE OB NJEJ

Iz Emone je skozi severna emonska vrata — Porta praetoria — vodila rimska cesta naravnost proti severu, v glavnem v smeri današnje Titove ceste do Savskega mostu pri Črnučah. V antiki je držal preko reke Save lesen most.³ Od tam dalje pa je možen dvojni potek ceste proti Trojanam.⁴ Cestišče samo še ni ugotovljeno. Tabula Peutingeriana in Itinerarium Burdigalense na poti Emona—Atrans ne omenjata istih postaj. Obstaja torej možnost, da ležijo te na eni cesti in so le po naključju navedene tu ene in tam druge, ali pa da gre za dva kraka poti med Emono in Atransom. Obe možnosti ponazarjata skici:

Starejši raziskovalci lokalizirajo Savo fluvio v glavnem na Črnuče⁵, Ad quartodecimo v okolico Mengša⁶ ali Drnovo⁷ ali nekje ob Pšati. Ad publicanos pa v Podpeč⁸ ali Krašnjo.

Trloris in profil lesenega mostu v Črnučah (po Schmidu)

Obstaja pa še tretja možnost poteka ceste od Emone do Atransa: Emona—Črnuče—Ihan—Domžale—Konfin—Moravska dolina—Kolovrat—po grebenih hribovja nad Črnim grabnom—Blagovica.

Že Valvazor⁹ je mnenja, da gre pri Konfinu za antično osnovo zgodnjersrednjeveškega gradu. Prvič se omenja grad Rabensberg (stari Koprivnik, Konfin) pri Valvazorju. Prebivalci ga imenujejo tudi »tovorni grad«, kar bi mogoče lahko navezali na antično poštno postajo, vsekakor pa je morala voditi tod mimo tovarna cesta. Sledovi ceste so vidni še danes (5—6 m široka trasa verjetno rimske ceste — neraziskana). Blizu so našli tudi zgodnjersrednjeveške grobove, prav tako tudi v Moravški dolini. Poleg tega je znano, da so v zgodnjem srednjem veku gradili gradove ob utrjenih antičnih komunikacijah, le da so ti grajeni na višjih legah.

Mislím, da je morala iti cesta tudi skozi Tuhinjsko dolino, kjer je tudi nekaj zgodnjersrednjeveških gradov.

Toda po kateri od treh dolin (Moravska dolina, Tuhinjska dolina, Črni graben) je šla antična cesta od Emone do Atransa, bodo lahko pokazala le sistematična izkopavanja.

Kako je šla cesta od Blagovice do Trojan, danes še ni pojasnjeno.

Cesta je šla od Trojan (Hadrante, Atrans), kjer je ugotovljeno cestišče¹⁰, verjetno čez Presedlje in se spustila pri Taboru v Savinjsko dolino. To je prva varianta trase, ki pa ni arheološko dokazana, niti nimamo drugih najdb, ki bi nam lahko to varianto podprle. Opiramo se lahko le na to, da bi milje, navedene na rimskih zemljevidih, ustrezale razdalji med Trojanami in postajo Ad Medias (XIII milj), ki jo nekateri avtorji¹¹ locirajo vzhodno od Gomilskega in naj bi stala med Savinjo in Bolsko. Točnejši dokaz, da je mimo Gomilskega držala rimska cesta, je velika gomila, ki so jo izkopali v 19. stoletju in katere ostanke zaznamo še danes tik pod državno cesto ob Gomilskem. Osamljena gomila je morala ležati v neposredni bližini takratne ceste.

Precej antičnih najdb je tudi z Vranskega.¹² Kako je bil kraj povezan s svetom, ni znano. Ali je morda le šla cesta približno po današnji trasi iz Trojan mimo Vranskega in prva varianta ne drži ali pa je bil tukaj manj pomemben odcep, ki se je priključil glavni cesti.

Od Gomilskega do Savinje je cesta imela prosto pot in tako lahko sklepamo, da je bila precej ravna. Kje je prestopila Savinjo, ni znano, mogoče vzhodno od današnjega mostu.

V Šempetru sta ob cesti odkriti dve nekropoli¹². Na vzhodu odkritega cestišča je razvidno, da je rimska cesta prečkala današnjo, proti zahodu pa se odmikala od nje proti jugu, kjer se je močno približala strugi Savinje. Zaradi tega je bila tudi ob poplavi v III. stol. porušena skupaj z grobiščem.

Smer, ki jo nakazuje odkriti del cestišča, nam pove, da cesta prvih treh stoletij ni napravila ovinka skozi Dobrtešo vas, pač pa se je usmerila naravnost proti Latkovi vasi in zato bi morali most čez Savinjo iskati vzhodno od današnjega grobeljskega mostu.

Trasa ceste od Šempetra proti Celju ni imela večjih odklonov od današnje. Večje grobišče je bilo v Drešnji vasi, severno od današnje ceste, in v Levcu, južno od te. Sklepamo, da je rimska cesta držala mimo obeh grobišč. Vpadnica v Celeio je morala potekati v neposredni bližini današnje Ljubljanske ceste, saj je rimsko grobišče tik pod današnjo cesto.¹³

Najdišča:

ČRNUČE — (SAVO FLUVIO?)

Savo fluvio se kot poštna postaja omenja v Tabuli Peutingeriani ob cesti Emona—Celeia. Od Emone je oddaljena 9 milj, od Atransa pa 17 milj. Ime kaže, da gre za prestop čez Savo, ki so ga iskali na raznih mestih, dokler ni rimski most, ki ga je Schmid¹⁴ odkril pri Črnučah, pritegnil vse lokalizatorje¹⁵. S tem pa prihajajo v navzkrižje z navedeno razdaljo, čemur bi se dalo prepričljivo ogniti, ko bi ležala postaja v območju izliva Ljublanjice v Savo, kar je verjetneje¹⁶.

Most je stal zahodno od sedanjega, in sicer na črnuški strani 87 m višje, na jeziškem bregu pa 55 m višje. Odkril ga je ing. B. Bloudek že 1901, ko je naletel na štiri opornike, ki pa so propadli zaradi poglabljanja savske struge. Ko je 1911 še zadnjemu oporniku grozila ista usoda, so ga dvignili in spravili v Križanke, danes pa so leseni deli shranjeni v kleti Narodnega muzeja. Nato so še istega leta raziskali še en opornik, ki je potrdil gradbeno zasnovo mostu.

Rimski most čez Savo je segal čez vse poplavno območje, ki so ga na tem mestu že 1730 in nato ponovno 1906 skoraj do polovice nasuli. Dolžina mostu prek vsega poplavnega območja je tako znašala skoraj 300 m. Nosili so ga kamniti oporniki. Njihov prerez je peterokoten kot pri večini rimskih mostov. Pravi opornik tvori pravokotnik, ki ima proti toku še enakostraničen trikotni glavič — ledolom. Višina v marcu odkritega opornika (marec 1911) znaša natančno 9,7 m, širina pa 3,45 m. Sam opornik brez ledoloma je bil 8 m dolg, s čimer je podana tudi širina mostu.

Opornik je počival na rešetu, stesanem iz 10 m dolgih in 3,8 m širokih hrastovih brun. Nekatera rešeta so imela priostren glavič, kot ga je imel opornik št. V. To leseno rešeto sestoji iz dvanajstih 10—20 cm debelih prečnih brun, ki stojijo pravokotno na tok reke, med temi glavnimi lesenimi oporniki so videti še krajši, a enako močni. Trikotni priostreni sprednji del je bil povezan z dvema 16—25 cm debelima brunoma. Ves pa je bil povezan s 6 cm debelimi močnimi hrastovimi plohi, po daljši stranici vpetimi drug v drugega in pripetimi z glavnimi prečnimi bruni in bruni priostrenega prednjega dela z železnimi žebli. Toda krajši prečni trami so bili med glavna bruna samo vtisnjeni. Presledki in reže med posameznimi plohi so bili zadelani s prejo.

Na to leseno rešeto so vzdolž celotnega obsega postavljeni deli lepo izklesanih blokov, lomljenih v trziškem kamnolomu. Ta kamnita konstrukcija je bila na zunanji strani sestavljena iz venca poprečno 35 cm širokih in 40 cm visokih kvadrov, vezanih med seboj s 70 cm dolgimi železnimi spojkami, zalitimi s svincem. Venec teh kamnitih blokov je tvoril tako okvir, jedro opornika pa je bilo zadelano z lomljencem, vezanim z apnom izredne kakovosti. To jedro opornika mostu je bilo v vsej višini obdano s klesarsko lepo obdelanimi bloki.

Posamezni oporniki mostu so bili — merjeno od osi do osi — 12,30 m vsaksebi, tako da je bilo vseh opornikov v celotnem poplavnem območju 24, dva opornika pa sta bila še na bregu. O gornjem ustroju mostu pri izkopavanju niso dobili dokazov. Toda dejstvo, da so manjkali deli kamnitih obokov, nakazuje, da je bil gornji ustroj lesen. Na to sklepamo toliko bolj, ker gre za strateško pomemben objekt, pri katerem so verjetno že pri gradnji upoštevali, da ga je možno v času nevarnosti delno odstraniti ali celo uničiti. Prav tako je negotovo, ali je bil cestiščni del položen naravnost na opornike ali pa je počival na lesenih kozah¹⁷.

Paralele imamo v Trajanovem mostu čez Donavo pri Kladovem in mostu čez Ren pri Mainzu.

AD QUARTODECIMO

Omenja se v Itinerarium Burdigalense kot mutatio. Od Emone in Atransa je oddaljen po 10 milj. Ker je potek ceste neznan, lociranje ni evidentirano. Müllner¹⁸ stavlja postajo na rimski ruševinski sklop Groblje pri Mengšu, nekaj odmaknjeno od logično predpostavljene smeri Emona—Celeia, kot poudarja Saria¹⁹. Miller²⁰ se odloča za Lukovico, Graf²¹ (ob napačnem upoštevanju It. Burd. 560,8) za prostor med krajema Vir in Dob, Urankar pa za okolico Mengša²².

AD PUBLICANOS

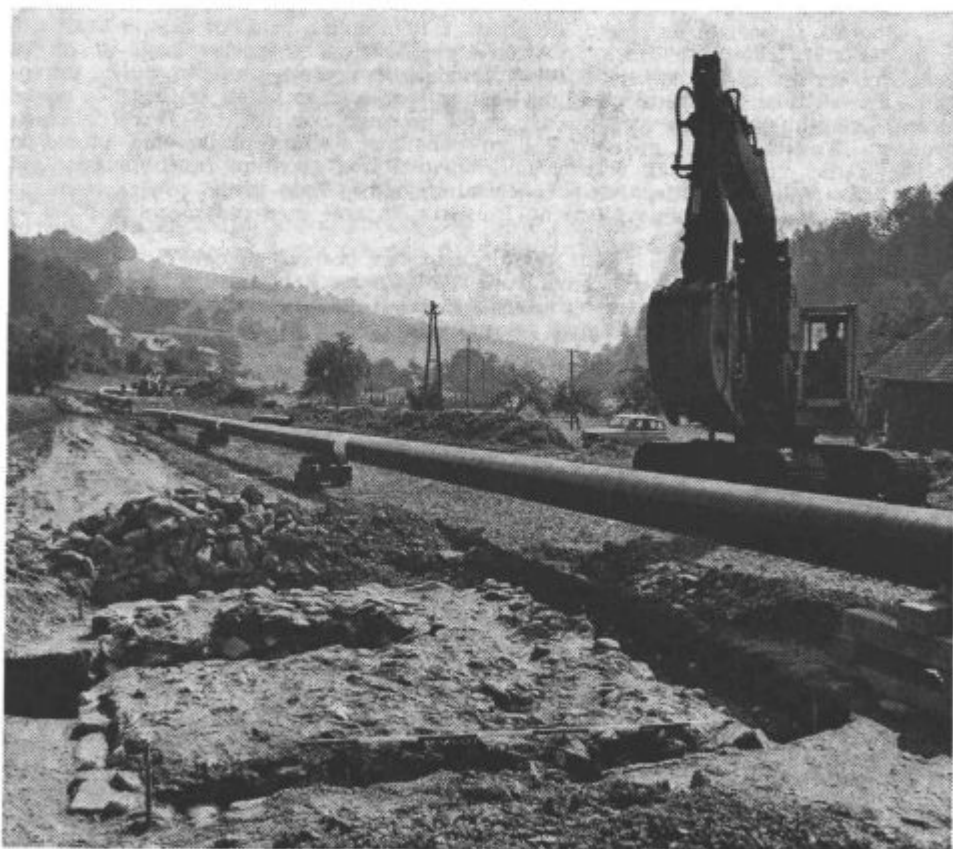
Kot poštna postaja je omenjena v Tabuli Peutingeriani. Od Emone je oddaljena 20 milj, od Atransa pa 6 milj. Večinoma lokalizirajo postajo v območje Krašnje in Lukovice²³ kot Saria in Müllner, na Gradišče pri Podpeči spet Müllner, na Vače pa Miller²⁴. Vsi poskusi imajo značaj domnev, ker cestni potek ni ugotovljen.

BLAGOVICA

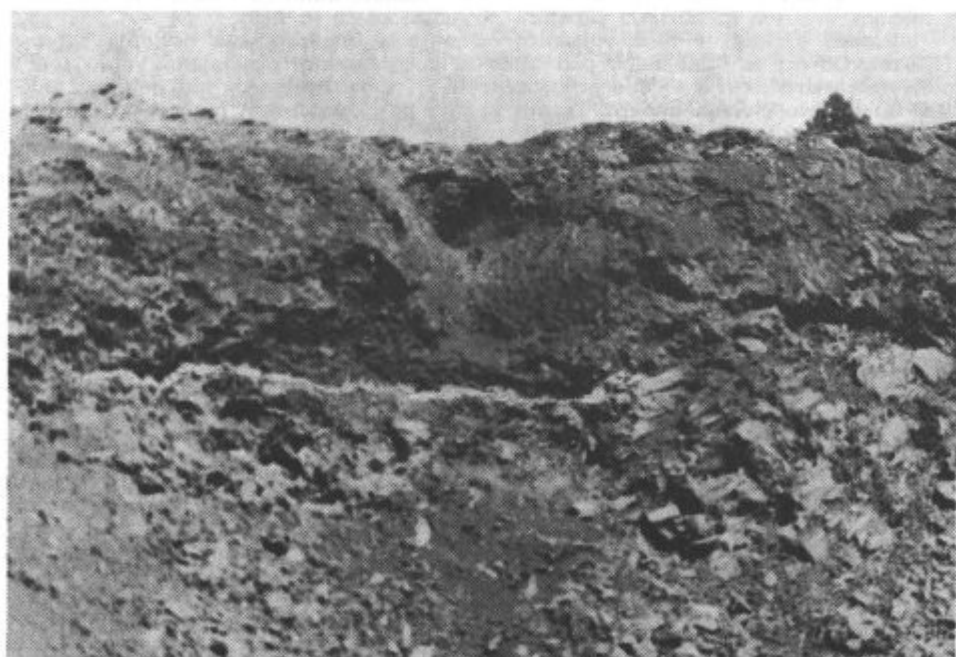
Pri polaganju cevi za plinovod so septembra 1977 naleteli na ostanke rimske ceste in grobove. Širina odkopanega cestišča je 7,20 m.

Na plast rumene ilovice so bili položeni v ravni liniji laporni kamni (ca. 20 × 20 cm), na katere je bila položena laporna podlaga. Nad njo pa je plast belega cestnega peska. Cesta se spusti iz višine hribe Zlatenka v dolino.

Vzhodno od ceste so našli štiri grobove, ki so dvojni. En del predstavlja grob mandeljnaste oblike, v katerem so človeške kosti; drugi del pa je okrogel, se drži prejšnjega, v njem pa so kosti živali. Grobovi ležijo v smeri V—Z, s tem da je glava obrnjena proti vzhodu. Grobovi so obdani s kamnito konstrukcijo, katere kamni so vezani z glino. V vseh grobovih se vedno nekako v legi srca umrlega pojavlja breča, kar kaže na posebne obredne običaje. Kot pridatek so najdeni le keramičen lonček iz zgodnjega 1. stoletja (v delno prekopanem grobu) in štirje kasnoantični novci. V nekropolo je bila speljana tudi voda, in sicer po dobro vidnem žlebu.

Blagovica — masiven postament za nagrobnik

Trojane — 1. trasa rimske ceste; 2. profil rimske ceste

Odkrili so tudi dva postamenta, ki kažeta po svoji močni konstrukciji na izredno nosilnost. Spominjata na šempetrske postamente in sta zelo verjetno služila kot podnožje nagrobnikom. Tik ob cesti je našel kmet mozaične kamenčke (na današnjem dvorišču). Ledini, kjer so našli grobove, se reče po domače »Ajdovski britof«. Vse te najdbe in pa terasasto se vzpenjajoči breg nedaleč od sedaj prekopanega kompleksa opozarjajo na nujnost sistematičnega izkopa na eni od teras. Kajti če imamo grobišče, mora biti v bližini tudi antična naselbina, mogoče celo poštna postaja Ad Publicanos.

HADRANTE — ATRANS

Kot poštno postajo Adrante mansio ga omenja Itinerarium Antonini 129,3, Itinerarium Burdigalense kot mansio Hadrante fines Italiae et Nor/i/ci (It. Burd. 560,9), Tabula Peutingeriana kot Adrante. O Atransu spregovore od sredine drugega stoletja dalje epigrafski spomeniki. Ob koncu drugega stoletja dalje je bila na Trojanah verjetno beneficiarska postaja²⁵. Izpričano je lokalno božanstvo Atrans²⁶, z napisi pa je je dokazana mitnica — statio Atrantina²⁷.

Najdbe se omenjajo že od 16. stol. dalje²⁸. Valvazor omenja novce²⁹, Müllner³⁰ Dornikove najdbe ter osem napisov³¹. Dimitz³² omenja najdbo opeke z žigom Leg. II. Ital., Pečnik pa najdbe iz Konjskovega in Brvarjevega vrta³³. Ložar³⁴ je analiziral najdbo fragmentov dveh pozlačenih bronastih konj in je sklepal, da gre za imperatorja na konju, verjetno Marka Avrelija.

V oktobru in novembru leta 1941 je na Trojanah kopal Schmid³⁵. Odkril je dve hiši, ostanke tretje samo delno, ter tlorise dveh hiš, nad katerimi stojijo nove hiše. »Na bregu« omenja pošto (29,30 m × 16,35 m), ki je imela na cestni strani tri gostinske prostore, h katerim je vodil 1,35 m širok koridor. Dva kuhinjska prostora sta mejila na gostinsko sobo na južni strani. Omenja ostanke amfor in polžev. V sosednji hiši je našel opeke z žigom II. legije Ital. in sklepa, da je bila tam vojašnica manjšega vojaškega oddelka. Ugotavlja starejšo in mlajšo gradbeno fazo v izmeri objekta 18,80 m × 15,60 m, v kateri je bilo bivališče vojakov, kuhinjsko ognjišče, kovačnica z mehom, svetišče in oficirski prostori, poslikani rdeče in belo.

Prazen prostor je ločil vojašnico od najbolj impozantnega poslopja (39 m × 14,80 m). Objekt je ležal delno pod cesto in gospodarskim poslopjem. Veliki sobi s pestro stensko slikarjijo so bile priključene še tri sobe. Preseneča nas debelina zidov (1,65 m) in zelo globoki temelji. To naj bi bila po Schmidovem mnenju carinarnica.

Leto dni kasneje je kopal Schmid trdnjavo na Učaku.

1949 je kopal Šašel pri Brvarju in odkopal več zidov ter našel luknje za bruna³⁶.

1950 so našli pri Brvarju dele napisnega kamna, ki govori o dograditvi neke stavbe na Trojanah, najverjetneje v drugi polovici leta 168, v času vlade Marka Avrelija in Lucija Vera³⁷.

1953 so pri gradnji združnega doma naleteli na ostanke zidov in druge rimske najdbe³⁸.

Ob gradnji avtomobilske ceste so naleteli na ostanke rimske ceste in del grobišča³⁹. Takrat je bila še vidna trasa rimske ceste. Na globini 90 cm so naleteli na tlak rimske ceste. Cestišče je bilo položeno na plast škrlilja, ki je bila debela mestoma do 80 cm. Spodnja plast cestišča je bila iz drobnega peska, na vrhu pa plast debelejšega kamna. Ob cesti je bilo rimsko pokopališče. Za daljšo uporabo bi govorilo tudi večkratno obnavljanje ceste. Cestišče ima namreč poleg posebne zaščitne plasti kamenja, ki sega globoko v plast škrlilja, še štiri različne nasipne plasti, ki dokazujejo, da je bila cesta skrbno vzdrževana.

Grobovi so ležali na globini 1,50 m. Našli so tri grobove. V prvem so našli sarkofag iz peščenca brez drugih pridatkov⁴⁰. Drugi grob je bil obložen s kvadratno glinasto opeko in prav tako brez pridatkov. Ker potekajo opeke samo v eni vrsti, lahko sklepamo na delno uničenje tega groba. Z grobiščem je bil povezan tudi del rimskega zidu. V tretjem grobu pa so našli amforo, dno lončka in solznico. Med naključnimi najdbami je treba omeniti še dve oljenki z napisom URSIO in PÉTATUS.

Oktober 1966 so na parceli 4/2 k. o. Trojanane naleteli na kasnoantični objekt, kjer ni bilo predhodnih gradbenih faz. Novci, odkriti na dnu hipokavsta, in zidovi datirajo kompleks v čas od 270 do 354 n. š.⁴¹.

Leta 1970 so presondirali Ržunov vrt in odkrili več gradbenih faz. Najzanimivejša je 20 × 20 m dolga stavba z 1,5 m debelimi zidovi (verjetno gre za Schmidovo »carinarnico«).

Odkrili so tudi dve lončarski peči in ugotovili tri glavne faze prireditve. Bile so brez zidane konstrukcije. Na jugu so našli leseno sušilnico za keramiko. V njenem temelju je bil uporabljen tudi napis na bazi iz kristaliničnega marmorja, fragmentirana desna roka kipa in polovica marmornatega stebra⁴². Keramično, stekleno in koščeno gradivo ter novci so značilni za 1. stoletje.

Novejša izkopavanja so pokazala na precejšen obseg antičnega Atransa. Potrebna pa so še nadaljna izkopavanja, da bomo dobili odgovor na vrsto vprašanj v zvezi s to pomembno rimsko postojanko.

PRESEDLJE, TABOR

Glede poteka antične ceste na relaciji Atransa—Ad medias obstajata danes dve tezi. Prva zagovarja potek ceste po približno današnji trasi avtomobilske ceste, druga, verjetnejša pa čez Presedlje in se pri Taboru spusti v dolino. Pri Taboru so še danes vidne kolesnice v kamnu.

AD MEDIAS — ŠEMPETER V SAVINJSKI DOLINI?

Kot mutatio je omenjen v Itinerariumu Brudigalense, oddaljena od Celeie in Atransa po 13 milj. Lokalizirajo pa jo različno. Saria⁴³ in Fluss⁴⁴ sta mnenja, da leži postaja vzhodno od Gomilskega, Knabl jo stavlja v območje Ločice pri Šempetru⁴⁵, Vrečer⁴⁶ na Gomilsko, v območje Grajske vasi Kovačič⁴⁷ in v Šempeter v Savinjski dolini Kolšek⁴⁸.

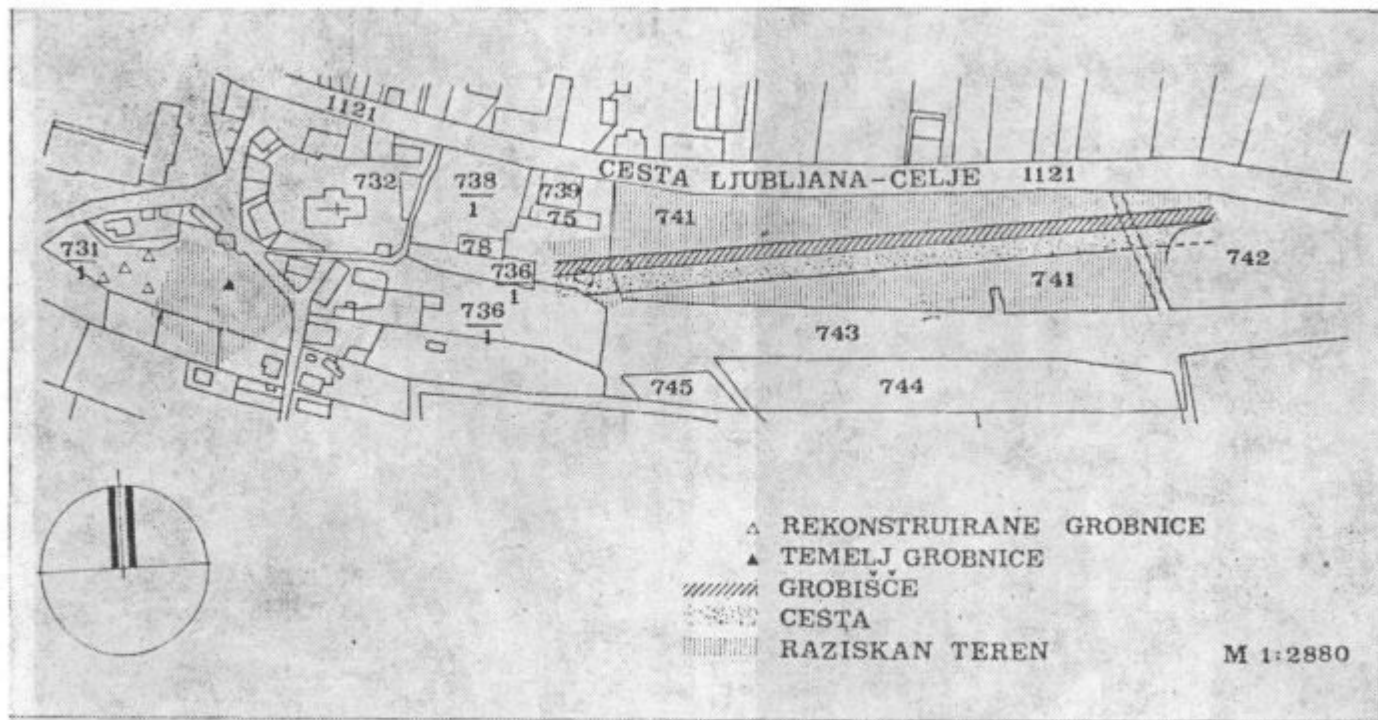
Najdbe so prihajale v Šempetru na dan že od začetka devetnajstega stoletja dalje⁴⁹. Vse te pa je leta 1952 zasenčilo odkritje rimske nekropole, ki so jo izkopali do leta 1956⁵⁰. Odkrite so bile velike grobnice, sestavljene večinoma iz ornamentiranih kosov pohorskega marmorja in so imele žgane pokope. Zare so bile poprej spravljene v pepelnicah iz reliefnih plošč, ležečih na stopničastem podnožju. Nad njimi so grobnice z baldahini in dvokapno streho z napušči kot posebnostjo šempetrskih spomenikov. Pod baldahini so upodobljeni pokojniki kot kipi ali pa reliefno. Motivika reliefov je predvsem mitološka in kaže poleg številnih lovskih scen, grifonov in hipokampov obilo stiliziranega rastlinja. Vsaka grobnica predstavlja tip zase: Vindonlijeva je kombinacija pepelnice in žrtvenika, Enljeva in Priscianova sta kombinacija pepelnice in baldahina, Sekundianova pa je grobna edikula z vkomponirano pepelnico. Poleg teh marmornih grobnic je bilo izkopanih tudi več skromnejših pepelnic iz peščenca s pokrovi v obliki dvokapne strehe. Osamljena oblika je grobna stela Statunia Secundina. Grobišče je datirano od druge polovice 1. stol. do druge polovice 3. stol.

S sistematičnim izkopavanjem v letih 1964/65 so odkrili še drugo grobišče in ostanke rimske ceste, tik ob današnji avtomobilski cesti, in sicer južno od nje⁵¹. Odkritih je bilo šest tipov grobov (preprost grob z žaro, grob z opeko, zidan podkvast grob, zidana grobnica z ometom, grob z oblicami, grobnice z ograjo). Vseh grobov je več kot 90 antičnih in 6 halštatskih. To grobišče je datirano v 1. stol. in 2. stol.

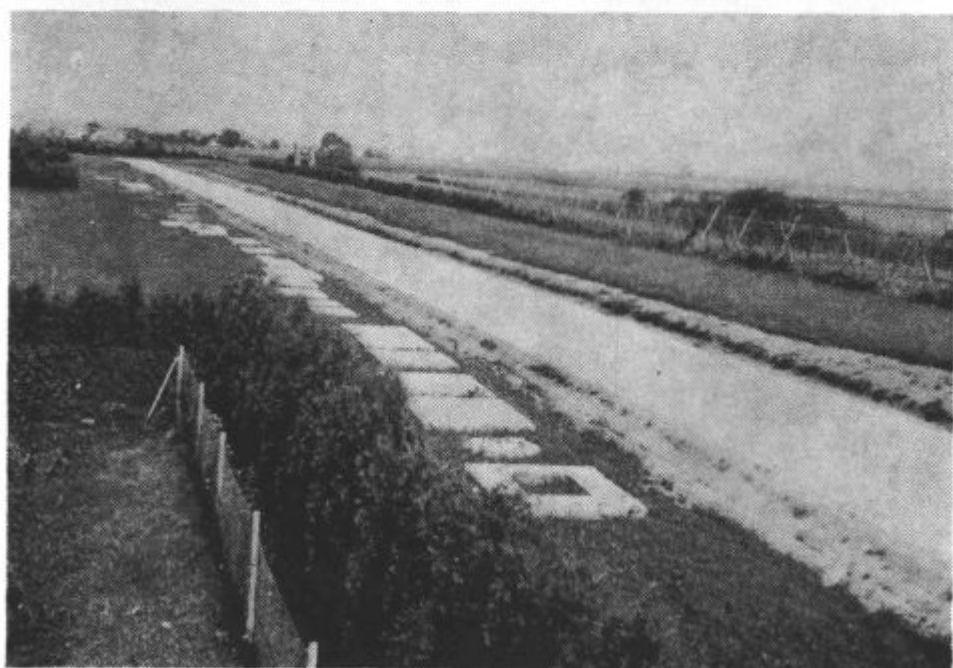
Južno od grobišča poteka rimska cesta Emona—Celeia, ki je bila odkrita po vsej dolžini grobišča. Makadamska cesta je zelo slabo ohranjena tudi zaradi oranja njive. Sredina cestišča je le 10—15 cm pod površino. Od sredine enega obcestnega jarka do drugega je 9 m širine. Iz profila ceste je razvidno, da je njen vozni del meril 6 m v širino. Danes je ohranjena le še 20—30 cm debela plast nasipa, ki ga sestavlja kompaktna, trdna masa drobnega gramoza, pod njo pa večje oblice z rjavo zemljo. Danes sta cesta in grobišče restavrirana. Cesta in grobišče sta bila porušena ob poplavi v 3. stol.⁵²

Presedlo — 1. trasa rimske ceste
Tabor — 2. kolesnice v kamnu

Sempeter — zemljevid z označenim raziskanim predelom

Sempeter — 1. grobovi in rimska cesta; 2. restavrirani vzhodni del nekropole s cesto

DREŠINJA VAS

Pri kopanju za nov hmeljski nasad so leta 1889 odkrili plano grobišče iz latenske in zgodnje rimske dobe (1. stol.)⁵³. To grobišče je bilo severno od današnje avtomobilske ceste. Po mnenju V. Kolšek je morala tod mimo tudi rimska cesta.

ZALOG

Pri kopanju temeljev za hišo so našli ostanke tlakovane rimske ceste⁵⁴. Ta podatek je nezanesljiv, kajti antična cesta Emona—Celeia je bila makadamska, kot je to dokazano v Blagovnici, na Trojanah in v Sempetru, nikakor pa ne tlakovana.

LEVEC

Grobišče je bilo odkrito južno od današnje ceste. Avgusta 1978 so delavci pri kopanju vodovodnega jarka za Lesnino zadeli na globini malo manj kot pol metra na zbito peščeno plast, ki je bila celo trdna. Verjetno gre tudi tu za ostanke rimske ceste. Zanesljivost tega podatka pa lahko potrdi samo sistematičen izkop vzhodnega predela ob novem poslopju Lesnine.

CELEIA

Vpadnica iz Emone je prišla v Celeio v bližini današnje Ljubljanske ceste, pod katero je bilo odkrito grobišče.

ZAKLJUČEK

Odsek rimske ceste Emona—Celeia, ki je del itinerarske ceste Aquileia—Emona—Celeia—Poetovio—Donava, je v glavnem še vedno neraziskan, čeprav so se za njen potek in lociranje poštnih postaj ob njej zanimali že mnogi starejši raziskovalci. Ti so v glavnem zastopali varianto poteka ceste skozi Črni graben, in sicer po približno isti trasi, kot gre današnja avtomobilska cesta. Mnogi od njih so že prvo postajo Savo fluvio, po mnenju J. Šašla, locirali napačno, zavedeni od najdbe lesenega rimskega mostu, ki ga je v Črnučah izkopal Schmid, čeprav se razdalje v miljah (po antičnih kartah) nikakor ne ujemajo z oddaljenostjo Črnuč od Emone. Mnogo verjetneje bo treba iskati poštno postajo Savo fluvio pri Šentjakobu, ob sotočju Ljubljanice in Save.

Ker Tabula Peutingeriana in Itinerarium Burdigalense ne omenjata istih poštnih postaj ob cesti iz Emone do Atransa, obstaja danes tudi možnost poteka ceste po dveh krakih (T. Peut.: Emona—S. Fluvio—Ad Publicanos—Adrante, It. Burd.: Emona—Ad Quartodecimo—Hadrante). Tako naj bi šla ena cesta skozi Črni graben in sicer čez leseni črnuški most, Poštno postajo Ad Quartodecimo bi tako morali iskati nekje v okolici Krašnje ali pri Lukovici (pri upoštevanju milj, ki so navedene v It. B.). Druga cesta pa naj bi šla skozi Moravško dolino, in sicer na Šentjakob (S. Fluvio?) in Ad Publicanos, ki bi ga tako morali iskati v Moravški dolini in ne v Črnem grabnu, kot so to postajo poskušali locirati doslej. Skozi Moravško dolino je šla tudi prazgodovinska pot. Mogoče je, da so Rimljani le-to razširili in obnovili, hkrati ali nekoliko kasneje pa zgradili tudi cesto skozi zamočvirjeni Črni graben.

Toda preden postavljamo take in podobne teze, bi morali vsaj s sondami, če že ne s sistematičnimi izkopavanji, dobiti tehtnejše argumente za njihovo potrditev. Nujno bi bilo izkopavanje v Šentjakobu in tudi vsaj z eno sondo pri Konfinu, kjer je vidna 5—6 m široka trasa ceste.

Tudi v Blagovici je bilo odkrito rimsko cestišče, široko 7 m. Cesta se spusti iz višine Zlatenka v dolino. Toda od tam dalje do Trojan cestnega poteka ni mogoče niti približno predvideti. Atrans je neizpodbitno lociran na Trojane. Tudi tu je odkrito rimsko cestišče.

Se do nedavnega sta obstajali dve varianti poteka ceste iz Trojan v dolino. Prva možnost je, da je šla cesta po približno sedanji trasi avtomobilske ceste, mimo Ločice pri Vranskem (to varianto so zastopali skoraj vsi starejši raziskovalci). V Ločici je bila dobro vidna trasa rimske ceste, toda pri izkopu za plinovod ni bilo nobenih sledi o cesti.

Druga varianta, ki žal tudi ni arheološko dokazana, je, da je šla cesta s Trojan čez Presedlje in se pri Taboru spustila v dolino. Pri Taboru so namreč vidne kolesnice v skalnati poti. Vse to nujno zahteva sistematična izkopavanja.

Da je šla cesta iz Tabora do Gomilškega, sklepamo po osamljeni gomili (danes je pod glavno cesto pri Gomilskem), ki je morala ležati v neposredni bližini takratne ceste. Nato je šla cesta precej ravno do Šempetra (Ad Medias?), po hipotezi pa je bil prehod čez Savinjo vzhodno od današnjega mostu. Da je šla cesta skozi Šempeter, nam dokazuje odkrito cestišče in ob njem dve grobišči. Sama antična naselbina je pod današnjim naseljem. Trasa ceste iz Šempetra proti Celju ni imela večjih odklonov od današnje ceste. Šla je verjetno mimo Drešinje vasi (nekropola) in Levca (nekropola) do Celja.

- ¹ V. Kolšek, Dva miljnika iz Celja, AV 11—12, 1960/61, 147ss.
- ² CIL III 3705 = ILS 732.
- ³ K. Pick—W. Schmid, JfA 7, 1913, 189ss; W. Schmid, Das Joanneum 6, 1943, 13; A. Müllner, Argo 9, 1901, 193ss; J. Korošec, Zgodovina Ljubljane I, 1955, 348; P. Petru, tipkopolis.
- ⁴ J. Šašel, 800 let Mengša, 1954, 16ss.
- ⁵ op. 3 (Schmid).
- ⁶ P. Urankar, Na bregovih Bistrice, 1938, 66ss.
- ⁷ A. Müllner, Emona, 1879, 86.
- ⁸ A. Müllner, Emona, 1879, 85.
- ⁹ Valvazor, Slava vojvodine Kranjske 11, 1669, 312ss; Kamniški zbornik 12, 1969, 63ss.
- ¹⁰ A. Bolta, VS 7, 1958/59, 343ss; A. Bolta, Arheološki pregled 1, 1959, 130ss.
- ¹¹ V. Kolšek, VS 8, 1960/61, 254ss; V. Kolšek, Arheološki pregled 3, 1961, 79ss.
- ¹² J. Klemenc—V. Kolšek—P. Petru, Antične grobnice v Sempetru, 1972; V. Kolšek, Vzhodni del antične nekropole v Sempetru, Katalogi in monografije 14, 1977; ANSL geslo Sempeter v Savinjski dolini, 29ss.
- ¹³ V. Kolšek, Rimske ceste na Slovenskem, 1971, elaborat.
- ¹⁴ op. 3 (Pick—Schmid).
- ¹⁵ op. 3 (Müllner).
- ¹⁶ J. Šašel, ANSL 1975, 94 (pod Savo fluvio); J. Šašel, RE Suppl. XIV, 1973, 657.
- ¹⁷ P. Petru, tipkopolis.
- ¹⁸ A. Müllner, Emona, 1879, 86.
- ¹⁹ B. Saria, RE XXIV, 1963, 836.
- ²⁰ K. Miller, Itineraria Romana, 1916, 454.
- ²¹ A. Graf, Übersicht der antiken Geographie von Pannonien, 1936, 59.
- ²² P. Urankar, Na bregovih Bistrice, 1938, 66.
- ²³ B. Saria, RE XXIII, 1959, 1895; A. Müllner, Emona, 1879, 86; A. Müllner, Emona, 1879, 85.
- ²⁴ K. Miller, Itineraria Romana, 1916, 455.
- ²⁵ CIL III, 11676.
- ²⁶ CIL III, 5117.
- ²⁷ CIL III, 5121, 5123, 13522.
- ²⁸ A. Müllner, Emona, 1879, 82.
- ²⁹ Valvazor, Vojvodina Kranjska II, 125.
- ³⁰ op. 28, 83.
- ³¹ op. 28, 83.
- ³² A. Dimitz, Geschichte Krains, I del, 1874, 56, op. 25.
- ³³ F. Orožen, Vojvodina Kranjska, 1902, 20.
- ³⁴ J. Pečnik, Izvestja muzejskega društva za Kranjsko 14, 1904, 131; S. Rutar, Prazgodovinska in rimska izkopavanja na Slovenskem, 1889; S. Rutar, Letopis Matice Slovenske, 1890, 121; R. Ložar, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva 18—21, 1937 — 40.
- ³⁵ W. Schmid, Rimska obmejna postaja v Trojanah, Jutro št. 276, 25. 11. 1941.
- ³⁶ J. Šašel, AV 5/1, 1954, 160ss.
- ³⁷ J. Klemenc, AV 2/1, 1950; J. Šašel, Živa antika IV, 1954.
- ³⁸ op. 36, 160ss.
- ³⁹ A. Bolta, Arheološki spomeniki 1959; A. Bolta, Varstvo spomenikov 7, 1958/59, 343.
- ⁴⁰ op. 39.
- ⁴¹ M. Zupančič, Arheološki najdišči Trojane in Mengeš.
- ⁴² M. Zupančič, AV 28, 1977, 106ss.
- ⁴³ B. Saria, AIJ, 1938, 8.
- ⁴⁴ Fluss, RE XV, 1931, 79.

⁴⁵ R. Knabl, MHS 17, 1869, 70ss.

⁴⁶ Vrečer, KLDB 93.

⁴⁷ F. Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje, 27.

⁴⁸ V. Kolšek, Savinjski zbornik 1983, 86ss.

⁴⁹ ANSL pod geslo Šempeter v Savinjski dolini, navedena je vsa starejša literatura.

⁵⁰ op. 12.

⁵¹ op. 12.

⁵² op. 12.

⁵³ op. 48, 123.

⁵⁴ ANSL pod geslo Levec (Zalog).

IVAN STOPAR

PREGLED GRAJSKIH STAVB NA SLOVENSLEM ŠTAJERSKEM

(Nadaljevanje)

PABŠTAJN (Pabenstein), grad

Na Gradišču vrh Gorce pri Podlehniku. Občina Ptuj.

Pabštajn je pred 1260 posedoval Konrad Pogrenjski. 1303 se omenja kot gradišče,¹ 1441 pa kot *vest Pabstein*.² Poslednjič se omenja 1507; 1532 so ga verjetno razdejali Turki.³ Lokacija ni preverjena.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 97; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 18; 3. Pirchegger, *ibid.*

PAKENŠTAJN (Packenstein), dvor, graščina

Paški grad

Na položnem griču v Šmartnem ob Paki. Občina Velenje.

Zdi se, da je tu že sredi 13. stol. stal objekt, ki je morda varoval most čez Savinjo. 1339 in 1416 se omenja stolp pri Šmartnem,¹ *turn an der Pak*, 1419 pa je beseda o gradišču — *purkstal vnd gesezz Pakenstain*. V listini iz 1485 se omenjata stolp in dvor: *der turn vnd hof zu der Pakh*;² Stavbo so torej znova pozidali. Propadla je konec 19. stoletja.

Razvaline razločno kažejo prvotno stolpasto zasnovu, ki se je pozneje razrasla v manjšo graščino s prostornim obzidanim dvoriščem. V stari Kaiserjevi suiti je upodobljena nekdanja graščinska pristava v dolini.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 202; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 19.

PESNIŠKI DVOR (Pössnitzhofen), dvor

V pobočju hriba, Pesniški dvor 13 pri Jareninj. Občina Maribor.

Okoli 1190 se omenja kot priča *Negoy de Pezniz*.¹ 1632 je Krištof Wucherer izjavil, da si je pridobil Regallovo hišo — *den Regallschen Stock*.² Zdi se, da je bil to stari Pesniški dvor.

Avtor: Ivan Stopar, dr. zgod. znanosti; Zavod za spomeniško varstvo Celje

Današnje enonadstropno, pravokotno stavbo s kapelinim stolpičem so pozidali 1778 (letnica na portalu). Ohranjene ima še mnoge avtentične arhitekturne člene iz časa svojega nastanka. Prizidani prostor za vinsko stiskalnico je iz 1872.

1. Kos, Gradivo IV. štev. 779; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 32.

PILŠTANJ (Peilenstein), grad

Na strmem griču, nad istoimenskim naseljem na Kozjanskem. Občina Šmarje.

Po zgodovinskih virih je bil tu že med leti 963–980 sedež Engelberta Pilštanjskega.¹ 1158 nastopa vitez Ernest Pilštanjski — *Ernest de Bilestain*, krški ministerialec.² 1185 se prvič neposredno omenja grad — *castrum de Pilstain*.³ Opustili so ga v 18. stoletju.

Ohranjeni so le še neopredeljivi fragmenti zidovja, prvotna zasnova pa je bila — sodeč po Vischerjevi upodobitvi — zelo mogočna, močno utrjena, vendar brez pričakovanega bergfrida.

1. Orožen, Dekanat Drachenburg, p. 8 in 99; 2. Kos, Gradivo IV., štev. 373; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 238; 3. Kos, Gradivo IV., štev. 697.

PIŠECE (Pischätz), grad

Na strmem griču nad istoimenskim naseljem. Občina Brežice.

Sodil je k salzburški posesti v Posavju. Pišečki vitezi nastopajo med leti 1266—1353,¹ grad pa se prvič omenja 1329 kot *haus Pischaezt* in nato 1346 kot *vest Pischaezt*.²

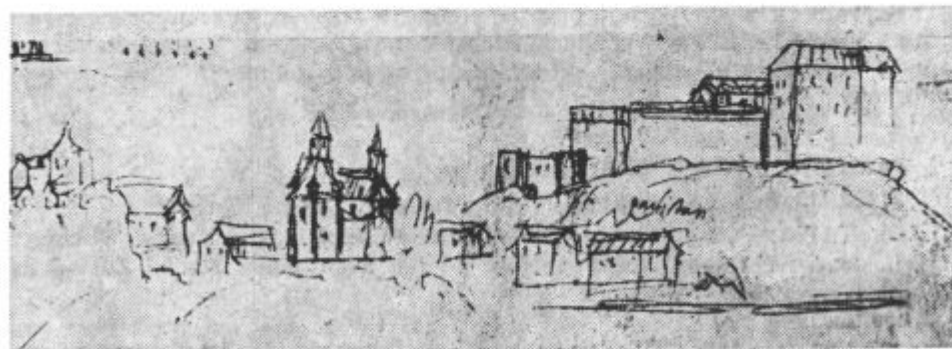
Ohranjen je prvotni romanski stolp, v obodnih zidovih pa tudi sočasna kapela. Sicer kaže grad zlasti znamenja velikih prezidav v obdobju renesanse (v južni steni je vklesana letnica 1568) ter romantično historizirajoče adaptacije iz 1867.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 254; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 43.

PLANINA pri Sevnici (Montpreis), grad

Na strmem skalnem hribu nad istoimenskim naseljem. Občina Šentjur.

Planina je sodila med najpomembnejše krške fevde na spodnjem Štajerskem. Krški ministerial, planinski vitez Ortolf — *Ortolfus de Munparis* nasto-

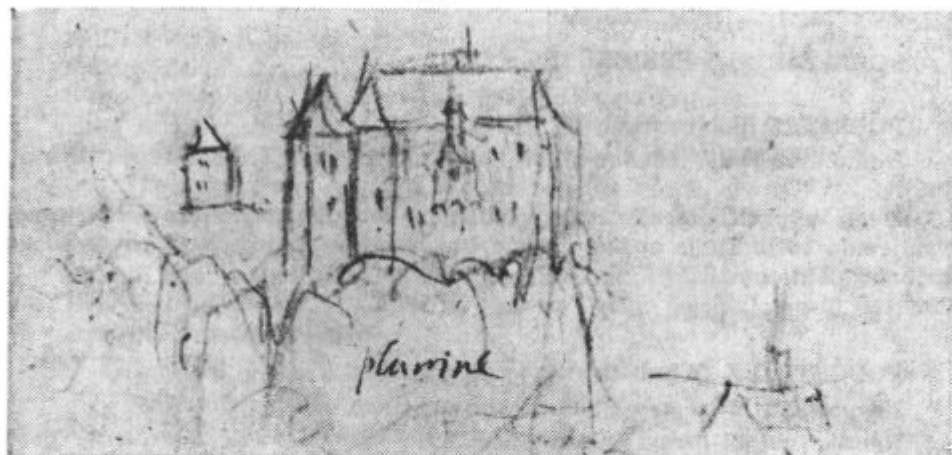

J. Clobucciarich, Grad in naselje Pilštanj. Risba, ok. 1603

pa 1190,¹ grad pa se prvič omenja 1227 kot *castrum Momparis*.² Lastnik grof Bloome ga je 1884 razkril in prepustil usodi.³

V razvalini je ohranjen romanski palas z arkadnim nizom romanskih oken, gotška kapela, gotski palas in v renesančni dobi predelano obodno grajsko obzidje. Vzhodno od gradu so na grajskem grebenu našli temelje izpostavljenega stolpa — propugnaculum.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 773; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 243; 2. Zahn, Urkundenbuch II., štev. 245; 3. Orožen, Dekanat Drachenburg, p. 262.

J. Clobucciarich, Grad Planina. Risba, ok. 1603

PLANJE, glej GOJKA

PLEVNA (Pliuna), dvorec

Vrh položnega griča, Gotovlje 206. Občina Zalec

Stavbo so pozidali v 1. polovici 19. stol. in ima značaj reprezentančne podeželske vile. Po 1876 je izgubila nekdanjo klasicistično zunanjo podobo. Danes je utilitarno prezidana, dvonadstropna pravokotna stavba, z rizalitom in izzidanim podstrešjem.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 337 s.

PLAUŠTAJN, glej PLOŠTANJ

PLOŠTANJ (Blumenstein), grad

Plauštajn

Vrh strmega skalnega griča v zaselku Ploštanj, naselje Šibenik pri Šentjurju pri Celju. Občina Šentjur.

Krški ministerialci, ploštanjski vitezi, nastopajo od 1197 dalje, ko se omenja *Hermannus de Plumensteine*.¹ Grad se prvič omenja 1241 kot *Plumstain* in 1353 kot *vest Plumenstein*.² Po pripovedki so ga razdejali Turki,³ v virih pa se poslednjič omenja 1498.⁴ Lokacija ni preverjena.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 898; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 48; 3. Orožen, Gradovi in graščine, p. 168; 4. Pirchegger, Untersteiermark, p. 230.

PLUMBERK (Brunnberg), graščina

V ravnini, v naselju Dobriša vas pri Petrovčah, poleg dvorca Novo Celje. Občina Žalec.

1580 je bil njen lastnik Žiga pl. Schrottenbach. Grof Anton pl. Gaisruck jo je ok. 1760 podrli oziroma prezidal v pristavo.¹ Na bakrorezu iz 1. pol. 18. stoletja je upodobljena mogočna dvonadstropna, dvotraktna stavba z baročnim portalom.

1. Orožen, Dekanat Cilli, p. 375 s.

POBREŽJE, glej FREIENBERG

POBREŽJE (Pobresch), dvor

Izginula stavba v istoimenskem naselju blizu Turnišča pri Ptuj. Občina Ptuj.

Dvor se prvič omenja 1691, vendar je upodobljen že na Vischerjevem zemljevidu 1678. Tu je obdan z obzidjem in utrjen s stolpom. Pozneje so ga najbrž kmalu opustili.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 341.

PODČETRTEK (Windischlandsberg), grad

Na pobočju hriba nad istoimenskim naseljem. Občina Šmarje.

Nemška oblika imena je zelo stara. 1213 nastopa *F. de Lonsperch*,¹ grad pa se prvič omenja 1251 kot *Lantsperch*² in nato 1261 kot *castrum Lansperch*.³ Kdaj so ga opustili, ni znano.

Na začetku 17. stol. so prvotno regularno zasnovi prezidali v renesančnem duhu. K stavbi so pristavili še en trakt, na vogalih nad pobočjem so pozidali okrogla obrambna stolpa. V 2. pol. 18. stoletja so Attemsi grad barokizirali, vendar je njegova stavbna zasnova ostala nedotaknjena. Obzidano predgradnje izvira iz časa renesančnih prezidav. Na pobočju hriba nad gradom, ledina Stari grad, so opazni sledovi srednjeveškega propugnaculuma.

1. Zahn, Urkundenbuch II., šte. 124; Pettau (Imena važnejših starejših gradov, p. 107) meni, da izvira iz Podčetrta tudi že 1162 imenovani *Fridrich de Landsberg*; 2. Zahn, Urkundenbuch III., šte. 86; 3. Pettau, ibid.

PODGRAC (Podigraz), graščina

Nepreverjena lokacija pri Plaču. Občina Maribor.

Graščina je znana od 1650 dalje. Zadnji znani lastnik je bil 1885 Jožef Edler pl. Neupauer.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 347.

PODGRAD, glej ANDERBURG

PODGRAD pri Vranskem (Burgstall), dvor, graščina

Puštal

Ob vznožju hriba, pod Taborom, v naselju Prapreče pri Vranskem. Občina Žalec.

Neka graščina v bližini Vranskega se posredno omenja 1257, ko je beseda o dveh posestvih pri gradu — *zu purch*,¹ 1341 se omenja dvor *Purch bei Vrench*, 1376 prvič *Podgrad* in nato 1431 *hoff Podgradt in Vrenczker pharr*. 1534 se omenja *der hof zu Frantzkh vndter sanndt Iheronimus thaber Cappeln, gelegen*. 1542 je bil tedaj bržčas že hudo opusteli dvor ocenjen kot *purgstall*.²

Jedro današnje stavbe izvira verjetno iz 17. stol. V začetku 19. stol. so graščino prezidal v klasicističnem slogu.²

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 189; 2. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 348 ss.

PODLEHNIK (Liechtenegg), urad, dvor

Spodnji Lihtenek

Neznana lokacija v istoimenskem kraju. Občina Ptuj.

Urad je znan izza konca 15. stol., 1662 je tu omenjeno imenje, ki so ga posedovali Moškoni. Dvor je najbrž že v 2. pol. 18. stoletja propadel.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 350 s.

PODLOŽE (Podlosch), dvor

Izginuli dvor v Podložah ob rečici Polskavi pri Ptujski gori. Občina Ptuj.

Dvor se prvič omenja 1359 kot *das gesess Podlas bey Pulczka* in je morda že takrat imel značaj kmetije.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 351.

PODSREDA (Hörberg), grad

Na strmem griču nad istoimensko naselbino na Kozjanskem. Občina Šmarje. Prvič se omenja 1213 kot *castrum Herberch*,¹ bil je krški zajem.

Ohranjeni grad ima regularno zasnovo z ohranjenim romanskim palacijem, romanskim bergfridom in istočasno kapelo. Večje prezidave je doživel v poznogotski (konzolno nadstropje) in renesančni dobi (arkade, vzhodni in delno južni trakt), manjše historizirajoče posege pa tudi v 19. stoletju. Pomembni so ohranjeni romanski arhitekturni členi, zlasti kapelina apsida, portali in okna.

1. Kos, Gradivo V., štev. 212.

POGLED (Pogled), graščina

Na položni vzpetini v vasi Mlače pri Ločah pri Poljčanah. Občina Slovenske Konjice.

Leta 1524 se omenja urad Pogled, sedanjo graščino pa je 1617 pozidal Max pl. Plöschchen.¹ Letnica je vrezana v okvir bifore nad vežnimi vrati na dvorišču. Sestavljajo jo štirje neenakomerno veliki, enoinpolnadstropni trakti, ki oklepajo skoraj kvadratično notranje dvorišče. Na treh vogalih je stavba okrašena z vitkimi okroglimi stolpiči, dvorišče je delno arkadirano. V nekdanji kapeli je štuk iz ok. 1730—40.

1. Stegenšek, Konjiška dekanija, p. 162/163; Pirchegger, Untersteiermark, p. 148/149.

POGRENJA (Treun), grad

Tranbek, Dravinjek

Nad cerkvijo sv. Janeza na Dravinjskem vrhu na ledini Gradišče nasproti župnijske cerkve v Vidmu pri Ptuj. Občina Ptuj.

Pogrenjski vitezi nastopajo kot ministerjalci mariborskega grofa od leta 1147 dalje, ko se omenjata kot priči brata Odalskalk in Vito — *Wlschalchus et Witho fratres de Trowen*.¹ Grad se prvič omenja 1245 kot *turn Tra* in 1294 kot *havs Travn*.² 1441 se omenja kot *vesst Tram*.³ 1532 so ga uničili Turki. Lokacija ni preverjena.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 238; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 93; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 144; 3. Slekovec, Wurmberg, p. 42.

POHORSKI DVOR, glej HOMPOŠ

POLJČANE (Pöltschach), dvor, stolp

Nad Poljčanami, ledina Schlossberg. Občina Slovenska Bistrica.

Stolp je bil v posesti v srednjeveških virih nekajkrat omenjene rodbine Grasl. Nanj naletimo samo v celjski kroniki: *ein Thurn genandt Poelttschach*, ko ga je (1439) Jan Vitovec na zapoved celjskih grofov razdejal.¹ Lokacija ni preverjena.

1. Krones, Die Chronik, p. 86; prim. Fajek, Zgodovina Poličanske župnije, p. 17 ss.

POLZELA (Heilenstein), grad

Komenda

Na skalnem griču sredi istoimenskega naselja. Občina Žalec.

Polzelski vitezi nastopajo od 1170 dalje, ko se omenja Degenhard — *Degnardus de Helenstein*.¹ Na začetku 14. stoletja je bil grad v rokah malteškega viteškega reda, ki je imel v njem svojo komendo. Ob cinitvi posesti 1542 se prvič izrečno omenja kot *Haus*.²

Grad je v sedanji obliki enonadstropna stavba z izzidanim podstrešjem in iregularnim tlorisom, ki je posledica številnih prezidav. Starejši arhitekturni elementi se omejujejo na lino romanskih oblik in polkrožen portal s posnetim robom.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 511; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 184.

POLŽE (Reinhof), dvor

Rajnhof

Kmečka domačija, Polže 1 pri Strmcu pri Vojniku. Občina Celje.

Dvor z mlinom je menda obstajal že o. 1500, sedanjo stavbo pa je 1667 pozidal Jakob Giltswert (letnica nad kletnimi vrati).¹

1. Stopar, Gradivo, graščine in dvorci, p. 104.

PONIKVA (Ponigl), dvor, graščina

V naselju Ponikva pri Šentjurju pri Celju. Občina Šentjur.

1203 srečamo ponkovskega uradnika Gundafora — *Gundafarus de Ponichi officialis*,¹ 1213 nastopa kot priča *Hermannus de Ponichil*.² V Ponikvi je torej tedaj že stal urad, ki je posebej izpričan 1585.³ Tedaj je pač stala že tudi graščina, ki so jo podrli šele po zadnji vojni. Koliko sta gradišči v bližnji Srzevici povezani z nekdanjim ponkovskim dvorom, ostaja zaenkrat odprto.

1. Kos, Gradivo V., štev. 57; 2. Kos, o. c., štev. 215; 3. Pirchegger, Untersteiermark, p. 233.

PRAGERSKO (Pragerhof), dvor, graščina

V ravnini, poleg strnjenege naselja Pragersko. Občina Žalec.

Graščino je okoli 1580 pozidal Krištof Prager z Jamnika. Prvič se kot svobodni dvor *Edelsitz Pragerhof* izrečno omenja 1715.¹

Stavba je štirikrilna, enonadstropna, s stolpičastim vhodnim motivom in pravokotnim arkadnim notranjim dvoriščem.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 127 s.

PRAJHAUS, glej VRANSKO

PREBOLD (Pragwald), graščina

Prevoljska graščina

Na pomolu ob robu naselja, Prebold 10. Občina Žalec.

Tu je že v 15. stol. stal dvor, ki se 1491 omenja kot *sitz zu s. Larenzsen in dem Seentall*.¹ 1635 so graščino razdejali uporni kmetje, 1706 jo je močno prizadel požar.

Stavba ima dva stanovanjska trakta in gospodarski trakt, ki oklepajo prostrano notranje dvorišče. Vogali so okrepljeni s pravokotnimi stolpi. Slavnostna velika dvorana je okrašena z baročnimi freskami in štukom, na ostanke slikarj pa naletimo tudi v pritličju zahodnega trakta.

Prvotni dvor so pozidali Pragerji o. 1491, nova (sedanja) graščina pa je nastala verjetno šele na začetku 17. stoletja, a vsekakor pred 1634 (letnica na fragmentu freske v južnem traktu).

1. Zahn, Miscellen, p. 75.

PREŠNIK (Mayerberg), graščina

Na nizki, položni vzpetini v naselju Gorica pri Šmartnem v Rožni dolini pri Celju. Občina Celje.

Dvor se omenja 1668, ko je posest in novo pristavo kupil vitanjski kastelan Johann Paul Adamayer¹ pl. Mayerberg, ki je na mestu pristave pozidal novo graščino.

Stavba je pozidana na pravokotni ploskvi in obsega tri enonadstropne stanovanjske trakte ter vhodni vezni trakt, ki oklepajo arkadirano notranje dvorišče. V njej je kapela z Lerchingerjevimi freskami. Zunanjščina je delno neobaročna, delno neogotsko prezidana.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 219.

PREVOLJSKA GRAŠČINA, glej PREBOLD

PREŽIN (Pröschin), grad

Na skalni vzpetini ob poti na Svetino v Šentjanžu pri Štorah, na mestu podružnice sv. Janeza. Občina Celje.

Utrdbo Prežin je sredi 12. stol. pozidal krški škof Roman I.¹ 1158 nastopa prvi prežinski vitez Herman — *Hermannus de Presingen*.² Grad se omenja 1310 kot *haws Presing* in 1341 kot utrdba — *vest Presing*.³ 1439 so ga razdejali

celjski grofje.⁴ Od nekdanjega gradu je ohranjen le v skalo vsekani obrambni jarek.

1. Kos, Gradivo IV., števil. 489; 2. *ibid.*, števil. 373; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 230; 3. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 65; 4. Krones, Die Chronik, p. 157.

PTUJ (Pettau), grad

Vrh hriba nad istoimenskim mestom. Občina Ptuj.

Grajski hrib je bil poseljen že v halštatski dobi, izkopali pa so tudi ostanke antičnih stavb. V letih 1131—1147 je salzburški nadškof Konrad I. stari grad — *Bethowe antiquum castrum* na novo pozidal.¹ V 13. stol. je tu obstajala mala hiša *castrum minus*, kar suponira obstoj velike hiše.²

Današnja stavba ima renesančno-zgodnjebaročni značaj, vendar hrani starejše sestavine. Še v predromansko dobo sodi t. im. smodniški stolp, v Leslijevem krilu se skriva romanski palacij, osrednje stanovanjske stavbe so gotske, arkadni hodniki in mnoge utrdbene sestavine so renesančni. Temeljite prezidave in zlasti modernizacijo arhitekturnih členov je grad doživel po 1656, ko je prišel v posest Leslijev. Iz tega časa izvira tudi grajska žitnica.

1. Kos, Gradivo IV., števil. 109; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 62.

PTUJ (Pettau), dvori

Različne lokacije v okolici Ptuja. Občina Ptuj.

V ptujski okolici so bili že v srednjem veku in pozneje številni dvori: Srednji dvor (1282), Breunerjev dvor (1432), Raumschüsslov dvor (1355), Opečni dvor (1438), Plechlov dvor (1527), dvor Pichl v Spuhlji (1322), Platzterjev ali Breunerjev dvor (1478), Rogozniški dvor ali Purgstall (1466), Weingartenbüchel v Podvincih (1286), Slovenjgraški dvor (1322), Geierjev dvor (1286), Celjski dvor (1438), Knechtlov dvor (1493), Rablov dvor (1. pol. 18 stol.), Anin, imenovan tudi Vetterjev ali Poppendorfski dvor (o. 1500), Kacherlov dvor (16. stol.), Aichov dvor ali Uskoški dvorec (1433).¹ Nekateri med temi dvori so morda identični, so pa vsekakor obstajali tudi še drugi, ki v virih niso omenjeni.

1. Curk, Fevdalna arhitektura na ozemlju ptujске občine, p. 180 ss.

PUKŠTAJN (Buchenstein), grad

Bukovje

Na strmi vzpetini Otiškega vrha, na desnem bregu Drave pri Dravogradu. Občina Dravograd.

Prvi znani lastnik utrdbe je bil 1282 Meinhard iz Zenzleinsdorfa, gradnik oglejskega nadškofa.¹ Prvič se omenja 1360 kot *vest Puchestain*.² 1706 je grad pogorel in ga pozneje niso več obnovili.³

Koncipiran je kot skromna stavba približno pravokotnega tlorisa s pozneje prizidanim stanovanjskim stolpom. Od prvotnih odprtín so ohranjene le zazidane line v steni nad obrambnim jarkom in gotska okna v stanovanjskem stolpu.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 173 s; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 27; 3. Pirchegger, o. c.

PUKŠTAJN (Buchenstein), graščina

Na desnem bregu Drave nasproti Dravograda, Otiški vrh, ob vznožju starega gradu. Občina Dravograd.

Graščino so najbrž pozidali Khösslerji, potem ko je 1706 že drugič pogorel stari grad. Je preprosta pravokotna stavba s štirimi vogalnimi pomolnimi stolpci. V 19. stol. so jo prezidali v angleškem stilu.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 393.

PUSTI GRAD, glej Šoštanj

PUŠTAL, glej PODGRAD pri Vranskem

RABENŠTAJN (Rabenstein), grad

Vranska peč

Legendarni grad v Dolini Gračnice pri Jurkloštru.¹ Občina Laško.

Rabenštajn se omenja v ustanovitveni listini Friderika II. Celjskega za samostan Novi klošter pri Polzeli 1453,² vendar kot greben, *Gupf*, ne kot grad. O gradu govori R. G. Puff v svoji knjigi *Das Römerbad Töplitz nächst Tüffer*. O domnevnem lovskem gradišču grofov Celjskih na terenu ni sledu.

1. Krajevni leksikon Dravske banovine, p. 291; 2. Orožen, Dekanat Cilli, p. 509.

RAČE (Kranichsfeld), graščina

V ravnini, sredi istoimenskega naselja. Občina Maribor.

Graščina je verjetno pravni naslednik Vartenhajma, vendar se 1235 omenja Herman iz Rač — *Hermannus de Cranichperc*. Že takrat je v naselju najbrž obstajal dvor s tem imenom, saj je za naselje 1240 izpričano slovensko ime *villa Rats*.¹ Graščina se omenja ob cenitvi posestev 1542, ko je bil njen lastnik Gregor Regall.²

Rače so bile nekdanj vodni grad, ki pa je v stoletjih doživel številne prezidave in razširitve. Renesanačna graščina, naslednica morebitnega prvotnega dvora — stolpa, je obsegala štiri trakte, ki so oklepali dvorišče. Že pred 1681 so k stari graščini prizidali novi del, ki je prav tako obsegal tri oziroma štiri trakte, istočasno pa so pozidali oba vzhodna stolpa. V tem delu gradu je znamenita štukirana dvorana. Pomembnejše prezidave je stavba doživela med 1894—1898.

1. Kos, Gradivo V., štev. 629 in 741; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 124; 2. Pirchegger, o. c.

RAČJI DVOR (Ratzerhof), dvor, graščina

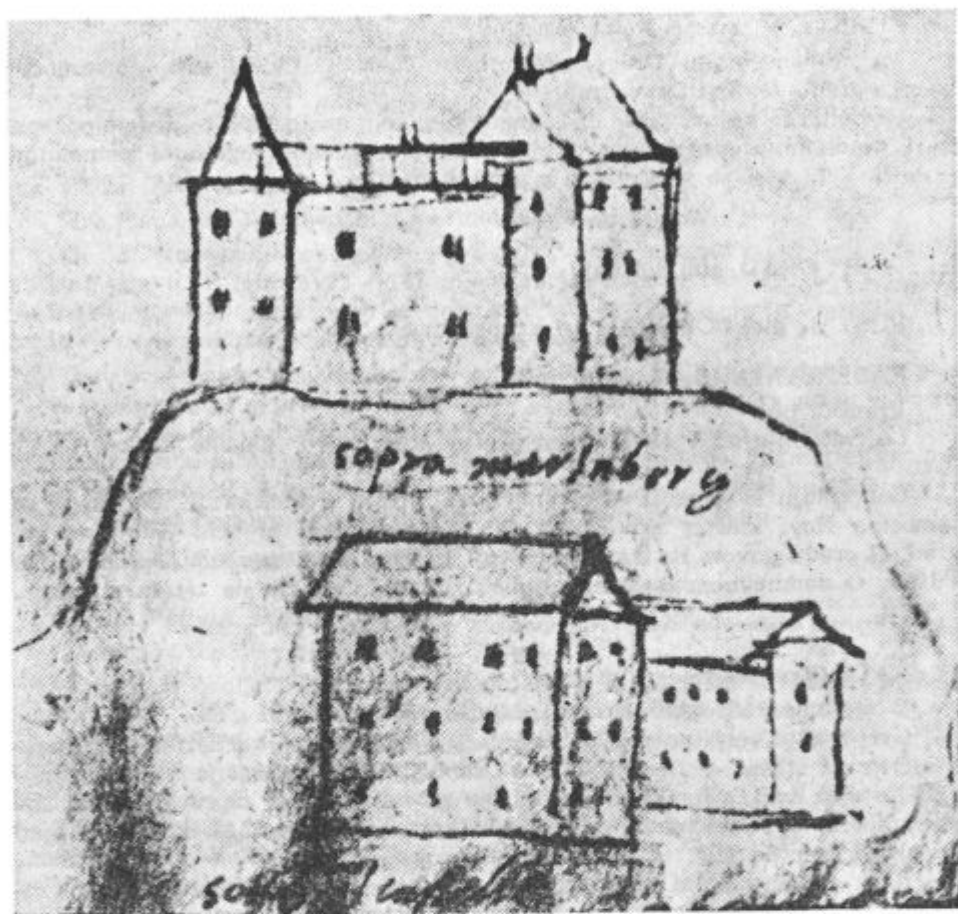
V ravnini, na zahodnem robu Maribora. Občina Maribor.

Dvor se omenja že 1284 kot *curiam sitam in Raitz*.¹

Sedanja štiritraktna, na pravokotni talni ploskvi pozidana enonadstropna stavba izvira iz 1778, kot priča heraldična plošča admontskega opata Offnerja v trikotnem delu nad vhodnim rizalitom.

1. J. Mlinarič, Admontski Račji dvor. ČZN 1978, štev. 1.

RADLJE, glej Marenberg

J. Clobucciarich, Radlje, grad in graščina. Risba, ok. 1603

RADVANJE (Rotwein), graščina

Ohranjena stavba v ravnici, Maribor, Lackova c. 41. Občina Maribor.

Ze 1147 nastopa v Velikovcu kot priča *Lutoldus de Radewan*. Graščina se prvič omenja 1695 kot z vodnim jarkom obdana, zidana stavba. Pomembnejše prezidave je doživela ok. 1743. Današnja stavba je enonadstropna, dvo-traktna, na dvoriščni strani arkadirana, z mlajšim okroglim stolpičem na vogalu.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 406 ss.

RAJHENBURG (Reichenburg), grad

Brestanica

Na okoli 60 m visokem skalnem pomolu nad naseljem Brestanica ob Savi. Občina Krško.

Kralj Arnulf je 29. septembra 895 podaril svojemu fevdniku Valtunu v popolno last tri kraljeve kmetije pri Rajhenburgu — *tres regales mansus quod Richenburhc*.¹ Salzburški nadškof Konrad I. je grad v letih 1131—1147 obnovil oziroma na novo postavil: *castrum Richenburch a nuovo edificauit*.²

Prvotni romanski grad iz 12. stol. je imel regularno zasnovo, svojo današnjo obliko pa si je izoblikoval predvsem v obdobju pozne gotike in renesanse, ko so zlagoma pozidavali razpoložljivi prostor na notranjem dvorišču. Fragmentarno je ohranjena kapela, ki jo je v 1. pol. 12. stol. pozidal nadškof Konrad, dalje poznogotska kapela in s freskami marijagraškega mojstra opremljena soba. Ohranjeni so pomembni arhitekturni detajli — temelji neke morda še predromanske grajske arhitekture, romanski in gotski stavbni členi, renesančni leseni stropi, arhitekturna poslikava dvoriščnih traktov.

1. Kos, *Gradivo* II., štev. 309; 2. Zahn, *Ortsnamenbuch*, p. 386.

RAKOVEC OB SOTLI (Radkowetz — Reiherhof), dvor Reiherhof

Izginuli dvor v istoimenskem naselju. Občina Brežice.

Dvor — *Hof Rakabitz* se prvič omenja 1433.¹ Obstajal je do 19. stoletja.

1. Pirchegger, *Untersteiermark*, p. 254 s.

RANŠPERK (Rabensberg), grad Lančperk, Ravni breg

Na strmem skalnem hribu na ledini Gradišče v naselju Rupe med Šmartnim v Rožni dolini in Dobrno. Občina Celje.

Ob koncu 12. stoletja nastopajo prvi ranšperški vitezi, tako 1189 vitez Odalskalk — *Vlscalcus iunior de Rabensperch*.¹ Grad se prvič izrečno omenja šele 1355, a to že kot *Rabensperch das alt haws*.² Friderik II. Celjski je 1439 utrdbo požgal,³ nakar je niso več obnovili. 1487 se že omenja kot *purkhstal* — opuščeni grad. Vrh skalnega grebena so v tleh vidni ostanki zidov in zaporednih obrambnih zapor.

1. Kos, *Gradivo* IV., štev. 757; 2. Zahn, *Ortsnamenbuch*, p. 371; 3. Krones, *Die Chronik*, p. 157; 4. Zahn, o. c.

RANŠPERK (Rabensberg), graščina

V naselju Rupe pri Šmartnem v Rožni dolini, ob vznožju starega gradu. Občina Celje.

Ko so Celjani 1439 razdejali staro utrdbo na hribu, se je uprava gospodščine preselila v urad, ki je bil v Lembergu. Novo graščino je konec 15. stol. pozidal Andrej pl. Hohenwart.¹ 1890 je bilo še ohranjenega nekaj zidovja, danes so vidni le še sledovi temeljev. Vischer je graščino upodobil kot enonadstropno, pravokotno stavbo s prislonjenim pravokotnim stolpičem.

1. Orožen, *Dekanat Neukirchen*, p. 512.

RAVNE pri Šoštanju (Gutenbichl), graščina

Na položni vzpetini sredi parka v istoimenskem naselju pri Šoštanju. Občina Velenje.

Graščina je izpričana 1575, ko jo je posedoval Balthasar Wagen,¹ lastnik velenjskega gradu. Savba je ohranjena, a povsem predelana.

1. Orožen, Dekanat Schalltahl, p. 439.

RAVNI BREG, glej RANŠPERK

RAVNO POLJE (Ebensfeld), dvorec

V ravnini, naselje Kungota pri Ptujju. Občina Ptuj.

Jurij Žiga Stubenberški je 1622 prvi izpričani lastnik Ravnega polja, grajsko pomirje pa se omenja že 1586. Prej je bila tu pristava vurberške gosposčine.¹

Današnja stavba je iz 1670, kot priča letnica na sočasnem portalu. Obsega štiri enonadstropne trakte, na vogalih poudarjene s pravokotnimi stolpiči, ki uokvirjajo pravokotno arkadirano dvorišče. Predstavlja klasičen primer razsežnega poznorenesančnega dvorca.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 79/80.

RAZVANJE (Rosswein), dvor

Na lahni vzpetini, Maribor, Vinogradniška pot 19. Občina Maribor.

Med 1106 in 1124 se omenja dvor, ki je takrat postal last šentpavelskega samostana. Današnja vila je pozidana v historizirajočem slogu 2. pol. 19. stoletja.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 416.

REIHERHOF, glej RAKOVEC

REMŠNIK (Remschnig), urad, dvor

Izginuli dvor nekje v bližini istoimenskega naselja na Kobanskem. Občina Radlje.

1147 je grof Bernard podelil imenje z uradom šentpavelskemu samostanu. Posestvo se omenja že med 1193—1220.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 417.

REPHUENHOF, glej FRANKOLOVO

REŠTANJ (Reichenstein), grad

Na slemenu strme vzpetine ob istoimenskem naselju pri Senovem. Občina Krško.

Grad je skupaj z drugimi posestvi v Posavju vodil k stari salzburški posesti. Kot ministerial nastopa v letih 1206—1241 Albert Reštanjski,¹ 1208 imenovan *Albertus de Richenstein*.² 1279 se omenja Reštanj kot *Reychenstajn*,³ 1304 pa *die ungewopen Burg Richenstein*.⁴ Porušen je bil v 15. ali 16. stoletju.

Tloris današnje razvaline je nerazviden, vendar se zdi, da je imel grad iregularen tloris. Zidava kaže željo po plastenju. Zanimiva je srednjeveška cisterna.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 256; 2. Zahn, Urkundenbuch II., št. 89; 3. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 386; 4. Pirchegger, o. c.

REUTENBERG (Reutenberg), grad

Na pobočju Lisce ob cesti Jurklošter—Breg, ob naselju Razbor, ledinsko ime Na gradcu. Občina Sevnica.

Preteklost gradu ni znana. 1322 je bil eden brežiških mestnih kastelanov Herman Reutenberški.¹ Utrdba je že v srednjem veku propadla. Ohranjeni so sledovi gradišča z obrambnim jarkom.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 253; Reutenberg se imenuje tudi Cretež na Dolenjskem.

RIFNIK (Reicheneck), grad

Na strmem, umetno obsekanem skalnem griču v naselju Rifnik nad Šentjurjem pri Celju. Občina Šentjur.

Rod rifniških vitezov stopi v zgodovino 1219 z Elizabeto Rifniško, soprogo Henrika iz Prüschenka.¹ Grad, ki je 1281 izpričan kot krška posest,² se omenja 1326 kot *vest Reicheneck*.³ Opustili so ga v 17. stoletju.

Prvotni grad je obsegal pravokoten stolp z obzidanim dvoriščem. Pozneje so pozidali še en stolp peterokotnega tlorisa, v renesansi pa so povezali oba stolpa v enoten palas, zasnovano pa na zahodni strani obdali z vencem fortifikacij, znotraj katerih je našlo mesto tudi gospodarsko poslopje. V razvalini je ohrajeno več gotških stavbnih členov.

1. Janisch, Lexikon von Steiermark II., p. 664; drugi viri podatka ne potrjujejo; 2. Pirchegger Untersteiermark, p. 231; 3. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 386; 4. Na Vischerjevi upodobitvi 1681 je že delno razkrit.

RIGONCE (Riegelhof), dvor, graščina

V istoimenskem naselju. Občina Brežice.

Dvor so pozidali malo pred 1591 in je v močno predelani obliki dočakal naš čas. Lokacija ni preverjena.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 423.

RIMSKE TOPLICE (Römerbad Tüffer), dvor

Izginuli dvor, verjetno na mestu današnje lurške kapele. Občina Laško.

Dvor se omenja samo v podelitveni listini iz 1606. V fevdnem pismu za Toplice iz 1792 o njem ni več besede.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 424.

RISTOVEC (Rüstenau), dvor, graščina

V ravnini, Brstje pri Ptuj. Občina Ptuj.

Dvor se prvič omejnja o. 1500 kot *Hollenegger Hof*. Današnja preprosta, enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa ima ohranjena (zazidana) gotska okenca in portal. Nad vhodnim arkadnim lokom je reliefna plošča z Leslijevim grbom.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 425 s.

ROGATEC (Rohitsch), grad

Na strmem hribu nad istoimenskim naseljem. Občina Šmarje.

Grad je sodil med poglavitne krške fevde v Savinjski marki. Gospoščina se omenja že 1130 kot *Roas*,¹ grad pa 1192 kot *purch ze Rohacz*.² Opustili so ga na začetku 19. stoletja.

Grad je bil značilen primer regularne zasnove z eksponiranim obrambnim stolpom na pobočju. V njegovem romanskem delu sta ohranjeni polkrožno oblikovani okenci iz časa njegovega nastanka.

1. Kos, *Gradivo IV.*, štev. 99; 2. Kos, o. c., štev. 802.

ROGATNICA (Rogatnitz), grad

Na Gradišču blizu Žetal ob Rogatnici — Peklaškem potoku. Občina Ptuj.

Utrdba je bila v posesti pogrenjskih vitezov; 1270 nastopa Leuthold Rogatniški.¹ Grad se 1428 že omenja kot opustel — *odes purg stall am Tew-felpach*.²

Na Gradišču so ohranjeni sledovi s tlemi izravnane okroglega stolpa-stega objekta, utrjenega z nasipom.

1. Pirchegger, *Untersteiermark*, p. 96; 2. Zahn, *Ortsnamenbuch*, p. 429.

ROGOZA (Rogeis), dvor, graščina

V ravnini, Rogoza 119 pri Hočah. Občina Maribor.

1255 srečamo med ministerialci Friderika Ptujskega nekega Henrika Rogoškega, lastnika dvora v Rogozi. V 16. stol. so dvor posedovali Kacijanarji, nato razni lastniki.¹

Kot sklepamo po Vischerjevi upodobitvi, so današnja stavbo verjetno pozidali šele v 17. stoletju. Bila je nekoliko krajša od sedanje podolgovate, enonadstropne graščine, pred vhodno fasado pa je imela stopniščni stolp. Graščina je povsem predelana.

1. Pirchegger, *Untersteiermark*, p. 106.

ROTENTURN (Rotenturm), graščina

Na robu Gornje Radgone, Apačka 21. Občina Gornja Radgona.

Imenje je znano od 17. stol. dalje in takrat so najbrž pozidali tudi graščino. Ta je enonadstropna, ključastega tlorisa, s starim nadstrešnim stolpičem, sicer pa povsem predelana.

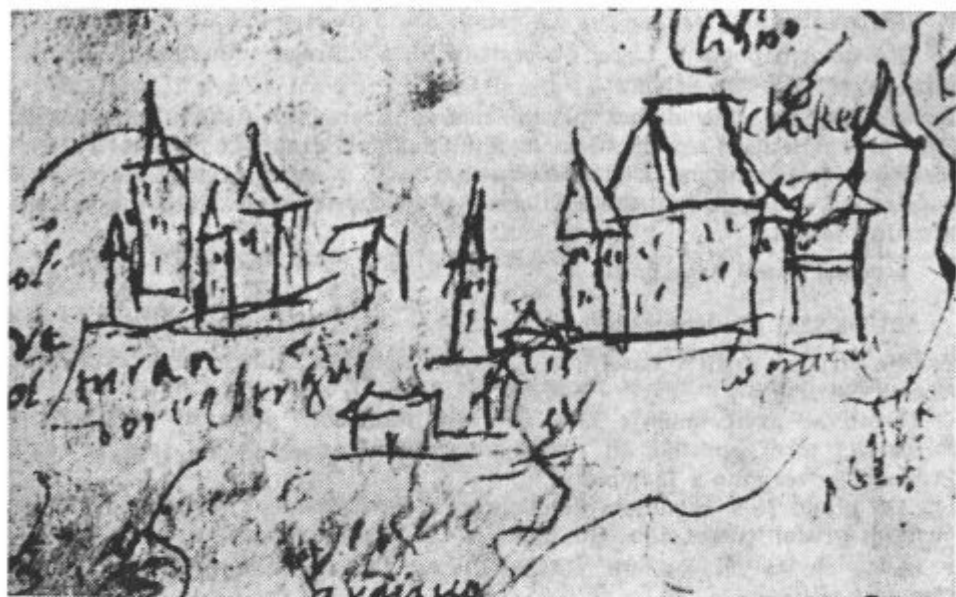
ROTENTURN (Rotenturm), stolp, grad

V ravnini sredi mesta Slovenj Gradec, Šolska ul. 5. Občina Slovenj Gradec.

1361 so Aufensteini izročili Habsburžanom stolp v Slovenjem Gradcu kot oglejski fevd. 1493 se v virih omenja kot Schulthauzingerjev stolp, po 16. stol. je dobil ime Rotenturn.¹

Današnja stavbo je 1755 pozidal baron Kulmer. Je enonadstropna, ključastega tlorisa, močno predelana, a z ohranjenim baročnim portalom, baročni elementi na fasadi in arkadiranim dvoriščem.

1. Pirchegger, *Untersteiermark*, p. 172.

J. Clobucciarich, Grad Rogatec in graščina Strmol. Risba, ok. 1603

ROZENBERK (Rosenberg), dvor, stolp

Na Rožnem vrhu med Šmartnim in Strmcem, v Rožni dolini. Občina Celje. Srednjeveška zgodovina objekta je nejasna, ker so kraji s tem imenom pogostni. 1335 se omenja kot krški fevd stolp v bližini Ranšperka, ki utegne biti Roženberk. 1437 se že omenja kot gradišče — *purchstall*.¹ O stavbi ni znano drugega kot to, da je imela obliko stolpastega dvora. Lokacija ni preverjena.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 218.

ROZENBERK (Rosenberg), dvor

Gorečka

V Rožni dolini blizu Šmartnega pri Celju, pod gradiščem stolpa Roženberk, Občina Celje.

Dvor je bil pravni naslednik stolpa Roženberk, a se 1335 že omenja hkra- ti z njim. 1533 je bil v posesti Jörga Trebniškega s Švarcenštajna. 1889 je stav- ba pogorela. Po značaju je bila skromna kmečka domačija, krita s slamo.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 436.

ROŽNO (Rosenbühel), dvor

Stal je med Blanco in Brestanico, 300 m od obsavske ceste. Občina Krško.

Prvič se omenja 1477, ko sta ga Andrej in Hans Rajhenburška dobila od krškega škofa v fevd. 1721 so bili njegovi lastniki Attemsi.¹ O njegovi podobi ni ničesar znanega.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 258.

RUDA (Ruth), graščina

Na južnem pobočju Lisce, ob cesti, ki drži z Brega v Jurklošter, na položni ravnici. Občina Sevnica.

Graščina je bila najbrž pravni naslednik srednjeveškega Reutenberga. Njen prvi zanesljivo izpričani lastnik je bil Jakob Gärtner, ki jo je 1647 prodal jurkloštrskim jezuitom.¹ Med zadnjo vojno so jo Nemci požgali. Bila je enonadstropna, imela je pravokoten tloris s psevdogotskim prizidkom ob prednji in zadnji fasadi.

1. Orožen, Dekanat Tüffer, p. 477.

RUDENEK (Rudeneck), grad

Na strmem griču v naselju Poljane pri Rečici v Zgornji Savinjski dolini. Občina Mozirje.

Grad se prvič omenja 1345 kot *vest Rudenek*,¹ a hkrati tudi že kot *Burgstall*,² torej opusteli ali razvaljeni grad. Pozneje so ga spet pozidali. Propadel je verjetno v 18. stoletju.³

Od gradu je v spodnjem delu ohranjen le v zasnovi vpeti stolp s fragmentom prislonega zidu. Ob njem je bil nekdanj večnadstropni palacij, ki je oklepal notranje dvorišče. V razvalini so opazni tudi elementi renesančne obodne fortifikacije.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 404; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 198; 3. Stopar, G. M. Vischer, p. 21.

RUDENŠTAJN (Rudenstein), grad

Negojnica, Tirski grad

V gorskem sedlu na južnem pobočju Tera, kota 852, nad naseljem Poljane pri Rečici v Zgornji Savinjski dolini. Občina Mozirje.

V virih se omenja vsega dvakrat: 1326 in 1350, obakrat kot *vest Rudenstein*.¹ Verjetno je bil podrt že v fevdalnih sporih 14. stoletja. Ohranjeni so fragmenti temeljev nekdanje grajske stavbe.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 404.

RUHETHAL, glej ŽOVNEK

SCHNEEWEISSOV DVOR, glej MAJŠPERK, SPODNJI

SEVNICA (Lichtenwald), grad

Na ravnici vrh hriba nad istoimenskim naseljem. Občina Sevnica.

Kraj je bil od 11. stol. dalje v salzburški posesti. Prvič se omenja 1275 kot *Lichtenwald*, 1309 pa se posebej imenuje grad — *castellum Lichtenwalde*.¹

Jedro današnjega gradu je v baročni dobi znižani romanski stolp, ujet v štiriraktno renesančno zasnovi iz 1597 (letnica na portalu) z okroglimi vogalnimi stolpi in arkadiranim notranjim dvoriščem. Pomembne sestavine: profilirana romanska lina v stolpu, baročna freska s prizori štirih letnih časov v jugovzhodnem stolpu, inventar gosposkih prostorov v II. nadstropju.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 311.

SEVNICA (Liechtenwald), trška graščina

Sredi sevniškega trga. Občina Sevnica.

Starejša literatura stavi trško graščino v 14. ali celo 13. stoletje, novejša pa govori o njej šele od 17. stol. dalje. Takrat je izpričana tudi z ohranjenimi letnicami na arhitekturnih členih: na vhodnem portalu je letnica 1664, na pomolu dvorišnega trakta pa 1613. Osrednja stavba je pravokotna, enonadstropna, zunaj modernizirana, znotraj v pritličju ohranjeni oboki.

SKOBLOV DVOR, glej SPODNJI LANOVŽ

SKORNO (Skorno), dvor

Neznana lokacija v naselju Skorno pri Šoštanju. Občina Velenje.

1243 se omenjata *Dippoldus de Zetoerlingen et frater eius Henricus*.¹ V Skornem je torej v 13. stoletju obstajal dvor, o katerem pozneje ni več besede.

1. Kos, *Gradivo V.*, števil. 821.

SLIVNICA (Schleinitz), dvor, stolp, grad

Turn, Turniče

Vrh hriba tik zaselka Turno pri Slivnici. Občina Šentjur.

1362 se omenja *Turren zu Sappelsach*, ki je morda identičen s Slivnico. Slivnico je grof Herman Celjski 1414 podaril kartuziji Pleterje, ki je 1542 imela tu 18 podložnikov. K imenju je sodil stolp s pomirjem.¹

Od nekdanje utrdbe so ohranjeni sledovi obodnega zidovja in stolpaste stavbe v jugovzhodnem vogalu obzidanega areala. Ohranjen je tudi krožni obrambni jarek.

1. Pirchegger, *Untersteiermark*, p. 244 s; prim. opombo števil. 62, p. 118. Avtor omenja tudi ledino »Turniče« v naselju »Sapusche«, ki je na njegovem zemljevidu označena pri Slivnici.

SLIVNICA (Schleinitz), graščina

V ravnini, Čreta 1 pri Slivnici pri Mariboru. Občina Maribor.

1428 je tu izpričan dvor, 1443 pa se omenja dvor pri slivniški graščini: *Burgsleuntz*. Prvotno graščino je 1492 pozidal iz Hrvaške priseljeni Jurij Kolinič,¹ jedro sedanje stavbe in njene temeljne poteze pa so iz 1582 (ohranjena letnica). Takrat je eden izmed Koloničev prezidal prvotno stavbo v štiritraktno renesančno graščino, utrjeno z vogalnimi stolpiči in vodnim jarkom. 1862 je stavba dobila sedanjo neogotsko podobo.¹

1. Stopar, *Gradovi, graščine in dvorci*, p. 450 ss.

SLOVENJ GRADEC (Windischgratz), grad

Grad

Na območju današnje cerkve sv. Pankracija nad Starim trgom pri Slovenjem Gradcu. Občina Slovenj Gradec.

1091 in 1093 se omenja gradnik *Weriant de Grez*,¹ grad pa 1214 kot utrdba — *Windesgrez castrum*.² 1489 ga je razdejal ogrski poveljnik Jakob Szekeley.³ Od prvotne stavbe je v spodnjem delu ohranjen romanski bergfrid, ki so ga pozneje prezidali v zvonik. Pankracijeva cerkev je prezidan prvotni

palacij. Na temeljne zidove prvotne grajske zasnove občasno nalete tudi vzhodno od današnjega cerkvenega kompleksa.

1. Kos, Gradivo III., štev. 395 in 402; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 8; 3. Pirchegger, Untersteiermark, p. 169.

SLOVENSKA BISTRICA (Windisch Feistritz), dvorec

V ravnini, Zgornja Bistrica 1, ob severnem delu naselja Slovenska Bistrica. Občina Slovenska Bistrica.

Graščina se prvič izrecno omenja 1313 kot *burk Feistritz*.¹ Današnjo podobo so dali dvorcu po 1717 grofje Attemsi.² Zdaj je štiriraktna renesančno-baročna stavba.

Zametek dvorca je severozahodni stolp mestnega obzidja, h kateremu so ok. 1300 prizidali na severni strani obzidja stanovanjski trakt. V renesančni dobi je stavba sukcesivno dobila značaj štiriraktnega, na vogalih s stolpi utrjenega dvorca z delno arkadiranim notranjim dvoriščem, ki so ga v baročni dobi le še malenkostno predrugačili in modernizirali. Iz te dobe izvirata stopnišče in slavnostna dvorana s Flurerjevimi freskami, pa tudi s štukom okrašene sobe v severnem in južnem traktu, kapela ter gospodarski delavnice.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 503; 2. Curk, Slovenska Bistrica, p. 8 s.

SLOVENSKA BISTRICA (Windisch Feistritz), stolpi

Stolpi so bili delno vkomponirani v mestno obzidje, delno verjetno samostojni. Občina Slovenska Bistrica.

1403 je izpričan stolp, ki je bil v posesti Eberharda Vrbovskega. 1445 je grof Friderik Celjski podelil v zajem dva stolpa v obzidju. 1457 je kot celjski zajem izpričan stolp, ki ga je posedoval Anton Holleneški. Tega je 1478 kupil Anton Grasl in se pozneje po njem tudi imenuje. Stolp, ki je edini še ohranjen, je bil nekoč vkomponiran v jugozahodni vogal mestnega obzidja. Pozidali so ga ok. 1300.¹

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 463 s.

SOCKA (Einöd), dvor, graščina

V dolini, ob potoku Hudinja pri Strmcu blizu Vojnika. Občina Celje.

Dvor v Socki je izpričan 1404. 1579 je beseda o sockem uradu. Današnja graščina je verjetno naslednik nekdanjega dvora; 1722 se omenja kot *Feste und Edelmannssitz*.¹ 1704 je stavba pogorela. 1729 se omenja grajska kapela.²

Graščinski kompleks sestavlja več samostojnih stavb, razvrščenih krog pravokotnega dvorišča. Stavba je docela prezidana — renesančni elementi iz časa njenega nastanka (portali in križni grebenasti oboki) so ohranjeni le v kleti stanovanjskega trakta.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 227/228; 2. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 470 ss.

SODINCI (Sodinetz), dvor, stolp

Gradišče na Sodinskem vrhu nad naseljem Sodinci pri Veliki Nedelji. Občina Ormož.

Arhivskih poročil nimamo. Ohranjen je nasip in obrambni jarek, ki zajemuje areal v izmeri ca. 40 × 80 m. V literaturi srečamo domnevo, da gre za ostanke srednjeveškega stolpa, ki je propadel ob turškem napadu 1479.¹

1. Curk, O fevdalni arhitekturi na ormoškem območju, p. 150.

SOTESKA (Helfenberg), grad, graščina

Vrh kopastega griča nad sotesko Pirešice, v naselju Studence pri Pirešici. Občina Žalec.

Grad, ki je bil star krški fevd, se izrecno omenja šele 1330 kot *vest Helfenberch*,¹ že 1251 pa nastopa prvi soteški vitez, krški ministerial *Heinricus de Helfenberch*.² Grad so 1439 razdejali Celjani,³ vendar se 1460 spet omenja kot *haws*, istega leta pa se omenja tudi gradišče nasproti hiše — *purgkhal gen dem haws vber*. Je z drugo omembo mišljeno domnevno gradišče na hribu Kjumberku? Grajska stavba se poslednjič omenja 1765; po izročilu je sredi 18. stoletja pogorela.⁴ Vischer je Sotesko kar dvakrat upodobil, a obakrat kot graščino. Relacija med prvotnim gradom in graščino ni jasna. Na grajskem hribu so vidni skromni fragmenti zidovja, ohranjen pa je globok obrambni jarek.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 259; 2. Zahn, Urkundenbuch III., št. 98; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 227; 3. Krones, Die Chronik, p. 157; 4. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 474 ss.

SPODNJI LANOVŽ (Unter Lahnhof), dvor

Skoblov dvor

Stal je v zahodnem predmestju Celja. Občina Celje.

O prvotni podobi dvora, ki se omenja od 1750 dalje, nimamo podatkov. Pred nedavnim podrta stavba je imela neogotski značaj.

SREDIŠČE (Polstrau), grad

V ravnini, na ledini Gradišče, tik naselja Središče ob Dravi. Občina Ormož.

Grad, o katerem ni dosti znanega, je bil obmejna utrdba. 1255, ko se omenja kot *Polstraw*, je postal ogrski fevd štajerske rodovine ptujskih gospodov.¹ Verjetno so ga razdejali Turki.²

Ohranjeno gradišče ima pravilno pravokotno zasnovo, obdano z ostanki okopa in nekdaž z vodo napolnjenega jarka.

1. Klasinc, Gradivo za zgodovino Ormoža, p. 103; 2. Curk, O fevdalni arhitekturi na ormoškem območju, p. 149.

STARA GROFIJA (Die alte Grafei), dvorec

V južnem delu starega mestnega jedra Celja ob Savinji, vpet v srednjeveško obzidje. Občina Celje.

Domnevna prednica današnje grofije se 1414 omenja kot pisarnica — *Schreibhauz*.¹ Po 1580 so jo grofje Thurn Valsassina prezidali v renesančno rezidenco.² V letih 1620—1640 so ji prizidali arkadne hodnike, med leti 1650—1680 pa stopnišče. Strop velike dvorane je bržčas okrasil s temperami Marcin Teofilowicz.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 96; 2. Curk, Nastanek in razvoj fevdalne arhitekture, p. 274.

STARA NOVA VAS (Altneudorf), stolp, grad

V istoimenskem naselju pri Križevcih. Občina Ljutomer.

V vasi je najbrž stal strelski dvorec;¹ 1443 se omenja *turn ze Newdorf*,² ob cenitvi premoženja 1542 pa je beseda o dvoru.³ Gre torej za značilen dvor stolpastega tipa. Lokacija ni znana.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 56; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 355; 3. Pirchegger, o. c.

STARŠE, glej ŠENTJANŽ

STOPNIK (Heckenberg), grad

Vrh strmega istoimenskega griča na obronkih Dobrovelj pri Vranskem. Občina Žalec.

Stopniški vitezi po nekih virih nastopijo v zgodovini že 1188, ko se omenja *Wulfinch de Hekinberch*,¹ po drugih pa šele 1232 z vitezom Eberhardom Stopniškim — *Eberardum de Heckenberg*.² Grad se izrecno omenja šele 1322 in to kot utrdba — *vest*.³ Opustili so ga okoli 1800. Stavbno jedro razvaline je povsem sesuto, delno ohranjeno pa je renesančno obzidje z okroglimi obzidnimi stolpi.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 749 in 750; Zahn, Urkundenbuch I., štev. 691 in 692; 2. Zahn, Urkundenbuch II., štev. 297; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 190; 3. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 257.

STOPNIK (Heggenberg), pristava, graščina

Na lahni vzpetini ob vznožju starega stopniškega gradu, v naselju Stopnik št. 23 pri Vranskem. Občina Žalec.

Ko so ok. 1800 grad Stopnik opustili, so ob njegovem vznožju pozidali novo graščino; morda so pri tem prezidali staro stopniško pristavo, ki se omenja 1442 med grajskimi pritiklinami.¹ Ohranjena grajska stavba je dvo-traktna, dvonadstropna, močno predelana, z nekaj ohranjenimi klasicističnimi elementi.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 190.

STRMOL (Stermol), graščina

Na lahni vzpetini, nad potokom Draganja, izven strnjenege trškega jedra, Rogatec 18. Občina Šmarje.

Celjski grofje so 1436 podelili Jakobu Strmolskemu s Kranjskega stolp pri Rogatcu.¹ Stolp, ki ga Santonino omenja kot »prostorno, visoko zidano hišo«,² je zametek poznejše graščine.

Graščina je v današnji obliki trinadstropna, močno predelana stavba, pozidana na tlorisni ploskvi v obliki črke L, s pomožnimi poslopji. Fortifikacijske sestavine iz časa renesanse, ki jih poznamo zlasti s Clobucciaricheve upodobitve, so izginile.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 234; 2. Santonino, Reisetagebücher, p. 159.

STUDENICE (Studenitz), grad, utrdba

Vrh strmega, kopastega griča nad istoimenskim naseljem in nekdanjim samostanom. Občina Slovenska Bistrica.

Grad — utrdbo so pozidali že zgodaj v obrambo samostana, vendar se v srednjeveških virih ne omenja. Prvič ga srečamo ob cenitvi premoženja in to kot stolp.¹ 1830 je bil že razvaljen.²

Ohranjeni so obodni zidovi utrdbe z ostanki polkrožnega stolpiča, ki kažejo na nastanek v času pozne gotike in na predelave v času renesanse. Utrdba še ni preučena.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 137; letnice cenitve premoženja avtor ne navaja — verjetno gre za leto 1542; 2. prim. upodobitev v Stari Kaiserjevi suiti.

SUHADOL (Suchadoll), dvor, pristava

Suhadolski grad

Na planoti vrh razložene vasi, Suhadol 15, blizu Loč pri Poljčanah. Občina Slovenske Konjice.

Kartuzijani so v vasi verjetno že zgodaj postavili svojo pristavo, ki pa je neposredno izpričana šele v 2. pol. 16. stoletja. 1606 je dvor označen kot *arr*, kar priča, da je bil utrjen.¹

Današnja osrednja stanovanjska stavba je predelana v kmečko domačijo, kjer je stara le banjasto obokana klet. Na enem od gospodarskih poslopij je ohranjen polkrožen portal s posnetimi robovi.

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 489 s.

SVEČINA (Witschein), dvor, graščina

Na položni vzpetini, severno od strnjenegega naselja, Svečina 1. Občina Maribor.

Tu je že v srednjem veku stal dvor, ki se posredno omenja 1197 kot *villa Wetsin*;¹ 1532 naj bi ga požgali Turki, saj se že čez deset let, ob cenitvi premoženja 1542, omenja kot *Amthof Witschein, so durch den Türkenzug gar verbrannt*.²

Današnja graščina so pozidali 1629 (letnica na plošči nad severnim portalom). Koncipirana je kot kompaktna, četverkotna, dvonadstropna stavba s pravokotnimi, enako visokimi vogalnimi stolpiči in simetrično razvrščenimi notranjimi prostori.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 31; prim. Kos., Gradivo IV., štev. 894; 2. Pirchegger, o. c.

ŠAHENTURN (Schachenturm), graščina

Ohranjena stavba v Gornji Radgoni, Prešernova 1. Občina Gornja Radgona.

1466 je bil Štefan Schackh oskrbnik deželno knežjega urada, ki je po njem dobil ime Schackenamt, graščina pa pozneje ime Šahenturm. Ok. 1885 je bila že malone razvaljena, nakar so jo obnovili v današnji podobi.¹ Je enonadstropna stavba s prislonjenim, za nadstropje višjim čokatim stolpom.

1. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 492.

ŠALEK (Schallegg), grad

Na strmem, skalnem, prepadnem griču v naselju Šalek pri Velenju. Občina Velenje.

Omenja se prvič 1287 kot *haus Schalekke*,¹ svobodni šaleški gospodje pa nastopajo že 1154 z Bertoldom — *Bertoldus (liber) de Shalach*.² Okoli 1770 je v grad udarila strela, nakar ga niso več obnovili.³

Prvotni grad je obsegal večidel še ohranjen trikotni stolp s palasom in obzidanim dvoriščem. Sčasoma so znotraj dvorišča in ob obzidju pozidali ves razpoložljivi prostor na grajski kopi in tako je nastal grad sklenjenega tipa, katerega dominanta je bil štirinadstropni stolp. Po ohranjenih sestavinah nastanka gradu zaenkrat še ni mogoče natanko datirati.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 418; 2. Kos, Gradivo IV., štev. 326; 3. Janisch, Lexikon von Steiermark III., p. 803.

ŠENEK (Schönegg), grad

Lokacijo izginulega gradu domnevamo nekje v bližini današnjega istoimenskega dvorca.¹ Občina Žalec.

Grad stopa v zgodovino z letom 1288, ko se omenja kot *castrum Scheinek*.² Celjani so ga okoli 1439 razdejali, nakar ni bil več obnovljen.³

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 193; *Scheineck, ein Turm der Sanneger, stand bei St. Johann und Paul — Ried Turnstein*. 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 420; 3. Krones, Die Chronik, p. 157.

ŠENEK (Schönegg), dvor, graščina

Na položni vzpetini, Polzela 19 v Spodnji Savinjski dolini. Občina Žalec.

Prvotni dvor je morda že okoli 1493 pozidal ostriški oskrbnik Lenart Raumschüssel.¹ Od kraja skromno stavbo so verjetno v 1. pol. ali sredi 18. stoletja prezidali v graščino, ki je po 1869 dobila značaj dvorca.

Kompleks oblikuje skupek stavb značilnih baročnih in neobaročnih oblik, pozidanih okoli pravokotnega dvorišča, medtem ko je kapela iz 1779 postavljena kot samostojen objekt. Prvotna graščina se skriva v južnem traktu zasnove, kjer so v kleti še ohranjeni stari oboki.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 184.

ŠENPIHL, glej ŠEŠČE

ŠENTJANŽ na Dravskem polju (St. Johann am Draufelde), dvor, graščina
Starše

V ravnini, Starše 1, nekdanj Szentjanž na Dravskem polju. Občina Maribor.

Graščina — *Hof St. Johann* je bila dvor gosposčine Ravno polje in se prvič omenja 1629, ko se je moral njen tedanji lastnik Franc Welzer izseliti.¹ Današnja graščina je enonadstropna, utilitarno predelana stavba ključastega tlorisa z nekaterimi arhitekturnimi elementi zgodnjega 17. stoletja.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 80.

ŠEŠČE (Schönbichel), graščina

Na položni vzpetini nad istoimenskim naseljem pri Preboldu. Občina Žalec.

Matthias Graf je pred 1619 kupil od Hansa Žige Wagna plemiško prebivališče *Schöschitz* — graščino Šešče.¹ Opustili so jo v 18. stoletju. Njeno po-

dobro poznamo iz Vischerjevega bakroreza. Bila je tipična dvonadstropna renesančna stavba s štirimi okroglimi vogalnimi stolpi.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 188.

SIRJE (Scheuern), stolp, graščina

Na ravnici blizu župnijske cerkve v naselju Širje pri Zidanem mostu. Občina Laško.

Širski vitezi se omenjajo od 1337 dalje,¹ kar predpostavlja obstoj dvora ali gradu. 1441 se omenja stolp v Širju — *turn ze Scheyrr*.² V 17. in 18. stoletju se graščina omenja kot dvor.

Današnja graščina je enonadstropna stavba z zelo razgibanim tlorisom, katere prednjo fasado flankirata pravokotna stolpiča. Najstarejši del zasnove je stolpasta stavba z banjasto obokanim pritličjem, ki je obzidana z novejšimi trakti.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 249; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 420.

ŠLIFŠTAJN (Schliffstein, Steinberg), stolp

Pri vasi Kamna gora pri Slovenskih Konjicah. Občina Slovenske Konjice.

1206 nastopa kot priča Markwart z Bosetha — *domino Marquardo de Boseth*.¹ 1207 se omenja stolp poleg kraja Betsset — *ad turrem illam que est iuxta locum qui dicitur Betsset*,² kar štejemo za edino, čeprav posredno omembo Šlifštajna. 1527 je beseda o tukajšnjih podložnikih žičkega samostana, vendar se stolp ne omenja.³ Stegenšek je še videl njegove ostanke.

1. Zahn, Urkundenbuch II., št. 77; 2. Stegenšek, Konjiška dekanija, p. 265; Kos (Gradivo V., št. 122) šteje Betsset za kraj Pečice; 3. Stegenšek o. c.

ŠOŠTANJ (Schönstein), grad

Na strmem hribu nad istoimenskim naseljem. Občina Šoštanj.

Grad se omenja šele 1318 kot *purch Schonstain*,¹ med leti 1193 in 1220 pa srečamo šoštanjskega viteza Eberharda in Hermana *de Schonenst(ein)*.² 1199 nastopa samo *Eberhardus de Scönensteine*.³ Grad so razdejali celjski grofje.³ 1503 se omenja kot gradišče.⁴

V razvalini je fragmentarno ohranjen trinadstropni romanski bergfrid, delno pa je videti tudi obodno zidovje in ostanke palacija.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 429; 2. Kos, Gradivo IV., št. 855; 3. Kos, o. c., št. 909. Vitez Eberhard in vitez Ernst, ki se v tem času tudi omenja, po Pircheggerjevem mnenju ne izvirata s šoštanjskega gradu, ker sta bila salzburška ministerialca, vendar pa Pirchegger ne pove, od kod naj bi sicer bila (Untersteiermark, p. 203). 3. Krones, Die Chronik, p. 157; 4. Pirchegger, Untersteiermark p. 204.

ŠOŠTANJ (Schönstein), urad, trška graščina

Izginula stavba na prostoru današnjega mestnega jedra. Občina Velenje.

1372 se omenjata hiša in grad — *Haus und Schloss Schönstein geheissen*,¹ 1437 se določneje omenja hiša ob grajskem hribu pod utrdbo — *haws am purgperg under der vessten*.² 1458 se prvič omenja šoštanjski urad — *Amts-haus*.³ Stavba — urad je bila predhodnica graščine, ki so jo v obliki stolpa pričeli zidati 1575.⁴ Pozneje so jo povečali, 1734 pa jo je uničil požar.⁵ Graščina je bila dvonadstropna, večtraktna, obdana z gospodarskimi poslopji.⁶

1. Hribernik, Mesto Šoštanj, p. 39; 2. Ibid., 3. Orožen, Dekanat Schallthal, p. 415; 4. Ibid, p. 418; 5. Ibid., p. 38 s; 6. Vischer, Topographia, sl. 108.

ŠPERENBERK (Sperrenberg), grad

Nekje med Brestanico in Rešanjem. Občina Krško.

Grad je bil v posesti salzburške nadškofije. Prvič se omenja 1300 kot *haus ze Sperrberch*, ko naj bi ga znova zidali, a že 1342 je bil razvaljen in se navaja kot gradišče —*purchstal Sperrrenberch*.¹

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 414.

ŠTANOF (Steinhof), graščina

Na manjši vzpetini na Plitvičkem vrhu. Občina Gornja Radgona.

Tu je 1338 stal dvor salzburškega nadškofa. Pozneje razni gospodarji, med njimi 1611—1773 graški jezuiti.² Stavba je bila porušena po zadnji vojni; o njenem nekdanjem obstoju pričajo le sledovi v konfiguraciji zemljišča.

Pri Vischerju je graščina upodobljena kot večtraktna, enonadstropna stavba, poudarjena na prednjem vogalu z okroglim, na stranskih z oktogonalnima stolpičema.

Na fotografiji iz 1915/16 je predstavljena enonadsrtopna, vsaj enajstsobna podolgovata stavba, na prednji strani opremljena z arkadami in altanom.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 49.

STATENBERG (Statenberg), grad

Vrh strmega kopastega griča v naselju Stari grad pri Makolah. Občina Slovenska Bistrica.

Grad se prvič omenja 1241 kot *Staetenburch*¹ in nato 1250 kot *castrum Stetenburch*.² Opustili so ga po 1740, ko so v dolini, nekaj kilometrov proč, pozidali novi dvorec.

Grad je bil zidan iz laporja, zato kaže današnja razvalina le amorfne ostanke nekdanjih zidov. Vischer je predstavil grad kot dvo ali tronadstropno stavbo, sestoejo iz več traktov, ki očitno obdajajo notranje dvorišče. Eden izmed vogalov je utrjen z okroglim stolpom, celotna zasnova pa je obdana z vencem renesančnega, s stolpi okrepljenega obzidja.

1. Zahn, Urkundenbuch II., št. 395; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 435.

STATENBERG (Statenberg), dvorec

Na lahni vzpetini v istoimenskem naselju pri Makolah. Občina Slovenska Bistrica.

Dvorec je v letih 1720—1740 pozidal italijanski arhitekt Camesini po naročilu Dizme grofa Attemsa.¹

Gre za sestav stavb, pozidanih krog zaprtega notranjega dvorišča, z bogato baročno členjenimi fasadami. Več prostorov je okrašenih s štukom iz let 1720—1740. V veliki dvorani in stranskih sobah so stropi opremljeni z baročnimi freskami, ki predstavljajo mitološke in alegorične motive.

1. Curk, Slovenska Bistrica, p. 26.

ŠTRALEK (Strahleck) štok, graščina

Na lahni vzpetini sredi Slovenskih Goric, v naselju Zgornja Voličina. Občina Lenart.

Štralek se prvič omenja 1595, in sicer kot *Stock*. 1778 je prešel v kmečke roke¹ V današnji povsem predelani stavbi je ostala avtentična le klet, ki je

poznogotska (portali, okno). Od dveh okroglih obrambnih stolpičev, upodobljenih pri Vischerju, je v tlorisnem obrisu eden še razviden.

1. Pirchegger, Ein Schlössl wird zum Bauernhof. Marburger Zeitung, 17. III. 1944.

ŠTROVSENEK (Straussenegg), dvorec

V ravnini, Smatevž 26 pri Gomilskem. Občina Žalec.

Na njenem mestu je 1467 stal lovski dvorec. Graščino je med leti 1578—1590 pozidal štajerski deželni fizik Jakob Strauss in se je po njem sprva imenovala *Straussenhof*.¹ Od kraja je obsegala en sam trakt, a so ji verjetno že v 17. stol. prizidali še tri krila ter tako oblikovali zaprto arkadirano notranje dvorišče. Po 1869 jo je tedanji lastnik K. Haupt prezidal v angleškem kastelnem slogu.² Ima nekaj zanimive novejšje arhitekturne opreme (freske, rezljani leseni stropi).

1. Orožen, Dekanat Frasslau, p. 65; 2. Janisch, Lexikon von Steiermark III., p. 1017.

ŠVARCENŠTAJN (Schwarzenstein), graščina

Gradič

Na lahni vzpetini v naselju Laze pri Arnačah. Občina Velenje.

Gradič se omenja 1360 kot *Swarczenstain* in nato 1428 kot *vest Swarczenstain*.¹

Današnja stavba je v jedru iz 1523.² Iz tega časa je pravokotna, dvonadstropna, na dvoriščni strani sekundarno arkadirana stavba; tej so pozneje na zunanji strani prizidali manjši stolpič. Ob graščini se je ohranil gotski vhodni stolp z avtentičnim portalom. Dvoriščno obzidje je v današnji obliki mlajše. Vprašanje štirikratne zasnove, kakršno je upodobil Vischer, ostaja zaenkrat odprto.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 434; 2. Letnica na dimniku na podstrešju.

TABOR (Weichselstätten), graščina

V ravnini, Višnja vas 1 pri Vojniku. Občina Celje.

Imenje Tabor — Weichselstätten se omenja 1547.¹ Že takrat je verjetno stala tudi graščina, saj že 1524 beremo, da Lindeški, ki so jo pozidali, iz trga samovoljno odvažajo kamenje za gradnjo.²

Prvotna graščina je bila skromna, dvonadstropna stavba z okroglimi vogalnimi stolpiči. Sredi 19. stol. so zasnovo spredaj in zadaj razširili, tako da so stolpiči utonili v stranskih fasadah in učinkujejo kot rudimenti. V stavbi je kvaliteten poznobaročni štuk.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 226; 2. Orožen, Dekanat Neukirchen, p. 276.

TAVČARJEV DVOR (Tautscherhof), dvor

V naselju Rečica, Zgornja Savinjska dolina. Občina Mozirje.

Dvor je v drugi polovici 16. stol. kupil ljubljanski škof Janez Tavčar od Hannsa Georga Hurnussa in ga odstopil svojemu stričniku Gašperju Tavčarju.¹

Današnja pravokotna, dvonadstropna stavba je v temeljnih potezah ohranila svoj prvotni značaj, o času njenega nastanka pa pričajo polkrožni dvoriščni portal z biforo v prvem nadstropju, oboki itd.

1. Orožen, Dekanat Oberburg, p. 168.

TEMNAR (Hermannshof), urad, dvor

Na položni vzpetini, Hermanci 51. Občina Ptuj.

1542 se dvor omenja kot *Temler, Tember*.¹ Današnja močno predelana, a nedvomno mlajša stavba izvira morda iz 18. stoletja, na zunaj pa ima vse značilnosti preprostega podeželskega dvorca iz 19. stoletja. Na baročni izvir kaže na začetni strani prislonjeni stolpič s kapelo.

1. Klasinc, Gradivo za zgodovino Ormoža, p. 108.

THUMERSFELDEN (Thumersfelden), štok, graščina

V pobočju hriba, na robu naselja, Vuzenica 27. Občina Radlje.

Po nekih virih so stavbo pozidali med 1578—1585,¹ vendar njen značaj bolj ustreza času ok. 1658 — letnica nad vhodnim portalom. Stavba je pravokotna, dvonadstropna, z ohranjenim renesančnim polžastim stopniščem. Odlikuje se z — žal zakrito — kvalitetno arhitekturno poslikavo.

1. Krajevni leksikon Dravske banovine, p. 161.

TIRSKI GRAD, glej RUDENŠTAJN

TOREK, TOROK, glej TVAROG

TRAPPOV STOLP (Trappenturn), stolp, grad

Nekje v Slovenjem Gradcu. Občina Slovenj Gradec.

1381 in 1388 so si Friderik, Jakob in Erhard Trapp pridobili od Konrada Fürholzerja in Hansa Slovenjegraškega stolp ob obzidju — *Turm an der Mauer*. Imenje, vezano na stolp, je obstajalo še v 17. stoletju.¹ O stavbi ni sicer ničesar znanega.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 172 s.

TREBINJSKI GRAD, TREBINJŠČEK, glej LETUŠ

TREBNIK (Triebeneck), dvor, graščina

Trebniški dvorec, Windischgrätzova graščina

Na lahni vzpetini sredi parka ob robu naselja Slovenske Konjice.¹ Občina Slovenske Konjice.

1395 se omenja dvor pod konjiškim gradom.² Današnjo graščino so pozidali v 17. stoletju.³ O njenem izviru pričajo še do nedavna na stavbi ohranjene letnice 1570, 1630 in 1636, vendar vsi vidni elementi kažejo na nastanek v 1. pol. 17. stoletja. Osrednja stavba — jedro današnje graščine — je enonadstropna, pozidana na pravokotni osnovi, z očitnimi znamenji predelav v novejši dobi. V nadstropju je več historično zanimivih detajlov.

1. Po Janischu, Lexikon der Steiermark III., p. 1105, naj bi razvaline prvotnega dvora oziroma gradu obstajale južno od Slovenskih Konjic; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 142; 3. Stegenšek, Konjiška dekanija, p. 72.

TRNOVEC (Ternowitz), dvor

Izginula stavba blizu Sel pri Polskavi. Občina Ptuj.

Dvor je znan iz 1542.¹ 1687 so ga pridružili gosposčini Turnišče,² nakar izgine za njim vsaka sled. Vischer je na svojem zemljevidu upodobil utrjeno graščino z obzidjem in močnim stolpom, v Topografiji pa preprosto neutrjeno pravokotno stavbo z odprtim altanom.³

1. Curk, Fevdalna arhitektura na ozemlju ptujske občine, p. 191; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 102; 3. Stopar, Grajski objekti z območja slovenske Štajerske, sl. 96 s spremnim besedilom.

TRNOVLJE (Dürnbüchl), urad, dvor

Izginuli dvor v istoimenskem naselju pri Celju. Občina Celje.

Dvor je izpričan med 1527—1561.¹ O njem ni sicer ničesar znanega.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 185.

TROBLJE (Rottenbach), graščina

Izginula stavba v istoimenskem naselju. Občina Slovenj Gradec.

V Trobljah je po nepreverjenih virih obstajala graščina, ki so jo baje po zadnji vojni porušili. V slovenski izdaji Vischerjeve Topographie iz l. 1971 pod št. 99 objavljeni bakrorez predstavlja graščino iz Fohnsdorfa v Avstriji, sodni okraj Judenburg.

TRUTZENAU (Trutzenau, Roshof), stolp

Izginula utrdba poleg avstrijskega naselja Racenau — Ratzenau severovzhodno od Cmurka. Občina Gornja Radgona.

V 12. stoletju so ga posedovali ministerjalci cmureških gospodov. 1401 se omenja kot *turn*. Poslednjič se omenja 1409; deset let pozneje je beseda le še o uradu.¹ O stavbi ni sicer ničesar znanega.

1. Baravalle, Burgen und Schlösser, p. 538; Zahn, Ortsnamenbuch, p. 383; Orožen, Celska kronika, p. 38.

TURN (Turm), dvor, stolp

Izginuli stolp z neznano lokacijo v Spodnji Savinjski dolini. Občina Žalec.

Zahn omenja zaselek Turmeck ob Paki, severovzhodno od Mozirja. Dopusča možnost, da se na to lokacijo nanaša omemba *Turm* iz 1485. V tej zvezi omenja tudi istoimensko lokacijo, pogojno locirano v bližino Gotovelj pri Žalcu, s katero povezuje omembo iz 1491 — *Turyenne*.¹

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 155.

TURN, TURNIČE, glej SLIVNICA

TURN na Savi (Turm an der Sawe), dvor, stolp

Neznana lokacija, morda blizu vasi Stari grad pri Vidmu. Občina Krško.

Stolp se prvič omenja v fevdnem pismu Hansa Rajhenburškega iz 1432. Podrli so ga 1855.¹ O njem ni sicer ničesar znanega.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 257 s.; Po Janischu, Lexikon von Steiermark II., p. 663, se omenja že 1353.

TURN pri Šoštanju (Turn), kašča, graščina

Vošnjakova graščina

Na nizkem holmu nad Šoštanjem, pod razvalinami starega gradu. Občina Velenje.

Graščina Turn je bila od kraja le shramba za desetino. Ko je trška graščina Turn 1734 pogorela,¹ so lastniki šoštanjnske gosposčine Thurni, prenesli sedež posesti v poslopje nekdanje kašče, ki so jo preuredili v plemiško prebivališče.² Stavba je nato po svojih lastnikih dobila tudi ime. Stirietažna graščina je pozidana v obliki močno potegnjenega pravokotnika in je močno utilitarno predelana. Zazidane arkade na dvoriščni strani so sekundarne, iz časa preureditve kašče v graščino v 1. pol. 18. stoletja. Gospodarsko poslopje pred graščino datira portal v 1. pol. 18. stoletja.

1. Hribernik, Mesto Šoštanj, p. 38 s; 2. *ibid.*

TURN pri Velenju (Turn bei Wöllan), grad

Na položni vzpetini, Hrastovec 1 pri Velenju. Občina Velenje.

1207 nastopa kot priča *domino Richero de Turre*,¹ ki utegne izvirati z našega gradu. Po drugih virih se turnski vitezi pojavijo šele v letih 1251 in 1257.² 1250 naletimo na prvo omenbo gradu: *Turris*. 1483 se v virih omenja *sicz zum Thurn*.³

Grad sestavlja sklop enonadstropnih traktov, ki oklepajo notranje dvorišče. Starejše arhitekturne sestavine so zaradi poznejših prezidav večidel zabrisane. Stavbna zgodovina še ni raziskana.

1. Zahn, Urkundenbuch II., štev. 87; prim. Kos, Gradivo V., štev. 122; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 206; 3. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 155.

TURN v Brestanici (Turn in Reichenburg), graščina

Spodnji rajhenburški grad, Flisov grad

V Brestanici, blizu brega Save, ob vznožju gradu Rajhenburg. Občina Krško.

Zgodovinski viri o nastanku graščine niso raziskani. Vsekakor je stala že v 16. stoletju, saj jo je 1603 upodobil Clobucciarich. Najstarejši del graščine je velika pravokotna stavba, ki kaže v notranjosti v spodnjem delu značilnosti romanske zidave. K njej so pozneje prizidali stolpič in tri enonadstropne trakte, ki so oklenili notranje dvorišče.

TURNIŠČE (Turnisch), graščina

V ravnini pri Ptuj, Zagrebška cesta 54 a. Občina Ptuj.

Na ime Turnišče, ki kaže na utrjeno postojanko, naletimo prvič 1441. 1592 se v Turnišču omenja dvor, graščino pa so pozidali v drugi polovici 17. stoletja ter hkrati osnovali gosposčino.¹

Enonadstropna stavba je pozidana na florisu v obliki črke H, tako da oblikuje dve odprti, arkadirani dvorišči.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 103.

TUTENPAS, glej VINE

TVAROG (Twerog), grad

Torek, Torok

V zaselku Torok južno od Plešivca, naselje Dobrova pri Sevnici. Občina Krško.

Ime kaže na staroslovansko svetišče, posvečeno bogu Svarunu.¹ Tvaroški vitezi nastopajo kot salzburški gradniki v letih 1246—1325. Prvi med njimi

se omenja *Prehtlinus de Twaroch*.² 1322 se grad omenja kot utrdba — *castrum Twarog*.³ Lokacija ni preiskana.

1. Peisker, Tvarog, Jungfernsprung und Verwandtes, Blätter für Heimatkunde 1926, p. 42; 2. Zahn, Urkundenbuch III., šte. 4; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 258; 3. Kos, Urbarji salzburške nadškofije, p. 111.

VALDEK (Waldeck), grad

Na strmem hribu v Zgornjem Doliču pri Mislinji. Občina Slovenj Gradec.

Prve omembe gradu, ki jih srečamo v starejši literaturi, so zaradi nekaterih zamenjav sporne.¹ Zanesljivo se valdeški vitezi pojavljajo 1239,² grad pa se 1361 omenja kot *vest Waldekh*.³

Danes je popolna razvalina, v katere jedru razberemo prvotno romansko utrjeno hišo s mlajšimi obodnimi fortifikacijskimi sestavinami.

1. Janisch, Lexikon von Steiermark III., §. 1246, citira Mucharja, po katerem nastopijo valdeški vitezi že 1140. Kljub Pircheggerjevemu pomisleku pa gre verjetno za viteze z našega gradu; istoimenski grad v Kirchbachu na Avstrijskem je sodeč po značilni legi in vidnih stilnih sestavinah nastal šele v poznem srednjem veku; 2. Kos, Gradivo V., šte. 706: *dominus Viricus de Waldekke*; prim. Zahn, Urkundenbuch II., šte. 369 in Pirchegger, Untersteiermark, p. 175; 3. Zahn, Ortsnamenbuch p. 480.

VARTENHAJM (Wartenheim), dvor

V zaselku Vartenhajn v Hotinji vasi pri Slivnici. Občina Maribor.

Dvor se prvič omenja 1443 kot *Wartenhaim im Traafeld in Slewnczer pharr*.² Verjetno so ga 1532 uničili Turki. Njegova naslednica je graščina Rače.³ O stavbi ni sledu.

1. Po Pircheggerju, Untersteiermark, p. 123, je stal dvor v Spodnjih Račah; 2. Zahn, Ortsnamenbuch; p. 183; Pirchegger navaja letnico 1453; 3. Pirchegger, ibid. p. 124.

VEHENŠTAJN (Wechenstein), grad

Nekje v bližini Kozjega ali Podsrede. Občina Šmarje.

Omenja se vsega trikrat, od tega že prvič 1347 kot gradišče: *Wechenstain purchstal*.¹ Lokacija ni znana.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 484.

VELENJE (Wöllan), grad

Na strmi skalnati kopi nad istoimenskim naseljem. Občina Velenje.

Gundacher Velenjski nastopa kot gradnik 1270.¹ 1322 se grad prvič omenja kot *vest Welen*.²

Pozidali so ga verjetno v 13. stoletju, najpomembnejše prezidave pa je doživel sredi 16. stol. (letnica 1558 na vhodnem portalu v obzidnem stolpu), ko so ga prezidali v utrjeno residenceco z arkadiranim notranjim dvoriščem. Najpomembnejša sestavina gradu je renesančni rondel s konzolnim nadstropjem, opremljenim s strelnicami in mašikuli.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 209; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 490.

VELIKA BREZA (Pirkenstein), dvor, graščina

Na nekoliko vzvišeni ravnici nad istoimenskim naseljem, h. št. 2, 3 in 4. Občina Laško.

Ob cenicvi premoženja 1542 je Andrej iz Altenhausa prijavil stolp Velike Breze.¹ 1647 se omenja *Edelmannssitz und gemauertes Stock Pirkenstein*.²

Današnje v kmetijo predelano graščino predstavlja sestav treh nizkih stavb, ki le še z nekaterimi arhitekturnimi detajli razodevajo svoj starejši izvir.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 250; 2. Orožen, Dekanat Tüffer, p. 265.

VELIKA NEDELJA (Gross-Sonntag), grad, komenda

Na pomolni ravnici ob župnijski cerkvi v istoimenskem naselju. Občina Ormož.

1222 je Friderik Ptujski potrdil nemškemu viteškemu redu posest Velike Nedelje »kot prazno in neobljudeno zemljo.«¹ Grad je izpričan šele 1321 kot *haus Suintag*.²

Jedro stavbe je dvonadstropna, štiriraktna grajska stavba z notranjim dvoriščem in manjšim obzidanim prednjim dvoriščem. Na vogalih je zasnova okrepljena z okroglimi stolpi. Današnja podoba gradu je večidel rezultat renesančnih posegov iz ok. 1612 in manjših baročnih adaptacij iz let 1723—1730. Odlikuje se z balustradnim baročnim stopniščem in baročnim štukom v kapeli.

1. Kos, Gradivo V., štev. 370; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 469.

VERZEJ (Wernsee), dvor, gradič

Na jugu istoimenskega trga. Občina Ljutomer.

Gradič, ki je bil dolgo v posesti uskoških vojvod, se omenja med leti 1555 in 1605, ko so ga Turki požgali. Ok. 1926 so bili še vidni ostanki obrambnega jarka.¹

1. Kovačič, Ljutomer, p. 273 ss.

VETRNİK, glej VIDERŠNIK

VIDERŠNIK (Widerschneck), grad

Na nizki vzpetini nad Lembergom pri Šmarju. Občina Šmarje.

Zgodovinskih virov o gradu ne poznamo niti ne vemo za njegovo pravo ime. V 17. stol. naj bi bil last Erazma Tattenbacha in pozneje od cesarja razvaljen.¹ Na gradišču so vidni ostanki dveh obrambnih jarkov.

1. Janisch, Lexikon von Steiermark I., p. 361.

VILDENHAG (Wildenhag), dvor

V bližini Kapele pri Radgoni. Občina Gornja Radgona.

1290 srečamo Friderika Vildenhaškega in še 1577 se omenja Vildenhaška gora.¹ O dvoru ni sicer ničesar znanega.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 49 s.

VILKENHOF (Wilkenhof), dvor

V naselju, Vukovje 2 pri Jareninskem dvoru. Občina Maribor.

Zgodovinskih podatkov nimamo. Ohranjeni portal v kleti z letnico 1550 datira nastanek stavbe, ki je bila 1739 prezidana. Obokana vhodna avla je nekdanj obsegala tri okenske osi.

VILTUŠ (Wildhaus), grad

V hribu nad naseljem Spodnji Slemen ob Dravi. Občina Maribor.

Grad so pozidali ob koncu 12. stol. ob cesti, ki je držala iz Maribora na Koroško. Prvič se omenja med leti 1193—1220 kot *castrum Wilthus*.¹ Opustili so ga verjetno po 1625, ko so v dolini pozidali novo graščino.

V prvotni obliki je bil značilen primer visoke utrjene romanske hiše, ki se je pozneje razrasla, v renesansi pa so jo še dodatno utrdili. V razvalini so poleg stolpa razvidni le obris zidovja.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 855; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 25.

VILTUŠ (Wildhaus), graščina

Sredi parka na nekoliko privzdignjeni ravnici, v naselju Spodnji Slemen v Dravski dolini. Občina Maribor.

Graščino so pozidali 1625¹ kot dvonadstropno pravokotno stavbo. Sredi 18. stol. so ji prizidali veliki kletni trakt in kapelo, na prelomu stoletja pa so jo prezidali v kastelnem stilu. Stavba hrani čudovit rezljan strop iz časa zadnje obnove, več marmornih kaminov in drugo. Ena izmed sob ima štukiran baročni strop.

1. Janisch, Lexikon von Steiermark III., p. 1328.

VINE (Weinbüchel), pristava, graščina

Majpogl, Vinegra, Tutenpas

Vrh položne vzpetine v naselju Vine pri Strmcu. Občina Celje.

Kot last celjskih minoritov je izpričana 1773, ko je njena kapela dobila mašno licenco.¹ Sodeč po stavbnih sestavinah je iz začetka 17. stoletja.

Stavba je enonadstropna, pravokotnega tlorisa, na vogalih poudarjena s stolpiči, ki imajo poševna pritličja.

1. Orožen, Dekanat Neukirchen, p. 220.

VINEGRA, glej VINE

VIRŠTAJN (Wierstein), dvor

V istoimenskem naselju na Kozjanskem. Občina Šmarje.

V spremstvu grofice Ane Langenberške (Lemberške) nastopata 1275 Konrad Virštajnski in njegov sin Ulrik. 1587 in 1677 se omenja imenje,¹ neposredno o stavbi pa v virih, ni besede. Natančna lokacija dvora ni znana.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 236.

VITANJE (Weitenstein), stari grad

Na strmi skalni kopi južno od istoimenskega naselja. Občina Slovenske Konjice.

V (ponarejeni) listini iz 1140 (v resnici nastali med leti 1172—1176) je rimski kralj Konrad III. med drugim potrdil krški cerkvi grad Vitanje, kate-rega Herman z vojsko napada in vznemirja — *Castrum... Witenstein... , quod Hermannus inpugnat et infestat*.¹ Že 1107 se omenja vitanjski vitez *Marchwart de Witenstain*, 1155 pa vitez *Odelschalkus de Witenstaine*.² Grad je 1201 razdejal potres,³ vendar so ga znova pozidali. Opustili so ga verjetno v 16. stoletju.

Lokacija gradu je tipična za naše najstarejše romanske zasnove, saj je bil dostop do njega možen le po ozki, dobro zavarovani poti. Zasnova je dvo-delna. Večina grajskih objektov je bila razvrščena v prednjem delu, zadnji, z bergfridom utrjeni del je rabil za zadnje pribežališče.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 159, 2. Zahn, Urkundenbuch III., štev. 5 in I., štev. 357; 3. Orožen, Celska kronika, p. 21.

VITANJE (Weitenstein) novi grad

Na strmem grebenu zahodno od istoimenskega trga. Občina Slovenske Konjice.

Grad se omenja hkrati s prvotnim vitanjskim gradom posredno prvič 1353, ko je beseda o obeh utrdbah: *paide vest*, izrecno pa 1404 kot *neuum castrum Weitenstain*.¹ 1748 je vanj udarila strela in ga uničila.²

Tloris razvaline je močno zabrisan. Razvidno je gotsko stolpasto jedro z obodnimi renesančnimi fortifikacijskimi sestavinami.

1. Zahn, Ortsnamenbuch; 2. Zahn, Miscellen, p. 434.

VITANJE (Weitenstein), trška graščina

Sredi trga Vitanje. Občina Slovenske Konjice.

V Vitanju je bil že 1404 krški škofijski urad;¹ današnja graščina je njegov naslednik.

Dvonadstropna stavba s ključastim tlorisom izvira večidel iz časa renesanse in je ohranila iz tega časa več arhitekturnih sestavin. Prvotni pravokotni stavbi so pozneje prizidali južni trakt.

1. Orožen, Dekanat Neukirchen, p. 464; na p. 470 omenja dvor: *curia episcopalis*.

VITENBAH, glej VRANSKO

VIZJAKOV DVOR, glej LEPI DOL

VODRIŽ (Wiederdriess), grad

Na strmem kopastem griču nad naseljem Vodriž v Mislinjski dolini. Občina Slovenj Gradec.

Grad se prvič omenja 1338 kot *vest ze dem Widerdriezz*.¹ Opustili so ga morda že v 18. stoletju.

Celotna grajska zasnova izvira iz ok. 1300, le nekaj manj pomembnih sestavin je sekundarnih. V razvalini sta lepo razvidna eden od stanovanjskih stolpov in stanovanjska hiša. Ohranjena je obilica avtentičnih zgodnjegotskih arhitekturnih členov.

1. Zahn, Miscellen, p. 60.

VOJNIK (Hochenegg), grad

V naselju Tomaž pri Vojniku, kjer stoji podružnica sv. Tomaža. Občina Celje.

Sedež starih vojniških svobodnikov. 1164 nastopata Leopold in njegov sin Wergand — *Liupoldus de Hoheneke et filius eius Wergandus*.¹ 1259 se grad omenja kot *castrum Horyk*.² 1439 so ga razdejali Celjani.³ 1890 so bili še ohr-

njeni razsežni ostanki zidovja, danes pa priča o nekdanjem gradu le dobro ohranjeni krožni obrambni jarek.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 479; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 270; 3. Krones, Die Chronik, p. 157.

VRANSKA PEČ, glej RABENŠTAJN

VRANSKO (Franz), stolp, graščina
Vitenbah, Avgustenburg, Prajhaus, Avžlak

Na privzdignjeni ravnici zahodno od trga, Vransko 15. Občina Zalec. Prvotno mitnica na meji med Štajersko in Kranjsko; zakupniki se omejujejo od 15. stoletja dalje.¹ Stolpasto jedro so pozneje obzidali; tako je stavba dobila značaj graščine.² Njena sedanja podoba je klasicistična.

1. Orožen, Dekanat Frasslau, p. 99; 2. Curk, Gradovi in graščine, p. 154.

VRBOVEC (Alternburg), grad, graščina

Ob sotočju Drete in Savinje v Nazarjih. Občina Mozirje.

Grad se prvič omenja 1248, ko je bil njegov gradnik Vulving Letuški, kot *Altenburch castrum*,¹ že med leti 1230—1233 pa nastopa vrbovški vitez *Albertus de Altenburch*.²

Okoli prvotnega gradu, romanske hiše, so v času renesanse pozidali sedanjo graščino, staro grajsko jedro pa je polagoma propadlo. Graščino so med zadnjo vojno požgali, po vojni so jo delno obnovili. V sedanji obliki obsega le še en sam kompleten, enonadstropen trakt, od drugega trakta je ohranjen zunanji zid — ostanek nekdanjega obzidja, tretji trakt je fragmentaren in hudo prezidan. Na treh vogalih so ohranjeni močni okrogli stolpi.

1. Zahn, Urkundenbuch III., štev. 23; 2. Kos, Gradivo V., štev. 523.

VURBERK (Wurmberg), grad

Na kopastem griču v naselju Vumpah pri Mariboru. Občina Maribor.

Grad se prvič omenja 1244 kot *Wuermwerg* in 1246 kot *castrum in Wurmberch*.¹ Februarja 1945 je bil med bombardiranjem uničen.²

Grad je nekdanj obsegal dvonadstropno stavbno jedro z arkadiranim notranjim dvoriščem in močnim vogalnim obrambnim stolpom, opasano s renesančnim obzidjem. Grajsko jedro je povsem razsuto; ohranjen je zunanji renesančni vhodni motiv, flankiran z nizkim obrambnim stolpičem, ob njem pa del zunanjega obzidja s strelnicami.

1. Kos, Gradivo V., štev. 848 in 890; 2. Zupnijska kronika v Vumpahu.

UZENICA (Saldenhofen), grad

Na skalnem pomolu nad istoimenskim naseljem. Občina Radlje.

Grad je pred 1238 pozidal Kolo Vuzeniški,¹ ki se 1248 imenuje *Cholo de Saeldenhoven*.² 1359 se omenjata utrdba in stolp nad njo: *die vest Saeldenhofen vnd der turn der darob leyt*.³ Stavbo so verjetno že v 18. stoletju opustili, vendar so v njenih razvaljenih ostankih še do nedavna prebivali.

Srednjeveško grajsko jedro je razsuto, tloris je zabrisan. Do pred desetletjem je bil ohranjen le renesančni obrambni stolp, ki pa je zdaj tudi razvaljen.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 151; 2. Zahn, Urkundenbuch III., štev. 34; 3. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 409.

UZENICA, glej THUMERSFELDEN

WINDISCHGRÄTZOVA GRAŠČINA, glej TREBNIK

WARTENAU (Wartenau), dvor

Na desnem bregu Mure v bližini Cmurka. Občina Maribor.

Gundakar iz Wartenaua nastopa kot priča 1289. Rod wartenauskih vite-zov, ki so bili cmureški gradniki, ugasne po 1468. Ob ceditvi premoženja 1542 je Wartenau že v kmečkih rokah,¹ vendar se še 1577 označuje kot *Edlmanshoff*.² O stavbi ni sledu.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 36; 2. Baravalle, Burgen und Schlösser, p. 362.

WEICHELBERGERJEV DVOR (Weichselbergerhof), dvor

V naselju Laško. Občina Laško.

Prvič se omenja 1506, ko ga je kupil od Ane Kammerin trški sodnik Žiga Weichselberger in se odtlej po njem imenuje.

Današnje enonadstropna, na dvoriščni strani arkadirana stavba ima zu-nanjo podobo iz let 1808 in 1880,¹ v kleti pa dva gotška portala.²

1. Orožen, Dekanat Tülfer, p. 232; 2. Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 601 s.

WERD (Werd), grad

Domnevno jugozahodno ob Dravinji ali Sotli. Občina?

Grad se omenja v virih enkrat samkrat in to 1324 kot *veste Werd*.¹ O njem ni ničesar znanega.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 493.

WIBESTEIN (Wibestein), grad, gradišče

Domnevni grad z neznano lokacijo v bližini Rogatca. Občina Šmarje.

Wibestein se omenja enkrat samkrat in to 1141.¹ Ime kaže na grad.

1. Kos, Gradivo IV., štev. 169.

WILDENAU (Wildenau), dvor

Na griču »Gradišče«, ob cesti Lenart—Gradišče (prej sv. Trojica v Slo-venskih Goricah). Občina Lenart.

Herbersteini so kupili 1521 prebivališče Wildenau. 1542 se že omenja kot gradišče.¹ Lokacija ni preverjena.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 34.

ZAGORJE pri Pilštanju (Sagorje), stolp

V bližini Zagorja. Občina Šmarje.

Na »Gradišču« južno od vasi, je domnevno stal stolp, last graščakov iz Podčetrтка in Pilštanja.¹ Izročilo govori o gradu v Osredju pri Zagorju.² Lo-kacija je problematična.

1. Krajevni leksikon Dravske banovine, p. 593; 2. Orožen, Gradovi in graščine, p. 29;

ZALOG pri Celju (Salloch), dvor, graščina

Na položni vzpetini, Zaloška gorica 16 pri Celju. Občina Žalec.

Graščina je znana od 17. stol. dalje, ko je bila v posesti grofov Schrot-tenbachov.¹ Med 1823—1828 so jo prezidali v klasicističnem duhu.²

Današnja pravokotna, enonadstropna, devetosna stavba je v pritličju ohranila stare oboke, a zdaj rapidno razpada.

1. Orožen, Dekanat Cilli, p. 376 s; Stopar, Gradovi, graščine in dvorci, p. 604 s.

ZAMOŠAK (Samoschegg), graščina

V naselju Zamošani pri Ptuju. Občina Ptuj.

Prvotni dvor je domnevno stal že v 15. stoletju.¹ Stavbo, ki so jo pozidali ok. 1700 in je bila iz opeke, so podrli pred nekaj leti. Na njenem mestu stoji nova stanovanjska hiša.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 76.

ZAVLAR (Feldenhofen), dvor, graščina

Feldenhofen

Na manjši vzpetini tik nad cesto, Stari trg 155 pri Slovenjem Gradcu. Občina Slovenj Gradec.

V srednjem veku se ne omenja. Lastniki imenja so znani od zgodnjega 16. stol. dalje.

Današnja, pri Vischerju upodobljena in hudo utilitarno predelana stavba izvira iz 17. stoletja, kot kažejo oboki v pritličju in v veži nadstropja.

ZAVRČ (Sauritsch), graščina

Nasproti cerkve v istoimenskem naselju. Občina Ptuj.

Posest je sprva sodila k Borlu. Franc Žiga Szekely jo je 1621 zapisal svoji ženi.¹ Takrat je morda že stala prvotna stavba, ki so jo 1717 prezidali v sedanjo obliko.²

Stavbo sestavljajo trije samostojni, enonadstropni trakti, ki so nastali sukcesivno in ki v obliki podkve oklepajo arkadirano notranje dvorišče. Na fasadah je delno ohranjena baročna členitev.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 93; 2. Sekundarna letnica na pragu vhoda v osrednji trakt.

ZBELOVO (Plankenstein), grad

Vrh strmega hriba na Zbelovski gori pri Zbelovem blizu Poljčan. Občina Slovenske Konjice.

Zbelovski vitezi, ministerialci konjiško-rogaških gospodov, nastopajo od 1206 dalje, ko se kot priča omenja *dominus Ortolfus de Blanckenstein*.¹ Grad se omenja izrecno šele 1428 kot *Plankenstein vest*.² 1515 so ga osvojili in oropali uporni kmetje.³ Pozneje se več ne omenja.

V razvalini je ohranjen prvotni romanski grad poligonalnega tlorisa s pozneje pozidanim stolpastim palasom in izzidanim dvoriščem.

1. Zahn, Urkundenbuch II., števil. 77; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 147; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 45; 3. Krajevni leksikon Dravske banovine, p. 561.

ZBELOVO (Plankenstein), dvor, graščina

V ravnini, Zbelovo 1, pod razvalinami starega gradu. Občina Slovenske Konjice.

Grajski oskrbnik Zbelovega je 1518 prebival v leseni koči pod gradom.¹ Pozneje so postavili zidano stavbo, ki je upodobljena pri Vischerju.

Od nekdanje zasnove z dvema okroglima obrambnima stolpičema, gospodarskimi poslopji in nizkim obzidjem se je ohranila le stanovanjska hiša, ki so jo 1898 povsem prezidali.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 150.

ZGORNJA POLSKAVA (Oberpulgau), dvorec

Ob cesti Zgornja Polskava 3. Občina Slovenska Bistrica.

Dvor je verjetno nastal že v 16. stoletju in je upodobljeni pri Vischerju.

V prvi polovici 18. stoletja so stavbo temeljito prezidali. Je dvonadstropna, nepodkletena, pravokotnega tlorisa, s stopnišnim prizidkom na začetni strani. Fasade so bogato baročno členjene, v nekaterih sobah so kvalitetni štukirani stropi.

ZGORNJE ZREČE (Ober Retschach), dvor, graščina

V ravnici, naselje Zgornje Zreče, Občina Slovenske Konjice.

1206 se omenja gospod Rupert Zreški — *dominus Robertus de Reetsach*.¹ 1368 so gospodje Konjiški kupili dvor. 1390 je Neža, žena Leopolda Konjiškega, podarila žičkemu samostanu dva dvora v Zrečah.² Poznejšo graščino sta 1718 postavila brata Kronabetvogel.³ Podrli so jo 1973.

Graščina je bila enonadstropna, pravokotna stavba z baročno členjeno fasado in s kronogramom na portalu, ki je zdaj v zidan v pročelju župnijske cerkve v Zgornjih Zrečah.

1. Kos, Gradivo V., štev. 109; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 144; 3. Krajevni leksikon Dravske banovine, p. 570.

ZGORNJI LANOVŽ (Ober Lahnhof), dvor, graščina

Na Dolgem polju, v zahodnem delu mesta Celja. Občina Celje.

1460 se omenja der *Lanhof an der Laen* — Lanovž ob Ložnici.¹

Današnja stavba je v jedru renesančna. Je dvonadstropna, pozidana na iregularnem tlorisu, zunaj oblikovana s kordonsko palico in kvalitetnim portalom, znotraj z balustradnim stopniščem in kaminom.

1. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 96.

ZREŠKI GRAD, glej FREUDENBERG

ZAMBERG pri Zavodnjem (Schönburg, Schaunberg), grad

Na vzpetini pri naselju Zavodnje pri Šoštanju. Občina Velenje.

Prvič se omenja 1322,¹ nato pa 1331 kot *haus Schönwurch*.² 1608 so bili ohranjeni le še temeljni zidovi.³

Ohranjeni so sledovi zidov na osrednji kopi, obdani s tremi krožnimi jarki in okopi. Zdaj so delno uničeni zaradi postaje smučarske žičnice.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 205; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 428; 3. Orožen, Die Fester Schaumberg und Frauenburg, Mitteilungen, 31. zvezek, p. 127.

ŽAMERK (Salenburg, Saldenburg), grad

Na strmem kopastem griču v naselju Loka pri Žusmu. Občina Šentjur.

1197 srečamo med krškimi vitezi Sigmarja Žamerškega *Sigmarus de Saldenberch*.¹ Utrdba se omenja 1404, ko jo je dobil v zajem Andrej Žusemski. 1548 je bila že razvaljena.²

Na zemljišču so vidni sledovi jarka in okopa.

1. Kos, Gradivo IV., šte. 898; 2. Pirchegger, Untersteiermark, p. 237.

ŽAŽENBERG (Sachsenwart), grad

Gradišče na strmi skalnati kopi na Kanclerjevem griču pri Preboldu. Občina Žalec.

Grad se prvič omenja 1265 kot utrdba — *castrum*.¹ 1453 viri o njem umolknejo.

Ohranjeno je nekaj razmetanega kamenja na kopi, ki jo obkroža globok jarek.

1. Pirchegger, Untersteiermark, p. 187.

ŽOVNEK (Sannegg), grad

Vrh strmega hriča v naselju Podvrh pri Braslovčah. Občina Žalec.

Matični urad starih žovneških svobodnikov. Gebhard nastopa kot priča ok. 1130. Imenuje se po Savinji: *de Soune*.¹ Njegov istoimenski sin se 1173 imenuje po gradu: *Gebehardi de Sonekke* oz. *Gebahrdus de Sonhec*.² Izrečno se grad omenja šele 1278 kot *castrum Sevnেকে*.³ Opustili so ga po 1814.

Jedro razvaline oblikuje obod prvotne grajske zasnove, katere so v zreli gotski dobi na vogalu okrepili z okroglim obrambnim stolpom s kapelo. Že v gotski dobi so obdali grad tudi z zunanjim obrambnim sistemom, ki so ga dopolnili in modernizirali v 16. stoletju. Ob grajski razvalini je razsežno, razvaljeno, dvodelno predgradje.

1. Zahn, Urkundenbuch I., šte. 138; prim. Pirchegger, Untersteiermark, p. 191; 2. Kos, Gradivo IV., šte. 533 in 540; 3. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 411.

ŽOVNEK (Ruhetal), dvorec

V ravnini, v naselju Podvrh pri Braslovčah, blizu starega gradu. Občina Žalec.

Dvorec je po 1814 pozidal Jožef Čokl.¹ Klasicistična, enonadstropna, na pravokotni talni ploskvi pozidana stavba je ohranila vse značilne elemente iz časa svojega nastanka.

1. Orožen, Dekanat Frasslau, p. 37.

ŽUSEM (Süssenheim), grad

Na kopastem pomolu pod naseljem Dobrina pri Žusmu. Občina Šentjur.

1203 se omenja žusemski vitez *Popo de Suzzenheim*.¹ 1364 se izrečno omenja grad — *vest Suzzenhaim*.² 1871 ga je dal tedanji lastnik Leopold Fieglmüller razkriti,³ nakar je propadel.

Močno razsuto grajsko jedro kaže romansko jedro, vendar je v temeljnih potezah iz časa renesanse (okrogli stolpi na vogalih zasnove) in baroka (značaj fasad). Nekdanje obodne utrdbene sestavine niso več razvidne.

1. Kos, Gradivo V., šte. 54; 2. Zahn, Ortsnamenbuch, p. 472; 3. Orožen, Dekanat Drachenburg, p. 573.

POMEMBNEJŠA LITERATURA

- Arheološka najdišča Slovenije. SAZU, Ljubljana 1975
- Aškerc Ana, Baročni štuk na slovenskem Štajerskem, Diplomaska naloga, marec 1970
- Baravalle—Knapp, Steirische Burgen und Schlösser, Graz 1936—1941
- Baravalle Robert, Burgen und Schlösser der Steiermark, Graz 1961
- Bartsch Zacharias, Steiermärkisches Wappen-Buch. Facsimile Ausgabe v. Dr. Josef von Zahn und Alfred Anthony von Siegenfeld. Graz und Leipzig 1893
- Blaznik Pavle, Topografija vitanjskega urada v luči urbarja iz leta 1414. Casopis za zgodovino in narodopisje, Nova vrsta 2, Maribor 1966
- Cevc Emilijan, Srednjeveška plastika na Slovenskem. Ljubljana 1963
- Cevc Emilijan, Vedute slovenskih krajev iz začetka 18. stoletja. Kronika VII., 2, 1957
- Cimperman-Lipoglavšek Marjana, Iluzionistične poslikave gradov v lasti rodbine Attems na slovenskem Štajerskem. Zbornik za umetnostno zgodovino, Nova vrsta IX., Ljubljana 1972
- Curk Jože, Olimje. Njegova stavbno zgodovinska skica in konservacija. Celjski zbornik, Celje 1959
- Curk Jože, Mariborski mestni grad. Stavbno-zgodovinska skica, Kronika VII., Ljubljana 1959
- Curk Jože, Gradovi in graščine v Spodnji Savinjski dolini. Savinjski zbornik 1959
- Curk Jože, Nastanek in razvoj fevdalne arhitekture v Posavju, Obsotelju in Posavju s posebnim ozirom na razvoj celjske grofijske posesti. Celjski zbornik, Celje 1965
- Curk Jože, Delež italijanskih gradbenikov na Štajerskem v XVI. in XVII. stoletju. Zbornik za umetnostno zgodovino, Nova vrsta VII., 1965
- Curk Jože, Ozemlje slovenbistriške občine. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 12. Ljubljana 1968
- Curk Jože, O fevdalni arhitekturi na ormoškem območju. Zbornik Ormož skozi stoletja. Maribor 1973
- Curk Jože, Fevdalna arhitektura na ozemlju ptujske občine. Ptujski zbornik IV. Maribor 1975
- Dolar L. — Mantuani, Mariborski grad. Kronika IV. Ljubljana 1937
- Dopsch Alfons, Die landesfürstlichen Gesamturbare der Steiermark. II. Urbare der Steiermark. Unter Mitwirkung von Alfred Mell hrsg. von Alfons Dopsch. Wien und Leipzig.
- Fabrici E., Die Burgen der Stadt Marburg a. d. Drau mit besonderer Berücksichtigung des Treppenrisalites an der jetzigen Burg. München 1935
- Grafenauer Bogo, Kmečki upori na Slovenskem. Ljubljana 1962
- Grebenc Jože M., Gospodarska ustanovitvev Stične in njena dotacija iz leta 1135. Samostan Stična 1973
- Gruden Josip, Zgodovina slovenskega naroda. Celje 1910 in dalje
- Gubo Andreas, Geschichte der Stadt Cilli. Graz 1909
- Hausmann Franc, Stüdsteiermark. Ein Gedenkbuch. Graz 1925
- Hribernik Franc, Mesto Šoštanj. Zgodovinski opis I. Samozaložba 1932
- Janisch Josef Andr., Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark I.—III. Graz 1978 — 1885
- Kaiser J. F., Lithographierte Ansichten der Steiermärkischen Staedte, Maerkte und Schloesser. Grätz 1832—1833
- Klasinc Anton, Gradivo za zgodovino Ormoža in njegovega okraja. Zbornik: Ormož skozi stoletja. Maribor 1973
- Kohlbach dr. Rochus, Steirische Baumeister. Graz 1961
- Komelj Ivan, Utrdbena arhitektura 16. stoletja v Sloveniji. Zbornik za umetnostno zgodovino. Nova vrsta VII. Ljubljana 1965
- Komelj Ivan, Sevniški grad in lutrovska klet. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 20. Ljubljana 1969
- Komelj Ivan, Gotska arhitektura. Ars Sloveniae. Ljubljana 1969

- Koropec Jože, Ob spodnjepolskavskem urbarju iz leta 1663. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta I. Maribor 1965
- Koropec Jože, Srednjeveški Majšperk. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 6. 1. zvezek. Maribor 1970
- Koropec Jože, Zemljiške gosposčine med Dravogradom in Mariborom do konca 16. stoletja. Maribor 1972
- Koropec Jože, Srednjeveški Hrastovec. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 9. Maribor 1973
- Koropec Jože, Brežice v srednjem veku. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 12. Maribor 1976
- Koropec Jože, Hoče do srede 17. stoletja. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 14. 2. zvezek. Maribor 1978
- Kos dr. France, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, I.—V., Ljubljana 1903—1928
- Kos Milko, Srednjeveški urbarji za Slovenijo I. Urbarji salzburške nadškofije. Ljubljana 1939
- Kos Milko, Zgodovina Slovencev od naselitve do 15. stoletja. Ljubljana 1955
- Kovačič Fran, Trg Središče. Maribor 1910
- Kovačič Fran, Vitezi Pesničarji. Časopis za zgodovino in narodopisje IX. Maribor 1912
- Kovačič Fran, Doneski k starejši zgodovini Murskega polja. Časopis za zgodovino in narodopisje XV. Maribor 1919
- Kovačič Fran, Ljutomer. Zgodovina trga in sreza. Maribor 1926
- Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana 1937
- Krajevni leksikon Slovenije III. Svet med Savinjskimi Alpami in Sotlo. Ljubljana 1976. IV. Podravje in Pomurje. Ljubljana 1980
- Krones Dr. Franz, Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. I. Th. Die Freien von Saneck und der erste Graf von Cilli. II. Th. Die Cillier Chronik. Graz 1883
- Kronika grofov Celjskih. Prevedel Modest Golia. Maribor 1972
- Marolt Marijan, Umetnostni spomeniki Slovenije III. Dekanija Celje. Maribor 1931
- Mlinarič Jože, Gosposčina Viltuš pri Mariboru. Časopis za zgodovino in narodopisje, Nova vrsta 8. Maribor 1972
- Mlinarič Jože, Gradivo za zgodovino Maribora I.—III., Maribor 1975—1982
- Mlinarič Jože, Gosposčina Limbuš pri Mariboru. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 12. Maribor 1976
- Mlinarič Jože, Admontski Račji dvor. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 14. Maribor 1978
- Mlinarič Jože, Gosposčina Zgornje Radvanje pri Mariboru po urbarju iz leta 1695. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 14. Maribor 1978
- Mravljak Josip, Vuzenica v srednjem veku. Maribor 1937
- Mravljak Josip, Muta. Časopis za zgodovino in narodopisje XXIII. Maribor 1928
- Mravljak Josip, Vuzenica II. Daljši okoliš v srednjem veku, trg in grad 1457—1663. Maribor 1929
- Muchar Adalbert, Geschichte des Herzogthums Steiermark, I.—VIII. Graz 1844—1867
- Novostraschezky (Wenzeslav Georg Dunder), Stiriens Eden. Das Santhal und die Umgebungen von Neu-Cilli in der südlichen Steiermark. Wien und Leipzig 1847
- Nowotny Dr. Fritz, Südsteirische Burgen und Schlösser. Südsteiermark. Ein Gedenkbuch. Graz 1925
- Orožen Ignac, Celska kronika. Celje 1854
- Orožen Ignac, Das Bisthum und die Diözese Lavant. II/1 Das Benediktinerstift Oberburg, Marburg 1877; II/2. Das Dekanat Oberburg. Marburg 1877; III/1. Das Archidiakonats Saunien. Cilli 1880; IV/1. Das Dekanat Frasslau. Cilli 1880; IV/2. Das Dekanat Tüffer. Graz 1881; V. Das Dekanat Schallthal, Graz 1884; VI. Das Dekanat Drachenburg, Marburg 1887; Das Dekanat Rohitsch, Marburg 1890; VIII. Das Dekanat Neukirchen, Marburg 1883

- Orožen Ignaz, Die Festen Schaumberg und Frauenburg, Mittheilungen des histor. Vereines für Steiermark. Heft 31. Graz 1883 Orožen Ignaz, Sachsenwart und Liebenstein. Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsquellen, Band 16. Graz 1879
- Orožen Janko, Gradovi in graščine v narodnem izročilu. I. Gradovi in graščine ob Savinji, Sotli in Savi. Celje 1936
- Orožen Janko, Fevdalno omrežje v srednjem in spodnjem Posavinju. Celjski zbornik 1951
- Orožen Janko, Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni. Savinjski zbornik. Celje 1965
- Orožen Janko, Ostroviharji. Celjski zbornik. Celje 1968
- Orožen Janko, Zgodovina Celja in okolice. Celjski zbornik. Celje 1971
- Ožinger A(nton), Olimje, grad in gosposčina 1676—1976. 300 let cerkve. Brošura, brez navedbe letnice in izdajatelja
- Pajek Josip, Zgodovina policičanske župnije z nekaterimi pogledi v njeno okolico. Maribor 1898
- Pettauer Leopold, Imena važnejših starejših gradov na Slovenskem nekaj in sedaj. Kronika slovenskih mest V. Ljubljana 1938
- Piper Otto, Österreichische Burgen I.—VIII. Wien 1902—1910
- Pirchegger Hans, Türme und Höfe in Untersteiermark. Marburger Zeitung 1944, št. 78/79
- Pirchegger Hans, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte. München 1962
- Puff, R. G., Das Römerbad Töplitz nächst Tüffer mit seinen Umgebungen. Graz 1847
- Popelka Dr. Fritz, Die Landesaufnahme Innerösterreichs von Johannes Clu-bucciarich 1601—1605. Graz 1924
- Santonino Paolo, Die Reisetagebücher 1485—1487. Prevedel Rudolf Egger, Klagenfurt 1947
- Schmutz Carl, Historisch Topographisches Lexikon von Steiermark I.—IV. Graz 1822—1823
- Schumi Franz, Archiv für Heimatkunde. Geschichtsforschungen, Quellen und Regesten I. Laibach 1882—1883
- Schumi Franz, Urkunden und Regestenbuch des Herzogthums Krain, I. Band. Laibach 1882—1883. II. Band. I. Heft. Laibach 1884
- Slekovec Matej, Župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju. V Mariboru 1885
- Slekovec Matthäus, Wurmberg. Topographisch — historische Skizze. Mar-burg 1895
- Slekovec Matej, Grad in graščina ljutomerska. Časopis za zgodovino in narodopisje I. Maribor 1904
- Slekovec Matej, Oskrbniki ljutomerske graščine. Časopis za zgodovino in narodopisje II. Maribor 1905
- Stegenšek Avguštin, Cerkevni spomeniki lavantinske škofije I. Dekanija Gornjegrajska. Maribor 1905
- Stegenšek Avguštin, Umetniški spomeniki lavantinske škofije. Drugi zvezek. Konjiška dekanija. Maribor 1909
- Stegenšek dr. Avgust, O starinskih najdbah v Razburju nad Loko. Časopis za zgodovino in narodopisje VI. Maribor 1909
- Stopar Ivan, Topografsko — konservatorski zapiski iz let 1965—1980. Rokopis
- Stopar Ivan, Georg Matthäus Vischer in njegova Topographia Ducatus Stirie. Spremnna beseda h knjigi G. M. Vischer, Topographia Ducatus Stirie. Ljub-ljana 1971
- Stopar Ivan, Grajski objekti z območja slovenske Štajerske na Vischerje-vem zemljevidu iz leta 1878. Celje 1972
- Stopar Ivan, Velenjski grad. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov, št. 46. Ljubljana 1974
- Stopar Ivan, Grad in naselje Šalek. Velenje 1975
- Stopar Ivan, Grad Slovenske Konjice. Slovenske Konjice 1976
- Stopar Ivan, Vrbovec z okolico. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov št. 60. Ljubljana 1976

- Stopar Ivan, Rogatec. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 66. Ljubljana 1976
- Stopar Ivan, Zalec in Novo Celje. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 73. Ljubljana 1977
- Stopar Ivan, Razvoj srednjeveške grajske arhitekture na Slovenskem Štajerskem. Ljubljana 1977
- Stopar Ivan, Grad Brestanica. Zbornik: Krško skozi čas, Krško 1977
- Stopar Ivan, Vitanje. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 93. Ljubljana 1979
- Stopar Ivan, Gradovi, graščine in dvorci na slovenskem Štajerskem. Znanstveni inštitut FF v Ljubljani 1982. Razmnoženo kot tipkopis
- Skaler Stanko, Brežice. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 15. Ljubljana 1968
- Sumi Nace, Ljubljanska baročna arhitektura. Ljubljana 1961
- Sumi Nace, Arhitektura XVI. stoletja na Slovenskem. Ljubljana 1966
- Sumi Nace, Arhitektura XVII. stoletja na Slovenskem. Ljubljana 1969
- Sumi Nace, Baročna arhitektura, Ars Sloveniae. Ljubljana 1969
- Vischer Georg Matthäus, Topographia Ducatus Stirie. Slovenska izdaja — izbor. Ljubljana 1971
- Vrečer Rajko, Savinjska dolina. Samozaložba. Zalec 1930
- Vrišer Sergej, Baročno slikarstvo na slovenskem Štajerskem. Maribor 1963
- Vrišer Sergej, Mariborski grad. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 17. Ljubljana 1969
- Vrišer Sergej, Kamnica pri Mariboru. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov šte. 35. Ljubljana 1973
- Wambrechtsamer Anna, Kronika trga in gradu Planina. Tipkopis
- Wiessner — Seebach, Burgen und Schlösser um Friesach, St. Viet, Wolfsberg. II. Ausg. Wien 1977
- Zadnikar Marijan, Romanska arhitektura na Slovenskem. Ljubljana 1959
- Zahn Joseph v., Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark I.—III. Graz 1875—1903
- Zahn Joseph v., Ortsnamenbuch der Steiermark in Mittelalter. Wien 1893
- Zahn Joseph v., Steirische Miscellen. Zur Orts — und Culturgeschichte der Steiermark. Graz 1899
- Zahn Joseph v., Styriaca. Gedrucktes und ungedrucktes zur steierr. Geschichte und Culturgeschichte. Graz 1894. Neue Folge 1896. 3. Folge 1905
- Zahn Joseph v., Steiermärkische Geschichtsblätter. Beiträge zur Erforschung steiermärkischer Geschichtsquellen. Graz 1880—1885
- Vale Giuseppe, Itinerario di Paolo Santonino in Carintia, Stiria e Carniola negli anni 1485—1487. Citta del Vaticano 1943

BLAZENKA FIRST

**OB VEDUTI CELJSKEGA MESTNEGA ŠPITALA
SV. ELIZABETE**

V svojem delu *O človeškem dostojanstvu* (1486 — v času gradnje celjskega špitala Sv. Elizabete) je mladi florentinski humanist Pico della Mirandola nad horizonti italijanske neoplatonistične miselnosti slavil podobo popolnega človeka, suverenega ustvarjalca lastne usode, edinstvenega med živimi bitji zaradi svobodne volje, moči, da sam uravnava svojo naravo ter z lastnim naporom doseže stanje blaženosti. Predvsem v severnejših deželah pa so njegovi sodobniki, izhajajoč iz srednjeveške tradicije, kot v posmeh neobremenjenemu optimizmu in občutju samozadostnosti zaklicali v svet »*Memento mori!*« ter izpostavili drugo plat človekovega življenja, opozarjajoč na krhkost njegovega bivanja ter meje, ki mu jih postavljata čas in lastno telo, obremenjeno z zavestjo minljivosti, negotovostjo bivanja in neizbežnostjo smrti. Trpljenje, bolezen, starost, onemoglost in končno smrt — dediščina moralnega padca prvega človeškega para, ki se ni podredil postavi, pod katero bi moral živeti — spremljajo človeka na njegovi poti h koncu. Šibkost njegove narave, vpete v svet časnosti, omejenosti in nepopolnosti, naj nenehno sooča posameznika z nujnostjo naslona na božje vodstvo in njegovo pomoč ter ga zavezuje k izpolnjevanju moralne zapovedi krščanske ljubezni in skrbi za bližnjega.

V ozračju te rigorozne resnobe so prenekateri kljub izobilju zdravja, mladosti in fizične moči vendarle mislili tudi na negotovost in spremenljivost usode ter na tegobe, ki jih prinese s sabo strašni Kronos. Tako so skušali tudi Celjani na predvečer novega veka v zavesti pomembnosti in humanega poslanstva ene izmed socialnih institucij mesta — špitala — ponuditi njegovim oskrbovancem (ubogim, bolnim in onemoglim) večjo varnost in zaščito. Zato so ga v strahu pred turško nevarnostjo prenesli v okrilje mestnega obzidja, mu posvetili enonadstropno stavbo s kompleksom gospodarskih poslopij ter v začetku XVI. stoletja prizidali še kapelo.

Avtorica: Blaženka First, prof. umet. zgod. in filozof., Zgodovin. arhiv Celje

Gre za zgradbo celjskega špitala² — *nosocomium Cilliense*, katerega predhodnica je stala SV od strnjenega tržnega kompleksa s pripadajočo ji cerkvijo Sv. Duha (patrocinij po vzoru Dunajskega špitala Sv. Duha).³ Bil je ustanova celjskih grofov. Friderik I. in njegova žena Dimuta sta ga ustanovila sredi XIV. stoletja kot simbol materialne in duhovne kulture mesta ter ga v skladu s fevdalno organizacijo bogato založila s podložnimi posestvi. Sinova Ulrich I. in Herman I. sta ga leta 1364 osvobodila vseh fevdalnih dajatev. Cesar Friderik III. je leta 1459 dovolil meščanom prestavitev špitala v mesto — sprva v poznejšo »svobodno hišo« oziroma bivšo hišo z »vrati z antikami« v Zidanškovi ulici, ki jo je v prvi polovici XIX. stoletja prof. Küttel okrasil z antičnimi spolijami. To je bil »hospital Sv. Uršule«, ki pa se je kaj hitro preselil v posebej temu namenu postavljeno stavbo (1484—1487) na JV delu mesta — današnjem Slomškovem trgu. Tu se je odmaknjen od glavnega trga koncentriral kompleks sakralnih objektov: župnijske cerkve, pokopališča, župnišča, mežnarije, špitala s kapelo Sv. Elizabete — ustanov, ki so v vsebinskem smislu zrcalile idejno orientacijo svoje dobe in živele duhovno sožitje medsebojne odvisnosti in omogočanja, s formalnega stališča pa tvorile bogate arhitektonske in ambientalne vrednote. Organizem špitala je ostajal v tem kompleksu ves čas pod arhitekturno dominacijo cerkve. O njegovi vizualni podobi iz tega obdobja nimamo dokumentarnih virov, lahko pa domnevamo, da je že takrat izoblikoval svojo fiziognomijo, ki je kljub požarom in obnovam ne spreminja več bistveno. Tektonska, kubična gmota trdnega volumna, za srednjeveško (pa tudi še renesančno in zgodnjebaročno) mestno jedro značilna ozka in dolga parcelacija, gospodarsko poslopje kot longitudinalno nadaljevanje krajše stranice — vse to so vizualne konstante, s katerimi je špital ohranjal svojo arhitekturno identiteto skozi stoletja.

Špitalsko poslopje je bilo orientirano s kapelo proti zahodu, na vzhodu pa se je nadaljevalo v žitno kaščo, ki se je naslanjala na mestno obzidje. Med špitalom in cerkvijo oziroma bivšo gimnazijo so držala stolpasta Vodna (imenovana tudi Južna ali Kapucinska) vrata na Kapucinski most.

Celjski špital, ki je imel hkrati status ubožnice in bolnice, je spremenil tudi patrocinij. Gotovo ni naključje, da je bil odslej posvečen prav sv. Elizabeti⁴, zavetnici in tolažnici ubogih, bolnih ter okrepčevalki lačnih.⁵ Gre za svetnico — nekdanj grofico, ki se je odpovedala vsemu posvetnemu blišču ter se posvetila izključno delom usmiljenja. Elizabeta je lik v krščanski hagiografiji, ki je prava inkarnacija svetopisemske ideje o službi najbednejšim, najne srečnejšim in najbolj trpečim, kajti »kar ste storili kateremu izmed teh mojih najmanjših bratov, to ste meni storili«⁶.

Stavba je v naslednjih stoletjih nekajkrat pogorela (predvsem leta 1687 in leta 1798), vendar so jo vselej tako v volumnu, formah in osnovni prostorski razporeditvi kot v celotni silhueti ustrezno »ponovili«⁷. Obnove in prenove so večidel zajemale iz srednjeveškega repertorija, ki v primeru celjskega špitala z izjemo baročnega akcenta — stolpiča ohranja podedovano stavbno tradicijo daleč v novi vek. Špitalski kompleks je tako še danes pomnik poznosrednjeveške kulture in njenega kljubovanja različnim estetskim vrednotenjem skozi menjave časa.

Leta 1977 je z odkupom prešla v last Zgodovinskega arhiva v Celju veduta celjskega mestnega špitala Sv. Elizabete, vključena v obsežnejše gradivo »zapuščine« Martina Perca. Veduta je bila celjski javnosti prezentirana v okviru razstave *Preteklosti Celja v arhivskih dokumentih*, ki jo je leta 1982 postavil Zgodovinski arhiv v Celju v prostorih Muzeja revolucije, sicer pa še neobjavljena in nekomentirana v kontekstu študij o celjskih mestnih vedutah.

Gre za kolorirano perorisbo (51 × 37,5 cm), anonimno delo iz prve polovice XVIII. stoletja — dragocen kulturnozgodovinski prispevek k poznavanju naše stavbne dediščine. Delo brez vidnejših umetnostnih intencij podaja pogled na vedutni objekt z očitno težnjo po topografski jasnosti, preglednosti in nazornosti, kakršno zahteva zanesljiv in modelu enakovreden portret (čeprav risan po spominu in zato sporen s perspektivnega stališča). Dokumentarna komponenta podobe stopa v ospredje ustvarjalčevega interesa in jemlje primat likovno estetskim vrednotam. To je gotovo tudi osnovni motiv nastanka vedute: dokumentarno zajetje stavbnega kompleksa, objektivno, neosebno in nepristransko prevajanje arhitekturnih danosti tako celote kot detajlov v vizualne termine likovnega izražanja. Gre torej za v tem času splošno priljubljen topografsko deskriptivni pristop k podajanju objekta, ki teži (bolj ali manj uspešno) k avtentični portretnosti in izriva umetnostno estetske kvalitete v drugi plan.

Natančna percepcija materialne stvarnosti in njena realistična slikovna reprodukcija sta odraz človekovega spremenjenega odnosa do fizične pojavnosti in narave lastnega bivanja, ki se v kontekstu kulturnih in idejnih tendenc novega veka seli iz pojmovnega sveta v svet konkretne dejavnosti. Pojavni svet postopno dobiva svojo ceno ob idejnem in simboličnem, človek postaja občutljivejši za mike tostrane telesne eksistence. Nove pozitivne in empirične znanosti, ki z raziskujočim očesom osvajajo svet, odkrijejo zanesljivo in trdno oporo v resničnosti materialne biti in negirajo idealistično prepričanje prejšnjih dob, po katerem ta svet ni resnična danost, ampak zgolj splet simbolov ali smerokazov na poti k višji načrtnosti in globlji duhovni eksistenci. Novi vek pa je čas, ki je ponovno vzpostavil stik z materialnim svetom, ovrednotil bitnost narave in se neposredno inspiriral v njej. Tako je tudi v umetnosti vzkliko realistično občutje narave in se krepilo ob živi zvezi z opazovano in študirano realnost. Zavezanost materialni resničnosti je terjala prehod od simboličnega podajanja likovne snovi h konkretnim, z odvisnostjo od neposrednih čutnih podatkov iz narave zaznamovanim prizorom. Prevrednotenje človekovega fizičnega bivanja in rastoče zanimanje za njegovo konkretno življenjsko okolje je tako po idejni plati pogojilo vstop krajine in arhitekturnih elementov v svet likovne umetnosti — sprva še plaho v okviru religioznega slikarstva⁸, kasneje pa že kot samostojna, čeprav vsem drugim še ne enakovredna zvrst. Panteističnemu klicu narave so postopno sledile različne zvrsti profanega žanra, med njimi tudi umetnostna topografija, ki se kot zgodnejša faza vedutnega slikarstva uvršča na rob zgodovine umetnosti. Reproducirati topografsko realnost urbanih struktur, njihovih posameznih predelov ali zgradb s pomočjo praktične aplikacije matematičnih principov perspektive in znanosti optike, ki sta oskrbovali slikarje in dokumentariste s svojimi spoznanji — to je namen topografskega vedutnega slikarstva.

Tudi naša veduta datira v čas, ki rad likovno dokumentira spomenike lastne materialne kulture v vsem bogastvu njihovega pojavnega videza. Na našem

ozemlju je takšnih likovnih zapisov sicer manj kot v sočasnih sosednjih deželah, kljub temu pa so odraz iste idejne usmerjenosti, ki v soglasju z naturalističnimi tendencami časa prehajajo k opisovanju pojavnega sveta.

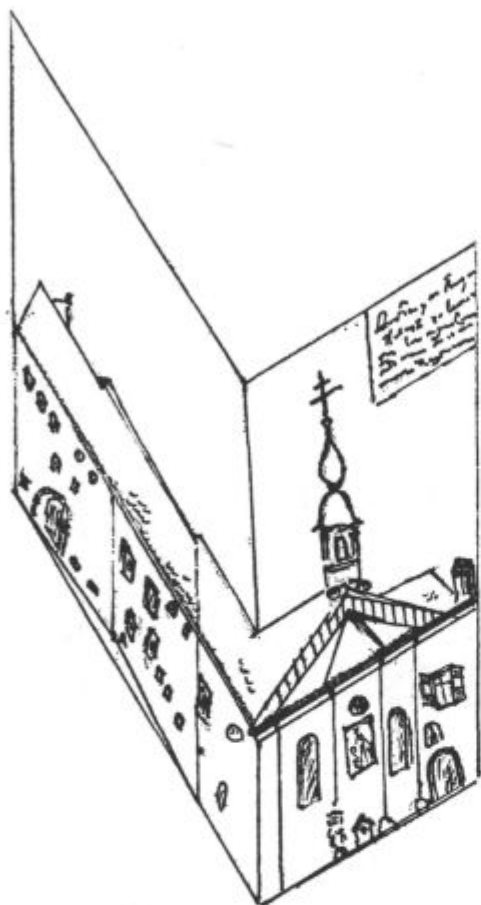
Zgradba celjskega špitala se na naši veduti predstavlja osamljena v popolni izolaciji od okolja, lebdeča v nekakšnem brezprostorju brez prve trdne osnove. Upodobljeni objekt je samostojna ilustracija samega sebe v odsotnosti vsakršnih vsebinskih razsežnosti in ne zgolj dekorativno ali scensko ozadje nekemu dogajanju. Celotno površino podobe zavzema pogled na poslopje, ki dominira v prvem planu brez izrazitejšega prostorskega poglobljanja in zato vzbuja ploskovit optični učinek. Ilustrator, izogibajoč se vsakršnih osebnih pogledov ali razpoloženskih prvin, si prizadeva predvsem za eksaktnostjo kontur in pri tem pušča ob strani resničnost perspektive, osvetlitve in stereoskopskih učinkov. Kljub prostorski distorciji, dvodimenzionalnosti, samovoljni osvetlitvi... pa vsebuje podoba dovolj razpoznavnosti, ki daje prezentirani zgradbi vrednost resničnega individualnega objekta.

Vizualni izgled upodobljenega poslopja — čeprav že v XVIII. stoletju — jasno odraža zavestnost času in likovnemu okusu dobe, ki se še vedno ni povsem naveličala srednjeveških form. Gre namreč za stanje stavbe, ki tudi obnovljena po požaru 1687 ne skriva srednjeveške gradbene tradicije. Kljub baročnim detajlom (strešni stolpič z zvonasto streho, ki kot stavbna vertikala poživlja njeno monotono silhueto, freska sv. Elizabete...) predstavlja poslopje svojo tektonsko kubično maso, ki nazorno govori o poznogotski substanci. Celotna podoba mesta je bila namreč »v tem času še močno konservativna. Barok močneje poseže v preobrazbo njenih potez šele v drugi polovici XVIII. stoletja.«⁹

Prezbiterij kapele, zaključen s tremi stranicami, deduciranimi iz oktogona — tipična srednjeveška tlorisna shema — je presvetljen z visokimi polkrožnimi okni (M. Marolt jih leta 1931 opisuje kot rahlo šilasto zaključena¹⁰, kakršna so še danes). Zaključna stena na zahodu je okrašena s fresko sv. Elizabete, visoko kronano postavo v dolgi halji, ki deli miloščino revežem. Fresko pojasnjuje napis (glej opombo 1). Pri tleh je kamen s celjskim grbom in levo od njega rimski lev. Korn zaključek obteka bogato profiliran venčni zidec, ki se v nekoliko reducirani varianti nadaljuje okrog celotne vidne površine zgradbe. Vertikalno nad slemenom dominira celotni zgradbi strešni stolpič z baročno zvonasto streho.

Desno od kornega sklepa se nekoliko umaknjeno v globino naslanja na špital stransko poslopje s preddverjem in remizo v pritličju. Nad polkrožnimi vrati tega dela zgradbe stoji v niši kip sv. Elizabete. V nadstropju preseneča okno s svojimi rdeče-rumenimi polkni, ki jih v mestu samem nikakor ne bi pričakovali.

Z izjemo nedoslednega perspektivnega podajanja okenskega ostenja (okroglo okence na kornem zaključku, okna nad nišo s plastiko) je ta del stavbnega kompleksa gotovo reproduciran s precejšnjo mero eksaktnosti in zvestobe vizualni percepciji realnosti. Avtor podaja verno topografsko deskripcijo zahodnega dela objekta z natančnim likovnim zapisovanjem čutnih podatkov, ki izhajajo iz stavbne materije. To pa ni moč z gotovostjo trditi za podobo severnega krila, ki se na naši veduti namesto perspektivno v globino nadaljuje pravokotno na korni zaključek, torej proti severu in ne proti vzhodu ter s

Skica prostorsko
pravilne predstavitve
vedute

ne le med topografi, ampak tudi med slikarji krajinarji in vedutisti, ki zapuščajo štiri stene ateljejev in se selijo na ulice — vendar ne s stojalom, ampak zgolj s skicirko, ki jo hitro polnijo z likovnimi zapisi iz realnega okolja. Ta material gradi njihov vizualni repertorij — zalogo podob, ki jih nato ponovno sestavljajo v slike. Če avtor te, zgolj spominsko registrirane izkušnje ponovno primerja z realnostjo, je slika avtentična tako v predstavitvi urbanih celot, stavbnih mas in osvetlitvi. Vendar pa prihaja pri prenosu skic, notic, popotnih zabelezk... v končno podobo do takšne verifikacije na terenu le redko. Podobno se dogaja v primeru likovnega zapisovanja po spominu ali na osnovi neverodostojnih predlog. Zato so takšne nerealne, skonstruirane podobe v zgodovini vedutnega slikarstva dokaj pogost pojav.

Da gre tudi v našem primeru za isto problematiko predstavitve arhitekture v določeni časovni distanci med avtorjevo neposredno fizično izpostavljenostjo zgradbi in njenemu kasnejšemu likovnemu zasetju na osnovi nepopolnih zabelezk, to sporoča opomba v zgornjem desnem kotu vedute. Napis v pisani gotici pojasnjuje njen nastanek:

»'Na pamet narejen' pogled na
celjski špital v mestu
poleg takoimenovanih Kapucinskih
in Južnih mestnih vrat
ležeč ob prav tamkajšnjem obzidju.«

To je pojasnilo ali celo neke vrste opravičilo za vse morebitne pomanjkljivosti, nejasnosti in napake pri transkripciji realnosti v sliko. Ena izmed njih je tudi nenavadno skrajšano poslopje same ubožnice, ki je postavljeno (brez žitne kašče v njenem nadaljevanju, iznad katere moli stožčasta streha Vodnega stolpa) s širino kapele skoraj v razmerje 1 : 1. Glede na to, da je materialna podlaga vedute sestavljena iz dveh delov in da sta obe polovici zlepljeni prav na mestu občutno prekratkega stavbnega telesa, se vzbuja misel, da je na tem delu izpadel fragment uničene sredine slike, ki je bila nato preprosto sestavljena brez manjkajočega dela. Vendar se ta domneva ne izkaže kot verjetna. Sestavljenost lista iz dveh polovic ni sekundarni poseg, ampak je bil list takšen že v trenutku, ko ga je avtor namenil za osnovo svoji veduti. To je očitno v linijah, ki se logično in brez vsake cezure nadaljujejo preko obeh delov podlage (zaključna linija strehe, konture opeke...).

Veduta je zanimiva in dragocena pripoved o življenju nekega celjskega objekta, enega izmed mnogih, ki so nekoč stali mogočni v svoji prvobitni funkciji, v ponos donatorjem, mestu in sami sebi, danes pa vegetirajo osiromašeni v formalnem in vsebinskem smislu brez prave namembnosti. Pa vendar vztrajajo času in človeški brezbriznosti navkljub v pričakovanju svoje nove vsebine, ki jih bo vključila v sodobno življenje. To so spomeniki, ki ohranjajoč svoje zgodovinske, estetske, likovne, materialne pa tudi dokumentarne vrednote neusmiljeno terjajo odgovor o naši odgovornosti do njih. Celjski Zavod za spomeniško varstvo sicer načrtuje proces revitalizacije špitalskega poslopja, ki bo morda prav takrat razkril in pojasnil katero izmed svojih skrivnosti. Vendar pa ne gre zgolj za odnos konservatorske stroke do konkretnega spomenika, ampak širše za odnos sedanosti do vrednot preteklosti, do naših lastnih korenin, gre za pozitivnejši odnos najširše javnosti do lastne kulturne dediščine z namenom, da je naša doba ne bi občutila kot breme, temveč zaznala lastno etično obvezo do nje. To je brez dvoma tudi eden izmed zastavljenih ciljev na poti k polnejšemu sožitju med starim in novim, med zgodovino in napredkom ter k ohranjanju vsega, kar nastopa kot instrument kulturne identifikacije nekega življenjskega okolja.

POVZETEK

Leta 1977 je Zgodovinski arhiv v Celju obogatila veduta celjskega mestnega špitala Sv. Elizabete — kolorirana perorisba iz prve polovice XVIII. stoletja. Gre za topografsko zajetje špitalskega poslopja, ki prezentira njegovo stanje v trenutku, ko se srednjeveško stavbno jedro začenja krasiti z baročnimi detajli. Veduta skuša nepristransko topografsko poročilo konkretnega izseka iz sveta materialne realnosti, ki v tem času prevrednoten zaživi svoje polno življenje.

Težnja po natančni deskripciji arhitekture pa vendarle ne obvaruje avtorja pred večjimi in manjšimi napakami in pomanjkljivostmi pri prenašanju stvarnosti v sliko. Med njimi so najočitnejše neproporcionalnost, neeksaktna osvetlitev, vtis dvodimenzionalnosti ter predvsem napačno perspektivno podajanje stavbnega kompleksa. Prostorska distorcija upodobljene zgradbe je gotovo najbolj zanimiv problem obravnavane vedute, na kateri je avtor razgrnil stavbne enote poslopja po površini slike ne ozirajoč se na njihovo dejansko lego. Naša veduta se s tem pridružuje vsem, po spominu rekonstruiranim podobam mestnih predelov ali njihovih posameznih predelov, ki so v svojem žanru dokaj pogost pojav.

OPOMBE

Was Menschlichkeit und Gefühl befielt
Soll einst Elisabeth treu erfüllen,
So sollen nun auch wir der Armen
Mit frommen Gaben uns erbarmen.¹

¹ Verz, ki je spremljal danes neohranjeno fresko na zunanjščini sklepne strani-
ce kornega zaključka.

² Izraz sam izhaja iz besede *hospital*, kar je izvorno pomenilo gostišče. Takšna
gostišča so se že v srednjem veku pogosto pojavljala v okviru samostanskih kom-
pleksov. Po hospitalu ob žički *ecclesii minor*, ki se omenja že l. 1185 (M. Zadnikar,
Romanika v Sloveniji, Ljubljana 1982), se tamkajšnje naselje še danes imenuje
Špitalič.

³ Zgodovino celjskega špitala navajam po naslednji literaturi oziroma arhiv-
skih virih: fond Celjski meščanski špital Sv. Elizabete, fasc. 4, ZAC; Ignac Orožen,
Celska kronika, 1852; Ignac Orožen, Celska kronika, v Celi 1854; Ignaz Orožen, *Das*
Bisthum und Diözese Lavant III, Cilli 1880; Andreas Gubo, *Geschichte der Stadt*
Cilli, Graz 1909; Janko Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, Celje 1971.

⁴ Sv. Elizabeta Ogrska — Turinška.

⁵ Leto svetnikov, Ljubljana 1973.

⁶ Mt. 25, 40.

⁷ Ignac Orožen, Celska kronika, 1852.

⁸ Kot spodnji plan sakralnih slik s svetniki in nebeškimi vizijami.

⁹ Jože Curk, *Razvoj celjske mestne vedute*, Celjski zbornik, Celje 1957.

¹⁰ Marjan Marolt, *Dekanija Celje*, Maribor 1931.

MILENA MOŠKON

**SREDNJEVEŠKI KERAMIČEN KOZAREC
V POKRAJINSKEM MUZEJU V CELJU**

Med predmeti, ki so bili nekoč namenjeni osebni rabi, je v celjskem Pokrajinskem muzeju ohranjen zanimiv keramičen kozarec, za katerega bi lahko predvidevali, da je spadal med izbrano pivsko posodje domačega fevdalca ali meščana in da je bil izkopan na celjskem območju. Znano je namreč, da so bili tovrstni kozarci v rabi na Madžarskem,¹ Hrvaškem² in v Vojvodini.³ Ker pa je na kozarcu v celjskem muzeju nalepljen star listič z nemškimi besedilom v rokopisni gotici, ki pojasnjuje, da je bila posodica izkopana leta 1876 v Lošticah pri Mohelnicah, menimo, da je podatek točen in da ni zapisovalec zamenjal kraja Loštice blizu Olomuca na Moravskem, kjer je bil kozarec izdelan, z lokacijo najdišča. Neznano pa je ostal podatek, kdaj je bil predmet prinesen na Celjsko. Naveden ni v nobeni od prvotnih inventarnih knjig muzeja, po rokopisu sodeč pa je bil v zbirki že pred letom 1900.

Kozarec (inv. št. KZ/1222, v-14,5 cm) je narejen iz rdeče, s kremenčevim peskom zmešane gline. Je zaobljene, proti dnu zožene oblike z neenako odbitim ožjim vratom, na katerem so deloma vidne med vrtenjem nastale horizontalne črte. Pod vratom je 6 majhnih držajev. Take kozarce so izdelovali in so bili večinoma v rabi vse od srede pa tja do konca 15. stoletja.

Težko bi postavili trditev, da je imel kozarec v celjskem muzeju prvotno tudi pokrov, kot ni to znano pri enakih ali podobnih kozarcih, ki so bili izdelani v Lošticah, v velikem številu pa izkopani v Budimpešti, Shékesfehervarju⁴ in drugod.⁵ Nekateri taki kozarci, najdeni na gradu v Budi,⁶ so imeli namreč pokrove, narejene iz keramike v obliki stolpov, kakršni so bili kasneje, v času renesanse značilni za tovrstno pivsko posodje, ki je bilo izdelano iz zlahnejših kovin. Taki pokrovi na keramičnih kozarcih med drugim dokazujejo, da so se lončarji oblikovno zgledovali po zahtevnejših pasarskih izdelkih.

Avtorica: Milena Moškon, dipl. umet. zgod., muzej. svetovalka, Pokraj. muzej Celje

Kakšno vrednost in redkost je ob svojem času predstavljal keramičen kozarec, kakršen je ohranjen v celjskem muzeju, dokazuje arhivski dokument iz leta 1491, v katerem je navedeno, da sta bila v gradu Velika na Hrvaškem poleg osmih amfor iz kristala in sedmih kristalnih čaš le dva moravska kozarca (peccaria morvay).⁷

OPOMBE

¹ Imre Holl: Kúlföldi kerámia Magyarországon (XIII—XVI. Század), A Budapesti Történeti Múzeum Évkönyve XVI, Budapest 1955, str. 159—161, 164

² cit. op. 1 str. 161

³ Ekspozat na občasní razstavi: Kulturno bogastvo Vojvodine, Ljubljana, razstavišče Arkade, 1980

⁴ Kerámia, Székesfehérvár, Veszprem... 1966—67, 39—40

⁵ B. M. Szöke — E. T. Szönyi — P. Tomka: Ausgrabungen auf dem Káptalandomb in Győr (Jahresbericht 1976), Mitteilungen des archäol. Inst. der ungar. Akad. der Wissensch. 8/9, 1978/79, str. 137—142

⁶ cit. op. 1 str. 162

⁷ cit. op. 1 str. 161

TATJANA BADOVINAC

IZ ZBIRKE OROŽJA CELJSKEGA MUZEJA

Iz zbirke orožja Pokrajinskega muzeja v Celju je predstavljeno nekaj kosov paradnega orožja državnih uradnikov avstro-ogrske monarhije. To orožje je z dekorativnimi elementi in uporabo dragocenih materialov doseglo visoko raven umetno-obrtnih izdelkov.

AUS DER WAFFENSAMMLUNG DES MUSEUMS IN CELJE

Aus der Waffensammlung im Landesmuseum Celje werden einige Exemplare der Paradenwaffen von Staatsbeamten der Österreich-Ungarischen Monarchie vorgestellt. Diese, mit dekorativen Elementen verzierte und aus kostbaren Materialien erzeugte Waffenstücke haben ein hohes Niveau der kunst-gewerblichen Erzeugnisse erreicht.

V zbirki orožja Pokrajinskega muzeja v Celju je prek 400 kosov orožja iz obdobja od 14.—20. stoletja. Med t. i. hladnim orožjem je tudi nekaj kosov paradnega orožja. Pričujoči prispevek je kratek oris paradnega orožja državnih uradnikov avstro-ogrske monarhije. Gre za paradne meče-spade,¹ ki imajo zelo dekorativno oblikovane ročaje. Z opisanimi primerki ne podajam prikaza tipološkega razvoja, pač pa le posamezne primerke, ki jih hrani naš muzej.

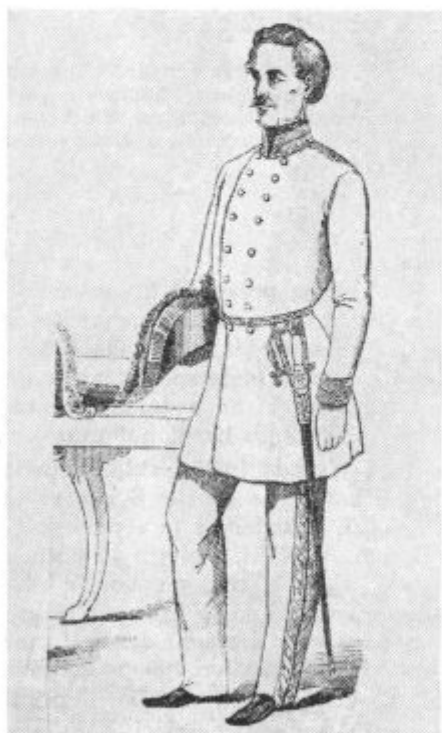
Ime spada izhaja iz italijanskega jezika — la spada (meč, sablja). Spada je zvrst meča z ožjim rezilom in je bolj bodno kot sečno orožje. Sprva so jo uporabljali kot plemiško orožje v Italiji in Španiji, odkoder se je v prvi polovici XVI. stoletja razširila po vsej srednji Evropi. V XVII. stoletju je postala del dvorjanske nošnje in je kot orožje skoraj izgubila svoj pomen. Iz razkošne dvorjanske spade se je razvila častniška spada, ki so jo prevzele skoraj vse evropske vojske. V XIX. stoletju pa je spada postala sestavni del uniforme državnih uradnikov avstro-ogrske monarhije. Kot bojno orožje je izgubila svoj pomen in postala znamenje časti in oblasti. V avstrijskih deželah je uradniška spada doživela svoj razcvet v oblikovanju v drugi polovici XIX. sto-

Avtorica: Tatjana Badovinac, dipl. umet. zgod., kustos, Pokrajinski muzej Celje.

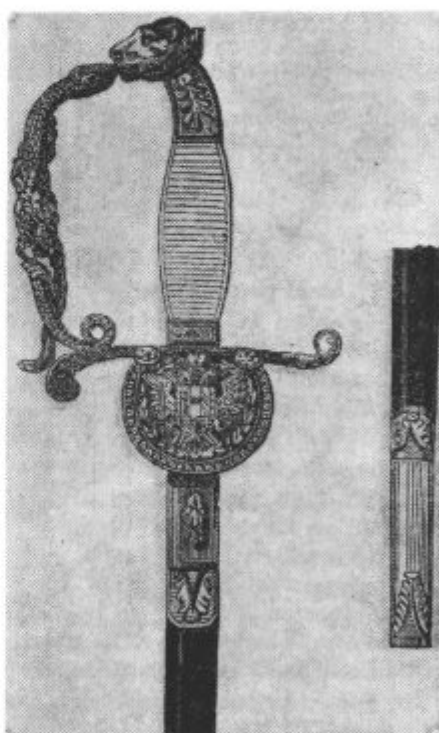
letja. Oblikovanje in krasilni elementi so se vedno prilagajali stopnji časti in družbenemu položaju lastnika. V oblikovanju ročajev avstrijskih spad in madžarskih uradniških sabelj prevladujejo motivi iz grške in rimske ornamentike — palmete, hrastovo listje, akant, lovorjevi venci in rozete. Pogosto se ponavlja plastično oblikovana levja glava, iniciala FJI (Franc Jožef I.) in geslo Franca Jožefa I. VIRIBUS UNITIS (z združenimi močmi).

L. 1848 je ministrstvo za notranje zadeve predpisalo razkošno spado kot dekorativno bočno orožje za ministrskega predsednika, ministre, državnega tajnika in za državne uradnike do 12. razreda.² Odredba med drugim predpisuje model, oblikovanje in nošnjo spade (sl. 1, 2). Spada mora imeti z biserno matico obložen ročaj, črno lakirano nožnico z medeninastim okrasom in cesarskega orla na zunanji strani ščitnika. Pripeta je na zlatem jermenu čez suknjič uniforme.

Spada avstrijskih državnih uradnikov M 1849 (sl. 3) ima leseno oblogo trna, obloženo z biserno matico, spodnji ročajni prstan je okrašen s plitvim rastlinskim reliefom. Ročaj se končuje s plastično oblikovano levjo glavo. Ročajni locen je v obliki kače, prepletene s hrastovim listjem in žirom. Odbojnica je pravokotna na ročaj, z rahlo zavrtimi kraki v nasprotni smeri. Ščitek je postavljen vertikalno, njegovo sredino izpolnjuje mali avstrijski grb (krona

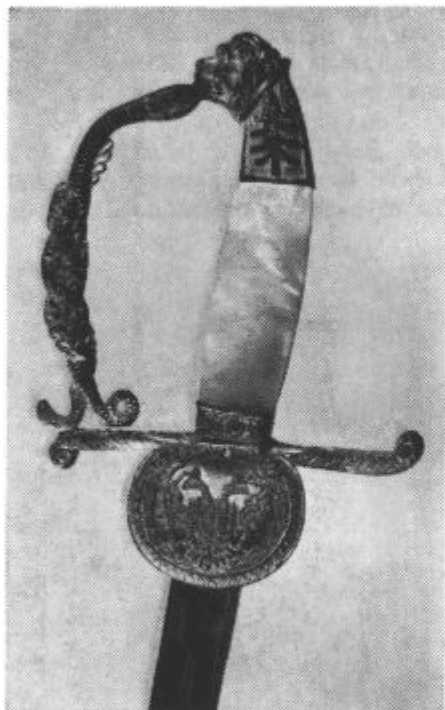
Sl. 1. Model uniforme predpisane z odredbo Ministrstva za notranje zadeve z dne 24. avgusta 1848

Sl. 2. Model spade M. 1849 predpisane z odredbo Ministrstva za notranje zadeve z dne 24. avgusta 1849

nad glavama dvoglavega orla je odlomljena). Grbovni ščit obrobljata lovorjevi vejici, zunanji rob ščitka pa krasi stiliziran rastlinski ornament. Na zgornji strani ščitek zaključujeta dve rozeti in dva školjčna motiva. Enorezno, na konici dvorezno rezilo je jedkano, okrašeno z rastlinskim okrasjem in trofejnimi znaki. Nožnica je lesena in prevlečena z usnjem. Ima bakreno okovano ustje, konico in širši prstan, na katerem je nepremični obroč za privezovanje. Okovani deli so okrašeni z akantom.

Spade avstrijskih državnih uradnikov iz konca 19. oziroma začetka 20. stoletja so slabše oblikovane. Spada avstrijskih uradnikov M 1878³ je v oblikovanju nadaljevanje spade M 1849 z nekaterimi spremembami (sl. 4).

Sl. 3. Spada avstrijskih državnih uradnikov M. 1849, PMC, inv. št. 175

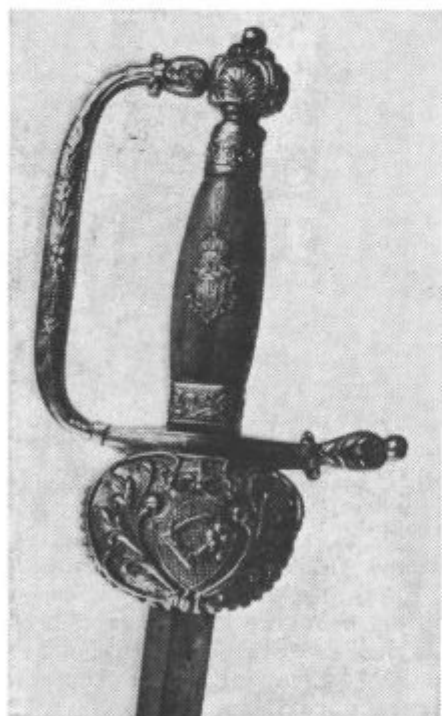
Sl. 4. Spada avstrijskih državnih uradnikov M. 1878, PMC, inv. št. 130

Iz plastično oblikovane levje glave izhaja ročajni locen v obliki kače, prepletene s hrastovim listjem in žirom. Ročaj je slabše oblikovan, saj na odbojnici komaj še spoznamo akant. Zadnji del odbojnice je zavrt proti hrbtu rezila. Rastlinski motiv na spodnjem ročajnem prstanu je zamenjalo geslo VIRIBUS UNITIS na notranji in inicialka FJ I na zunanji strani. Enorezno, na konici dvorezno rezilo je žlebljeno in podobno okrašeno kot rezilo spade M. 1849. Nožnica ni ohranjena. Ko Avstro-Ogrska l. 1878 okupira Bosno in Hercegovino, je spada avstrijskih državnih uradnikov v Bosni bistveno drugače oblikovana (sl. 5).

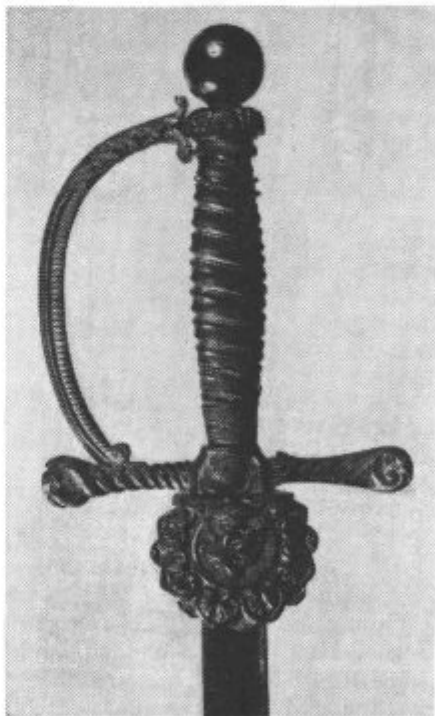
Ročaj je lesen, črno barvan in ima na sprednji strani monogram F. J. I. s krono. Spodnji in zgornji prstan na ročaju sta okrašena z rastlinsko ornamentiko. Ta se ponovi tudi na sprednjem in zadnjem okovu oblesja. Ročajni glavič je okrašen s palmeto in okroglo zakovico. Ročajni locen je ločno zavrt in prehaja v odbojnico z ravnim krakom. Okrašen je s stiliziranimi rožami. Konica odbojnega locna je prekrita z akantom in se končuje z okroglo zadebelino. Na vertikalni ploščici nazobčanega ščitka je v sredini grb, na katerem je prikazana roka s sabljo. Tak grb je uporabljala avstro-ogrska uprava za oznako grba Bosne in Hercegovine. Ostali del ščitka je izpolnjen z rastlinsko dekoracijo. Enorezno, na konici dvorezno rezilo je žlebljeno in ponikljano. Na notranji strani rezila je slabo viden napis nemškega izdelovalca rezil iz druge polovice 19. stoletja — WEYERSBERG KIRSCHBAUM & Co. SOLINGEN. Nožnica ni ohranjena.

Specifično je oblikovana avstrijska železničarska spada iz začetka 20. stoletja, ki že s samo dekoracijo nakazuje, kateremu delu državnih uradnikov je pripadala (sl. 6).

Ročaj je bakren, tordiran in ovit z žico. Ročajni glavič je okrogel. Vrat glaviča je profiliran in plitvo žlebljen. Ročajni locen je polkrožno oblikovan in z dvema volutama vpet na ročaj. Odbojni locen je pravokoten na ročaj

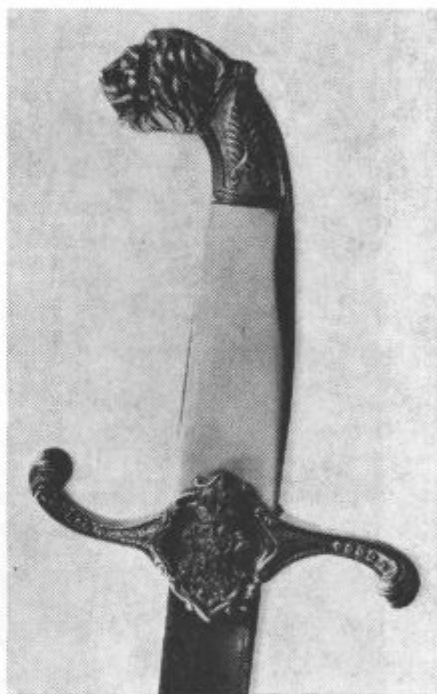

Sl. 5. Spada avstrijskih državnih uradnikov v Bosni in Hercegovini, PMC, inv. št. 185, 2/2 19. stol.

Sl. 6. Avstrijska železničarska spada, PMC, inv. št. 136, zač. 20. stol.

in ima različno oblikovana kraka. En krak je okrašen z vijakastim prepletom dveh kačic, njegov zaključek tvori kolo s krili. Drugi krak prekriva v plitvem reliefu akantovo listje. Ščitek je ovalen, ob robu okrašen s srčastimi listi, v sredinskem krogu pa je kolo s krili. Enorezno, na konici dvorezno rezilo je žlebljeno. Nožnica je lesena in prevlečena z usnjem. Okovano ustje je okrašeno s stiliziranimi tračnicami, kolesi, krili in rastlinsko ornamentiko. Okrašen je tudi širši prstan, kjer je nepremični obroč za privezovanje. Na njem je motiv kolesa s štirimi krili. Motiv ob ustju nožnice se ponovi še na grebenu. V deželah avstro-ogrske monarhije, ki so jih upravljali Madžari, so državni uradniki namesto spad nosili sablje, ki so imele v njihovi zgodovini močnejšo tradicijo. Pri madžarski uradniški sablji (sl. 7) tiči trn rezila v po-

Sl. 7. Madžarska uradniška sablja, PMC, inv. št. 411, 2/2 19. stol.

dobno okrašenem ročaju kot pri avstrijskih spadah. Ročaj nima ročajnega locna. Zunanjo in notranjo stran lesene obloge trna rezila prekrivata beli koščeni ploščici. Stiliziran lovorjev ornament krasi sprednji in zadnji okov oblesja. Glavica ročaja je oblikovana v plastično levjo glavo. Rahlo valovita odbojnica je spredaj usmerjena navzgor, zadaj pa navzdol. Akant poteka le po zunanjih ploskvah odbojnice in na obeh koncih prekriva njeni zadebelini. Stranski ploskvi odbojnice krasi biserni niz. V simetričnih kartušah na sredini odbojnice je na zunanji strani inicialka FJ I s krono. Enorezno rezilo je močno ukrivljeno in žlebljeno. Nožnica ni ohranjena.

V Avstro-Ogrski ostane spada kot častni znak vladajočega razreda do razpada monarhije l. 1918.

LITERATURA

Ferdinand Tancik: Krasilni elementi na držajih spad in sabelj, Kronika, XIV. letnik, Ljubljana 1966.

Marija Šercer: Mačevi, bodeži, noževi, Zagreb 1976.

Fotografije, delo fotografskega mojstra V. Berka, so iz fototeke PMC.

NARODNI DOM

postavila je v letih 1895 in 1896

POSOJILNICA V CELJI.

katere so ustanovili leta 1881:

MIHAEL VOŠNJAK

prvi ravnatelj.

udje prvega načelstva: Fr. Janeš, Fr. Kapus, dr. Jos. Sernek, Jos. Zičkar,

udje prvega nadzorstva: dr. Lud. Filipič, Fr. Kamerer, dr. St. Kočevar, Iv. Krušič.

Ob dovršitvi stavbe bili so v načelstvu:

Dr. Jos. Sernek, ravnatelj, dr. Frid. Bahnik, Lov. Baš, dr. M. Brenčič,

dr. Iv. Dečko, Jurij Deliček, Ferd. Golobranc, dr. Juro Hrašovec, dr. Fr. Mayer,

Ant. Rancigaj, Mih. Vošnjak, dr. Jos. Vrečko, Iv. Zupanc,

v nadzorništvu:

Ant. Elsbacher, Drag. Hribar, Iv. Krušič, opat Fran. Ogradi, dr. Ant. Zizek.

ARHITEKT: J. V. HRÁSKÝ.

TA DOKUMENT USPEHA PIONIRJA SLOVENSKEGA HRANILNIŠTVA
MIHE VOŠNJAKA IN SODELAVCEV V BOJU ZA GOSPODARSKO IN
NARODNO OSAMOSVOJITEV SLOVENSKEGA LJUDSTVA NEKDANJE
ŠTAJERSKE JE OTELA POZABE LJUBLJANSKA BANKA-SPLOŠNA BANKA
CELJE

Zapis pod znova odkrito spominsko ploščo v celjskem narodnem domu, oktobra 1984 za 120-letnico denarnišтва v Celju.

S hvalevrednim kulturno-zgodovinskim posluhom so celjski bančni delavci sklenili jubilej v razvoju modernega (sodobnega) denarnišтва v Celju (če mislimo na ustanovitev celjskega denarnega zavoda pred 120 leti) obeležiti m. dr. tudi s po novno vzdavajo spominske plošče graditeljem Narodnega doma v predverju te dvorane.

Plošča dokumentira predvsem uspeh posojilno-hranilniškega pokreta Mihe Vošnjaka v samem Celju z ustanovitvijo Celjske posojilnice 1881. Namreč: Politično ozračje v našem Celju v 80-letih prejšnjega stoletja lahko označimo s parolo »Celje — Cilli«, ki je tiste časa polnila stolpce avstroogrškega in nemškega tiska. Prvi pogoj za narodno osamosvojitve, za rešitev izpod pangermanističnega pritiska, je bila gospodarska osamosvojitve. »Rešivši Slovenca stvarno, rešil si ga dušno« je rotil rojake narodni buditelj Božidar Raič v Slovenskem narodu 1871. Od tod hranilno-posojilniški pokret Mihe Vošnjaka. Zaman so bila vsa javna in skrita nasprotovanja narodovih nasprotnikov in malodušje v lastnem taboru. Zmagala je Vošnjakova neustrašenost, vztrajnost in odločnost: Slovencem je ustvaril kreditno organizacijo — podlago gospodarskega in narodno-političnega dela za več desetletij.

Res je bil razvoj gospodarske organizacije slovenskega meščana, spočete v obrambi pred močnejšim nemškim denarništvom, izredno nagel. Zlasti naglo — »oprta na marljivo okoliško prebivalstvo in osebno na dobre gospodarske odnošaje v Savinjski dolini«, kakor je brati v Ilustrovanem narodnem koledarju iz leta 1894, se je razvijala Celjska posojilnica, tedaj največji narodni denarni zavod. O njenem izrednem vzponu priča dejstvo, da se je že po nekajletnem delovanju lahko vselila v lastno, v dveh letih 1895—1896 zgrajeno impozantno palačo Narodni dom.

Plošča tudi navaja soavtorje Vošnjakove posojilno-hranilniške organizacije. Te soavtorje predstavlja — če uporabim misel literarnega zgodovinarja univ. prof. dr. Ivana Prijatelja — »rod političnih odvetnikov in zagovornikov pravic slovenskega življa nekdanje Štajerske ter narodnih gospodarjev, ki so svoj živ dan mislili in delovali na osnovi globoke preverjenosti, da brez gmotnosti v temeljih ni mogoča nobena gradnja duševnosti navzgor«. Tako dr. Prijatelj 1926. leta.

Ne glede na razumljive čustvene vzgibe pri dedičih tega rodu, naj rehabilitacija te zgodovinske plošče na eni strani spominja na kulturno gesto Ljubljanske banke — Splošne banke Celje, na drugi strani pa naj bo sam akt s spominsko ploščo pobuda za še večji in tvornejši posluh za obvarovanje naše kulturne dediščine.

Cela vrsta zgodovinarjev opozarja, da je zgodovina celovit proces in da je nujno treba raziskati vso našo preteklost, oziroma kar smo lahko brali prav te dni — »raziskovanje novejšje zgodovine ne sme iti na račun drugih obdobjev«.

In še to: v naporu za sestavo programa kulturne dejavnosti v Celju 1985 je m. dr. zapisano: »Tudi kulturnejši videz mesta ni na zadnjem mestu in skrb Kulturne skupnosti bo prisotna.« Kaj to pomeni? Do varstva naše kulturne dediščine, v kateri naši stavbni objekti gotovo niso na zadnjem mestu, ne moremo biti brezbrizni, pa tudi ne polovičarski. V tem naj služi za vzgled tudi Mihe Vošnjaka in sodelavcev zgodovinsko izpričana odločnost in vztrajnost ter posluh za povezavo med gospodarsko in — kulturno stranjo življenja.

G. G. Beseda ob ponovnem odkritju spominske plošče graditeljem Narodnega doma 19. oktobra 1984

JANEZ CVIRN

KOČEVARJEVA PISMA VOŠNJAKU

Dr. Josip Vošnjak, v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja vodilni slovenski politik, ki si je s svojim političnim delom in kulturnim ustvarjanjem pridobil veliko zaslug za dvig slovenskega naroda,¹ je v svojih Spominih objavil znaten del iz svoje bogate korespondence. V njegovi zapuščini, ki jo hrani Arhiv SR Slovenije², pa je ostalo še precej zanimivega materiala, vrednega objave. Med več kot 350 pismi, ki so jih Vošnjaku pisali takratni ugledni slovenski politiki in kulturni delavci, so s celjske perspektive še posebej zanimiva pisma dr. Štefana Kočevarja, gorečega celjskega domoljuba in narodnega buditelja, katerega ime je tesno povezano z začetki narodnega preporoda na Spodnjem Štajerskem.⁴

I.

Štefan Kočevar se je rodil 14. 8. 1808 v Središču ob Dravi v precej številni in premožni družini. Osnovno šolo je obiskoval v Središču, gimnazijo v Mariboru, po končanem modroslovju v Gradcu (1829) pa odšel študirat medicino na Dunaj. Za doktorja medicine in kirurgije je bil promoviran leta 1835 in kot zdravnik služboval najprej v Celju (januar—september 1836), nato v Podčetrtku (1836—1851), od avgusta 1851 pa ponovno v Celju, kjer se je leta 1881 upokojil in čez dve leti (22. 2. 1883) umrl. Z narodnim delom je pričel že v Gradcu in tudi po odhodu na Dunaj vzdrževal stalne stike z nadarjeno generacijo štajerskih študentov na graški univerzi (Matjašič, Klajžar, Miklošič, Caf...), s katerimi so ga vezala vroča čustva ljubezni do materinščine in svojega rodu ter drugih slovanskih narodov. V tem času se je spoznal tudi z Vrazom, se skupaj z njim navdušil za ilirizem in bil poleg Muršca med njegovimi najzvestejšimi sodelavci na Štajerskem. V 30 in 40 letih je tako v tesnem sodelovanju z Vrazom pridno zbiral ljudske pesmi (in tudi sam pesnil), pripravljaval izdajo slovarja ilirskega jezika, razpečeval slovensko in ilirsko literaturo, finančno podpiral Vraza in njegove projekte ter v časih, ko je moral človek na Štajerskem »po dvajset ur daleč hoditi, da je prišel do najbližjega slovenskega rodoljuba«, pozival svoje rojake k narodni zavednosti in prebujenju.⁵ »On je velik Slovenec!

Avtor: Janez Cvirn, prof. zgod in soc., Zgodovinski arhiv Celje;
sodelovala Teja Podgoršek, študent

naš prorok v Celskem kolobari«, je zapisal Vraz v pismu (18. 2. 1838) prijatelju Muršču.⁶ »On nam je v svojem kraji to, kaj ste nam Vi, dragi prijatelj v Ptuji. On razpredava knjige slovenske, nagovarja dremavcom ino beteznikom Slovenskim k bujenju ino ozdravljenju narodnem«... »On je tam dosti farmestrov ino kaplanov na vero Slovensko obernal«... .

Čeprav je bil navdušen ilirec, ki si je prizadeval za kulturno zedinjenje južnih Slovanov (»dobro bi bilo da bi se vsi južni Slavenci bar dušno zjedini-li«),⁷ pa so se njegovi pogledi na ilirizem bistveno razlikovali od Vrazovih. Medtem ko je dala Vrazu povod za pristanek na Gajevo ilirstvo le osebna literarna ambicioznost, pa je Kočevar prišel do svoje miselnosti po poti panslavizma, ki je predvideval v okviru velike slovanske kulturne enote poleg treh drugih tudi južnoslovansko kulturno skupnost. Zato je vedno hotel, da bi gojili Slovenci tako svoj jezik kot svojo literaturo in je to tudi zagovarjal s tolikim zanosom, kot nihče v mladi štajerski družbi.⁸

Vihar dogodkov leta 1848, ki je omogočil prehod slovenskega narodnega gibanja »iz literature v politiko«,⁹ je tudi Kočevarja (enako kot večino njegovih somišljenikov) potisnil na politični oder. Bil je med tistimi, ki so si v revolucionarnem letu najbolj prizadevali za tesnejše povezave Slovencev s Hrvati. Zaradi tega je graška Slovenija prav njega izbrala za svojega zastopnika na prvem zasedanju novega hrvatskega sabora v Zagrebu (5. junija), kjer je po njenem navodilu poskušal pridobiti Hrvate za podporo teženj štajerskih Slovencev.¹⁰ Z enako gorečnostjo kot v Zagrebu se je mesec dni kasneje na shodu v Poljčanah (15. julija) trudil navdušiti štajerskega kmeta za domoljubna čustvovanja in za »zvezo s Hrvati«, vendar ni imel uspeha.¹¹ Zato se je od tega časa dalje izogibal javnemu političnemu delovanju, še vedno pa intenzivno delal za narodov blagor iz ozadja.

Ko se je po desetletju Bachovega absolutizma s februarским patentom (1861) v Avstriji uveljavila ustavna ureditev, ki je sprostila narodno gibanje, srečamo Kočevarja zopet med prvimi, ki so poprijeli za narodno delo. Tako je konec leta 1861 dal pobudo za ustanovitev Narodne čitalnice v Celju,¹² postal njen prvi predsednik (to funkcijo je opravljal do leta 1877) in bil od tega časa dalje osrednja osebnost narodnega življenja v Celju in okolici: odličen organizator bésed, raznih pevskih in gledaliških prireditev, pomemben finančni podpornik čitalnice in animator članstva za podporo različnih vseslovenskih narodnih akcij (ustanovitev Slovenske matice...) itd.

Poleg tega pa se Kočevar v 60 in 70 letih prejšnjega stoletja ponovno udejstvuje tudi na političnem področju. Pri njem in »pri Kapusu«¹³ se shajajo vodilni štajerski politiki tiste dobe, tu se dogovarjajo za taktiko na volitvah in kujejo načrte za nove narodne pridobitve... Pri vsem tem pa Kočevar nikoli ne sili v ospredje in vztrajno odbija vse ponudbe štajerskih narodnjakov, da bi kandidiral za deželnega oziroma državnega poslanca.¹⁴

Kočevarjeva prizadevanja za emancipacijo slovenskega naroda, ki ji je posvetil vse svoje življenjske moči, nam najbolj izpričujejo njegove besede, ki jih je izrekel ob 60-letnici Davorina Trstenjaka¹⁵: »Po svojih močeh nisem mogel veliko storiti, a zagotavljam vam, ... da to, kar sem storil v svojem življenju za narod, to mi je največja tolažba v starosti. Verjemite mi, da se človeku na starost zdi, da vse drugo je malo ali nič; le to, kar je storil človek za narod in občni blagor, to ostane in ima svojo vrednost«.

II.

Medtem ko je Kočevarjevo buditeljsko delo v 30 in 40 letih prejšnjega stoletja precej dobro znano zlasti iz del, ki obravnavajo ilirizem, in je objavljena tudi njegova obsežna korespondenca z Vrazom¹⁶, pa je njegovo delovanje v 60 in 70 letih prejšnjega stoletja skoraj neznano.¹⁷ Njegova pisma Vošnjaku, ki jih na tem mestu objavljamo, nam zato vsaj do neke mere osvetljujejo njegovo delovanje v navedenem obdobju, obenem pa nam dajejo tudi nekaj novih podatkov o takratnem političnem dogajanju na Spodnjem Štajerskem.

Kočevar se je z Vošnjakom spoznal leta 1862, v času, ko so se štajerski Slovenci začeli pripravljati na volitve v deželni zbor, na katerih pa niso uspeli.¹⁸ Odtlej je bil z njim v stalnih stikih in si z njim tudi redno dopisoval. V Arhivu SR Slovenije je ohranjenih osem Kočevarjevih pisem Vošnjaku, ki se nanašajo na obdobje 1864—1880. Pisma objavljamo z vsemi napakami, ki jih je Kočevar »zagrešil«¹⁹ pri pisanju v naglici (v pismu št. 2 je npr. zapisal namesto ministrstvo kar minerstvo), poskušamo pa jih tudi komentirati — v kolikor nam to dopuščajo včasih izredno skopa poročila v Novicah.

(1)

III.

Dragi brat!

Brž ko sem Hermanov nasvet na deželnem zboru prečital, sem namenil Tebi pisati in Te prašati, al bi Hermanu za dar srebrno čašo napraviti dali, al bi ga na drugi način častili.

Pa zmirom na odborstvu ni sem imel časa, za ti namen pero v roke vzeti. Za tega del si lahko misliš, kak vseč in prijetno mi je Tvoje pismo bilo, v katerem mi naznanuješ, da ste v Mariboru sklenili, litografirano sliko Hermanovo izdati i. t. d.

Z Vašim sklepom sem čisto zadovoljen, in nabiral bom dnarje, koljkor je poleg siromaštva naših družtvenikov mogoče.

Slika bode bol zdala, kakor čaša, torej li na svetlo ž njo!

Dober mi ostani

Tvojemu bratu

Kočevar

28. 4. 1864

Ko se je Mihael Herman (1822—1883), v tistem času najpopularnejši slovenski poslanec¹⁹, na pomladanskem zasedanju štajerskega deželnega zbora 22. 4. 1864 ponovno odločno potegnil za enakopravnost slovenskega jezika v šolah in uradih²⁰, so se štajerski rodoljubi odločili, da ga počastijo z izdajo njegove litografirane slike²¹. Izpeljavo celotne akcije je prevzela mariborska čitalnica, finančno pa jo je podprl dr. Mihael Prelog, ki se je zavzel, da bo sliko tudi založil, dobiček pa prepustil mariborski čitalnici²². Ker se je skromni Herman nekaj časa branil iti na Dunaj, kjer naj bi sliko izdelali, se je celotna akcija nekoliko zavlekla.²³ Tako je bila slika izgotovljena šele ob koncu avgusta in Prelog jo je takoj razposlal »v vsa mesta, kjer so slovenske čitavnice«²⁴. Čeprav je Kočevar sprva mislil, da bi Hermanu podarili srebrno čašo, kot so jo januarja 1862 Bleiweisu, je bil navdušen tudi nad sklepom iz Maribora in je Vošnjaku takoj obljubil, da bo zanjo »nabiral dnarje«. Kot je razvidno iz zapisnika seje odbora celjske čitalnice z dne 19. 5. 1864, je Kočevar svojo obljubo tudi izpolnil²⁵: »Za sliko, ki jo hočejo Štajerski Slovenci sl. poslancu g. M. Hermanu pokloniti, se čitavnica obveže ovih po mariborski čitavnici (?) njej naloženih 30 f. nabrati brez zahtevanja, ovo sliko brezdenarno prejeti. Kdor jo hoče imeti naj jo plača, kolikor bo veljala, ako dotični odbor za to kaj drugače ne odloči.«

(2)

Dragi brate!

Poznata prošnja Gornjograncev zastran glavne šole v Celji je vendar nekaj uspeha imela. Visoko kr. c. državno ministerstvo je pod 15. dnevom januarja 1866 št. 6341 p. za imenovano šolo nove slovnice knjige (Sprachlehrbücher) v rabo ukazalo s tim dodatkom, da konsistorium mora skrbeti, da tisti učitelji, kteri slovenskega jezika niso zmožni, v naj kračem obroku si znanje taistega prilastiti morajo. Po tem takem se morata Fassl in Schellander slovenskega jezika učiti. Pa Gornjogranci so tudi prosili, naj bi se njihovo otroci, ktere v celjsko glavno šolo pošiljajo, v tretjem in četrtem razredu nemškega jezika s slovenskim razlaganjem učili. Zato je posebna slovnica potrebna, ktera pa v navedenem ukazu ni omenjena, le z berilom bi si morali učitelji pomagati in pri branju bi morali učence slovnicka pravila učiti. Pa naj bode! Knig ne bom presojeval, zadovoljen sem, da se učitelji slovenski učiti morajo. Pa prašam, ali se bodo učili? Konsistorium njim je dal obrok do konca avgusta t. l., in da potem morajo znanje slov. jezika dokazati. Jaz bi s toj naredboj bil zadovoljen, ko bi vedel, da se bode po taistej ravnalo. Na Konsistorium se naza-

našam, njemu je vse eno, ali na tukejšni glavni šoli učitelj slovenski zna ali ne! Za dokaz na služi sledeči slučaj:

Na pomoč staremu učitelju Čeču je bil podučitelj Jakše izvolen in več let je pridno otroke učil, da so nemški in slovenski znali. Vsi starši so ga radi imeli in od vseh strani so se mu inštrukcije ponujale, da si je lepe novce zaslužil. Čeč je dobil doslužnino in na mesto njega je stopil mladi in priden učitelj Skoflek, ki je pred v realki podučitelj bil, v taistej in preparandii slovensko slovnico učil. Vsaki bi moral misliti, da bodo Skoflekovo mestu Jakšetu podelili, ki se je že mnogo let na glavni šoli trudil. Pa kaj se zgodi? Konsistorium pošlje mladega neskušenega (unerfahrene) Krainca iz Maribora sim, ki čisto malo slovenski zna. Ti bi zdaj imel v realki in preparandii slovensko slovnico učiti! Slišati je, da ti človek tudi v drugih šolskih rečeh nobene sposobnosti nima. V Realki ga sam Direktor namestuje, v preparandii pa se mu učenci zoperstavijo in zadnji teden so mu škandal napravili. Konsistorium iže ve, kaj za en mož je Krainc, pa ga vendar kot učitelja trpi. Ali se po tem kakem morem nadjati, da bode isti konsistorium Fassla in Schellandra silil, naj se slovenski naučita? Ta nada je tim manja, čim je odgovor deželnega namestnika na Razlagovo interpelacijo tak napravljen, da bi človek moral misliti, da ta dva že dosti slovenski znata. Ti odgovor prekratjuje ministerski ukaz, veči del pa se interpelaciji tak prilega, kakor pest očesu. Zastran celjske šole se je besed gospoda Močnika, šolskega svetovalca, poslužil, ktere je ti mlačnik tukež v občinski seji pred nami lani govoril. Le čudno je, kako da je mogel reči, da Sch. et F. dosti slovenski znata, ko je Močnik lani v posvetovavnem zboru (Conferenz) tukejšnih učiteljev izrekel, da je Fasslu dovoljeno, v šoli se enega slovenskega učenca poslužiti, kadar kaj iz slovenskega na nemško prestaviti nezna. V tem slučaju razumi učenc več kakor učitelj, in jaz Močnikove dovolitve nebi verjel, ko se nam nebi zapisnik istega posvetovavnega zbora v občinski seji bral. Močnik je tedaj lani vedel, da Fassl slovenski nezna, letos pa je namestniku povedal, da dosti slovenski zna. Tak se ravna znami v šolah! Gornjogrance so prosili, da bi se pri okrajni uradni slovenski zapisniki pisali; namestnik pa Razlagu odgovori, da vsi uradniki, razun enega, ki kranski govori, v gornjem gradu slovenski znajo. Strasoldo bi tudi na takov način odgovoril! i. t. d.

Jaz Tebi to pišem, ko sem slišal, da hočeš o tej reči nakaj v politike poslati. Morebiti najdeš v mojem sporočilu o celjski glavni šoli kaj gradiva za svojo sporočilo, ki ga hočeš v Prago poslati.

Bog Te živi!

Tvoj brat
Kočevar

26. 2. 1866

na dan februar-patenta

v naglosti

Decembra 1865 so občinski zastopi gornjegrajskega sodnega okraja sestavili obsežno pritožbo in jo preko deželnega poslanca dr. Radoslava Razlaga naslovili na štajerski deželni zbor. V njej so opozorili na krivice, ki se gode slovenskemu prebivalstvu v omenjenem sodnem okraju in zahtevali poleg nemškega tudi slovenska poučevanje na celjski glavni šoli, prav tako pa dosledno uporabo slovenščine pri občevanju s slovenskimi strankami na gornje-

grajski »okrajni uradnici in sodniki«.26 V skladu z njihovo pritožbo je dr. Radoslav Razlag na zasedanju deželnega zbora dne 16. 1. 1866 vložil obsežno interpelacijo, na katero pa mu je štajerski deželni namestnik odgovoril le z nekaj oguljenimi frazami. Kljub temu je imela pritožba gornjegrajskih občinskih zastopov (kot je razvidno iz Kočevarjevega pisma) nekaj uspeha. Seveda pa je Kočevar upravičeno podvomil o možnostih realizacije ministrske odredbe in v dokaz podrobno naslikal za Slovence izjemno neugodne razmere na celjski glavni šoli.27

(3)

Dragi brate!

Volilnega odbora ne bom pred sklical, dokler nezemem, kam je naša prošnja zaradi vino in sadjoreje prišla. Poslal sem njo Prelogu, in ti njo je odpravil v Ptuj, kjer se je, kakor sem zvedil, podpisavala. Kam je po tem zabredla, se ne more zvediti. Preloga bom za kečko držal, kajti sem njo jemu izročil. Mislim, da bode v kratkem času pisal, kjer prošnja tiči, in po tem bom pisal na vse odbornike, da pridejo v Celje. Zbrali se bomo pri Kapusu, v čitalnici nikar, da se ne bo reči moglo, da se taista s političnimi rečmi peča. Pa koga hočem poklicati? Ali vse tiste, ktere ste v zadnjem ali v prvem razgoru nasvetovali? Kmalu po našem razgovoru sem blizo dvanajstim ali štirinajstim gospodom pisal, da so za odbornike zvoleni, pa sta mi samo dekan Meško in Jančar odgovorila, da sta pripravna v odbor stopiti. Dr. Prelog mi je priobčil, da tudi dr. Dominkuš v našem odboru voli biti. Vsi drugi molčijo. Po tem takem ne vem, ali nam hočejo pri volitvah pomagati ali ne. Vsih ne bom povabil, ampak samo tiste, kateri so mi kot domoljubi poznani, druge bom izpustil. Pa nam tudi ni treba mnogo odbornikov, ko eden, ako je priden, za več drugih stori. Le mislimo, kaj za eno veljavnost Lipold ima! Tudi ne morem nobene siliti, da bi prišel, pisal bom vsakemu, da bomo razgovor imeli, in da bi nam drago bilo, ako bi se on taistega udeležil. Ko bi nas se le deset zijšlo, dosti bi nas bilo, samo da vsaki svojo dolžnost stori. Pet Lipoldov bi našo reč bolje pospešilo, kakor petdeset drugih, pa šče celo takovih, o kterih se ne ve, ali so mrzli ali gorki.

Da boš vedel, ktere domoljube povabiti mislim, Ti priobčim imena taistih tukej na koncu lista.

Ako Ti je mogoče, pridi v nedeljo k nam; nova glediščina igra bo de se v čitalnici igrala. Tudi Ipavica bota prišla, t. j. Benjamin in Gustav.

Bog Te živi!

*Tvoj brat
Kočevar*

24. 10. 1866

Božidar Raič	Dominik Čolnik	Knez	Kaspar Šorn
Anton Pirnat	Dr. Čuček	Miha Herman	Trstenjak
Dragotin Sauperl	— Klemenčič	Josef Razlag	Janez Lipold
France Skaza	— Prelog	Jančar	Vošnjak v Senšteinu
Anton Volf	— Dominkuš	France Kapus	in
Meško	— Razlag	Ivan Žuža	mi dva.
Vivot	— Ipavic		

(4)

Dragi brate!

Prosim te, da pozoveš sledeče gospode

Raič	Klemenčič
Knez	Prelog
Čolnik	Dominkuš
Čuček	Vošnjak iz Sosteina
Herman	

na 18. dan novembra v Celje.

Dal bom dva purana speči, ktera bomo pri Kapusu povžili. Daj vsem na znanje, da bomo se pri Kapusu snidli. Ravno taisti dan bode v Čitalnici ples, keterega bode se morebiti eden ali drugi udeležiti hotel. Obenem Ti tukaj pošljem Razlagov list, iz kterega previditi moreš, da mu je serce upadlo, in da nebode za nas več govoril, ako bode sam s Hermanom v zboru ostal. Gotova resnica je, da od Štajarskega zbora nikaj dobrega za nas Slovence pričakati ne moremo.

Bog te živi!

Tvoj brat

9. 11. 1866

Kočevar

Druge splošne deželnozborske volitve januarja 1867 so prinesle tudi Slovencem na Štajerskem izjemen uspeh.²⁸ Slovenski kandidati so zmagali v vseh kmečkih volilnih okrajih, tako da se je število slovenskih poslancev povečalo od 2 na 8. Novice so po zmagi vzhičeno zapisale²⁹: »Slovenska »HYDRA«, — tako so naša dva poprejšnja zastopnika Hermana in Razlaga psovali — ima zdaj osem glav in Kastor in Poluks ne bosta več sama sedela, v pomoč sta dobila šest drugih vrlih mož« . . .

Uspeh na volitvah je bil posledica resnično organiziranega nastopa Slovencev, saj so se priprave na volitve začele že februarja 1866 z dobro obiskanim shodom v Celju, na katerem je bil izvoljen osrednji volilni odbor za Spodnje Štajersko, z več volilnimi odseki za posamezne volilne okraje³⁰. V okvir zadnjih priprav na volitve spada tudi shod najvidnejših štajerskih politikov v Celju (18. 11. 1866), ki ga Kočevar omenja v svojem pismu Vošnjaku z dne 9. 11. 1866.³¹ Na shodu v Celju so določili dokončne kandidature za januarske volitve, se dogovorili za volilno taktiko in propagando, prav tako pa tudi sklenili, da se začne z izdajanjem popularnega lista za Spodnji Štajer, ker so v tem delu Slovenije Novice premalo razširjene.³²

(5)

Dragi brate!

Odobravam Tvoj in Tvojih bratov namen, da se hočeme v nedeljo 12. maja v Celji snidit, da bi se zgovorili in sklenili, ali bi naša poslanca v državni zbor se podala, ali ne.

Pisal sem o tej reči gospodu Razlagu, Lipoldu in Raku. Tudi sem gospodu Trstenjaku usmeno naročil, naj pride omenjen dan v Celje. Pridite tak ali; pri Kapusu se hočemo viditi.

Z velikim poštovanjem

Tvoj brat

7. 5. 1867

Kočevar

Po razpustu kranjskega deželnega zbora in novih deželnozborskih volitvah, na katerih so Slovenci izgubili nekaj mandatov (še vedno pa obdržali deželnozborsko večino), so se kranjski poslanci trdno odločili za sodelovanje na državnem zboru, čeprav je bilo popolnoma jasno, da naj bi le-ta samo potrdil že nekaj časa znano dejstvo avstro-ogrškega sporazuma³³. Štajerski poslanci, ki so bili v svojih protidualističnih gledanjih še radikalnejši, so o sodelovanju na državnem zboru sklepali na shodu v Celju 12. 5. 1867 in se odločili enako kot Kranjci³⁴. Zanimivo je, da je Kočevarjevo pismo Vošnjaku (7. 5. 1867) pisano v cirilici, iz česar je več kot razviden njegov odnos do dualizma.

(6)

Dragi brate!

V ponedeljek sem ti mislil pisati, kako da smo zmagali, ali voz pride in moral sem se k bolniku pelati, torej sem poslal telegram ter sem odločil, pozneje ti list na pošto dati. Ne zameri tedaj, da sem ti stroške uročil.

Mene naša volitev nič ne veseli, kajti mi zmirom glas od naše mariborske nesreče po glavi brni. Maribor je naša Sadova, sramota za vse Slovence! Naj več jaz tebe in doktora Dominkuša obžalujem, ko vem, da ste vajni domoljubja polni srci strašne udarce naj več občutili. Za res naša osoda je žalostna! Človek bi moral obupati, ako vidi, da je ljudstvo poleg nemške kulture šče zmirom v blodnji, iz ktere se ne more do zavednosti dokopati. Ali značajni človek ne obupa! Mi šče večo pogumnost, kakor do zdaj, moramo pokazati! Kakor možje se moramo obnašati, obup naj bode babja lastnost. Naše ljudstvo mora slovenske knjige čitati, prizadevajmo si, da bode k društvu sv. Mohora pristopilo. To društvo izdaja knjige za ljudstvo, učene knjige na imajo učenjaki. Po tem moramo en katekizmus za slovensko politiko izdati, in ga deliti ali razdavati koder je mogoče. Moramo skrbeti, da si v vsaki občini vsaj enega zaneslivega domoljuba pridobimo, in ako ta ne more biti župan, naj bode občinski tajnik. Za volitve, ki bomo jih imeli črez 4 leta, moramo zdaj skrbeti, ljudstvo učiti, koder in kadarkoli je mogoče. To je zdaj naša naloga, in ako njo izpolnimo, bode naša zmaga občna; takrat šče bo mogoče blizo Maribora velik tabor osnovati, in nemškutarji bodo stremeli nad našim napredkom.

Štirideset let uže v tej nadi ali v podobnem upanji živim, in dozdej ni sem se motil, kajti je slovenstvo črez vso nado napredovalo. Moje srce mi reče, da se tudi zdaj nemotim! Le delavnost, stanovitnost in pogumnost so nam potrebne!

Končam svoj list, in zagotovim Te, da mi je v mojih od sobote dazdaj tesnih prsih leži postalo, ko sem ti vse povedal, kar mislim in čutim.

Tvoj brat

Kočevar

3. 3. 1869

Potem ko je bil avgusta 1868 v štajerskem deželnem zboru razveljavljen Dominkušev mandat in ko je v istem letu odstopil Razlag, je prišlo do nadomestnih volitev dveh deželnih poslancev februarja 1869.³⁵ Na volitvah v Celju je bil z velikansko večino izvoljen slovenski kandidat Ivan Žuža,³⁶ na volitvah v Mariboru tri dni prej (27. 2. 1869), kjer je ponovno kandidiral dr. Dominkuš, pa se je volitev za Slovence končala neuspešno.³⁷ Tu je bil s 113 glasovi izvoljen zagrižen Nемеc stotnik Seidel, slovenski volilci pa so na pobudo dr. Josipa Vošnjaka zaradi nepravilnosti (Novice so pisale o »turškem terorizmu«, ki je že naprej strahoval prosto volitev)³⁸ demonstrativno zapustili volilno prizorišče.

(7)

Dragi brate!

Tukej je priloženo podpisano spričevalo za gospoda Ferlinc, in jaz mu želim zdatno denarno pomoč.

Jaz nebudem mogel 15. januarja k Vašemu shodu priti; morda pride Kapus; hočem ga nagovarjati.

Bog Te živi!
Kočevar

7. 1. 1871

(8)

Dragi prijatelj!

Tretjina ljudstva na Stajaru je še slovenska in slovensko govori, vendar je, kakor Tagespošta poroča, gospod prezident vitez Waser s svojimi svetovalci nadsodnije odločil, da se slovenske vloge nemški rešiti imajo, češ, da slovenski jezik na Stajaru nij v deželi navajen.

Pred nekimi meseci sem Te prosil, da bi si za deželnega svetovalca prizadeval, ko pa mi ne si odgovoril, sklepam, da v birokratične razmere nečeš dregati.

Stuhec mi je svoj promemorija in razkazek pri Kladeviti izročil. Ker odloka nadsodnije v promemoriji svoje izjasnilo ima, Ti pošljem obadva spisa, morda bode priložnost, da nju porabiš.

Tvoj
spoštovatelj in prijatelj
Kočevar

1880

IV. Dodatek

Med Trstenjakovimi pismi dr. Josipu Vošnjaku se nahaja tudi njegovo pismo dr. Štefanu Kočevarju. Kako je pismo, ki ga v celoti objavljamo, zašlo v Vošnjakovo zapuščino, nismo mogli ugotoviti. Dejstvo pa je, da je izredno zanimivo, saj nam osvetljuje takratne politične tokove (liberalizem...) na Slovenskem. Pismo se neposredno nanaša na nadomestne deželnozborske volitve januarja 1865, na katerih je štajerskim Slovincem (v tretjem poskusu) uspelo prodreti s slovenskim kandidatom dr. Radoslavom Razlagom.³⁹

30. Grudna 1864

Moj dragi brate!

G. Dr. J. Vošnjak mi je pisal, da na starega leta dan nemore v Čitavnico priti, in da je spisal program za Tagedšpošto, kterege je dr. Srncu prebrati dal, po tem pa ga Ti dobiš za presodbo. Vošnjak piše da je v njem dosti »Schlagwörterov Liberalisma«. Ker sem jaz katoliški duhovnik in je Rim ravno gromovito govoril proti idejam nove dobe, lahko razumiš kako previden jaz morem biti, da ne pridem z cirkvo in njenimi poglavarji v Kolizijo. Ako ravno sem svobodomiseln duhovnik tako vendar nečem biti slovenski Pasaglin, ker kaj takšnega bi škodovalo meni in pa naši narodni reči. Pošli mi tedaj poprej omenjeni program, da ga sam preberem, predno privolim, da tudi moje ime pod njim stoji. Borba pri volitvi bode velika, vlada in njeni organi so zelo delavni, da nam spodbijejo Razlaga. Ker malo upanja imajo z Strasoldom, ter sedaj udelujejo volivce, naj kakšnega kmeta zvolijo, ker ta pre nar bolje pozna potrebe njihove.

Jeli si že slovensk poziv poslal v natis? Želim ti veselo staro in novo leto. Ustmeno bodem Ti marsikaj povedal, kako mi büokrati sladke ure delajo.

Z bogom

Ves Tvoj
Davorin

OPOMBE

¹ Vasilij Melik: Josip Vošnjak in njegovi Spomini (v: Josip Vošnjak: Spomini, Slovenska matica, Ljubljana 1982, str. 671).

² Arhiv SR Slovenije (AS), Privata LIX., dr. Josip Vošnjak.

³ Omenimo naj samo pisma Bleiweisa, Trstenjaka, Razlaga, Serneca in Jurčiča.

⁴ Podatke o Kočevarju najdemo v naslednjih delih: Božidar Flegerič: Dr. Stefan Kočevar rodoljub in pisatelj slovenski, Ljubljana 1890; Slovenski biografski leksikon I., str. 486; Ljubljanski zvon 1883, str. 257/258 (nekrolog Fr. Levca); Fran Ilešič: Dr. Stefan Kočevar (1808—1883) prvokrat zdravnik v Celju (1836), ČZN n. v. 2, 1966, str. 154—157; Fran Ilešič: Graščinski oskrbnik, srenski komisar Josip Herzog v Podčetrtku (+ 1860) »stric« Stanka Vraza, ČZN n. v. 6, 1970/1, str. 114—131; Josip Vošnjak: Spomini, Slovenska matica, Ljubljana 1982, str. 107—110, 524—526; O njegovih pogledih na ilirizem in stikih z Vrazom zlasti knjiga Frana Petreta: Poizkus ilirizma pri Slovencih (1835—1849), Slovenska matica, Ljubljana 1939.

⁵ Ljubljanski zvon 1883, str. 257.

⁶ Vrazovo pismo Muršču z dne 18. 2. 1838 (Dela Stanka Vraza V., Zagreb 1877, str. 168).

⁷ Kočevarjevo pismo Vrazu z dne 14. 12. 1835 (Lj. Andrej Lisac: Slovenska korespondenca Vraz—Kočevar, SAZU 1961, str. 36).

⁸ Fran Petre n. d., str. 107; Rajh Bernard: Severovzhodna Slovenija pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika do konca prve polovice 19. stoletja, ČZN n. v. 20, 1984/1, str. 45.

⁹ Fran Zwitter: Slovenski politični prerod XIX. stoletja v okviru evropske nacionalne problematike, ZČ XVIII/1964, str. 95.

¹⁰ Fran Petre n. d., str. 329.

¹¹ ibidem, str. 336 (z napačnim datumom shoda v Poljčanah); Josip Vošnjak: Spomini, str. 107.

¹² Bruno Hartman: Prvo leto celjske čitalnice, CeZb 1958, str. 65.

¹³ ibidem, str. 65; (Številni shodi štajerskih domoljubov v Celju so potekali bodisi v stanovanju dr. Stefana Kočevarja ali pa na domu Frana Kaupusa. V čitalničnih prostorih se praviloma niso shajali, ker jo je s tem hotel Kočevar obvarovati napadov nemškega tabora, da se peča s politikom (glej pismo št. 3).

¹⁴ Vošnjak n. d., str. 525.

¹⁵ ibidem, str. 110, 526.

¹⁶ Lj. A. Lisac: Slovenska korespondenca Vraz—Kočevar, SAZU 1961; (obsega njuno slovensko korespondenco v letih 1833—1838); Dela Stanka Vraza, knj. V., Zagreb 1877 (obsega Vrazova pisma Kočevarju); pregled nad njuno korespondenco: dr. France Kidrič: Bibliografija Vrazovih spisov in korespondenc, ČZN VII, 1910, str. 373/374. Poleg obsežne korespondence z Vrazom so iz tega obdobja objavljena tudi Kočevarjeva pisma Muršču (dr. Fran Ilešič: Korespondenca dr. Josipa Muršca, ZMS VI., 1904) in njegovo pismo Francetu Prešernu (dr. Janez Bleiweis: Prešernova zapuščina, LMS 1875).

¹⁷ Se največ zveemo o njegovem delovanju v tem času iz Vošnjakovih Spominov. Objavljena pa so tudi tri njegova pisma dr. Janku Sernecu (Dragotin Lončar: Iz literarne zapuščine dr. Janka Serneca, Veda 1914).

¹⁸ Vošnjak n. d., str. 106/107, 109.

¹⁹ ibidem, str. 119; Ivan Prijatelj: Slovenska kulturno politična in slovstvena zgodovina 1848—1895, knj. 2, 1956, str. 88.

²⁰ Novice 27. 4. 1864; Novice 4. 5. 1864.

²¹ Novice 22. 6. 1864.

²² ibidem.

²³ ibidem.

²⁴ Novice 31. 8. 1864.

²⁵ Zgodovinski arhiv v Celju (ZAC), Narodna čitalnica v Celju, zapisnik seje odbora z dne 19. 5. 1864; Na zbiranje prispevkov za izdajo Hermanove slike se naša tudi Kočevarjevo pismo dr. Janku Sernecu z dne 12. 6. 1864, ki ga je objavil Dragotin Lončar (Veda 1914, str. 123).

²⁶ Novice 17. 1. 1866; Novice 24. 1. 1866.

²⁷ Podatke o učiteljih, ki jih omenja Kočever, najdemo v Kroniki mestne šole Celje (ZAC, Mestna šola Celje, fasc. 55).

²⁸ Vošnjak n. d., str. 195; Vasilij Melik: Volitve na Slovenskem 1861—1918, Slovenska matica 1965, str. 209/210.

²⁹ Novice 6. 2. 1867.

³⁰ Vošnjak n. d., str. 174.

³¹ Shod je omenjen tudi v Vošnjakovih Spominih, str. 184.

³² Vošnjak n. d., str. 186.

³³ ibidem, str. 201, 208/209; Fran Zwitter: Vzroki in posledice avstrijsko-ogrskega sporazuma, ZČ XXII, 1968/1—2, str. 20; Vasilij Melik: Slovenska politika ob začetku dualizma, ZČ XXII, 1968/1—2, str. 33.

³⁴ Vošnjak n. d., str. 210; V. Melik n. d., ZČ XXII, 1968/1—2, str. 33.

³⁵ Vošnjak n. d., str. 253, 259; V. Melik: Volitve na Slovenskem, str. 226.

³⁶ Novice 10. 2. 1869; Novice 3. 3. 1869.

³⁷ Novice 3. 3. 1869; Novice 10. 3. 1869; V. Melik: Volitve na Slovenskem, str. 226.

³⁸ Novice 10. 3. 1869; mariborsko volitev je natančno opisal tudi Vošnjak v Spominih, str. 284—286.

³⁹ Vošnjak n. d., str. 157; V. Melik: Volitve na Slovenskem, str. 208.

VLADO NOVAK

IZ GRADIVA O ANTONU AŠKERCU

Ob preučevanju gradiva o življenju in delu pesnika Antona Aškercja še vedno prihajajo na dan novi ali prezrti rokopisni dokumenti. Na nekatere od njih želi opozoriti tale objava z dodanimi najnujnejšimi pojasnili.

I. Aškerčeva gesla za prapor Celjskega pevskega društva (1898)

V članku Anton Aškerc in Celjsko pevsko društvo¹ je Gustav Grobelnik opisal nastanek gesla »Kdor naš si, z nami poj!«, uvezenega na praporu Celjskega pevskega društva. V drugem, dopolnjenem natisu članka v AZb 1957 je priobčil tudi tekst vseh dvanajstih variant, ki jih je Aškerc leta 1898 predložil društvenemu odboru, vendar se je pri tej objavi lahko opiral samo na prepis dr. Marje Boršnikove, ki ga je zapisovalka darovala leta 1957 celjski Študijski knjižnici (ta prepis hrani zdaj Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju v svojem oddelku za raziskovalno delo pod sign. Ms 110). O originalnem Aškerčevem rokopisu, iz katerega si je dr. Boršnikova leta 1935 ali 1936, ko je bil še v rokah Mire Karlovškove, prepisala te pesnikove osnutke oziroma predloge za geslo CPD, je na podlagi pripovedovanja takrat še živečih članov CPD doznal, da sta ga dr. Josip in Mira Karlovšek leta 1937 poklonila CPD v zahvalo za počastitev, ki jo je društvo pripravilo svojemu nekdanjemu predsedniku ob njegovi sedemdesetletnici, in da je odtlej rokopis hranilo v vitrini v svoji društveni sobi v celjskem Narodnem domu. Sled o nadaljnji usodi rokopisa pa je bila pretrgana leta 1941. Društveni prapor, ki so ga prav tako hranili v društveni sobi, je ohranjen (zdaj ga hrani SLG Celje v svojem arhivu), prav tako nekaj ostankov društvenega arhiva, ki jih je uporabljal Fedor Gradišnik, ko je pisal in v nadaljevanjih v Celjskem gledališkem listu objavljajl poglavja o CPD v svoji Zgodovini celjskega gledališkega življenja². Aškerčevega rokopisa pa tedaj ni bilo mogoče najti, zato je G. Grobelnik zapisal: »Kakor večji del naše kulturne ostaline je okupatorjev ogenj pobral tudi ta dragoceni in pomembni rokopis.«³

Po dolgih letih pa je nepričakovano vendarle prišel tudi ta Aškerčev rokopis v javni kulturni razvid. Aškerčev rokopis, ki ga je Cirila Krapeš 21. decembra 1984 darovala Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, namreč ne vsebuje pesnitve, kakor je površno zapisal časnikar v Delu⁴, ampak prav pogrešane Aškerčeve predloge za geslo CPD, ki so bili raziskovalcem Aškerčevega življenja in dela nekaj let dostopni samo v znanstveno zanesljivem prepisu dr. Marje Boršnikove. Najdeni original znova in še bolj podpira avtentičnost doslej le v prepisu znanih in v AZb 1957 objavljenih verzov. Poleg tega je mogoče iz originala razbrati le droben, za samo vsebino manj pomemben podatek: Aškerc je napisal najprej enajst variant, zapis zaključil z »etc etc« nato pa pripisal še dvanajsto. Hkrati so potrjena tudi vsa ostala dognanja o usodi rokopisa do spomladi leta 1941.

O usodi rokopisa v času od aprila 1941 do decembra 1984 povzemamo najpomembnejša dejstva iz pripovedovanja Cirile Krapeš⁵. V prvih dneh okupacije leta 1941 so zavedni Slovenci skušali rešiti čim več dokumentov slovenstva pred uničenjem. To so bili spontani izrazi narodne zavednosti in rodoljubja, kajti za organizirane akcije takrat ni bilo več časa. Treba je bilo izrabiti čas, dokler stroj tujega nasilja še ni mogel poseči prav v vse kotičke slovenskega življa. Tako se je tudi dolgoletnemu članu in večkratnemu odborniku CPD Stanetu Krajncu s Polul posrečilo rešiti iz vitrine v društveni sobi Aškerčev rokopis, še preden so ga Nemci utegnili uničiti z ostalim društvenim arhivom vred, kolikor ga ni uspelo nekemu drugemu članu CPD rešiti na enak način, kakor Stanetu Krajncu Aškerčev rokopis, še nekemu pa društveni prapor. Da bi bil rokopis bolj na varnem, ga je rešitelj odnesel v Velenje in ga izročil v varstvo svoji svakinji Cirili Krapeš, roj. Karba, ki je bila skupaj s svojima dvema sestrama prav tako več let pevka v CPD. Nekaj dni po začetku nemške okupacije se je z možem inž. Dušanom Krapešem, ki je malo prej (v februarju 1941) dobil službo v velenjski termoelektrarni, umaknila iz Celja v Velenje, kjer tamkajšnjim Nemcem in nemčurjem še nista bila toliko znana. Prav zato je tudi svak prinesel Aškerčev rokopis njej v varstvo. Ko pa sta zakonca Krapeš videla, da načrtno izseljevanje slovenskih izobražencev iz slovenske Stajerske tudi njima ne bo prizaneslo, sta enako kakor nekateri drugi Slovenci pobegnili v Ljubljano. Med najnujnejšo prtljago, ki sta jo lahko nesla s seboj, ni bilo več prostora niti za logaritemski računalnik, pač pa sta prinesla najprej do Črnuč dva »luksuzna predmeta«: violino in Aškerčev rokopis. Tovarišici Krapeševi se je posrečilo, da je pozneje med zadnjimi ostanki njenega premoženja rešila in pretihotapila čez mejo med nemškim in italijanskim delom okupirane Slovenije tudi to dragocenost. Po osvoboditvi sta zakonca Krapeš nameravala rokopis vrniti CPD. Ker pa to društvo tedaj ni takoj obnovilo svojega dela, vsaj pod istim imenom ne, je pod težo drugih vsakdanjih skrbi nekoliko zatonil tudi spomin na rokopis, ki je ležal skrbno shranjen v njenem predalu. Po razgovoru s tov. Tomom Martelancem, sedanjim ravnateljem Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, pa sta se odločila, da bosta Aškerčev rokopis kot del slovenske kulturne dediščine izročila osrednji slovenski knjižnici, ki hrani v svoji zbirki rokopisov tudi večji del še ohranjene Aškerčeve rokopisne zapuščine.

Ob tej ponovni najdbi objavljamo faksimile Aškerčevega rokopisa iz leta 1898 ter darilne listine Mire in dr. Josipa Karlovška iz leta 1937. Originalni

list z Aškerčevimi verzi meri 210 × 340 mm, darilna listina pa 225 × 355 mm. Original hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani v svojem oddelku za rokopise, fotokopijo pa tudi Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju v posebnih zbirkah svojega oddelka za raziskovalno delo.

AŠKERC

Rokopis „geslov“, zloženih osobito za Celjsko pevsko društvo v Celju povodom nabave in blagoslovitve zastave dne 14. avgusta 1898

Na zastavo vtikano :

„KDOR NAŠ SI, Z NAMI POJ!“

To narodno svetinjo je izposloval takratni društveni predsednik dr. Josip Karlovšek, odvetnik v Celju in je taisto do sedaj hranila in čuvala njegova soproga Mira dr. Karlovšek in jo povodom 70 letnice izposlovatelja in 40 letnice poroke vdano poklanjata Celjskemu pevskemu društvu v nadaljnjo shrambo in varstvo in v trajno pobudo

V Celju, dne 28. februarja 1937

Mira Karlovšek

Josip Karlovšek dr.

Slovenska pesem slavit ti,
Gnanji, De nas, pod žit!

Moja nam, čisti, nam, bi!
Ja nam, slovi, nam, v bi!

Moja nam, čisti, nam, bi!
V slovi, nam, bi!

✓ Moja nam, nam, bi!
Boder slovenska pesem se glasi,
In mi, slovi, slovi, bi!

Slovenska pesem - nam, slovi,
In mi, slovi, nam, bi!

Moja nam, nam, bi!
Slovenska pesem - nam, slovi,
In mi, slovi, nam, bi!

Slovenska pesem, nam, slovi,
In mi, slovi, nam, bi!

Moja nam, nam, bi!
Slovenska pesem, nam, slovi,
In mi, slovi, nam, bi!

Moja nam, nam, bi!
Slovenska pesem, nam, slovi,
In mi, slovi, nam, bi!

Moja nam, nam, bi!
Slovenska pesem - nam, slovi, nam, bi!

II. Aškerčevo pismo uredništvu goriške Soče (1904)

Pozornost, s kakršno je Aškerc spremljal odmeve svojih del v domačem in tujem tisku, se je ob njegovi pesnitvi PRIMOŽ TRUBAR (izšla je v decembru 1904 z anticipirano letnico 1905) še stopnjevala. Bolj kot glasovi katoliških oziroma klerikalnih glasil, za katere je vnaprej vedel, da bodo odklonilni, so ga zanimala mnenja in ocene iz liberalnega tabora, saj je v tej svoji pesnitvi z iskreno vehemenco slavil Trubarja ne le kot začetnika slovenske književnosti ampak tudi kot borca za svobodnejše pojmovanje življenja tako v verskem in idejnem kot v narodnem pogledu. O Aškerčevi osebni prizadetosti in zavzetosti v zvezi s tem pričajo poleg njegove knjižice ALI JE PRIMOŽ TRUBAR UPESNITVE VREDEN JUNAK ALI NE tudi pisma, ki jih je v tistih letih pisal svojim prijateljem in znancem v Sloveniji, na Hrvaškem in na Češkem. V tem pogledu je zelo značilno tudi pismo, ki ga je poslal uredniku goriškega časopisa Soča 27. decembra 1904, saj je v njem strnjeno izpovedal vse, o čemer se je pozneje bolj na široko razpisal v svoji polemični brošuri zoper trditve v kritiki dr. Josipa Tominška, predvsem notranje idejne nagibe za nastanek pesnitve. Zato to Aškerčevo doslej neznano pismo (našel ga je bibliotekarski svetovalec prof. France Dobrovoljc in ga 27. 1. 1983 daroval Knjižnici Edvarda Kardelja v Celju, kjer je zdaj shranjeno pod sign. Ms 222), objavljamo.

Ljubljana,
27. XII. 04

Blagorodni gospod!

Slavno uredništvo!

Vaša vrla »Soča« je objavila v svoji božični št. kratko pa pametno in jedrnato stilizirano notico o mojem Trubarju, vrhutega se spominja moje knjige celo v uvodnem članku.

Dovolite, da se Vam za to pozornost posebej zahvalim. Sicer je to pač dolžnost, da domač list domačo knjigo, poslano na ogled, omeni, toda te dolžnosti, žal, še ne poznajo vsa naša uredništva*!

*»Edinost« n. pr. te svoje dolžnosti ne pozna!

Če proti komu, smo Slovenci nehvaležni proti Trubarju in njegovim tovarišem. Pomislite, da še do danes nimamo zgodovine slovenske reformacije, ki je mati naše literature in našega duševnega življenja. Katol. protireformacija je storila vse, da izbriše našemu ljudstvu iz spomina najslavnejšo dobo naše narodne zgodovine. Dolžnost nas modernih, svobodomiselnih Slovencev je, da odstranimo z naših duševnih preporoditeljev 16. stoletja tisto debelo plast prahu in smetij, ki pokriva junaške podobe Trubarja in tovarišev.

Kažimo narodu pogumne boritelje za svobodo v 16. veku, pripovedujemo najširšim masam, kake velike može smo imeli v 16. veku. Potem bodo naši ljudje videli, da imamo tudi mi zgodovino, na katero smemo biti ponosni. Ali niso vredni Trubar in tovariši, da se z njimi ponasamo? Samo poznati jih treba! —

Pravzaprav se smem med polit. listi zanašati samo na »Slov. Narod« in na Vašo »Sočo«, da bosta vedela ceniti mojega »Trubarja«, s katerim se pečam že nad dvajset let.

Vidim, da Vaše uredništvo razume važno reformacijsko dobo, pa zato bi Vas prosil, da bi zaradi dobre stvari in vzvišene ideje, ki jo zastopa »Trubar«, agitirali v svoji »Soči« za mojo knjigo.

Uspešno novo leto!

Vaš

Aškerc

Iz ohranjenega pisma ni mogoče ugotoviti, ali ga je Aškerc poslal izdajatelju in glavnemu uredniku Soče Andreju Gabrščku ali odgovornemu uredniku Ivanu Kavčiču. Ovojnica namreč ni ohranjena. Dr. Marja Boršnikova ni mogla navesti Andreja Gabrščka ne med prejemniki Aškerčevih dopisov ne med njegovimi dopisniki⁶. Isto velja tudi za Ivana Kavčiča. Ta je bil podpisan kot odgovorni urednik od 22. februarja 1898 do 31. avgusta 1912⁷. Vse pa kaže, da je Aškerc poznal oba, saj je bila med tistimi slovenskimi pokrajinskimi časniki, ki jih je Aškerc zbiral kot arhivar v ljubljanskem mestnem arhivu, da bi bili na voljo razumnikom in raziskovalcem,⁸ kajti licejska biblioteka je zbirala samo tiske z območja Kranjske (to ugodnost je izposloval direktno pri izdajateljih in urednikih), tudi goriška Soča. Gabršček v svojih memoarih nikjer ne govori o korespondenčnih stikih z Aškercem, pač pa omenja navdušeno poročilo ob izidu 1. zvezka Salonske knjižnice ki ga je Aškerc objavil v podlistku SN 7. in 9. sept. 1897⁹. Neposreden dokaz, da je Aškerc poznal tudi Ivana Kavčiča, je mesto v njegovem pismu ruskemu, v Pragi delujočemu slavistu Vladimiru Andrejeviču Francevu z dne 17. julija 1906, ko mu našteva nekatere znanke, ki mu »morejo iti na roko«, ko bo na svoji študijski poti po Sloveniji prišel v Gorico: »... V Gorici pojdite naravnost v slovensko knjigarno Gabrščekovo. ... Ako bi g. Gabrščeka ne bilo doma, Vam priporočam g. drja Šorlija, notarskega koncipienta in novelista, potem urednika Soče (ki jo izdaja Gabršček), g. Kavčiča, nadalje tudi drja Tumo, advokata.«¹⁰

Tekst »kratke pa pametno in jedrnato stilizirane notice«, objavljene v rubriki Književnost, je takle: »Primož Trubar, zgodovinska epska pesnitev. Tako se glasi naslov novemu delu A. Aškerca. Naslikan je v njem mojstrsko Primož Trubar in njegova doba, radi česar gotovo sežejo po tej knjigi vsi Slovenci, ki se zanimajo za slovečega moža ter za tiste pomembne čase v naši zgodovini. Marsikdo si predstavlja Trubarjevo delo precej megleno; to meglo mu razprši Aškerčeva pesnitev, ki nam slika velikega Trubarja in njegovo delo, duha onega časa v lepem, lahkem jeziku s tisto finostjo, ki diči pesnika Aškerca. Slovenci, sezite po tem delu! Nijedne zavedne slovenske hiše naj ne bo, kjer bi ne imeli Aškerčevega Trubarja! Delo je izšlo v Ljubljani pri Kleinmayer & Bambergu.¹¹ V uvodniku pod naslovom Izobrazba pa je Aškerčeva pesnitev omenjena takole: »Narod, ki hoče napredovati, mora razpolagati z izobraženimi sloji. ... ali gotovo je tudi, da v današnjih časih se more obdržati na površju v veljavi le tak narod, ki je izobražen. — Izobrazba daje moč, krepi žilavost, vzbuja samozavest ter vceplja narodni ponos v čuteče srce. Kako pa je z izobrazbo v našem narodu? V lepi zgodovinski epski pesnitvi, katero je poslal naš pesnik A. Aškerc te dni med svet v spomin bližajočemu se štiristoletnemu jubileju Trubarjevega rojstva, čitamo v Trubarjeva usta položene te-le besede: Največje zlo med našim dobrim ljudstvom, studenec kalni, iz katerega izvira toliko nesreč na svetu, nevednost je, neizobraženost.«¹²

Z zvezdico označena opazka o najpomembnejšem slovenskem tržaškem časniku *Edinost*, ki je izhajal že od 1876 pa prav do 1928¹³, je v originalu pripisana ob levem robu pisma.

Vse besede v pismu je podčrtal Aškerc.

III. Korespondenca med Antonom Aškercem in dr. Brankom Drechslerjem (1906)

Sorazmerno obsežna in z analitičnimi pogledi podprta ocena Aškerčeve zbirke *Mučeniki*, ki jo je priobčil hrvaški književni kritik in literarni zgodovinar dr. Branko Drechsler — Vodnik v zagrebškem *Savremenuku*¹⁴, takrat vodilni hrvaški književni reviji, je bila za pesnika prijetno presenečenje, saj ocenjevalca, čigar ugodno sodbo je občutil kot potrdilo za svojo idejno in pesniško borbenost, dotlej ni poznal. O stikih med slovenskim pesnikom in njegovim hrvaškim recenzentom govorijo tri ohranjena pisma iz leta 1906, ki jih tu objavljamo, da bi pokazali še na en kamenček v mozaiku Aškerčevih stikov s književniki drugih slovanskih narodov. Stik je začel dr. Drechsler, Aškerc mu je odgovoril in poskrbel, da je Drechsler dobil Aškerčeva dela, za katera je prosil, po drugem Drechslerjevem pismu pa o stikih med njima ni nobenega dokumenta več.

1.

Zagreb, 31./I. 906
Prilaz, br. 33.

Vrlo štovani gospodine!

U 2. broju »*Savremenika*« napisao sam pod pseudonimom »Vodnik« ocjenu Vašijeh »*Mučenika*«. Prof. Šurmin me je zamolio, da napišem za Vaš jubilej kaki potpuni portrait za naš časopis, i ja bih to drage volje učinio, da imam sva Vaša djela pri ruci. Sirotinja sam, još uvijek gimnazijski suplet sa ispitom i doktoratom, pa ne mogu da si to sam nabavim. Zato bih Vas lijepo molio, ako Vam moj način pisanja ne bi bio zazoran i ako Vam je moguće, da mi pošaljete Vaša djela. Stvar bi ušla u »*Savremenik*«, kad se svrši moja studija o Markoviću, a to će biti možda već u trećem broju.

Oprostite, što se ovako nepoznat na Vas obraćam. Ali mi književnici, osobito mi kritičari veoma smo bezobrazni, pa ću Vas još moliti, da mi pozdravite gdičnu Milu Vdovičevu i prof. Lončara, ako se šnjima sastanete.

S odličnim poštivanjem

Dr. Branko Drechsler

Naslov na ovojnici: Vrlo štovani gosp. Anton Aškerc, pjesnik i arhivar. Ljubljana (Mestni arhiv).

Pismo je ohranjeno v Aškerčevi zapuščini (NUK Lj., Ms 972), fotokopija pa tudi v KEK Ce.

Dr. Branko Drechsler-Vodnik (1879—1926) je začel pisati kot beletrist (modernistična novela *Razbacana uda*, 1902), esejist in kritik iz vrst mladih, ki so v začetku 20. stoletja želeli proti starejšim, bolj konservativnim hrvaškim književnikom uveljaviti modernejše, bolj svobodoumne poglede. Leta 1902 mu

je Vladimir Jelovšek izdal v Pragi knjigo Prvi hrvatski pjesnici. Še isto leto je v Zagrebu ustanovil in izdajal revijo Mlada Hrvatska, »slobodan časopis za književnost, umjetnost i socijalni život«, leta 1906 pa je bil sourednik Savremenika (skupaj z Durom Šurminom). Študiral je v Pragi, Krakovu in Zagrebu, kjer je leta 1905 dosegel doktorski naslov. Napisal je več monografij o hrvaških književnikih, med drugimi tudi o Stanku Vrazu (izšla je kot skupna izdaja Matice Hrvatske in Slovenske Matice leta 1909). Pozneje, zlasti kot profesor na zagrebški univerzi (1911—1926) se je posvetil predvsem literarni zgodovini (Povijest hrvatske književnosti I, Zagreb 1913 i dr.)¹⁵.

Dr. Đuro Šurmin (1867—1937): hrvaški literarni zgodovinar starejše, filološke šole. Leta 1898 je izdal Poviest književnosti hrvatske i srpske, prvi poskus sintetičnega pregleda o razvoju domače književnosti od najstarejših časov do njegove dobe, posebej pa še monografsko delo o dveh knjigah Hrvatski preporod: I, 1790—1836; II, 1836—1843 (Zagreb 1903 in 1904). Kot profesor na zagrebški univerzi je bil tako priljubljen in spoštovan, da so študenti leta 1908, ko ga je ban Khuen upokojil, raje odhajali na druga vseučilišča, zlasti v Prago (v Zagrebu so se tedaj vpisali samo trije)¹⁶. Tudi kot urednik književnih revij je bil naklonjen naprednim tendencam. O taki njegovi usmerjenosti priča tudi objava Drechslerjeve ocene Aškerčevih Mučenikov in njegov predlog Drechslerju, naj napiše o Aškercu »potpuni portrait«.

Dr. Dragotin Lončar (1876—1954),¹⁷ zgodovinar in političnik, kot študent univerze v Pragi učenec T. G. Masaryka, Fr. Drtine in L. Niederleja. To se je močno odražalo v programski poslanici slovenski mladini Kaj hočemo (Lj, 1901), ki ji je bil glavni soavtor, pa tudi v njegovem poznejšem delovanju. Z Brankom Drechslerjem, s katerim sta se seznanila že med študijem v Pragi, ga je poleg generacijske pripadnosti vezala tudi enaka napredna usmerjenost. O vsebini in nadaljnjem trajanju njunih medsebojnih stikov bi bilo mogoče več dognati iz njune korespondence, ki še ni preiskana. Gotovo bi bilo zanimivo, če bi v njej našli kak podatek, kako je ta slovenski masarykovec presojal Aškerčevo delo ter ali je kdaj svoje mnenje povedal svojemu zagrebškemu znanцу in prijatelju.

2.

Ljubljana,
6. II. 06

Čislani gospod dr.!

Prejel sem Vaše prijazno pismo, »Savremenika« pa sem dobil v roke šele danes ter prečital v njem Vašo recenzijo mojih »Mučenikov«. Hvala!

Niste mi čisto neznani. Spominjam se, da ste izdajali v Pragi v družbi z Jelovšekom nekak zbornik in napisali neki essay o Hrvatski literaturi.

Z Vašim referatom o mojih »Mučenikih« sem v obče zadovoljen. Vidim, da poznate pomen naše reformacije in takozvane protireformacije. Vidim tudi, da shvačate vselej celoto v pesništvu ter da se ne izgubljate v malenkostih kakor naši filologi profesorji, ki ne vidijo drugega ko besede in zopet besede. Pri besedah vidijo črke in pike — nikakor ne vidijo duha, nikdar ne čutijo s pesnikom tiste estetične lepote, ki jo je čutil on ustvarjajoč svoje delo in zroč plastične slike pred svojimi očmi. In vendar se drznejši pri nas taki slepci kritizirati poezijo! Smešno! Morebiti ste čitali, kakšno prasko sem imel lani tukaj z nekim prof. Tomišekom, ki nima v sebi niti trohe čuta za umetnost

in za pesniško dikcijo, in vendar piše »kritike«, ker misli, da mora znati pisati tudi o takih stvarih, češ, saj je — doktor! Seta simplicitas! Tudi o mojih »Mučenikih« je napisal v 2. št. Zvona nekako »oceno«, kakršno napiše učitelj o kakem šolskem zvezku svojega učenca! —

Torej: vidim, da ste estetično čuteč in izobražen mož; to priča Vaš referat o mojih »Mučenikih«, čeprav je zelo kratek. Porečem svojima založnikoma, da Vam pošljeta moje knjige. Hvaležen Vam bom za studijo o mojem 25. letnem knjiž. trudu.

Z odličnim spoštovanjem

udani A. Aškerc

Ovojnica ni ohranjena. Original pisma je ohranjen v zapuščini dr. Branka Drechslerja-Vodnika v Nacionalni i sveučilišni biblioteki v Zagrebu, fotokopija pa tudi v KEK Ce.

S predstavnikih hrvaške Moderne je Aškerc navezal stike že leta 1898, ko so mu v svoji na Dunaju izhajajoči reviji Mladost natisnili ciklus pesmi Grešni verzi (pod psevdonomimom Dušan). Odtlej je pozorno in s simpatijami spremljal njihovo delo. Že leta 1898 je napisal daljše poročilo o prvi knjigi Jelovškovih Simfonij¹⁸. Leta 1899 je prevedel za objavo v LZ članek Milana Marjanovića »Moderna« v hrvaški umetnosti¹⁹, kot urednik pa je tudi sicer skrbel, da je LZ informiral slovensko kulturno javnost o modernih smereh v hrvaški književnosti, ne le s prispevki M. Marjanovića v LZ 1900—1901 ampak tudi s poročili in ocenami drugih avtorjev. Z oznako »nekak zbornik« misli Aškerc Zbornik pouke i zabave, ki ga je v Pragi izdajal Vladimir Jelovšek in v katerem je Branko Drechsler objavil svoje delo Prvi hrvaški pjesnici (Praga 1901). O tej knjigi je v LZ poročal dr. Fr. Ilešič²⁰, (takrat je bil Aškerc še urednik LZ, zato je v pismu lahko zapisal tudi še leta 1904: »Niste mi čisto neznan...«). Pač pa o Drechslerjevi reviji Mlada Hrvatska iz leta 1902 LZ ni nič poročal (morda prav zato ne, ker je Aškerc ob koncu leta 1902 odložil uredništvo).

Vladimir Jelovšek (1879—1934), potomec češke, pozneje pohrvatene družine, se je kot dijak v Osijeku in Zagrebu ter kot študent medicine v Pragi pridružil findesiščlovskim težnjam v hrvaški književnosti. Skupaj z M. Marjanovićem in M. Cihlarjem-Nehajevom je izdajal srednješolski list Nova nada (1897—1899), objavljaj pa je tudi v drugih hrvaških mladinskih glasilih tistega časa. Najbolj znan je po svojih dveh knjigah pesmi pod naslovom Simfonije (Praga 1898 in 1900). Med študijem v Pragi je spoznal Zofko Kvedrovo in ji posvetil prvo knjigo svojih Simfonij (1898), ona pa njemu knjigo svojih črtic Misterij žene (1900). Kvedrovo, s katero sta se poročila, a tudi kmalu ločila, je vključil v hrvaško književnost, sam pa je kmalu po vrnitvi v Zagreb prenehal objavljati leposlovna dela in se posvetil le zdravniškemu poklicu (tudi kot medicinski strokovni pisec in urednik Liječničkog vijesnika)²¹.

V pismu izraža Aškerc dr. Branku Drechslerju zadovoljstvo nad njegovo oceno Mučenikov, povzema svojo zaničljivo sodbo o Tominškovi oceni pesnitve Primož Trubar, kakršno je obširneje razpredel v svoji polemični brošuri Ali je Primož Trubar upesnitve vreden junak ali ne, ter omalovažujoče osvrkne tudi Tominškovo oceno Mučenikov v LZ. Najbolj pogodu je bilo Aškercu Drechslerjevo svobodoumno gledanje na slovensko reformacijo in protireformacijo. Pre-soja tujih ocenjevalcev je Aškercu mnogo pomenila, ker je menil, da ga ocenjujejo iz širših in svobodnejših vidikov kot slovenski provincialci. Še leta

1904 je v pismu Adolfu Černemu, uredniku praške revije Slovánski Přehled, to kar naravnost povedal: »...literarnokritične razmere so pri nas Slovencih tako klaverne (mizerne), da pričakujem pravične sodbe o svojih spisih samo med Vami Čehi!... Vse je osebno in malenkostno pri nas. Blagor Vam Čehom, ki Vas je osem milijonov in imate več revij, ki jih vodijo zreli literati, katerim je za stvar, ne za osebne intrige. Koliko imate strokovno izobraženih kritikov! Pri nas je na krmilu diletantstvo. In kam naj se obrnemo na jug? Hrvati nimajo zdaj nobene revije! Srbi so nam predaleč in se premalo pečajo z nami; imajo s svojo politikoj preveč posla... Ne preostaje nam drugega, kakor da se obračamo na Vas Čehi...²². Dve leti pozneje, ko je v Zagrebu začel izhajati Savremenik in že v 2. številki prinesel Drechslerjevo oceno Mučenicov, bi bil Aškerc svoje mnenje gotovo nekoliko modificiral, vsaj kar zadeva hrvaške revije in recenzente.

3.

Zagreb, 12./II. 906.

Vrlo štovani gospodine!

Primio sam obadva Vaša cijenjena pisma, a od Vaših nakladnika primio sam ove knjige: 1. Balade in romance; 2. Četrti zbornik poezij; 3. Nove poezije; 4. Mučeniki; 5. Lirske in epske poezije; 6. Primož Trubar; 7. Zlatorog; 8. Ali je Primož Trubar upesnitve vreden junak ali ne? 9. Prešernove poezije. Neznam, da li su to sva Vaša djela — premda i toga jest mnogo. »Ljublj. Zvon« mi je pri ruci u biblioteci književnog društva, a Prešernov album mogu pogledati u akademiji — ali ako medju napomenutim knjigama koje Vaše djelo fali, molim Vas upozorite me na to, a ako imate više egzemplari, izvolite mi poslati.

Ja za sada imam dosta Vašega rada, pa marljivo čitam, neke stvari i po drugiput, a nekih se sjećam, što sam ih još kao djak čitao u Ljublj. Zvonu. Prema tome moći ću si stvoriti jasnu i plastičnu sliku Vašeg individualiteta, ali ako budem osjećao, da mi koja crta gdje fali, bit ću tako slobodan pa ću se poslužiti Vašom ponudom i na Vas se obratiti. Ako bude vremena, sredstava i potrebe, ja bih mogao možda doći i na dva tri dana u Ljubljanu, pa me je stid, što je još nisam vidio, a veoma me zanima, jer ja sam i onako po materi čisti Slovenac iz blizine Vrazova kraja, gdje sam često kao dijete bivao.

Tomínšekovu sam kritiku više puta kušao čitati, ali nisam je mogao progutati; tek sada, kad mi Vi pisaste da je pročitam. Dosta tužno je stanje Vaše kritike. Ja volim čitati što piše Ilešić, jer on je temeljit i logičan, ali ostali profesori — to je strašno. Tomínšek najprije veli, da je svaki pjesnik entuziasta, onda da nije ni jedan, a onda da ste Vi entuziasta i koješta. Ovakvi kritici misle, da je zadaća kritike pokazivati, što je u pjesmi dobro, što nije, koji je stih hrapav, koji gladak, što bi se moralo ispustiti, a što dodati. Ali pjesma nije školska zadaća jednog gimnazijalca! To se naziva češki malichernost, a hrvatski tjesnogrudnost.

Ja u Vama ne vidim ovakog entuziastu ko Tomínšek, jer danas je uopće nestalo doba entuziazma; ja ću Vas prikazati radje kao čovjeka suvremene kulture, koja se uklanja sva entuziazmu, pa gradi na pozitivizmu u svim granama ljudskoga nastojanja. Medjutim moji pogledi i sudovi još nijesu jasni, jer sam tek počeo čitati.

S odličnim poštivanjem

Vaš odani

Dr. Branko Drechsler.

Naslov na ovojnici: Vrlo štovani gosp. Anton Aškerc, slov. pjesnik, Ljubljana.

Original pisma je ohranjen v Aškerčevi zapuščini (NUK v Lj. Ms 972), fotokopija pa tudi v KEK Ce.

V Drechslerjevi zapuščini je ohranjeno samo eno Aškerčevo pismo, (gl. zgoraj št. 2), tisto, ki ga je evidentirala že dr. M. Boršnikova leta 1935, ko je bila Drechslerjeva zapuščina še v rokah njegovih dedičev (Felicita Vodnik)²³. Drugo Aškerčevo pismo je bilo torej izgubljeno že tedaj. Na izgubljeno pismo opozarjata dve mesti v drugem Drechslerjevem pismu: »... obadva Vaša cijenjena pisma...« ter »... pa ću se poslužiti Vašom ponudom...«. V ohranjenem Aškerčevem pismu ponudbe, da mu je pripravljen dati informacije o sebi, ni. Zapisana je bila v drugem, zdaj izgubljenem pismu.

Od Aškerčevih dotlej izdanih knjig sta založnika (Bamberg in Schwentner) po Aškerčevi intervenciji poslala Drechslerju samo knjige pesmi (tudi Aškerčevo izdajo Prešerna, prve izdaje Ketteja iz leta 1900 pa ne, prav tako ne Ruske antologije iz leta 1901, čeprav je Aškerčev prevajalski delež v njej precejšen, tako da bi ga moral poznati tudi esejist, ki je snoval študijo o pesniku) ter polemično brošuro zoper dr. Josipa Tominška. V pošiljkah hrvaškemu kritiku pa ni bilo Aškerčevih proznih in dramskih del: Izlet v Carigrad (1893), Izmajlov, Red sv. Jurja, Tujka (1900), Dva izleta na Rusko (1903). Drechslerjevo pripombo, da si Prešernov album (1900), lahko ogleda v akademiji, je prav tako mogoče razumeti kot odgovor na Aškerčevo opozorilo v izgubljenem pismu.

Iz ohranjene korespondence ni mogoče razbrati, zakaj dr. Drechsler ni napisal portretne študije o Aškercu, za katero ga je ob pesnikovi petdesetletnici naprosil urednik Savremenika Djuro Šurmin, in zakaj se je korespondenčna zveza med Aškercem in njegovim hrvaškim recenzentom tako nepričakovano hitro pretrgala, nepričakovano zato, ker iz pisem obeh korespondentov, ki sta se komaj malo prej spoznala, veje precejšnja prostodušnost. Kateri od njiju je pretrgal nit? Ali se je kaj prelomilo v mišljenju dr. Drechslerja v smeri, ki jo rahlo nakazuje zadnji stavek iz drugega njegovega pisma? V istem letniku Savremenika je dr. Drechsler napisal še kratko oceno²⁴ o jubilejni silhueti, ki jo je ob Aškerčevi petdesetletnici izdal poljski slavist dr. Tadeusz Stanisław Grabowski, Drechslerjev študijski kolega z univerze v Krakowu²⁵. V naslednjih letih je v tej zagrebški reviji ocenjeval Aškerčeve knjige pesnik Dragutin Domjanić²⁶.

OPOMBE

- ¹ CGL 1955/56, str. 266—268; AZb 1957, str. 169—171.
- ² CGL 1952/53 — 1954/55.
- ³ AZb 1957, str. 170.
- ⁴ »Odprti dan« je Nuku prinesel dragoceno darilo (D 26/297, 22. 12. 1984, str. 12.
- ⁵ Cirila Krapeš v pismu meni 18. 4. 1985.
- ⁶ Marja Boršnik: Aškerčeva bibliografija (Maribor 1936), str. 60, 61, 66.
- ⁷ Janko Šlebinger: SCC 72 (Razstava slovenskega novinarstva, Lj. 1937, str. 17); Andrej Gabršček: Goriški Slovenci I (Lj. 1932), str. 459—460.
- ⁸ Andrej Gabršček, o. c. II (Lj. 1934), str. 225.
- ⁹ Andrej Gabršček, o. c. II, str. 442 (po pomoti navaja, da je bilo Aškerčevo poročilo natisnjeno v LZ). Gabršček je to Aškerčevo poročilo ponatisnil tudi v Soči 1. okt. 1897.
- ¹⁰ Aškerčeva pisma V. A. Francevu hrani Literarni arhiv Narodnega muzeja v Pragi (Pamatnik narodniho pisemnictví), fotokopijo pa tudi KEK Ce.
- ¹¹ Soča 34/103, 24. 12. 1904, str. 5 (= priloga, str. 2). Navedba založnika je napačna. Aškerčevo pesnitev Primož Trubar je izdal L. Schwentner.
- ¹² prav tam, str. 1.
- ¹³ Šlebinger, SCC 85 (o. c., str. 20).
- ¹⁴ Savremenik (Zgb) 1/1906, str. 149—151.
- ¹⁵ Slavko Ježić: Hrvatska književnost (Zagreb 1944), str. 324, 392—393; Milan Marjanović: Hrvatska Moderna (Zagreb 1951), I, str. 6, 7, II, str. 23—24, 281, 284.
- ¹⁶ Slavko Ježić, o. c., str. 263, 324, 391; Jugoslovanski književni leksikon (Novi Sad 1971), str. 532—533 (M. Zivančević).
- ¹⁷ SBL I (Lj. 1925—1932), str. 680.
- ¹⁸ SN 31/281 in 282, 7. in 9. 12. 1898.
- ¹⁹ LZ 19/1899, str. 536—548.
- ²⁰ LZ 22/1902, str. 209—210.
- ²¹ Leksikon pisaca Jugoslavije II (Novi Sad 1979), str. 573—574 (J. Turčan, M. Zivančević); Enciklopedija Jugoslavije 4 (Zagreb 1960), str. 484; Joža Mahnič: Obdobje Moderne (Zgodovina slovenskega slovstva V, Lj. 1964, str. 310).
- ²² Oton Berkopec: Aškerčeva pisma Čehom (SRL 22/1974, str. 232). (S podčrtanjem je hotel dati nekaterim besedam poudarek že pisec pisma.)
- ²³ Marja Boršnikova, o. c. (gl. op. 6), str. 60.
- ²⁴ Savremenik (Zgb), 1/1906, str. 392.
- ²⁵ Anton Aškerc, poeta slowieński. Sylweta jubileuszowa (1856—1906), Krakow 1906.
- ²⁶ Savremenik (Zgb) 3/1908, str. 51—52 (o zbirki Jadranski biseri); 4/1909, str. 53—55 (o zbirki Akropolis in piramide).

ANTONIJA FRAS

BIBLIOGRAFIJA FRANA ROŠA**Kronološki pregled: 1914—1983**

»Naj zapišem še to: bil je to eden najplemenitejših, najbolj socialnih, vljudnih in korektnih ljudi, kar sem jih srečal v življenju.«

Zoran Vudler

UVODNA BESEDA

Pričujoča bibliografija zajema dela Frana Roša, natisnjena od I. 1914 do 1983, in v istem razdobju natisnjeno literaturo o njem. Gradivo ni popolno, vendar menim, da so zajete vse tiste literarne zvrsti, katerih se je pisatelj loteval. Eden od namenov te bibliografske raziskave je bil, razširiti pregled nad dosedaj znanim Roševim publicističnim delom. Bibliografija ne vključuje ponatisov v šolskih berilih, korespondence in rokopisov.

Opirala sem se na naslednje vire: Slovensko bibliografijo, ki jo izdaja Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, bibliografije Jugoslovanskega bibliografskega inštituta v Beogradu in bibliografije Jugoslovanskega leksikografskega zavoda v Zagrebu. Predvsem pa sem se opirala na sistematičen pregled časnikov in časopisov v Oddelku za študij Knjižnice Edvarda Kardelja v Celju, na bibliografske kartoteke v Narodni in univerzitetni knjižnici in Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani ter v Univerzitetni knjižnici v Mariboru. Nekaj pomembnih informacij sta mi posredovala Slovenski gledališki in filmski muzej in Slovanska knjižnica v Ljubljani.

Preverjala sem vse podatke, ki so mi bili na razpolago. Žal pa mi vsi niso bili dostopni, predvsem mislim na nekatere Roševe anonimne prispevke v časopisih od l. 1919 do 1940.

Avtorica: Antonija Fras, prof. umetn. zgod., bibliotekarka, Knjižnica Edvarda Kardelja, Celje

Bibliografija je razvrščena v skupine:

- I. Pesniška dela
- II. Pripovedna dela
- III. Publicistična dela
- IV. Dramska dela
 - A) Izvirna
 - B) Dramatizacije del
- V. Literatura o Franu Rošu in ocene njegovih del
- VI. Prevajalsko delo
 - A) Iz nemščine
 - B) Iz bolgarščine
- VII. Uglasbena dela Frana Roša
 - A) Zborovske pesmi
 - B) Kantate za zbor, soliste in orkester
- VIII. Spominski napisi
- IX. Učbeniki

Naslovno kazalo, dodano na koncu, je urejeno po abecedi v okviru vsake od zgoraj naštetih skupin.

Prevodi Roševih del v druge jezike so uvrščeni kar v posamezne skupine na mesta, kamor spadajo po kronološkem zaporedju. Iz bibliografskega opisa je namreč dovolj razvidno, kdaj je v posamezni bibliografski enoti naveden prevod v drug jezik (jezik naslova, ime prevajalca, naslov publikacije). Pregled nad prevedenimi deli pa nudi abecedno kazalo prevodov, dodano na koncu.

V okviru kronološkega sistema sem bibliografsko gradivo v skupinah razvrstila po abecedi.

Knjižno gradivo je predstavljeno z običajnim kratkim bibliografskim opisom (letnico izdaje, glavnim stvarnim naslovom, impresumom) in tipografsko označeno. Vse samostojne knjige so vključene v bibliografski popis kronološko, njihovi naslovi pa so natisnjeni z verzalkami.

Članki in drugi prispevki v časopisih, revijah in časnikih so popisani: z letnico izdaje, glavnim stvarnim naslovom članka, naslovom časopisa ali časnika, pri manj znanih naslovih sem dodala še kraj izhajanja, temu sledita leto izhajanja in številka. Ponekod sem dodala tudi datum izida publikacije, vendar samo kot dopolnilo bibliografskemu opisu.

Vse enote so oštevilčene z ustrežno zaporedno številko (ob desnem robu stolpca).

Pisateljevo ime in priimek beležimo le takrat, ko se ne podpisuje s svojim lastnim imenom in priimkom, ampak, s psevdonimom ali z inicialkami. Pisatelj se je podpisoval z naslednjimi anagrami in označbami: Fran, Roš, F. R., R., Fr. Roš, F. Roš, FRK, F. F. in Fran R. Zasledila sem tudi psevdonima Pavliha in Zero.

Navajam vse ponovne izdaje člankov, ker se mi to zdi pomembno za pričujočo bibliografijo. Zelela sem namreč poudariti Roševo publicistično delo. Kjer je bilo to potrebno, sem dodala bibliografsko anotacijo. Recenzije Roševih del so vključene v poglavju Literatura o Franu Rošu in ocene njegovih del. V poglavjih, kjer so dela popisana po zvrsteh, pa niso dodane bibliografske opombe z opozorili na ocene.

Zdi se mi najprimerneje, da se v predgovoru zahvalim vsem, ki so mi pri tem delu šli tako ali drugače na roko. V prvi vrsti se moram zahvaliti prof. Vladimiru Novaku, bibliotekarskemu svetovalcu in kustosu posebnih zbirk Knjižnice Edvarda Kardelja v Celju, za opozorila na bibliografsko gradivo in za razne nasvete ter prof. Boženi Orožen, vodji oddelka za raziskovalno delo Knjižnice Edvarda Kardelja v Celju, za posredovanje gradiva iz pisateljeve zapuščine.

Nadalje velja moja zahvala vsem onim, ki so mi pomagali z nasveti, pojasnili, informacijami in drugimi bibliotekarskimi uslugami. Imenoma se zahvaljujem Mojci Kaufman, bibliotekarki Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja v Ljubljani, prof. dr. Stanislavu Kosu, bibliotekarskemu svetovalcu Univerzitetne knjižnice v Mariboru, prof. Andrijanu Lahu, bibliotekarju Slovanske knjižnice v Ljubljani, prof. Marijanu Ozvaldu, višjemu bibliotekarju Narodne in univerzitetne knjižnice, in prof. Boži Pleničar, bibliotekarski svetovalki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

I. PESNIŠKA DELA

1914			
Dan. — Savinja, l. 1, št. 2, f. 14	1	Se včeraj. — Savinja, l. 1, št. 1, f. 2	20
Podpis: Svobodin Semenov		Podpis: Svobodin Semenov	
Dan. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 48	2	V jasni noči. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 49	21
Podpis: Svobodin Semenov		Podpis: Svobodin Semenov	
Izgnanci. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 64	3	V jutru. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 48	22
Podpis: Svobodin Semenov		Podpis: Svobodin Semenov	
Kje so dnevi? — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 64	4	V mraku. — Savinja l. 1, št. 4 in 5, f. 48	23
Podpis: Svobodin Semenov		Podpis: Svobodin Semenov	
Kralj Matjaž. — Savinja, l. 1, št. 2, f. 13	5	V temnih nočeh... — Savinja, l. 1, št. 2, f. 14	24
Podpis: Svobodin Semenov		Podpis: Svobodin Semenov	
Med poljanami. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 63	6	Vlak odšumel je... — Savinja, l. 1, št. 1, f. 6	25
Podpis: Svobodin Semenov		Podpis: Svobodin Semenov	
Medli plamenčki... — Savinja, l. 1, št. 2, f. 14	7	1917	
Podpis: Svobodin Semenov		Slovo. — Slovan, l. 15, str. 245	26
Mlada poljana. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 63	8	V solncu. — Slovan, l. 15, str. 68	27
Podpis: Svobodin Semenov		1918	
Moja pesem. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 64	9	K veliki maši. — Jugoslovanski Korotan, l. 1, št. 3, str. 1	28
Podpis: Svobodin Semenov		S plamenico. — Ljubljanski zvon, l. 38, št. 5, str. 335	29
Narodna. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5, f. 63	10	Sel si od nas : (spominu A. V.). — Ljubljanski zvon, l. 38, št. 11/12, str. 787	30
Podpis: Svobodin Semenov		Arkadiju Videmšku	
Naša pesem. — Savinja, l. 1, št. 1, f. 2	11	1919	
Podpis: Svobodin Semenov		Korotan. — Jugoslovanski Korotan, l. 2, št. 2	31
Obup. — Savinja, l. 1, št. 2, f. 15	12	Naši mladosti : (spominu padlih). — Svoboda, l. 1, št. 10/12, str. 181—182	32
Podpis: Svobodin Semenov		Padlim v prvi svetovni vojni	
Pomlad. — Savinja, l. 1, št. 3, f. 29	13	Sanjam. — Ljubljanski zvon, l. 39, št. 7, str. 410	33
Podpis: Svobodin Semenov		To polno čašo. — Ljubljanski zvon, l. 39, št. 11/12, str. 722	34
Pomlad je šla skozi gaje... — Savinja, l. 1, št. 3, f. 31	14	Uporniki. — Svoboda, l. 1, št. 10/12, str. 177	35
Podpis: Svobodin Semenov		V svobodo. — Jugoslovanski učiteljskičnik. l. 1, št. 5/6, str. 65	36
Pomladna noč. — Savinja, l. 1, št. 3, f. 29	15	V svobodo. — Ljubljanski zvon, l. 39, št. 10, str. 607	37
Podpis: Svobodin Semenov		1920	
Snežinke padajo. — Savinja, l. 1, št. 2, f. 15	16	Iz polnih čaš. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 8, str. 480	38
Podpis: Svobodin Semenov		Jesen pri nas. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 10, str. 620	39
Sonet (I.). — Savinja, l. 1, št. 3, f. 30	17		
Podpis: Svobodin Semenov			
Sonet (II.). — Savinja, l. 1, št. 3, f. 30	18		
Podpis: Svobodin Semenov			
Srečno pot. — Savinja, l. 1, št. 2, f. 15	19		
Podpis: Svobodin Semenov			

K veliki maši. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 1, str. 3	39a		1924	
Naša pomlad. — Zvonček, l. 21, št. 4/5, str. 66	40	V spominsko knjigo. — Zvonček, l. 25, št. 7/8, str. 189		62
Naše jutro. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 2, str. 80	41		1925	
Nocoj. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 1, str. 44	42	Dan. — Zvonček, l. 26, št. 7/8, str. 161		63
November na vasi. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 11, str. 685	43	Naša pomlad. — Mladinski list (Chicago), l. 4, št. 3, str. 74		64
Ob petdesetletnici ustanovitve Celjskega učiteljskega društva. — Učiteljski tovariš, l. 60, št. 24, str. 1	44		1928	
Obtoženec. — Svoboda, l. 2, št. 1/2, str. 31	45	Gledališče. — Vrtec, l. 59, št. 8, str. 118		65
Poletje. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 9, str. 556	46	Megljice. — Vrtec, l. 59, št. 5, str. 66		66
Potovanje. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 6, str. 323	47	Misel ob grobu. — Ljubljanski zvon, l. 48, št. 11, str. 666—667		67
Sredi polj. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 6, str. 371	48	Sebi. — Zrnje, l. 2, št. 3, str. 17		68
Temna so pota. — Ljubljanski zvon, l. 40, št. 5, str. 289	49	Svidenje — Ljubljanski zvon, l. 48, št. 8/9, str. 483		69
		Pastirjeve sanje. — Vrtec, l. 59, št. 10, str. 153		70
		Podoknica. — Zrnje, l. 2, št. 2, str. 9		71
			1929	
		Razstaneek. — Odmevi, l. 1, št. 2, str. 86		72
		Starec sanja. — Odmevi, l. 1, št. 3, str. 99		73
			1930	
		Božična pesem. — Nova doba, l. 12, št. 102, str. 5		
		Podpis: F. R.		
			1931	
		Cigan z opico. — Naš rod, l. 3, št. 1, str. 1		75
		V jesenskem solncu. — Zvonček, l. 33, št. 2, str. 49		76
			1932	
		Mati žanje. — Kraljevič Marko (koledar, Ljubljana), str. 41		77
		Novoletna zdravica. — Nova doba, l. 14, št. 1, str. 14		78
		Sin bo kmet. — Zvonček, št. 9, str. 237		79
		Velikonočna 1932. — Nova doba, l. 14, št. 25, str. 5		80
		Podpis: R.		
			1933	
		Velikonočna 1933. — Nova doba, l. 15, št. 31, str. 5		81
		Podpis: R.		

Novoletna. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 52, (31. 12.)	120		
Ob celjskem jubileju. — Savinjski vestnik, l. 5, št. 35, (30. 8.)	121		
Ob 500-letnici mesta Celja			
Pesem škratov. — Gledališki list Celje, l. 7, št. 2, str. 33—35	122		
Seja. — Nova obzorja, l. 5, št. 6, str. 694	123		
Tovariši. — Nova obzorja, l. 5, št. 6, str. 338—339	124		
Zanešenjak. — Nova obzorja, l. 5, št. 6, str. 339	125		
1953			
Dedek Mraz prihaja. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 51/52, (31. 12.), str. 11	126		
Mamica moja. — Savinjski vestnik l. 6, (30. 5.), št. 21	127		
Marec v gozdu. — Ljudska pravica, l. 14, št. 9, (7. 3.), str. 15	128		
Naš izlet. — Ljudska pravica, l. 14, št. 17, (1. 5.)	129		
Novoletna. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 51/52, (31. 12.), str. 3	130		
Pesem Jugoslovanske vojne mornarice. — Cuvar Jadrana, (18. 12.), str. 275	131		
Pionirji na morju. — Enajsta šola, št. 3, str. 17	132		
Pomladanska. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 20, (23. 5.), str. 5	133		
1954			
Celje z okolico — v ugankah. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 52, (30. 12.), str. 14	134		
Celjska nočna idila. — Večer, l. 10, št. 246, (19. 10.),	135		
Celjskemu olepševalnemu društvu. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 18, (7. 5.), str. 5	136		
Dedkova pomlad. — Savinjski vestnik, l. 7, (30. 4.), št. 17, str. 6	137		
Frankolovo. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 103	138		
Gozd. — Obzornik, št. 3, str. 85	139		
Prvomajska. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 17, (30. 4.)	140		
Slovo. — Obzornik, št. 3, str. 85	141		
Štajerska v borbi. — Večer, l. 10, št. 221, (20. 9.)	142		
Vesela pošta : (Otroci se igrajo. Branko je pismonoša). — Ciciban 1954—1955, št. 2, str. 22—23	143		
Ilustrirala Roža Piščanec			
Za Novo leto. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 52, (30. 12.), str. 1	144		
Zastava svobode. — Socialistična misel, l. 2, št. 9, str. 543	145		
		1955	
		Deček za vozom : (Srbija 1941). — Iz naše krvi (Celje), str. 18	146
		Dedek Mraz govori. — Dedek Mraz celjski mladini, str. 3	147
		Frankolovo : 12. II. 1945. — Celjski tednik, l. 8, št. 6, (11. 2.)	148
		Grob v gorah. — Iz naše krvi (Celje), str. 17	149
		Grob v gorah. — Planinski vestnik, l. 55, št. 2, str. 5—6	150
		Himna družine mušnic. — Tabor, l. 3, št. 5/7, str. 64	151
		Iz naše krvi. — Iz naše krvi (Celje), str. 5	152
		Jasa. — Planinski vestnik, l. 55, št. 4, str. 131	153
		Kaj bo kdo?. — Celjski tednik, l. 8, št. 52, (30. 12.), str. 12	154
		Naš novi dom — pozdravljen!. — Naši vajenci (Celje), str. 7	155
		Odprla so se šolska vrata. — Osemdesetletnica prve slovenske šole v Celju : 1875—1955, str. 86	156
		Pesem o borbi in zmagi : (k celjskemu prazniku 1955). — Bilten Ljudskega odbora Mestne občine Celja, l. 3, št. 6, (30. 6.), str. 82	157
		Pesem o borbi in zmagi : (k celjskemu prazniku 1955). — Celjski tednik, l. 8, št. 29, (19. 7.), str. 1	158
		Pesem svobode. — Med Mrzlico in Dobrovljami, str. 69	159
		Pionirske uganke. — Celjski tednik, l. 8, št. 52, (30. 12.), str. 12	160
		Pomlad narodov. — Celjski tednik, l. 8, št. 19, (13. 5.), str. 2	161
		Posvetilo borcem. — Celjski tednik, l. 8, št. 38, (23. 9.), str. 1	162
		Posvetilo borcem. — Med Mrzlico in Dobrovljami, str. 7	163
		Pozdrav Dedku Mrazu. — Dedek Mraz celjski mladini, str. 3	164
		Pozdrav Dobrovljam. — Dobrovlje v borbi in svobodi, str. 5	165
		Pozdrav prvi celjski slovenski šoli ob njeni osemdesetletnici. — Osemdesetletnica prve slovenske šole v Celju : 1875—1955, str. 8	166
		Poziv. — Planinski vestnik, l. 55, št. 5, str. 206	167
		Starec. — Planinski vestnik, l. 55, št. 7, str. 345	168
		Štajerska v borbi. — Dobrovlje v borbi in svobodi, str. 32	169

1956

- Bolna lisica in urni jež. —
Celjski tednik, l. 7, št. 17/18,
(28. 4.), str. 19 170
- Grob pod Resevno. — Šentjur
skozi borbo in svobodo, str. 18 171
- Na Prešernov dan. — Celjski
tednik, l. 7 št. 5, (3. 2.) 172
- Odšli ste v smrt, da mi živimo...
— Šentjur skozi borbo in
svobodo, str. 5 173
- Pesem svobode. — Delavska
enotnost, l. 15, št. 30, (20. 7.),
str. 8 174
- Pozdrav Industrijski kovinarski
šoli v Celju ob njeni 10-letnici.
— Deset let IKS tovarne
- Emajlirane posode Celje :
1945—1955 (Celje), str. 3 175
- Trdi orehi za bistre glave : uganke.
— Celjski tednik, l. 7 (29. 12.),
št. 52, str. 13 176

1957

- Dedek Mraz. — Celjski tednik,
l. 8, št. 50 (30. 12.), str. 18 177
- Grenki hmelj, kako dišiš sladko.
— Hmeljar, l. 12, št. 8, str. 6 178
- Jesenske barve. — Književni
glasnik Mohorjeve družbe, l. 2,
št. 2, str. 8 179
- Mrtvim tovarišem. — Obzornik,
št. 11, str. 951 180
- Na vrtiljaku. — Celjski tednik,
l. 8, št. 16 (30. 4.), str. 12 181
- Pojoča kletka. — Celjski tednik,
l. 8, št. 16 (30. 4.), 182
- Prva snežinka. — Književni
glasnik Mohorjeve družbe, l. 2,
št. 2, str. 21 183
- Pust prihaja. — Celjski tednik,
l. 5, št. 50 (30. 12.), str. 18 184
- Slovenski književniki v ugankah.
— Celjski tednik, l. 8, št. 18
(30. 4.), str. 11 185
- Podpis: F. F.

1958

- In zašumelo v naših je
je gozdovih. — Iz trpljenja in
krvi (Laško/Rečica), str. 18 185a
- Jutro. — Planinski vestnik, l. 14,
št. 2, str. 109 186
- Kajuhova smrt : (22. februarja
1944). — Celjski zbornik,
str. 134—137 187
- Minulega leta. — Celjski tednik,
l. 9, št. 51/52 (30. 12.), str. 11 188
- Novo pričakovanje. — Celjski
zbornik, str. 133 189

- Pesem mladine. — Celjski tednik,
l. 9, št. 20 (23. 5.), str. 4 190
- Pustna. — Mladi rod, l. 7, št. 5/6,
str. 76 191
- Vera Slandrova. — Iz trpljenja
in krvi (Laško/Rečica), str. 126 192

1959

- Jurček in žabe. — Celjski tednik,
l. 10, št. 16/17 (29. 4.) 193
- Kajuhova smrt : (22. februar
1944). — Borec, št. 2, str. 67—69 194
- Pesem Savinjske doline : (ob
devetdesetletnici žalskega tabora).
— Savinjski zbornik, str. 7—8 195
- Pesem Savinjske doline : (ob
devetdesetletnici žalskega tabora).
— Hmeljar, l. 14, št. 14, str. 187 196
- Pesem svobode. — Hmeljar,
l. 14, št. 8, str. 9 197

1961

- Cigan. — Galeb, l. 7, marec 1961,
št. 6 198
- Dedkova pomlad. — Galeb, l. 7,
marec 1961, št. 6, str. 127 199
- Gozd. — Slovenski gozdar
(Ljubljana), št. 1, str. 2 200
- Mladi kapitani. — Galeb, l. 7,
št. 5, str. 97 201
- Naši armadi. — Celjski tednik,
l. 12, št. 48 (22. 12.) 202
- Resevna. — Celjski tednik,
l. 12, št. 10 203
- Upor. — Celjski tednik, l. 12,
št. 45, str. 6 204
- Vera Slander. — Celjski tednik,
l. 12, št. 21 (9. 6.), str. 6 205
- Zvezde nad gorami. — Koledar
Mohorjeve družbe, str. 171 206

1962

- Carovnije. — Galeb, l. 8,
marec 1962, str. 136 207
- Jesensko cvetje. — Kurirček,
1962/63, št. 3, str. 131 208
- Ilustriral Marjan Dovjak
- Klic komunistov-robijašev. —
Borec, l. 14, št. 6/7, str. 265 209
- Marec v gozdu. — Galeb, l. 8,
marec 1962, str. 121 210
- Naša babica. — Lepo mesto, l. 2,
(25. 2.), št. 2, str. 8 211
- Naša ladja. — Galeb, l. 9, št. 4,
str. 88 212
- Odprla so se šolska vrata.
— Galeb, l. 9, št. 1, str. 1 213
- Oreh. — Galeb, l. 8, št. 5, str. 116 214
- »Po češki narodni F. R.«

- Pionirski izlet — Pionirski list,
l. 15, št. 29 (26. 4.), str. 10 215
- Pust gre skozi vas — Pionirski list,
l. 15, št. 22 (8. 3.), str. 11 216
- Seja v gozdu. — Lepo mesto, l. 2,
št. 2 (25. 11), str. 8 217
- Sin. — Galeb, l. 8, št. 8, maj 1962,
str. 177 218
- Stare ulice. — Nova obzorja,
št. 7/8, str. 333 219
- Z vlakom bratstva in enotnosti.
— Borec, l. 17, št. 3,
str. 112—113 221
- Z vlakom bratstva in enotnosti.
— Celjski tednik, (14. 9.), št. 36 222
- Zastava nove Jugoslavije.
— Borec, št. 11, str. 418 223
- Zimski večer. — Borec, l. 14,
št. 11, str. 430 224
- 1963
- Jesenske barve. — Mladi rod,
l. 13, št. 1/2, str. 13 225
- Kurirčkova pot. — Kurirček,
1962/63, št. 7, str. 294 226
- Na vrtiljaku. — Galeb, l. 9,
št. 5, str. 11 227
- Naša ladja. — Pionirski list, l. 17,
št. 35/36 (13. 6.), str. 2 228
- Novoletna pravljica. — Galeb,
l. 10, št. 4, str. 9 229
- Odprla so se šolska vrata.
— Mladi rod, l. 13, št. 1/2, str. 1 230
- Prva snežinka. — Mladi rod,
l. 13, št. 3/4, str. 46 231
- V Efenkov spomin. — Celjski
tednik, l. 15, št. 47 (22. 11.),
str. 3 232
- 1964
- Jesensko cvetje. — Slovenski
vestnik, l. 19, št. 44 (30. 10.) 233
- Kurirčkova pot. — Slovenski
vestnik, l. 19, št. 11 (13. 3.) 234
- Marec v gozdu. — Mladi rod,
l. 13, št. 7/8, str. 100 236
- Mladi kapitani. — Mladi rod,
l. 13, št. 9/10, str. 127 237
- Pet celjskih obrazov. — Lepo
mesto, l. 4, št. 1 (12. 4.), str. 8 238
- Nepodpisano. Rešitev epigramov:
1. Rado Jenko, 2. Egon Kunej,
3. Ervin Mejak, 4. Vlado Novak,
5. Josip Pelikan
- Slovo od šole. — Mladi rod,
l. 13, št. 9/10, str. 121 239
- Uganki. — Pionirski list, l. 18,
št. 22 (27. 2.) 240
- 1965
- Meseci v letu. — Ciciban,
1964/65, št. 4, str. 88—89 241
- Ilustrirala Roža Piščanec
- Ob braslovškem grobu.
— Savinjski zbornik, str. 120—126 242
- Snežinke. — Ciciban, 1964/65,
št. 4, str. 93 244
- Ilustrirala Cita Potokar
- 1967
- Celjski spomladanski verzi 1967.
— Lepo mesto, l. 7, št. 1, (30. 4.),
str. 16 245
- Podpis: F. R.
- Mladi kapitani. — Pionirski list,
l. 20, št. 18, (12. 1.) 246
- 1968
- Grenki hmelj, kako dišiš sladko.
— Hmeljar, l. 22, str. 6 247
- Jožkova pručka. — TV 15, l. 6,
št. 20, (21. 5.) 248
- Ob grobu partizanske matere.
— TV 15, l. 6, št. 13, (2. 4.) 249
- Po tvojih ulicah... — Lepo mesto,
l. 8, št. 1, str. 12 250
- Srečali smo. — Mladi rod, l. 17,
št. 7/8, str. 92 251
- Šlandrova setev. — TV 15,
l. 6, št. 4, (30. 1.) 252
- 1969
- Ljubil sem. — Obzornik, št. 3,
str. 64 253
- Pesem celjskih tabornikov
II. grupe odredov. — Tabor,
l. 15, št. 2, str. 39 254
- Pesem štorske mladine. — Odmevi
(Store), št. 1, str. 16 255
- Pozno srečanje. — Obzornik,
št. 12, str. 884 256
- Rodna zemlja. — Mladi rod,
l. 18, št. 9/10, str. 105 257
- 1970
- Alenčica bo ozdravela. — Koledar
Mohorjeve družbe, str. 59 258
- Frankolovo : (12. 2. 1945). — Iovi
tednik, l. 26, št. 6, (11. 2.), str. 9 259
- Jubilej Lepega mesta. — Lepo
mesto, l. 10, št. 2, jesen—zima
1970, str. 4 260
- Ob desetletnici Lepega mesta.
Nepodpisano
- Zajčja šola. — Ciciban, l. 25,
št. 10, str. 314 261
- Ilustriral Božidar Grabnar
- 1971
- Kapitan Marko. — Obzornik,
št. 2, str. 102 262

1981

- Maj brez nas. — Borec, št. 8,
str. 398 300
- Z vlakom bratstva in prijateljstva.
— Glas Čuprije (Čuprija), l. 2,
št. 20, (13. 10.), str. 3 301
- Cir.

1982

- Maj brez nas. — Svitanja :
pesništvo ljudske revolucije
Jugoslavije 1941—1945 302
(Ljubljana), str. 54
- Sin. — Svitanja : pesništvo
ljudske revolucije Jugoslavije
1941—1945 (Ljubljana), str. 363 303

II. PRIPOVEDNA DELA

1914

- Iz življenja Štefana Mačka.
— Savinja, l. 1, št. 4 in 5,
f. 44—47 304
- Podpis: Svobodin Semenov
- Mati in sin. — Savinja, l. 1,
št. 3, f. 33—34 305
- Podpis: Svobodin Semenov
- Na dnu. — Savinja, l. 1, št. 3,
f. 31—33 306
- Podpis: Svobodin Semenov
- Stari Srobot. — Domači prijatelj
(Praga), str. 168—170 307
- Podpis: Svobodin Semenov
- Stari Srobot. — Savinja, l. 1, št. 1,
f. 3—5 308
- Podpis: Svobodin Semenov
- Zašla. — Savinja, l. 1, št. 4 in 5,
f. 43—44 309
- Podpis: Svobodin Semenov
- Vračajo se... Domači prijatelj
(Praga), str. 198 310
- Podpis: Svobodin Semenov
- Vračajo se... — Savinja, l. 1, št. 2,
f. 28 311
- Podpis: Svobodin Semenov

1919

- Kmetje. — Jugoslovanski Korotan,
l. 2, št. 6—8, (23. 2.)—(9. 3.),
str. 1—2 312
- Sanje. — Nova doba, l. 1, št. 38,
(19. 4.), str. 1—2 313
- Študent Peter. — Jugoslovanski
učiteljski list, l. 1, št. 5—6,
str. 79—80 314
- Ubežnik. — Jugoslovanski
učiteljski list, l. 1, št. 5—6,
str. 67—72 315

1920

- Registrator Lapuh. — Nova doba,
l. 2, št. 102—105, str. 1—2 316
- Podpis: F. R.
- Ubežnik. — Nova doba, l. 2,
št. 88—90, str. 1 317
- Podpis: F. R.

- Zgodba o Ivančku. — Zvonček,
l. 21, št. 4—5, str. 92—102 318

1925

- Domača politika v Lipovem.
— Jutro, l. 6, št. 293, (18. 12.),
str. 8 319
- Gospod Terpinč. — Nova doba,
l. 7, št. 61, (9. 6.), priloga,
str. 1—2 320
- Na dnu morja. — Nova doba,
l. 7, št. 58, (30. 5.), priloga,
str. 5 321
- Pod kraguljem : (iz zapiskov
1916). — Nova doba, l. 7,
št. 46—53, (30. 4.—19. 5.)
str. 1 322

1926

- Pod jablano. — Jutro, l. 7, št. 159
str. 6 323
- Pod jablano. — Prosveta,
(Ljubljana), l. 19, št. 180, str. 4 324
- Podoknica. — Jutro, l. 7, št. 7,
(10. 1.), str. 9—10 325
- Predavatelj. — Jutro, l. 7, št. 72,
str. 9—10 326
- Profesor Goliraj. — Jutro, l. 7,
št. 136 (17. 6.), str. 8—9 327
- Tridesetletnica. — Jutro, l. 7,
št. 37 (14. 2.), str. 8 328
- Uradni dan. — Jutro, l. 7, št. 10
(14. 1.), str. 7—8 329
- Zadnja koča : (Božič 1918).
— Nova doba, l. 7, št. 142
(25. 1.), priloga, str. 2 330

1927

- Gospod s programom.
— Nova doba, l. 9, št. 144
(30. 12.), str. 9 331
- Nezgoda gospoda Lipeja : (bridka
zgodba z ugodnim zaključkom).
— Nova doba, l. 9, št. 13 (1. 2.),
str. 3 332

271

Pozdrav iz domovine. — Nova doba, l. 9, št. 144 (24. 12.), priloga, str. 5	333	Božična zgodba — Nova doba, l. 13, št. 102, str. 5	348
Velika noč Anzelma Tikviča. — Nova doba, l. 9, št. 43 (16. 4.), str. 4	334	Celje belo in veselo. — Nova doba, l. 13, št. 51, str. 3	349
1928			
Gospod pesnik. — Nova doba, l. 10, št. 39 (6. 4.), str. 6	335	MEDVED RJAVČEK. (2. natis). Celje : Rodé in Martinčič. — 110 str.; 17 cm	350
Prazniki v baraki : (iz norčevih zapiskov 1917). — Nova doba, l. 10, št. 39 (6. 4.), str. 5—6	336	Vsebinska: Medved Rjavček, Zelenec, Zaklad v hudi strugi	
1929			
Gospod Tikvič piše dramo. — Jutro, l. 10, št. 12 (13. 1.), str. 8	337	Neverjeten dogodek. — Nova doba, l. 13, št. 102, str. 5	351
Jubilej. — Nova doba, l. 11, št. 104 (31. 12.), str. 4	338	1932	
MEDVED RJAVČEK : povesti za mladino. — Celje : I. Martinčič. — 107 str.; 18 cm	338a	Božična zgodba — Nova doba, l. 14, št. 103, str. 5	352
Vsebinska: Medved Rjavček, Zelenec, Zaklad v hudi strugi, Janžek se je vrnil.		Silvestrovali so. — Nova doba, l. 14, št. 1, str. 4	353
Nezgoda gospoda Lipeja. Jutro, l. 10, št. 38 (14. 2.), str. 6—7	339	Svidenje. — Nova doba, l. 14, št. 25, str. 5—6	354
Terezin Božič. — Nova doba, l. 11, št. 102 (24. 12.), str. 5	340	Vnuk. — Gruda, l. 9, št. 3, str. 65—68	355
1930			
Božična zgodba. — Nova doba, l. 12, št. 102 (23. 12.), str. 5	341	Žaba na Golem vrhu. — Vodnikova pratika, str. 99—100	356
Jesenska storija. — Odmevi, l. 1, knj. 1 str. 65—68	342	1933	
JURETOVO POTOVANJE IN ŠE KAJ. — Celje : Rodé in Martinčič. — 91 str.; 18 cm	343	Božični motiv se išče. — Nova doba, l. 15, št. 103, str. 3	357
Vsebinska: (Povesti): Juretovo potovanje, Terezin lonec, Terezin Božič, Terezina zadnja pomlad; (Pesmi): Pastirjeve sanje, Sirota Mara, Begunkina tožba, Rudarjev sin, Mladí dan, Škrjanček, Naša zemlja, Meglice, V bedi, Sanke, Gledališče, Razgovor; (Enodejanka): Pravica z nami		Velikonočna pot. — Nova doba, l. 15, št. 31. Velikonočna priloga, str. 6	358
Peregrinove službe. — Odmevi, l. 1, knj. 2, str. 83	344	ZVESTA ČETA. — Ljubljana : Vodnikova družba. — 128 str.; 19 cm	359
Tretji. — Odmevi, l. 1, knj. 4, str. 57—59	345	1934	
Velikonočno hrepenenje. — Nova doba, l. 12, št. 31, str. 4	346	Jungšič Korlek. — Jutro, l. 15, št. 202, str. 4	360
1931			
Bedna Velika noč : (Lebring 1917). — Nova doba, l. 13, št. 27, str. 4—5	347	Rožarjeva hruška. — Zvonček, l. 35, št. 10, str. 229—230	361
		Tovariša : (božična zgodba). — Nova doba, l. 16, št. 76, str. 4	362
		Velikonočna idila. — Nova doba, l. 16, št. 25, str. 4	363
		1935	
		Izgubljeno in najdeno. — Nova doba, l. 17, št. 16, str. 5	364
		Pek Peregrin in peklenšček. — Zvonček, l. 36, št. 7, str. 153—157	365
		V zimski samoti : (odlomek). — Nova doba, l. 17, št. 54, str. 314	366

1936

- Božič uboge Brigite. — Nova doba, l. 18, št. 52, str. 3—4 367
 Na letovišču. — Mariborski koledar, str. 100—109 368
 Občni zbor Društva ljubiteljev sočivja. — Nova doba, l. 18, št. 1, str. 4—5 369
 Srečno novo leto. — Nova doba, l. 18, št. 1, str. 4 370
 Podpis: R. F.
 Velikonočni dopust. — Nova doba, l. 18, št. 15, str. 3—4 371
 Podpis: R. F.

1937

- Božična idila. — Nova doba, l. 19, št. 52 (24. 12.), str. 5—6 372
 Podpis: R. F.
 Jurček in žabe. — Naš rod, l. 9, št. 1, str. 21 373
 Miška. — Naš rod, l. 8, št. 4, str. 145—147 374
 Velikonočna godba. — Nova doba, l. 19, št. 13 (26. 3.), str. 4 375
 Podpis: R. F.

1938

- Sošolci. — Nova doba, l. 20, št. 52, str. 4—5 376
 Podpis: R. F.

1939

- Božična srečanja. — Nova doba, l. 21, št. 52 (23. 12.), str. 6—7 377
 Podpis: R. F.

DIJA. — Ljubljana : Mladinska matica. — 47 str.; 17 cm 378

Vsebinska: Teta s škaflo, Prva kopel, Kanarček gre v svet, Miškina zadnja noč, Vzorec brez vrednosti, Veliki sorodnik, Na bojišču, V Makovih zobeh, Borovnice vabijo, Majhne mamice, Otroci v šoli, Imenitna obleka, Dan časti in slave, V gledališču, Nehvaležnost je plačilo, V češnjeh vejah, Rane se celijo, Rezika se nasmehne, Nova pomlad. — Ilustrirala Ksenija Prunkova

Janček : (po češki narodni). — Naš rod, l. 11, št. 1, str. 20—22 379

Nova hiša : (po angleški narodni). — Naš rod- l. 11, št. 3, str. 94—96 380

Ilustriral Anton Znidaršič
 Oče je dobil delo. — Naš rod, l. 11, št. 4, str. 138 381
 Ilustriral M. Sedej

Oreh : (po češki narodni). — Naš rod, l. 11, št. 4, str. 148 382
 Ilustriral F. Sajovic

Vevecica. — Naš rod, l. 11, št. 1, str. 14 383
 Ilustriral Fran Sedej

1940

Čebela je pomagala zajčku. — Naš rod, l. 12, št. 2, str. 46 384

Dve družini. — Naš rod, l. 12, št. 3, str. 82—83 385
 Ilustriral Anton Znidaršič

Jelkine jaslice — Nova doba, l. 22, št. 53, str. 5 386

Kokoš je našla tri zrna. — Naš rod, l. 12, št. 1, str. 24 387
 Korporal Brunč prerokuje.

— Nova doba, l. 22, št. 53, str. 5—6 388
 Lenuhi. — Naš rod, l. 11, št. 9, str. 323 389

Ilustriral Tomaž Kvas
 Lisica z vrečo. — Naš rod, l. 11, št. 7, str. 249—250 390
 Ilustriral E. Sajovic

Nočna služba. — Nova doba, l. 22, št. 1, str. 5—6 391

1945

Povratek. — Nova pot, l. 1, št. 21 (3. 12.), str. 6 392

1946

Pod Dražinim nožem. — Na delo, 1946, l. 1, št. 15 (20. 7.), str. 5 393

Medvedik Dija, — Nova cesta (Bratislava), sept.—okt. 1946 394
 Besedilo v slovašč.

1948

MEDVEDIK DIJA. — Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská 45 str. (3) str. pril.; »prekladatel' Ján Irmiler; ilustrátor Ervín Semian«. — 45 + (III) str. pril. 5; 24 cm 395
 Besedilo v slovašč.

1951

Njene oči. — Celjski zbornik, str. 199—206 396

1952

Kokoška, lisica in pes. — Savinjski vestnik, l. 5, št. 52, (31. 12.), str. 10 397

Pregnanci : (I., II.). — Savinjski vestnik, l. 5, št. 47—48 (21. 11.—28. 11.), 398

Prvomajska zgodba. — Savinjski vestnik, l. 5, št. 17/18 (29. 4.) 399

Zimska sreča. — Savinjski vestnik, l. 5, št. 52 (31. 12.), str. 10 400
 Podpis: F. R.

1953

- Hlapček Jure. — Ljudska pravica, l. 14, št. 5 (7. 2.), str. 15 401
 Kokoške so našle tri zrna.
 — Mladi rod, l. 2, št. 6 (marec), str. 7 402
 Plavajoča pisma. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 47 (21. 1.) 403
 Prekleta Bukovina. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 38 (26. 9.), str. 5 404
 Prvi upor. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 28 (18. 7.) 405
 Skratom je bilo dolgčas po Sneguljčici. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 51/52 (31. 12.), str. 10 406
 Štiridesetletnica mature.
 — Pavliha, l. 10, št. 7 (21. 2.) 407
 Tašča : tragikomična iz dni pregnanstva. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 43 (28. 12.), str. 13 408
 V novoletni noči. — Savinjski vestnik, l. 6, št. 51/52 (31. 12.), str. 9 409
 Veverica. — Mladi rod, l. 3, št. 3—4, nov.—dec., str. 51 410

1954

- Angelina broška. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 52 (30. 12.), str. 10—11 411
 Brez dela se ne da živeti.
 — Koledar Mohorjeve družbe, str. 112 412
 Gozd se je prebudil. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 17 (30. 4.), str. 6 413
 Lenoba. — Pionir, l. 12, št. 9, str. 263—266 414
 Ilustriral N. Omerza
 Lenoba. — Primorski dnevnik, l. 10, št. 133 (6. 6.) 415
 Mlada sreča. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 17 (30. 4.), str. 5 416
 Mož z bonboniero. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 6 (12. 2.), str. 6 417
 Novoletna nezgoda Petra Mušnika.
 — Savinjski vestnik, l. 7, št. 3—4, (22. 1.—29. 1.) 418
 Stari pes in lisica. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 52 (30. 12.), str. 15 419
 Usodna povodenj. — Savinjski vestnik, l. 7, št. 47 (26. 11.), str. 12 419a
 Žena ob vagonem oknu.
 — Savinjski vestnik, l. 7, št. 25 (26. 5.), str. 5 420

1955

- Brez dela se ne da živeti.
 — Koledar Mohorjeve družbe, str. 112 421
 Iz učenčevih spominov.
 — Osemdesetletnica prve slovenske šole v Celju : 1875—1955, str. 43—50 422
 Med živimi in mrtvimi.
 — Iz naše krvi (Celje), str. 52—57 423
 Miška v šoli. — Celjski tednik, l. 8, št. 52 (30. 12.) 424
 Nackova pot v svobodo. — Celjski tednik, l. 8, št. 52 (30. 12.) str. 12 425
 Ob petkih popoldne.
 — Tedenska tribuna, l. 3, št. 5 (3. 2.), str. 8—9 426
 Pesnik v družini. — Celjski tednik, l. 8, št. 52 (30. 12.), str. 10 427
 Povest o carju Milivoju.
 — Dedek Mraz celjski mladini, str. 4—8 428

1956

- Carovnica Kumara. — Celjski tednik, l. 7, št. 17/18 (28. 4.), str. 19 429
 Dečki : (pred petindvajsetimi leti).
 — Celjski tednik, l. 7, št. 21—22 (1. 6.), str. 7 430
 Gejša z zlato zapestnico. — Celjski tednik, l. 7, št. 52 (29. 12.), str. 10—11 431
 Organizator. — Obzornik, št. 2, str. 167—170 432
 Predavatelj : (humoreska).
 — Celjski tednik, l. 7, št. 17/18 (28. 4.), str. 16 433
 Sreča v zraku. — Celjski tednik, l. 7, št. 17/18 (28. 4.), str. 9 434
 Trojka. — Celjski tednik, l. 7, št. 7—8 (17. 2.—24. 2.), str. 7—8 435

1957

- Čebela je pomagala zajčku.
 — Mladi rod, l. 6, št. 7/8, marec—april 1957, str. 106—107 436
 Dve družini. — Celjski tednik, l. 8, št. 50 (30. 12.), str. 18 437
 »Priredil: R. F.«
 Hišni gospodar : humoreska.
 — Celjski tednik, l. 8, št. 18 (17. 5.) 438
 Nova hiša : (po angleški narodni).
 — Celjski tednik, l. 8, št. 16 (30. 4.), str. 12 439
 »Priredil F. R.« Ilustriral Anton Znidaršič

Pes Plk. — Celjski tednik, l. 8, št. 50 (30. 12.), str. 12 Predavatelj : (humorenska). — Prosvetni delavec, l. 8, št. 21/22 (24. 12.), str. 6 Prvomajski poljub. — Celjski tednik, l. 8, št. 16 (30. 4.), str. 13	440 441 442	Gozdni mož zelenec. — Galeb, l. 9, št. 1—3, str.: 2—5, 26—28, 50—53	458
1958		MEDVEDEK DIJA — Ljubljana : Mladinska knjiga. — 58. str; 21 cm	459
Črnice vabijo. — Mladi rod, l. 7, št. 9/10, maj—junij 1958, str. 140—141	443	Vsebinska: Teta s škatlo, Prva kopel, Kanarček gre v svet, Miškova zadnja noč, Vzorec brez vrednosti, Zimsko veselje, Ob Novoletni jelki, Veliki sorodnik, Na bojišču, V Makovih zobeh, Borovnice vabijo, Male mamice, Šolska učenost, Imenitna obleka, Dan časti in slave, V gledališču, Nehvaležnost je plačilo, V vejah češnje, Rane se celijo, Rezika se nasmehne, Nova pomlad, Beseda o pisatelju. — Ilustrirala Mara Kralj	
Janček : (po češki narodni pravljici). — Celjski tednik, l. 9, št. 51/52 (30. 12.), str. 12 »Priredil F. R.«	444	Nepredvideni izlet : (črtica o motorizaciji in še o marsičem). — Lepo mesto, l. 2, št. 1 (25. 4.), str. 10	460
Lisica je šla po svetu : (angleška narodna). — Celjski tednik, l. 9, št. 16/17 (29. 4.), str. 13 Nepodpisano	445	Njun otrok. — Nova obzorja, l. 15, št. 5—6, str. 240—243	461
Odmevi z vseh strani. — Tedenska tribuna, l. 5, št. 23 (11. 6.), str. 8 Ilustriral Savo Sovre	446	Pavlekova podvala. — Zmaj, l. 9, št. 8/9, str. 204	462
Prvi maj starega Tenča. — Celjski tednik, l. 9, št. 16/17 (29. 4.), str. 14	447	Prev. Vida Supičič; Ilustrirala Ljubica Sokič. Besedilo v srb. hrv.	
Tatica. — Tedenska tribuna, l. 5, št. 2 (16. 1.), str. 11	448	Pavlekova ukana. — Pionirski list, l. 15, št. 29 (26. 4.), str. 10—11 Ilustriral Savo Sovre	463
1959		Pečenjak na Lisci : (turistična črtica, ki bi jo lahko prestavili tudi v današnje dni). — Lepo mesto, l. 2, št. 1 (25. 6.), str. 10	464
Korajeva hruška. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 66—69	449	Spomini na Srbijo : 1941—1945. — Celjski tednik, l. 12, št. 17—27 (27. 4.—13. 7.)	465
1960		1963	
Med 2 [dvema] dolinama. Slovenski izseljenski koledar (Ljubljana), str. 143—150	450	Gozd se je prebudil. — Galeb, l. 9, str. 135—137	466
Vaška godba. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 55—58	451	Halo, halo! Tukaj Mokri dol : (neresna zgodba). — Lepo mesto, l. 3, št. 1 (25. 4.), str. 7	467
1961		Hišna preiskava. — Kurirček, št. 9, str. 393—396 Ilustriral Jože Čiuh	
Car Milivoj. — Galeb, l. 8, št. 1—4, str.: 7—8, 33—35, 55—57, 79—81	452	Janček. — Galeb, l. 10, št. 1, str. 16—17	469
Hlapček Jure. — Galeb, l. 7, št. 8, str. 176	453	Korajeva kruška. — Zmaj, l. 10, št. 8/9, str. 194—195 Prev. Vida Supičič; Ilustriral Sava Nikolič. Besedilo v srb. hrv.	470
Marmelada na nosu — Galeb, l. 7, št. 8, str. 190—191	454	Moj oddih v Kačjem dolu : (humorenska). — Lepo mesto, l. 3, št. 2, (15. 11.), str. 5	471
Prišel je nacistični učitelj : (iz okupatorjeve šolske kronike 1941). Celjski tednik, l. 10, št. 17 (12. 5.), str. 7	455	Moji prijatelji : humorenska. — Celjski tednik, l. 13, št. 1. (11. 1.)	472
Zlati vnučki. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 168—171	456	Očetu je rešila življenje. — Kurirček, št. 9, str. 396—398 Ilustrirala Rada Suštar	473
1962			
Brez dela se ne da živeti. — Galeb, l. 8, maj 1962, str. 178—179	457		

Pregnanec Rok. — Koledar		
Mohorjeve družbe, str. 122—130	474	
Sošolci. — Nova obzorja, l. 16,		
št. 1/2, str. 56—57	475	
Učiteljica Franja. — Večer, l. 19,		
št. 215, (14. 9.)	476	
Zaba na Golem vrhu. — Galeb,		
l. 10, št. 2, str. 29—32	477	
1964		
Kokoš je našla tri zrna. — Galeb,		
l. 10, št. 7, str. 160—161	478	
Lisica je šla po svetu :		
(angleška narodna). — Galeb,		
l. 10, št. 6, str. 137—138	479	
»Priredil Fran Roš«; Ilustriral Leon		
Koporc		
Medvedek v gledališču. — Galeb,		
l. 10, št. 7, str. 159	480	
Medvedek v gledališču. — Mladi		
rod, l. 14, št. 3—4, str. 42—43	481	
Nedelja v aprilu. — Lepo mesto,		
l. 4, št. 1, (12. 4.), str. 5	482	
Nesrečna Erika. — Celjski tednik,		
l. 16, št. 17 (29. 4.), str. 9	483	
Pozno srečanje. — Koledar		
Mohorjeve družbe, str. 143—147	484	
Stari pes in lažniva lisica. —		
Galeb, l. 10, št. 4, str. 88—91	485	
Ilustriral Leon Koporc		
Štiridesetletnica mature. — Lepo		
mesto, l. 4, št. 2, str. 9	486	
Tisto jutro v aprilu. — Kurirček,		
št. 7, str. 303—305	487	
Ilustrirala Marička Koren		
1965		
Domačija Jakovčevih. — Savinjski		
zbornik, str. 78—92	488	
Jankove nevarne igrače. — Celjski		
tednik, l. 15, št. 29, (23. 7.), str. 4	489	
Noč v Podgorju. — Celjski tednik,		
l. 15, št. 17, (1. 5.), str. 10	490	
Pot k izvirkom. — Kurirček, št. 2,		
str. 73—78	491	
Ilustriral Vladimir Lakovič		
Stanko mora živeti. — Celjski		
tednik, l. 15, št. 51, (31. 12.),	492	
Študijska potovanja morajo biti :		
(dogaja se nekje na Nemškem,		
pa bi se lahko tudi kje drugje).		
— Lepo mesto, l. 5, št. 2, (15. 9.),		
str. 10	493	
Po Heinzu Reinu priredil F. R.		
Vrtičkarji in golobčki. — Lepo		
mesto, l. 5, št. 3, (28. 12.), str. 12	494	
Podpis: Fran R.		
1966		
Črni plašč. — Tedenska tribuna,		
l. 14, št. 10, (14. 3.), str. 13	495	
Dolfetov čas. — Tedenska tribuna,		
l. 14, št. 14, (11. 4.), str. 13	496	
Maj. — Mladi rod, l. 15, št. 9/10,		
str. 108	497	
Mala tatica. — Celjski tednik, l. 21,		
št. 6, (11. 2.), str. 11	498	
Mokre petice : Jelkin spis. —		
Ciciban, št. 10, str. 260	499	
Ilustrirala Marjana Jemec-Božič		
Obisk pri Kosovih. — Celjski		
tednik, l. 21, št. 46, (25. 11.),		
str. 14	500	
Podpis: R.		
Tinca brez mezinca. — Kurirček,		
št. 9, str. 401—403	501	
Ilustriral Evgen Sajovic		
Zobarjevo maščevanje. — Celjski		
tednik, l. 21, št. 49, (23. 12.)	502	
1967		
Korporal Huš — vesela novela iz		
nekrvavega zaledja prve svetovne		
vhre. — Večer, l. 23, št. 85—114,		
(12. 4.—18. 5.)	503	
Mačica igra domino. — Večer,		
št. 40, (18. 2.)	504	
Mokri redi (Milkin spis). —		
Mladi rod, l. 16, št. 9/10,		
maj—junij 1967, str. 131	505	
Na letovišču. — Tedenska tribuna,		
l. 15, št. 12, (29. 3.), str. 15	506	
Naš ugledni tovariš. — Tedenska		
tribuna, l. 15, št. 48, (6. 12.),		
str. 15	507	
Naša sošolka. — Lepo mesto, l. 7,		
št. 1, (30. 4.), str. 11	508	
Občni zbor DLS. — Tedenska		
tribuna, l. 15, št. 1, (11. 1.), str. 15	509	
Rozkin črni dan. — Kurirček,		
1966/67, št. 6, str. 246—248	510	
Ilustriral Evgen Sajovic		
Sekira carja Damjana. — Koledar		
Mohorjeve družbe, str. 145—150	511	
SLOVENSKI IZGNANCI		
V SRBIJI 1941—1945.		
Maribor : Obzorja. —		
519 str. ; 21 cm	512	
Vsi na morje. — Ciciban, 1966/67,		
št. 10, str. 261	513	
Ilustrirala Roža Piščanec		
Trije možje. — Tedenska tribuna,		
l. 15, št. 39, (3. 10.), str. 15	514	
1968		
Avguštinov praznik. — Tedenska		
tribuna, l. 16, št. 21, (22. 5.),		
str. 15	515	
Čas se je ustavil. — Lepo mesto,		
l. 8, št. 1, str. 11—12	516	
Podpis: F. R.		

Hiša v gozdu. — Kurirček, 1968/69, št. 1, str. 14—15	517
Ilustriral Evgen Sajovic	
Hišni predsednik. — Dnevnik, l. 18, št. 197, (21. 7.), str. 19	518
Kača v Črnicah. — Mladi rod, l. 17, št. 9/10, maj—junij 1968, str. 131—132	519
Neuspeli intervju. — Tedenska tribuna, l. 18, št. 2, (10. 1.), str. 15	520
Otroška leta. — Lepo mesto, l. 8, št. 2, str. 7—8	521
Avtobiografski članek	
Par belih golobčkov. — Lepo mesto, 2. 8, št. 2, str. 14	522
Pogumni zajček. — Ciciban, l. 23, št. 9, str. 232	523
Ilustriral Jože Centa	
Pogumni zajček. — Mladi rod, l. 18, št. 1—2, sept.—okt. 1968, str. 7—8	524
Vijolica pripoveduje. — Mladi rod, l. 17, št. 7/8, marec-april 1968, str. 86	525

1969

Domačija. — Večer, l. 25, št. 186— —194, (12. 8.)—(21. 8.)	526
Prvič objavljeno z naslovom: »Domačija Jakovčevih«, Savinjski zbornik 1965, str. 78—92	
Gospodar. — Obzornik, št. 2, str. 90—94	528
Katica poslušša. — Ciciban, l. 24, št. 7, str. 169	529
Ilustriral Milan Bizovičar	
Nenavadna podoknica. — Lepo mesto, l. 9, št. 1, str. 12—13	530
Ogabni riž. — Dnevnik, l. 29, št. 271, (5. 10.), str. 32	531
Ilustriral France Anžel	
Ostrižena Lizika. — Večer, l. 25, št. 301, (27. 12.)	532
Petrove službe. — Obzornik, št. 12, str. 88—884	533
Poslovil se je Blaž Bobič : (groteska). — Lepo mesto, l. 9, št. 2, str. 12	534
Revica Zofka. — Dnevnik, l. 29, št. 312, (16. 11.), str. 32	535
Ilustrirala Jelka Reichmann	
Stričeve klobase. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 163	536
Škratom je bilo dolgčas. — Mladi rod, l. 19, št. 1/2, str. 22—24	537
Tista edina noč. — TV 15, l. 7, št. 36, (10. 9.), str. 6	538
Topla voda. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 161—162	539

1970

Aleševo spreobrnjenje. — Obzornik, št. 7, str. 481—483	540
Beg v življenje. — Večer, l. 26, št. 106, (9. 5.)	541
Coprnik v Ligojni. — Večer, l. 26, št. 283, (7. 12.)	542
Cvetje iz Bosne. — Večer, l. 26, št. 37, (14. 2.)	543
Muha in pajek. — Večer, l. 26, št. 19, (24. 1.)	544
Nagrobni govor. — Večer, l. 26, št. 170, (25. 7.)	545
Naš profesor Null. — Lepo mesto, l. 10, št. 1, str. 6	546
Naši otroci. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 70—72	547
Pes Pik. — Večer, l. 26, št. 118, (23. 5.)	548
Piščančeva koščica. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 69—70	549
Rojstni dan. — Ciciban, l. 25, št. 6, str. 179	550
Ilustriral Matjaž Vidic	
Sentimentalna zgodba. — Obzornik, št. 10, str. 721—724	551
Trojka. — Obzornik, št. 4, str. 246—251	552
Zadnji nasmešek. — Večer, l. 26, št. 31, (7. 2.)	553
Zaslužni občan. — Večer, l. 26, št. 300, (26. 12.)	554

1971

Finžgarjevi anekdoti. — Lepo mesto, l. 11, št. 2, str. 12	555
Podpis: F. R.	
Heinrich Himmler osebno. — Novi tednik, l. 25, št. 42, (28. 10.), str. 5	556
Gejša. — Večer, l. 27, št. 187, (14. 8.)	557
KORPORAL HUŠ IN DRUGE ZGODBE. — Ljubljana: — Državna založba Slovenije. — 131, str. ; 18 cm	558
Vsebina: Korporal Huš, štiridesetletnica mature, Drama v veselju, Predavatelj, Organizator Fortunat, Občni zbor DLS, Hišni predsednik, Naš ugledni tovariš, Čudakovo slovo, Zaslužni občan, Odmevi z vseh strani	
Literarna krčma. — Lepo mesto, l. 11, št. 1, str. 4	559
Miss mala Evropa : satira. — Obzornik, št. 3, str. 159—162	560
Nekakšna opozicija. — Večer, l. 27, št. 18, (23. 1.)	561
Ob petih popoldne. — Večer, l. 27, št. 286, (11. 12.)	562

Prebrisanci Telebanci. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 94—97	563	Noč v Arandelovcu. — Večer, l. 28, št. 17, (22. 1.), str. 10	587
Sabotaža. — Večer, l. 27, št. 199, (28. 8.)	564	Obisk pri Kosovih. — TV 15, l. 10, št. 15, (6. 4.), str. 14	588
Seja v Parizu. — Večer, l. 27, št. 91, (19. 4.)	565	Ilustriral Evgen Sajovic	
Strokovnjak : satira. — Večer, l. 27, št. 199, (28. 8.)	566	Prebrisani Telebanci. — Galeb, l. 19, št. 1, str. 7—10, št. 2, str. 35—38	589
Švejk po slovensko. — Tedenska tribuna, l. 19, št. 48, (1. 12.), str. 8—9	567	Ilustrirala Magda Tavčar	
Učiteljica Helena. — Novi tednik, l. 25, št. 46, (25. 11.), str. 11	568	Prvi maj v Celju nekoč. — Lepo mesto, l. 12, št. 1, str. 4	590
Zgodbe o živalih. — Večer, l. 27, št. 301, (29. 12.)	569	Podpis: R.	
Živi in mrtvi. — Obzornik, št. 11, str. 729—735	570	Skrita ljubezen. — Obzornik, št. 5, str. 273—277	591
1972		Slovenska tovarišija. — TV 15, l. 10, št. 12 (16. 3.), str. 14	592
Ankini hudi dnevi. — TV 15, l. 10, št. 46, (19. 11.), str. 14—15	571	Ilustriral Evgen Sajovic	
Dorica pojde na morje. — Galeb, l. 18, št. 8, str. 200—201	572	Stanetov kurir. — TV 15, l. 10, št. 39, (21. 9.), str. 10	593
Ilustriral Bine Rogelj		Salkova šala. — Ciciban, l. 27, št. 8, str. 231—232	594
Dve stari celjski zgodbici. — Lepo mesto, št. 2, str. 8	573	Ilustrirala Zdenka Golob-Borčič	
Vsebinska: Babé trapé. Pomočnjaki		Štefkina harmonika. — TV 15, l. 10, št. 21, (18. 5.), str. 14	595
Jok in smeh v Temaniji. — Koledar Mohorjeve družbe, str. 90—99	574	Ilustriral Evgen Sajovic	
Jugoslavija ni umrla. — TV 15, l. 10, št. 32, (3. 8.), str. 14	575	Ukradena pisma. — Večer, l. 28, (12. 8.), št. 186, str. 10	596
Katica zna žvižgati. — Ciciban, l. 27, št. 14, str. 430—431	576	Zaprta pot. — Večer, l. 28, št. 285, (9. 12.), str. 10.	597
Ilustriral Drago Hrvacki		1973	
Katica zna žvižgati. — Galeb, l. 18, št. 6, str. 145	577	Anica iz Podgorja. — TV 15, l. 11, št. 9, (1. 3.), str. 14	598
Ilustriral Klavdij Palčič		Anikini hudi dnevi : Gornjesavinjska med NOB. — Novi tednik, l. 27, št. 42, (31. 10.), str. 14	599
LETALEC NEJČEK. — Ljubljana : Mladinska knjiga — (16. str.) ; 16 cm. — (Knjižnica Čebelica ; 157)	578	Dorica pojde na morje. — Mladi rod, l. 22, št. 9/10, str. 141—142	600
Ilustrirala Darinka Pavletič-Lorenčak		Dvajset let pozneje. — Obzornik, št. 12, str. 822—825	601
Literarna krčma. — Obrazi, l. 4, št. 1—4, str. 53	579	Grega in Gela. — Novi tednik, l. 27, št. 32—34, (30. 8.—6. 9.), str. 10	602
Mačji dom. — Novi tednik, l. 26, št. 37—42, (14. 9.—19. 10.), str. 12; 13; 25; 17	580	Hlapček Jure. — Mohorjev koledar, str. 192—194	603
Mitraljezec Egon. — TV 15, l. 10, št. 37, (7. 9.), str. 14	581	Huda noč. — Lepo mesto, l. 13, št. 1, str. 4—5	604
Ilustriral Evgen Sajovic		Mokre desetice : Jelkin spis. — Galeb, l. 19, št. 8, str. 189	605
Naj živi svoboda! — TV 15, l. 10, št. 37, (7. 9.), str. 14	582	Moral sem biti Hans Skoretz. — TV 15, l. 11, št. 36, (6. 9.), str. 14	606
Ilustriral Evgen Sajovic		Na smrt osuđeni je pobegao = Na smrt obsojeni je pobegnil. — Svedočanstva = Pričevanja (Beograd—Cačak), str. 95—97	607
Nesrečni poet. — Novi tednik, l. 26, št. 52, (28. 12.), str. 13	583	Načrt Margerita. — Tedenska tribuna, l. 21, št. 24, (13. 6.), str. 28	608
Nevarne igrače. — TV 15, l. 10, št. 25, (15. 6.), str. 14	584	Iz nagradnega natečaja Tedenske tribune za humoreske in satire	
Ilustriral Evgen Sajovic			

- Nenavadne stave : satira. —
 Večer, l. 29, št. 22, (27. 1.), str. 15 609
 Očkov rojstni dan. — TV 15, l. 11,
 št. 20, (17. 5.), str. 18 610
 Petnajstletni mitraljezec =
 Petnaestogodišnji mitraljezac. —
 Svedočanstva = Pričevanja
 (Beograd—Čačak), str. 77—78 611
 Pri materi Dragana Jevtića = Kod
 majke Dragana Jevtića. —
 Svedočanstva = Pričevanja
 (Beograd—Čačak, str. 133—135 612
 Skozi sneg in mraz. — Novi tednik,
 l. 27, št. 12, (29. 3.), str. 16 613
 Slike iz Valjeva = Slike iz
 Valjeva. — Svedočanstva =
 Pričevanja (Beograd—Čačak), str.
 122—123 614
 Slovenci se ne prodajamo za kos
 kruha = Mi se Slovenci ne
 prodajemo za parče hleba. —
 Svedočanstva = Pričevanja
 (Beograd—Čačak), str. 98—99 615
 Stara celjska ulica. — Lepo
 mesto, l. 13, št. 2, str. 8 616
 O sedanji Linhartovi ulici v Celju
 Susret u Lazarevcu = Srečanje
 v Lazarevcu. — Svedočanstva
 = Pričevanja (Beograd—Čačak),
 str. 32—34 617
 Sumadija v plamenih =
 Sumadija u plamenu. —
 Svedočanstva = Pričevanja
 (Beograd—Čačak), str. 42—53 618
 Treba je živeti = Živeti se mora.
 Svedočanstva = Pričevanja
 (Beograd—Čačak), str. 117—110 619
 Zvesti Pik. — TV 15, l. 11, št. 11,
 (15. 3.), str. 14 620
 Ilustriral Evgen Sajovic
 1974
 Mala tatica. — Galeb, l. 20, št. 8,
 str. 160—162 621
 Ilustriral Leon Koporc
 Mladi Tomo. — Mohorjev koledar,
 str. 77—79 622
 Petrove službe. — Novi tednik,
 l. 28, št. 11, (21. 3.), str. 19 623
 Skopušnikov vodnjak. — Novi
 tednik, l. 28, št. 2, (17. 1.), str. 19 624
 Učiteljica Milena. — TV 15, l. 12,
 št. 41, (17. 10.), str. 18 625
 Z očetom na Čreto. — Novi tednik,
 l. 28, št. 37, (19. 9.), str. 11 626
 Zgodba o Stojanu Bavdku. —
 TV 15, l. 28, št. 7, (21. 2.), str. 14 627
 1975
 Človeku ni dobro samemu. —
 Obzornik, št. 10, str. 721—726 628
 Jastreb s Kozjaka. — Galeb, l. 22,
 št. 1, str. 9—13 629
 Miss mala Evropa : humoreska. —
 Novi tednik, l. 29, št. 2, (16. 1.),
 str. 15 630
 Nagrada iz Ljubljane. — Obzornik,
 št. 12, str. 891—895 631
 Obletnica. — Mohorjev holedar,
 str. 98—101 632
 Popravljen ocen. — Obzornik,
 št. 3, str. 170—173 633
 Profesorjeva beležnica. — Novi
 tednik, l. 29, št. 27, (10. 7.), str. 6 634
 Štiri huda leta. — TV 15, l. 13,
 št. 7, (20. 2.), str. 8 635
 Velika novica. — Obzornik, št. 4,
 str. 256—259 636
 1976
 Anica iz Supske. — Obzornik, št.
 10, str. 725—730 637
 Čas se je ustavil. — Obzornik,
 št. 1, str. 16—18 638
 Gostišče »Orient«. — Borec, št. 11,
 str. 627—630 639
 Jastreb s Kozjaka. — Obzornik, št.
 10, str. 721—725 640
 Junak Veljko. — Večer, l. 32,
 št. 190, (16. 8.), str. 8 641
 Mačji dom. — Galeb, l. 23,
 št. 1—4 (okt. 1976—jan. 1977),
 str.: 2—6, 34—37, 58—60, 89—92 642
 Ilustrirala Magda Tavcar
 Njenih štirinajst let. — Obzornik,
 št. 6, str. 401—404 643
 Ospice. — Mladi rod, l. 25, št. 5/6,
 jan.—feb. 1976, str. 74 644
 Pesniška kri. — Obzornik, št. 4,
 str. 251—254 645
 Ponočnjaki. — Lepo mesto, l. 16,
 str. 4 646
 Skopušnikov vodnjak. — Galeb,
 l. 22, št. 5, str. 129—132 647
 Turizem v Kačjem dolu. —
 Obzornik, št. 7, str. 491—493 648
 Učiteljica Gertruda. — TV 15, l. 14,
 št. 3, (22. 1.), str. 13 649
 Upor v Sandaliji. — Obzornik,
 št. 3, str. 181—186 650
 Varčevalec Vilibald. — Obzornik,
 št. 8, str. 575—578 651
 VID NIKDARSIT. — Ljubljana :
 Mladinska knjiga. — (20) str. ;
 16 cm. — (Knjižica čebelica ; 190) 652
 Ilustrirala Darinka Pavletič-Lorenčak
 Zimska zgodba : za mlade bralce.
 — Novi tednik, l. 30, št. 6, (12. 2.),
 str. 13 653
 Podpis : F. R.
 Zvesta četa. — Novi tednik, l. 30,
 št. 34—52 (26. 8.—30. 12.) 654

1977

Petelin Kikirikič. — Galeb, l. 23, št. 8, maj 1977, str. 206—208 655

TINCA BREZ MEZINCA. — Ljubljana : Partizanska knjiga. — 99 str. ; 0 cm. — (Mohorjeva knjižnica) 656

Vsebine: Očkov rojstni dan, Pavlekov ukana, Francka je zakurila, Beg čez Sotlo, Stefkina harmonika, Jugoslavija ni umrla, Pot k Izvirkom, Kje je Tito?, Junak Vasko, Minkini hudi dnevi, Tuja šola, Stara Grgička, Mimo smrti, Tiča brez mezinca. Ilustriral in opremil Božidar Grabnar

1978

Na smrt osuđeni je pobegao = Na smrt obsojeni je pobegnili. — Bratstvo in enotnost : pričevanja = Bratstvo i jedinstvo : svedočanstva (Čačak), str. 123—126 657

Petnajstletni mitraljezec = Petnaestogodišnji mitraljezac. — Bratstvo in enotnost : pričevanja = Bratstvo i jedinstvo : svedočanstva (Čačak), str. 99—101 658

Pri materi Dragana Jevtića = Kod majke Dragana Jevtića. — Bratstvo in enotnost : pričevanja = Bratstvo i jedinstvo : svedočanstva (Čačak), str. 178—179 659

Slike iz Valjeva = Slike iz Valjeva. — Bratstvo in enotnost : pričevanja = Bratstvo i jedinstvo : svedočanstva (Čačak), str. 147—148 660

Slovinci se ne prodajamo za kos kruha = Mi se Slovenci ne prodajemo za parče hleba. — Bratstvo in enotnost : pričevanja = Bratstvo i jedinstvo : svedočanstva (Čačak), str. 128—129 661

Susret u Lazarevcu = Srečanje v Lazarevcu. — Bratstvo in enotnost : pričevanja = Bratstvo i jedinstvo : svedočanstva (Čačak), str. 51—53 662

Treba je živeti = Ziveti se mora. — Bratstvo in enotnost : pričevanja = Bratstvo i jedinstvo : svedočanstva (Čačak), str. 152—155 663

1979

Kje je Tito?. — Večer, l. 35, št. 99, (28. 4.), str. 12 664

1982

Hiša v gozdu. — Galeb, l. 29, št. 1/2 665
Ilustriral Bine Rogelj

1983

Rozkin črni dan. — Galeb, l. 30, št. 1/2 666
Ilustriral Borut Pečar

III. PUBLICISTIČNA DELA

1919

Iz naših spominov. — Nova doba, l. 1, št. 17 (1. 3.), str. 2 667
O ravnatelj celjske gimnazije Klemenu Profu

[Književni pregled]. — Jugoslovanski učiteljskičnik, l. 1, št. 5—6, str. 95—96 667a

Podpis: (F. R.). — Iz vsebine: Andrejev Leonid — Dr. Joža Glonar; Gaudemus; Glaser Janko; Pohorske poti; Kuret Milan; Jeklena maska; Levstik Vladimir; Zapiski Tine Gramontove; Prijatelj Dr. I.; Stritarjeva antologija. — Avtor razrešen v kazalu

1920

O Srečku Puncerju. — Zrnje, l. 1, št. 10, str. 74 668
Podpis: R.

1921

Spominu Tončka Sivka. — Nova doba, l. 3, št. 71 (18. 6.), str. 1 669
Podpis: F. R.

1925

Mestno gledališče : Ibsen: Strahovi. — Nova doba, l. 7, št. 129 (27. 10.), str. 3 670
Podpis: F. R. Ocena

Mestno gledališče : »Pohujšanje v dolini Šentflorjanski«. — Nova doba, l. 7, št. 112, (10. 10.), str. 671
Podpis: F. R. Ocena

1927

K recitacijskemu večeru Danila Gorinška : (iz razgovora). — Nova doba, l. 9, št. 96, str. 1 672
Podpis: R.

Nekaj vtisov s poti : (Dunaj—Nemčija—Praga). — Nova doba, l. 9, št. 141—142, str. 4.1 673

1930

Spomini na Rafka Salmiča : (ob 60-letnici celjskega narodnega

- borca, najboljšega mojstra
na diletanskem odru). — Jutro,
l. 11, št. 211 (12. 9.), str. 6 674
Nepodpisano
- 1931
- Veliko učiteljsko zborovanje
v Celju. — Nova doba, l. 13,
št. 38, str. 1 675
Podpis: F. R.
- 1933
- Naprej! — Vestnik Sokolske župe
Celje, l. 3, št. 3, marec 1933,
str. 29—30 676
Podpis: Svobodin
- O govorništvu. — Vestnik
Sokolske župe Celje, l. 3,
št. 9/10, december 1933,
str. 140—142 677
Podpis: F. R.
- 1934
- Poedinec in celota. — Vestnik
Sokolske župe Celje, l. 4, št. 2
(10. 2.), str. 17—18 678
- 1935
- Sokolska mladina. — Vestnik
Sokolske župe Celje, l. 5,
št. 1 (10. 1.), str. 2—4 679
- Sokolsko bratstvo. — Vestnik
Sokolske župe Celje, l. 5, št. 5
(10. 5.), str. 91—92 680
- 1938
- Srečko Puncer. — Vestnik
Sokolske župe (Celje), l. 8,
str. 189—190 681
Podpis: F. R.
- 1939
- Maister med celjskimi srednješolci.
— Večernik, l. 13, št. 171, str. 682
- Sokolski junak Malgaj. — Vestnik
Sokolske župe (Celje), l. 9,
str. 83—84 683
Nepodpisano
- 1946
- K celjskemu mladinskemu
festivalu. — Na delo, l. 1, št. 13
(6. 7.), str. 6 684
Podpis: F. R.
- Maksim Gorki. — Na delo, l. 1,
št. 11 (22. 6.), str. 5 685
- 1947
- Okupator piše šolsko kroniko.
— Prosvetni delavec, priloga
priloga k Popotniku, l. 64, št. 1,
str. 10—14 687
- V domačem kraju »Talcev«.
— Gledališki list Celje, l. 1, št. 5,
str. 6—7 688
- 1948
- Fran Milčinski. — Gledališki list
Celje, l. 1, št. 8, str. 3 689
- Fran Roš o svoji najnovejši
mladinski igri. — Gledališki list
Celje, l. 2, št. 2, str. 2—3 690
O igri »Ušesa carja Kozmijana«
- 1950
- Mokrodolci. — Jeseniški kovinar,
l. 3, št. 42 (21. 10.) 691
Intervju s pisateljem
- Pred stopetdesetimi leti. —
Savinjski vestnik, l. 3, št. 50
(16. 12. 5, str. 3 692
Ob 150-letnici rojstva Franceta Prešerna
- Velik odmev pobude o ustanovitvi
kulturne revije pri kulturnih
delavcih v Celju. — Savinjski
vestnik, l. 3, št. 48 (2. 12.), str. 3 693
Nepodpisano
- 1951
- Naš novi podlistek, ki ga bomo
začeli priobčevati v prihodnji
številki: Stane Terčak: Živi zid,
Savinjski vestnik, l. 4, št. 50
(12. 12.), str. 3 694
- 1952
- Janko Kač. — Savinjski vestnik,
l. 5, št. 45 (8. 11.), str. 6 695
Podpis: R.
- Razgovor z Angelco Sadarjevo
ob tridesetletnici njenega
gledališkega udejstvovanja
v Celju. — Ljudski oder
(Celje), l. 1, št. 1, str. 8—10 696
- 1953
- Okoli ljubezenskega trikotnika.
— Ljudski oder (Celje), l. 1,
št. 2, str. 20 697
- 1954
- Josip Brinar : osemdesetletnik.
— Koledar Mohorjeve družbe,
str. 118—120 698
- Josip Brinar : osemdesetletnik.
— Večer, l. 10, št. 252 (26. 10.) 699
Podpis: R.
- 1955
- Odgovor na anketo o stanju
jugoslovanske dramatike...
— Gledališki list Mestnega

- gledališča Celje, l. 9, št. 12/14, str. 432—435 700
 Vprašanja: Lojze Filipič, str. 371—372.
 — Odgovori: ... Fran Roš ... (et al.)
- Nekdaj in danes. — Ljudski oder (Celje), [l. 3], št. (11. 1.), str. 33—36 701
 Ocena »Igre o bogatinu in zdravilnemu kamnu«
- Ob 11. obletnici Kajuhove smrti. — Celjski tednik, l. 6, št. 8 (25. 2.) 702
 Podpis: Roš — Terčak [soavtorja]
- 1956
- Franjo Malgaj : 1894—1919. — Šentjur skozi borbo in svobodo (Šentjur), str. 63—64 703
 Ob stoletnici rojstva slovenskega pesnika Antona Aškerca. — Celjski tednik, l. 7, št. 1 (6. 1.), str. 5 704
 50 let gledališkega dela Fedorja Gradišnika. — Celjski tednik, l. 7, št. 10 (9. 3.), str. 3 705
 Podpis: R. F.
- 1957
- Spominski govor ob odkritju spomenika Antonu Aškercu v Celju. — Aškerčev zbornik (Celje) str. 200—202 706
 V kontekstu poročila Jubilejne prireditve ob stoletnici Aškerčevega rojstva.
- Maiistrova celjska doba. — Celjski zbornik, str. 27—283 707
- 1958
- Med dvema dolinama : (spominu akademskega slikarja Frana Tratnika). — Planinski vestnik, št. 4, str. 224—226 703
 Ob stoletnici rojstva Armina Gradišnika. — Celjski tednik, l. 9, št. 47 (27. 11.), str. 47 709
 Podpis: F. R.
- Ob 40-letnici proboja solunske fronte. — Celjski tednik, l. 9, št. 36 (12. 9.), str. 5 710
 Podpis: F. R.
- 1959
- Beležka o Boštjanu Natku. — Savinjski zbornik, str. 168—170 711
 Celjski protikomunistični procesi. Večer, l. 15, št. 90 (19. 4.) 712
 Podpisa: Terčak Stane, Fran Roš [soavtorja]
- Ljudski učitelj in narodopisec Vinko Möderndorfer. — Koledar Slovenske Koroške (Celovec), str. 150—152 713
 * ... Govor Franca Roša, prosvetnega inšpektorja v pokoju, ob pogrebu Vinka Möderndorferja, dne 12. 9. 1958 na mestnem pokopališču v Celju. — Nekrolog
- Malgaj. — Celjski zbornik, str. 325—337 714
 1960
- Ob 90-letnici Jožeta Pečnika. — Celjski tednik, l. 11, št. 46 (18. 11.), str. 4 715
 Ob sedemdesetletnici Fedorja Gradišnika. — Celjski tednik, l. 11, št. 2 (15. 1.) 716
 Zlata matura v Celju. — Lepo mesto, l. 8, št. 1, pomlad—poletje 1960, str. 12 717
- 1961
- Celjski dnevnik 1941. — Celjski zbornik, str. 147—165 718
 Celjsko šolstvo med okupacijo. Celjski zbornik, str. 135—146 719
 Dve pomembni 70-letnici. — Večer, l. 17, št. 285 (9. 12.) 720
 O P. Strmšku in J. Orožnu. Podpis: F. R.
- V Vojnemu muzeju JNA : beograjsko doživetje. — Celjski tednik, l. 12, (15. 12.) 721
 Podpis: F. R.
- 1962
- Lojze Hofbauer : 70-letnik. — Večer, l. 18 (18. 6.), str. 722
 Pozabljeni starši. — Celjski tednik, l. 13, št. 49 (14. 12.) 723
 Slovo od gledališča : ob upokojitvi upravnika SLG v Celju, mag. pharm. Fedorja Gradišnika. — Celjski tednik (28. 9.), str. 4 724
 Spomini na Srbijo 1941—1945. — Celjski tednik, l. 13, št. 20—50 (25. 5.—21. 12.) 725
- 1963
- Okupatorjeva šola. — Kurirček, št. 6, str. 251—253 726
 Ilustrirala Rada Suštar
- 80-letnica Ivana Prekorška. — Lepo mesto, l. 3, št. 2 (15. 11.), str. 2 727
 Podpis: F. R.
- Slavko Osterc : nekoč Celjan. — Celjski tednik, l. 14, št. 22 (7. 6.) 728
 Zadnji komandir. — Borec, l. 14, št. 10, str. 407—409 729

1964

- Fran Voglar : 85 let. — Celjski
tednik, l. 15 (15. 5.) 730
- Ksaver Meško in poštarjeva
Pepika. — Celjski tednik, l. 15,
št. 10 (13. 3.), str. 4 731
- Meškov studenec. — Lepo mesto,
l. 4, št. 1 (12. 4.), str. 4 732
- Podpis: F. R.
- Se še spominjate baronice.
— Lepo mesto, l. 4, št. 1 (12. 4.),
str. 3 734
- Zapis o Mariji Magdaleni Müllerjevi. —
Podpis: F. R.
- Srečanja z Žalcem. — Celjski
zbornik, str. 257—265 735
- Zadnji komandir celjske čete.
— Celjski tednik, l. 15, št. 28,
(17. 7.), str. 13 736

1965

- Anekdota o slikarju Sirku.
— Lepo mesto, l. 5, št. 1 (25. 4.),
str. 5 737
- Celje pred 1914. — Lepo mesto,
l. 5, št. 1 (25. 4.), str. 5 738
- Dr. Fortunat Mikuletič. — Lepo
mesto, l. 5, št. 3 (28. 12.), str. 7 739
- Nepodpisano
- Jakob Rebernik 75-letnik.
— Celjski tednik, l. 15, št. 22
(4. 6.) 740
- Od rojstva z dvajsetletnikom :
20 let Celjskega tednika.
— Celjski tednik, l. 15, št. 23
(11. 6.), str. 2 741
- Spomin na Cvetka Golarja.
— Celjski tednik, l. 15, št. 50
(24. 12.), str. 6 742
- Stane Terčak 60-letnik. — Celjski
tednik, l. 15, št. 44 (5. 11.) 743
- Nepodpisano
- Stara celjska gimnazija. — Lepo
mesto, l. 5, št. 3, str. 11 744
- Zalec je postal mesto. — Lepo
mesto, l. 5, št. 1 (25. 4.), str. 15 745
- Nepodpisano

1966

- Beg v življenje — Celjski tednik,
l. 20, št. 46, (25. 11.) 746
- O Antonu Pertinaču
- Celjanka Rajterica. — Lepo mesto,
l. 6 (25. 11.), št. 2, str. 12 747
- Podpis: F. R.
- Nekaj zapiskov iz Celja med
prvo vojno. — Lepo mesto, l. 6,
št. 1 (30. 4.), str. 14 748
- Razgovor z Vero Levstikovo.
— Lepo mesto, l. 6, št. 1 (30. 4.),
str. 11 749
- Podpis: F. R.

1967

- Drama v veselju. — Celjski tednik,
l. 21, št. 6 (17. 2.), str. 9 750
- Ocena
- Po Savinjski dolini pred sto leti.
— Lepo mesto, l. 7, št. 2 (1. 12.),
str. 12 751
- „... Po popotnih listih Josipa
Podmilščaka v Slov. glasniku 1867
priređil F. R.“
- Vera Levstik, Zofka Debelak.
— Lepo mesto, l. 7, št. 2 (1. 12.),
str. 15 752
- Nepodpisano

1968

- Arkadij Videmšek : (ob 50-letnici
smrti). — Lepo mesto, l. 8, št. 2,
str. 15 753
- Podpis: F. R.
- Hudalesov Zlati krompir. — Novi
tednik, l. 22 (13. 6.) 754
- Čarobna pišcaika : pravljica v treh
dejanjih : (avtor o nastanku
naše pravljice). — Gledališki list
SLG (Celje), l., št. 5 (14. 12.),
str. 11 755
- Jože Unverdorben. — Lepo mesto,
l. 8, št. 2, str. 12 756
- Nepodpisano
- Oskar Hudales. — Novi tednik,
l. 22, št. 48 (26. 12.) 757
- Ostati sebi do kraja zvest.
— Mladina, št. 18 (6. 5.), str. 9 758
- Otroška leta. — Lepo mesto, l. 8,
št. 2, str. 7—8 759
- Avtobiografski članek
- Pesnik Kajuh : celjski dijak.
— Lepo mesto, l. 8, št. 2, str. 11 760
- Podpis: F. R.
- Proti cesarski Avstriji. — Večer,
l. 24, št. 277 (26. 11.), str. 6 761
- Spomini na svoje vojaštvo v Avstriji
- Razvoj šolstva v Celju. — Celje
(Maribor 1968), str. 101—108 762
- Izvadak. Summary. Zusammenfassung
- Zgodovinsko leto 1918. — Lepo
mesto, l. 8, št. 2, str. 6 763

1969

- Anekdota o dr. Novačanu. — Lepo
mesto, l. 9, št. 2, str. 20 764
- Podpis: F. R.
- Celjanka Alma Karlin. — Lepo
mesto, l. 9, št. 1, str. 12 765
- Nepodpisano
- Maister v Celju : utrinki
iz spominov. — Večer, l. 25,
št. 86 (12. 4.) 766

- Malgaj in Puncer : (ob 50-letnici njune smrti). — Lepo mesto, l. 9, št. 1, str. 9 767
- Malgajevo pismo Srečku Puncerju. — Večer, l. 25, št. 178 (2. 8.) 768
- Pismo z dne 3. 2. 1914 objavil Fran Roš
- 1970
- Fedor Gradišnik 80-letnik. — Novi tednik, l. 26, št. 3 (21. 1.), str. 7 769
- Koroška petdesetletnica. — Lepo mesto, l. 10, št. 2, str. 2 770
- Maister v Celju. — Lepo mesto, l. 10, št. 2, str. 6 771
- Nepodpisano
- Osvoboditev Celja 1945. — Lepo mesto, l. 10, št. 2, str. 2 772
- Que le bruit n'assourdisse par l'homme. — Le livre slovène, l. 8, št. 2, str. 51 773
- Razgovor s prvim celjskim voljenim predsednikom. — Lepo mesto, l. 10, št. 2, str. 3 774
- Nepodpisano
- Rihard Pestevšek. — Prosvetni delavec, l. 21, št. 20 (18. 12.), str. 12 775
- Sedemdeset let Jožeta Zupančiča. — Prosvetni delavec, l. 1, št. 8 (22. 4.), str. 6 776
- Seulement une question d'enquête?. — Le livre slovène, l. 8, št. 2, str. 34—75 777
- Traduit par Vida Sturm... [et al.]
- Spomin na Cvetka Golarja... — Večer, l. 26, št. 79 (4. 4.), str. 9—10 778
- Šlandrova družina. — TV 15, l. 8, št. 52 (23. 12.) 779
- Učiteljstvo v boju za napredek šolstva : (ob obletnici obvezne osemletne šole na Slovenskem). — Celjski zbornik, str. 227—240 780
- 1971
- Iznanci iz domovine. — Novi tednik, l. 25, št. 36—37 (16. 9.—23. 9.) 781
- Izvenela pesem. — Lepo mesto, l. 11, št. 2, str. 7 782
- O Arkadiju Videmšku
- Milena Žagar. — Večer, l. 27 (4. 10.), str. 2 783
- Nekrolog. Podpis: F. R.
- 1972
- Anekdote o Cvetku Golarju. — Večer, l. 28 (30. 9.), str. 8 784
- 90-letni jubilej Josipa Gosaka. — Prosvetni delavec, št. 4 (18. 2.), str. 11 785
- Podpis: F. R.
- 90-letni jubilej Josipa Gosaka. — Večer, l. 28, št. 20 (26. 1.) str. 7 786
- Podpis: F. R.
- Fedor Gradišnik. — Novi tednik, l. 26, št. 23 (8. 6.), str. 6 787
- Nekrolog:
- Grob na Plešivcu : dve sestri prijateljci Ivana Cankarja. — Celjski zbornik, str. 295—317 788
- O Ani in Minki Lušin. Zusammenfassung
- Josip Gosak : 90 let. — Novi tednik, l. 26, št. 4 (27. 1.), str. 7 789
- Podpis: F. R.
- Kdo je bil Fedor Gradišnik. — Lepo mesto, l. 12, št. 2, str. 6 790
- Podpis: F. R.
- Kmečki upori na Celjskem. — Lepo mesto, l. 12, št. 1, str. 6 791
- Lojze Hofbauer : in memoriam. — Naši razgledi, l. 21, št. 15 (4. 8.), str. 433 792
- Podpis: F. R.
- Nepričakovano srečanje. — Lepo mesto, l. 12, št. 2, str. 5 793
- Pec Šegula kot izganec v Srbiji 1941
- Risto Savin na fronti. — Novi tednik, l. 26, št. 27 (6. 7.), str. 7 794
- Spomini na Koroško. — Novi tednik, l. 26, št. 43 (26. 10.), str. 14 795
- Srečko Puncer : njegovo življenje, delo in boj. — Celjski zbornik, str. 209—271 796
- Zusammenfassung
- Šola je bila kasarna in ječa : spomini na okupacijo. — Novi tednik, l. 26, št. 29—32 (20. 7.—9. 8.) 797
- 1973
- Celjski obrazi 1941. — Novi tednik, l. 27 (27. 12.) 798
- Vsebina: Gobja juhica, Zeja, Kolesarji, Protestnica, Učitelj in učenec
- Grob na Plešivcu : dve sestri prijateljci Ivana Cankarja. Večer, l. 29, št. 262—276 (10. 11.—27. 11.) 799
- O Ani in Minki Lušin
- Ponatis iz Celjskega zbornika 1971/72
- Poezija in trgovina : véseli spomini. — Lepo mesto, l. 13, št. 2, str. 10 800
- O Radivoju Peterlinu-Petruški, Ernestu Tiranu, Vladimiru Levstiku, Cvetku Golarju in Gustavu Strniši

- Savinova opera »Matija Gubec«
v Celju : pred pomembnim
kulturnim dogodkom. — Večer,
l. 29, št. 154 (7. 7.), str. 801
Podpis: F. R.
- 1974
- Dve stoletnici : Rudolf Maister :
Ksaver Meško. — Lepo mesto,
l. 14, št. 1, str. 5 802
- Hrabra in zvesta do smrti:
spominu Mileve Zakrajšek.
TV 15, l. 12, št. 40 (10. 10.), str. 6 803
- J. Orožen: Zgodovina Celja
in okolice. — Lepo mesto, l. 14,
št. 2, str. 7 804
Podpis: F. R. Poročilo o I. in II. knjigi
- Nacistični učitelj na Kozjanskem.
— Borec, l. 28, št. 12,
str. 675—678 805
- Namišljeni idiot v častniški
uniformi : kako je dr. Alfred
Serko rešil Cvetka Golarja
avstrijske uniforme. — Dnevnik,
l. 23, št. 332 (8. 12.), str. 17 806
- Spomin na Rista Savina.
— Savinjski zbornik,
str. 396—405 807
- Stoletnica Maistrovega rojstva.
— Novi tednik, l. 28, št. 12—13
(28. 3.—4. 4.), str. 17—18 808
- 1975
- Ipavčeva ulica некоč. — Lepo
mesto, l. 15, št. 1, str. 19 809
V Celju
- Izgnanci 1941—1945. — Lepo mesto,
l. 15, št. 1, str. 9 810
Podpis: F. R.
- Kmečki puntar Boštjan.
— Sedem dni, l. 4, št. 32 (7. 8.),
str. 2—21 811
- O kmečkih uporih v Savinjski dolini
- Slovenski hudič Malgaj. — Sedem
dni, l. 4, št. 24 (12. 6.), str. 4—5 812
- K članku Janeza Švajncerja iz Sedem
dni, (22. 5.), str. 20—21
- O zletu pred 40 leti. — Novi
tednik, l. 29, št. 21 (29. 5.),
str. 19 813
- 80 let slovenske gimnazije
— Lepo mesto, l. 15, št. 1, str. 7 814
Podpis: F. R. — Gimnazija v Celju
- Prva izjava z nacističnega vrha
o izgonu Slovencev. — Borec,
l. 27, št. 8/9, str. 411—415 815
- 100 let slovenske šole v Celju.
— Lepo mesto, l. 15, št. 1, str. 9 816
Podpis: F. R.
- Upornica iz ljubezni : Marica
Strnad, učiteljica in pesnica.
— Novi tednik, l. 29, št. 9
(6. 3.), str. 11 817
- 1976
- Celjsko šolstvo med okupacijo.
— Borec, l. 28, št. 3, str. 171—181 818
- Grob na Plešivcu : ob 100-letnici
Cankarjevega rojstva. — Večer,
l. 32, št. 14—30 (19. 1.—6. 2.) 819
- Malgaj in Puncer : (ob 50-letnici
njune smrti). — Lepo mesto,
l. 16, jesen 1976, str. 5 820
- Praznik naše kulture. — Naša
mladinska knjiga, l. 4, št. 6
(30. 10.), str. 5—6 821
- Govor Fr. Roša ob otvoritvi prenovljene
knjigarne Mladinske knjige v Celju
- Spomin na Rista Savina. — Večer,
l. 32, št. 171—176 (24. 7.—30. 7.) 822
- 1977
- Celjska kulturna tedna : (1938
in 1939). — Celjski zbornik
1975—1976, str. 5—18 823
Summary
- Iz mojih mladostnih dni.
— Spomini na otroštvo
(Ljubljana : Mladinska knjiga),
knj. 1, str. 175 824

IV. DRAMSKA DELA

A) Izvirna

- 1931
- Koroški sen : dramatični prizor /
Fran Roš. — Vestnik Sokolske
župe Celje, l. 2, št. 1 (19. 6.),
str. 29—34 825
- 1946
- MOKRODOLCI : komedija v treh
dejanjih. — Celje : Tiskarna
Mohorjeve družbe. — 127. str. ;
17 cm. — (Zadružna knjižna
izdaja : 9) 826
Upr.: 1946 Slovensko ljudsko gledališče,
Celje — krstna predstava; Šentjakobsko
gledališče, Ljubljana — premiera;
1950 Dramsko gledališče na Jesenicah
— premiera
- 1948
- Največ sveta otrokom sliši slave :
(enodejanka). — Obzornik, št. 2,
priloga 827

- Istega leta je enodejanka izšla v izdaji
Ljudske prosvete pod naslovom:
Največ sveta otrokom sliši slave :
(dramska slika iz Blaznikove
tiskarne 1836)
- 1949
- Ušesa Carja Kozmijana :
(mladinska igra) 828
- Upr.: 1949 Slovensko ljudsko gledališče,
Celje — krstna predstava; 1951
Slovensko ljudsko gledališče, Celje
— premiera
- 1951
- Desetnica Alenčica : vesela
mladinska igra v štirih dejanjih /
pisala Danilo Gorinšek in
Franjo Roš 829
- Upr.: 1951 Slovensko narodno gledališče
za Svobodno tržaško ozemlje —
krstna predstava
1952 Gimnazija Krško;
Slovensko narodno gledališče, Maribor
— premiera; Gl. list ni izšel; Slovensko
ljudsko gledališče, Celje — premiera
- 1953
- Smrt harmonikarja Janeza :
odlomek iz filmskega scenarija
»Štirinajsta« / Fran Roš ; Stane
Terčak, — Savinjski vestnik,
1. 6, št. 6 (14. 2.), str. 2 830
- Štirinajsta : (odlomki iz filmskega
scenarija). — Savinjski vestnik,
1. 6, št. 47 (18. 11.), str. 11—12 831
- Podpisa: Roš Franjo — Terčak Stane
- 1955
- Domovina je samo ena : dramska
slika / Fran Roš. — Dedek
Mraz celjski mladini, str. 17—20 832
- Skozi borbo k soncu : dramska
slika. Osemdesetletnica prve
slovenske šole v Celju (Celje),
str. 76—86 833
- Štirinajsta : (odlomki iz filmskega
scenarija) / Fran Roš ; Stane
Terčak. — Iz naše krvi (Celje),
str. 58—69 834
- 1963
- Carobna piščalka : (pravljica
v treh dejanjih) / Roš Fran ;
adaptacija Janez Zmavc. — Celje
: Slovensko ljudsko gledališče 835
- Upr.: 1963 Slovensko ljudsko gledališče,
Celje — krstna predstava
Dramsko gledališče na Jesenicah —
premiera
1968 Slovensko ljudsko gledališče, Celje
— premiera
Leta 1965 je bila uprizorjena kot
radijska igra na Radiu Trst pod
naslovom »Gojko in Cvetka«
- 1965
- Gojko in Cvetka : pravljica
v treh dejanjih 836
- Upr.: 1965 Radio Trst, Studio A,
Dramski odsek VI/i790-b. Izvirni
naslov: Carobna piščalka

B) Dramatizacije del

1970

- Sekira : musical za vojaški boben
in doraščajočo mladino :
(po pripovedkah Frana Roša) /
Zmave Janez 837
- Upr.: 1970 Slovensko ljudsko gledališče,
Celje — krstna predstava
1971 Ljubljanski poletni festival
Po pripovedkah »Sekira carja Damjana«
in »Jok in smeh v Temaniji«

V. LITERATURA O FRANU ROŠU IN OCENE NJEGOVIH DEL

1919

- Cloveške hijene : (odlomek iz
tajnih aktov izza časa
strahovlade dr. Ambraschitscha
na celjskem magistratu).
— Nova doba, l. 1, št. 13 (15. 2.)
str. 1 838
- Nepodpisano. O preganjanju celjskih
srednješolcev v letih 1914—1917. (Med
njimi Frana Roša)

1927

- Na študijsko potovanje je odšel
učitelj mestne deške osnovne
šole celjske, g. Franjo Roš...
— Nova doba, l. 9, št. 114,
str. 1—2 839
- Podpis: -k

1929

- VANDOT Josip
Roš Fran : Medved Rjavček.
Odmevi, l. 1, knj. 1, str. 104 840
- Ocena

1931

- VANDOT Josip
Fran Roš : Juretovo potovanje
in še kaj. — Odmevi, l. 2, št. 1/3,
str. 86 841
- WAGNER R.
Fran Roš : Juretovo potovanje
in še marsikaj. — Slovenski
učitelj (Ljubljana), l. 32, str. 34 842

- 1938
- ŠIROK Albert**
 Pri avtorju »Dije« v Celju.
 — Učiteljski tovariš, l. 79, št. 42, str. 2 843
- Razgovor z g. Franom Rošem.
 — Slovenec, l. 66 (16. 4.), str. 5 844
 Nepodpisano
- 1939
- JESENOVEC Franc**
 Nove mladinske knjige : Dija.
 — Slovenec, l. 67, št. 192, str. 8 845
- 1946
- Mokrodolci : (Celje 1946).
 — Slovenski poročevalec, l. 7, št. 109 (12. 5.) 846
 Podpis: -c — Ocena
- 1947
- LEGIŠA Lino**
 Pesmi iz ječe in pregnanstva.
 — Slovenski poročevalec, l. 8, št. 274 (21. 11.) 847
 Ocena
- Mokrodolci. — Tovariš, l. 3, št. 46 str. 1115 848
 Nepodpisano. — Ocena
- 1948
- [**NOVAK Vlado**]
 Razgovor s književnikom Franom Rošom : (ob njegovi petdesetletnici). — Celjski tednik, l. 1, št. 3 (12. 3.), str. 7 849
 Nepodpisano
- OREL Tine**
 Fran Roš : petdesetletnik.
 — Gledališki list (Celje), l. 2, št. 6, str. 8—11 850
- 1949
- BOŽIČNIK Slavko**
 Nova mladinska igra v celjskem gledališču. — Tovariš, l. 5, št. 2 (14. 1.), str. 47 851
 Ocena štiridejanke »Ušesa carja Kozmijana«
- CVETKO Dragotin**
 Risto Savin : osebnost in delo.
 — Ljubljana : Državna založba Slovenije, str. 107, 121, 160 852
- GROBELNIK Gustav**
 Fran Roš : Ušesa carja Kozmijana : (pred krstno predstavo najnovejše mladinske komedije). — Celjski tednik, l. 2, št. 1 (1. 1.), str. 3 853
 Podpis: Gr
- 1952
- KRANJC Jože**
 »Desetnica« na krškem odru.
 — Ljubljanski dnevnik, l. 2 (15. 1.) 856
 Podpis: J. K. — Ocena mladinske igre »Desetnica Alenčica«
- GOMBAČ Branko**
 Ob naši uprizoritvi »Desetnice Alenčice«. — Gledališki list (Celje), l. 6, št. 6, str. 83—84 854
- GROBELNIK Gustav**
 Razgovor s pisateljem Franom Rošem. — Gledališki list (Celje), l. 6, št. 6, str. 86—88 855
 Podpis: G. G.
- 1953
- JANEŽ Stanko**
 Pregled zgodovine jugoslovanskih književnosti : prva knjiga : slovenska književnost.
 — Maribor : Obzorja, str. 472 857
- 1955
- [**BOLHAR Alojzij**]
 Pisatelj Fran Roš. — Celjski tednik, l. 8, št. 29 (19. 7.) 858
 Nepodpisano
- 1957
- Fran Roš. — Večer, l. 13, št. 55 (7. 3.), str. 2 859
 Podpis: bš
- KUNEJ Marjan**
 Svet je poln razburjanj, pravi pisatelj Fran Roš. — Celjski tednik, l. 8, št. 4 (12. 4.), str. 4 860
 Podpis: mK
- 1958
- BOLHAR Alojzij**
 Pisatelj Fran Roš : šestdesetletnik. — Celjski tednik, l. 9, št. 1 (10. 1.), str. 4 861
 Podpis: A. B.
- Izid natečaja za najboljšo humoresko ali satiro.
 — Tedenska tribuna, l. 6, (4. 6.) 862
 ... 3. nagrada ... Fran Roš (šifra Niko) iz Celja za prispevek »Odmevi z vseh strani«
- Književnik Fran Roš : šestdesetletnik. — Slovenski poročevalec, l. 19, št. 10 (13. 1.) 863
 Nepodpisano
- OREL Tine**
 Beležka o Franu Rošu. — Celjski zbornik, str. 131—132 864
 Podpis: O. T.
- PODJAČORŠEK Albin**
 Fran Roš : šestdesetletnik.
 — Prosvetni delavec, l. 9, št. 4 (24. 2.), str. 4 865

- SMOLEJ Viktor
Prevalčevi zapiski iz ČSR.
— Naši razgledi, l. 7, št. 1
(11. 1.), str. 12—13 866
- 1962
- KRASOVEC Jure
Fran Roš : novi prijatelji,
stari spomini. — Celjski tednik,
l. 12, št. 36 (14. 9.), str. 3 867
Podpis: J. K.
- 1965
- ZUPANČIČ Jože
»Pregnani k bratom« : nova
knjiga kranjskega rojaka Frana
Roša. — Glas (Kranj), l. 17,
št. 96 (15. 12.), str. 4 868
O knjigi Slovenski izgnanci v Srbiji
- 1966
- GROBELNIK Gustav
Literarni večer Frana Roša.
— Lepo mesto, l. 6, št. 1
(30. 4.), str. 13 869
- ZUPANČIČ Jože
Franjo Roš. — Tovariš, l. 22,
št. 11 (17. 3.), str. 7 870
- 1967
- Akcija proti Slovencem, ki
nacistom ni uspela : (Fr. Roš :
Slovenski izgnanci v Srbiji
1941—1945). — Primorski
dnevnik, l. 23, št. 29, (28. 9.)
str. 2 871
- Fran Roš : Izgnanci. — TV 15,
l. 5, št. 42 (24. 10.) 872
Nepodpisano. — Ocena
- Fran Roš : Slovenski izgnanci
v Srbiji 1941—1945. — Borec,
l. 18, št. 11, str. 914—916 873
Podpis: S. R.
- Fran Roš : Slovenski izgnanci
v Srbiji 1941—1945. — Knjiga 67,
št. 11, str. 393 874
Nepodpisano
- KLEMENČIČ Vlado
»Izgnanci smo se predolgo
skrivali« : Obzorja bodo izdala
knjigo : Slovenski izgnanci
v Srbiji 1941—1945 : (razgovor
s Franom Rošem). — Delo, l. 8,
št. 4 (7. 1.), str. 7 875
- Lahko smo ponosni nanje.
— Celjski tednik, l. 21, št. 3
(27. 1.), str. 6 877
Nepodpisano. O Franu Rošu, Fedorju
Gradišniku in Blažu Pristovski.
- Slovenska književnost 1941—1945.
— Ljubljana : Slovenska matica,
knj. 1, str. 30, knj. 2, str. 53,
419 878
- ŠVAJNCER Janez
Pregnanci v Srbiji : Fran Roš :
Slovenski izgnanci v Srbiji
1941—1945, založila »Obzorja«.
— Večer, l. 23, št. 225 (27. 9.) 879
- TERČAK Stane
Knjiga, ki je izpolnila
pričakovanja. — Tednik (Celje),
l. 21, št. 35 (21. 9.), str. 4 880
Podpis: S -ak. Poročilo o knjigi
»Slovenski izgnanci v Srbiji 1941—1945«
- ZUPANČIČ Jože
Knjiga o slovenskih izseljencih.
— Tovariš, l. 23, št. 39 (3. 10),
str. 7 881
- 1968
- BOŽIČ Milan
Odlikovanja v Celju :
(predsednik republike
je odlikoval J. Jošta in F. Roša).
— Delo, l. 10 (30. 4.), str. 2 882
Podpis: M. B.
- DOLENC Jože
Fran Roš : 70-letnik. — Književni
glasnik Mohorjeve družbe, l. 12,
št. 1/2, str. 24—25 883
Podpis: nc
- VOLF Janko
Fran Roš : sedemdesetletnik.
— Večer, l. 24, št. 6 (9. 1.),
str. 4 884
Podpis: J. V.
- Fran Roš : Slovenski izgnanci
v Srbiji 1941—1945. — Delo,
l. 10, (2. 3.), str. 23 885
Nepodpisano. — Ocena
- HRIBAR Drago
Franjo Roš sedemdesetletnik.
— Delo, l. 10, št. 9 (11. 1.), str. 5 886
- KISLINGER Juro
Pravljica v otroških očeh :
nova oblika sodelovanja
gledališča in vzgojno-varstvenih
ustanov. — Večer, l. 26 (4. 12.) 887
Podpis: jk.
- Odlikovanje Frana Roša.
— Prosvetni delavec, l. 19, št. 20
(11. 12.), str. 7 888
- PREDAN Drago
Franjo Roš : ob sedemdesetletnici.
— Naši razgledi, l. 17, št. 3
(10. 2.), str. 82 889
- PREDAN Drago
Ob 70-letnici Franja Roša.
— Glasilo DPM (Ljubljana),
l. 9 (20. 2.), str. 11 890
Podpis: D. P.

- Roš Fran : ostati sebi do kraja
zvest : deset minut s pesnikom
Franom Rošem. — Mladina,
št. 18 (6. 5.), str. 9 891
Nepodpisano
- SKOČIR Stanko
Franjo Roš 70-letnik.
— Prosvetni delavec, l. 19, št. 2
(31. 1.), str. 10 892
- SMASEK Lojze
Pravljica : Fran Roš : Čarobna
piščalka, Slovensko ljudsko
gledališče Celje. — Večer, l. 24,
št. 294 (18. 12.), str. 10 893
Ocena
- TERČAK Stane
Na obisku pri Franju Rošu :
(ob sedemdesetletnici). — Novi
tednik, l. 22, št. 1 (11. 1.), str. 6 894
- Fran Roš. — Gledališki list
(Celje), (14. 2), str. 9—11 895
Nepodpisano
- Večer za Franja Roša. — Novi
tednik, l. 22 št. 6 (15. 2.), str. 5 897
Nepodpisano. — Ob Roševi
sedemdesetletnici
- VRABL Tone
Fran Roš : pogovor s celjskim
pisateljem o njegovih načrtih.
— Novi tednik, l. 22, št. 48
(26. 12.), str. 6 898
- VUDLER Zoran
Lepo mesto čestita Franu Rošu
ob njegovi 70-letnici. — Lepo
mesto, l. 8, št. 1, str. 11—12 899
- Življenjski jubilej književnika
Franja Roša. — Slovenski vestnik
(Celovec), l. 23 (19. 1.), str. 3 900
Ob Roševi sedemdesetletnici
- ZUPANČIČ Jože
Ob sedemdesetletnici Frana
Roša. — TV 15, l. 6, št. 6
(13. 2.), str. 9 901
- ZUPANČIČ Jože
Pisatelj Franjo Roš sodelavec
»Galeba« : 70-letnik.
— Primorski dnevnik, l. 24,
Slovenska matica), knj. 6, str.: 102,
1969
- LEGIŠA Lino
V ekspresionizmu in novi
realizmu. — Zgodovina
slovenskega slovstva (Ljubljana :
Slovenska matica), knj. 6, str.: 102,
298, 336 903
- STRAJNAR Milena
Pol ure s Franom Rošem.
— TV 15, l. 7, št. 18 (14. 5.),
str. 7 904
- Uspeh Roševe Čarobne piščalke.
— Lepo mesto, l. 9, št. 1, str. 11 905
Ocena. — Nepodpisano
- ZUPANČIČ Jože
Fran Roš za mladino.
— Stop (l. 2.), str. 8 906
- 1970
- BEK S.
Razgovaramo s književnicama :
poezija medkuljidske solidarnosti.
— »4. jul«, (Beograd), (27. 10.) 907
Besedilo v srb. hrv.
- Fran Roš : Zagarjeva nagrada. —
Delo, l. 12, št. (30. 6.), str. 5 908
Nepodpisano
- HRIBAR Drago
Preveč smo malobrižni :
(pogovor s Franom Rošem iz
Celja). — Delo, l. 12, št. (10. 4.),
str. 6 909
- 1971
- GROBELNIK Gustav
Fran Roš : Korporal Huš. —
Delo, l. 13, (6. 11.) 910
Ocena. — Podpis: G. G.
- GROBELNIK Gustav
Fran Roš : Korporal Huš in
druge zgodbe. — Lepo mesto,
l. 11, št. 2, str. 6 911
Ocena
- ILICH Iztok
Fran Roš : Korporal Huš. —
Delo, l. 13, št. 302, (6. 11.),
str. 18 912
Podpis: I. I. — Ocena
- MEDVED Drago
Korporal Huš in druge zgodbe :
(intervju z avtorjem ob izidu
knjige). — Novi tednik, l. 25,
št. 47, (9. 12.), str. 7 913
- Slovenski biografski leksikon : III.
— Ljubljana : SAZU, 1960—1971,
str. 141 914
- SMOLEJ Viktor
Slovstvo v letih vojne 1941—1945.
— Zgodovina slovenskega
slovstva (Ljubljana : Slovenska
matica), knj. 7, str.: 37, 226 915
- ŠVAJNCER Marija
Fran Roš : Korporal Huš in
druge zgodbe. — Večer, l. 27,
št. 288, (14. 12.), str. 10 916
Podpis: M—S
- VOGEL Herman
Švejk po slovensko : (Fran Roš
: Korporal Huš in druge
zgodbe). — Tedenska tribuna,
l. 19, št. 45, (10. 11.), str. 11 917

- 1972
- PODJAVORŠEK Albin**
Korporal Huš ni Švejk :
pogovor s Franom Rošem ob
novi knjigi »Korporal Huš in
druge zgodbe«. — Prosvetni
delavec, l. 23, št. 1, (7. 1.), str. 5 919
- 1973
- BOŽIČ Milan in GROBELNIK
Gustav**
Fran Roš : 75-letnik : rojen
1898 v Kranju, častni občan
Celja. — Novi tednik, l. 27, št. 2,
(18. 1.), str. 2 920
Podpis: MB — GG
- PREDAN Drago**
Franjo Roš — petinsedemdeset-
letnik : predstavniki pri
jubilantu. — Večer, l. 29, št.
(16. 1.) 921
Podpis: -dp
- ŠVAJNCER Marija**
Dečkove sanje : Fran Roš :
Letalec Nejček. — Večer,
l. 31 (20. 1.) 922
Podpis: M. Š.
- 1976
- ABRAM Lojze**
Franu Rošu v spomin. — Galeb,
l. 23, št. (1. 10.), str. 6 923
Podpis: L. A.
- DEBIČ Dane**
Fran Roš. — Delo, l. 18, št. 198,
(25. 8.), str. 5 924
Nekrolog
- GROBELNIK Gustav**
Fran Roš. — Večer, l. 32, št. 197,
(24. 8.), str. 7 925
Nekrolog
- Fran Roš : kot pisatelj. — Lepo
mesto, l. 16, jesen 1976, str. 4 926
Nepodpisano
- KRAŠOVEC Jure**
Fran Roš — Novi tednik, l. 30,
št. 34, (26. 8.), str. 6 927
Nekrolog
- LEŠNIK Lučka**
Srečen med mladimi. — TV 15,
l. 14, št. (14. 10.), str. 18 928
- MEJAK Ervin**
V spomin Franju Rošu :
(namesto besede ob grobu). —
Lepo mesto, l. 16, jesen 1976,
str. 4 929
- NOVAK Vlado**
Bežen pogled na književno delo
Frana Roša. — Novi tednik, l. 30,
št. 34, (26. 8.), str. 6 930
Nekrolog
- Ohranili bomo spomin na Frana
Roša. — TV 15, l. 14, št. (2. 9.),
str. 12 931
Podpis: P. V.
- PODJAVORŠEK Albin**
Fran Roš : Celje ob smrti
kulturnoprosvetnega delavca,
pedagoga, književnika in
publicista. — Prosvetni delavec,
št. 14, (10. 9.), str. 7 932
Nekrolog
- SKOČIR Stanko**
Franjo Roš : pedagog, pisatelj,
publicist. — Dolenjski list, l. 27,
št. (2. 9.), str. 4 933
Nekrolog
- SKOČIR Stanko**
V Celju so pokopali slovenskega
rodoljuba, pesnika Franja
Roša. — Primorski dnevnik,
l. 32, št. 205, (4. 9.), str. 4 934
- TRSTENJAK LOJZE**
Slovo od Frana Roša. — Večer,
l. 32, št. (25. 8.), str. 935
Podpis: L. T.
- Umrli pisatelj Fran Roš. —
Dnevnik, l. 25, št. (26. 8.), str. 936
Nepodpisano
- Umrli Fran Roš. — Novi tednik,
l. 30, št. 34, (26. 8.), str. 1 937
Nepodpisano
- Umro Fran Roš. — Novi put
(Svetozarevo), (1. 9.) 938
Nepodpisano. Besedilo v srb. hrv.
- V spomin na Frana Roša. —
Večer, l. 32, št. (16. 11.) 939
Podpis: -k
- VOLFAND Jože**
Fran Roš : in memoriam. —
Naši razgledi, l. 25, št. 17,
(10. 9.), str. 444 940
- VUDLER Zoran**
Roševi prispevki v Lepem
mestu. — Lepo mesto, l. 16,
jesen 1976, str. 4 941
- 1977
- NOVAK Vlado**
Fran Roš. — Mohorjev koledar,
str. 119—120 942
Nekrolog
- PODJAVORŠEK Albin**
In memoriam Fran Roš. —
Sodobna pedagogika, l. 28,
št. 3—4, str. 106—108 943
- PODJAVORŠEK Albin**
V spomin Frana Roša : ob
obletnici prerane smrti. — Novi
tednik, l. 31, št. 34, (25. 8.),
str. 8 944

1978

- LEKIĆ Bogoljub**
Neispunjena želja Frana Roša.
— Informacije (Cuprija),
(12. 10.), br. 586, str. 2 945
Podpis: B. L.
- MEDVED Drago**
Le del vsega : razstava v
Osrednji knjižnici v spomin
Franu Rošu. — Novi tednik,
l. 32, (9. 3.), št. 10, str. 8 946
- NOVAK Vlado**
Fran Roš v Savinjski krajini.
— Savinjski zbornik, knj. 4, str.
383—388 947
- Osemdesetletnica rojstva Frana
Roša. — Lepo mesto, l. 18,
junij 1978, št. 1, str. 14 948**
Nepodpisano
- PODJAVORŠEK Albin**
Fran Roš. — Letno poročilo
Pedagoškega šolskega centra v
Celju, zv. šolskega leta 1977/1978
(Celje), str. 10—11 949

1979

- STANCER Milan**
Nepozabne dragocenosti : spomini
na srečanja s Franom Rošem :
ob tretji obletnici pisateljeve
smrti. — Novi tednik, l. 33,
št. 38, (27. 9.), str. 9 950
- 1982
- KAVČIČ-Kudrevičius Cvetka**
Fran Roš (1898—1976) :
življenje in delo. — Ljubljana :
Filozofska fakulteta 951
Strojep. avtogr.
- 1983
- LEKIĆ Bogoljub**
Neispunjena želja Frana Roša
= Neizpolnjena želja Frana
Roša. — Zajednički — skupni
informativni bilten, juni—julij
1983, št. 1, str. 14 952
Vzporedno besedilo v srb. hrv. in slov.

VI. PREVAJALSKO DELO

A) Prevodi iz nemščine

- Gosposvetski sen / besedilo
napisala skladatelj (Risto Savin)
in Fran Roš. — Ljubljana :
Zvezna tiskarna in knjigarna,
1923. — (Zbirka opernih in
operetnih tekstov ; 14) 953
Pravo ime skladatelja: Friderik Širca
- Matija Gubec : pet dejanj / Risto
Savin 954
Fran Roš prevedel libreto iz nemščine
in dodal štiri pesmi

B) Prevodi iz bolgarščine

- PELIN Elin**
Jan Bibijan : neverjetna
doživetja nekega dečka / Elin
Pelin ; iz bolgarščine prevedel
Alojzij Bolhar ; verzji Frana Roša
; ilustriral Janez Vidic. —
Maribor : Obzorja 954a
Verzi na str.: 9, 10, 22, 34, 43, 49, 66, 73

VII. UGLASBENA DELA FRANA ROŠA

A) Zborovske pesmi

- Grob v gorah (Radovan Gobec ;
Fran Roš. — Naši zbori, 1966,
l. 18, št. 2—3, priloga, str. 33—37 955
- Jesensko cvetje (Simoniti Rado ;
Roš Fran. — Grlica, 1964 — 1965,
l. 10, št. 2, priloga, str. 27—28 956
- Raj / Risto Savin ; Roš Fran.
— 1937 958

- Tam pod jezom / Risto Savin ;
Roš Fran. — 1921 958

B) Kantate za zbor, soliste
in orkester

- Himna Celju / Karlo Sancin ;
Fran Roš. — 1938 959

VIII. SPOMINSKI NAPISI

- »Iz krajev teh je vodil četo,
za pravdo in svobodo vneto...« 960
Franju Malgaju v Sentjurju pri Celju
- »Iz krajev teh ste, junaki, vstali,
ker niste hoteli v robstvu
živeti, ...« 961
Spomenik na Dobrni pri Celju

- »Njih srčna kri to zemljo je pojila,
da naša kot nikoli prej je
zdaj...« 962

- Spominska plošča na dvorišču Starega
piskra v Celju, na zidu, ki so ob
njem ustrelili 374 talcev

»Odšli ste v smrt, da mi živimo, da nam svobodni dan gori...«	963	izpostavljenim v novembru 1942 med veliko borbo za svobodo.
Spomenik NOB v Sentjurju pri Celju		
»Ste rasli tukaj in zoreli v razponu smelega duha...«	964	»Umrli smo, ki v grobu tu ležimo, a nad svobodo vašo še bedimo...«
Spominska plošča padlim dijakom bivše meščanske šole v Zalcu		Spomenik ob skupnem grobu 174 borcev na Vranskem
»Tu ležali borci smo gaženi opljuvani...«	965	»Zvestoba proletarska vam kovala v razredni borbi je zavest in moč...«
Spominska plošča na Trgu svobode v Celju borcem II. grupe odredov, padlim na Dobrovljah in na tem mestu		Posvetilo ob vходу v tovarno EMO v Celju njenim 46 padlim delavcem

IX. UČBENIKI

ZGODOVINA ZA OSNOVNE
SOLE / Janko Pogačnik ;
Pečnik Marja ; Fran Roš ; risbe

izdelal Lojze Perko.
— Ljubljana : Državna založba
Slovenije, 1952. — 96 str. ; 21 cm 968

NASLOVNO KAZALO

I. PESNIŠKA DELA

Alenčica bo ozdravela. — 258
Antonu Bezenšku ob odkritju
spominske plošče na njegovi rojstni
hiši v Bukovju dne 24. VI. 1934. — 82

Beda. — 59
Beseda. — 50
Bolezen srca. — 270
Bolna lisica in urni jež. — 170
Božična pesem. — 74

Celje z okolico v ugankah. — 134
Celjska nočna idila. — 135
Celjskemu najlepševalnemu društvu.
— 136
Celjski spomladanski verzi 1967. —
245
Celju. — 103
Cigan. — 198
Cigan z opico. — 75

Čarobnjak. — 87
Čarovnije. — 83, 207

Dan. — 1, 2, 63
Darinka na sprehodu. — 291
Deček za vozom. — 146, 117
Dedek Mraz. — 177
Dedek Mraz govori. — 147
Dedek Mraz prihaja. — 126
Dedkova pomlad. — 199, 137

Frankolovo. — 138, 148, 259, 281

Hej igraymo gledališče!. — 276
Himna Celju. — 99
Himna družine mušnic. — 151

Gledališče. — 65
Gozd. — 200, 139
Grenki hmelj, kako dišiš sladko. —
247, 178
Grob pod Resevno. — 171
Grob v gorah. — 149, 150
Gugalnica. — 292

In zašumelo v naših je gozdovih. — 185
Iz naše krvi. — 152
Iz polnih čaš. — 38
Izgnanci. — 3

Janko in Branko. — 271
Jasa. — 153
Jesen pri nas. — 39
Jesenske barve. — 225, 179
Jesensko cvetje. — 208, 233
Jezušček. — 88
Jozkova pručka. — 248
Jubilej lepega mesta. — 260
Jurček in žabe. — 193
Jutro. — 57, 186

K veliki maši. — 28, 39a
Kaj bo kdo?. — 154
Kajuhova smrt. — 277, 194, 187
Kapitan Marko. — 114, 262
Kje so dnevi?. — 4
Klic komunistov-robijašev. — 209
Koroška pomlad. — 60
Korotan. — 31
Kostanji. — 89, 278
Kralj Matjaž. — 5
Kurirčkova pot. — 226, 234

Lahko noč. — 266
Ljubil sem. — 253

- Maj. — 84, 95
 Maj brez nas. — 300, 302
 Mamica moja. — 127
 Marec v gozdu. — 128, 210, 236
 Marija je po polju šla. — 107
 Materinski dan. — 100
 Mati žanje. — 77
 Med poljanami. — 6
 Medli plamenčki... — 7
 Meglice. — 66
 Meseci v letu. — 101, 241, 282, 293, 294
 Mi merimo. — 285
 Mihec in slovnica. — 283
 Minulega leta. — 188
 Misel ob grobu. — 67
 Mlada poljana. — 8
 Mladi dan. — 272
 Mladi kapitani. — 201, 237, 246, 289
 Moj očka s harmoniko. — 284
 Moja mati. — 97
 Moja pesem. — 9
 Mrtvim tovarišem. — 180
- Na Goličavi. — 267
 Na pašo. — 118
 Na Prešernov dan. — 172
 Na Prešernov dai. — 172
 Na vrtiljaku. — 108, 227, 181
 Narodna. — 10
 Naš dedek. — 96
 Naš izlet. — 129
 Naš kraj. — 273
 Naš novi dom — pozdravljen!. — 155
 Naša babica. — 211
 Naša ladja. — 212, 228
 Naša pesem. — 11
 Naša pomlad. — 40
 Naše jutro. — 41
 Naši armadi. — 202
 Naši mladosti. — 32
 Nocoj. — 42
 Noč nad vasjo. — 119
 November na vasi. — 43
 Novo pričakovanje. — 189
 Novoletna. — 120, 130
 Novoletna napitnica. — 115
 Novoletna pravljica. — 229
 Novoletna zdravica. — 78
 Novoletni sonet. — 113
- Ob braslovškem grobu. — 242
 Ob celjskem jubileju. — 121
 Ob grobu partizanske matere. — 249
 Ob Savinji. — 268
 Ob petdesetletnici ustanovitve
 Celjskega učiteljskega društva. — 44
 Ob polletnici Njegove smrti. — 90
 Obtoženec. — 45
 Obup. — 12
 Odrpa so se šolska vrata. — 156, 213,
 230, 263
- Odšli ste v smrt, da mi živimo. — 173
 Oreh. — 214
 Otrokovo pismo spomladi. — 264
- Pastirjeve sanje. — 70
 Pastirov san. — 104
 Pesem celjskih tabornikov II. grupe
 odredov. — 254
 Pesem Jugoslovanske vojne mornarice
 — 131
 Pesem lastovic. — 51
 Pesem mladine. — 190
 Pesem o borbi in zmagi. — 157, 158
 Pesem o hmelju. — 98
 Pesem Savinjske doline. — 195, 196
 Pesem svobode. — 159, 174, 197
 Pesem škratov. — 122
 Pesem štorske mladine. — 255
 Pesem tabornikov. — 279
 Pesem upokojencev. — 298
 Pesmi iz ječe in pregnanstva. — 112
 Pestunja Marička. — 274
 Pet celjskih obrazov. — 238
 Pionirji na morju. — 132
 Pionirske uganke. — 160
 Po starih poteh. — 102
 Plonirski izlet. — 215
 Po tvojih ulicah... — 250, 286
 Podoknica. — 71
 Pojoča kletka. — 182
 Poletje. — 46
 Polžja tekma. — 290
 Pomlad. — 13
 Pomlad je šla skozi gaje. — 14
 Pomlad narodov. — 161
 Pomladanska. — 133
 Pomladna noč. — 15
 Posvetilo borcem. — 162, 163
 Potovanje. — 47
 Potujemo. — 287
 Pozdrav Dedku Mrazu. — 164
 Pozdrav Dobrovljam. — 165
 Pozdrav Industrijski kovinarski
 šoli v Celju ob njeni 10-letnici.
 — 175
 Pozdrav prvi celjski slovenski šoli
 ob njeni osemdesetletnici.
 — 166
 Poziv. — 167
 Pozno srečanje. — 256
 Prva snežinka. — 231, 280, 229, 183
 Prvi december. — 92
 Prvomajska. — 140
 Pust gre skozi vas. — 91, 216
 Pust prihaja. — 184
 Pustna. — 191
- Razkopani Stari grad. — 228
 Razstanek. — 72
 Resevna. — 203
 Rodna zemlja. — 257

S plamenico. — 29
 Sanjam. — 33
 Sanke. — 61
 Sebi. — 68
 Seja. — 123
 Seja v gozdu. — 217
 Sin. — 218, 303
 Sin bo kmet. — 79
 Sirota Mana. — 52
 Slovenski književniki v ugankah.
 — 185
 Slovo. — 26, 141
 Slovo od šole. — 239
 Sneženi mož s čolničkom. — 85
 Snežinke. — 244
 Snežinke padajo. — 16
 Sonet (I.). — 17
 Sonet (II.). — 18
 Sokolska mladina kralju. — 93
 Srečali smo. — 251
 Srečku Puncerju. — 53
 Srečno pot. — 19
 Sredi polj. — 48
 Stare ulice. — 219
 Starle. — 168
 Starec sanja. — 73
 Svidenje. — 69
 Svoboda. — 116

 Še včeraj. — 20
 Šel si od nas. — 30
 Škrjanček. — 54
 Šlandrova setev. — 252
 Štajerska v borbi. — 142, 169

 Temna so pota. — 49
 To polno čašo. — 34
 Tovariši. — 124
 Tožba goriške begunke. — 58
 Trdi orehi za bistro glave. — 176
 Tri Anice. — 295
 »Tu ležali borci smo...«. — 111

 Uganki. — 240
 Upor. — 204
 Uporniki. — 35

 V Efenkov spomin. — 232
 V jasni noči. — 21
 V jesenskem solncu. — 76
 V jutru. — 22
 V molku. — 55
 V mraku. — 23
 V solncu. — 27
 V spominsko knjigo. — 62
 V svobodo. — 36, 37
 V temnih nočeh... — 24
 Velikonočna 1932. — 80
 Velikonočna 1933. — 81
 Vera Šlander. — 205
 Vera Šlandrova. — 192

Vesela pošta. — 143
 Vidovdanska pesem. — 94
 Vlak odšumel je... — 25

 Z vlakom bratstva in enotnosti.
 — 221, 222
 Z vlakom bratstva in prijateljstva.
 — 275, 296, 297, 301
 Za Novo leto. — 144
 Zajčja šola. — 261
 Zanešenjak. — 125
 Zaradi inventure. — 269
 Zastava nove Jugoslavije. — 223
 Zastava svobode. — 145
 Zimski večer. — 224
 Znancu. — 106
 Zvezde nad gorami. — 206

 Žena. — 56

II. PRIPOVEDNA DELA

Aleševo spreobrnjenje. — 540
 Angelina broška. — 411
 Anica iz Podgorja. — 598
 Anica iz Supske. — 637
 Ankini hudi dnevi. — 571, 599
 Avguštinov praznik. — 515

 Bedna Velika noč. — 347
 Beg čez Sotlo. — 656
 Beg v življenje. — 541
 Božič uboge Brigite. — 367
 Božična idila. — 372
 Božična srečanja. — 377
 Božična zgodba. — 341, 348, 352
 Božični motiv se išče. — 357
 Brez dela se ne da živeti. — 412,
 421, 457

 Car Milivoj. — 452
 Celje belo in veselo. — 349
 Coprniki v Ligojni. — 542
 Cvetje iz Bosne. — 543

 Carovnica Kumara. — 429
 Čas se je ustavil. — 516, 638
 Čebela je pomagala zajčku. — 348, 436
 Človeku ni dobro samemu. — 628
 Črni plašč. — 495
 Črnice vabijo. — 443
 Čudakovo slovo. — 558

 Dečki. — 430
 Dija. — 378
 Domača politika v Lipovem. — 319
 Dolfetov čas. — 496
 Domačija. — 526
 Domačija Jakovčevih. — 488
 Dorica pojde na morje. — 572, 600

- Drama v veselju. — 558
 Dvajset let pozneje. — 601
 Dve družini. — 385, 437
 Dve stari celjski zgodbici. — 573
 Finžgarjevi anekdoti. — 555
 Francka je zakurila. — 656
 Gejša. — 557
 Gejša z zlato zapestnico. — 431
 Gospod pesnik. — 335
 Gospod s programom. — 331
 Gospod Terpinc. — 320
 Gospod Tikvič piše dramo. — 337
 Gospodar. — 528
 Gostišče »Orient«. — 639
 Gozd se je prebudil. — 413, 466
 Gozdni mož zelenec. — 458
 Grega in Gela. — 602
 Halo, halo! Tukaj Mokri dol. — 467
 Heinrich Himmler osebno. — 556
 Hiša v gozdu. — 517, 665
 Hišna preiskava. — 468
 Hišni gospodar. — 438
 Hišni predsednik. — 518, 558
 Hlapček Jure. — 401, 453, 603
 Huda noč. — 604
 Iz učenčevih spominov. — 422
 Iz življenja Štefana Mačka. — 304
 Izgubljeno in najdeno. — 364
 Janček. — 379, 444, 469
 Jankove nevarne igrače. — 489
 Jasteb s Kozjaka. — 629, 640
 Jelkine Jaslice. — 386
 Jesenska storija. — 342
 Jok in smeh v Temaniji. — 574
 Jubilej. — 338
 Jugoslavija ni umrla. — 575, 656
 Junak Vasko. — 656
 Junak Veljko. — 641
 Jungšič Korlek. — 360
 Jurček in žabe. — 373
 Juretovo potovanje in še kaj. — 343
 Kača v Crnicah. — 519
 Katica poslušna. — 529
 Katica zna žvižgati. — 576, 577
 Kje je Tito? — 664, 656
 Kmetje. — 312
 Kokoš je našla tri zrna. — 387, 478
 Kokoš, lisica in pes. — 397
 Kokoške so našle tri zrna. — 402
 Korajeva hruška. — 449
 Korajevo kruška. — 470
 Korporal Brunč prerokuje. — 388
 Korporal Huš. — 503, 558
 Korporal Huš in druge zgodbe. — 558
 Lenoba. — 414, 415
 Lenuhi. — 389
 Letalec Nejček. — 578
 Lisica je šla po svetu. — 445, 479
 Lisica z vrečo. — 390
 Literarna krčma. — 559, 579
 Mačica igra domino. — 504
 Mačji dom. — 580, 642
 Maj. — 497
 Mala tatica. — 498, 621
 Marmelada na nosu. — 454
 Mati in sin. — 305
 Med 2 dolinama. — 450
 Med živimi in mrtvimi. — 423
 Medved Rjavček. — 338a, 350
 Medvedek Dija. — 459
 Medvedek v gledališču. — 480, 481
 Medvedik Dija. — 394, 395
 Mimo smrti. — 656
 Minikini hudi dnevi. — 656
 Miss mala Evropa. — 560, 630
 Miška. — 374
 Miška v šoli. — 424
 Mitraljezec Egon. — 581
 Mlada sreča. — 416
 Mladi Tomo. — 622
 Moj oddih v Kačjem dolu. — 471
 Moji prijatelji. — 472
 Mokre desetice. — 605
 Mokre petice. — 499
 Mokri redi. — 505
 Moral sem biti Hans Skoretz. — 606
 Mož z bonboniero. — 417
 Muha in pajek. — 544
 Na dnu. — 306
 Na dnu morja. — 321
 Na letovišču. — 368, 506
 Na smrt obsojeni je pobegnil. — 607, 657
 Nackova pot v svobodo. — 425
 Načrt Margerita. — 608
 Nagrada iz Ljubljane. — 631
 Nagrobni govor. — 545
 Naj živi svoboda!. — 582
 Naš profesor Null. — 546
 Naš ugledni tovariš. — 507, 558
 Naša sošolka. — 508
 Naši otroci. — 547
 Nekakšna opozicija. — 561
 Nenavadna podoknica. — 530
 Nenavadne stave. — 609
 Nepredvideni izlet. — 460
 Nedelja v aprilu. — 482
 Nesrečna Erika. — 483
 Nesrečni poet. — 583, 585
 Neuspeli intervju. — 520
 Nevarne igrače. — 584, 586
 Neverjeten dogodek. — 351
 Nezgoda gospoda Lipeja. — 332, 339

- Njene oči. — 396
 Njenih štirinajst let. — 643
 Njun otrok. — 461
 Novoletna nezgoda Petra Mušnika. — 418
 Noč v Arandjelovcu. — 587
 Noč v Podgorju. — 490
 Nočna služba. — 391
 Nova hiša. — 380, 439
- Ob petih popoldne. — 426, 562
 Občni zbor Društva ljubiteljev sočivja. — 369, 509, 558
 Obisk pri Kosovih. — 500, 588
 Obletnica. — 632
 Oče je dobil delo. — 381
 Očetu je rešila življenje. — 473
 Očkov rojstni dan. — 610, 656
 Odmevi z vseh strani. — 446, 558
 Ogabni riž. — 531
 Oreh. — 382
 Organizator — 432
 Organizator Fortunat. — 558
 Ostrižena Lizika. — 532
 Ošpice. — 644
 Otroška leta. — 521
- Par belih golobčkov. — 522
 Pavlekova podvala. — 462
 Pavlekova ukana. — 463, 656
 Pek Peregrin in peklenšček. — 365
 Pečenjak na Lisci. — 464
 Peregrinove službe. — 344
 Pes Pik. — 440, 548
 Pesnik v družini. — 427
 Pesniška kri. — 645
 Petelin Kikirikič. — 655
 Petnajstletni mitraljezec. — 611, 658
 Petrove službe. — 533, 623
 Piščančeva koščica. — 549
 Plavajoča pisma. — 403
 Pod Dražinim nožem. — 393
 Pod jablano. — 323, 324
 Pod kraguljem. — 322
 Podoknica. — 325
 Pogumni zajček. — 523, 524
 Ponočnjaki. — 646
 Poslovil se je Blaž Bobič. — 534
 Popravljena ocena. — 633
 Pot k Izvirkom. — 491, 656
 Povest o carju Milivoju. — 428
 Pozdrav iz domovine. — 333
 Pozno srečanje. — 484
 Prazniki v baraki. — 336
 Prebrisani Telebanci. — 563, 589
 Predavatelj. — 326, 558
 Pregnanci. — 398
 Pregnanec Rok. — 474
 Prekleta Bukovina. — 404
 Profesor Goliraj. — 327
 Profesorjeva beležnica. — 634
- Pri materi Dragana Jevtića. — 612, 659
 Prišel je nacistični učitelj. — 455
 Prvi maj starega Tenča. — 447
 Prvi maj v Celju, nekoč. — 590
 Prvi upor. — 405
 Prvomajski poljub. — 442
 Prvomajska zgodba. — 399
 Pogumni zajček. — 523, 524
 Povest o carju Milivoju. — 428
 Povratek. — 392
- Registrator Lapuh. — 316
 Revica Zofka. — 535
 Rojstni dan. — 550
 Rozkin črni dan. — 666, 510
 Rožajeva hruška. — 361
- Sabotaža. — 564
 Sanje. — 313
 Seja v Parizu. — 565
 Sekira carja Damjana. — 511
 Sentimentalna zgodba. — 551
 Silvestrovali so. — 353
 Skozi sneg in mraz. — 613
 Skrita ljubezen. — 591
 Skopušnikov vodnjak. — 624, 647
 Silke iz Valjeva. — 614, 660
 Slovenci se ne prodajamo za kos kruha. — 615, 661
 Slovenska tovarišija. — 592
 Slovenski izgnanci v Srbiji 1941—1945. — 513
 Sošolci. — 475, 376
 Spomini na Srbijo. — 465
 Sreča v zraku. — 434
 Srečanje v Lazarevcu. — 617, 662
 Srečno novo leto. — 370
 Stara celjska ulica. — 616
 Stara Grgička. — 656
 Stanetov kurir. — 593
 Stanko mora živeti. — 492
 Stari pes in lažniva lisica. — 485
 Stari pes in lisica. — 419
 Stari Srobot. — 307, 308
 Stričeve klobase. — 536
 Strokovnjak. — 566
 Svidenje. — 354
- Šalkova šala. — 594
 Škratom je bilo dolgčas po Sneguljčici. — 406
 Štefkina harmonika. — 595, 656
 Štiri huda leta. — 635
 Štiridesetletnica mature. — 407, 486, 558
 Študent Peter. — 314
 Študijska potovanja morajo biti. — 493
 Šumadija v plamenih. — 618
 Švejk po slovensko. — 567

Tašča. — 408
 Tatica. — 448
 Terzin božič. — 340
 Tinca brez mezinca. — 501, 656
 Tista edina noč. — 538
 Tisto jutro v aprilu. — 487
 Treba je živeti. — 619, 663
 Tretji. — 345
 Tridesetletnica. — 328
 Trije možje. — 514
 Trojka. — 435, 552
 Topla voda. — 539
 Tovariša. — 362
 Tuja šola. — 656
 Turizem v Kačjem dolu. — 648

 Ubežnik. — 315, 317
 Učiteljca Franja. — 476
 Učiteljica Gertruda. — 649
 Učiteljica Helena. — 568
 Učiteljica Milena. — 625
 Ukradena pisma. — 596
 Upor v Sandaliji. — 560
 Uradni dan. — 329
 Usodna povodenj. — 419a

 V novoletni noči. — 409
 V zimski samoti. — 366
 Vaška zgodba. — 451
 Varčevalec Vilibald. — 651
 Velika noč Anzelma Tikviča. — 334
 Velika novica. — 636
 Velikonočna idila. — 363
 Velikonočna pot. — 358
 Velikonočna zgodba. — 375
 Velikonočni dopust. — 371
 Velikonočno hrepenenje. — 346
 Veverica. — 383, 410
 Vid Nikdarsit. — 652
 Vijolica pripoveduje. — 525
 Vračajo se... — 310, 311
 Vrtničarji in golobčki. — 494
 Vsi na morje. — 513
 Vnuč. — 355

 Z očetom na Čreto. — 626
 Zadnja koča. — 330
 Zadnji nasmešek. — 553
 Zaprta pot. — 597
 Zaslužni občan. — 554, 558
 Zašla. — 309
 Zgodba o Ivančku. — 318
 Zgodba o Stojanu Bavdku. — 627
 Zgodbe o živalih. — 569
 Zimska sreča. — 400
 Zimska zgodba. — 653
 Zlati vnučki. — 456
 Zobarjevo maščevanje. — 502
 Zvesta četa. — 359, 654
 Zvesti Pik. — 620

Žaba na Golem vrhu. — 356, 477
 Žena ob vagonem oknu. — 420
 Živi in mrtvi. — 570

III. PUBLICISTIČNA DELA

Anketa o stanju sodobne jugoslovanske
 dramatike. — glej Odgovor na
 Anketo o...
 Anekdota o Cvetku Golarju. — 784
 Anekdota o dr. Novačanu. — 764
 Anekdota o slikarju Sirku. — 737
 Arkadij Videmšek. — 753

 Beg v življenje. — 746
 Beležka o Boštjanu Natku. — 711

 Celjanka Alma Karlin. — 765
 Celjanka Rajterica. — 747
 Celje pred 1914. — 738
 Celjska kulturna tedna. — 823
 Celjski dnevnik 1941. — 718
 Celjski obrazi 1941. — 798
 Celjski protikomunistični procesi. — 712
 Celjsko šolstvo med okupacijo. — 719,
 818

 Čarobna piščalka. — 755

 90-letni jubilej Josipa Gosaka. — 785,
 786
 Dr. Fortunat Mikuletić. — 739
 Drama v vesolju. — 750
 Dve pomembni 70-letnici. — 720
 Dve stoletnici. — 802

 Fran Milčinski. — 689
 Fran Roš o svoji najnovejši mladinski
 igri. — 690
 Fran Voglar. — 730
 Franjo Malgaj. — 703
 Fedor Gradišnik. — 787
 Fedor Gradišnik 80-letnik. — 769

 Grob na Plešivcu. — 788, 799, 819

 Hrabra in zvesta do smrti. — 803
 Hudalesov Zlati krompir. — 754

 Ipavčeva ulica nekoč. — 809
 Iz mojih mladostnih dni. — 824
 Iz naših spominov. — 667
 Iznanci iz domovine. — 781
 Iznanci 1941—1954. — 810
 Izzvenela pesem. — 782

 Jakob Rebernik 75-letnik. — 740
 Janko Kač. — 695
 J. Orožen: Zgodovina Celja in okolice.
 — 804
 Josip Brinar. — 698, 699
 Josip Gosak. — 789
 Jože Unverdorben. — 756

- K celjskemu mladinskemu festivalu. — 684
- K recitacijskemu večeru Danila Gorinška. — 672
- Kdo je bil Fedor Gradišnik. — 790
- Kmečki puntar Boštjan. — 811
- Kmečki upori na Celjskem. — 791 [Književni pregled]. — 667a
- Koroška petdesetletnica. — 770
- Ksaver Meško in poštarjeva Pepika. — 731
- Ljudski učitelj in narodopisec Vinko Möderndorfer. — 713
- Lojze Hofbauer. — 722, 792
- Maksim Gorki. — 685
- Maister v Celju. — 766, 771
- Maistrova celjska doba. — 707
- Malgaj. — 714
- Malgaj in Puncer. — 767, 820
- Malgajevo pismo Srečku Puncerju. — 768
- Med dvema dolinama. — 708
- Mestno gledališče. — 670, 671
- Meškov studenec. — 732
- Milena Žagar. — 783
- Mokrodolci. — 691
- Nacistični učitelj na Kozjanskem. — 805
- Namišljeni idiot v častniški uniformi. — 806
- Naprejl. — 676
- Naš novi podlistek, ki ga bomo začeli priobčevati v prihodnji številki. — 694
- Nekaj vtisov s poti. — 673
- Nekaj zapiskov iz Celja med prvo vojno. — 748
- Nekaj in danes. — 701
- Nepričakovano srečanje. — 793
- O governištvu. — 677
- O Srečku Puncerju. — 668
- O zletu pred 400 leti. — 813
- Ob 11. obletnici Kajuhove smrti. — 702
- Ob 90-letnici Jožeta Pečnika. — 715
- Ob sedemdesetletnici Fedorja Gradišnika. — 716
- Ob stoletnici rojstva slovenskega pesnika Antona Aškercu. — 704
- Ob 40-letnici proboja solunske fronte. — 710
- Od rojstva z dvajsetletnikom. — 741
- Odgovor na Anketo o stanju sodobne jugoslovanske dramatike. — 700
- Okoli ljubezenskega trikota. — 697
- Okupator piše šolsko kroniko. — 687
- Okupatorjeva šola. 726
- 80-letnica Ivana Prekorška. — 727
- 80 let slovenske gimnazije. — 814
- Oskar Hudales. — 757
- Osvoboditev Celja 1945. — 772
- Ostati sebi do kraja zvest. — 758
- Otroška leta. — 759
- Pesnik Kajuh. — 760
- 50 let gledališkega dela Fedorja Gradišnika. — 705
- Po Savinjski dolini pred sto leti. — 751
- Poedinec in celota. — 678
- Poezija in trgovina. — 800
- Praznik naše kulture. — 821
- Pred stopetdesetimi leti. — 692
- Proti cesarski Avstriji. — 761
- Prva izjava z nacističnega vrha o izgonu Slovencev. — 815
- Pozabljivi starši. — 723
- Que le bruit n'assourdisse par l'homme. — 773
- Razgovor s prvim celjskim voljenim predsednikom. — 774
- Razgovor z Angelco Sadarjevo ob tridesetletnici njenega gledališkega udejstvovanja v Celju. — 696
- Razgovor z Vero Levstikovo. — 749
- Razvoj šolstva v Celju. — 762
- Rihard Pestevšek. — 775
- Risto Savin na fronti. — 794
- Savinova opera »Matija Gubec«. — 801
- Se še spominjate baronice. — 733
- Sedemdeset let Jožeta Župančiča. — 776
- Seulment une question d'enquete?. — 777
- Slavko Osterc. — 728
- Slovenski hudič Malgaj. — 812
- Slovo od gledališča. — 724
- Spomin na Cvetka Golarja. — 742, 778
- Spomin na Rista Savina. — 807, 822
- Spomini na Koroško. — 795
- Spomini na Srbijo. — 725
- Spomini Rafka Salmiča. — 674
- Spomini Tončke Sivka. — 669
- Sokolska mladina. — 679
- Sokolski junak Malgaj. — 683
- Sokolsko bratstvo. — 680
- Spominski govor ob odkritju spomenika Antonu Aškercu v Celju. — 706
- Srečanje z Žalcem. — 735
- Srečko Puncer. — 681, 796
- Stane Terčak 60-letnik. — 743
- Stara celjska gimnazija. — 744
- Sto let slovenske šole v Celju. — 816
- Stoletnica Maistrovega rojstva. — 808
- Šlandrova družina. — 779
- Šola je bila kasarna in ječa. — 797
- Učiteljstvo v boju za napredek šolstva. — 780
- Upornica iz ljubezni. — 817

V domačem kraju »Talcev«. — 688
V Vojnem muzeju JNA. — 721
Velik odmev pobude o ustanovitvi
kulturalne revije pri kulturnih
delavcih v Celju. — 693
Veliko učiteljsko zborovanje v Celju.
— 675
Vera Levstik, Zofka Debelak. — 752

Zadnji komandir. — 729
Zadnji komandir celjske čete. — 736
Zgodovinsko leto 1918. — 763
Zlata matura v Celju. — 717
Zalec je postal mesto. — 745

IV. DRAMSKA DELA

Čarobna piščalka. — 835
Desetnica Alenčica. — 829
Domovina je samo ena. — 832
Gojko in Cvetka. — 836
Koroški sen. — 825
Mokrodolci. — 826
Največ sveta otrokom sliši slave. —
827
Sekira. — 837
Skozi borbo k soncu. — 833
Smrt harmonikarja Janeza. — 830
Štirinajsta. — 831, 834
Ušesa carja Kozmijana. — 828

V. LITERATURA O FRANU ROŠU IN OCENE NJEGOVIH DEL

Akcija proti Slovincem, ki nacistom
ni uspela. — 871

Beležka o Franu Rošu. — 864
Bežen pogled na književno delo
Frana Roša. — 930

Človeške hijene. — 838

Dečkove sanje. — 922
»Desetnica« na Krškem odru. — 856

Fran Roš. — 883, 898, 924, 925, 927,
942, 949

Fran Roš : Celje ob smrti
kulturnoprosvetnega delavca,
pedagoga, književnika in publicista.
— 932

Fran Roš : Izgnanci. — 872
Fran Roš : Juretovo potovanje in še
kaj. — 841
Fran Roš : Juretovo potovanje in še
marsikaj. — 842

Fran Roš : in memoriam. — 940
Fran Roš : Korporal Huš. — 910, 912
Fran Roš : Korporal Huš in druge
zgodbe. — 911, 916
Fran Roš kot pisatelj. — 926
Fran Roš : novi prijatelji, stari
spomini. — 867
Fran Roš : petdesetletnik. — 850
Fran Roš : 70-letnik. — 882, 884
Fran Roš : Slovenski izgnanci v Srbiji
1941—1945. — 873, 874, 885
Fran Roš : šestdesetletnik. — 865
Fran Roš (1898—1976). — 951
Fran Roš : Ušesa carja Kozmijana.
— 853
Fran Roš v Savinjski krajini. — 947
Fran Roš za mladino. — 906
Fran Roš : Žagarjeva nagrada. — 708
Fran Roš. — 859
Franjo Roš. — 870
Franjo Roš : sedemdesetletnik. — 886,
894
Franjo Roš : ob sedemdesetletnici. —
890
Franjo Roš : petinsedemdesetletnik.
— 920, 921
Franjo Roš : pedagog, pisatelj,
publicist. — 933
Franu Rošu v spomin. — 923

In memoriam Fran Roš. — 943
»Izgnanci smo se predolgo skrivali«. —
875
Izid natečaja za najboljšo humoresko
ali satiro. — 862

Knjiga, ki je izpolnila pričakovanja.
— 880

Knjiga o slovenskih izseljencih. — 881
Književnik Fran Roš. — 863
Korporal Huš in druge zgodbe. — 913
Korporal Huš ni Švejk. — 919

Lahko smo ponosni nanje. — 877
Le del vsega. — 946
Lepo mesto čestita Franu Rošu ob
njegovi 70-letnici. — 899
Literarni večer Frana Roša. — 869

Mokrodolci. — 846, 848

Na obisku pri Franju Rošu. — 896
Na študijsko potovanje je odšel
učitelj mestne deške osnovne šole
celjske, g. Franjo Roš... — 839
Neispunjena želja Frana Roša. — 945,
952
Neizpolnjena želja Frana Roša. — 952
Nepozabne dragocenosti. — 951

Nova mladinska igra v celjskem gledališču. — 851
 Nove mladinske knjige : Dija. — 845
 Ob 70-letnici Franja Roša. — 891, 901
 Ob naši uprizoritvi »Desetnice Alenčice.« — 854
 Odlikovanja v Celju. — 888
 Odlikovanje Frana Roša. — 888
 Ohranili bomo spomin na Frana Roša. — 931
 Osemdesetletnica rojstva Frana Roša. — 948
 Otroška leta. — 893
 Pesmi iz ječe in pregnanstva. — 847
 Pisatelj Fran Roš. — 858, 861
 Pisatelj Franjo Roš sodelavec »Galeba«. — 902
 Pol ure s Franom Rošem. — 904
 Pravljica. — 805
 Pravljica v otroških očeh. — 889
 Pregled zgodovine jugoslovanskih književnosti. — 857
 Pregnanci v Srbiji. — 879
 »Pregnani k bratom«. — 868
 Prevajalčevi zapiski iz ČSR. — 866
 Preveč smo malobrižni. — 909
 Pri avtorju »Dije« v Celju. — 843
 Razgovor s književnikom Franom Rošem. — 849
 Razgovor s pisateljem Franom Rošem. — 855
 Razgovor z g. Franom Rošem. — 844
 Razgovarimo s književnicima. — 907
 Risto Savin. — 852
 Fran Roš. — 840, 892
 Roševi prispevki v Lepem mestu. — 941
 Slovenska književnost 1941—1945. — 878
 Slovenski biografski leksikon. — 914
 Slovo od Frana Roša. — 935
 Slovstvo v letih vojne 1941—1945. — 915
 Srečen med mladimi. — 928
 Svet je poln razburjanj, pravi pisatelj Fran Roš. — 860

X. ABECEDNO KAZALO PREVEDENIH ROŠEVIH DEL

Čarobnjak. — 87
 Kod majke Dragana Jevtića. — 612, 659
 Korajeva kruška. — 470
 Medvedik Dija. — 394, 395
 Mi se Slovenci ne prodajemo za parče hleba. — 615, 661
 Na smrt osuđeni je pobegao. — 607, 657
 Pastirov san. — 104

Svejk po slovensko. — 917

Umrli Fran Roš. — 937
 Umrli pisatelj Fran Roš. — 936
 Umro Fran Roš. — 938

V ekspresionizmu in novi realizem... — 903
 V spomin Frana Roša. — 944
 V spomin Franju Rošu. — 929
 V spomin na Frana Roša. — 939
 Večer za Franja Roša. — 897

Življenjski jubilej književnika Franja Roša. — 900

VI. PREVAJALSKO DELO

Gospodovski sen. — 953
 Jan Bibijan. — 954a
 Matija Gubec. — 954

VII. UGLASBENA DELA FRANA ROŠA

Grob v gorah. — 955
 Himna Celju. — 959
 Jesensko cvetje. — 956
 Raj. — 957
 Tam pod jezom. — 958

VIII. SPOMINSKI NAPISI

»Iz krajev teh je vodil četo...« — 960
 »Iz krajev teh ste, junaki, vstali...« — 961
 »Njih srčna kri to zemljo je pojila...« — 962
 »Odšli ste da mi živimo...« — 963
 »Ste rasli tukaj in zoreli...« — 964
 »Tu ležali borci smo...« — 965
 »Umrli smo, ki v grobu tu ležimo...« — 966
 »Zvestoba proletarska vam kovala...« — 967

IX. UČBENIKI

Zgodovina za osnovne šole. — 968

Pavlečkova podvala. — 462
 Petnaestogodišnji mitraljezac. — 611, 658
 Slike iz Valjeva. — 614, 660
 Susret u Lazarevcu. — 617, 662
 Šumadija u plamenu. — 618
 Vozom bratstva i prijateljstva. — 275, 297
 Živeti se mora. — 619, 663

ABECEDNO KAZALO OSEBNIH IMEN

(v poglavjih III., V., VI., VII.)

VII.)

- Abram Lojze. — 923
 Andrejev Leonid. — 667a
 Aškerc Anton. — 704, 706
 Bek S. — 907
 Bolhar Alojzij. — 858, 861
 Božič Milan. — 882, 920
 Božičnik Slavko. — 851
 Brinar Josip. — 698, 699
 Cankar Ivan. — 820
 Cvetko Dragotin. — 852
 Debelak Zofka. — 752
 Debič Dane. — 924
 Destovnik Karel. — 702, 760
 Dolenc Jože. — 883
 Glaser Janko. — 667a
 Glonar Jože. — 667a
 Golar Cvetko. — 742, 778, 784, 801, 807
 Gombač Branko. — 854
 Gorinšek Danilo. — 672
 Gorki Maksim. — 685
 Gosak Josip. — 785, 786, 789
 Gradišnik Armin. — 709
 Gradišnik Fedor. — 705, 716, 724, 769,
 787, 790, 877
 Grobelnik Gustav. — 853, 855, 869, 910,
 911, 920, 925
 Hofbauer Lojze. — 722, 792
 Hribar Drago. — 886, 909
 Hudales Oskar. — 754, 757
 Ilich Iztok. — 912
 Janež Stanko. — 857
 Jesenovec France. — 845
 Kač Janko. — 695
 Karlin Alma. — 765
 Kavčič-Kudrevičius Cvetka. — 951
 Kislinger Juro. — 887
 Klemenčič Vlado. — 875
 Krajnc Jože. — 856
 Krašovec Jure. — 867, 927
 Kunej Marjan. — 860
 Kuret Milan. — 667a
 Legiša Lino. — 847, 903
 Lekić Bogoljub. — 945, 952
 Lešnik Lučka. — 928
 Levstik Vera. — 749, 752
 Levstik Vladimir. — 667a, 801
 Lušin Ana. — 788, 800
 Lušin Minka. — 788, 800
 Maister Rudolf. — 682, 707, 766, 771,
 803, 809
 Malgaj Franjo. — 683, 703, 714, 767,
 768, 813, 821
 Medved Drago. — 913, 946
 Mejak Ervin. — 929
 Meško Ksaver. — 731, 803
 Mikuletič Fortunat. — 739
 Milčinski Fran. — 689
 Möderndorfer Vinko. — 713
 Müller Marija Magdalena. — 734
 Natko Boštjan. — 711
 Novačan Anton. — 764
 Novak Vlado. — 849, 930, 942, 947
 Orel Tine. — 850, 864
 Orožen Janko. — 720, 805
 Osterc Slavko. — 728
 Pečnik Jože. — 715
 Pelin Elin. — 954a
 Pertinač Anton. — 746
 Pestovšek Rihard. — 775
 Peterlin Radivoj. — 801
 Predan Drago. — 889, 890, 921
 Prekoršek Ivan. — 727
 Prešeren France. — 692
 Prijatelj Ivan. — 667a
 Pristovšek Blaž. — 877
 Podjavoršek Albin. — 865, 919, 932, 943,
 944, 949
 Puncer Srečko. — 668, 681, 767, 768
 796, 821
 Rebernik Jakob. — 740
 Risto Savin. — gl. Širca Friderik
 Sadar Angela. — 696
 Salmič Rafko. — 674
 Savin Risto. — gl. Širca Friderik
 Sirk Albert. — 737
 Sivka Tonček. — 669
 Skočir Stanko. — 892, 934
 Smasek Lojze. — 893
 Smolej Viktor. — 866, 915
 Strmšek P. — 720
 Strnad Marica. — 818
 Strniša Gustav. — 801
 Šegula Pec. — 793
 Šerko Alfred. — 807
 Širca Friderik. — 794, 802, 808, 823, 852
 Širok Albert. — 843
 Šlander Slavko in družina. — 779

Svajncer Janez. — 879
Svanjcer Marija. — 916, 922
Stancer Milan. — 950
Strajnar Milena. — 904

Terčak Stane. — 694, 743, 880, 894
Tiran Ernest. — 801
Tratnik Fran. — 708
Trstenjak Lojze. — 935

Unverdorben Jože. — 756

Vandot Josip. — 840, 841
Videmšek Arkadij. — 753, 782

Vogel Herman. — 917
Voglar Fran. — 730
Volf Janko. — 884
Volfand Jože. — 940
Vrah! Tone. — 898
Vudler Zoran. — 899, 941

Wagner Josip. — 840, 841

Zakrajšek Mileva. — 804

Žagar Milena. — 783
Župančič Jože. — 868, 870, 881, 901,
902, 906, 776

V SPOMIN DRAGU CVETKU

Da bi zadostili ustaljenim normativom za oblikovanje publikacije s strokovno in znanstveno vsebino, pritegujemo uredniki Celjskega zbornika tudi nekatere sodelavce, ki po večini niso navedeni z imeni, a zato nič manj ne spoštujemo njihovega dela. Med take tihe sodelavce štejemo tudi Draga Cvetka, ki je vrsto let prevajal v angleščino in nemščino sinopsise in povzetke, da bi bila dognanja v zborniku natisnjenih znanstvenih in strokovnih prispevkov dostopna tudi raziskovalcem in strokovnjakom zunaj naših narodnih in državnih mej. 22. decembra 1984 ga je zahrbtna bolezen iztrgala iz kroga sodelavcev v Knjižnici Edvarda Kardelja v Celju ter iz vrst sooblikovalcev Celjskega zbornika, h katerega odmevnosti in ugledu je pripomogel s svojim anonimnim prevajalskim deležem.

Kot knjižničar je uporabljal svoje znanje tujih jezikov in svojo razgledanost po domačih in tujih literaturah predvsem v oddelku za nabavo knjižničnega gradiva, ki ga je vodil dvajset let in skrbel za čim bolj uravnotežen, družbenim potrebam celjskega pokrajinskega območja in individualnim potrebam bralcev ustrezen dotok knjig, periodik in drugega, bogatenju znanja namenjenega gradiva. Zaradi njegovega znanja in preudarnosti so mu sodelavci zaupali tudi odgovornejše samoupravljalске dolžnosti. Več let je bil predsednik zbora delavcev in predsednik sveta knjižnice ter delegat knjižničarjev v organih Kulturne skupnosti in Izobraževalne skupnosti.

S simpatijo in umirjeno vnemo je spremljal nastajanje posameznih letnikov ter izrednih izdaj Celjskega zbornika in mu stavil na razpolago svoje jezikovno znanje. Ob osemdesetletnici celjskega zgodovinarja prof. Janka Orožna pa je leta 1971 pripravil za objavo v zborniku bibliografijo njegovih del in zapisov o njem. Svoje zanimanje za zgodovino pisje je Drago Cvetko sicer skromno skrival, s tem v Celjskem zborniku natisnjenim bibliografskim delom, ki je bilo v strokovnih krogih sprejeto s priznanjem, pa je vendarle tudi javno izpričano.

vln.

MILENA MOSKON

LAVRENČIČEVE UPODOBITVE CELJA

Kdorkoli pozna dosedanji likovni opus in ustvarjalni program slikarja Avgusta Lavrenčiča in mu je znana njegova odločitev po študiju na ljubljanski akademiji, »da narave ne bo več kopiral«, ne bi skoraj pomislil, da so med njegovimi stvaritvami tudi zanimive upodobitve Celja, vedute, ki izražajo njegove osebne poglede na mesto in njegovo najbližjo okolico. Lavrenčič sam pa tudi pravi, da se ne bi nikoli lotil slikanja vedut, ki izhajajo iz dokumentarne, resnične značilnosti kraja, če ne bi dobil pobud, ki so se pojavile z naročili za reprezentančne potrebe Celja. Ker je Celjan in je celjski slikar, je imel za svojo dolžnost, da naročila sprejme in s svojimi realizacijami zadovolji naročnika.

Ob vsaki odločitvi, da bo naslikal Celje, je Lavrenčič pomislil na zgodovinske vrednote mesta, na prekrasno pokrajinsko lego starodavne naselbine, na nekdanjo ekološko neoporečnost kraja in na mesto, v katerem je prav v zadnjih letih zelo pogosto ogroženo zdravje prebivalstva. Svojo veliko zaskrbljenost zaradi onesnaženosti v Celju je namreč Lavrenčič že izpovedal s samim črnim znakom kvadratnega formata, s svojo konstruktivistično, provokativno sliko, ki jo je poimenoval »Vogljajniška riba«.

Pred upodobitvijo panoramskih podob Celja pa je Lavrenčič pomislil tudi na številne razgledne točke, s katerih bi lahko opazovali mesto in njegovo okolico. Obžaloval je, da je teh opazovalnih lokacij vedno manj, da jih prerašča grmičevje in da ni več možno ob pohodih po gričevnatem obrobju mesta doživljati raznolikih, že v prejšnjih časih občudovanih panoramskih mikavnosti Celja. Zato se je med drugim odločil, da bo predstavil pogled na Celje iz svojega bivalnega okoliša, iz območja, ki je povezano z njegovimi dolgoletnimi, vsakodnevnimi potmi v mesto in z dogajanjem na Jožefovem hribu že v času njegove mladosti.

Vse kaže, da je Lavrenčič na teh vsakodnevnih poteh in ob srečanjih na hribu s pomočjo preišljenih opazovanj spoznal tiste značilnosti mesta, brez katerih ne bi bila možna slikarska uresničitev prave portretne podobe kraja,

še zlasti ne tiste, ki posreduje poleg dokumentarne pričevalnosti tudi vredno umetniško izpoved.

Prvič je slikar Lavrenčič predstavil mestno značilnost Celja leta 1968 na naslovnici za Mali vodnik po Celju (16,7 × 11,8 cm), ki ga je izdalo Olepševalno in turistično društvo Celje. Izdelal je shematično obravnavan osnutek v modrem tonskem akvarelu, ki kaže tri najbolj izrazite naselbinske značilnosti kraja — starograjski kompleks s severa, zrcalno podobo v srednjeveško obzidje vkljenjenega mestnega jedra in podobo sodobnega Celja, kakršna se je ponujala z razglednega položaja na Starem gradu. Ista kompozicijska rešitev je uporabljena tudi na hrbtni strani istega vodnika, le da so modro »celjsko« barvo zamenjali patinirani, rjavi odtenki.

Druga Lavrenčičeva obravnava Celja je upoštevana na listini oz. diplomi, ki je namenjena vsakoletnim dobitnikom Šlandrove nagrade v Celju (Gl. CeZb 1971/72, str. 552). Tu so predstavljene tri mestne vedute na zlati, s kvadrati razčlenjeni površini velikosti 19,5 × 19,5 cm v linearni izvedbi s črnim tušem na skoraj geometrijsko stiliziran način. Dodane so tudi tri šesterokrake zvezde kot heraldični simbol Celja.

Leta 1977 pa je Lavrenčič naredil po naročilu za opremo ladje z imenom Celje veliko panoramsko podobo mesta (o. pl. 89 × 116 cm, sign. Lavrenčič 77).

Na tej sliki je upodobljeno mesto z vzhoda. V ospredju so prve vzpetine Aljaževega hriba nad hišo in travnikom, z grmičevjem in kapelico Kalvarije med drevjem. Vidna je široka Teharska cesta, na katero je speljanih več manjših cest. Ta glavna cesta vodi mimo hiš v železniški podvoz in nato v naselje, ki je nastalo onstran Voglajne pod Miklavškimi in Anskimi vrhom, se razširilo na Otok, v Medlog, Lavo, na Ostrožno, v Novo vas, na Hudinjo in še drugam.

Avgust Lavrenčič: Celje, gvaš akvarel, papir, sign. Lavrenčič 78

Foto Viktor Berk

Avgust Lavrenčič: Celje, o. pl. sign. Lavrenčič 77

Foto Viktor Berk

Vidno je, da prav ta cesta pripelje iz središča mesta in da nakazuje simetrano predstavljene urbane ureditve, ki se izraža v ravnotežju izstopajočih arhitekturnih vertikal in obsežnejših kompleksov v starem mestu s stavbnimi objekti predvojnne in povojne zgraditve. Tam, kjer teče pod Anskim in Miklavškim hribom ob robu mesta Savinja, je ozračje zamegleno in nebo nad središčem mesta je preprejeno z oblaki. Onstran mesta pa sta gričevnat svet in prostrana Savinjska dolina.

Ta Lavrenčičeva veduta, ki kaže resničen pogled na Savinjsko metropolo z mestnega obrobja, je pregledna in spoznavna. Naslikana je po načelih uveljavljenega vedutnega slikarstva. Ta preglednost in spoznavnost pa nista upoštevana le kot obnova izbranega pogleda na resnično mesto. Občutena je namreč velika mera slikarjevega poznavanja in osebnega doživetja, ki se lahko zasluti tudi v simboliki človekovih poti, ki vodijo v mesto in nato še v daljnji svet. Veduta je prostorsko v značilnih modro obarvanih odtenkih, izredno uravnovešena. Preseneča nas s svojo monumentalnostjo, ki prevladuje kljub izdelanim posameznostim.

Istega leta je Lavrenčič naslikal še eno panoramsko podobo Celja (o. les, 48 × 64 cm, sign. Lavrenčič 77). Tudi takrat se je odločil za pogled na mesto z vzhoda, z istega razglednega mesta na Aljaževem hribu. Opažamo pa, da je opustil nekatere nadrobnosti in da je mesto še bolj povezal s pokrajino, zlasti ko je prikazal z drevjem porasli Anski vrh.

To Lavrenčičevo veduto je Skupščina občine Celje namenila v dar maršalu Titu, ko je potoval skozi Celje v Kumrovec.

Nato je Lavrenčič upodobil panoramsko podobo Celja v mešani tehniki gvaš — akvarel na papir v velikosti 48 × 68 cm, (sign. Lavrenčič 78). Tudi za to veduto si je izbral pogled z vzhoda iznad Aljaževega hriba.

Motiv je v temnomodro podanem ospredju, osredotočen na dominantni položaj Jožefove cerkvene stavbe z dvema stolpoma in sosednje samostanske hiše. Ta kompleks arhitektur se razprostira nad mestom in pred njim in se strnjeno, kot v nekakšnem loku širi do gozdnatih strmin nad Mestnim parkom, nato pa se preliva v ravninske predele Savinjske doline. Poudarjena je silhuetna slikovitost baročne dvostolpne zgradbe, zapažene pa so tudi vertikalne različno oblikovanih stavb v jedru mesta. Razpoznavne so še štirioglate gmote visokih in širokih zgradb, ki se širijo na vse strani, tudi izven središča mesta. Nadrobnosti, ki bi podajale še bolj značilno topografsko sliko kraja in pokrajine so sicer upošteevane, a so v celoti podrejene osebnemu slikarskemu obravnavanju.

Isti panoramski motiv Celja je naslikal Lavrenčič še trikrat, v isti tehniki in iste velikosti, v letih 1979—1984. Slike kažejo neznatne variante, izražene zlasti v barvni obravnavi ospredja, obsežnosti mestnega kompleksa s prehodom v Savinjsko dolino in na Anski vrh.

Vsekakor lahko trdimo, da je slikar Lavrenčič s svojimi narisanimi vedutami in naslikanimi panoramskimi podobami prispeval pomemben delež k bogati zakladnici celjskih historičnih upodobitev, katere so ustvarili večinoma tuji, bolj ali manj znani slikarji. Kot domačin je ustvaril vredne portretne podobe Celja, ki niso samo dokumentarično sporočilne, pač pa so predvsem razpoložensko občutene uresničitve zahtevnega vedutnega slikarskega problema. Slike ne predstavljajo samo posebnih likovnih vrednot, ampak izražajo tudi tisto umetnostno lepoto v krajevni modri barvi in vseh njenih tonih, ki lahko pomeni vsakomur, ki mu je Celje drago, izjemnost in virtuoznost, ne le v Lavrenčičevih umetnostnih, pač pa tudi v tovrstnih slikarskih dosežkih sploh.

ALENKA DOMJAN

LIKOVNI SALON CELJE

KRONOLOŠKI PREGLED RAZSTAV IN NJIH KRATKA OZNAKA
(September 1974—januar 1985)

Od začetka delovanja Likovnega salona Celje, to je od leta 1962 dalje, je le-ta deloval pod vodstvom DSLU — PODODBORA CELJSKIH LIKOVNIH UMETNIKOV vse do septembra leta 1975. Ker je kronološki pregled izpod peresa Jureta Kislingerja zaključen s septembrom 1974 in z zaporedno številko razstave 131, sem zaradi lažjega pregleda nadaljevala po že prej nakazanem načinu.

132. *Janez Lenassi* (20. 9. do 5. 11. 1974). Razstavljene so bile fotografije njegovih javnih spomenikov in 13 novejših plastik, izdelanih v istrskem kamnu iz let 1971—1973, ki so izpričevale mediteranske značilnosti z izvirnimi likovnimi občutji. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom dr. Ivana Sedeja.

133. *Ludvik Pandur* mlajši (6. 11. do 3. 12. 1974). Razstavljenih je bilo 10 oljnih slik in 6 pastelov z družbeno angažirano tematiko. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prosenec.

134. *Celjski likovni umetniki* — prodajna razstava v mesecu decembru, na kateri so sodelovali Avgust Lavrenčič, Milisav Tomanić, Janez Knez, Viktor Povše, Alojz Zavolovšek, Milan Lorenčak in Darinka Pavletič-Lorenčak. Vabilo.

Razstavno leto 1975

Začetek leta 1975 je bil zaznamovan s precejšnjim zatišjem, kljub temu pa je potrebno poudariti razstavo v velenjski knjižnici meseca februarja, ki je prezentirala desetletni razvoj in programsko usmeritev Likovnega salona. Predstavljen je bil izbor umetniških del iz stalne zbirke Likovnega salona, katero so sistematično gradili z odkupi od leta 1962 dalje.

135. *Herman Gvardjančič* (28. 3. do 23. 4. 1975). Predstavil je 9 slik v tehniki akrila na platno iz leta 1973—1974 z upodobitvijo krajine na krajni meji razpovednega, sodobno in racionalno oblikovanega likovnega polja. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina.

136. *Milisav Tomanić* (25. 4. do 27. 5. 1975). Mala retrospektivna razstava celjskega kiparja, ki je v svojem delu razpet med plastičnimi in stiliziranimi for-

Avtorica: Alenka Domjan, kustos Likovnega salona Celje.

mami, v svojem izhodišču pa vedno v prepoznavni obliki. Razstavljenih je bilo 14 plastik v kamnu in bronu. Vabilo.

Po dvanajstletnem kontinuiranem razvoju in delu Likovnega salona ko je le-ta s svojim delovanjem in razstavno politiko postal pomemben člen likovno-galerijske dejavnosti v republiki in so razsežnosti njegovega delovanja postale nepogrešljiv člen pri spoznavanju sodobne slovenske likovne umetnosti ne samo v Celju, temveč tudi v regiji, so v Celju postavili vprašanje njegovega obstoja. V tem za Likovni salon negotovem obdobju sta bili dve razstavi:

137. *Božidar Jakac* (29. 5. do 11. 6. 1975). Tematska razstava grafičnih listov s portreti slovenskih glasbenikov (Lucijan Marija Škerjanc, Julij Betetto, Ignacij Hladnik, France Marolt, Zlata Gnjugnjenac, Niko Štritof, Matija Bravničar, Anton Lavrin, Karel Pahor, Jože Gostič, Igor Ozim in Karlo Rupel). Pripravili so jo v sodelovanju z organizacijskim odborom Mladinskega pevskega festivala v Celju. Zloženka-vabilo.

138. *Razstava desetih umrlih slovenskih likovnih umetnikov* (12. 6. do 30. 6. 1975). Razstavo je pripravil iz svoje stalne zbirke Pokrajinski muzej Celje in je bila namenjena počastitvi 30. obletnice osvoboditve. Na razstavi je bilo prikazanih 16 likovnih del naslednjih avtorjev: Riharda Jakopiča, Matije Jame, Maksa Kavčiča, Franja Stiplovska, Miroslava Modica, Frana Tratnika in Lajčija Pandurja st. (slike), grafični listi Marija Preglja in Mateja Sternena ter plastika Ivana Napatnika. Spremnino besedo ob otvoritvi je imela Milena Moškon.

Po večmesečni vprašljivosti obstoja Likovnega salona je vendarle zmagal zdrav razum. Dotedanje vodstvo Likovnega salona DSLU — Pododbor Celje, ki je trinajst let uspešno vodil »celjski kulturni hram«, je zaradi reorganizacije v okviru republike kot tak izgubil svoj status, zato je nastala potreba dobiti novo vodstvo in rešiti statusno vprašanje Likovnega salona. Tako se je v obliki 7-članskega odbora z nalogami vodenja in upravljanja formiral v okviru KSOC skupščinski odbor, ki je bil potrjen dne 22. septembra 1975 na skupščini KSOC. V taki obliki je Likovni salon deloval vse do 1. 1. 1979. Z novo zagnanostjo so se vrstile razstave pomembnih slovenskih likovnih umetnikov.

139. *Leon Koporc* (12. 9. do 2. 10. 1975). Razstavljenih je bilo 17 slik v olju iz let 1967—1975, označenih z nadrealistično noto. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Janeza Mesesnela.

140. *Rudi Španzel* (17. 10. do 6. 11. 1975). Razstavljenih je bilo 10 slik v olju in 15 grafičnih listov. Motivni svet mladega slikarja je že v samih začetkih bil tesno vezan na tradicijo metjejskega slikarstva. Zanimal ga je problem razmerja med živo in mrtvo naravo. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina.

141. *Veno Pilon* (7. 11. do 3. 12. 1975). Razstavo je pripravila Pilonova galerija iz Ajdovščine v sodelovanju z Likovnim salonom Celje. Predstavljenih je bilo 6 oljnih slik iz časa 1923—1928 in 18 grafičnih listov iz časa 1920—1926. Združevanje sodobnih likovnih tokov v izvorno ekspresivno izraznost, geometrizacija oblik in plastičnost ter formalna poenostavitev motiva in neposredna karakterizacija sveta so bile osnovne značilnosti Pilonovega slikarstva, s katerim se je soočila tudi celjska publika. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Janeza Mesesnela.

142. *Dušan Tršar* (19. 12. 1975 do 13. 1. 1976). Luminoplastike (9) in neon iz let 1973—1975 ter risbe (9) so bile izraz umetnika čiste likovne vizualizacije in oblikovalca prostorskih in svetlobnih komponent. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina.

Ob tednu domačega filma v Celju je Likovni salon v sodelovanju z organizacijskim odborom TDF pripravil razstavo.

143. *Jugoslovanski filmski plakati s Poljskim izborom* (9. 12. 1975), ki je bila na ogled v prostorih Muzeja revolucije v Celju.

Razstavno leto 1976

144. *Silvester Komelj* (23. 1. do 13. 2. 1976). Razstavljenih je bilo 14 slik v tehniki akril-olje iz let 1973—1974, pri katerih je bila poudarjena barvna tektonika, ki je v krajni sekvenci prešla v aluzivno upodobitev kraške pokrajine, ujete v prostor barvnih ploskev. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina.

145. *Franc Novinc* (20. 2. do 9. 3. 1976). 13 slik v olju iz let 1974—1975/76 z zaokroženo vsebino — ekološko ogrožena domača krajina. Z odprtostjo kompozicijskega prostora je dal Novinc slikam neslutene razsežnosti, neskončnost dogajanja, vendar časovno terminiranega. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina.

146. *Zmago Jeraj* (26. 3. do 8. 4. 1976). Razstavo 64 umetniških fotografij iz let 1966—1976 je pripravil Likovni salon v prostorih Muzeja revolucije. Crno-sivobeli toni so pogojevali foto-likovne dramaturške prijeme. Ob primerno izbranih motivih, ki jih je avtor v nekem trenutku zabeležil, smo sledili večpomenski in hkrati individualni razsežnosti izražanja. Vabilo-zloženka.

147. *Sodobno slovensko oblikovanje* (17. 2. do 2. 3. 1976). Na razstavi je bilo predstavljenih 56 eksponatov industrijskega in grafičnega oblikovanja iz let 1956—1975. Avtor razstave je bil Stane Bernik, prireditelji razstave pa Arhitekturni muzej Ljubljana, Razstavni salon Rotovž Maribor in Likovni salon Celje. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Staneta Bernika.

148. *Savo Sovre* (17. 3. do 29. 3. 1976). Razstava (3 slike v mešani tehniki in 15 risb svinčnik-kreda) iz let 1971—1973 je imela poudarek na prikazu portretnega risanja, ki je ostalo trdno zasidrano v okviru tradicionalnega, s klasičnimi merili merljivega likovnega izraza. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Franca Zalarja.

149. *Tri razstave iz stalne zbirke Pokrajinskega muzeja Celje — Celjska zbirka starih grafik* (izbor iz novih pridobitev) (30. 3. do 8. 4. 1976). Razstavljenih je bilo 57 grafičnih listov evropskih avtorjev od 16. do srede 19. stoletja. — *Zanimivosti iz narodopisne zbirke* (8. 4. do 19. 4. 1976). — *Arheološke najdbe z Rífnika* (od 19. 4. do konca meseca). Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Vere Kolškove, Milene Moškon, Vlada Šribarja in Lojzeta Bolte. Razstave so spremljali razgovori in predavanja. Prireditelj razstave je bil Pokrajinski muzej Celje.

150. *Milič iz Mačve* (7. 5. do 26. 5. 1976). Razstavljenih je bilo 29 slik v mešani tehniki iz let 1960—1976. Nadrealistični prizvok v slikah Miliča Stankovića je ujet v tradicijo baročnih sfer, pri čemer so prisposode preteklosti postale izraz ustvarjalne psihe umetnika. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Tolstoja.

151. *Emerik Bernard* (3. 6. do 26. 6. 1976). Razstavljenih je bilo 15 slik v tehniki kolaža (montaža različnih materialov) iz let 1971—1976. Presentacija asemblažnega slikarstva, kjer je odpadke urbane civilizacije pretvoril s selekcijo, reorganizacijo, pripovedjo brez komentarja v monumentalna razmerja slikovnih in barvnih odnosov. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina.

Z zaključkom razstave likovnih del mladega celjskega slikarja Emerika Bernarda so se vrata Likovnega salona zaradi adaptacijskih posegov do maja meseca naslednjega leta zaprla, medtem pa se je razstavna dejavnost nadaljevala v za razstave improviziranih prostorih male dvorane Narodnega doma in prostorih muzeja revolucije.

152. *Mojca Smerdu* (16. 9. do 9. 10. 1976). V mali dvorani Narodnega doma je bilo razstavljenih 13 arhetipskih plastik iz betona iz let 1974—1976 pripadnice mlajše slovenske generacije. Ženski simbolni liki so se v vsej svoji občuteni vitalnosti napejali v prostor in nosili v sebi vedenje o mitu Magna Mater. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 963.

153. *Igor Pleško* (21. 10. do 6. 11. 1976). Predstavljenih je bilo 19 slik v olju, tihožitij in ribjih portretov, grajenih na funkciji linije, ploskve in barve. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Igorja Pleška. Obiskovalcev 1432.

154. *Avugst Černigoj* (18. 11. do 17. 12. 1976). Predstavljen je bil retrospektivni izbor s 34 grafičnimi listi (jedkanica, gravura, suha igla), nastalih v času od dvajsetih do šestdesetih let, in kolaži novejšega datuma. Na razstavi smo sledili raznim fazam oblikovnih artizmov, ki so se razvijali na osnovi združevanj že dognanih in na novo oblikovanih komponent. Njegova snovnost je obsegala socialno tematiko, figuralno kompozicijo, krajino—marino in tihožitje. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 1490.

155. *Razstava grupe Junij* (17. 12. do 31. 12. 1976). Razstava je bila v muzeju revolucije, na njej pa so sodelovali: Viktor Gojkovič, Božidar Grabnar, Stane Jago-

dič, Milomir Jevtič, Enver Kaljanac, Kazuro Kitajima, Boštjan Putrih, Alan Sundberg, Peter Vernik, Vlasta Zabransky. Razstavljenih je bilo 30 eksponatov (slike, plastika, grafika). Vabilo-zloženka s spremnim tekstom Draga Medveda. Obiskovalcev 744.

Razstavno leto 1977

156. *Stefan Galič* (27. 1. do 11. 2. 1976). Ustvarjalec zahtevnih barvnih lesorezov, litografij in serigrafij se je celjski publiki predstavil s 25 grafičnimi listi iz let 1973—1977, v katerih je bil viden zgoščen preplet zgovorno atribuiranih ženskih teles, ki so se v svojih osnovnih oblikah zlivale s formo godalnega instrumenta. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Razstava je bila v mali dvorani Narodnega doma in jo je obiskalo 791 obiskovalcev.

157. *Bogo Čerin* (17. 2. do 3. 3. 1977). Razstavljal je 34 fotografij v prostorih male dvorane Narodnega doma. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Franceta Forstneriča. Obiskovalcev 483.

158. *Milan Lorenčak* (17. 3. do 31. 3. 1977). Razstavljenih je bilo 55 slik v olju in risb (kreda, svinčnik) iz let 1969—1977. Krajine, tihožitja in portreti celjskega umetnika so v svoji likovni izraznosti vpeti v realizem, v zaprte forme in tektonske kompozicije. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Marlen Premšak. Razstavo je obiskalo izjemno število ljubiteljev umetnosti (4037).

Pomembne partijske in Titove jubileje (40-letnica Komunistične partije Slovenije in 40-letnica prihoda tovariša Tita na čelo KPJ ter 85-letnica rojstva tovariša Tita) so v Celju počastili z otvoritvijo prenovljenih prostorov Likovnega salona in hkrati z razstavo

159. *Božidar Jakac* (18. 5. do 18. 6. 1977). Razstava grafičnih listov z naslovom »Titovi portreti« je bila dopolnjena z zabeležkami in vtisi s poti delegacije II. zasedanja AVNOJ v Jajce. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Antona Aškerca, Janka Orožna (iz Celjskega zbornika), Božidarja Jakca in ponatis besedila Josipa Vidmarja »Lik maršala Tita«. Obiskovalcev je bilo rekordno število (5832).

Poletne kulturne prireditve so obeležile štiri razstave:

160. Razstava *Društva oblikovalcev Celje* (8. 7. do 18. 7. 1977).

161. *Dragan B. Ivanović* (1. 8. do 13. 8. 1977).

162. *Anton Herman* (15. 8. do 5. 9. 1977).

163. *Tito v svetu* (10. 10. do 24. 10. 1977). Razstavo je pripravila Osrednja študijska knjižnica Celje.

164. *Avrust Lavrenčič* (27. 10. do 18. 11. 1977). Razstavljenih je bilo 13 slik (olje, disperzijske barve) iz let 1973—1977 z zanj značilno izbrano simboliko, ki pogojuje vizionarno vsebino. Perfekcija slikarsko obdelane lupine, ki zažari v vsej svoji lepoti, in bleščava pravnina, ki opominja na jutrišnji dan, označuje likovni opus celjskega umetnika Avgusta Lavrenčiča. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 4831.

165. *Boris Kobe* (25. 11. do 15. 12. 1977). Arhitekt in slikar Boris Kobe je razstavljal 19 monotipij — ilustracije pesnitve Vladimirja Nazorja Veli Joža, ki so nastale v letih 1966—1969. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom dr. Emilijana Cevca. Obiskovalcev 2482.

166. *Bojan Golija* (23. 12. do 13. 1. 1978). Retrospektivni prerez dvajsetletnega umetniškega snovanja slovenskega likovnika, ki se je opredelil predvsem za grafično smer (lesorez, jedkanica, litografija). Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Brede Ilich-Klančnik. Obiskovalcev 2123.

Razstavno leto 1978

167. *Sodobna slovenska grafika iz stalne zbirke Likovnega salona* (20. 1. do 4. 2. 1978). Razstava je vsebovala grafične liste naslednjih avtorjev: Vladimirja Makuca, Marijana Tršarja, Franceta Miheliča, Kiarja Meška, Lojzeta Spacala, Andreja Jemca, Zvesta Apollonia, Nade Lukežič, Bogdana Borčiča, Gorazda Šafrana, Karla Zelenka, Melite Vovk-Štih in Rudija Španzla.

S 1. februarjem je Likovni salon Celje dobil stalnega kustosa, ki je svoje delo opravljajal v okviru Zavoda za spomeniško varstvo za določen čas. V tem času so že potekali razgovori o dokončni rešitvi statusnega vprašanja Likovnega salona, ki kot samostojna kulturna institucija ni mogel obstajati, njegova profesionalizacija pa je zaradi specifičnosti in obsega dela bila nujno potrebna. Tako je bilo leto 1978 leto dogovorov in planiranj, v tem času pa so se vrstile naslednje razstave:

168. *Jugoslovanska likovna umetnost — izbor del iz stalne zbirke Umetnostnega paviljona Slovenj Gradec* (10. 2. do 4. 3. 1978). Razstavo je pripravil Umetnostni paviljon Slovenj Gradec, na njej pa so bila zastopana dela (slike) Milana Džokića, Krste Hegedušića, Tomislava Hruškovca, Nikole Gvozdenovića, Vlada Jakelića, Lojzeta Logarja, Bogdana Meška, Pedje Milosavljevića, Branimira Minića, Lidije Osterc, Karla Pečka, Bata Protića, Antona Repnika, Ive Šubica, Marka Suštaršića, Jožeta Tisnikarja in Mehmeda Zaimovića ter grafike Janeza Boljke, Jožeta Čiuhe, Hozo Dževata, Ivana Gjorgjijeva-Vanča, Zdenke Golob, Božidarja Jakca, Doreta Klemenčića-Maja, Gjorgjija Krstevskega-Gjoka, Ante Kuduza, Vladimirja Makuca, Mihe Maleša, Berber Mersada, Franceta Mihelića, Branka Miljuša, Marjana Pogačnika, Milana Stanojeva, Zdravka Tišljarja in Marijana Tršarja. Vabilo — zloženka s spremnim tekstom Karla Pečka. Obiskovalcev 2598.

169. *Irena Špendl* (8. 3. do 25. 3. 1978). Razstavljenih je bilo 18 slik v tehniki akrila na platno in 17 grafičnih listov in risb iz let 1972/73—1977/78. To je bila prva samostojna predstavitev mlade celjske likovnice v domačem kraju. Na razstavi smo se srečali z zaokroženim likovnim opusom, ki je bil vsebinsko vezan predvsem na interior, prek katerega je avtorica izrazila široko paleto lastnih hotenj in občutij. Sledili smo počasnemu prehajanju iz stvarnega sveta v stilizacijo, pri čemer je v končni konsekvenci predmet ohranil še vedno lastne vrednote.

Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mirka Juterška. Obiskovalcev 2296.

170. *Dore Klemenčić-Maj* (7. 4. do 27. 4. 1978). Razstavljenih je bilo 35 slik-prez več desetletnega umetniškega ustvarjanja, ki je vsebinsko zajemal krajino, portretno slikarstvo in tihožitje. Pri Klemenčiću smo opazili likovno usklajenost, ki dopušča neštete možnosti novega iskanja in dopolnjevanja. S tradicijo slovenskega realističnega slikarstva ter z močno osebno noto interpretiranj zunanjega in notranjega sveta je izrazil umetnik plemenito likovno govornico.

171. *Celjska zbirka starih grafik — listi Stefana Della Belle* (2. 6. do 18. 6. 1978). Razstavo je pripravil Pokrajinski muzej Celje. Vabilo. Katalog izdal Likovni salon s spremnim tekstom Milene Moškon. Obiskovalcev 1074.

172. *Stefan Planinc* (25. 4. do 20. 5. 1978). Razstavljal je 20 slik in 5 risb iz let 1972—1978, katere sodijo v širok krog nadrealističnih slikarskih izrazov, napolnjene s prvimi njegovega lastnega razmišljanja. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Petra Krečiča. Obiskovalcev 1791.

173. *Henrik Marchel* (23. 6. do 13. 7. 1978). Predstavljenih je bilo 15 slik in 8 grafičnih listov, katerih izraznost je bila poudarjena predvsem na gibanju barvnih mas v prostoru, pri čemer smo sledili razvoju od informalnih začetkov do prehoda v imaginarno krajino. Vabilo. Zloženka s spremnim tekstom dr. Ceneta Avgušтина. Obiskovalcev 547.

174. *Ljubica Kočica* (18. 7. do 3. 8. 1978). Razstava je bila namenjena počastitvi praznika občine Celje, prezentirala pa je dela unikatnega in industrijskega oblikovanja keramičnih in steklenih izdelkov. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Milene Moškon. Obiskovalcev 856.

175. *Stefan Hauko* (14. 9. do 8. 10. 1978). Razstavljenih je bilo 16 slik v tehniki jajčne tempe in akrila na platno ter 9 risb — tuš. Figura in krajina sta imeli v delih Stefana Hauka enakovreden pomen in sta bila hkrati nosilca tragične — vizionarne izpovednosti. Prefinjen barvni kolorit (zeleno-modro), ženski lik brez obraza, ki se je v strahu izgubil v krajinskem ozadju, sta bila primarna poanta Haukovega slikanja v letih 1976—1978. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Franca Zalarja. Obiskovalcev 3696.

176. *Risbe in akvareli (faksimili) starih mojstrov iz grafične zbirke Albertina na Dunaju* (10. 10. do 25. 10. 1978). Razstavo nam je posredoval Avstrijski kulturni

institut iz Zagreba. Razstavljenih je bilo 72 eksponatov velikih evropskih mojstrov: Albrecht Dürer, Hans Baldung, Raffaello Santi, Michelangelo Bounarotti, Marco Basaiti, Fra Bartolommeo, Bernardo Luini, Peter Paul Rubens, Rembrandt Hermensz van Rijn, Rembrandtova šola, Claude Lorrain, Charles Natoire, Francois Boucher, Jean-Baptiste Greuze, Jean Honoré Fragonard, Hubert Robert, Louis Aubert, Jean Michel Moreau, Francois Guérin, Jean Baptist Camil Corot, Jean-Auguste-Dominique Ingres, Jean Francois Millet, Edgar Degas, Auguste Renoir, Gustav Klimt in Egon Schiele. Vabilo. Obiskovalcev 3861.

177. *Albin Lugarič* (26. 10. do 16. 11. 1978). Predstavljen je bil prerez tridesetletnega ustvarjalnega dela Albina Lugariča, čigar umetniško snovanje je vodilo od intimizma in poetičnega realizma ter se je zbleščalo z največjo močjo v barvnem ekspresionizmu, včasih pa se zateklo v abstrakcijo, ostalo pa vedno zvesto figuraliki in domači haloški krajini. Vabilo — zloženka s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prošenc. Obiskovalcev 2388.

178. *Deziderij Švara* (16. 11. do 3. 12. 1978). Tržaški rojak, slovenski marinist, ki se je zatekel na pot čiste likovne govorice, v simbolni svet obmorske krajine, se je predstavil v Celju z 28 slikami (akril na platnu). Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Marlen Premšak. Obiskovalcev 1548.

179. *Stare vedute Celja* (5. 12. do 15. 12. 1978). Ob II. kongresu Zveze umetnostnih zgodovinarjev Jugoslavije, ki je bil v Celju 6. in 7. 12., smo v sodelovanju s Pokrajinskim muzejem Celje, Osrednjo študijsko knjižnico, Zgodovinskim arhivom ter Opatijsko-župnijskim uradom Sv. Daniela v Celju ter Narodnim muzejem Ljubljana pripravili razstavo starih vedut Celja. Vabilo — zloženka s spremnim tekstom Milene Moškon. Obiskovalcev 2477.

180. *Branco Suhý* (22. 12. do 14. 1. 1979). Razstava je bila namenjena počastitvi praznika JLA. Predstavili smo dela mladega slovenskega grafika, katerega likovni izraz smo občutili v deklarirani povezavi s tradicijo (Rembrandt, kasneje Morandi) in pretanjeni izvedbi v sodobnem sporočilu. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Zorana Kržišnika. Obiskovalcev 2337.

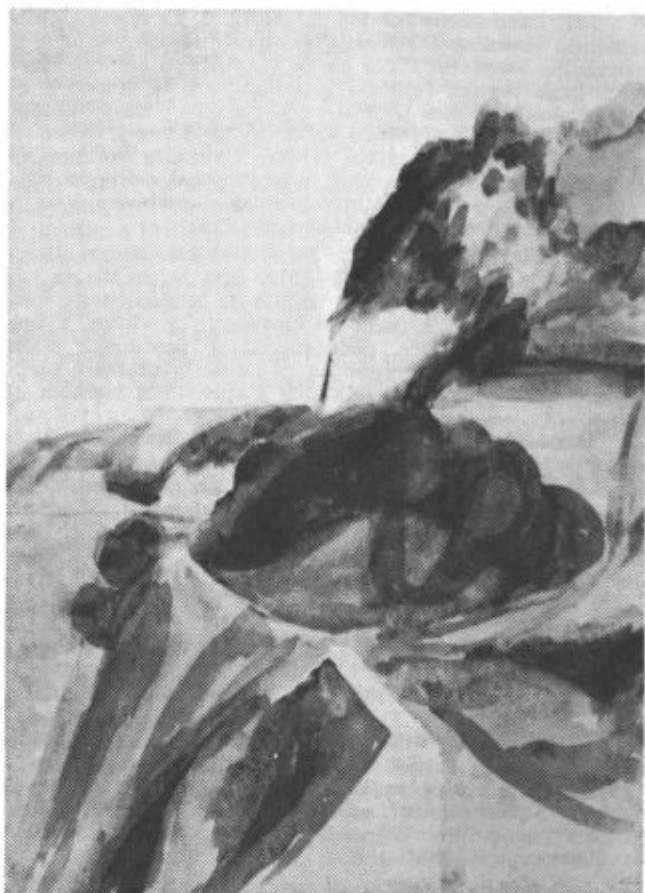
Razstavno leto 1979

Ze med letom 1978 so bile priprave za ustanovitev Zavoda za kulturne prireditve, ki se je tudi na pobudo Kulturne skupnosti občine Celje in občinske konference SZDL Celje 1. 1. 1979 formaliziral v Zavod za kulturne prireditve v ustanovitvi. V na novo ustanovljeno kulturno institucijo je poleg Koncertne poslovalnice bil vključen tudi Likovni salon.

Kot razstavišče živih, nastajajočih likovnih dejavnosti je Likovni salon nadaljeval svoj že prej začrtan program, s katerim je seznanjal občane Celja ter širše regije s kakovostnimi dosežki likovnih ustvarjalcev slovenskega prostora, v naslednjih letih pa razširil popularizacijo jugoslovanske likovne umetnosti, v zadnjih letih pa skuša vse bolj posredovati najvidnejše smernice sodobnih evropskih likovnih tokov. S svojim delom se je aktivno vključil v likovno-galerijsko mrežo ter navezuje stike z drugimi jugoslovanskimi galerijami. V okviru Zavoda za kulturne prireditve se je formaliziral 7-članski programski odbor, v katerem sodelujejo strokovni delavci, predstavniki Društva likovnih umetnikov Celje in predstavniki delovnih organizacij. Programski odbor načrtuje letni program dela v okviru pravilnika, ki je bil sprejet leta 1978 in ponovno potrjen z ustanovitvijo Zavoda za kulturne prireditve. Naloge Likovnega salona pa niso samo popularizacija slovenske, jugoslovanske in evropske likovne umetnosti, temveč tudi publiciranje razstavne dejavnosti in zbiranje arhivskega gradiva.

Stalno zbirko Likovnega salona so začeli graditi že leta 1962, vsa leta so jo dopolnjevali, in sicer z odkupi del z razstav, zadnja tri leta pa so sredstva v okviru KSOC namenjena predvsem celjskim umetnikom s tendenco, da stalna zbirka dobi poudarek na kakovostnih dosežkih domačih avtorjev in tistih, ki so kakorkoli bili ali pa so povezani z mestom ob Savinji. Tako želimo pridobiti in oblikovati zbirko celjske povojne likovne ustvarjalnosti. Danes šteje zbirka 131 eksponatov (62 slik, 40 grafičnih listov, 10 risb in akvarelov in 19 plastik) vidnih slovenskih ustvarjalcev. Zal

Alojz Zavolovšek, Med
Piranom in Fieso, 1978,
akvarel

pa je ta zbirka več ali manj skrita očesu občudovalcev, deponirana je v Pokrajinskem muzeju Celje, le občasne razstave jih leto za letom poskušajo ovrednotiti z željo, da bi se vzbudila nuja po pridobitvi stalnega razstavnega prostora.

181. *Drago Julius Prelog* (25. 1. do 3. 2. 1979). Slikar je bil rojen v Celju, vendar že vrsto let živi in dela na Dunaju. Njegov ustvarjalni opus je zajemal predvsem akvarel in risbo, kombinirano s kolažem, katere značilnost je bil izraz trenutne akcije, ki pa ni vedno enkratna, lahko je večkratna ali pa časovno prekinjena. Izrazil jo je z navadnimi drhtečimi prekrivanji linije na linijo, iz le-teh je spletel labirintsko mrežo ritmičnih linij, ki so z določeno razčlenjenostjo in kontroliranostjo obvladovale prostor. Z izbranimi deli (20 eksponatov) iz njegovega zadnjega obdobja smo se srečali tudi v Celju. Razstavo je posredoval Avstrijski kulturni inštitut iz Zagreba. Vabilo. Obiskovalcev 766.

182. *Bogdan Čobal* (8. 2. do 24. 2. 1979). Razstavljenih je bilo 14 slik v tehniki akril na platno in 12 gvašev. Bogdan Čobal je slikar severovzhodne slovenske pokrajine, strog in zadržan, le redkoma se njegov čopič razigra, in ko ta trenutek napoči, uporabi slikar linijsko konstrukcijo, s katero zajezi valovanje slikarske materije. V zadnjem času je v to dvojnost krajine vključil tudi figuro, ki naj bi postala organska vez med krajino in gledalcem. Vabilo. Zloženska s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prosenčeve. Razstavo smo pripravili v sodelovanju z Razstavnim salonom Rotovž iz Maribora. Obiskovalcev 2635.

183. *Bard Iucundus* (28. 2. do 13. 3. 1979). 10 oljnih slik in 6 krokijev (tuš) je napolnilo prostore Likovnega salona in spregovorilo o slikarju najmlajše slovenske generacije. Bard Iucundus se je v svojih slikarskih doživetjih naslonil na tradicijo evropskega baroka (španski in holandski), od koder je galerijo znanih obrazov presnel v današnji čas. Omejil se je na sivo-črne tonalitete, jih obogatil z rahlimi belimi in rožnatimi vložki, s katerimi je dosegel odlične barvne efekte in svetlobne kontraste in s tem razgibal celotno figuralno kompozicijo. Poleg čutno otipljive telesne stvarnosti, smo zaznali tudi ubranost psihe in fizisa, miselnega in čustvenega procesa, ki je postal zanimiv tudi za dušeslovca. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Marlen Premšak. Obiskovalcev 2540.

184. *Marija Rus* (22. 3. do 8. 4. 1979). Razstavljenih je bilo 20 slik v tehniki akrila na platno, iz let 1973—1979. Bila je pregledna razstava mlade slovenske slikarke, ki v svojih začetkih izhaja iz neskončnega naravnega kontinuuma, izraža notranjo urejenost s pomočjo človekove ureditve, v kasnejših letih pa je opustila mimetične označevalce, poenostavila je prostorske plane, monumentalizirala kompozicijo, jo barvno ovrednotila in izluščila problem oblike ploskve in njihove medsebojne ureditve. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Jureta Mikuža. Obiskovalcev 1871.

185. *Mala slika* (12. 4. do 22. 4. 1979). Razstavo »Mala slika« so pripravile Obalne galerije iz Pirana z namenom omejiti formalno delovno polje, ki je sicer združilo umetnike v skupnem nastopu in jih prisililo iskati novih rešitev, tako oblikovnih kot vsebinskih. Na razstavi so sodelovali: Vladimir Veličković, Julije Knifer, Biljana Unkovska, Janez Matelič, Dragica Čadež-Lapajne, Boris Jesih, Jacques Chemay, Zmago Jeraj, Vladimir Makuc, Gustav Gnamuš, Juraj Dobrovič, Tomaž Gorjup, Bogdan Borčič, Mira Ličen, Milan Rijavec, Herman Pečarič, Zvest Apollonio, Karel Zelenko, Lucijan Bratuš, Boris Benčič, Louis Lopez Loza, Janez Logar, Franc Novinc, Bojan Kovačič, Rudi Španzel, Tone Lapajne, Živko Marušič, Kiar Meško, Kostja Gatnik, Miroslav Sutej, Miodrag Nagorni, Salvador Dalí, Jože Ciuha, Metka Krašovec in Andrej Jemec. Vabilo. Zloženko so izdale Obalne galerije Piran v sodelovanju z Likovnim salonom, spremni tekst je napisal Andrej Medved. Obiskovalcev 1552.

186. *Boštjan Putrih* (25. 4. do 20. 5. 1979). Razstavljenih je bilo 22 plastik (eloks. aluminij) iz leta 1973—1978 in 10 kaširanih fotografij. Osnovne značilnosti Putrihove izraznosti so antropometrična izhodišča, predvsem v tektoniki nošenih organskih oblik, ki se harmonično združujejo z asociativnimi oblikami sodobne tehnične civilizacije v prepričljivo celoto. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 2295.

187. *Kopije fresk, ki so vezane na glasbene motive* (28. 5. do 3. 6. 1979). Razstavo nam je posredovala Narodna galerija iz Ljubljane, tematsko pa je bila vezana na mednarodno prireditvev Mladinski pevski festival v Celju. Razstavljenih je bilo 8 eksponatov, ki so časovno segali v 15. in začetek 16. stoletja. Kljub po številu skromni predstavitvi srednjeveškega cerkvenega slikarstva z glasbeno tematiko smo si lahko ustvarili grobo sliko stilnega razvoja, ki na slovenskih tleh ni bil prav nič preprost. Srečujemo se s severnoitalijanskimi vplivi, ki so prek Furlanije prodrli globoko na naša tla, vplivi severnega slikarstva-realizma in doma nastajajočimi delavnicami, ki so vsrkavale ene in druge elemente. Vabilo. Uvodno besedo ob otvoritvi je imel Ferdinand Šerbelj.

188. *Darinka Pavletič-Lorenčak* (5. 6. do 24. 6. 1979). S predstavitvijo najnovejših del Darinke Pavletič-Lorenčakove (27 oljnih slik, od tega 12 krajinskih podob, 15 portretnih in figurativnih del) smo sledili neutrudnemu delu celjske likovnice, ki že skoraj tri desetletja oplemenituje likovno sfero domačega kraja. Tematika v slikah Darinke Pavletič-Lorenčakove je vezana na svet preteklosti, trpke bolečine in hrepenenja. Tako z vsebino kot pretehtanim slikarskim prostorom, skrbno premišljeno kompozicijo ter utišano tonsko usklajenostjo je vzpostavila slikarka komunikativno vez med sliko in gledalcem. Zato tudi ni naključje, da je razstava vzbudila precejšnje zanimanje med celjsko publiko. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Milene Moškon. Obiskovalcev 3558.

189. *Cveta Mirnik* (19. 7. do 1. 8. 1979). Z razstavo kostumografskih del (skicrisb in gvašev), ki je bila namenjena počastitvi praznika občine Celje, smo želeli

opozoriti na tisto vejo uporabne umetnosti, s katero se skoraj vedno srečujemo le v končni realizaciji — v gledališču ali na filmskem platnu. Mirnikova nam je predstavila dela po literarni vsebini Slavka Gruma (Dogodek v mestu Gogi), Williama Shakespeara (Macbeth), Richarda Sheridanana (Sola obrekovanja), Jeana Racina (Fedra), Janeza Zmavca (Pindarova oda) in Luigija Pirandella (Kaj je resnica.). Vabilo — zloženska s spremnim tekstom Alenke Domjan. Spremni tekst ob otvoritvi je imel Stanko Potisk. Obiskovalcev 688.

190. *Hinko Smrekar* (6. 9. do 23. 9. 1979). Razstavo nam je posredovala Narodna galerija iz Ljubljane. Predstavljenih je bilo 37 eksponatov iz let 1908—1927 (risbe in grafični listi) s socialno in družbeno kritično tematiko. Vabilo — zloženska s spremnim tekstom Ferdinanda Šerbelja. Obiskovalcev 3261.

191. *Likovni odmevi* (25. 9. do 10. 10. 1979). Razstava je bila posvečena jubilejem Komunistične partije in Zveze sindikatov. Na njej so sodelovali: Cita Potokar, Vladimir Lakovič, Lajči Pandur starejši, Marij Pregelj, Ive Šubic, Marko Suštaršič, Drago Tršar in Janez Vidic z likovnimi deli, v katerih živi spomin na najtežje trenutke v boju za osvoboditev. Vabilo. Katalog z uvodnim tekstom Edvarda Goršiča. Obiskovalcev 2246.

192. *Podobe otrok v Celjskem muzeju* (11. 10. do 23. 10. 1979). Razstavo je pripravil Pokrajinski muzej Celje v sodelovanju z Likovnim salonom, namenjena pa je bila Tednu otroka. Vabilo — zloženska s spremnim tekstom Milene Moškon. Obiskovalcev 3161.

193. *Tomaž Gorjup* (25. 10. do 17. 11. 1979). Slikarska razstava mladega ljubljanskega umetnika, ki se je predstavil s serijo »Obiskov« — z najnovejšim slikarskim ciklusom, v katerem se je omejil na en sam predmet — čevljev. Razpoznavni simbolni predmet je nosil funkcijo uporabnosti, hkrati pa je bil uporabljen kot motiv raziskovanja socialnega in psihološkega konteksta. Vabilo. Katalog smo izdali v sodelovanju z Obalnimi galerijami Piran in Umetnostno galerijo Maribor s spremnim tekstom Zorana Kržišnika. Obiskovalcev 3020.

194. *Animirani film — Zagrebška šola risanege filma* (3. 12. do 12. 12. 1979). V sodelovanju z organizacijskim odborom Tedna domačega filma v Celju in Zagreb filmom smo ob Tednu domačega filma v Celju pripravili pregledno razstavo animiranega filma zagrebške šole (po izboru Božene Magačić). Predstavljeni so bili naslednji avtorji: Milan Blažekovič, Zlatko Bourek, Nedeljko Dragič, Zdenko Gašparovič, Zlatko Grgič, Boris Kolar, Aleksander Marks, Joško Marušič, Ante Pavlinič, Dušan Vukotić, Ante Zaninović in Krešimir Zimonić. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Joška Marušiča. Obiskovalcev 1611.

195. *Miroslav Zdovc* (14. 12. do 26. 12. 1979). Na razstavi smo sledili šestim samostojnim ciklusom — okna, odsevi, akti, pokrajine, znaki in številke, prikazanim v mehki, tonsko izredno uglašeni barvni površini. Umetniška fotografija Miroslava Zdovca je vezana na izseke krajinskih in bivalnih polj ter pogojena s čustveno obarvanimi razpoloženji in estetskimi vrednotami. Vabilo. Katalog smo izdali v sodelovanju z Gorenjskim muzejem-Kabinetom grafike, Pilonovo galerijo Ajdovščina, Obalnimi galerijami Piran-Galerijo Loža Koper in Razstavnim salonom Rotovž iz Maribora. Spremni tekst v katalogu je napisal Aleksander Bassin. Obiskovalcev 1938.

Razstavno leto 1980

196. *Peter Krivec* (27. 12. 1979 do 17. 1. 1980). Razstavo 15 grafičnih listov celjskega rojaka Petra Krivca smo pripravili v sodelovanju z Razstavnim salonom Rotovž iz Maribora in je bila to prva večja predstavitev njegovih del celjski publikli. Tematsko zaokrožen ciklus »Kronike« so bile zapis problematiziranega vsakdana, hkrati pa so izsevale odlično poznavanje grafičnega jezika, ki ga avtor obvladuje. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prosenčeve. Obiskovalcev 2019.

197. *Aladin Lanc* (18. 1. do 3. 2. 1980). Aladin Lanc, sicer akademski kipar, ki pa se že vrsto let ukvarja s slikarstvom, se je predstavil s 40 akvarelnimi listi zadnjih petih let. Likovna ustvarjalnost Aladina Lanca je vezana na slikovitost gorenj-

ske pokrajine. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Ceneta Avgušтина. Obiskovalcev 2397.

198. *Marij Pregelj* (6. 2. do 26. 2. 1980). Prostor Likovnega salona se je ob slovenskem kulturnem prazniku napolnil z 10 slikami in 13 gvaši že pokojnega slovenskega slikarja Marija Preglja. Kot je zapisala umetnostna zgodovinarica dr. Špelca Čopičeva, je bil Marij Pregelj umetnik z najširšim razponom raziskovanja odnosov in odvisnosti med človeštvom, družinsko, taboriščno in družbeno skupnostjo in med enkratnim svetom vsakega posameznika, torej med dvema resničnima in eksencialno soodvisnima svetovoma. S takšnim opusom se je soočila tudi celjska javnost. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom dr. Špelce Čopičeve. Obiskovalcev 2628.

199. *Vasilije Četković-Vasko* (27. 2. do 13. 3. 1980). Predstavitev tematske razstave »Hortikultura 80«, ki je vsebovala 30 malih lesenih plastih neštetihi variacij vegetabilnih form, je bila prispevek k vsesplošni akciji »Hortikultura 80« v Celju. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Draga Medveda je omogočila občinska konferenca SZDL Celje. Obiskovalcev 2481.

200. *Tomaž Kržišnik* (20. 3. do 1. 4. 1980). Na razstavi je bil predstavljen zaključen opus ilustracij Prešernovega Sonetnega venca v tehniki sitotiska. Ilustracije Tomaža Kržišnika, ilustratorja, slikarja in oblikovalca so skušale biti pogumno ustvarjalne in niso popolnoma sledile predlogi, temveč so bile zapis nekega razmišljanja o usodi umetnika prejšnjega stoletja s priokusom lastnega-avtobiografskega doživljanja. Dopolnilo k razstavi je bilo 46 risb (svinčnik), ikonografskih zapisov goričkega sveta. Vabilo. Zloženko s spremnim tekstom Tatjane Pregl so izdale Obalne galerije iz Pirana v sodelovanju z L.S. Obiskovalcev 1544.

201. *Zivko Marušič* (2. 4. do 20. 4. 1980). Mlajši slovenski likovni umetnik Zivko Marušič se je predstavil s širšim izborom iz svojega slikarskega in risarskega opusa. V odličnem obvladovanju risbe je avtor posegel po neminljivi erotični vsebini, ki jo je s prefinjeno likovno gradnjo oblikoval v koprenasto sfero. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Andreja Medveda, ki so ga izdale Obalne galerije Piran v sodelovanju z Likovnim salonom Celje. Obiskovalcev 1163.

202. *Alenka Gerlovič* (23. 4 do 12. 5. 1980). Pregledno razstavo slikarke Alenke Gerlovič je pripravil Gorenjski muzej iz Kranja in izdal katalog v sodelovanju z Razstavnim salonom Rotovž iz Maribora, Posavskim muzejem iz Brežic in Likovnim salonom Celje. Razstavljene slike, slikane s polivinil acetatom na plast polnil in lepila, na katere površino je Gerlovičeva škropila plasti barve in z njimi dosegla različne strukture barvne površine, so dajale podobo navidezno mirne, monumentalne krajine. V njenem likovnem izpovedovanju so jo privabljali jadranski otoki, opuščeni vinogradi, bohinjski predeli z ekološko poanto in spomini na doživeto latinskoameriško pokrajino. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Brede Misja. Obiskovalcev 1772.

203. *Peter Černe* (14. 5. do 3. 6. 1980). Predstavljen je bil prerez avtorjevega dela od leta 1972 do 1979. V bronasti in leseni plastiki je Peter Černe razvil vizijo o neposredni povezanosti živalskega, rastlinskega in človeškega sveta. Polno plastične figure so delovale lahkotno, razgibane so bile do skrajnih meja in z njimi je umetnik ustvarjal svobodne oblike lika z oblo linijo, ploskvijo in poudaril prostorsko razsežnost. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Franca Zalarja. Obiskovalcev 2609.

204. »*Tito v Sloveniji od 1974—1979*«. Fotografška razstava, katere avtor je bil Joco Znidaršič (13. 6. do 5. 7. 1980), je prezentirala Titove obiske v Sloveniji med leti 1974—1979. Fotografije so imele poudarek predvsem na študiji portretiranja. Ne glede na to, ali je Znidaršič slikal Tita v delovnem ambientu ali med otroki, delavci, vojaki, na sprehodu ali prijateljskem pogovoru, povsod je bil prisoten »trenutek« tenkočutnega zapisa o človeku, njegovem življenju, ki ga je posvetil nam. Pokrovitelji razstave so bili ZKS Celje, DPO Celje in Skupščina občine Celje. Vabilo-zloženska. Obiskovalcev 2769.

205. *Cvetlice na podobah celjskega Pokrajinskega muzeja* (16. 7. do 3. 8. 1980) Razstavo je pripravil Pokrajinski muzej Celje in *memoriam* Maršala Tita, počastitvi »Hortikulture 80« in praznika občine Celje.

Vabilo — Zloženska s spremnim tekstom Milene Moškon, ki jo je izdal Likovni salon. Obiskovalcev 1877.

206. *Športna fotografija* (20. 8. do 30. 8. 1980). Prireditelji razstave so bili ZKP, Likovni salon, Organizacijski odbor za pripravo MEP '80 in Redakcija časopisa Delo. Na njej so s fotografijami sodelovali: Dragan Arrigler, Svetozar Busić, Bogo Cerin, Miško Kranjec, Janez Pukšič, Marjan Zaplatil, Janez Zrnec in Joco Žnidaršič.

Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Marjana Zadnikarja. Obiskovalcev 1749.

207. *Fran Klemenčič in Fran Zupan* (3. 9. do 21. 9. 1980). Iz slovenske polpretekle likovne zgodovine nam je iz svoje stalne zbirke dala na razpolago Narodna galerija Ljubljana 11 oljnih slik Frana Klemenčiča in 18 oljnih slik, akvarelov ter gvašev Frana Zupana. Portret, krajina in kmečki žanr so značilnosti Frana Klemenčiča, pri katerem so vidni impresionistični elementi, medtem ko je Fran Zupan ostal zvest realistični krajini in bogatemu koloritu. Vabilo-zloženka s spremnim tekstom dr. Alenke Cevc. Obiskovalcev 2934.

208. *Anka Krašna-Kocjan* (24. 9. do 12. 10. 1980). Najnovejša dela mlade mariborske slikarke smo uvrstili v tako imenovano »fundamentalno« slikarstvo. Ob uporabi raznovrstnih materialov, katere je slikarka uskladila in oplemenitila s razčiščenno barvno paletno, je dosegla reliefno strukturo ploskve, le-to je dopolnila s različnimi kaligrafskimi vzorci. Njeno slikarstvo bazira na intuitivnosti lastne likovne imaginacije. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prosenč. Obiskovalcev 2432.

209. *Biljana Unkovska* (24. 10. do 15. 11. 1980). Slikarski opus Biljane Unkovske, ki je v svoji večpomenski likovni tvorbi iskal organskih vezi med figuro in krajino, je bil idejno svež in močan. Odlikoval se je po svoji meditativni sporočilnosti. Prava izjemnost so bili grafični listi, v katerih je avtorica združila orientalske motive s teatralnim poudarkom in severnjaško pripovednost. Vsemu je dala poudarek izredna perfekcija risbe, ki je slonela na svetlobnih kontrastih in na posluhu za lahkotno in svobodno izraženo linijo. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Alenke Domjan. Obiskovalcev 3428.

210. *Slovenska ekspresionistična grafika* (21. 11. do 13. 12. 1980). *Božidar Jakac, Veno Pilon, Miha Maleš in Tone Kralj*. Razstavo nam je posredovala Moderna galerija Ljubljana iz svoje stalne zbirke. Vabilo. Obiskovalcev 2988.

211. *Vjenčeslav Richter* (19. 12. do 11. 1. 1981). Razstava zagrebškega arhitekta, slikarja, kiparja in grafika je imela poudarek predvsem na slikarskem delu, kajti ta zvrst njegove ustvarjalnosti je ravno v prostorih Likovnega salona prišla prvič v presojo javnosti. Označili smo jo »sistemsko slikarstvo« — celoten pomen in motivacija slikarske ploskve je slonela na kotni razdelitvi enakostraničnega trikotnika in na operaciji delitve kroga s pomočjo koordinat. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Vjenčeslava Richterja. Obiskovalcev 2604.

Razstavno leto 1981

212. *Janez Knez* (16. 1. do 31. 1. 1981). Druga samostojna razstava trboveljskega umetnika Janeza Kneza je dala vpogled v zadnja leta njegovega ustvarjanja (1975 do 1981). 17 slik v olju je vsebovalo nešteto vsebinskih oblik, vsak del poslikanega platna bi že lahko bil slika zase. Glavnega prizora ni bilo, razdrobljen je bil na številne, z arabeskami in geometričnimi vzorci razdeljena polja. Prisotna je bila zavestna deformacija figur, ki se je vrnila k elementarnemu stanju duha. Celotno konstrukcijo in organizacijo slike je dosegel z najjasnejšimi barvnimi toni, pri čemer je dosegla vsaka barva maksimalno intenzivnost in izzvala lirsko transpozicijo barvne forme. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 1374.

213. *Celjski likovni umetniki* (5. 2. do 25. 2. 1981). V počastitev slovenskega kulturnega praznika smo pripravili pregledno razstavo del celjskih likovnih umetnikov, nastalih zadnji dve leti (29 eksponatov). Sodelovali so Vasilije Cetković-Vasko, Franc Košec, Peter Krivec, Avgust Lavrenčič, Milan Lorenčak, Darinka Pavletič-Lorenčak, Viktor Povše, Franc Purg, Ratimir Pušelja, Jure Šarlah, Irena Spendl, Jelica Žuža. Razstava je bila predstavljena tudi v pobratenem mestu Titovem Velesu v mesecu novembru 1980 in aprila meseca 1981 v Sisku, tam je s svojimi

risbami sodeloval tudi Radovan Jenko. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Marlene Premšak. Obiskovalcev 4690.

214. *Karmen Venko* (6. 3. do 14. 3. 1981). Razstava mlade modne kreatorke, ki je študij končala na Visoki šoli za uporabno umetnost na Dunaju in je njeno delo še danes vezano za avstrijske modne hiše, predvsem pa z usnjeno konfekcijo Konusa iz Slovenskih Konjic, je vzbudila med celjsko publiko izredno zanimanje. Na razstavi je bil viden prikaz dela modnega oblikovalca od skice do končne realizacije. Izvirnost njenih modelov sloni predvsem na enostavnosti, čistosti linij, na poudarku barvne harmonije. Vabilo — zloženska s spremnim tekstom Marlene Premšak in Alenke Domjan. Obiskovalcev 1677.

215. *Kiparska dela iz depojev Pokrajinskega muzeja Celje* (18. 3. do 1. 4. 1982). Razstavo je pripravil Pokrajinski muzej Celje. Vabilo — zloženska s spremnim tekstom Milene Moškon. Obiskovalcev 4159.

216. *Zdenko Huzjan* (3. 4. do 19. 4. 1981). Razstavljenih je bilo 18 slik v tehniki akrila in 9 risb. Poglavitno vlogo pri njegovih likovnih hotenjih je imela ploskev in figura, ki je gledalcu ob groteskno naslikanih podobah vzbujala strah, hkrati pa ga silila k razmišljanju. Njegova platna smo razvrstili v tri razvojna obdobja. V prvem je še viden vpliv njegovega učitelja Gabriela Stupice, v drugem vpliv klasičnega ekspresionista in v tretjem novih tendenc v ekspresionizmu. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom dr. Ivana Sedeja. Obiskovalcev 1630.

217. *Marko Suštaršič* (20. 4. do 9. 5. 1981). Iz retrospektivne razstave v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani smo za naše prostore napravili izbor del od njegovih začetkov, prehodne dobe, dobe slikanic in vračanja k nadrealizmu v novi luči. Z razstavo Marka Suštaršiča smo želeli obuditi spomin na tega velikega tvorca slovenske povojne likovne umetnosti, katerega del življenja je bil povezan tudi z mestom ob Savinji. Vabilo. Katalog smo prevzeli od Moderne galerije. Obiskovalcev 2355.

218. *Tone Lapajne* (11. 5. do 24. 5. 1981). 14 eksponatov iz cikla »Barjanska zemlja« iz let 1979 do 1980 je napolnilo Likovni salon in spregovorilo na preprost in neposreden način o občutih avtorja, ki ga vežejo na barjanski prostor in ljudi. Specifična tehnologija, ki jo je Lapajne razvijal vrsto let, zemlja z vso svojo bogato naravno paletto barv, plastična struktura, ki je v zadnjih delih prešla v poudarjeno risbo z vpraskanimi črtami in linijami, nam govori o umetniku pretehtanih odločitev in dozorelih likovnih hotenj. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Iztoka Premrova. Obiskovalcev 2371.

219. *Razstava monografije stare pódobe Celja* avtorja dr. Ivana Stoparja (9. 6. do 10. 6. 1981). Brez vabila in kataloga. Obiskovalcev 448.

220. *Slavko Kores* (12. 6. do 27. 6. 1981). Portret, avtoportret in fantastični portret je naslov razstave mariborskega slikarja Slavka Koresa, katere posebnost je bil ikonografski značaj posameznih upodobljencev. Avtoportret — pogovor z lastnim jazom, grajen v okviru realistične tradicije s poudarjanjem svetlobne igre in razgibane fakture slikane površine, značajske portret njegovih znancev in fantazijski portret, ki je mejil že na karikaturo, je zaprl v svoj sanjski svet in ga postavil v irealni prostor. Vabilo — zloženska s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prošenc. Obiskovalcev 2259.

Tako kot že nekaj let nazaj se Likovni salon vključuje v poletne kulturne prireditve z namenom spodbuditi pred leti še dokaj izraziti kulturni molk, ki se v zadnjem času spreminja v pravo razgibano kulturno akcijo. »Likovno poletje 1981« je po izraznosti dokaj pestro, začenši z razstavo.

221. *Gradovi na Slovenskem* — 17 fotografskih posnetkov *Vlada Vivoda* (4. 7. do 17. 7. 1981). Vabilo — zloženska s spremnim tekstom Branka Reispa in Aleksandra Bassina. Ohranjene lepote srednjeveške arhitekture na Slovenskem so najintimnejši del ustvarjalnosti fotografa, doma iz Socke pri Strmcu, dolgoletnega sodelavca geografskega instituta na SAZU, hkrati pa ostajajo izviren dokument mogočnih graščinskih kompleksov, ki jih je našel zob časa.

222. *Poljski plakat* (20. 7. do 28. 7. 1981). Razstava poljskega plakata ni bilo prvo srečanje s poljskimi ustvarjalci, saj so že leta 1975. v okviru jugoslovanskega filmskega plakata sodelovali nekateri izmed njih. Na predstavitvi je sodelovalo

devet avtorjev z deli zadnjih desetih let in s poudarkom na kulturnem plakatu (gledališki, filmski in cirkuški). Le nekaj primerkov je bilo ideološko socialnega in športnega plakata, medtem ko komercialnega ni bilo zaslediti. Razstava kot celota je podala jasno sliko poljskega plakata, njegove avtonomnosti v okviru evropskega in svetovnega plakata. Sodelovali so: Josef Mroczyński (že pokojni), Henryk Tomaszewski, Hubert Hilscher, Jan Lenica, Jan Młodożeniec, Franciszek Starowieyski, Waldemar Świerzy, Jan Sawka, Jerzy Czerniawski in Jakub Erol. Razstavo so pripravile Obalne galerije Piran in izdale zloženko-plakat v sodelovanju z ZKP-Likovnim salonom in Umetnostno galerijo Maribor. Obiskovalcev je bilo 949.

223. *Poljska risba* (3. 8. do 16. 8. 1981). Predstavitev devetih avtorjev, izbranih iz množice poljskih likovnih ustvarjalcev, sicer ni imela takšnega odmeva, kot predhodna razstava poljskega plakata, dajala pa je širši generacijski vpogled v ustvarjalno sfero poljskih umetnikov. Na razstavi so sodelovali: Andrzej Czeczot, Jan Tarasin (starejša generacija), med mlajšimi pa Andrzej Bielawski, Anna Monika Cynke, Jan Dobkowski, Marek Goebel, Krystyna Piotrowska, Eugeniusz Get-Stankiewicz in Henryk Waniek. Plakat-zloženka s spremnim tekstom Wiesławe Wierzoske. Razstavo so prav tako posredovale Obalne galerije Piran. Obiskovalcev 1249.

224. *Albin Polajner* (19. 8. do 2. 9. 1981). Zadnja razstava poletnih kulturnih prireditev slikarja srednje slovenske likovne generacije je bilo prvo srečanje z umetnikom v naših prostorih. Sledili smo kronološki predstavitvi krajinskih podob in portretov (15 slik), ki so izsevali preplet realističnih in ekspresionističnih komponent do barvnega simbolizma. Močna barvna tektonika je pripeljala avtorja do tiste faze, kjer je motiv izgubil svoj prvotni pomen in se je celotno slikano polje prevesilo v množstvo barv, katere je strnil v enovito strukturo. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom dr. Ceneta Avgušтина. Obiskovalcev 2059.

225. *Nedeljko Pečanac* (9. 9. do 19. 9. 1981). Razstava je imela značaj optičnega slikarstva, ki je v šestdesetih letih v svetu zajelo širok krog eksperimentov. Značilnost njegovih grafik (razstavljenih 288 listov iz let 80-81) je svetlobna konstrukcija na osnovi iluzije, percepcije ter delovanja fizikalnih in psiholoških učinkov v odnosu do gledalca. Osnovni element raziskovanja je sonce-krog kot centralni motiv, simetrična kompozicija, ki je rastrsko obdelana in katere gibanje izhaja in se ponovno vrača v začetno točko. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Andreja Medveda. Obiskovalcev 1576.

226. *Janez Boljka* (23. 9. do 10. 10. 1981). Pregledna razstava kiparja slovenske srednje generacije je vsebovala 31 plastik (bron) in 285 grafik (sitotisk). Sledili smo kontinuiranemu razvoju dvajsetletnega opusa z osnovnim motivom — človek. Združevanje imaginarne preteklosti in slutene prihodnosti hkrati je privedlo umetnika tako v plastiki kot grafiki do videnja bizarnega sveta, do vprašanja človeške eksistence in boja za njegov obstoj. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 3942.

227. *Boris Jesih* (14. 10. do 31. 10. 1981). Razstava je zajemala slikarska (12) in grafična dela (18) zadnjih let, za Jesiha verjetno najbolj vznemirljivih. Čeprav je njegov vsebinski motiv bil vezan vseskozi na problemsko prenašanje naravnih oblik na platno s pomočjo individualnih rešitev, so prej posplošene oblike krajinskega motiva, ki so nosile primarni značaj, prešle v dvojni miselni in izrazni likovni svet. Njegovo slikarstvo poteka tako rekoč na dveh poljih. Osnova je realistično upodobljena krajina, oziroma iz nje izbrani motiv s totalno redukcijo človeškega faktorja, tega je razgradil v sekundarnem polju in postavil vanj figuro kot enakovreden faktor v odnosu do primarnega polja. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Slavka Timotijeviča. Obiskovalcev 2205.

228. *Otto Beckmann* (4. 12. do 15. 12. 1981). Razstava avstrijskega umetnika je zajemala 27 grafičnih listov tako imenovane »kompjuterske grafike«. Razstavo nam je posredoval Avstrijski kulturni inštitut iz Zagreba. Obiskovalcev 854.

229. *Sonja Lamut in Nenad Jakešević* (18. 12. 1980 do 6. 1. 1981). V prostorih Likovnega salona sta se s 44 grafičnimi listi prvič slovenski javnosti predstavila beograjska umetnika, katerih stični točki sta ikonografsko sporočilo in poetična izpovednost. Njun likovni svet temelji na tradiciji realizma (Lamut) oziroma nadrealizma (Jakešević), povezan z globoko pripovedno parabolo človekovega današnjega časa. Katalog s spremnim besedilom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 1697.

Razstavno leto 1982

230. *Boris Benčič* (13. 1. do 30. 1. 1982). Slikarska razstava mladega primorskega umetnika, ki so nam jo posredovale Obalne galerije Piran, je vsebovala 13 slik, ironičnih podob avtorja, njegovega dela in umetnostni nasploh. Njegove slike so bile brez notranje vsebine, bile so resničnost slikarja samega, trenutki dileme, naperjni proti tradicionalni umetniški praksi, proti konceptualizmu in nevsebniškemu hiperrealizmu. Vabilo. Katalog prevzeli od Obalnih galerij Piran. Spremni tekst Andrej Medved. Obiskovalcev 2083.

231. *Stoli Branka Uršiča* (5. 2. do 20. 2. 1982). Razstava je bila namenjena počastitvi slovenskega kulturnega praznika, pripravil pa jo je arhitekturni muzej Ljubljana. Razstavljenih je bilo 32 eksponatov industrijskega oblikovanja arhitekta in oblikovalca Branka Uršiča, ki so nastali v letih 1963 do 1981. Katalog izdal Arhitekturni muzej Ljubljana s spremnim tekstom Petra Krečiča in Barbare Rupel. Oblikovanje kataloga in plakata Peter Skalar. Obiskovalcev 1289.

232. *Remigij Bratož* (22. 2. do 28. 2. 1982). Razstavo mariborskega karikaturista in slikarja Remigija Bratoža smo postavili iz zapuščine njegove hčerke Marjete Zlender. Karikature v različnih tehnikah kažejo razpon Bratoževih risarskih in karikaturnih dosežkov pred drugo svetovno vojno pa vse do srede sedemdesetih let. Brez vabila in kataloga. Obiskovalcev 763.

233. *Pero Santič* (5. 3. do 18. 3. 1982). Razstavljenih je bilo 35 slik (olje) iz let 1979—1981 dubrovniškega slikarja s specifičnim značajem — v trombl'oelju izvedene miniaturne podobe z imaginarno sporočilnostjo, z doživetji našega najznamenitejšega dalmatinskega mesta Dubrovnika. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Antuna Karamana. Obiskovalcev 2033.

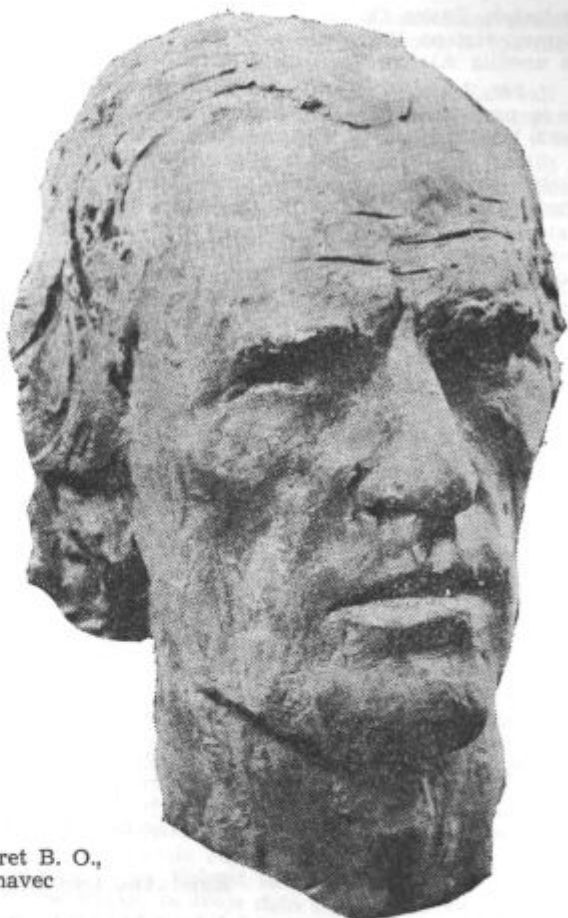
234. *Podobe/Immagini* (19. 3. do 3. 4. 1982). »Osemdeseta leta iz sodobnega hrvaškega in slovenskega slikarstva« po izboru Andreja Medveda. Razstavo so pripravile Obalne galerije Piran. Na razstavi so sodelovali: Nella Barišič, Breda Beban, Milivoj Bijelić, Danilo Dučak, Marina Ercegović, Zvezdana Fio, Nina Ivančić, Ferdinand Kulmer, Igor Rončević, Đuro Seder in Anja Ševčnik, ter slovenski slikarji: Zivko Marušič, Metka Krašovec, Jože Slak in Andraž Šalamun. Katalog so izdale obalne galerije Piran s spremnim tekstom Bonite Oliva in Andrejem Medvedom. Vabilo. Obiskovalcev 2231.

235. *Radovan Jenko* (9. 4. do 42. 4. 1982). Razstava garličnega oblikovanja (plakat) in risbe celjskega ustvarjalca je vsebovala 42 eksponatov, nastalih v letih 1980—1982. Vsebinsko so bili vezani predvsem na kulturne dogodke, v njih pa je bilo vidno odlično obvladovanje grafično-oblikovnega in likovnega polja v izvorni in angažirani sporočilnosti. Plakat-zloženka. Pokrovitelj razstave je bil Aero Celje — TOZD grafika. Obiskovalcev 2105.

236. *Likovna dela s socialno kritično vsebino iz stalne zbirke Umetnostne galerije Maribor* (po izboru Gordane Spremo) (29. 4. do 12. 5. 1982). Predstavljena je bila v času partijskih kongresov. Na njej pa so sodelovali: Franjo Golob, Jirak Karel, Ivan Kos, Franc Stiplovšek, Ante Trstenjak, Hinko Smrekar, Lojze Sušmelj, Ivan Čargo, Maks Kavčič, Tone Kralj, Miha Maleš, Lajči Pandur in Venó Pilon. Razstava sicer ni bila študijsko pripravljena, je pa prikazala v določeni meri tendence socialno kritične vsebine v delih starejše slovenske likovne generacije. Vabilo — zloženka s spremnim tekstom Gordane Spremo. Obiskovalcev 2160.

237. *Negovan Nemec* (19. 5. do 1. 6. 1982). Prav tako kot prejšnja je tudi razstava marmornate plastike goriškega kiparja Negovana Nemca bila posvečena partijskim kongresom. 19 plastik in fotografije javnih spomenikov so nam dale vpogled v ustvarjalnost kiparja mlajše generacije, kiparja z občutkom za volumen in mehko linij. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Tatjane Pregl. Obiskovalcev 1667.

238. *Junoš Miklavc* (4. 6. do 17. 6. 1982). Preplet slikarstva in grafičnih izrazil, ki se je izrazil v najnovejših grafičnih listih Junoša Miklavca, je vseboval prepričljivo in neposredno likovno doživetje. S spontano risbo, barvno ureditvijo v obliki kromastih pack je beležil prizore v na videz neurejeno likovno okolje, primarno (risba) in sekundarno (barva), vendar je občutljivo oko zaznalo trenutek občutljivosti videnja, ki ga je avtor želel izraziti. Vabilo. Katalog smo prevzeli od Obalnih galerij Piran. Spremni tekst Andrej Medved. Obiskovalcev 1422.

Anton Herman, Portret B. O.,
1982, patiniran mavec

238. *Kanadski pejstaž* (21. 6. do 3. 7. 1982). Razstavo je pripravil ZKP — Likovni salon v sodelovanju s Kanadsko ambasado, predstavljenih pa je bilo 43 del iz let 1961 do 1975 (akvarel, gvaš, risba in grafika) 27 avtorjev. Sodelovali so: Christopher Pratt, Les Devine, David Blackwood, Ken Danby, Jo Manning, Charles Pachter, James Spencer, Richard Yates, Donald Harvey, Claude Breeze, Gordon Smith, Catherine Hoskinson, Flemming Jorgensen, Toni Only, Leslie Reid, Tobie Steinhous, Shirley Wales, Rene Derouine, Robert Savoi, John K. Esser, Benita Sanders, Denis Burton, Gershon Iskowitz, Peter Deutsch, Joy Walker Lucy in Jessie Oonark. Razstava je imela pregledni značaj likovne tvornosti kanadskih umetnikov, posredovali pa smo jo tudi v Umetnostno galerijo Maribor, Obalne galerije Piran, Paviljon Cvijeta Zuzorić Beograd, Galerijo Dubrava v Dubrovnik, Kulturni center mesta Skopja. Vabilo. Katalog s sprelnim tekstom Rosemarie L. Tovell je izdal Likovni salon (tudi za druga razstavišča). Plakat. Obiskovalcev 1076.

239. *Rastava celjskih oblikovalcev* (19. 7. do 5. 8. 1982). Namenjena je bila počastitvi praznika občine Celje, prezentirala pa je najnovejša dela s področja industrijskega, grafičnega, modnega in prostorskega oblikovanja zadnjih let v Celju. Na njej so sodelovali: Jože Domjan, Radovan Jenko, Rafael Počivašek, Jože Resnik, Franjo Felicijan, Mirko Knez, Ljubica Ratkajec-Kočica, Tomislav Kočica, Marjana Merela, Ferdo Pak, Bruno Pižmoh, Dušan Samec, Karmen Venko, Zdravko

Dolinšek, Žarko Ognjenovič, Ivo Hanzlič, Dušan Kundih, Milena Leskovec, Zdenka Samec, Helena Umberger, Vincenc Vipotnik. Vabilo. Katalog s biografskimi podatki je uredila Alenka Domjan, Oblikoval Rafael Počivašek. Obiskovalcev 2164.

240. *Ljubo Vodopivec in Žarko Vrezec* (1. 9. do 19. 9. 1982). Ljubo Vodopivec se je predstavil z 12 plastikami v bronu, Žarko Vrezec pa s 13 slikami iz let 1981—1982. Vabilo. Katalog. Obiskovalcev 1741.

241. *Mladen Jernejc* (22. 9. do 9. 10. 1982). Mladi ljubljanski ustvarjalec s širokimi likovnimi izhodišči se je predstavil s 17 deli v prostorih Likovnega salona. Zanj je značilna specifična obravnava materiala kot slikarske materije, s pomočjo katere skuša obvladovati likovno polje. Vabilo. Katalog. Obiskovalcev 1403.

242. *Eta Sadar-Breznik* (10. 11. do 24. 11. 1982). Razstava tkanih prostorskih objektov, ki so se v svoji izjemni prosojnosti in barvitosti pretopili v mrežo grafičnih in slikarskih učinkov, so med celjsko publiko imeli precejšen odmev. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prošenc. Obiskovalcev 1775.

243. *Anton Herman* (25. 11. do 2. 12. 1982). Razstavljen je bil ciklus 14 portretov slovenskih športnikov. Avtor je oblikoval portrete po živih predlogah. Ob trenutkih njegovega razgovora je zabeležil najkarakternejše poteze, nato pa je delo nadaljeval v svojem okolju. Bronasti portreti delujejo izredno slikovito in so izraz discipliniranega umetnika, ki dodobra obvladuje prostor. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Marlene Premšak so izdali Galerija Krka, Gorenjski muzej in Likovni salon Celje. Obiskovalcev 874.

244. *Ratimir Pušelja* (3. 12. do 15. 12. 1982). Razstavil je 9 slik in 1 objekt v tehniki akril iz let 1981—1982. Njegova najnovejša dela so postala v našem prostoru tako rekoč sinonim za pojem socialnega portreta sodobne umetnosti. Pušelja se pri sestavi slike ne omejuje samo na ploskovne elemente, temveč tudi z barvno sfero (črno-modro, kateri se v zadnjih delih pridružuje še rumena, rdeča in zelena). Pušelja ni samo umetnik s specifičnim likovnim izrazom, temveč umetnik z izrazito individualno filozofsko opredelitvijo do pojavov, ki se neposredno vežejo na subjekt. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 1468.

245. *Franc Mesarič* (17. 12. 1982 do 6. 1. 1983). Prekmurski slikar je razstavil 15 slik v tehniki akrila in 10 grafik iz let 1980—1982. Pred leti so ga kritiki označili kot radikalnega realista, v novejših delih pa je stroga in ostra tektonika prešla v sproščeno slikarsko potezo, motivno pa v izsek prostora, v katerem se je barva in poteza razigrala do tiste meje, ko lahko govorimo o slikarski akciji. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 1662.

Razstavno leto 1983

246. *Slehernik v Evropi od srednjega veka do danes* (14. 1. do 26. 1. 1983). Razstava je bila vsebinsko povezana s premiero in krstno uprizoritvijo slovenske inačice Slehernika »Srečanje na Osojah« Alenke Goljevšček v SLG Celje. Vsebovala je 136 fotografij in faksimilov uprizoritev Slehernika skozi stoletja na evropskih odrih. Posredoval nam jo je Avstrijski kulturni inštitut iz Zagreba. Vabilo. Katalog (v nemščini). Obiskovalcev 947.

247. *Franc Purg* (4. 2. do 18. 2. 1983). V počastitev slovenskega kulturnega praznika smo odprli razstavo mladega celjskega kiparja, ki je razpet med številne možnosti sodobnega kiparskega izražanja. Dokaj skromna razstava po številu eksponatov je opozorila na vidno, s pravo mero zastavljeno nadaljevanje v smeri življenja čistih plastičnih oblik v prostoru z vnesenimi zakonitostmi in avtomatizmom človeških vzgibov v odnosu do uporabljenega materiala. Umetnikov čutni svet je močno prisoten v risbi (6) in je v nadaljevanju postal nosilec likovnega zapisa tudi v novodobni kiparski formi. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Alenke Domjan. Obiskovalcev 2073.

248. *Viktor Macarol* (23. 2. do 13. 3. 1983). V sodelovanju z Razstavnim salonom Rotovž iz Maribora in Savremenim muzejem iz Beograda smo predstavili fotografska dela Viktorja Macarola, ki že skoraj tri desetletja s fotoaparatom projicira življenje obrobnih predelov velemest na celuloidni trak. Čeprav se v slovenskem prostoru srečujemo z vrsto izvrstnih fotografov, je Macarolova fotogra-

fija vsekakor izjemen pojav človekovih zapažanj, soočanje s konkretnim svetom, ki nas obdaja. Vabilo. Zloženska, ki jo je izdal Razstavni salon Rotovž iz Maribora s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prosenec. Obiskovalcev 222.

249. *Franc Zadrazil* (18. 3. do 3. 4. 1983). Dunajski grafik Franc Zadrazil je s svojim grafičnim opusom okarakteriziral pročelja predmestnih hiš, prenatrpanih z reklamnimi napisi, dal nam je vpogled v uničujoče fasade našega stoletja, v komercialno vulgarnost, ki je tako značilna za predmestni pejzaž. Razstavljenih je bilo 40 grafičnih listov v tehniki bakrotiska. Razstavo nam je posredoval Avstrijski kulturni inštitut iz Zagreba. Vabilo. Zloženska, ki jo je izdal Avstrijski kulturni inštitut. Obiskovalcev 1556.

250. *Mario Palli in Pope* (8. 4. do 3. 5. 1983). Razstava zamejskega Slovenca Maria Pallija in italijanskega avtorja Popeja je bila predstavitev dveh po konceptu podobnih umetnikov. Mario Palli je s črtnim in pasovnim sistemom barvnega polja vizualno členil in prodiral v optično globino slikovnega polja, medtem ko je Pope primarno vrednotil razčlenjevanje svetlobe kot fizičnega simbola. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Staneta Bernika. Obiskovalcev 1769.

251. *Evropska in ameriška risba* (6. 5. do 28. 5. 1983). Obsežno razstavo so pripravile Obalne galerije Piran, vendar je bila v prostorih Likovnega salona zaradi prostorske stiske močno okrnjena. Kljub temu pa je podala grobo sliko najsoodobnejših likovnih tokov na evropskih in delno ameriških tleh. Na razstavi so bila zastopana dela naslednjih likovnih ustvarjalcev: Nade Alavanje, Elvire Bach, Miquela Barcela, Jeana Michaela Basquita, Janeza Bernika, Jožeta Slaka, Renata Bianchinija, Milivoja Bijelića, Güntherja Brusa, Donatella Scalesse, Huberta Schmalixa, Marie Patrizie Cantalupo, Sandra Chia, Francesca Clementeja, Enza Cucchija, Zvonka Coha, Nicola de Marie, Marca del Rèja, Bretta de Palme, Stefana Donatta, Marianne Eigenheer, Milana Erića, Marine Ercegovič, Zvijezdane Fio, Pietra Fortune, Walterja Gasperonija, Mimma Germana, Terija Hella, Zmaga Jeraja, Metke Krašovec, Ferdinanda Kulmerja, Milana Kunca, Roberta Kushnerja, Lange Thomasa, Thomasa Lawsona, Adelle Lotito, Tahirja Lušića, Živka Marušića, Dušana Minovskega, Andrea Nelliija, Oswalda Oberhuberja, Mimma Paladina, Alessandra Perellija Canove, Reinharda Podsa, Darje Prelec, Milete Prodanović, Igorja Rončevića, Rodneya Rippsa, Juliaa Sarmenteja, Donatella Scalesse, Jožeta Slaka, Anje Sevcnik, Emilie Vedove, Josa Vrkića in Joa Zukerja. Katalog so izdale Obalne galerije Piran s spremnim tekstom Achilla Bonita Olive in Andreja Medveda, ki je tudi uredil katalog. Vabilo. Obiskovalcev 2954.

252. *Severnoprimorski umetniki* (8. 6. do 25. 6. 1983). Člani Društva Severno-primorske (Lucijan Bratuž, Franc Golob, Danilo Jejčič, Pavel Medvešček, Negovan Nemeč, Rudi Pergar, Marko Pogačnik, Miloš Volarič in Rafael Trpin) so se predstavili na način, kako sprejemajo inspiracijo za svoje delo in kako se lotevajo oblikovanja forme za to delo. Vabilo — zloženska izdal Likovni salon s spremnim tekstom Marka Pogačnika, katalog prevzeli od ZKO Nova Gorica. Obiskovalcev 1982.

253. *Vasilije Četković-Vasko* (15. 7. do 31. 7. 1983). Ob občinskem prazniku Celje je bila na ogled razstava 150 keramičnih del (mala plastika in risba na keramiki) celjskega kiparja Vasilija Četkovića-Vaska. Dvojnost, ki se je pokazala v njegovem keramičnem opusu, je bila vezana na eni strani na tradicijo libojske keramike tako v obliki kot izvirnosti izraza, na drugi strani pa sledimo nizom risb na keramiki v ponavljajoči se obliki krokijevske risbe upodobljenih likov. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Draga Medveda. Obiskovalcev 922.

254. *Franc Novinc* (10. 8. do 27. 8. 1983). Ob zaključku poletnih prireditev se je s svojimi najnovejšimi deli predstavil gorenjski slikar Franc Novinc. Njegov opus sicer ni bil nikakršen preobrat v njegovi slikarski produkciji, temveč viden korak naprej v že prej navzočemo ustvarjalnem kontekstu. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Obiskovalcev 1147.

255. *Hodaka Yoshida* (1. 9. do 16. 9. 1983). Razstavo japonskega avtorja je posredovala Osnovna šola Solkan iz Nove Gorice in je bila zaokrožena s ciklusom 25 grafičnih listov na temo človekovih bivališč. Kraji, na katerih so te podobe nastale, so bile postaja njegovega dolgega popotovanja širom sveta, kjer je spoznaval različne ljudi in njihova zavetišča. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Braneta Kovića je izdala Osnovna šola Solkan v Novi Gorici. Obiskovalcev 1560.

256. *Ida Brišnik-Remec* (30. 9. do 14. 10. 1983). Razstavljene risbe (34 perorisb s čopičem) so bile formalno razdeljene v dve skupini: barvne in črno-bele. Vendar tako ene kot druge so oblikovale enotno umetnično izpovednost iz neposrednega življenjskega okolja — narave. Detajli vegetabilnih zasnov, ki jih je umetnica s prefinjeno risbo oblikovala v gibčne plastične forme, so izražali dvojni pomen: intenzivno notranjo vibracijo, hkrati pa prenos skrajno realističnih form v fantazijo. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prošenc. Obiskovalcev 1304.

257. *Plakat domačega filma v tujini* (28. 10. do 12. 11. 1983). V sodelovanju s prireditelji Tedna domačega filma v Celju in Kinoteko v Beogradu smo pripravili razstavo, s katero smo skušali prikazati stanje domačega filmskega plakata v odnosu do tujega, predvsem poljskega, češkega in vzhodnonemškega. Na razstavi so bili predstavljeni plakati naslednjih avtorjev: Rappusa, Ernsta, Gärtnerja, Monda, Zdeneka Zieglerja, Polacka, Vaca Grygarja, Rostoka, Jakovljevskega in znanih imen poljske šole. Plakati tujega filma so bili opremljeni s fotografijo domačega izvora, s tem pa so vzbudili gledalcu razmišljanje, kje je mesto domači ustvarjalnosti in kreativnosti. Vabilo. Obiskovalcev 3056.

258. *Dušan Kirbiš* (18. 11. do 7. 12. 1983). Razstavil je najnovejša slikarska in grafična dela iz let 1981—1983. Njegove podobe različnih pejsažev so bile tesno povezane s figuro. Pomembno vlogo igra subjektivizem — vračanje k lastnim doživetjem, čustvom, sanjam. Kirbiš je slikar agresivnega čopiča, s širokimi potezami in vehementno risbo je ob prevladovanju rdeče, modre in bele barve oblikoval slikovno polje in obdelal frontalni plan brez kakršnihkoli občutkov za globinsko gibanje. Težka črna konturna linija je bila dokončna obdelava obraza, kateremu je dala videz maske, stiske človeka, ki prevzema odločitev na svoje breme. Vabilo. Katalog. Obiskovalcev 1413.

259. *Lojze Spacal* (9. 12. do 21. 12. 1983). Predstavljen je bili prerez njegovega skoraj štiridesetletnega dela. 67 grafičnih listov nam je spregovorilo o umetniku, ki je miselno in predstavno vseskozi vezan na Kras. Razstavo so pripravile in izdale katalog Obalne galerije Piran, spremni tekst v katalogu je napisal dr. Mirko Juteršek. Vabilo. Obiskovalcev 1038.

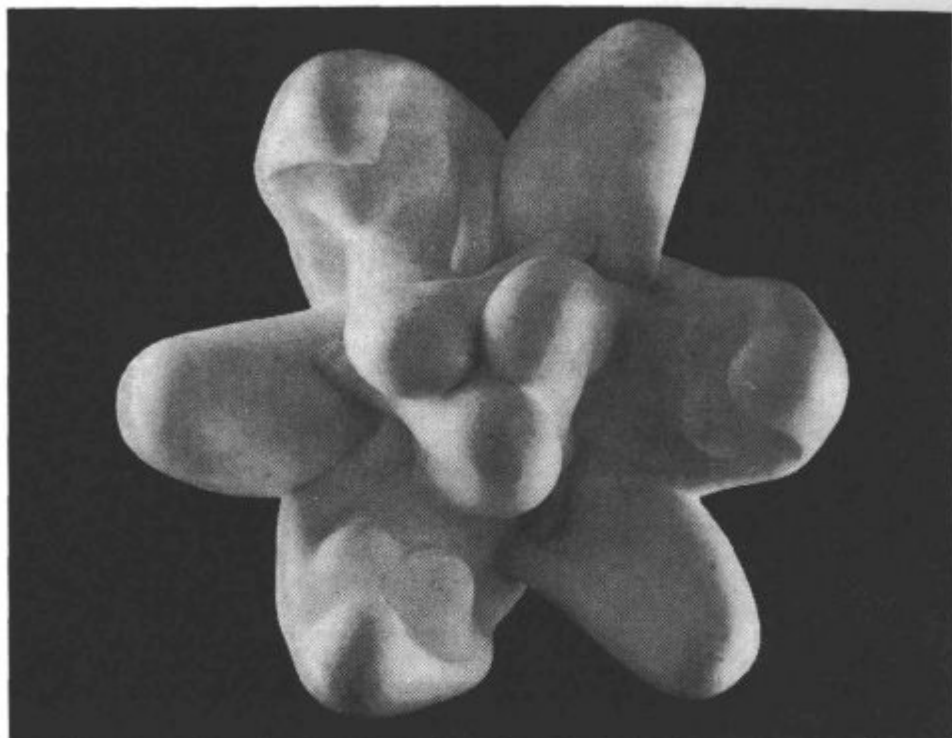
260. *Člani društva likovnih umetnikov Maribor* (23. 12. do 14. 1. 1984). Na razstavi so sodelovali predstavniki starejše generacije: Ivan Cobal Slavko Kores in Ivo Golsnik, srednjo generacijo sta zastopala Marjan Jelenc in Rado Jerić, najmlajšo pa Maja Kocmut-Sest, Viktor Sest in Vojko Pogačar. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prošenc. Obiskovalcev 1003.

Razstavno leto 1984

261. *Vladimir Lamut* (19. 1. do 4. 2. 1984). Razstavo nam je posredoval Dolenjski muzej, v naših prostorih pa smo napravili izbor del z naslovom »Mala retrospektiva Vladimira Lamuta«, kjer smo sledili dobi po neposrednem študiju (cikel suhih igel), sredini petdesetih let (litografija) in času ob koncu desetletja do njegove smrti. Vabilo. Katalog smo prevzeli od Dolenjskega muzeja. Spremni tekst je napisal Milček Komej. Obiskovalcev 1185.

262. *Jana Vizjak* (6. 2. do 24. 2. 1984). Ob praznovanju slovenskega kulturnega praznika smo vključili v program razstavo mlade celjske likovnice Jane Vizjakove. Soočili smo se z nepojmljivim razodetjem ustvarjalkine izpovedi, z grenkimi spoznanji medčloveških odnosov. »Divje slikarstvo« Jane Vizjakove se sicer formalno navezuje na danes aktualno novo slikarstvo, vendar povsem neobremenjeno. Življenjska in umetniška sla jo je vodila v povsem drugačno likovno angažiranje, v svet izkušnje, prizadevnosti, v svet samosvoje slikarske sintakse. Vabilo. Katalog (barvne reprodukcije) s spremnim tekstom Aleksandra Bassina. Razstavo smo posredovali še Obalnimi galerijam — Galeriji — Meduza Koper. Obiskovalcev 2159.

263. *Vera Sešlar-Založnik* (9. 3. do 24. 3. 1984). Batiki mariborske oblikovalke se v svojih začetkih navezujejo na krajinski izvor, v nadaljevanju graditve prostora pa so prešli v svet imaginacije. Preverjene likovne oblike, koloristične vrednote ter zlahtnost materiala je pogojevalo lirično impresijo v batikih Vere Sešlar-Založnik. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Milojke Kline. Obiskovalcev 1248.

Milisav Tomanić, Cvet, 1980, mavec

264. *Janez Vidic* (29. 3. do 18. 4. 1984). Napravili smo izbor del iz njegovega dolgoletnega umetniškega ustvarjanja. Razstava je imela izreden odmev, pripravila pa jo je Umetnostna galerija Maribor, prav tako izdala ob njegovi retrospektivi v UMG Maribor obsežen katalog s spremnim tekstom dr. Sergeja Vrišerja. Obiskovalcev je bilo 2781.

265. *Tihomir Pinter* (26. 4. do 16. 5. 1984). Razstava fotografij z naslovom »Umetniki v ateljeju« ni imela samo dokumentarne vrednosti, temveč je bila tudi prispevek k zakladnici slovenske fotografije. Pinterjeva fotografija je hkrati karakter upodobljene osebe in ikonografskega značaja okolja, v katerem ta oseba dela. Razstava ni bila naključna, z njo smo želeli celjski publiki predstaviti likovne ustvarjalce, ki živijo v našem mestu ali pa so z njim drugače povezani. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Braneta Koviča. Obiskovalcev 1445.

266. *Milan Rijavec* (22. 5. do 5. 6. 1984). Napravili smo izbor iz retrospektivne razstave, ki je bila v Likovnem razstavišču Riharda Jakopiča v Ljubljani. Od njih smo prevzeli tudi katalog s spremnim tekstom dr. Ivana Sedeja. Vabilo. Katalog. Obiskovalcev 1378.

267. *Umetniki iz Grevenbroicha (ZR Nemčija)* (8. 6. do 11. 6. 1984). Na osnovi medsebojnega sodelovanja dveh mest smo pripravili recipročno razstavo likovnih umetnikov iz Grevenbroicha. Razstava je bila izredno heterogena in tako pestra panorama kajpak ni mogla in se tudi ni trudila pokazati avtorje po njihovi kvalitetni pomembnosti, ampak je ustvarila mozaik, ki je pokazal, kako visoko je segla njihova likovna sredina. Na razstavi so sodelovali: kipar Clemens Pasch, slikarji H. W. Gerresheim, Helmut Kurz, Inna Seeburg-Roese, Dieter Dannefeld, Anne Behrens,

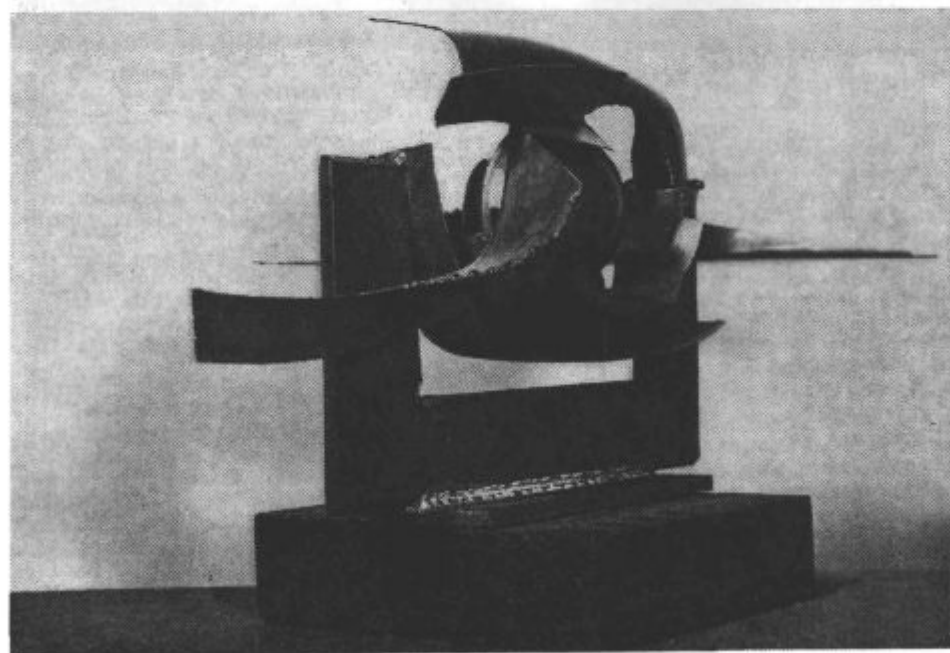
avtorji umetne obrti in oblikovanja Anne Bertram, Christa Nökel, Wolfgang Hahn in Gerda Morjan.

268. *Razstava iz stalne zbirke Likovnega salona* (19. 6. do 5. 7. 1984). Kot vsako leto se tudi to leto srečujemo z delom stalne zbirke Likovnega salona z izborom naslednjih avtorjev: Ive Subica, Zmaga Jeraja, Bogdana Cobala, Vide Slivnik-Belantič, Lojzeta Logarja, Vide Fakin, Emerika Bernarda, Janeza Boljke, Janeza Pirnata, Staneta Jarma, Dragice Cadež-Lapajne, Petra Cerneta in Draga Tršarja. Brez vabila in kataloga. Obiskovalcev 904.

269. *Razstava društva Likovnih umetnikov Celje* (17. 7. do 5. 8. 1984). Razstavo smo pripravili že v pomladanskih mesecih in smo jo predstavili v mestu Grevenbroichu (ZR Nemčija), nato pa v Pilonovi galeriji Ajdovščina in Razstavnem salonu Rotovž v Mariboru. Ob poletnih kulturnih prireditvah pa smo jo imeli priložnost videti tudi v Celju.

Na razstavi je sodelovalo 13 likovnih ustvarjalcev: Adi Arzenšek, Vasilije Četković-Vasko, Anton Herman, Jože Horvat-Jaki, Avgust Lavrenčič, Milan Lorenčak, Jožef Muhovič, Darinka Pavletič-Lorenčak, Viktor Povše, Franc Purg, Ratimir Pušelja, Milisav Tomanič, Alojz Zavolovšek in Jasna Radšel.

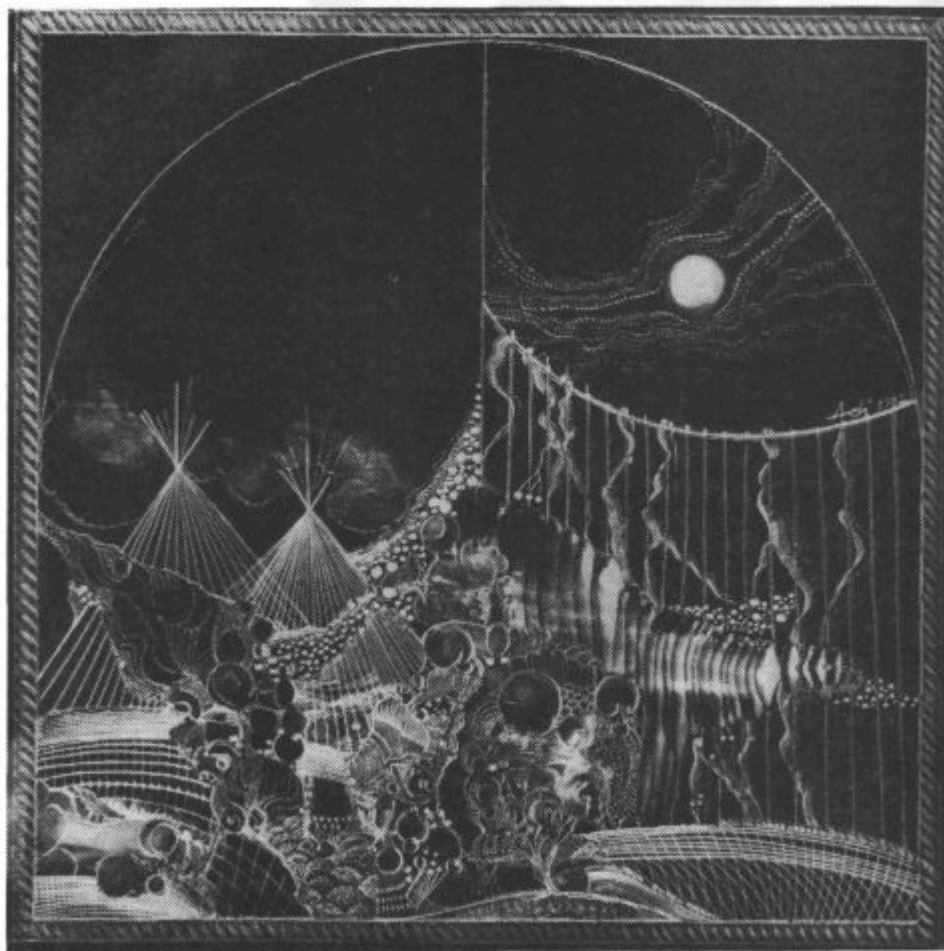
270. *Todorče Atanasov* (6. 9. do 23. 9. 1984). 10 slik in 24 grafičnih listov, ki jih uvrščamo v novo figurativno slikarstvo, z izrazitim ekspresivnim slikovnim izrazom in poudarjenim emocionalnim nagonom, je napolnilo prostore Likovnega salona. S pomočjo barvnih ploskev in kulturnih linij je Atanasov modeliral figure v čvrsto kompozicijo. Od skrajno monumentalnih linearnih upodobitev je prešel slikar v zadnjih delih s pomočjo iluzionistične globine v navidezni prostor, kjer sicer ne moremo govoriti o formalni perspektivi, temveč pridobljeni z intenzivnostjo barve in načinom gibanja likov na slikovni površini. Razstavljena dela so nastala v letih 1982–1984. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Braneta Koviča. Obiskovalcev 974.

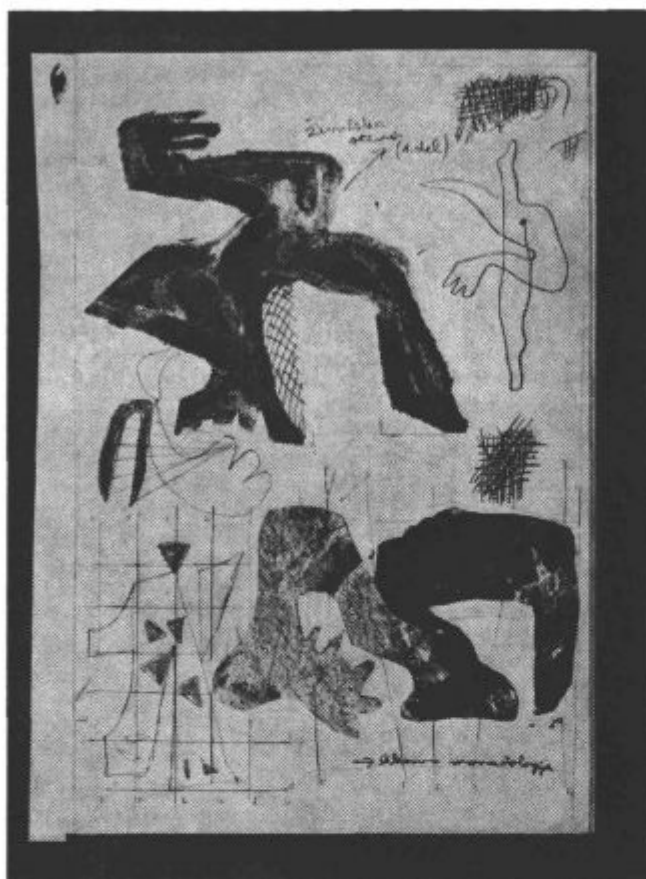
Vasilije Četković-Vasko, Skulptura '83, 1983, jeklo

271. *Marco Del Rè* (28. 9. do 13. 10. 1984). Razstavljenih je bilo 7 slik iz let 1983/84 (olje na papir) italijanskega avtorja, ki pripada drugi generaciji italijanske »transavantgarde« z določenimi zadržki, kot je oblikovanje prostora in literarne prisotnosti. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom so izdale Obalne galerije Piran. Obiskovalcev 1156.

272. *Adi Arzenšek* (18. 10. do 3. 11. 1984). Najnovejša dela Adija Arzenška ki so bila razstavljeni v prostorih Likovnega salona (31 eksponatov-gravure), so nosila v sebi simbol »Moje doline«. V piramide postavljene hmeljevke so se vzpenjale nad koprenaste oblake, iskale so pozabljeno identiteto, ki jo je prehitel čas. Prepredenost vizionarnih mrež, dekorativnih elementov, ki so rasli iz ene točke in se zopet vračali, so se razpredle po vsej površini. Skrivnostne mreže temine, zlata, izokefalije so bile odraz zazrtosti v lastno izpoved »spominov« Adija Arzenška. Vabilo. Katalog z barvnimi reprodukcijami in spremnim tekstom Aleksandra Basina. Obiskovalcev 1931.

Adi Arzenšek, Savinjske diagonale, 1982, gravura

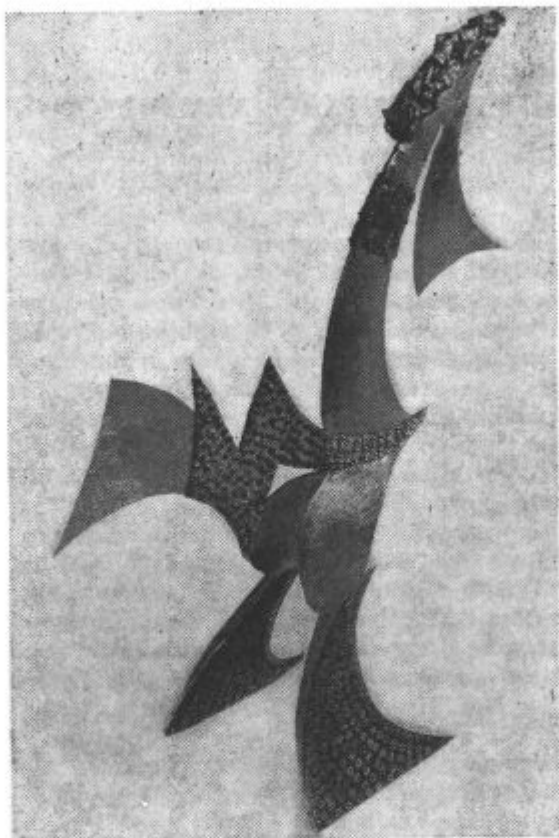

Jožef Muhovič, Etude pour «Celebration du printemps», 1983 risba, papir

273. *Maske Berte Meglič* (6. 11. do 14. 11. 1984). V sodelovanju z organizacijskim odborom Tedna domačega filma v Celju smo pripravili nadvse zanimivo razstavo fotografij in mask filmske maskerke, ki se s to zvrstjo dela ukvarja že od leta 1951. Razstava je imela izreden odmev med celjsko publiko dopolnjevale pa so jo še demonstracije konkretne izvedbe filmske maske avtorice Berte Meglič. Vabilo. Obiskovalcev 2574.

274. *Marijana Muljevič* (15. 11. do 2. 12. 1984). V likovno tako široko razvejanem prostoru, kot je naš je predstavljalo slikarstvo zagrebške umetnice Marijane Muljevič gotovo pomemben pojav. Precizno izrisan prostor, kjer smo začutili prisotnost človeka je bil samo del iluzionistične teme pejzaža kot slike, a ne narave, s pomočjo katerega je obravnavala problem realnega nasproti prostorni iluziji. Predstavila se je z 22 slikami (olje na platno), nastalih v letih 1979—1984. Vabilo. Katalog (ena barvna reprodukcija) in spremnim tekstom Ive Šimeta Banova. Obiskovalcev 1941.

275. *Viktor Gojkovič* (6. 12. do 20. 12. 1984). Za Viktorja Gojkoviča, akademskega kiparja in restavradorja, ki se je predstavil s 17 portretnimi plastikami v gipsu (patiniran) je značilen takojšnji spopad z materialom brez priprav in skic. Navidezna nedokončanost, privlačna skicioznost je posledica njegovega načina dela, ta pa zopet njegovega temperameta. Značilen je odnos umetnik—portretiranec—umetnik. Vabilo. Katalog s spremnim tekstom Mete Gabršek-Prosenec. Obiskovalcev 1753.

Franc Purg, Petelinovo pričakovanje, 1984,
aluminij

DRAGO MEDVED

MEDNARODNA LIKOVNA ZBIRKA JUNIJ

Komunikacijski tokovi sodobnega sveta so danes že tako prepleteni in vsebujejo že toliko vrst izraznih možnosti, da je likovnost samo sestavni del tega konglomerata medsebojnih sporočil. Ni pa vseeno, kakšna sporočila so to in na kakšen način so posredovana. V kontekstu takšnega gledanja pa ima vse, kar je likovnosti imanentno, posebno mesto in posebno vlogo v najširšem pomenu socialno-kulturnega vidika pri vplivu na javnost. Ko danes govorimo o petnajstletnici mednarodne likovne grupe Junij in postavitvi mednarodne likovne zbirke Junij, imamo v mislih osnovna vsebinska izhodišča grupe, ki jo je osnoval celjski rojak akademski slikar Stane Jagodič (rojen v Celju 1943). V katalogu k zbirki je zapisal: »Grupa Junij je s somišljeniki gradila svojo idejnost pretežno na ekspresionističnih izhodiščih, vendar ne v smislu eklekticizma, temveč v dograjevanju nedoseženega, v dodajanju novih razsežnosti in v smeri nove SINTEZE. Kljub prisotnosti dadaističnih izkušenj je nihilizem zavržen in nadomeščen z angažiranostjo. Tudi nadrealistično obarvano izražanje ni pod vplivom surrealistične manifestativne usmeritve, pri kateri je šlo za nekontrolirano zasledovanje podzavesti, ampak je usmerjeno k premišljeno komponiranim simbolom in vsebinam, ki so vezani na sodobnost in vizionarna slutenja.«

Prav je, da ob letošnji javni predstavitvi mednarodne likovne zbirke Junij, ki je bila v Likovnem razstavišču Rihard Jakopič v Ljubljani od 21. marca do 20. aprila, zapišemo nekaj več o sami likovni grupi Junij, ki letos slavi petnajstletnico obstoja in nepretrganega aktivnega dela.

Grupa Junij je nastala 1970. leta v Ljubljani, čeprav je pobudo za ustanovitev grupe dal akademski slikar Stane Jagodič že leto poprej. Ustanovni člani so bili Stane Jagodič, Enver Kaljanac, akademski slikar, rojen v Sarajevu, Viktor Gojkovič, akademski kipar, rojen na Ptuj, in Hari Draušbaher, akademski slikar iz Mute ob Dravi. Vsi štirje likovniki so bili rojeni v mesecu juniju in zato je kipar Viktor Gojkovič predlagal, da se grupa imenuje Junij in tako je tudi ostalo. Vsi štirje so bili takrat diplomanti ljubljanske Akademi-

Avtor: Drago Medved, predsednik obč. konf. SZDL in KSOC Celje

je za likovno umetnost. Že tedaj je bila osnovna opredelitev neoekspresionistična tendenca, utemeljena na zgodovinskih izkušnjah figuralnega in abstraktnega ekspresionizma v slikarstvu, grafiki in kiparstvu 20. stoletja, kakor je zapisano v kronologiji delovanja grupe, ki hrani po zaslugi Staneta Jagodiča bogato in natančno dokumentacijo.

PRVA RAZSTAVA V CELJU

Leto dni po ustanovitvi, torej 1971, je bila v Celju v Muzeju revolucije prva razstava likovnih del grupe Junij, ki je štela štiri člane: tri slikarje in enega kiparja. Pri postavitvi razstave se je močno angažirala literarna revija *Obrazi* z domala celotnim aktivnim uredništvom. Razstava je tedaj še predstavljala klasična dela v slikarstvu in kiparstvu, čeprav so se avtorji že tedaj ukvarjali tudi z drugimi tehnikami. Na razstavi so predstavili olja, risbe, grafike in terrakoto. Ekspresionistično je najbolj izstopal Jagodič s svojim razvojnim ciklom, ki je nekako izhajal tudi iz diplomske naloge (revija *Obrazi* jo je tudi prva javno objavila (letnik VI, številka 1). Revija *Obrazi* je tudi izdala katalog in pripravila ob otvoritvi literarni večer. Nastopili so Zlatka Krašovec, Drago Medved, Aleš Ilc in Zdenka Podpečan. Otvoritveni govor je imel Drago Medved. 19. februarja je izšla prva kritika o postavitvi grupe Junij, in sicer jo je v *Delu* objavil Peter Breščak. V avgustu istega leta so bila dela predstavljena tudi v Italiji, in sicer v mestu Ronchi dei Legionari s posredovanjem Zveze kulturnih organizacij v Celju. V tem letu je grupa pritegnila k delu ljubljanskega fotografa Marjana Pala, ki ustvarjalno in prizadevno sodeluje s posameznimi člani grupe še danes.

Leto 1971 je za grupo Junij zanimivo zaradi tega, ker so se njeni člani prvič predstavili javnosti in zabeležili prve publicistične lastovke. V prvem katalogu je bilo zapisano, da je vsebinska zasnova razstave dejanje, ki presega ozke meje in je sama po sebi jugoslovanskega formata pa tudi nakazuje svetovne razsežnosti. V poznejših letih je grupa dejansko prerasla, tudi s svojim stalnim članstvom in stalnimi sodelavci, vse meje, ki si jih je človek umetno postavil, po vsebinskem sporočilu pa je postala »kozmična«.

Zanimivo je tudi to, da je grupa že od samega začetka gradila svojo razvojno zasnovo in ni ničesar prepuščala naključju. Zato tudi niso vsi člani vedno vzdržali in so se nekateri ločili od grupe, prišli pa so novi. Vedeti moramo, da so v tem času bile že druge likovne grupe, ne samo pri nas, tudi v širšem svetovnem prostoru. To je tudi trenutek, da povežemo smiselnost poslanstva grupe Junij z obstojem že uveljavljenih likovnih grup pri nas. To bi lahko najbolje označili z besedami Staneta Jagodiča, ki je zapisal, kam se je likovno duhovni tok grupe Junij gibal: »...v smer novih medijev, podiranja meja med likovnimi tehnikami in različnimi zvrstmi, poudarjanja nove senzibilnosti, nekonvencionalno poseganje v urbani prostor, krajino, novo vrednotenje okolja, golo človeško telo, poglobljanje v psiho sodobnega človeka — družbe, prodiranje v neznane razsežnosti makro in mikro kozmosa. Protestno angažirani del razstav izzveni kot KRIK proti ekološki krizi, deformaciji sodobnega zasičenega urbanizma, alienaciji, potrošniški miselnosti, izničenju družbenih vrednot, birokratizmu, reakcionarnim težnjam, grozeči militarizaciji, blokovski razdeljenosti sveta, imperializmu, hegemonizmu, rasizmu.«

Iz te usmeritve je razvidno, da je grupa postavila posebno gledanje na svet kot nekaj nujnega, če je hotela v izpovedno izraznih pa tudi tehnično tehnoloških okvirih podati javnosti novo podobo. Saj najbrž ni mogoče trditi, da takšnih pogledov ali vsaj podobnih do nastanka grupe Junij sploh ni bilo. Toda to je bil zelo koncizen pojav. Grupa se je vsebinsko opredelila na dokaj programsko jasen način do vsebine življenja in predvsem njegove kakovosti. Na teh osnovah grupa vztraja še danes in jih dograjuje z novimi spoznanji. Zato bi bilo zanimivo zvedeti še to, kaj meni Jagodič o likovnih tehnikah, ki jih najdemo pri sodelavcih Junija:

»Grupa Junij ni nikdar negirala klasičnih, neposrednih ročnih tehnik, o katerih tudi meni, da so idealni pogoj za izražanje v zahtevnejših tehničnih postopkih. Bistvene so ideje, rezultati: treba je upoštevati, da je vsaka tehnika plod človekovega uma. Grupa Junij je poleg neposrednih ročnih tehnik gojila nekatere za slovenski in jugoslovanski prostor nove in nekonvencionalne postopke, nekatere že znane tehnike pa je uporabila na svež način, večinoma pred datumom mednarodne razširitve v letu 1976.«

LIKOVNE TEHNIKE IN POSTOPKI

Od klasičnih tehnik, ki so jih prikazali člani Junija v Celju 1971. leta, so se na poznejših razstava, v Beogradu, Sarajevu, Ljubljani in drugih večjih jugoslovanskih kulturnih centrih razvijale tehnike, o katerih je bilo govora v prejšnjem odstavku. Dominantno mesto je zavzela fotografija, vendar ne v klasičnem smislu, ampak v novem vsebinskem postopku: v ospredje je postavljena ideja, razmišljanje, iskanje nove kreacije, metafizično slikanje elementov življenja. Fotografija se je na razstava Junija kazala v različnih izraznih oblikah od montaže do negativa, ki je doživljal različne intervencije, do kompozicij, ki spominjajo na eksteriorni nadrealizem in podobno. Posebno mesto je v teh tehnikah imela in še ima tudi solarizacija ter naslednje tehnike: fotogram, chimigramme, foto-offset, foto-sitotisk, foto-xerox, luminokinet, fotografija z laserjem, uporaba röntgenskega filma. Junijci pa so uvajali tudi posamezne tehnične postopke: objektna umetnost, objekt-fotomontaža, assemblage, pnevmobil, telografija, spraygram. Rušili so tudi salonsko postavljanje razstav in dela predstavljali po vsebinskih in tehnično smiselnih celotah, razstave prenašali na ulico, v izložbe in vanje vključevali sodobni ples: LIK-GIB-ZVOK. Takšno opredelitev lahko preberemo tudi v zadnjem katalogu, ki je izšel v letošnjem letu ob predstavitvi zbirke, a o tem pozneje.

Iz tega je razvidno, da se je likovna grupa Junij živo angažirala na različnih področjih, to pa je tudi spontano narekovalo njeno razširitev. Po prvi razstavi leta 1971 v Celju je bila naslednja v mesecu marcu 1972. leta v Mestni galeriji v Ljubljani in tedaj se grupi pridružita kipar Milomir Jevtič in Boštjan Putrih. Naslednje leto je razstava v razstavnem salonu Rotovž v Mariboru, še leto dni pozneje pa pristopijo h grupi slikarji Jure Cihlař, Božo Grabnar in Peter Vernik. V istem in na prehodu v drugo leto (1974/75) je razstava v ljubljanski Jugobanki, še pred tem pa razstava v Moderni galeriji.

1976 je pomembno leto za grupo, saj v tem letu preide v mednarodno obliko zaradi vsebinskega dograjevanja idejnega koncepta: nove poti, nova iskanja, nenehna bližina človeku in njegovim psihičnim danostim. Novi člani

grupe izven jugoslovanskih meja so kipar Kazuo Kitajima — Japonska, grafik Alan Sundberg — ZDA, karikaturist Vlasta Zabransky — ČSSR. Istega leta je bila razstava v Moderni galeriji v Ljubljani, kjer pa Jure Cihlař ne sodeluje več. Leta 1977 se grupa s pomočjo Alberta Piovanija poveže s pomembnim fotografom in direktorjem fotografske galerije Canon v Amsterdamu Lorenzom Merlom, ki postane njen zunanji sodelavec. K skupini še pristopita kipar Tone Demřar in slikar Ratimir Puřelja. V mesecu februarju je v Mestni galeriji v Ljubljani razstava, posvećena Manu Rayu, s katerim je grupa navezala stik tik pred njegovo smrtjo. V tem letu ne sodelujejo več v grupi Cihlař, Jevtić (vrnil se je v Srbijo) in Grabnar. To je tudi razstava, ki pokaže na širino somišljenikov grupe domala po vsem svetu, saj sodeluje na razstavi večje řtevilo (kot gostje grupe) umetnikov iz ČSSR, Urugvaja, ZDA, Francije, Grćije, Bolgarije, Španije, Madžarske, Italije, Brazilije, Portugalske, Avstrije, Kanade, Švedske, Švice. Julija 1978 je razstava v Moderni galeriji v Ljubljani, posvećena Marcelu Duchampu in poleg že doslej uveljavljenih gostov sodelujejo še likovniki iz Maroka, Mehike, Nizozemske, Turćije, ZRN, Irske, Egipta, Belgije, Indije, Avstralije, ZSSR, Argentine, Poljske. Leto za tem ima razstavo stalni sestav grupe Junij (Jagodić, Kaljanac, Demřar, Drauřbaher, Gojković, Kitajima, Zabransky, Puřelja, Putrih, Sundberg in Vernik) v Dolenjski galeriji v Novem mestu. Sledi razstava v Zagrebu in z nekaj gosti tudi v Budimpeřti. Istega leta se odzovejo vabilu iz Carigrada.

NASTANEK ZBIRKE

Seveda to ni vsa kronologija razstavne dejavnosti grupe Junij, saj je preobřirna in si jo lahko vsakdo prebere v katalogih od leta 1976 dalje, oziroma v zadnjem katalogu (Mednarodna likovna zbirka Junij / International art collection Junij, prva predstavitev, Moderna galerija, Likovno razstaviřće Rihard Jakopić Ljubljana — Katalog izdaja grupa Junij, zanj odgovarja dr. Lev Menaše). V tem času so bile razstave v mnogih mestih, pa tudi vsebinsko se je zasnova dopolnjevala, prihajali so novi strokovni sodelavci. V tem času je grupa vzpostavila sodelovanje s Stanetom Bernikom, dr. Petrom Krećićem in z Arhitekturnim muzejem Slovenije, publicistićno so se z delom grupe ukvarjali poleg omenjenih še Sonja Abadźieva, Aleksander Bassin, dr. Muhamed Karamehmedović, Zoran Krźiřnik, Drago Medved, Janez Mesesnel, Olga Perović, Iztok Premrov, Bořena Stoklasa, dr. Ivan Sedej, Josip řkunca, Franc Zalar ter drugi. Okrepilo se je tudi delo z Lorenzom Merlom in řpansko umetniřko skupino Alabern, ki jo vodi Juan Fontcuberta. Grupa se tudi poveže s Florisom M. Neusűssom, zahodnonemřkim naprednim fotografom in teoretikom, ki deluje pri Foto forumu v Kasslu. Samo na razstavi leta 1978 je sodelovalo 136 umetnikov iz 39 drřav.

Pred petimi leti, torej 1980, pa se je porodila ideja o konkretnem ustanavljanju zbirke, njenem nastajanju in njeni vsebinski zasnovi, ki pa je bila v bistvu že pogojena z vsebinsko opredelitvijo vsakega posameznega člana grupe oziroma zunanjega sodelavca ali gosta na razstavi. Prvo pobudo za nastanek zbirke Junij je dal Stane Jagodić in je že propozicijam za razstavo v letu 1982 dano vabilo k sodelovanju pri nastajanju zbirke. (Junij organizira svojo razstavo z gosti vsaki dve leti). V maju 1980 je bila razstava z naslovom Prisotnost metafizike (razstava v razstaviřću Rihard Jakopić v Ljubljani, posvećena pa je

leto prej umrlemu Giorgiu de Chiricu. Zanimivost te razstave je med drugim tudi ta, da je bil katalog pripravljen in urejen v Amsterdamu (Merlo), tiskan pa v Ljubljani. Od stalnih članov ne sodelujeta na razstavi Draušbaher in Sundberg. Kot gostje se pojavijo nova imena iz Sovjetske zveze in Velike Britanije tako kot dve leti prej Ithipol Thangchalog iz Tajske. Leta 1982 je spet razstava v razstavišču Rihard Jakopič v Ljubljani, spoznamo tudi Kitajce, avtorje iz DDR, posebnost razstave pa je v tem, da po Jagodičevi zamisli dobi vsak petstoti obiskovalec razstave »Peko« čevlje in razstavni katalog. Jagodič tudi sestavi poziv »Ljudje nazaj k naravi in umetnosti!«, ki je izobešen v izložbi veleblagovnice Nama v centru Ljubljane, Jože Spacal opremi pločnike s stopinjami za orientacijo občinstva, izrazni ples, koreografija (panta rhei). Marca 1983 je celotna razstava prenesena v Beograd, jeseni so dela v Skopju, v letu 1984 pa grupa sistematično ureja zbirko. Tesno se poveže z dr. Levom Menašejem, ki ob Jagodiču opravi levji delež pri nastajanju, urejevanju in pripravljanju zbirke za javno predstavitev.

Zbirka je nastala po nekajletnem dograjevanju, v bistvu pa je začela nastajati že po letu 1976, ko je tudi grupa dobila mednarodno obeležje. Po letu 1980 se je akcija intenzivirala in vsebinsko zožila na točen koncept, ki ga je tudi strokovno in teoretično postavljala in pomagal sooblikovati dr. Lev Menaše. V zbirko je vključenih 127 umetnikov iz 29 držav s 400 posameznimi deli in 49 kolekcijami. V resnici je bilo zbirki podarjeno več del (200), pa niso bila vsa uvrščena, kajti kriterij je strog, prevladuje kakovost in vsebinska opredelitev. Vsa dela v zbirki so bila podarjena in so zdaj trajna last Jugoslavije v najširšem smislu, v ožjem pa grupe Junij, Ljubljane, slovenskega kulturnega prostora (v zvezi z upravljanjem in varovanjem). Tudi to je treba poudariti, da je grupa Junij delala in še dela v povsem amaterskih pogojih, torej ni institucija, nima svojih rednih sredstev niti administrativnega aparata. Vsa leta obstoja je kompletno korespondenco vodil Stane Jagodič s pismi in telefonskimi pogovori iz javne telefonske govornice ob neizmerni pomoči svoje žene Grete. Vrsta entuziastov se je zvrstila ob stikih z grupo Junij, ki je za vse svoje potrebe, (katalogi in razstave) dobila del sredstev Kulturne skupnosti Slovenije, vse drugo pa so člani sami pridobili v obliki reklame in pokroviteljstev nekaterih večjih delovnih organizacij v Sloveniji. Zato lahko rečemo, da je bilo v petnajstih letih dela mednarodne likovne grupe Junij opravljeno velikansko delo na področju vsebinske zasnove kot v organizacijsko tehničnem smislu, da ne govorimo o vlogi in pomembnosti mednarodnega povezovanja informacijskih in miselnih tokov na področju likovne umetnosti. Jugoslavija je tako postala poseben pojem pri uveljavljanju likovnih medijev, ki smo jih omenili v tem prispevku. Je postala simbol za prostor, kjer se lahko in se tudi (z)morejo uveljaviti sodobna razmišljanja in posegi v vsebino in tehnologijo sodobne likovne govorice. Eden od članov grupe Junij, ki pa ni lastnik jugoslovanskega potnega lista, je dejal, da je povsem logično, da je v Jugoslaviji nastala takšna zbirka, ker tu obstaja takšna grupa, ki je to spodbujevala in omogočala, pa tudi zaradi tega, ker je v Jugoslaviji takšna družbena ureditev, ki omogoča sodobno demokratično misel tudi na takšnem področju, kot je likovno ustvarjanje in novo iskateljstvo. Zato je nastanek zbirke kot krona petnajstletnega delovanja Junija v mednarodnem prostoru nekaj več kot samo dejstvo, da se je zdaj v Ljubljani zbralo toliko in toliko likovnih del, ki nekaj pomenijo.

Postavlja se seveda vprašanje o nadaljnji usodi zbirke, ki bi po vsej logiki morala živeti svoje nadaljnje življenje v razstavnem prostoru, kjer bi bilo možno v posameznih vsebinskih sklopih predstavljati njene avtorje, oziroma njihova dela. Tudi če že jutri likovna grupa razpade, bo zbirka ostala kot trajen dokument. V slovenskem kulturnem prostoru so se že pojavile tendence, da bi dela zbirke kazalo deliti, pa bi na primer grafični del priključili ljubljanskemu bienalu, fotografijo novonastajajočemu vsebinskemu konceptu v Cankarjevem domu in podobno. Takšne zamisli so neizvedljive ali grede na škodo zbirki. Dela v zbirki pomenijo kot celota zaključen cikel in jih ne bi smeli izdvajati. Takšno izdvajanje bi pomenilo tudi razbijanje koncepta same grupe. To sicer niti ni nič nenavadnega, kajti ne smemo pozabiti na dejstvo, da smo Slovenci občutljivi na tisto, kar je za sosedovim plotom in dostikrat te svoje majhnosti ne znamo dovolj spretno prikrivati, kaj šele, da bi se ji bili sposobni celo odreči. Zato ni nič čudnega, da so nekatere silnice, ki si ne želijo prisotnosti grupe Junij, še manj pa zdaj zbirke in vidijo v njeni eksistenci svojo lastno ogroženost. Zato ne bo nadaljnje uveljavljanje vsebine in programske politike grupe Junij lahko in preprosto. Vsaka smer ima svojo protismer. Toda vsebinska zasnova omenjene zbirke je vznikla na stalnici dela same grupe, ki pa ima širok krog svojih somišljenikov, ker je po metodi pridobivanja pluralistična, pa tudi po vsebinskem izrazu raznolika s skupnim imenovalcem: novomedijski pristop mora ostati zvest načelu, da je v prvem planu človek s svojimi psihičnimi posebnostmi, raznoličnostmi in bogastvom, da je vse to povedano na pronicljiv, idejno domišljen in filozofski način, pa vendar z jasno in precizno, estetsko in nekompromisno likovno govorico.

Zbirka je v svojem nastajanju doživela tudi vidno podporo Zveze društev slovenskih likovnih umetnikov, Oddelka za umetnostno zgodovino na Filozofski fakulteti in Akademije za likovno umetnost v Ljubljani ter Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Prav bi bilo, da bi jo lahko videli tudi v Celju, seveda šele takrat, ko bo tudi mesto ob Savinji imelo ustrezen razstavni prostor.

POVZETEK

Mednarodna likovna zbirka Junij je nastala na osnovi petnajstletnega delovanja mednarodne likovne grupe Junij, ki je bila ustanovljena 1970 leta v Ljubljani, svojo prvo razstavo štirih ustanovnih članov (akademski slikarji Stane Jagodič, Enver Klajanac, Hari Draušbaher in akademski kipar Viktor Gojkovič) pa je imela 1971 leta v Celju v Muzeju revolucije. Od tega leta dalje se je grupa širila in leta 1976 prešla v mednarodne okvire. Svoje delo manifestira na ekspresionističnih, dadaistično-metafizičnih, nadrealističnih in konstruktivističnih izhodiščih in sicer v smeri nove sinteze. Teži na iskanju novih medijev, podiranju meja med likovnimi tehnikami in različnimi zvrstmi. V ospredju je človek s svojo skrivnostno notranjostjo in različnostjo.

Zamisel o zbirki je nastala leta 1980 in doslej je 127 umetnikov iz 29 držav s 400 posameznimi deli in 49 kolekcijami ustvarilo zbirko enkratne vrednosti. Njena predstavitev je bila na razstavi od 21. marca do 20. aprila 1985 v razstavišču Rihard Jakopič v Ljubljani. Strokovno sta jo pripravila vodja grupe Junij akademski slikar Stane Jagodič, ki je tudi dal idejo za ustanovitev grupe in zbirke, ter dr. Lev Menaše.

ZUSAMMENFASSUNG

Die internationale Kollektion Junij entstand auf Grund der fünfzehnjährigen Tätigkeit der internationalen Künstlergruppe Junij. Sie wurde im Jahre 1970 in Ljubljana gegründet, ihre erste Ausstellung fand aber im Jahre 1971 in Celje, im Museum der Revolution statt (die akademischen Maler Stane Jagodič, Enver Kaljanac, Hari Draušbaher und der Bildhauer Viktor Gojkovič). Von da an wurde die Gruppe immer breiter und ging im Jahre 1976 in die internationalen Rahmen über. Ihre Arbeit manifestiert sich auf den expressionistischen, dadaistisch-metaphysischen, surrealistischen und konstruktivistischen Ausgangspunkten und zwar in der Richtung der neuen Synthese. Sie trachtet nach dem Suchen der neuen Medien, nach Zerstören der Grenzen zwischen den Gestaltungstechniken und verschiedenen Arten. Im Vordergrund steht der Mensch mit seinem geheimnisvollen Innern und seiner Verschiedenheit.

Die Idee für die Kollektion entstand im Jahre 1980 und bis heute haben 127 Künstler aus 29 Staaten mit 400 Exponaten und 49 Kollektionen eine umfangreiche Kollektion vom einzigartigen Wert geschaffen. Sie wurde auf der Ausstellung vom 21. März bis 20. April 1985 in der Galerie Rihard Jakopič in Ljubljana vorgestellt und zwar unter der fachlichen Leitung des Leiters der Gruppe Stane Jagodič, der auch die Idee für die Gründung der Gruppe und der Kollektion gegeben hatte, und Dr. Lev Menaše.

EGON KUNEJ

CELJSKI OKTET PO OSVOBODITVI (1945—1947)

Celjski zbornik 1984 je objavil članek »Celjski oktet 1937—1941 izpod peresa Aleksandra Videčnika. Članek zaključuje z besedami: »Okupacija in vojna vihra je oktetovce razpršila... Po osvoboditvi je ostalo le pri poskusu, da bi oživel tradicijo Celjskega okteta«.

Po navedbah nekaterih članov omenjenega okteta je bila »oživitev« okteta več kot poskus. Kaj hitro po osvoboditvi se je začela intenzivna obnova porušene domovine, tudi na kulturnem področju. Ob nekaterih zborih, kot npr. ob Celjskem pevskem društvu (pozneje preimenovan v »Mešani pevski zbor »France Prešeren«), moški zbor DPD Svoboda in drugih, je zaživel tudi Celjski oktet. Člani so se sestali v avgustu l. 1945, in sicer: Milan Gorenšek in Marjan Petrak — I. tenor, Karel Peer in Mirko Črepinšek — II. tenor, Anton Filipič in Miloš Žekar — I. bas, Ivan Lah, Ivan Šepec in Franc Kopač — II. bas — torej devet pevcev. Kot solistka je sodelovala Elica Filipič. Umetniški vodja je bil sprva Vilko Videčnik, tedaj član okrožnega odbora OF Celje. Vadili so dvakrat tedensko v Videčnikovem stanovanju v Levstikovi ulici.

Nastopali so v Celju, Šentjurju, v Štorah, na Polzeli in sploh v celjski okolici. Njihov repertoar je bil dokaj bogat in je obsegal okrog 40 pesmi. Med avtorji so bili zastopani zlasti Avgust Cerar (Kmetova pesem, Gosposvetski zvon in dr.), Zorko Prelovec (O, da je roža moje srce), Peter Jereb (O kresu), Fran Venturini itd.

Spomladi l. 1946. se je Videčnik poslovil ter se preselil v Šentjur. Za njim je prevzel vodstvo okteta Avgust Cerar in ga obdržal do razpusta l. 1947.

O kvaliteti povojnega okteta nimamo podatkov, smemo pa domnevati, da je bil na solidni stopnji, saj so v njem sodelovali izvrstni pevci z mladostnimi glasovi. Kaj je bil razlog za razpust okteta, ni točno znano. Verjetno je bil po sredi odhod nekaterih članov v druge kraje, kajti v tistih letih se je vse naglo spreminjalo, ljudje so se selili iz kraja v kraj po službeni dolžnosti ali kakorkoli.

Avtor zapisal po navedbah Mirka Črepinška in Miloša Žekarja v Celju, marca 1985.

Celjski oktet leta 1946. Od leve na desno stojijo: Milan Gorenšek, Ivan Lah, Ivan Šepec, Marjan Petrak, Mirko Črepinšek, Miloš Žekar; sedijo: Franc Kopač, Avgust Cerar, Elica Filipič, Anton Filipič, Karel Peer

Minili sta dobri dve leti, ko so naprosili prof. Kuneja, da prevzame vodstvo okteta. Ta pa se za oktet ni ogreval, češ da je preobčutljiv ansambel, na eni strani je nevarnost, da ob obolelosti enega samega člana nastop ali koncert odpade, z umetniškega stališča na drugi strani pa je silno težko doseči ravnovesje in homogenost glasov. Kunej se je torej ogreval za manjši — komorni sestav, ki ni tako občutljiv, a dovolj gibčen za prevoze, gostovanja in podobno. Tudi gledališče je imelo interes za ustanovitev malega — komornega pevskega ansambla. In tako se je spomlad l. 1949 rodil Komorni moški zbor.

Od nekdanjih »oktetovcev« so se vanj vključili: Mirko Črepinšek, Karel Peer († 1978), Anton Filipič, Miloš Žekar, Ivan Lah († 1979) in Ivan Šepec.

Celje, v marcu 1985

GUSTAV GROBELNIK

»NE, JAZ NOČEM ŠE UMRETI«

(Kronistova zloženka ob 35-letnici Komornega moškega zbora)¹

Med 20 zbori v občini² in med 12 kandidati za najvišja republiška odličja^{3a} zavzema Komorni moški zbor Celje še vedno toliko vidno mesto, da ga ob pevskih revijah ni mogoče spregledati. Zato nadaljujemo z njegovo kroniko. Na tem mestu smo jo sklenili, ko je izzvenela zborova petindvajsetletnica³.

INTERMEZZO: EGON KUNEJ

Ko se maja 1976, po dveh letih zborovodstva, poslovi dirigent Ciril Verčanič, naslednik Egona Kuneja, stopi ta ponovno za dirigentski pult, da reši zbor stiske za celo sezono 1976/77 in čez. No, ne le zato, da je imel kdo zbor vaditi in mu dirigirati, pač pa

— da je z zborom junija 1976 opravil konkurz⁴ za predstoječo udeležbo na tekmovanju pevskih zborov Slovenije,

— da je oktobra 1976 pospremil zbor na gostovanje v Konstanzo in okolico potrjevat »sodelovanje med sindikalnima organizacijama celjske občine in pokrajine ob Bodenskem jezeru« oz. »odpirat pot širšega sodelovanja med Konstanzo in Celjem.⁵

— da je mesec zatem — novembra 1976 v Mariboru — z udeležbo na IV. tekmovanju pevskih zborov Slovenije »Naša pesem« z »izpiljenim petjem« znova potrdil prvenstvo med amaterskimi moškimi zbori⁷ in

— da je 22. decembra istega leta z retrospektivnim koncertom kompletnega zbora 33 pevcev pred nabito polno dvorano Narodnega doma⁸ izpričal četrto stoletja star in pod njegovo taktirko ustvarjen kulturno-umetniški sloves zbora.

V javnosti prisoten dvom, da »menda ne bodo več skupaj peli«,⁹ so profesor Kunej in njegovi »komoraši« razpršili, ko so še šestnajstkrat do konca sezone stopili na prireditveni ali koncertni oder, junija 1977 tudi pred mikrofona RTV za udeležbo na tekmovanju amaterskih zborov »Pesem naj nas družijo«

na JRT, kjer mu je bilo priznano drugo mesto med zbori enakih glasov.¹⁰ Od ostalih nastopov so zlasti odjeknili nastop za praznik kulture slovenskega naroda 1977, ko je bilo zboru podeljeno priznanje Kulturne skupnosti občine »za pomembne dosežke na različnih tekmovanjih in njegovo znano kakovost na področju zborovskega petja«,¹¹ dobrodošlica z »nekaj čudovito zapetih pesmi«¹² na krovu ladje »Celje« ob njenem prvem prihodu v domovino (Izola 29. maja 1977) ter udeležba v kulturnem programu na veličastnem shodu ob otvoritvi novih objektov Radenske v Radencih.¹³

VID MARCEN: DA CAPO

Oktober 1977 se je prof. Egon Kunej dokončno poslovil od svojega KMZ. Po dobrih 27 letih je prepustil mesto zborovodje in umetniškega vodje prof. Vidu Marcenu (1945), ravnatelju Glasbene šole. Marcen je stopil na Kunejevo mesto potem, ko si je prvi povabljenec Edo Goršič premislil in se zahvalil za povabilo, da bi v KMZ nadaljeval Kunejevo odgovorno vlogo. Ob Goršičevih številnih poklicnih in zunajpoklicnih zborovodskih obveznostih je bil njegov sklep razumljiv, zakaj »zboru moraš dati srce, z njim moraš živeti« (Egon Kunej)¹⁴ — vodilo, ki izključuje prekomerne obveznosti.

Ko je sprejel povabilo vodstva KMZ, je imel prof. Marcen kot zborovodja za seboj že vrsto zavidljivih uvrstitev njegovih otroških, mladinskih in dekliskih zborov — doma (Mladinski pevski festival 1971, 1973, 1975, 1977) in v tujini (Belgija 1977), od leta 1975 pa je nabiral zborovodske izkušnje tudi pri moškem pevskem zboru DPD Svoboda Celje.¹⁵

Marcen se je — kot je dejal sam — po temeljitem razmisleku takoj lotil dela z vso odgovornostjo in zavzetostjo.¹⁶ Do konca leta 1977 je z ustrežno obnovo Kunejevega repertoarja kar štirikrat v treh mesecih javno stopil pred zbor.¹⁷ Hkrati je bilo treba pohiteti zaradi udeležbe na bližnjem V. tekmovanju pevskih zborov Slovenije »Naša pesem«. Tako dirigenta kot pevce je čakala nelahka naloga: ob zaviralnem prilagajanju pevcev na novega dirigenta in obratno naštudirati obvezno skladbo Jakoba Ježa »Verzi« ter dve po lastni izbiri (E. Adamič: »Kralj Matjaž« in Danilo Švara: »Prav lepo je v vigrəd«), vsaj za ceno srebrne uvrstitve na zadnjem tekmovanju (1976). Potrpljenje in vztrajnost sta rodila načrtovani uspeh: med devet najboljših od 31 zborov, kolikor jih je tekmovalo, se je z 82,6 % doseženih točk — prenizko ocenjen glede na zahtevnost skladb¹⁸ in po ostrejših kriterijih v primerjavi z dotedanjimi tekmovalci¹⁹ — uvrstil tudi naš KMZ.

V letu 1978 je KMZ kot gost vlaka »Bratstva in enotnosti« imel 4 koncerte v pobrateni Čupriji in okolici (11. do 14. oktobra), z enim koncertom pa je 27. novembra izpolnil proslavo dneva republike v izvršnem svetu skupščine SR Slovenije v Ljubljani; seštevek vseh nastopov v tem letu znaša 19.²⁰

POMLAD V ZBORU

Pomladitvi za dirigentskim pultom je ob vstopu v leto 1979, pred tridesetletnico obstoja in dela KMZ, sledila tudi pomladitev v njegovih pevskih vrstah — uvod v generacijsko obnovo... Dotedanje število 34 pevcev je sicer ostalo

nespremenjeno, toda zaradi zamenjav v vrstah starejše generacije se je dotdanja poprečna starost 45,2 leta znižala na 40,9 let. Pomladitev zbora simbolizira tudi menjava v upravnem vodstvu zbora: junija 1979 zamenja dotedanjega predsednika, pisca te kronike, mlajši Štefan Fras (1932), inž. org. dela. Socialna struktura ostane nespremenjena: prevladujoči delovni inteligenci (poslovni, tehnični, prosvetni, zdravstveni) drugujeta družbeno angažirana kmet in obrtnik.

Jubilejno leto 1979 je KMZ začel na tradicionalni občinski reviji na Dobrni (17. marca 1979). Strokovna žirija (Branko Rajšter, Peter Lipar, Egon Kunej) je zboru prisodila I. kakovostno stopnjo in mu s tem dala legitimacijo za nastop na medobčinski reviji v Titovem Velenju. Neposredno po tej »prvi preizkušnji«²¹ in »generalki« v Krškem (31. marca) je sledil slavnostni koncert (6. aprila) za 30-letnico njegovega obstoja. Pokroviteljstvo nad koncertom je prevzel medobčinski svet SZDL, ker je »s tem želel poudariti pomen zbora in se oddolžiti tudi vsem članom kolektiva za vsa odrekavanja, ki jih v tridesetih letih ni bilo malo« (predsednik medobčinskega sveta SZDL Janko Ževart).²² Izvršni svet celjske občinske skupščine je počastil slavljence s celjskim grbom²³ — s priznanjem, ki ga dajejo za uspehe in dosežke, s katerimi se povečuje ugled občine ter mesta Celja, m. dr. tudi na kulturnem področju ter za uspešno sodelovanje z občino in mestom;^{23a} občinska konferenca SZDL mu je podelila srebrnoodličje OF,²⁴ njegov dolgoletni umetniški vodja prof. Egon Kunej pa v daljši oceni jubilejnega koncerta zapisal, da je »zbor izpolnil pričakovanja«, sam koncert pa, da je bil »krona 30-letnega kulturnega poslanstva.«²⁵

MED PRIJATELJI V HOLANDIJI ...

Po reprizi jubilejnega sporeda za sklep abonmajskih večerov koncertne poslovalnice 11. aprila in drugih »domaćih obveznosti« — teh je bilo toliko, da je seštevek nastopov do konca leta znašal 22 — se je zbor z istim sporedom oktobra 1979 odzval od novega leta sèm staremu povabilu nizozemskega prijateljskega zbora »Oranje« Schinveld,²⁶ da je obenem z venčkom slovenskih narodnih nastopil na proslavi 50-letnice slovenskega izseljenskega zbora »Zvon« v Heerlerheide (Brunssum) ter se s koncertom v filharmonični dvorani univerzitetnega in Rembrandtovega rojstnega mesta Leyden poslovil od nizozemskih pevskih tovarišev.²⁷

V tem pa so zbor in dirigenta že zajele skrbi, podobne onim iz leta 1978, skrbi za dostojno uvrstitev na VI. tekmovanju pevskih zborov Slovenije »Naša pesem« 1980 v Mariboru. Te in spremljajoči trud niso bile zaman: med 28 zbori, oziroma med 18 moškimi zbori, se je KMZ s 87,83 % točk (srebrna plaketa) uvrstil najvišje med njimi.

Že čez mesec dni je KMZ pozdravil v svoji sredi stare pevske tovariše — nizozemski pevski zbor Oranje (Schinveld) in mu organiziral tri koncerte: v Celju, na Polzeli (gostitelj Tovarna nogavic) in v Laškem (gostitelj Pivovarna Laško). Bilo je po smrti predsednika Tita in zato je tudi celjski večerni koncert nizozemskega zbora, po pozdravnih besedah njegovega predsednika (Wen Geraets) izzvenel »v smislu vodila, ki ga je postavil tovariš Tito, to je v prijateljstvu za mir med narodi.«²⁸

Naslednji mesec pa se je KMZ drugič odpravil »utrjevat večletno sodelovanje med sindikati kovinarjev na območju Bodenskega jezera (Industriegewerkschaft Mettal, Singen) v ZRN in celjskimi sindikati.²⁹ Kot gost moškega pevskega zbora (Männergesangverein 1898) iz Dettingena (Konstanza) je KMZ nastopil v dveh koncertnih dvoranah dveh sosednih mest — Dettingen in Singen.

Poročevalec iz Dettingena³⁰ je pohvalil naše pevce kot »odličen, z več zlatimi odličji nagrajeni zbor, ki je lahko zaradi svojega izjemno negovanega pevskega sloga vsem drugim zborom za zgled« in dalje, da »s svojimi prvovrstnimi glasovi spominja na svoj čas znameniti zbor donskih kozakov«. »Njegov spored je dokumentacija večnarodne Jugoslavije. Od latinske duhovne pesmi in renesančnih skladb se spored prevesi k slovenski, makedonski, dalmatinski in srbski narodni pesmi. Zmoglјivost, preciznost, izraz in zven zbora zbuja obćudovanje«, je o KMZ zapisal kritik v Singenu,³¹ drugi pa, »Posebnost zbora ni le v odličnem glasovnem materilu in številnih enakovrednih solistih. Tu je za amaterski zbor izjemna pevska tehnika, pa za simfonićni orkester znaćilno eksaktno fraziranje. Glas in ritem tenkoćutno in natanćno diferencirana. Homogenost pa je posebna odlika zbora.«

Prijateljstvo med sindikalnima organizacijama Celja in Singena je bilo še isto jesen vnović manifestirano s pesmijo — s povratnim gostovanjem moškega pevskega zbora iz Dettingena (dirigent Helmut Gloger). Ob sodelovanju KMZ so gostje zapeli na Dobrni in v Trnovljah 17. in 18. oktobra. Srećanje z nemškimi pevci še »zdaleć ni izzvenelo le kot prijateljsko« ugotavljajo naša sredstva javnega obveščanja, »pać pa kot dogovor za sodelovanje tudi na gospodarskem in športnem področju«, ob tem, ko je bilo hkrati napovedano še »tesnejše sodelovanje med KMZ in pevskim zborom tovarne »Alusingen« v Singenu«.

»SE SOBRALI SVATOVITE«

Novembra istega leta je bil KMZ poćašćen s povabilom, da pospremi praznovanje občinskega praznika v pobratenem Titovem Velesu. Srećanje z njim in njegovimi prebivalci 8. novembra 1980, uglašeno na makedonsko in slovensko narodno in borbeno pesem, ne velja oceniti le za obojestranski kulturni dogodek, temveć predvsem kot prispevek k poglobljanju bratstva med obema obćinama. Ta stran gostovanja je vela tako iz gostoljubja, ki ga je bil zbor deležen, kot iz gostiteljeve skrbi, da bi pevci zvedeli kar najveć o slavni preteklosti ter o kulturno in gospodarsko obetavni sedanjosti »grada na ćupriji«.

UGOTOVITVE IN NASVETI 1980

Na obćinski pevski reviji (Dobrna 22. novembra 1980) dobi za svoj nastop (Srebotnjak: Nagelj, Sl. Mihelćić: Jesen, Tajćević: Komitske pesmi) soglasno napotnico strokovne komisije (R. Gobec, M. Munih, C. Vertaćnik) za nastop na medobćinski reviji 1981: »saj zbor upravićeno sodi med najboljše v Slo-

veniji... V nekaterih delih (posebno v pp in p) izredno prijetno, toplo zveni... Vsekakor velike kvalitete zbora so prišle povsem do izraza, tako v intonacijskem, dinamičnem kot tudi v muzikalnem smislu.«³³

O količinskem prispevku KMZ h kulturi našega zborovskega petja v tem letu pa govori 30 nastopov — »trideset nastopov pomeni svojevrsten napor, ki ga brez značilnega ljubiteljskega odnosa do pesmi seveda ne bi zmogli.«³⁴

Pa še po reviji na Dobrni: »Komorni moški zbor ima izjemen pevski material, s katerim zmore najzahtevnejše skladbe.«³⁵ In po koncertu v okviru koncertnega abonmaja Zavoda za kulturne prireditve 1980—1981 22. aprila 1981: »Odveč bi bilo razpravljati o kvalitetah Komornega moškega zbora — saj so dovolj znane. V zadnjem času je zbor očitno pridobil na svežini z vrsto mladih, dobrih pevcev. Tako je sestav po svoji pevski zmogljivosti res odličan. — Vokalizacija je vzorna, dikcija bi mogla biti mestoma bolj jasna, kar velja še posebej za soliste.«³⁶ Zbor je sicer v tem sestavu blagoglasen, a bi si mogel privoščiti širšo dinamično paleto od pianissima do plemenitega, sočnega fortissima. Fraze so muzikalno izdelane, toda marsikje bi bilo želeti bolj izpete tone in akorde, da ne bi imel poslušalec vtis, da pevcem zmanjkuje sape.«

Kot prav tako koristno napotilo za zahtevno mariborsko tekmovanje »Naša pesem '82« je zbor sprejel Kunejevo kritično analizo izvajanj na območni selekciji pevskih zborov v Titovem Velenju, novembra 1981.³⁸

ČETRTIČ SREBRNI

Z manjšo bero nastopov (13) kot prejšnje leto, je bil zbor z vstopom v novo leto 1982 že tudi pred vrati republiškega srečanja v Mariboru, aprila 1982. Ocenjevalec sicer ne navaja našega KMZ med zbori, ki »so s svojim tekmovalnim nastopom vznemirili naš zborovski trenutek«,³⁹ a vendarle se je zbor s 83,9 % točke oziroma s srebrno plaketo uvrstil kot tretji med 12 tekmujočimi moškimi zbori.⁴⁰

Srebro, ki mu ga je priznala žirija, ki »svoje naloge v poprečju ni najbolje opravila«⁴¹ upravičuje zbor še naprej do sodelovanja na zveznih in med-republiških tekmovanjih in festivalih oziroma gostovanj v teh okoljih. V tem letu za tak nastop ni bilo priložnosti, bilo pa je več koncertov v domačem krogu; odmevna sta bila zlasti koncert v Šmartnem ob Paki, februarja, in v Grižah, maja 1982, na katerih je zbor »dokazal, da sodi v vrh moških pevskih zborov pri nas«,⁴² ter drugih priložnostnih nastopov, v celem 16; s tem številom se je število vseh nastopov v življenju KMZ dvignilo na okroglih 810.

PESEM — MOST MED NARODI

Ce je ostal naš zbor to leto brez »potnega naloga« za nastop v zamejstvu, pa je zadržal zaupanje, da sprejme (ponovno) v goste pevce — mandatarje prijateljstva z našim mestom ob Savinji oziroma še bolj s celjskimi delavci-železarji — petdesetčlanski mešani pevski zbor tovarne »Alusingen« iz Singena ob Bodenskem jezeru: Madrigalchor der Singener Aluminium-Walzwerke. Uspelo gostovanje je trajalo od 17. do 20. junija pod pokroviteljstvom občinskega sindikalnega sveta in občinske skupščine ter delovnih kolektivov Aera, Kovinotehne in Merxa.

Po vrnitvi so gostje v svojem časniku »Der Schwarzwälder Bote«, navdušeni nad umetniško in družabno uspelim gostovanjem, zapisali, da je njihovo uradno spremstvo, na čelu s Heinzem Rheinbergerjem, pooblaščenec sindikata IG-Metall, »nadvse priljubljenim v slovenskih sindikatih«, s celo vrsto razgovorov zakoličilo številne možnosti kulturnih, gospodarsko-političnih in komunalnih (tudi zasebno gospodarskih) stikov⁴⁴, predstavnik samega zbora personalni direktor Gerhard Rottler pa je povabil KMZ na povračilni obisk v Singen.⁴⁵

CONSONANS CLANGOR

Petdesetletnica društvenega predsednika, direktorja mizarskega podjetja »Pohišтво« Stefana Frasa, je novinarju priložnost za intervju, jubilantu pa, da javno podčrta tradicionalno homogenost zbora, ne samo dobrih, temveč odličnih pevcev, da napove delovne priprave za izdajo nove gramofonske plošče ter nadaljnje utrjevanje starejših prijateljskih vezi z nizozemskim moškim zborom »Oranje« (Schinveld), mlajših pa z nemškim mešanim zborom tovarne »Alusingen« (Singen).⁴⁶

Decembrski »izpit«⁴⁷ pred žirijo R. Gobec, B. Rajšter, J. Habjanič, opravi KMZ kot »elitni zbor«, katerega nastop (J. Gallus: Quam pulchra es; K. Pahor: Očenaš hlapca Jerneja; J. Pavčič: Potrkan ples) »zapusti kljub obrobni pripombam v pogledu dinamike zelo močan vtis«.⁴⁸

IM SINGENER RATHAUS EMPFANGEN wurde gestern der in Singen gastierende Chor aus Celje, der Oberbürgermeister Friedhelm Möhrle gleich mit freudigem Gesang begrüßte. Im Beisein von Gerhard Rottler, der den Magrigalchor vertrat, und Heinz Rheinberger, überbrachten Ivan Andrejas als Vertreter der Stadt Celje und Franci Vrbnjak, der Präsident der örtlichen Gewerkschaft, die Grüße ihrer Heimat. Sie wünschten neben sportlichem und kulturellem Kontakt auch wirtschaftliche Beziehungen beider Regionen. Vrbnjak unterstrich die guten Beziehungen zur Singener IG Metall. Unser Bild zeigt Ivan Andrejas (rechts) bei der Geschenkübergabe. Neben ihm steht Dolmetscher Professor Lepold Perc. Es folgen Oberbürgermeister Möhrle und Franci Vrbnjak.

Foto: roe

Singen, Schwarzwälder Botte 11/12 Juni 1983

Singen, junija 1983, med koncertom KMZ. Od desne proti levi: uradno celjsko zastopstvo; četrti: Heinz Rheinberger, pooblaščenec IG Mettal Singen — dejanski »očestikov med Celjem in Singenom; šesti: Friedhelm Möhrle, nadžupan mesta Singen

»BESUCH AUS SLOWENIEN«

Glavni postavki delovnega načrta 1983 sta bili izdaja druge gramofonske plošče ter vabilo pevcev Madrigalchora tovarne Aluminiumwalzwerke Singen k povratnemu srečanju na bregovih Bodenskega jezera.

Po osmih priložnostnih nastopih in koncertu na Dobrni do začetka junija 1983 je že bilo treba pripraviti kovčke za pot v Singen. Tamošnji dnevni tisk je že 4. junija, nato pa do 11. junija, t. j. do dne, ko je imel naš zbor koncertirati, še štirikrat napovedal obisk našega zbora kot »obisk iz Slovenije« (Besuch aus Slowenien) in da prihaja »jugoslovanski vrhunski zbor« (Jugoslawischer Spitzenchor), ki bo poslušalce navdušil »s svojo visoko pevsko kulturo« (mit seiner hohen Klangkultur zu erfreuen) itd.⁴⁹

Zbor se je mudil v Singenu od 9. do 12. junija 1983. Spremljali so ga predstavniki celjske občinske skupščine (Ivan Andrejaš) in sindikata (Franci Vrbnjak idr.) Začetek gostovanja je stekel v zbornični dvorani mestne skupščine ob srečanju z nadžupanom (Friedhelm Möhrle) s pozdravno pesmijo, z izmenjavo spominskih daril, z govori in zagotovili nadaljnega sodelovanja tako na športnem in kulturnem kot zlasti na gospodarskem področju, izrecno pa na izmenjavi strokovnjakov in učencev v kovinarstvu. Prav sodelovanje na tem ali onem področju je tisto, kar prispeva k utrjevanju miru in prijateljstva med narodi. Tudi laskavih ocen o petju naših pevcev ne kaže spregledati

in izrazov pevskega tovarštva ne pozabiti: »Pevci iz Celja so navdušili okoli 400 poslušalcev«... in »da se z glasbo oblikujejo in poglobljajo sindikalni stiki«.⁵⁰ »KMZ zmaguje in pridobiva z neobičajno pevsko kulturo« itd.⁵¹

DOŽIVETA PRODUKCIJA 1983

Občni zbor 19. septembra 1983 začrta obveznosti za sezono 1983/84: letni koncert, medobčinska revija, priprave na izdajo nove (druge) gramofonske plošče ter start za udeležbo na tekmovanju »Naša pesem '84«, ne nazadnje tudi start v 35-letnico zbora v letu 1984.⁵²

Z letnim koncertom (29. oktobra 1983) je zbor »prepolno dvorano Narodnega doma navdušil tako, da nekaj sto poslušalcev kar ni hotelo zapustiti dvorane. Zbor je dodal še tri pesmi«⁵³. Skladatelj Radovan Gobec pa je kot ocenjevalec koncerta občutil »doživeto, skoro profesionalno glasbeno reprodukcijo«, zato je zboru »s pretežno srednjemladim pevskim kadrom s svežimi, nenačeti glasovi« in ki je »vedno veljal ne samo za protagonista lepega petja, marveč tudi za vzornika v izbiranju kvalitetne, primerno zahtevne ter interesantne pevske literature«, prisodil zahtevo, »da bi na letnem koncertu krstil nekaj še neizvajanih ali celo naročenih skladb«⁵⁴. Zbor je ta koncert ponudil tudi zborovski redakciji RTV Ljubljana kot svojo udeležbo na radijskem zborovskem tekmovanju »Naši zbori tekmujejo 1983«. Iz glasila Zveze kulturnih organizacij Slovenije so pevci zvedeli, da se je v kategoriji moških pevskih skupin z 88,12 točke uvrstil na II. mesto⁵⁵. Uvrstitev je zboru prinesla 10.000 dinarjev nagrade...

Na medobčinski reviji (Narodni dom, 19. novembra) je zbor po »dobrem in skrbno izdelanem programu (Sl. Mihelčič: Jesen; St. Mokranjac: I. rukovet; R. Savin: Zori rumena rž)⁵⁶ prejel napotnico za Maribor — »Naša pesem '84«.

V splošno proslavljanje 40-letnice II. zasedanja AVNOJ se je vključil tudi naš zbor, najprej z udeležbo pri uresničevanju koncertnih programov festivala »Revolucija in glasba« (med 11 zbori je naš nastopil s partizansko pesmijo v Ljutomeru 21. novembra)⁵⁷, nato z udeležbo pri domači proslavi v dvorani Golovec 24. novembra.⁵⁸

VNOVIČ SREBRNI

Po 21 nastopih in prvem delu snemanja za novo gramofonsko ploščo se je leto 1983 prevesilo v jubilejno 1984 — predvsem pred nalogo, da v Mariboru, na VIII. republiškem tekmovanju »Naša pesem '84« znova potrdi priznanje, da se zbor uvršča med najboljše moške zборе v Sloveniji.

»Pri številu točk ocene nekoliko prikrajšan, je potrdil svoj dober sloves iz prejšnjih let«⁵⁹. S priznanih mu 85 % točk je zbor prejel srebrno plaketo — petič v svojem življenju oz. četrtič pod vodstvom prof. Marcena. Zborovska revija »Naši zbori« pa je le pripisala, da se je »od treh zborov, ki so se lotili Mokranjčeve Prva rukovet, samo eden odločil za celoto«⁶⁰. To je bil naš KMZ...

V družbi z drugima dvema srebrnima celjskima zboroma (MPZ »France Prešeren«, APZ »Boris Kidrič«) ponovi 21. aprila v Celju mariborski tekmovalni program⁶¹, mesec dni zatem absolvira drugi del snemanja za gramofonsko ploščo, konec septembra (28. septembra) pa snemanje zaključi.

JUBILA

16. novembra 1984 je kot očitno pomlajeni petintridesetletnik s 33 pevci navdušil nabito polno dvorano Narodnega doma. Rahlo retrospektivno programiran, »temeljito pripravljen« koncert je bil »praznik kulturnega mesta Celje«⁶², pa tudi praznik samih pevcev, saj slavje ni minilo brez javnih priznanj: Zveza kulturnih organizacij je podelila 18 Gallusovih odličij: 13 bronastih, 4 srebrne in 1 zlato.⁶³

Že isti večer je bila ljubiteljem vokalno glasbene reprodukcije na voljo druga LP plošča KMZ, s katero zbor ohranja kulturni zgodovini avdiiodokument svoje interpretacije v letu 1984 izbranega dela slovenskega in jugoslovanskega vokalno glasbenega opusa, ali — po besedah dirigenta Vida Marcena — »delež pri oblikovanju podobe slovenske in jugoslovanske zborovske glasbe.«⁶⁴

»Vsekakor je slovensko zborovsko petje dobilo z novo ploščo kvaliteten prispevek tako na čisto umetniškem in še posebej na pedagoškem področju in predstavlja enega izmed gradbenih kamnov v nadaljnjem razvijanju in dviganju slovenske zborovske poustvarjalnosti.

Zaradi tega bi bilo prav, da bi dobila plošča svoje stalno mesto v diskoteki slehernega zborovodje, diskofila in ljubitelja lepega petja sploh, ki naj bi ploščo tudi večkrat poslušali.« (Radovan Gobec)^{64a}

Plošča, izdana prav v času novoletnih voščil je prišla prav prenekateri celjski OZD kot kulturno priložnostno darilo in voščilo. Do konca leta je bila razprodana... Odločitev za ponatis... pa tudi ponatis prve iz leta 1971...

Se nastop, dva⁶⁵, med drugim pričevanje na obali črnogorskega primorja in vrh legendarnega Lovčena na slovesnem pobratenju Budve in Celja, 21. in 23. novembra. Začetek druge polovice četrtega desetletja zbora je pospremila denarna nagrada koordinacijskega odbora za sodelovanje z družbenimi organizacijami in društvi pri občinski konferenci SZDL Celje kot priznanje »za opravljeni obseg dela in rezultate, ki so širšega družbenega pomena«⁶⁶, obenem pa predlog Kluba kulturnih delavcev »Ivan Cankar«, da se za kulturni praznik slovenskega naroda 1985 zboru podeli priznanje Kulturne skupnosti občine Celje...⁶⁷

KMZ: Mokranjčev
»Njest svjat« v
Njegoševem mavzoleju
vrh Lovčena, novembra
1984

KMZ: DESETLETJE 1975—1984

Leto	Število nastopov	Gostovanja
1975	33	
1976	17	Konstanza (3)
1977	20	
1978	19	Čuprija (4), Maribor »Naša pesem«
1979	22	Schinveld — Brunssum — Leyden (3)
1980	30	Dettingen — Singen (2), Titov Veles, Maribor »Naša pesem«
1981	13	
1982	16	Maribor »Naša pesem«
1983	21	Singen (3)
1984	24	Maribor »Naša pesem«, Budva (2)

Z letnega koncerta 28. oktobra 1983. Z leve proti desni I. vrsta: Ivan Kramar, Ivan Grobler, Janez Sešler, Jože Dimec I, Ivan Cakš, Marjan Podgoršek, Peter Hrastelj, Lojze Selič, Stefan Fras, Karlo Sagadin; II. vrsta: Franci Gril, Mirko Bahčič, Slavko Zgoznik, Božidar Jager, Karel Žohar, Janez Vertačnik, Ludvik Urankar, Stane Bizjak, Miloš Žekar, Zlatko Krebs, Marjan Geršak; III. vrsta: Branko Semolič, Franc Satler, Stane Gorjup, Gustav Grobelnik, Jože Dimec II, Roman Kuralt, Roman Zapušek, Pavle Urankar, Peter Blagotinšek, Ivan Krušič, Božo Godnik, Erik Stepanič, Janko Jutriša. Dirigent: Vid Marcen

22. decembra 1976

POSLOVILNI KONCERT

pod vodstvom Egon Kuneja

Jakob Gallus
QUAM PULCHRA ES, AMICA MEA

Jakob Gallus
LAUS ET PERENNIS GLORIA

Stevan Mokranjac — prir. V. Ilić
NJEST SVJAT

Marko Tajčević — prir. V. Ilić
VOSPOJTE (iz psalma 33)

Anton Foerster
SPAK (Anton Aškerc)

Karol Pahor
OČENAŠ HLAPCA JERNEJA
(Ivan Cankar)

Josip Pavčić
BOLNE ROŽE (Oton Župančič)

Matija Tomc
NARODNA (Oton Berkopec)

Blaž Arnič
KURIRČEK (Ivo Minatti)

Oskar Dev (prir.)
GOR ČEZ IZARO

France Marolt (prir.)
VOJASKA

France Marolt (prir.)
SOVDAŠKI BOBEN

Danilo Švara (prir.)
MOJ OČKA IMA KONJČA DVA

Jakob Jež
IGRAJ KOLCE (belokranjski napev)

Stevan Mokranjac
IZ MOJE DOMOVINE (I. rukovet)

Borivoj Simić (prir.)
OJ MORAVO — FATIŠE KOLO

Jakov Gotovac
MOMČETO BEZ GUNČETO

Rado Simoniti (prir.)
ČE TI UMRAM MAJKO

M. Rijavec (prir.)
KALINKA

6. aprila 1979

TRIDESETLETNICA ZBORA

G. P. da Palestrina
AVE REGINA COELORUM

Jakob Gallus
ASCENDIT DEUS

Orlando di Lasso
BONJOUR MON COEUR

Stevan Mokranjac — prir. V. Ilić
NJEST SVJAT

Karol Pahor
OČENAŠ HLAPCA JERNEJA
(Ivan Cankar)

Slavko Mihelčič
JESEN (Srečko Kosovel)

Peter Lipar
ODLOČITEV (Peter Levec)

Viktor Mihelčič
PARTIZANSKA POMLAD
(A. Šopov — C. Zlobec)

Rado Simoniti
PESEM GALEBU
(ljudsko besedilo s Hebridskega otočka,
prev. V. Vodušek)

Benjamin Ipavec
DOMOVINI (Radoslav Razlag)

Jakob Jež
VERZI (Branko Hofman)

Pavel Šivic
ZIMSKI POČITEK (Tit Vidmar)

Danilo Švara (prir.)
PRAV LEPO JE V VIGRED (narodna)

Vladimir Berdović (prir.)
KAKO ŠTO JE TAJA ČAŠA
(makedonska narodna)

Sergej Žarov (prir.)
VEČERNIJ ZVON (ruska narodna)

Borivoje Simić
OJ MORAVO (srbski triptih)

Zdravko Švikaršič
NMAU ČRIEZ JIZARO
(koroška narodna)

Ubald Vrabec (prir.)
BRATCI VESELI VSI (narodna)
Dirigent: VID MARCEN

9.—12. junija 1983 Singen

Gost pevskega zbora
MADRIGALCHOR der Aluminium-
WALZWERKE SINGEN GmbH

P. L. da Palestrina
INCIPIT ORATIO JEREMIAE
PROPHETE

Jacobus Gallus
O MAGNUM MYSTERIUM

Stevan Mokranjac
IZ MOJE DOMOVINE (I. rukovet)

Fran Gerbič
ROŽMARIN (Rudolf Maister-Vojanov)

Janko Ravnik
KAM SI ŠLA MLADOST TI MOJA
(Cvetko Golar)

Peter Jereb
O KRESU (Cvetko Golar)

Alojz Srebotnjak
BORI (Srečko Kosovel)

Matija Tome
BELA KRAJINA (Jože Vovk)

Jakov Gotovac
OMILI MI U SELU DIVOJKA
(prir. dalmatinska narodna)

Rado Simoniti
LASTOVKI V SLOVO
(prir. slovenska narodna)

Josip Pavčič
POTRKAN PLES
(prir. slovenska narodna)

Rado Simoniti
BOLEN MI LEŽI
(prir. makedonska narodna)

Franjo Venturini
NOCOJ PA, OH NOCOJ
(prir. slovenska narodna)

Rado Simoniti
PLOVI, PLOVI
(prir. dalmatinska narodna)

Adalbert Markovič
BRALA JANA KAPINI
(prir. makedonska narodna)

Janez Bole
TRI SLOVENSKE NARODNE
(prir. slovenska narodna)
Dirigent: VID MARCEN

16. novembra 1984

JUBILEJNI KONCERT KMZ CELJE
ob 35. letnici delovanja

Pozdravna pesem:
Danilo Bučar
NAS DOM (Viktor Markič)

Jacobus Gallus
O MAGNUM MYSTERIUM

Jacobus Gallus
ASCENDIT DEUS

W. A. Mozart
AVE VERUM

Franz Liszt
PATER NOSTER

Stevan Mokranjac
I. RUKOVET

Stevan Mokranjac
OPELO (Adagio — NJEST SVJAT)

Marko Tajčević
KOMITSKE PESMI

Peter Jereb
O KRESU (Cvetko Golar)

Rado Simoniti
PESEM GALEBU
(ljudsko besedilo s Hebridskega otočja)

Rado Simoniti
LJUBAVNE PESMI IZ REZIJE
(narodno besedilo)

Peter Lipar
IMEL SEM PTIČICO
(narodna priredba)

Uroš Krek
MARKO SKAČE (narodna priredba)

Josip Pavčič
POTRKAN PLES

Karol Pahor
PA SE SLIŠ (narodna priredba)

Anton Foerster
VEČERNI AVE

Solisti:
STANE BIZJAK, IVAN ČERČNIK,
FRANCI GRIL, IVAN GROBLER,
BOŽO JAGER, IVAN KRUSIČ,
FRANCI SATLER

Orgelska spremljava:
MATJAŽ ŽELEZNIK
Dirigent: VID MARCEN

OPOMBE

- ¹ NE, JAZ NOČEM ŠE UMRETI, spesnil Srečko Kosovel, za moški zbor uglasbil Alojz Srebotnjak. (Iz repertoarja KMZ).
- ² Ob občinski reviji pevskih zborov 17. 12. 1982.
- ^{2a} Po uvrstitvi na VII. tekmovanju pevskih zborov Slovenije »Naša pesem« Maribor 1982.
- ³ Doslej o KMZ CeZb 1962, 1964, 1967, 1969/70 in 1975/76.
- ⁴ Medobčinska revija pevskih zborov v Rogaški Slatini, junija 1976.
- ⁵ Novi tednik 14. 10. 1976. M. B. Nov most prijateljstva. Zbor je nastopil v krajih Konstanz-Dettingen (9. 10.) in Singen-Stockach (10. 10.).
- ⁶ Pavel Mihelčič, Delo 16. 11. 1976.
- ⁷ Zbor se je s 87,41 % dosegljivih točk, t. j. s srebrnim odličnjem uvrstil kot tretji med vsemi (19) zbori, a kot prvi med moškimi (7) zbori.
- ⁸ Novi tednik 31. 12. 1976.
- ⁹ Gl. opombo 8.
- ¹⁰ Delo 30. 3. in 1. 4. 1978.
- ¹¹ Drago Medved, Novi tednik 10. 2. 1977.
- ¹² Novi tednik 9. 6. 1977.
- ¹³ Delo 26. 6. 1977.
- ¹⁴ Intervju v Večer 9. 11. 1977.
- ¹⁵ Glasbena šola Celje 1945—1983 (Kronika), str. 22.
- ¹⁶ Novi tednik 6. 10. 1977.
- ¹⁷ 25. 11. ob svečani otvoritvi nove furnirnice LIK Savinja Celje, 5. 12. na proslavi 80-letnice ministra Franca Leskoška-Luke, 17. 12. na proslavi 25-letnice TKA-NINE in vmes (3. 12.) na zadnji poti prijatelja Petra Hrastelja sen. v Laškem.
- ¹⁸ Egon Kunej, Novi tednik 20. 4. 1978.
- ¹⁹ Večer 12. 4. in 15. 4. 1978.
- ²⁰ Iz poročila tajnika KMZ Marjana Podgorška občinskemu svetu Zveze kulturnih organizacij Slovenije Celje 18. 1. 1979.
- ²¹ M. Božič, Novi tednik 15. 3. 1979.
- ²² Novi tednik 5. 4. 1979.
- ²³ Novi tednik 29. 3. 1979.
- ^{23a} Iz odloka o priznanjih in nagradah občine Celje 1977 in 1983.
- ²⁴ Novi tednik 26. 4. 1979.
- ²⁵ Novi tednik 19. 4. 1979.
- ²⁶ O pevskem zboru »Oranje« beri CeZb 1975/76, str. 559.
- ²⁷ G. G. Naša pesem na Nizozemskem, Novi tednik 8. 11. 1979.
- ²⁸ Novi tednik 22. 5. 1980.
- ²⁹ L. Perc, Novi tednik 26. 6. 1980.
- ³⁰ u. r. Chormusik — Genuss für Liebhaber. Südkurier 16. 6. 1980.
- ³¹ is. Beifall für Männerchor aus Slovenien. Schwarzwälder Bote 18. 6. 1980.
- ³² -pas- Bässe wie Glocken. Südkurier Singen 19. 6. 1980.
- ³³ Iz obrazložitve posameznih članov strokovne komisije 22. 11. 1980.
- ³⁴ Drago Hribar, Raven petja se dviga. Delo 19. 2. 1981.
- ³⁵ Egon Kunej, Napredek tudi v kakovosti. Novi tednik 27. 11. 1980.
- ³⁶ Stane Bizjak — tenor, Ivan Čerčnik — bas, Franc Gril — tenor, Ivan Grobler — tenor.
- ³⁷ Egon Kunej, Velik uspeh zbora. Novi tednik 29. 4. 1981.
- ³⁸ Novi tednik 19. 11. 1981.
- ³⁹ Pavel Mihelčič, Delo 28. 4. 1982.
- ⁴⁰ Pevski list. Glasilo pevske zveze, leto III, št. 4/5, str. 23.
- ⁴¹ Vlado Golob, Paleta vprašanj in problemov. Večer 28. 4. 1982.
- ⁴² M. Božič, Novi tednik 15. 5. 1982.
- ⁴³ Madrigalchor der Singener Aluminiumwalzwerke.
- ⁴⁴ ...in einer Reihe von Besprechungen eine Vielfalt von kulturellen, wirtschaftspolitischen (auch in Bereich der Privatindustrie) und kommunalen Kontakten festgeklopft.
- ⁴⁵ ...den Männerkammerchor von Celje für nächstes Jahr zu einem Gegenbesuch in Singen eingeladen.

⁴⁶ M. Božič, Med delom in pesmijo. Novi tednik 14. 10. 1982.

⁴⁷ Občinska revija pevskih zborov, Dobrna 17. 12. 1982.

⁴⁸ Egon Kunej, Novi tednik 23. 12. 1982

⁵⁰ Schwarzwälder Botte 14. 6. 1983: Ein Kammerchor zum Jubeln. Sänger aus Celje begeistern rund 400 Zuhörer... dass Kontakte gewerkschaftlicher Art musikalisch ausgeformt und vertieft werden. Prima la musica!

⁵¹ Südkurier 15. 6. 1984: Lebendig gestaltete Rhythmen. Der Chor gewinnt und besticht mit einer ganz ungewöhnlichen Gesangskultur...

⁵² Po poročilu predsednika Štefana Frasa.

⁵³ Novi tednik 3. 11. 1983. M. Božič, Komorni moški zbor je več kot navdušil.

⁵⁴ Novi tednik 10. 11. 1983. R. Gobec, Letni koncert KMZ.

⁵⁵ Kulturni poročevalec, april 1984/61, str. 12.

⁵⁶ Novi tednik 24. 11. 1983. E. Kunej, Uspešna medobčinska revija pevskih zborov.

⁵⁷ Delo 6. 12. 1983. Milan Stibilj, Vprašanje: Kakovost izvedenih del.

⁵⁸ Dvorana Golovec, Spored proslave ob 40-letnici II. zasedanja AVNOJ v Jajcu.

⁵⁹ Večer 17. 4. 1984. Vlado Golob, Naša pesem z odličji.

⁶⁰ Naši zbori — zborovska revija, junij 1984, str. 12.

⁶¹ Novi tednik 31. 5. 1984. E. Kunej, Predstavili so se celjski srebrni zbori.

⁶² Egon Kunej v obširni analizi nastopa. Oceno so v Novem tedniku št. 47 z dne 22. 11. 1984 po svoje naslovili in nekorektno oskubili za zaključek, ki ga zato objavljamo na tem mestu:

»Marko skače« v odlični priredbi Uroša Kreka je bil v začetku nesiguren, a se je v sledečih taktih razvil v dobro podano, ritmično prepričljivo skladbo. »Potrkan ples« v priredbi Josipa Pavčiča, ritmično razgibana plesna kompozicija je odsevala jasnost, ritmično dobro izdelavo.

»Pa se sliš« Karola Pahorja je dopolnil pester program.

Koncertni program je zelo lepo, smiselno, a ne dolgovezno povezovala in napovedovala Bogdana Grobelnik. V slavnostnem delu je podelil Gallusove bronaste, srebrne in eno zlato značko predsednik glasbenega odbora ZKO Celje prof. Marijan Lebič v imenu Zveze kulturnih organizacij Slovenije. Zanimivo je, da so prejeli bronasto značko številni mladi pevci, kar kaže na močno pomladitev komornega zbora.

Predstavniki zborov in podjetij so čestitali zboru k jubileju, ni manjkalo cvetja, čestitk v obliki telegramov, ki jih je prebrala Bogdana Grobelnikova, in seveda dolgotrajnega odobravanja številnih poslušalcev, prijateljev zbora, ki so do kraja napolnili okusno dekorirano dvorano. Razpoloženi zbor in dirigent Marcen so dodali še kar 5 pesmi ob nenehnem aplavzu navdušenega občinstva.

⁶³ Na dan jubilejnega koncerta je bilo stanje imetnikov Gallusovega častnega znaka naslednje: 16 zlatih, 7 srebrnih, 13 bronastih — tudi dokaz nove mladosti KMZ.

⁶⁴ Iz spremnega besedila na plošči. Založba OBZORJA Maribor, TOZD Matica, Glasbeno založništvo, DE TGP HELIDON, Ljubljana, P.84. Posneto v studiu Helidon.

^{64a} R. G. v pismu G. G. 25. 1. 1985 in v Novem tedniku 7. 2. 1985.

⁶⁵ V letu 1984 je zbor absolviral 24 nastopov; v 35 letih skupaj 855 nastopov.

⁶⁶ INDOK 5. 1. 1985.

⁶⁷ Predlog odobril odbor za nagrajevanje pri KSOC dne 9. 1. 1985, priznanje pa podeljeno na proslavi 8. 2. 1985 (Novi tednik 7. 2. 1985).

EGON KUNEJ

KONCERTNA POSLOVALNICA V CELJU

(1946—1979)

Koncertno dogajanje v Celju pred drugo svetovno vojno ni bilo načrtno, koncerti so bili občasno, a skoro vedno po skrbi tedanje Glasbene Matice. Za koncerte so bile na razpolago tri dvorane: velika dvorana Narodnega doma, velika in mala dvorana Uniona ter mestno gledališče. Med redkimi koncerti omenja kronika nekaj visoko kvalitetnih, kot npr. l. 1923 gostovanje godalnega kvarteta »Zika«, l. 1925 Dvořakova kantata »Mrtvaški ženin« za solo, zbor in orkester, ki jo je predstavila Glasbena Matica iz Maribora (v veliki dvorani Uniona), l. 1931 violinist Karlo Rupel s pianistom Marjanom Lipovškom, l. 1936 »Praški godalni kvartet« itd.

Po osvoboditvi se je začelo koncertno življenje postopoma. Začetek pomeni gostovanje moškega zbora »Moravski učitelji« 19. 10. 1946 v veliki dvorani Uniona. To je bil izvrsten zbor z zahtevnim sporedom, ki je zapustil močan vtis. Domnevamo lahko, da je dal spodbudo za ustanavljanje oziroma poživljanje celjskih moških zborov.

Koncert je dal povod za ustanovitev Koncertne poslovalnice v Celju. Sprva je delovala kot podružnica Koncertne direkcije Slovenije s sedežem v Ljubljani, čez nekaj let se je osamosvojila kot samostojna enota Glasbene šole vse do l. 1972. Na razpolago so bile tri dvorane: za simfonične velika dvorana Union, tedaj imenovana Dom OF, za zborovske koncerte je bil primeren kino Metropol, v katerem je delovalo tedaj gledališče, in Narodni dom, imenovan Dom ljudske prosvete. Tu so bili predvsem komorni koncerti.

Kmalu po koncertu Moravskih učiteljev je sledil 8. 12. 1946 recital violinista Petra Toškova s pianistom Andrijo Pregerjem iz Beograda. Tednik »Naše delo« je 14. 12. zabeležil, »da je koncert (v Narodnem domu) zelo dobro uspel, dvorana je bila dobro zasedena«. L. 1947 je gostoval violinist Karlo Rupel s pianistom Pavlom Šivicem. Tako so si sledili solistični koncerti, ki so bili vedno dobro obiskani, kajti občinstvo je rado prihajalo na glasbene prireditve v akustično dvorano Narodnega doma. Tudi umetniki so radi prihajali v Celje

Avtor: Egon Kunej, prof. glasbe — pedagoški svetnik, Celje.

zaradi hvaležne publike in dobre dvorane, v kateri je bil na razpolago odličen koncertni klavir znamke »Bechstein«. Na tem instrumentu je imel solistični večer 1. 1947 odlični slovenski pianist Anton Trost.

Jeseni 1. 1948 je Koncertna poslovalnica prvič razpisala koncertni abonma. Ponudili so za sezono 1948/49 osem koncertov, ki bodo ob sredah ob 19.30: simfonični, šest komornih koncertov in operni večer. Najavljeni so bili: pianist Anton Trost, violinist Albert Dermelj, violončelist Antonio Janigro in dr.

I. abonmajski koncert je bil 13. oktobra v dvorani Union. Gostoval je simfonični orkester Slovenske filharmonije z dirigentom Jakovom Cipcijem.

23. 2. 1949 se je predstavil violončelist Antonio Janigro, ki ga je spremljal pianist Ivo Maček. 8. 3. 1949 je bil v Unionu zopet simfonični koncert. Violinist Albert Dermelj je izvajal Čajkovskega violinski koncert, dirigiral je Samo Hubad. Kmalu za tem, 16. 3., se je v Celju prvič predstavila tedaj osemletna pianistka Dubravka Tomšič (!), ki je mnogo obetala in tudi izpolnila vsa pričakovanja. V tej sezoni je bil zadnji, VIII. abonmajski koncert v kinu Metropol z mešanim zborom Slovenske filharmonije, ki ga je vodil Rado Simoniti. Ob koncu 1. 1949 je bil v Narodnem domu eden najpomembnejših dogodkov, recital mojstra mednarodnega slovesa violončelista Enrica Mainardija. Objava v Celjskem tedniku se je glasila »... da je uspelo pridobiti Mainardija za gostovanje v Celju, je za nas posebno razveseljivo, ker je kljub razgibanemu koncertnemu življenju še vedno redkost, da slišimo prvovrstnega umetnika«. Zaradi visokih stroškov so bile cene vstopnicam višje (50, 40 in 30 din).

L. 1950 sta bili v Metropolu dve pomembni prireditvi: 11. 1. je gostoval simfonični orkester SKUD Tine Rožanc iz Ljubljane z dirigentom Vinkom Sušteršičem, 29. 3. je izvajala Slovenska filharmonija Haydnov oratorij »Štirje letni časi« za soliste, zbor in orkester, ki mu je dirigiral Jakov Cipci. Koncerti so se kar vrstili: pianistka Melita Lorkovič, violinist Miran Viher, ki je že pred vojno kazal izreden talent ter mnogo obetal kot čudežni otrok. Višek koncertne sezone in eden najpomembnejših koncertov v Celju je bila 13. oktobra predstavitev Verdijevega Requieama za soliste, zbor in orkester. Sodelovali so: Zlata Gjungjenac — sopran, Elza Karlovec — mezzosopran, Rudolf Franci — tenor in Ladko Korošec — bas. Orkester in zbor Slovenske filharmonije je dirigiral Rado Simoniti. Koncert je bil v nabito polni dvorani Uniona. Za veliko število izvajalcev, bilo jih je okrog 150, so bile potrebne obsežne priprave. Oder je bilo treba podaljšati v dvorano z montažo dodatnega odra. Urediti je bilo treba stranske prostore za garderobo orkestra in zbora, poskrbeti za reklamo in prodajo vstopnic, nenazadnje za večerjo za veliko skupino gostujočih umetnikov. Tedaj je namreč še marsičesa primanjkovalo in ni bilo lahko pripraviti pogostitev za veliko množico. Da so bile priprave za gostovanje solidne, dokazuje pismo uprave SF z dne 15. 10. 1951: »Uprava Slovenske filharmonije si šteje v prijetno dolžnost, da se vam zahvali za ves trud, ki ste ga vložili v organizacijo in sprejem našega koncerta. Z vašo požrtvovalno pomočjo je uspelo, da je bila organizacija obiska vzorna in vsem sodelujočim v zadoščenje«.

Prva kritika je bila objavljena v Savinjskem vestniku 24. 11. 1951 o koncertu violinista Ljudevita Dobronyja. Od tedaj so občasno pisali poročila o koncertnih prireditvah Anton Stupica, ljubitelj in dober poznavalec glasbene umetnosti, tedaj ravnatelj Pokrajinskega muzeja, dalje Josip Bajde, prof. glasbe

na gimnaziji. O glasbenih prireditvah domačih skupin in zborov je večkrat pisal G. G. (Gustav Grobelnik), pa tudi B. F. (Boris Ferlinc).

L. 1951 je bilo sploh zelo bogato z glasbenimi prireditvami. Ob koncu leta, 9. 12., je nastopil v Narodnem domu simfonični orkester JLA iz Beograda. Pianistka Melita Lorkovič je izvajala Klavirski koncert P. I. Čajkovskega, dirigiral je celjski rojak Franc Klinar.

V sezoni 1951/52 je bilo registriranih devet koncertnih gostovanj. Med pomembnejše beležimo 7. maja pianista Antona Trosta, tedaj najuglednejšega slovenskega umetnika. V soboto, 6. sept., je bil v Unionski dvorani simfonični orkester Slovenske filharmonije z dirigentom Bogom Leskovicem, sodelovala sta operna prvaka tenorist Rudolf Franci in sopranistka Vilma Bukovec. Koncertu je prisostvoval skladatelj Anton Lajovic, čigar skladbo »Pesem jeseni« je izvajal orkester. 15. januarja je A. S. poročal o koncertu Zagrebških solistov: »Bil je za Celje povsem novo odkritje. Sodeloval je baritonist Vladimir Ruždžak, ki je ob spremljavi orkestra pel v prefinjeni in dognani obliki. Njegov pevski organ je izvrstno izšolan in baržunasto zvočen. Vse točke programa so bile s strani poslušalcev pristrčno sprejete. Stil Mozarta je bil pričaran v taki popolnosti, kot se redko čuje celo pri dunajskih filharmonikih pod taktirko svetovnih dirigentov.« 5. novembra 1954 je objavil Savinjski vestnik: »Obeta se nam bogata koncertna sezona.« V okviru osmih abonmajskih koncertov je bila navedena vrsta imen, med njimi violinist Karlo Rupel s pianistom Marjanom Lipovškom, violinistka Sabina Skalar, Ljubljanski godalni kvartet in zopet Zagrebški solisti z Antoniom Janigrom.

6. aprila sta nastopila nadebudna mlada glasbenika, devetletni violinist Božo Mihelčič (sedaj prvi violinist v simf. orkestru RTV) in njegova 14-letna sestra pianistka Marija Mihelčič. Zadnji abonmajski koncert v tej sezoni je bil 11. maja, ko se je predstavil violončelist Ferdo Pomykalo iz Zagreba. Tik pred koncertom je objavil E. K. v Savinjskem vestniku članek »Pred zadnjim abonmajskim koncertom ... abonenti bodo gotovo z zadovoljstvom poslušali zadnji abonentski koncert v tej sezoni, ki je uspela nad vsa pričakovanja. V veliki meri so doprinesli k temu poslušalci sami, ki so z velikim zanimanjem v vedno večjem številu obiskovali koncerte...« Dejansko je bilo spočetka okrog 200 abonentov, številka pa se je iz leta v leto večala do najvišje 325, nakar je postopoma spet padala. Kaj je bilo temu vzrok? Bržkone televizija, ki je vse bolj prodirala v domove ter pritegovala oziroma odtegovala poslušalce od koncertov. Tedaj so se gibale abonentske cene od 320 do 800 din za vso sezono, mladina je uživala znaten popust.

V naslednjih letih so si sledili koncertni abonmaji po že ustaljenih poteh. 14. marca 1958 pa objavlja Celjski tednik novico: »Zaradi večjih popravil v dvorani Narodnega doma so letos koncerti bolj redki. Ker trenutno ni na razpologo primerne dvorane, bo naslednji koncert izjemoma v Mestnem gledališču. 17. marca bo gostoval simfonični orkester Doma JLA z dirigentom Francem Klinarjem. Solist bo violinist Igor Ozim. Večerni koncert se začne ob 20. uri, istega dne bo ob 17. uri skrajšan spored za mladino.« Bil je prvi primer mladinskega koncerta. V poznejših letih so bili organizirani redni koncerti za mladino dopoldne ob 10.30 in popoldne ob 17. uri.

Celjski tednik objavlja 30. 12. 1958: »Zaradi preurejanja koncertne dvorane v Narodnem domu domači pevski zbori skoro dve leti niso imeli možno-

sti, da se predstavijo svojim poslušalcem. Ni čudno, da so izkoristili priliko takoj, ko so se odprla vrata v ta naš prelepi kulturni hram... Za nastopajoče ansamble in umetnike je velika pridobitev renovirani oder, ki daje s svojo prostornostjo možnost dobrega razporejanja in nastopanja. Dvorana s stranskimi prostori je urejena elegantno ter odgovarja koncertnim zahtevam v taki meri, da smo Celjani lahko nanjo upravičeno ponosni.«

V soboto, 20. 12., je pel v prenovljeni dvorani mešani pevski zbor ŽPD »France Prešeren«, zborovodja je bil Jože Kores.

Redni koncerti so se ponovno začeli v januarju 1959. Razpisan je bil abonma. Prvi koncert je bil 14. 1. z večerom opernih arij. Izvajalci so bili operni pevci: Vanda Gerlovič — sopran, Attilio Planinšek — tenor, Zdravko Kovač — bas. Pri klavirju je bila Ksenija Ogrin. Nato so se vrstili koncerti naglo drug za drugim.

7. 2. je gostoval zbor »France Prešeren« iz Kranja, zborovodja je bil Peter Lipar. II. abonmajski koncert je bil 18. 2. s Slovenskimi solisti, ki jim je dirigiral Karlo Rupel. 2. marca je proslavljal Komorni moški zbor 10-letnico ustanovitve ter ponovil koncert v razprodani dvorani 14. 3. Med številnimi glasbenimi prireditvami je vredno omeniti III. Mladinski pevski festival, v okviru katerega so se vrstili koncerti od 23. 4. (XIV. redni letni koncert mešanega mladinskega zbora gimnazije) do 31. maja. V dobi od januarja do konca junija 1959 je bilo vsega 16 glasbenih prireditev. V jeseni istega leta sta bila v Narodnem domu še dva pomembna koncerta: 7. oktobra so zopet prispeli tedaj že svetovno znani Zagrebški solisti, 7. decembra Slovenska filharmonija z dirigentom Bogom Leskovicem. Poleg večernega koncerta je bil še koncert za mladino ob 16. uri, spored je komentiral Danilo Pokorn. Tedaj so bili zelo popularni večeri pesmi in opernih arij. Tak večer je bil 16. decembra v nabito polni dvorani. Sodelovali so: Sonja Hočevar — sopran, Janez Lipušček — tenor, Marcel Ostaševski — bariton, Friderik Lupša — bas. Pri klavirju je bila Zdenka Lukec-Carjeva.

V sezoni 1960/61 je bil I. abonmajski koncert 16. novembra v Narodnem domu. Orkester Slovenske filharmonije je dirigiral Franc Klinar, solist je bil Dejan Bravničar. V tem času je kino podjetje montiralo v dvorani Union cinemaskopsko platno, ki je zgradilo večji del odra. Nobena intervencija ni pomagala, uveljavili so svojo voljo navkljub veliki škodi, ki je bila storjena glasbeni kulturi v Celju. Na tesnem odrskem prostoru so bili simfonični koncerti onemogočeni. Edina možnost je ostala dvorana Narodnega doma, ki pa je bila za simfonične orkestre premajhna, kaj šele za oratorijske predstave. Na podaljšanem oderu je možno razvrstiti kvečjemu 70 godbenikov.

Simfonični koncerti so bili odslej v Narodnem domu vsako sezono. Od solističnih koncertov je nekaj omembe vrednih: violinist Igor Ozim in Marjan Lipovšek sta bila stalna gosta, 1. 1963 je gostoval izvrstni pianist Kendall Taylor iz Londona, naslednje leto se je predstavil (13. 5. 1964) naš ugledni tenorist Anton Dermota, ki ga je spremljala žena Hilda Dermota. Slovenske narodne je spremljal Janko Ravnik.

V šestdesetih letih so bili koncerti za mladino že dobro organizirani. Letno jih je bilo vsaj šest v dopoldanskih in popoldanskih urah. Vsi so bili kome-

tirani v obliki, ki je bila mladini dostopna. Pretežno so izvajali koncertanti skrajšane programe, ki so bili določeni za večerne koncerte istega dne. Obisk je bil zelo dober, toda marsikdaj odvisen od dobrega odnosa šolskega zavoda do glasbene vzgoje. Med temi zasluži posebno priznanje Administrativna šola. Učenke te šole so redno obiskovale koncerte za mladino, bile so zelo disciplinirane ter si pisale beležke. Baje so morale v šoli poročati o vtisih na koncertu. Način, ki bi ga mogli s pridom povzeti učitelji glasbe na osnovnih in srednjih šolah! V naslednjih sezonah (l. 1966—1969) zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ni bilo mogoče organizirati abonmajskih koncertov. Koncertna poslovalnica se je omejila na občasno prirejanje koncertov, »ki ne bodo preveč bremenili že tako nič kaj rožnatega finančnega položaja«. Kljub temu obljublja nekaj kvalitetnih glasbenih prireditev. Svoje napore je osredotočila na koncerte za mladino, ki jih je bilo po šest v vsaki sezoni, vsakokrat ob 11. in 18. uri. Odziv mladine je bil razveseljiv, vsak koncert je obiskovalo okrog 600 učencev in dijakov srednjih šol (dopoldne in popoldne). Balkon je bil rezerviran za odrasle poslušalce. A. S. je redno pisal poročila, 11. 5. 1966 je med drugim objavil sledeče: »Ob zaključku letošnje glasbene sezone je treba izreči priznanje naši Koncertni poslovalnici, ki z odbranim programom skrbi za plemenito vzgojo mladine. Vsi koncerti, tako dopoldanski kot popoldanski so bili dobro obiskani...«

14. 12. 1966 je bil v Narodnem domu koncert simfoničnega orkestra Akademije za glasbo, ki ga je dirigiral Uroš Prevorsek. Poleg večernega je bil ob 17. uri koncert za mladino.

22. 3. 1968 je gostoval Slovenski oktet, ki je s sodelovanjem Komornega moškega zbora nastopil popoldne in zvečer. 17. 2. 1969 je bil spet Večer opernih arij, za mladino sta nastopala mezzosopranistka Eva Novšak in violinist Dejan Bravničar, pri klavirju je bil Aci Bertonec. 7. 4. 1969 je bil slavnostni koncert Komornega moškega zbora ob 20-letnici ustanovitve v razprodani dvorani. V jeseni l. 1969 je Koncertna poslovalnica po štirih letih ponovno razpisala abonmajске koncerte. Za otvoritev sezone je gostoval simfonični orkester Slovenske filharmonije s pianistko Dubravko Tomšič-Srebotnjakovo. Sledil je večer Slovenskega okteta, posebno pozornost je vzbudil simfonični orkester palače Pitti iz Firenc, ki je prispel v Celje 16. 2. 1970.

V počastitev slovenskega kulturnega praznika je Svet za kulturo občine Celje v povezavi s Koncertno poslovalnico povabil zbor RTV iz Ljubljane, ki je pel pod vodstvom Lojzeta Lebiča. Tudi l. 1970 je imela simfonični koncert Zagrebška filharmonija z dirigentom Igorjem Gjadrovom.

V l. 1972 je ravnatelj glasbene šole in vodja Koncertne poslovalnice Egon Kunej stopil v pokoj. S tem je po 26 letih prenehalo delovanje Koncertne poslovalnice v okviru glasbene šole. Skrb za koncertna gostovanja je prešla v roke Jurčeta Vrežeta.

Novi tednik je objavil 21. 9. 1972. članek Edvarda Goršiča z naslovom »Pred koncertno sezono«. Goršič, ki je odslej redno objavljaval koncertna poročila, med drugim zapisal: »Reformirana koncertna poslovalnica, ki deluje sedaj v okviru glasbenega odbora pri Celjski kulturni skupnosti, je ravno v teh dneh poskrbela za razpis abonmaja... »Vodstvo je prevzel kot organizacijski tajnik Jurče Verže, ki je zastavil delo z vso vnemo. Dosedanje poslovanje je poglobil in razširil. Napovedal je šest abonmajskih koncertov in nekaj prireditev izven

abonmaja. Tedaj je bilo okrog 160 abonentov. Za uvod v sezono je zopet gostovala Slovenska filharmonija z dirigentom Antonom Kolarjem. Sledil je recital pianistke Dubravke Tomšič-Srebotnjakove, ki je privabila 315 poslušalcev. Tudi Komorni zbor RTV Ljubljana je bil dobro obiskan, poslušalcev je bilo 297. Vreže je vključil v organizacijo domače glasbene skupine, najprej Celjski godalni orkester, ki ga je tedaj vodil prof. Dušan Sancin, nadalje Komorni moški zbor in mešani zbor »France Prešeren«.

Vsi koncerti so bili kot doslej v Narodnem domu, koncert ansambla Collegium musicum iz Maribora pa je bil v stropni dvorani Pokrajinskega muzeja, ki se je izkazala kot zelo akustična in po svojem ambientu nadvse primerna za tovrstne komorne koncerte. V tej dvorani je bilo še več uspešnih komornih večerov. Posebno pozornost je namenil Vreže koncertom za mladino. V sezoni 1973/74 je bilo vpisanih 1199 mladih abonentov. Koncertna dejavnost se je razširila na celjske osnovne šole (Hudinja, Polule, Štore) in zunaj Celja (Zalec, Sempeter, Šentjur, Vojnik, Vransko itd.). Vsi koncerti so bili stalno komentirani, odziv mladine je bil nadvse razveseljiv. V kroniki koncertov so zabeležili člani Tria Lorenz 12. 10. 1973. naslednje: »Čeprav smo za mladino šestokrat koncertirali tako po Jugoslaviji kot v inozemstvu, lahko z velikim veseljem zapišemo, da je tako kultiviranih, pozornih in zrelih poslušalcev kot v Celju težko najti. Seveda pri tem ne gre prezreti odločilne vloge prizadevnih pedagogov in organizatorjev glasbenega in kulturnega življenja v Celju nasploh, ki so z večletnim načrtnim delom dosegli tako zavirljive rezultate. Tudi v bodoče se bomo vedno s posebnim veseljem odzvali vabilom za gostovanja pred mlado celjsko publiko, saj nam je to v pravi užitek!« Takih in podobnih priznanj je v kroniki še več.

V l. 1974. je bilo 5 komornih koncertov, 3 orkestralni, 2 izven abonmaja in 18 (!) koncertov za mladino. Všteti so tudi koncerti zunaj Celja. Med številnimi prireditvami moramo omeniti predstavitev Mozartovega Requiema 11. 5. 1976. v Narodnem domu. Dirigiral je Anton Nanut, solisti so bili: Zlata Ognjanovič — sopran, Božena Glavak — mezzosopran, Jurij Reja — tenor, Ivan Sancin — bas. Sodelovali so Mladinski pevski zbor Maribor, ki ga je naštudiral Branko Rajšter, Slovenski oktet in oktet Gallus ter orkester Slovenske filharmonije. Novi tednik je poročal: »Za celjsko občinstvo je bil »Requiem« edinstven glasbeni dogodek in odličen zaključek bogate koncertne sezone. Poslušalci so napolnili dvorano do zadnjega sedeža (bilo jih je 452) ter viharno ploskali izvajalcem. — Še enkrat je treba naglasiti, da je dvorana Narodnega doma lepa in akustična, primerna za komorne koncerte, ne pa za večje simfonične. Morali bi se zavzeti za akcijo, da se usposobi dvorana kina Union za simfonične koncerte. To terja naš glasbeni kulturni razvoj!«*

Poleg rednih abonmajskih in izvenabonmajskih koncertov ter številnih prireditev za mladino je poskrbel Vreže še za ekskurzije v Zagreb in Ljubljano, h katerim je vabil predvsem abonente. Razpoložljiva prosta mesta so bila na razpolago tudi drugim interesentom. Namen je bil očiten: ljubiteljem glasbe dati možnost doživljanja simfonične glasbe v velikih koncertnih dvo-

* Od konca leta 1984 je že podana prostorska usposobljenost dvorane za nastope večjih simfoničnih orkestrrov, ker je po ustreznem posegu del. organizacije KLIMA in vodstva KINO PODJETJA možno vsak hip povečati odrsko površino do ca. 120 m². Op. ur.

ranah. Mimo tega so bile ekskurzije znatno cenejše kot gostovanje simfoničnega orkestra v domači dvorani. 28. 4. 1976. so odpotovali trije avtobusi s 150 udeleženci v Zagreb, kjer je bila v dvorani Lisinski izvedena IX. simfonija L. van Beethovna. V naslednjem letu sta bili dve ekskurziji v Zagreb, in sicer 6. 3. 1977 na koncert Berlinske filharmonije (79 udeležencev), kmalu za tem, 12. 6. 1977., na kantato »Gubec beg«. Prijatelji glasbe so v organizaciji Koncertne poslovalnice obiskali 12. 1. 1977. balet »Labodje jezero« v Ljubljanski operi. Obiska se je udeležilo 209 abonentov in 152 neabonentov.

Koncerte sta programirala skupno odbor za glasbeno dejavnost Kulturne skupnosti in Glasbena mladina Celja na predlog in po predhodnih pripravah organizacijskega tajnika. Koncertna poslovalnica je imela dogovor z izvajalci in s Skupnostjo koncertnih poslovalnic Slovenije, katere član je bila. Organizacijski tajnik Vreže ni dobival honorarja z izjemo občasnih avtorskih honorarjev za uredništvo in skrb za koncertne liste. Dotacije so prihajale od Kulturne skupnosti občine Celje in Kulturne skupnosti Slovenije. Dober del dohodkov je predstavljala vstopnina.

V sezoni 1978/79 je bilo 7 rednih koncertov, 1 simfonični v dvorani Golovec, ki se pa zaradi neprimerne akustike ni obnesel. Šest je bilo popularnih koncertov in številni koncerti za mladino. Tedaj je plodna dejavnost Jurčeta Vrežeta prenehala, kajti osnoval se je Zavod za kulturne prireditve, ki vključuje tudi koncertno poslovanje.

Celje, 20. aprila 1985.

MILAN BOŽIČ

TRIDESET LET RADIA CELJE

(1954—1984)

Četudi bi lahko bil rojstni dan Radia Celje 18. september 1954. leta (Ta dan sem zapisal tudi v prispevku za deseto obletnico celjske radijske postaje v Celjskem zborniku 1965. leta), je vendarle bolj prav, če kot rojstni dan te radijske postaje potrdimo 19. september 1954. leta. To je namreč dan, ko je na zboru štajerskih partizanskih brigad na Ostrožnem v Celju pred okoli 300.000 ljudmi govoril predsednik Tito. In to je dan, ko je dogodke na Ostrožnem, zlasti pa govor predsednika Tita, posredovala vsa jugoslovanska radijska mreža. V to nalogo se je vključil tudi Radio Celje, čeprav tedaj še v nastajanju. To je torej pravi rojstni dan celjskega radia, četudi so se njegove redne oddaje začele nekaj dni pozneje, saj je bilo treba po 19. septembru opraviti še prenekatera dela, zlasti tehnične narave, da je bilo vse nared za oddajanje lastnega sporeda.

Devetnajsti september 1954. leta ostaja v kroniki Celja zapisan z velikimi črkami. Zaradi zborovanja in govora predsednika Tita na Ostrožnem in zaradi rojstva domače postaje. Radio Celje se je rodil v tistem navdušenju, ki je tedaj vladalo v mestu ob Savinji. In če bi tega razpoloženja ne bilo in če bi ne bilo slavlja na Ostrožnem, kdo ve, kdaj bi v Celju prišli do lastne radijske postaje. Prizadevanja, da bi prešli od mestne razglasne postaje do radijske postaje, so bila sicer velika, toda na dlani je, da je ta hotenja spodbudilo zborovanje na Ostrožnem in spoznanje, da moramo tudi na tem področju korak naprej.

Začetki so bili skromni, skoraj amaterski, zato pa je navdušenje premagovalo vse ovire. In prav temu se moramo zahvaliti, tudi iznajdljivosti, da smo prišli do lastne radijske postaje. Pobudo je podprl ne samo takratni Mestni ljudski odbor, ki mu je predsedoval Fedor Gradišnik, marveč tudi vse mestne družbenopolitične organizacije. To zaledje je bilo torej močno, toda še močnejše je bilo hotenje po uresničitvi načrta. Ta načrt pa je držal v svojih rokah in ga vodil do uresničitve Risto Gajšek. Bil je vztrajen in nepopustljiv. Pri tem pa je imel poleg drugih ob sebi še dva tehnika, Lojzeta Bertonclja in Božidarja Viranta, ki prav tako nista popustila, četudi sta delala z zelo skomnimi sredstvi.

Prvi zelo šibek, komaj 50-vatni oddajnik je bil kmalu nared, enako studio v napol dograjeni sobi v prvem nadstropju poslopja Mestnega ljudskega odbora, danes Zdravstvenega doma v Gregorčičevi ulici št. 5. Oddajnik je bil kar v sobi radijskega studia.

Pravzaprav so spomini na te prve dni najlepši. Vsi v eni sobi, pripravljenci in izvajalci programa. Vsi v napetem pričakovanju, da slišimo tisto, kar smo pripravili. Vsak kašelj, vsako škripanje stola ali mize in nerodne stopinje ... vse to je šlo z besedo in glasbo v celjski eter.

In kdo so bili tisti, ki so pomagali celjskemu radiu pri rojstvu?

Predvsem je bil tu Risto Gajšek kot nekakšen direktor brez plače, pa vendar s pobudo, ki je držala na nogah vse. Dirigent v pravem pomenu besede. Na srečo je imel okoli sebe ljudi, ki so mu sledili z enako zagnanostjo.

Edini človek, ki je bil tu redno zaposlen, je bil tehnik Lojze Bertoncelj, pravzaprav tudi edini, ki je že imel neke izkušnje pri tem delu in ki ni reševal samo zapletene in skromne tehnične probleme, marveč je velikokrat uspešno sodeloval tudi pri sestavljanju celotnega programa.

Kot prvi urednik je delal Milan Božič, ki je bil tedaj stalni dopisnik Slovenskega poročevalca v Celju. Skrbel je za govorni del sporeda, medtem ko je bil prvi glasbeni urednik Edvard Goršič. Tudi on je dal začetkom celjskega radia svoj pečat. Vse glasbene oddaje so bile, vsaj nekaj mesecev na začetku, v živo, velikokrat je bil kar sam s svojo harmoniko pred mikrofonom. Prva napovedovalka je bila Nuša Bučar-Marušič, tedaj učiteljica v Celju, ki je prišla v to okolje prav tako z izkušnjami, saj je pred tem napovedovala na ljubljanskem radiu. V celjsko radijsko hišo pa jo je pripeljal Beno Hvala. Pri oblikovanju in izvajanju sporeda je že tedaj sodeloval Peter Božič, ki je dve leti za tem postal tudi upravnik celjske radijske postaje, v obdobju, ko je bil Radio Celje v okviru Radia Ljubljana. Kot upravnik je delal vse do konca junija 1962. leta. Za finančne zadeve radia je tedaj skrbela Marica Mirnikova, ki je bila delavka v upravnih organih Mestnega ljudskega odbora.

Pomembna je nadalje ugotovitev, da je dal predlog za spoznavni znak celjske radijske postaje, torej za nekaj prvih taktov narodne pesmi »Od Celja do Žalca«, Gustav Grobelnik.

Radio Celje pa je imel vse od svojega začetka tudi svoj družbeni organ, upravni odbor. Njegov prvi predsednik je bil Igor Ponikvar. To je bil pomemben organ, ki je že tedaj odločal o programski zasnovi radijske postaje ter usmerjal mnoga materialna, kadrovska in druga vprašanja.

Radio Celje je bil torej tu, postaja, ki so jo z velikimi simpatijami sprejeli prav vsi, ki so na svojih radijskih sprejemnikih ujeli njen program. To pa je bilo tedaj le mesto in majhen del Spodnje Savinjske doline. Oddajnik z močjo 50 vatov je bil prešibek, da bi lahko posredoval spored te postaje širšemu zaledju.

In prvi program?

Začel se je ob 17. uri in spočetka trajal le pol ure. Pa ne dolgo. Že po nekaj tednih se je razširil na eno uro. Tako ob delavnikih. Prve nedeljske oddaje pa so bile med 12. in 13. uro.

Toda širjenje govornega in prav tako glasbenega dela sporeda — tu so imele pomembno vlogo čestitke poslušalcev kot pomemben vir za financiranje celotne dejavnosti — je terjalo, da se je program tudi časovno vse bolj večal.

Posnetek ob 20-letnici Radia Celje (1974). Od leve: Igor Ponikvar, prvi predsednik upravnega odbora; Fedor Gradišnik (†1983), predsednik mestnega ljudskega odbora Celje v času ustanovitve celjskega Radia; Risto Gajšek, ustanovitelj in organizator celjskega Radia

Foto: Drago Medved

Tako je bil že zadnji teden 1965. leta uveljavljen ob delavnikih dnevni spored. Prav tako so se postopoma podaljševale nedeljske oddaje. Dne 25. septembra 1972. leta se je začel Radio Celje oglašati tudi v dopoldanskem času. Spodbudo za to razširitev programa je dal sejem obrti, oziroma takratni direktor Formatorja Ivan Uranjek, ki je bil pred leti tudi aktivni član radijskega upravnega odbora. Pozneje je še večkrat prišlo do časovne razširitve programa, ob tridesetletnici pa je imel Radio Celje ob delavnikih svoj spored od 8. do 10. ure in popoldne od 15. do 15.30 ter od 16. do 18., ob nedeljah pa od 10. do 15.

Medtem ko je imel Radio Celje ob deseti obletnici obstoja, 1964. leta, lastnega sporeda za 349 ur, od tega govornega dela 141 ur, glasbenega pa 208 ur, se je število ur lastnega sporeda ob dvajseti obletnici, 1974. leta, povzpelo že na 1020 ur, od tega 553 ur glasbe in 467 ur govornega dela, ob trideseti obletnici, 1984. leta, pa na 1664 ur, od tega 865 ur glasbe in 797 govornega dela.

Po nekajmesečnem delu v nedograjeni sobi prvega nadstropja Zdravstvenega doma (Gregorčičeva ul. 5), se je radio preselil v pritličje iste stavbe, kjer pa je imel že dve sobi. Poleg tega je bila v ojačevalnici zgrajena že majhna kabina za napovedovalce. Delo je tako steklo že bolj normalno, bolj radijsko.

Dne 15. februarja 1965. leta je radio dobil nove prostore v tretjem nadstropju Narodnega doma, kjer je ostal do zadnje preselitve na Trg V. kongresa 3a. Selitev je bila zadnji dan aprila 1978. leta, program iz novega studia pa je stekel takoj po prvem maju.

Značilna za tisti čas je bila selitev iz Gregorčičeve ulice v Narodni dom. Pričela se je takoj po končani popoldanski oddaji in že naslednji dan je imel radio svoj običajni program. Opravili so jo člani kolektiva sami z majhnim ročnim vozičkom.

Celjski radio je začel svoje delo kot samostojna ustanova in vendar v tesni povezavi v ljubljansko matično postajo, še posebej tehnično službo. Po dveh letih takšnega dela je prišel Radio Celje tudi organizacijsko pod okrilje Radia Ljubljana. Tako je bilo vse do 30. junija 1962. leta, ko se je radio priključil grafičnemu podjetju Celjski tisk, kjer pa je že bil samostojna enota kolektiv Celjskega tednika. Tako je prišlo v Celju do prve integracije radijskega in časopisnega kolektiva. Ta združitev je že tedaj prinesla prenekatero dobre strani, saj je tako številčno močnejši kolektiv bolje skrbel za uresničevanje vsebinskega načrta ne samo tednika, marveč prav tako radia. Toda že 12. oktobra 1964. leta, slab mesec po proslavi desete obletnice radijske postaje, je delavski svet Celjskega tiska sprejel sklep o izločitvi radia iz delovne organizacije. Ta sklep je utemeljil z dejstvom, da Okrajni ljudski odbor Celje ni redno nakazoval dogovorjene dotacije za delo Radia Celje. Samo radijsko poslovanje pa je tedaj izkazovalo negativno bilanco. Tako se je Radio Celje 1. januarja 1965. leta znašel pod streho novoustanovljenega Zavoda za informativno službo, ki je bil ustanovljen samo zaradi radia in že takoj dokazal, da je sposoben živeti in delati s svojimi dohodki. Že naslednje leto sta se Zavodu priključila Celjski tednik in Uradni vestnik. Tako je prišlo že do druge in zadnje, končne integracije Celjskega tednika in Radia Celje. S 1. aprilom 1967. leta sta se radio in Celjski tednik, oziroma Zavod za informativno službo, vključila v Časopisno in grafično podjetje Delo v Ljubljani. Pod tem okriljem, oziroma pod streho Temeljne organizacije združenega dela Novi tednik, dela Radio Celje še zdaj.

Začetki radijskega dela so bili skromni ne samo v tehničnem pogledu, temveč tudi pri delavcih. Čedalje močnejše zahteve po profesionalizaciji dela so terjale, da se stalnemu tehniku priključi vsaj še odgovorni urednik — novinar. Tako so se v 1955. letu in na začetku 1956. leta kot odgovorni uredniki zvrstili Mile Iršič, Srečko Pratnemer, ki je bil tedaj dopisnik Radia Ljubljana v Celju, ter Drago Ham. Toda že v prvi polovici 1956. leta je za uredniško krmilo (spet honorarno) prijel Milan Božič, ki je oktobra 1964. leta dobil kot svojega prvega stalnega sodelavca — novinarja Milana Seničarja. V aprilu 1968. leta je odgovorni urednik Radia Celje postal Berni Strmcnik, ki pa je že nekaj mesecev za tem prepustil to nalogo novinarju Franju Krivcu. Od maja 1969. do konca 1970. leta je uredniške posle opravljala novinarka Ivica Burnik. Nato je bil za odgovornega urednika znova imenovan Milan Božič, ki je to nalogo opravljal do konca marca 1975. leta, ko ga je zamenjal Milan Seničar. Septembra 1977. leta je novi urednik postal Branko Stamejčič, ki je to opravljal vse do marca 1983. leta, ko je na to mesto prišel Miran Korošec.

Z urejevanjem glasbenega sporeda se je od začetka ukvarjal Edvard Goršič, ki je to nalogo čez nekaj let za kratek čas opravljal tudi profesionalno,

ob trideseti obletnici radia pa je imel Franček Pungerčič za seboj že 6 let poklicnega dela glasbenega urednika.

Kot direktorji, oziroma glavni uredniki so se v tem času poleg Rista Gajška zvrstili še Peter Božič kot upravnik (od konca 1956. leta do konca junija 1962. leta), za tem Ivan Melik-Gojmir (v času dela pod okriljem Celjskega tiska), Tone Skok (priključitev Novega tednika in Radia Celje časopisnemu podjetju Delo), Berni Strmčnik, Jože Volfand, Bojan Volk, Milan Seničar, Avgust Ribič in Boris Rosina.

Čeprav so se v teh tridesetih letih nekajkrat menjali odgovorni uredniki radijske postaje, je spored več ali manj ostal zvest prvi programski zasnovi, tako vsaj prvih dvajset let, medtem, ko je v tretjem desetletju dela zabeležil nekatere sprostitev.

Značilno podobo je Radio Celje dobil po svojih poročilih, po celjski kroniki, ki je od vsega začetka osrednja informativna oddaja, čeprav se zdaj v govornem delu zvrsti še nekaj drugih poročil. Povsem celjska so bila tudi obvestila. Pomembne govorne oddaje v prvih dvajsetih letih so bile še: nedeljski pogovori s poslušalci, mladinske oddaje, v galeriji kulturnih in zgodovinskih spomenikov, turistične oddaje, športni pregledi, torkove reportaže, pomenki z zdravniki, radijska univerza, šola za starše, kulturni obzornik, literarne oddaje, radijske igre, spomini iz partizanskega življenja... Vse to so bile oddaje, ki so imele celjsko vsebinsko obeležje v najširšem pomenu besede, celjsko v tem pomenu, da je zajelo celotno območje. V kroniki je imel posebno mesto tedenski filmski pregled.

V obdobju, ko je radio uveljavil tudi dopoldanski spored, so zlasti govorne oddaje dobile še močnejši regijski poudarek. V tem obdobju so se zlasti uveljavile dopoldanske oddaje, ki so bile namenjene dogodkom in problemom v posameznih občinah celjskega območja.

V glasbenem delu sporeda so vsaj na začetku imele pomembno vlogo čestitke poslušalcev, ki so bile tudi najbolj zanesljiv vir finančnih sredstev. Tako ni naključje, da je radio prav zaradi velikega interesa poslušalcev po čestitkah podaljšal svoj program zadnji teden 1965. leta za eno uro. Od tedaj naprej je imel radio ob delavnikih po dve uri svojega sporeda. Sicer pa so bile glasbene oddaje predvsem spodbuda domačim ansamblom vseh vrst za njihovo širše uveljavljanje in predstavitev. Tu se je rodil Trio Edvarda Goršiča, pa Metronom, vnet sodelavec je bil nadalje Franjo Berger in še in še. Mnogi domači narodno zabavni ansambli so prav na celjskem radiu doživeli svojo prvo širšo predstavitev. Tudi Oto Pestner je začel svojo pot v tem studiu, takrat še kot otrok.

Posebno mesto v radijskem delovnem načrtu so imele javne radijske oddaje, ki so bile zlasti v prvih letih zelo pogoste. Svoj prostor in čas so ohranile tudi zdaj.

Čas pa je prinesel tudi nove zahteve, ki jih je bilo treba uveljaviti zlasti v vsebinskem programu radijske postaje. Medtem ko je bil program v dva-ndvajsetih letih dela časovno in tudi drugače utesnjen, vkalupljen v rubrike, kjer ni bilo mogoče izvajati bolj živ in dvostransko komunikativen radio, se je v zadnjih osmih letih začel vse bolj uveljavljati z oddajami v živo, ki so se dogajale takrat, ko je poslušalec poslušal in je hkrati s pomočjo telefona, zato pa z vprašanji, mnenji in stališči, aktivno posegel v njegovo vsebino. Na začet-

ku tega obdobja sta bili dve takšni oddaji v živo s sodelovanjem Tomaža Domiclja v studiu in z družino Lakner, ljubitelji avio športa (letalci, mati padalka). Odmev je presegel vsa pričakovanja in oddaje v živo so dobile svoj stalen prostor v radijskem programu. Ob usvojitvi takšne programske sheme je radio s 1. januarjem 1978. leta razširil dopoldanski del sporeda za eno uro, torej od 8.00 do 10.00. Sicer pa je treba zapisati, da je bila prva enournna dopoldanska oddaja 25. septembra 1972. leta. Uvedena je bila po zaslugi celjskega sejma obrti. Od tedaj naprej je imel radio tudi redne dopoldanske oddaje ob delavnikih. Z uvedbo dveurnega sporeda dopoldne pa so nastale spremembe tudi v popoldanskih oddajah. Šlo je za uvedbo petnajstminutnih blokov, ki so bili še bolj strogo specializirani. Poročila so bila trikrat na dan, ob osmih, devetih in šestnajstih, kot osrednja informativna oddaja pa je ostala kronika ob 17. uri.

V letu 1979 je bil razširjen tudi popoldanski programski pas za 30 minut. Tako so se popoldanske oddaje pričele ob 15.30. Z januarjem 1979. leta pa so bile uvedene tudi popoldne problemske oddaje v živo. To je omogočilo še dodatno specializacijo programa. Dopoldanske oddaje so bile specializirane in so se vrstile takole: ponedeljek — šport, torek — servisne informacije in strokovni nasveti, sreda — odprta tema, četrtek — odprta tematska oddaja, petek — zabavna oddaja, sobota — družinski radio (prireditve, recepti, tržnica).

Tudi v tem obdobju, tako kot prej in pozneje, se je zvrstilo veliko neposrednih prenosov, javnih radijskih oddaj in javnih snemanj. Med najpomembnejšimi je bil prenos ob otvoritvi Šmiglove zidanice nad Grajsko vasjo, prenos prireditve ob obletnici žalskega tabora itd.

Tako kot v prvem radijskem obdobju, ko je zlasti Slavko Belak napisal prenekatero novo in izvirno radijsko igro, se je to delo nadaljevalo tudi proti zaključku tretjega desetletja radijskega dela. Najpomembnejši v tem času sta bili izvirni radijski igri novinarja Milenka Straška »Gašperjeve zgodbe« in »Bližina človeka.« Tudi slednji igri, tako kot prve, sta bili realizirani z igralci Slovenskega ljudskega gledališča Celje.

Zanimiv pa je pogled v nekatere zanimive radijske oddaje tega časa, torej zadnjih osem do deset let. To velja za serijo pravljic kot na pol radijskih iger za otroke (Onkraj srebrne črte), nadalje za vrsto zabavnih oddaj, tudi v obliki iger (Joj, kam bi del) in spet serija Petkovih mozaikov, ki so bili dve leti najbolj priljubljena oddaja celjskega radia (pripravljala jo je Matjaž Arsenjuk, član SLG) itd. Posebej pa velja omeniti dobra tri leta trajajočo oddajo v živo, v kateri je družbeni pravobranilec samoupravljanja Rudi Peperko odgovarjal na vprašanja poslušalcev — delavcev s področja samoupravnih odnosov, delovnih razmerij itd.

V vsem tem obdobju, zlasti pa v prvih letih, je radio zaradi številčno šibke kadrovske zasedbe vse bolj vabil k sodelovanju zunanje sodelavce. Ni naključje, da je imel in ima v tem pogledu močno zaledje zlasti med igralci Slovenskega ljudskega gledališča Celje. Odtod niso prihajali samo napovedovalci rednih oddaj, marveč tudi posredovalci posebnih oddaj in avtorji pre mnogih radijskih iger, zabavnih in celo reklamnih oddaj. Tu velja na prvem mestu omeniti Slavka Belaka kot tudi prvega komentatorja celjskih filmskih sporedov. Kot zveste in dolgoletne sodelavce iz SLG kaže med drugimi omeniti Sandija in Marjanco Krošl, Zlatka Šugmana, Janeza Škofa, Pavla Jeršina,

V radijskem studiu ob proslavi 30-letnice Radia Celje. Od leve: prva napovedovalka Nuša Bučar-Marušič; še aktivni napovedovalki Bogdana Grobelnik in Nada Božič-Belak; vodja oglasnega oddelka v pokoju Danica Frece; prvi in dolgoletni urednik Radia, novinar Milan Božič

Foto: Edi Masnec

Andreja Nahtigala, Nado Božič, ki je radiu zvesta še danes, Matjaža Arsenjuka in še in še.

Med stalne sodelavce in avtorje rednih oddaj zlasti v prvih dvajsetih letih kaže poudariti prof. Zorana Vudlerja kot prvega urednika turističnih oddaj, Dagmarja Susterja kot urednika športnih pregledov, Mileno Moškon kot urednika oddaj v Galeriji kulturnih in zgodovinskih spomenikov, Staneta Terčaka, Ludvika Zupanca-Iva, Marjana Jerina kot sodelavce v oddaji Iz partizanskega življenja, Frana Roša, Pavlo Rovanovo, Marico Kač v literarnih oddajah, Zvonka Perliča kot urednika mladinskih oddaj itd.

Posebno mesto v radijskem delu so imeli in imajo ob vsakem času napovedovalci. Mnogi med njimi so dali pri tem izreden delež in prav tako k uveljavitvi radijske postaje. Tako od začetkov Nuša Bučar-Marušič, Sandi in Marjanca Krošl, mag. Lojze Cukala, Nada Božič-Belakova, Bogdana Grobelnik,

Zvonko Perlič, Ivica Burnik, Mitja Umnik, Erna Deželak-Popović, Alfonz Kumer, Miha Macur, Silva Železnik, Tone Škerbec, Dominika Poš-Berk... Mnogi med njimi so radijskemu napovedovanju zvesti že več kot dvajset let.

Tudi tehniki so dali in dajejo svoj značilen prispevek k radijskemu delu, saj je tudi od njih odvisna uspešnost ali neuspešnost oddaje. To ne velja samo za prvega tehnika Lojzeta Bertonclja, marveč prav tako za vse, ki so mu sledili in so tudi ob trideseti obletnici radia opravljali svoje naloge. Med njimi ima posebno mesto Janez Klanšek, ki ni bil, zlasti v prvih letih — v hišo je prišel oktobra 1960. leta in je v njej še zdaj — samo tehnik in tisti, ki se je ubadal z dotrajano aparaturo, marveč dostikrat tudi glasbeni urednik in hvaležni svetovalec pri snemanju in oblikovanju oddaj. Osem let, od 1961. do 1968., je na radijski postaji poklicno delal Tone Jernejčič, potem pa še dosti let kot zunanji sodelavec. Veliko je celjskemu radiu dal Marjan Sternad, ki ga je zapustil 1978. leta. Sicer pa sta se na tem mestu zvrstila še Dušan Petek in Stanko Klančnik v ekipi, ki je ob trideseti obletnici skrbela za tehnično plat programa in ki to delo opravlja še danes, pa so: Janez Klanšek, Bojan Pišek in Mitja Tatarevič.

Radio Celje so vseskozi pestili tehnični problemi, slaba in dotrajana pa tudi maloštevilna aparatura. Kot rečeno, je bil prvi oddajnik šibek, bil je amaterski in je imel komaj 50 vatov. Antena zanj je bila na Kalanovi stanovanjski hiši, v neposredni bližini. Toda, že prav kmalu ga je zamenjal 100-vatni Thompson, ki je že dobil svojo lokacijo na podstrešju stanovanjske hiše na vogalu med Vrunčevo in Levstikovo ulico. Tri leta pozneje, 1963, dobi Radio Celje 2-kilovadni oddajnik RIZ. Veliko pridobitev v prenosu radijskega sporeda pa je prinesla zgraditev objekta z antenskim stolpom na Golovcu. Pri vsem tem pa je treba zapisati tudi to, da je bila ves čas skrb za delovanje prenosnih aparatov na ramenih posebne službe Radia Ljubljana. Tako je tudi zdaj.

Bolj kot oddajniške aparature pa so bile skromne in nezadostne aparature v samem studiu, torej mešalne mize, magnetofoni, gramofoni... Tako še posebej na začetku dela. Toda še preden je celjski radio prišel pod okrilje Radia Ljubljana, je dobil iz Ljubljane tri odpisane Philipsove studijske magnetofone, ki so kljub vsemu delali vse do 1978. leta. Leta 1975 je dobil radio dva nova Telefunken studijska magnetofona. Velika pridobitev! To sta bila magnetofona M 12, od katerih eden dela še zdaj. To leto je prišla v hišo tudi nova mešalna miza. Dve leti pozneje dobi radijska postaja še dva nova studijska magnetofona Telefunken M 5. Eden še dela. Leta 1983 je hiša nabavila nova stereo Revox magnetofona. V načrtu pa je vnovična obnoveitev studijskih aparatov, zlasti mešalne mize in usposobitev drugega studia. Ob trideseti obletnici so obratovali v studiu poleg desetkanalne mešalne mize še dva gramofona ter trije magnetofoni, od tega dva Revox in en Telefunken. Za pripravo oddaj pa so bili na voljo še štirje reporterski prenosni magnetofoni. Seveda pa je bila tu še snemalna prenosna aparatura, drugi tehnični pripomočki itd.

Ob trideseti obletnici je Radio Celje posredoval svoj spored prek srednjevalovnega oddajnika dveh kilovatov na frekvenci 964 Khz ter ter prek UKV oddajnika 100,0 Mhz, oziroma z močjo 300 vatov. Drugi UKV pa je služil za prenos modulacije (programa) iz studia do Golovca. Za nove studijske aparature, prav tako za reporterske magnetofone je vselej primanjkovalo sredstev, tembolj, ker je vsa ta aparatura vezana na uvoz. Značilno je bilo obdobje, ko

Radijski tehniki celjskega Radia 1984. Od leve: Mitja Tatarevič, Janez Klanšek, Bojan Pišek
Foto: Edi Masnec

je Radio Celje vrsto let uporabljal tiste magnetofonske studijske trakove, ki jih je ljubljanska radijska hiša izločila iz uporabe. In ne nazadnje — gramofonske plošče smo kupovali sami, mnoge pa je postaja dobivala in jih prejema od Jugotona in beograjskega proizvajalca zastonj.

Se in še bi lahko zapisali. Trideset let dela je pač doba, ki je dala veliko dobrih rezultatov, dosti spoznanj in izkušenj. Ob vsem tem drži, da se je Radio Celje uveljavil na račun zavzetega dela, da je postal nepogrešljiv informator in formator javnega mnenja, da je postal učitelj in svetovalec, komentator, prostor za korak v svet mnogim glasbenim skupinam in posameznikom. Postal je in ostal zrcalo našega časa. Uveljavil se je pri svojem rednem programskem delu in takrat, ko je bilo treba zaradi bližajoče se nevarnosti visokih voda (tudi po katastrofalni poplavi 1954. leta) vključiti aparature tudi v nočnih urah in opozarjati ljudi na pretečo nevarnost. Uveljavil se je pri poročanju, ko je šlo za volitve, za sprejem celjskih in drugih samoprispevkov pa tudi tedaj, ko je šlo za reševanje človeškega življenja, ko je bolnišnica zaradi

nujne operacije takoj potrebovala kri posebne in redke skupine. Uveljavil se je in se uveljavlja na številnih javnih radijskih oddajah, pri prenosih pomembnih prireditvah, zborovanj in podobno. Radio Celje si je s svojim delom pridobil ugleden prostor v našem delu in življenju.

V zapisu ni vsega tistega, kar bi lahko ob tridesetletnici dela celjskega radia zapisali. Ni vseh imen, ni vseh podatkov in dogodkov. Toda, v tem prispevku ni šlo za to, da bi kronološko zabeležil vse, kar se je zgodilo. Ustavil sem se le pri najpomembnejših dogodkih, datumih in pri ljudeh, ki so dali k rasti te radijske postaje največ. Toda končna uveljavitev Radia Celje je le delo prav vseh, ki so kdajkoli pri tem delu sodelovali ali kako drugače prispevali svoje deleže pri skupni gradnji. Zato tudi njim hvala za prispevke.

DRAGO MEDVED

12. TDF — V ZNAMENJU FILMSKE DELAVNICE

Brez dvoma je 12. Teden domačega filma, ki se je odvijal v Celju od 7. do 15. novembra 1984, minil v znamenju filmske delavnice. Ne le zaradi nove programske pridobitve z naslovom Filmska delavnica, ampak zaradi celotne vsebinske zasnove, ki temelji na temeljitem pregledu slovenske in delno jugoslovanske filmske proizvodnje. S spremnimi prireditvami namreč Teden domačega filma omogoča drugačen vpogled v proizvodnjo in odnose, kot to počno v večini primerov druge manifestacije ali filmski festivali.

Filmski spored je bil oblikovan v sedem vsebinskih sklopov, in sicer v premiernega, v spored kratkih filmov in športnih filmov, v spored filmov, posvečenih 40-letnici jugoslovanske kinematografije, v spored filmov filmske proizvodnje avtonomne pokrajine Kosovo, v spored mladinskih filmov in v celotni reprizni premierni spored — tokrat v občini Šmarje pri Jelšah.

V premiernem sporedu, ki je potekal v veliki dvorani kina Union, smo videli naslednje filme: Ljubezen v proizvodnji Vibe filma in v režiji Rajka Ranfla (jugoslovanska premiera v Celju), Veselo gostúvanje v proizvodnji Vibe filma in v režiji Franceta Štiglica, Varljivo poletje v proizvodnji Centar filma Beograd in v režiji Gorana Paskaljevića, V žrelu življenja, proizvodnja Art film 80 Beograd, Croatia film Zagreb, Jadran film Zagreb, Union film Beograd in Kinematografi Zagreb, v režiji Rajka Grlića, Nobeno sonce, proizvodnja Viba film Ljubljana, v režiji Janeta Kavčiča, Balkanski špijon, proizvodnja Union film Beograd, v režiji Božidarja Nikolića in Dušana Kovačevića, Leta odločitve, proizvodnja Viba film Ljubljana, v režiji Boštjana Vrhovca, Ambasador, proizvodnja Jadran film Zagreb, Kinema Sarajevo, Kinematografi Zagreb v režiji Fadila Hadžića, Dediščina, proizvodnja Viba film Ljubljana, v režiji Matjaža Klopčiča (jugoslovanska premiera v Celju).

Spored kratkih filmov je obsegal takoimenovani Mali TDF — izbor najboljših pionirskih in mladinskih filmov, kratke filme slovenskih proizvajalcev s sodelovanjem Viba filma in DDU Univerzum Ljubljana in Unikal studia

Ljubljana, kratke filme Akademije za gledališče, radio, film in televizijo. Čeprav so bili napovedani, pa so iz sporeda izpadli filmi Studentskega kulturno-umetniškega centra iz Ljubljane in slovenskih filmskih amaterjev.

V dvodnevem programu kratkih filmov slovenskih proizvajalcev smo videli naslednje filme: (Viba) Josipdol, režija Igor Prodnik, Razglednice, režija Franček Rudolf, To človeka jezi, režija Tugo Štiglic, Kam so odtekle vode, režija Andrej Mlakar, Kamen, režija Koni Steinbacher, Kmetijskega proizvajalca Mikolaša prvi dopust, režija Filip Robar, Poljubi mehka me radirka, režija Zvonko Čoh, Ritem življenja, režija Alenka Auersperger, Kje je moj mili dom, režija Milan Ljubič, Akne, režija Tugo Štiglic, Kulturnica, režija Talal Hadi, Portret Kocbeka, režija Jože Pogačnik, Klajna, režija Jože Pediček, Kasač, režija Tugo Štiglic, Portret Preglja, režija Vasko Pregelj, Portret Miheliča, režija Boštjan Hladnik, Čez, režija Jure Pervanje. (Unikal) Naš praznik je deloven dan, režija Jože Pogačnik, Start, režija Tone Frelih, Tito v Sloveniji, režija Jože Pogačnik.

Spored športnih filmov je nastal v sodelovanju z Interfilm festivalom iz Kranja, izbor pa je bil naslednji: György Guczoghy, madžarski film, Jadranje na deski, ameriški film, Sprehod po nebu, avstralski film, Dirke na ledu, sovjetski film, Trener šprinter, vzhodnonemški film, Vedno znova, sovjetski film, Skok s palico, francoski film, Borilne veščine, kitajski film, Bob, sovjetski film.

V kinu Metropol sta potekala dva filmska sporeda, in sicer v počastitev 40-letnice jugoslovanske kinematografije in predstavitev del kinematografije SAP Kosovo. Del sporeda v počastitev 40-letnice jugoslovanske kinematografije je potekal tudi v kinu Dom, zato naštejmo vse filme skupaj iz tega sporeda: Slavica, v proizvodnji Avala film Beograd 1947 v režiji Vjekoslava Afrića, Zbiralci perja, v proizvodnji Avala film Beograd in v režiji Aleksandra Petrovića, Čuvaj plaže pozimi v proizvodnji Centar FRZ Srbije, Beograd 1976 v režiji Gorana Paskaljevića, Se spominjaš Dolly Bell v proizvodnji Sutjeska filma Sarajevo, TV Sarajevo 1981 v režiji Emira Kusturice, Nezaslišan čudež, proizvodnja Zeta film Budva in Centar film Beograd 1984 v režiji Živka Nikolića, Trofeja, proizvodnja Neoplanta film Novi Sad 1979, režija Karolj Viček, Rdeči konj, proizvodnja Vardar film in Makedonija film Skopje 1981 v režiji Stoleta Popova, Ples v dežju, proizvodnja Triglav film Ljubljana 1961, režija Boštjan Hladnik, Iz oči v oči, proizvodnja Jadran film Zagreb 1963, režija Branko Bauer, Deveti krog, proizvodnja Jadran film Zagreb 1960, režija France Štiglic, Beštije, proizvodnja CFL Košutnjak, tozd Avala film Beograd, Filmski studio Titograd, Dunav film Beograd in Zeta film Budva, v režiji Živka Nikolića, Rdeče klasje, proizvodnja Viba film Ljubljana in RFZ Centar filmskih radnih zajednica Srbije, Beograd 1970 v režiji Živojina Pavlovića, Ko bom mrtev in bel, proizvodnja FRZ Beograd 1967, režija Živojin Pavlović, Lisice, proizvodnja Jadran film Zagreb 1969, režija Krsto Papić.

V sporedu kinematografije SAP Kosovo pa so bili naslednji filmi: Kako umreti (Si të vdiset), proizvodnja Kosova film Priština 1972, režija Miomir Stamenković, Veter in hrast (Era e lisi), proizvodnja Kosova film Priština, TV Priština 1979, režija Besim Shatciu, Zajec s petimi nogami (Lepuri me pese kembe), proizvodnja Kosova film Priština 1982, režija Ismail Ymeri, Narasla reka (Përroi vërshues), proizvodnja Kosova film Priština 1983, režija Besim Sahatciu.

Celje živi s Tednom domačega filma

V kinu Dom pa so bili naslednji mladinski filmi: Kapitan Mikula Mali, proizvodnja Jadran film, Croatia film Zagreb 1974 v režiji Obrada Gluščevića, Proti Kingu, proizvodnja FRZ Centar filmskih radnih zajednica Srbije Beograd 1974, v režiji Dragovana Jovanovića, Deček in violina, proizvodnja Center FRZ Srbije Beograd 1975 v režiji Jovana Rančića, Izgubljeni svinčnik, proizvodnja Zora film 1960 v režiji Fedorja Škubonje, Prezimovanje v Jakobsfeldu, proizvodnja CFS Košutnjak, tozd Avala film Beograd, Neoplanta film Novi Sad in TV Beograd 1975 v režiji Branka Bauerja, Gostje iz galaksije, proizvodnja Zagreb film in Jadran film Zagreb, Kinematografi Zagreb in Filmski studio Barandov Praga 1981 v režiji Dušana Vukotića, Hajduški časi, proizvodnja Jadran film in Croatia film Zagreb 1977 v režiji Vladimirja Tadeja, Letalci velikega neba, proizvodnja Jadran film, Croatia film Zagreb 1977 v režiji Marijana Arhanića.

Repriza celotnega premiernega sporeda je bila tokrat v občini Šmarje pri Jelšah, in sicer v Šmarju pri Jelšah in v Rogaški Slatini. Premiere izven Celja so bile v Slovenj Gradcu (Ljubezen), v Žalcu (V žrelu življenja), v Zrečah (Balkanski špijon), v Sevnici (Nobeno sonce) in v Laškem (Leta odločitve).

Katere so značilnosti filmskega sporeda 12. Tedna domačega filma? Prvič se je zgodilo, da sta izpadla dva dela napovedanega sporeda, in sicer filmi ŠKUC in slovenskih amaterjev, ker Zveza ni naredila izbora. Tudi Mali TDF je bil slabo pripravljen in bo Zveza kulturnih organizacij Slovenije morala v prihodnje narediti več za svoj organizacijski del, sicer TDF ne bo pripravljen pod svojo organizacijsko streho nositi odgovornost za druge.

Presenetil je tudi slab obisk filmskega sporeda v počastitev 40-letnice jugoslovanske kinematografije. Bil je skrbno izbran. Dobro pa sta bila obiskana sporeda mladinskih filmov in filmov kosovske filmske proizvodnje. Zelo dobro so bili obiskani tudi športni filmi.

Krog zunanjih premier se je tokrat razširil na Slovenj Gradec in v Sevnico, kjer je bila odlična udeležba in topel sprejem številne filmske ekipe. Sicer je zanimanje za takoiimenovane zunanje premiere vedno večje in bo potrebno v organizacijskem smislu ta del filmskega programa dobro doreči.

Uspela novost

Med spremnimi prireditvami je bila v 12. Tednu domačega filma novost Filmska delavnica, oblika ali metoda dela poglobljenega razgovora o filmu z izbranim krogom sodelujočih in jugoslovanskimi filmskimi režiserji. Zamisel je nastala iz prakse, kajti v vseh letih, odkar se v okviru TDF odvijajo razgovori filmskih ustvarjalcev z gledalci, se je pokazala potreba po možnosti poglobljenega dialoga. To naj bi omogočila Filmska delavnica, kjer bi se v časovnem razmaku in po ogledu določenih filmov gledalci pogovarjali z ustvarjalci na študijski način v obliki predavanja, s pomočjo video tehnike in podobnega. Tokrat se je organizator odločil za režiserje, in sicer po naslednjem vrstnem redu: 8. 11., France Stiglic: avtorjev postopek pri režiji filma, 9. 11., Goran Paskaljević: delo z igralci kot element filmske režije, 12. 11., Fadil Hadžić: delo pri scenariju in vloga scenarija v režiji filma, ter 13. 11., Franci Slak: funkcija slike pri režiji filma. Vsa predavanja so bila v predavalnici Razvojnega centra, slušatelji pa so si ogledali po enega od filmov omenjenih režiserjev. Filmska delavnica je v svojem prvem poskusu uspela. Že zato, ker so vsi povabljeni režiserji vzeli vabilo k sodelovanju zelo resno. Seveda se bo dalo to obliko še izpopolnjevati, vendar je prvi poskus pokazal, da je bila odločitev dobra in da prispeva k širjenju znanja o filmski umetnosti in kulturi sicer. Slušatelji so bili izbrani iz nekaterih delovnih organizacij, kulturni animatorji in slušatelji kulturološkega oddelka Srednje družboslovne šole v Celju — vsega okoli 40 slušateljev, osip je bil minimalen.

Tudi 12. Teden domačega filma je imel dve razstavi, in sicer eno o delu maskerke Berte Meglič v Likovnem salonu in drugo, že tradicionalno, v domu JLA — Mladi in likovno gledanje na film.

Prva razstava je zelo uspela. Berta Meglič je tudi z razstavo in svojim nastopom na njej (več dni zapored) pokazala visoko stopnjo strokovnega znanja,

poklicnega odnosa do svojega dela. TDF se je tako oddolžil dejavnosti (poklicu, umetnosti) v filmski proizvodnji, ki je več ali manj v senci in ozadju, a zelo pomembno ravno za vizualno plat filmskega dela. Berta Meglič je veliko ime jugoslovanskega filma in je njena razstava sodila tudi v sklop proslavljanja 40-letnice Jugoslovanske kinematografije.

Drugače je bilo z razstavo likovnih vtisov celjskih osnovnošolcev in srednješolcev ob gledanju novih slovenskih filmov. Osnovnošolci so si ogledali film Franceta Štiglica Veselo gostüvanje, srednješolci pa film Boštjana Vrhovca Leta odločitve. Spoznanje te razstave je v tem, da iz leta v leto pada kakovost likovnih del iz srednjih šol, kar je seveda posledica odnosa do likovne vzgoje v srednjem usmerjenem izobraževanju.

Tudi tokrat so bili razgovori gledalcev s filmskimi ustvarjalci. Udeležilo se jih je 482 gledalcev, kar lahko ocenimo kot dober obisk, drugo vprašanje pa je, kakšna je bila kakovost omenjenih razgovorov po posameznih filmskih predstavah. Struktura udeležencev se nenehno menja in zanimivo je predvsem to, da si Teden domačega filma v letih organiziranja teh razgovora ni uspel izoblikovati stalnega kroga sodelujočih, oziroma je ta, ki obstaja, zelo ozek in skromen.

Posebne pozornosti je vredno srečanje z avtorjem filmske glasbe. Tokrat je bil to Zoran Simjanović, avtor glasbe številnih filmov (Vonj poljskega cvetja, Moja draga Iza, Variola vera, Balkan ekspres). Srečanje s Simjanovićem je bilo v Glasbeni šoli, in sicer 13. 11. Sicer tradicionalno simpatičen odnos Zorana Simjanovića do Tedna domačega filma se je potrdil tudi tokrat: izredno angažiran in zaseden kompozitor je prihitel v Celje, opravil srečanje z gledalci in ljubitelji glasbe in že isti večer z vlakom odpotoval v Beograd.

Posvetovanja so bila ob 12. Tednu domačega filma v zmanjšanem številu po izkušnji iz prejšnjih let: bolje manj po številu pa naj bodo zato bolje pripravljena po kakovosti. Zato sta bili na programu samo dve posvetovanji, in sicer Film in literatura (soorganizator Zavod za šolstvo SRS), bilo je 10. 11. in Film in jezik (soorganizator sekcija SZDL za umetnostni jezik). Posvetovanje je bilo 14. 11. Prvo posvetovanje je bilo izredno zanimivo in strokovno dobro pripravljeno, saj je vsebovalo tudi konkretne teme z večno zanimivega področja primerjav med filmom in literaturo. Uvodno besedo je imel Stanko Šimenc, sodelovala pa sta tudi Branko Gradišnik, avtor scenarija za film Leta odločitve (po katerem zdaj piše knjigo), in Marjan Rožanc, avtor knjige Ljubzen, po katerem je Rajko Ranfl napravil scenarij in posnel istoimenski film.

Zelo dobro speljano in obiskano je bilo posvetovanje Film in jezik, ki je na sporedu Tedna domačega filma vsaki dve leti, glavna organizatorka v imenu sekcije SZDL pa je bila lektorica Radia Ljubljana Ema Blumauer. Skupna ugotovitev, ki pa velja za obe posvetovanji, pa ni nič kaj spodbudna za celjsko območje: čeprav so bile s posebnimi vabili vabljene šole in ustrezni zavodi, je tudi ob 12. Tednu domačega filma bila udeležba najbližjih tudi najslabša in res je težko pojasniti pojav, zakaj se prosvetni in kulturni delavci, ki imajo tako rekoč možnost pri roki, ne poslužujejo posebne oblike izobraževanja ali utrjevanja svojega znanja na tem področju, ko so jim na voljo eminentni predstavniki stroke.

Nikoli izneverjena srečanja

Med posebno obliko delovanja Tedna domačega filma sodijo tudi delovna srečanja filmskih ustvarjalcev z gledalci. Tako je bilo 9. 11. srečanje krajanov Vojnika z ustvarjalci filma Veselo gostúvanje, 12. 11. je bilo srečanje štorskih železarjev z ustvarjalci filma Nobeno sonce, 15. 11. pa so se filmsko vzgojni delavci srečali z ustvarjalci filma Leta odločitve.

13. 11. je bila tudi seja združenja kinematografov in filmskih gledališč Slovenije v organizaciji Zveze kulturnih organizacij Slovenije ter okrogla miza revije Stop in Novega tednika na temo Podeželski kino in njegov spored.

Katere so glavne značilnosti 12. Tedna domačega filma? Predvsem v tem, da je bil v ospredju slovenski film. Tudi v simboliki slavnostnega govornika na otvoritvi — Bojana Štiha kot direktorja Vibe filma, kjer je dal nedvoumno vedeti, da se je slovenska kinematografija konsolidirala in ujela proizvodni korak petih celovečernih filmov na leto, kar je za zdaj proizvodni optimum, umetniški pa seveda ima drugačna izhodišča in vrednostna merila.

Na novo je bila ustanovljena filmska delavnica kot metoda dela filmske manifestacije, ki želi in skuša kar najbolj neposredno in poglobljeno širiti filmsko kulturo kot sestavino celotnega kulturnega življenja in družbenega vrednotenja te najbolj množične kulturne in umetniške dejavnosti (najbolj množični vpliv). Pokazala se je kot dobra, potrebne pa bodo strokovne in organizacijske dodelave (priprava gradiva, določitev časa trajanja predavanj, še bolj posodobiti tehniko posredovanja snovi, razširiti teme na druge elemente, ki sestavljajo film in njegovo celoto).

Posebno poglavje je bilo tokrat vrednotenje rezultatov dela članov Društva slovenskih filmskih delavcev ali — kar najširše — vseh filmskih delavcev. Vsako leto namreč Društvo slovenskih filmskih delavcev podeljuje Badjurove

Razgovor med gledalci in ekipo filma Balkanski špijon

Ekipa filma Nobeno sonce na obisku v Železarni Štore

nagrade za dosežke preteklega leta. Posebnost v letu 1984 je bila v tem, da ob petih novih slovenskih celovečernih filmov ni žirija našla med ustvarjalci nikogar, ki bi si zaslužil Zlato nagrado Metod Badjura. Žirija v sestavi Olga Meglič, Bojan Adamič, Silvan Furlan, Zdravko Papič in Jože Babič (predsednik) je ugotovila, da ... »slovenska filmska proizvodnja po dolgem času in številnih krizah uspela realizirati v obdobju med obema festivaloma pet celovečernih filmov, kar že od začetkov slovenske kinematografije predstavlja zeleno, vendar le malokdaj realizirano težnjo. Obenem pa tudi upa, da bo ta produkcijska raven ostala tudi v prihodnje ... vendar pa žirija meni, da med petimi celovečernimi filmi ni nobenega, ki bi vnašal specifičen režijsko-avtorski rokopis v tradicijo slovenskega filma oziroma uveljavljal filmsko poetiko, ki bi presegala zgolj stilno formalne ali pa vsebinske tematske okvire. Zato se je odločila, da glavno nagrado podeli kratkemu filmu, ki se v zgodovino slovenskega filma vpisuje kot izvirna avtorska stvaritev. Pri tem želi poudariti, da je v proizvodnji kratkega filma še vedno prisotno pomanjkanje premišljene programske politike, kar je najbrž posledica neustrezno opredeljenega mesta kratkega filma v slovenski kulturi«.

Sicer pa je žirija podelila nagrade takole:

Zlato nagrado Metod Badjura z diplomom, grafiko Borisa Zaplatila in denarno nagrado 35.000 din prejme avtor Zvonko Čoh za animirani film Poljubi mehka me radirka v proizvodnji Vibe filma. Srebrno nagrado Metod Badjura z diplomom za celovečerni film, grafiko Borisa Zaplatila in denarno nagrado 25.000 din prejme Rado Likon za kamero v filmu Leta odločitve v proizvodnji

Vibe filma. Srebrno nagrado Metod Badjura z diplomom za kratek film, grafiko Borisa Zaplatila in denarno nagrado 20.000 din prejmeta Jože Pogačnik in Taras Kermauner za scenarij filma Edvard Kocbek — skica za portret v proizvodnji Vibe filma. Posebno nagrado Metod Badjura z diplomom za mlajšega snemalca prejme Radovan Čok za kamero v filmu Črno in rdeče in Srp v proizvodnji AGRFTV. Posebno nagrado Metod Badjura z diplomom za najbolj celovitega avtorja študenta prejme Borut Blažič za film Rdeče in črno v proizvodnji AGRFTV. Priznanje Metod Badjura z diplomom prejme Darinka Peršin-Andromako, montažerka, za kreativno delo pri oblikovanju kratkih filmov Edvard Kocbek — skica za portret, Kamen in celovečerni hfilmov Nobeno sonce in Dediščina. Priznanje Metod Badjura z diplomom prejme Bert Sotlar za izjemno oblikovanje samosvojega in nenavadnega lika primaša Tompe v filmu Veselo gostüvanje v proizvodnji Bibe filma. Priznanje Metod Badjura z diplomom prejme Janez Kovič za izvirno označevanje časa in prostora s pomočjo scenografije v filmu Nobeno sonce in Ljubezem, še posebej pa v filmu Leta odločitve. Priznanje Metod Badjura z diplomom prejme Zdenko Vrdlovec za visoko raven kritiško-teoretskega pisanja o filmu v Ljubljanskem dnevniku in v reviji Ekran. Priznanje Metod Badjura z diplomom prejme Rajko Ložar za skrbno in prizadevno opravljanje dela akviziterja v slovenskih filmih.

Žirija revije Stop in Novega tednika in Radia Celje v sestavi Miha Brun, Branko Stamejčič in Anica Kumrova (predsednica) pa je podelila za igralske dosežke naslednje naslove:

Debutant leta je igralec Branko Šturbej za vlogo Klemna v Kavčičevem filmu Nobeno sonce, za fanta z orglicami v Ranflovem filmu Ljubezem in za vlogo partizana v Klopčičevi Dediščini. Naslov Igralec leta je žirija podelila Roku Bogataju za imenitno upodobljen lik Marjana v Ranflovem filmu Ljubezem. Naslov Igralka leta je žirija podelila Vesni Jevnikar za vlogo Veronike v Kavčičevem filmu Nobeno sonce in za Lenko v Ranflovem filmu Ljubezem.

Svoje nagrade je podelilo tudi Društvo ekonomskih propagandistov v Celju, in sicer za najlepše urejene izložbe v času trajanja 12. Tedna domačega filma. Ureditev izložb je imela skupno temo, in sicer z naslovom Celje, mesto domačega filma. Društvena komisija v sestavi Ika Plevnik (predsednica) in Avgust Lavrenčič ter Stane Hafner je ocenjevala šest izložb in podelila naslednje tri nagrade: Prvo nagrado izložbi pod šifro »Sem v kinu« avtorja Bojana Dežana iz Tkanine. Drugo nagrado za izložbo pod šifro »Filmsko okno« — avtorji aranžerstva Tkanine in tretjo nagrado izložbi pod šifro »Odmor« avtorja Franca Kadivnika, aranžerja iz Kovinotehne.

Posebnost 12. Tedna domačega filma so bile tudi številne zunanje projekcije kratkih filmov, in sicer na Titovem trgu, pri Tkanini pa je bila uvedena tudi novost z video tehniko, kar se seveda za filmsko manifestacijo tudi spodobí. Roman Fonda je vsak dan oblikoval posebno oddajo v video tehniki in tako posredoval dogajanja 12. Tedna domačega filma izza filmskega platna celjski javnosti.

Manifestacija je uspela v vsebinskem in organizacijskem pogledu in potrdila potrebnost spremnih prireditev, zlasti zaradi širjenja filmske kulture in umetnosti med mlade. Sprožila pa je tudi nova vprašanja, ki so že stvar vsebinske zasnove trinajstega Tedna domačega filma, saj se iz leta v leto kaže potreba po nenehnih spremembah.

MILAN BOŽIČ

DESET LET DELEGATOVEGA POROČEVALCA

(1975—1985)

Z uveljavitvijo delegatskega sistema se je pojavilo vprašanje, kako delegat zagotoviti najboljše informiranje, kako delegate in vse organe od družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih sredin do krajevnih skupnosti in drugih, ki sodelujejo pri oblikovanju najustreznejših metod delovanja skupščinskega in delegatskega sistema, najboljše informirati za odločanje. Šlo je za tehniko objavljajanja skupščinskega gradiva. Medtem ko so v času dela občinske odborniške skupščine zadostovala gradiva v ciklostilni tehniki, se je zdaj zaradi velikega števila delegatov in seveda tudi drugih, ki sprejemajo gradiva za seje skupščine, pojavila kot edina sprejemljiva pot — tiskano gradivo. Tako se je rodila pobuda za tiskanje Delegatovega poročevalca kot glasila Skupščine občine Celje za delegate.

Ni naključje, da se je potreba za tiskanje Delegatovega poročevalca najprej pojavila v Skupščini občine Celje in šele pozneje, čez dve leti, v samoupravnih interesnih skupnostih. Tako je prva številka Delegatovega poročevalca izšla 8. maja 1975. leta. Skrb za tiskanje je prevzel kolektiv Novega tednika, ki je tiskarske storitve zaupal temeljni organizaciji za tiskanje časopisov in revij v okviru delovne organizacije ČGP Delo v Ljubljani. Delo v zvezi z organizacijo izhajanja in tehničnega urejanja pa je v okviru kolektiva Novega tednika prevzel novinar Milan Božič. Opravljal ga je vseh deset let in ga še zdaj. V tem naštevanju podatkov naj ne izostane ugotovitev, da je »glavo« za Delegatovega poročevalca narisal slikar-samouk Stane Petrovič-Čonč.

Glede na namen in vsebino Delegatov poročevalec ni časopis, ni tednik ali mesečnik, marveč samo v tiskani obliki posredovano gradivo za seje zborov občinske skupščine in pozneje od 1977. leta dalje za seje skupščin samoupravnih interesnih skupnosti občine Celje. Izhaja po potrebi, oziroma pred sejami skupščin. Delegatov poročevalec je postal glasilo skupščine občine in samoupravnih interesnih skupnosti občine Celje za delegate.

DELEGATOV POROČEVALEC DELEGATOV

DELEGATOV POROČEVALEC

POROČEVALEC

OBČINSKA SKUPŠČINA CELJE

GLASILO SKUPŠČINE OBČINE IN SAMOUPRAVNIH INTERESNIH SKUPNOSTI OBČINE CELJE ZA DELEGATE

CELJE, 18. JANUARJA 1985 - LETO XI - ŠT. 2

GRADIVO

Za 30. sejo zborna združenega dela, 29. sejo zborna krajevnih skupnosti in 29. sejo družbenopolitičnega zbora Skupščine občine Celje, ki bodo

**V ČETRTEK, DNE 7. FEBRUARJA 1985
OB 8. URI**

v dvoranah Narodnega doma v Celju, Trg svobode 9.

DESET LET DELEGATOVEGA POROČEVALCA

Z lanske petnajsto številko je bil zaključen deseti letnik Debatovega poročevalca, glasila skupščine občine in samoupravnih interesnih skupnosti občine Celje za delegate.

Debatov poročevalec se je v desetih letih uveljavil in postal najin spremljevalec dela delegatskih skupščin, oziroma njihovih delegatov. V bistvu pa niti pred desetimi leti niti zdaj ni šlo in ne gre za poseben časopis, marveč samo za tiskano in zato bolj pregledno gradivo za seje skupščin. Zato tudi za hvaličen pripomoček za delo delegatov in delegacij, oziroma njihovih konferenc, in zato za boljše delegatsko odločanje. Pri vsem tem ne gre prezreti, da Debatov poročevalec vsa dva letnika v udeleževanju s kolektivom TOZD Novi tednik.

V desetih letih pa se je Debatov poročevalec uveljavil ne le v delu občinske skupščine in njenih zborov, marveč prav tako v delu občinskih samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti pa tudi v delu prejšnje občinske komunale skupnosti, zdaj občinske komunale cestne skupnosti nadalje enote za upravljanje in urejanje stavbnih zemljišč in ne nazadnje samoupravne stanovanjske skupnosti.

V desetih letih je izšlo 157 številček Debatovega poročevalca v skupni nakladi 779.090 izvodov. Poleg tega je bilo natisnjenih 21 posebnih prilog, ki so dopoljevale vsebino nekaterih števil. Od skupnega števila Debatovih poročevalcev jih je bilo 181 namenjenih delegatom zborov občinske skupščine, ostale pa delegatom drugih interesnih skupnosti. Čeprav je bil obseg Debatovih poročevalcev zelo različen, sicer pa od 8 do 136 strani, ne da bi pri tem upoštevali obseg prilog, je povprečen obseg vseh številček 45 strani.

Zanimiva je ugotovitev, da je prvi dve leti, 1975, 1976, Debatovega poročevalca uporabljala samo naša skupščina, in šele 1977. leta so izšle prve številčke za druge samoupravne interesne skupnosti v celjski občini.

V okviru občinske skupščine je skrb za pripravo gradiv za tiskanje vselej na ramah sekretarja in tako se si to delo v desetletnem obdobju delili Boris Rosina (do konca 1977. leta), za tem Drago Horvat (do vključno 13. številčke letnika 1979) in Vlado Ramor, ki to delo opravlja še zdaj. Vse organizacijske posle in skrb za tehnično urejanje pa je imel vseh deset let in še ima v okviru kolektiva Novoga tednika, novinar Milan Šodič. V teh podatkih naj ne izostane ugotovitev, da smo izskanje Debatovega poročevalca zaupali tiskarstvu ČGP Delo v Ljubljani, oziroma temeljni organizaciji za tiskanje časopisov in revij v okviru DO DELO.

V desetletnem obdobju je izšlo vsega skupaj 187 številčk Delegatovega poročevalca in še posebej 21 prilog k posameznim, oziroma nekaterim rednim številkam. Medtem ko je Delegatov poročevalec 1975. in 1976. leta izhajal samo za potrebe občinske skupščine, so že 1977. leta izšle tri številke za delegate Občinske komunalne skupnosti, nadalje pet številčk za delegate skupščin samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti in ena številka za potrebe Samoupravne stanovanjske skupnosti.

Od skupnih 187 številčk v desetih letih izhajanja je Občinska skupščina za svoje delegate in druge izdala 101 številko, Občinska komunalna skupnost, Enota za upravljanje in urejanje stavbnih zemljišč ter Samoupravna stanovanjska skupnost občine Celje, torej skupnosti za komunalno in stanovanjsko gospodarstvo, skupaj 47 številčk in samoupravne interesne skupnosti družbenih dejavnosti skupaj 39 številčk. Interesne skupnosti družbenih dejavnosti so po navadi izdajale skupne številke, bili pa so tudi primeri, ko se je za samostojno številko odločala Občinska zdravstvena skupnost pa tudi skupnosti socialnega varstva skupaj.

Naklade posameznih številčk so bile zelo različne, od 600 izvodov (Občinska komunalna skupnost) do 15.000 (samoupravne interesne skupnosti družbenih dejavnosti). Prva številka Delegatovega poročevalca je izšla v nakladi 3.000 izvodov. Ta naklada je ostala nespremenjena dve leti. Sicer pa so se pozneje več ali manj naklade ustalile pri 4.000 do 4.500 izvodov.

V desetih letih je skupaj izšlo 779.600 izvodov Delegatovega poročevalca, najmanj 1975. leta — 30.000 in največ 1979. leta — 118.400 izvodov.

Tudi število posameznih številčk v enem letu je bilo zelo različno. Medtem, ko je 1975. leta izšlo 10 številčk je izšlo 1976. leta 14, 1977 — 17, 1978 — 25, 1979 — 22, 1980 — 22, 1981 — 22, 1982 — 21, 1983 — 19 in 1984. leta 15 številčk. Različnost in s tem različne potrebe in zahteve se kažejo tudi v obsegu posameznih številčk. Imele so od 8 do 136 strani, sicer pa se povprečni obseg številčk v prvem desetletju ustavlja pri podatku 45,04 strani poprečno.

Kot odgovorni za objavljane gradiv so bili in so v primeru občinske delegatske skupščine tajniki, oziroma sekretarji skupščine. Tako so bili v tej funkciji: Boris Rosina od začetka do konca 1977. leta, za njim Drago Horvat do vključno 19. številke 1979. leta ter Vlado Ramor, ki to nalogo opravlja še zdaj.

Pri interesnih skupnostih za komunalno in stanovanjsko gospodarstvo so to nalogo opravljali tajniki skupnosti, oziroma drugi odgovorni delavci kot: dipl. inž. Janez Kozmus, Stane Polajnar, Tone Stopar, Jožica Miklavčič-Kerš in dipl. inž. Ivan Pfeifer. Podobno velja za interesne skupnosti družbenih dejavnosti. Tudi v tem primeru gre za tajnike skupnosti ter za skupne strokovne službe in tako za Janka Pokliča in Vlada Kuštrina kot vodji skupnih strokovnih služb.

Tako ta plat desetletnega izhajanja Delegatovega poročevalca, glasila skupščine občine in samoupravnih interesnih skupnosti občine Celje za delegate, Druga pa zadeva vsebino in v tej zvezi posredno obseg posameznih številčk. Pri tem pisanju ne kaže prezreti dejstva, da so čedalje močnejša prizadevanja za pisanje krajših gradiv in vendar takšnih, ki imajo vse elemente za delegatsko odločanje. Takšna priprava je seveda prvenstvena naloga sestavljalcev gradiv, sicer pa naloga, ki je že dobila velik poudarek, ne pa še svoj zaključek.

JOŽICA DOLENSEK

**RAZISKOVALNA DEJAVNOST CELJSKE MLADINE
V LETU 1984**

Tudi letos so se učenci celjskih srednjih in osnovnih šol pridno ukvarjali z raziskovalnim delom. Na razpis gibanja Mladi za napredek Celja so prijavili 36 raziskovalnih nalog, med katerimi je bilo 8 inovacij. Številčno je to približno toliko kakor prejšnje leto. To pa ne velja za porazdelitev nalog po šolah. Več kot polovico nalog (19) so naredili učenci Srednje tehnične šole. Sledijo učenci OŠ Store s 4 nalogami. Po tri naloge so pripravili učenci Srednje družboslovne šole in učenci Srednje pedagoške šole. Učenci OŠ Ivan Kovačič-Efenka so naredili 2 raziskovalni nalogi, prav toliko učenci Srednje šole za ekonomsko usmeritev. Po eno nalogo pa so naredili učenci Srednje šole za gostinstvo in turizem, učenci Srednje kmetijsko živilske šole in učenci Srednje zdravstvene šole.

Pri nalogah je sodelovalo 108 učencev in 25 mentorjev. Razen pri dveh nalogah so bili vsi mentorji iz vrst celjskih učiteljev. Ker je po številu nalog prednjačila Srednja tehnična šola, je razumljivo, da je bilo več kot polovica nalog s področja tehnike in računalništvi. Delež nalog s tega področja še vedno narašča.

Pri raziskovalni dejavnosti je letos prvič sodelovala Srednja šola za gostinstvo in turizem. Še vedno pa pogrešamo pri tej dejavnosti Srednjo šolo za trgovinsko dejavnost in Srednjo šolo Boris Kidrič. Tudi celjskih osnovnih šol, razen OŠ Ivan Kovačič-Efenka in COŠ F. Roš, kljub prizadevanju ne moremo pritegniti.

Nosilci raziskovalnih nalog so predstavili svoja dela širšemu občinstvu na tako imenovanih Celjskih raziskovalnih dnevih, ki so bili prve dni junija na Srednji tehniški šoli v Celju in trajajo že nekaj let po tri dni. Na predstavitve prihajajo predstavniki učencev celjskih šol, učitelji, predstavniki ZD in družbeno političnih organizacij, pa tudi starši mladih raziskovalcev. Pri nekaterih nalogah se je razvil zanimiv razgovor med poslušalci in raziskovalci.

Ob koncu raziskovalnih dni je bil slovesen zaključek. Predsednik Občinske raziskovalne skupnosti Celje Mirko Dobršek je podelil mladim raziskoval-

Avtor: Jožica Dolensek, mag. fiz. znanosti, prof., Srednja tehniška šola Celje

cem nagrade in priznanja. 18 nalog je dobilo I. nagrado, 14 nalog II. nagrado in 4 naloge III. nagrado. Nagrade so denarne. Po podelitvi nagrad je bil kulturni program, ki so ga pripravili učenci Srednje pedagoške šole.

Slovesnega zaključka se udeležijo poleg mladih raziskovalcev in njihovih mentorjev tudi drugi učenci, ravnatelji šol ali njihovi namestniki, predstavniki Zavoda za šolstvo in predstavniki celjskega združenega dela. Vsa leta svojega mandata prihaja na te zaključke celjski župan Edo Stepišnik, vsa leta tudi predstavnik občinske konference SZDL. Žal pa nikoli ne pridejo predstavniki občinske konference ZSMS.

V letošnjem šolskem letu smo prijaviili 6 raziskovalnih nalog republiške-mu srečanju Znanost mladini. Vse naloge so bile sprejete. Žal sta se razgovora v Ljubljani udeležila le nosilca naloge Raziskava zvoka in hrupa. Nalogo so izbrali za zvezno srečanje Znanost mladini, ki je bilo julija v Beogradu. Tudi tam je bila naloga dobro sprejeta.

Raziskovalna dejavnost tudi med počitnicami ni zamrla. Tako se je mladi raziskovalec Gregor Ulaga udeležil julija enotedenskega seminarja o izkoriščanju sončne energije v Hamburgu. Osem učencev srednjih šol pa je bilo julija in avgusta na enotedenskih raziskovalnih taborih po različnih krajih Slovenije.

Navajamo naslove letošnjih (1984) raziskovalnih nalog, njihove nosilce in mentorje. Za objavo v CeZb 1985 smo namenili povzetke raziskovalnih nalog št. 1, 6, 11, 13, 15, 24, 29, 32.

1. »Hišna lekarna«, OŠ Store. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
2. »Pridobivanje sladkorja«, OŠ Store. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
3. »Ribe v porečju Voglajne«, OŠ Store. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
4. »Analiza zemlje s šolskega vrta«, OŠ Store. Mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.
5. »AERO v prvi petletki«, OŠ I. K. Efenka Celje. Mentorica: Suzana Tratnik, predmetna učiteljica.
6. »Stari novci«, OŠ I. K. Efenka Celje. Mentorica: Suzana Tratnik, predmetna učiteljica.
7. »Naprava za struženje utorov s tremi noži«, inovacija, Jože Obrez in Andrej Čehovin, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Janez Trotošek, inštruktor.
8. »Vzporedno rezkanje po delilnem načinu«, inovacija, Matjaž Kolman, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Martin Drstvenšek, dipl. ing.
9. »Traktorski priključek za kopanje jarkov«, inovacija, Andrej Žagar, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Beno Robič, str. tehnik.
10. »Racionalizacija skladišnega prostora«, inovacija, Aleksander Strašek, Jure Škerjanc in Andrej Žagar, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Beno Robič, str. tehnik.
11. »Elektronska ključavnica«, inovacija, Andrej Marčič, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Bojan Šuster, dipl. ing.
12. »Uporaba računalnika pri pouku«, Andrej Marčič in Peter Ofentašek, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Bojan Šuster, dipl. ing.
13. »Raziskava zvoka in hrupa«, Marko Zebec, Rok Vengust in Jože Ulaga, Srednja tehniška šola Celje. Mentorica: mag. Jožica Dolensek, prof.
14. »Raziskava hrupa na Srednji tehniški šoli v Celju«, Marko Zebec in Jože Ulaga, Srednja tehniška šola Celje. Mentorica: mag. Jožica Dolensek, prof.
15. »Primerjava med selektivnimi in neselektivnimi nanosi«, Marjana Borovšak, Helena Marulec, Andreja Marš in Nataša Vrbančič, Srednja tehniška šola Celje. Mentorica: mag. Jožica Dolensek, prof.

16. »Interelementarni efekti«, Robert Kresnik in Gregor Ulaga, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Jože Hebar, dipl. ing.
17. »Vpliv pretaljevanja na vsebnost elementov v vzorcu«, Igor Mandić in Gregor Veninšek, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Jože Hebar, dipl. ing.
18. »DC/AC pretvornik in avtomatski polnilnik svinčenih akumulatorjev«, inovacija, Aleš Gabrijel, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Bojan Suster, dipl. ing.
19. »Funkcijski generator z woblerjem«, inovacija, Andrej Mlakar, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Peter Simonič, laborant.
20. »NANOCOMP«, Severin Mohorič, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Gorazd Breznik, dipl. ing.
21. »Prosto programiran avtomat«, inovacija, Jurij Marguč, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Gorazd Breznik, dipl. ing.
22. »EPROMI in njihova uporaba«, Robert Špiler, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Gorazd Breznik, dipl. ing.
23. »Programator EPROMOV«, Simon Dobrišek, Srednja tehniška šola Celje. Mentor: Gorazd Breznik, dipl. ing.
24. »Slovensko okoliško pokopališče na Golovcu«, Aleksandra Geršak in Aleksandra Kregar, Srednja tehniška šola Celje. Mentorica: Cveta Sadar, dipl. ing.
25. »Spomeniki, reliefi in spominske plošče v Celju«, Jasna Dragajner, Andreja Berdnik in Vesna Škerbinek, Srednja tehniška šola Celje. Mentorica: Cveta Sadar, dipl. ing.
26. »Punk teksti«, Breda Marušec, Srednja družboslovna šola Celje. Mentorica: Darinka Časl, abs. fil.
27. »Začetki slovenske pedagoške revije Popotnik«, Sandi Žižek, Srednja pedagoška šola Celje. Mentor: Jože Škerjanc, prof.
28. »Kaj mladi beremo in poslušamo«, marksistični krožek Srednje šole za ekonomsko usmeritev Celje. Mentorica: Erika Simonič, prof.
29. »Domače jedi ob žetvi«, etnografski krožek Srednje šole za gostinstvo in turizem Celje. Mentorica: Majda Golenač, oec.
30. »Zanimanje za naravoslovje in fiziko«, fizikalni krožek Srednje pedagoške šole Celje. Mentor: Stane Pirnat, prof.
31. »Proizvodno delo in delovna praksa v usmerjenem izobraževanju«, klub OZN na Srednji družboslovni šoli Celje. Mentorica: Majda Omahen-Zlatolas, prof.
32. »Gospodarske in družbene pridobitve v času prve petletke (1947—1951)«, Mateja Grum in Karmen Poredoš, Srednja družboslovna šola Celje. Mentorica: Majda Omahen-Zlatolas, prof.
33. »Socialna geografija naselja Drešinja vas«, geografski krožek Srednje kmetijsko-živilske šole Celje. Mentor: Stanko Vizjak, prof.
34. »Disciplinski ukrepi prenehanja delovnega razmerja«, marksistični krožek Srednje šole za ekonomsko usmeritev Celje. Mentorica: Erika Simonič, prof.
35. »Kartiranje lišajev na Rogli«, Urša Drugovič, Srednja pedagoška šola Celje.
36. »Kisik v Šmartinskem jezeru«, Damjana Rednak in Lidija Časl, Srednja zdravstvena šola Celje. Mentorica: Alenka Salobir, prof.

HIŠNA LEKARNA IN PRIPRAVLJENOST LJUDI NA IZREDNE RAZMERE V ŠTORAH

V zadnjih letih je ljudi zajela potrošniška mrzlica in doma kopičijo zaloge najrazličnejših stvari. Zelo važno je, da imajo v vsakem gospodinjstvu zalogo hrane za en teden, da imajo zalogo obvezilnega materiala, zdravil in čajev.

V vsakem gospodinjstvu moramo imeti prostor, kjer shranjujemo zdravila, povoje in zdravilne čaje. Ta prostor mora biti na suhem in temnem mestu, daleč proč od otrok in pod ključem.

V zalogi naj bodo le tista zdravila, ki se dobijo brez recepta, sirupi, čaji in obvezilni material. Antibiotiki ne spadajo v hišno lekarno, ker nam jih predpiše zdravnik in jih ne smemo jemati kar sami od sebe.

Lekarno moramo vsakih nekaj mesecev pospraviti in dopolniti manjkajoče stvari. Zdravila, ki jim je potekel rok uporabe, moramo odstraniti. Posebno moramo paziti na sirupe, ki se poleti zelo radi kvarijo, in na mazila, ki lahko postanejo žarka.

Vse to naju je napeljalo na to, da sva želela ugotoviti, v kolikšni meri so prebivalci Štor pripravljeni na izredne razmere. Najprej sva sestavila anketni list, nato pa sva anketirala 647 gospodinjstev od skupno 747. Ugotovila sva naslednje:

Aspirin ima na zalogi 69,9 % gospodinjstev, jekoderm 57,7 %, septolete 36,3 %, propolis 47,8 %, benil kapljice 47,1 %, sirup za izkašljevanje 46,5 %, čaje ima 87,9 % gospodinjstev, alkohol 35,1 %, želodčne kapljice 21,2 %, baldrijanove kapljice 24,4 %, prvi povoj 75,4 %, mull-povoj 57,8 %, elastični povoj 73,3 %, sterilno gazo 81,5 %, alu-plast 15,9 %, hansaplast 80,7 %, prvo pomoč v avtomobilih 49 %, enotedensko zalogo hrane 71,2 %, prenosljivi gorilnik 29,7 %, možnost kuhanja na trdo gorivo 45,6 %, komplet nepremočljive obleke ima pri roki 61,8 %, osebne dokumente 97,7 %, zalogo zamrznjenih živil 59,7 %, po zvoku loči alarmne znake 74,6 % ljudi.

Iz ankete sva ugotovila, da so ljudje proti pričakovanju zelo dobro pripravljeni na izredne razmere, da v stolpnicah ni možnosti kuhanja na trda goriva, od alarmnih znakov poznajo v glavnem samo znak za požar.

Zelo naju je presenetilo, da so nekatera gospodinjstva brez čajev.

Avtorja: Mitja Šlatau, Branko Planinšek, ZOŠ Celje, TOZD OŠ Štore 1983/1984;
mentor: Marjan Košele, predmetni učitelj.

STARI NOVCI

Pobude za nalogo so člani zgodovinskega krožka Osnovne šole Ivan Kovačič-Efenka Celje povzeli iz razpisa v Pionirju št. 2, letnik 1983-84. Namen razpisane teme je bil predvsem v tem, da se na področju Slovenije najdejo redke in predvsem neznane vrste denarja od najstarejših časov do danes. Osnovna naloga tega krožka je bila predvsem v zbiranju, proučevanju in spoznavanju posamezne vrste denarja, ki je bil v veljavi v določenem okolju in času, v povezovanju z zgodovinskimi dogodki doma in v svetu.

Spoznali in opisali smo denar, ki je bil v uporabi v naših krajih. Najbolj zanimivi, (kakšna je njihova vrednost, ne moremo soditi, ker nismo strokovnjaki) so bili kovanci in bankovci: rimski novček; avstrijski kovanec iz leta 1687, na katerem je upodobljen cesar Leopold, izdan v letu zmage nad Turki v bitki pri Mohaču, kovanec iz leta 1745 in krajcer iz leta 1763, veljavna v času vladanja Marije Terezije, ob zaključku nove šlezijske vojne, v kateri se vladarici ni posrečilo pridobiti Šlezije; dvojni tolar Franca Jožefa I., kovan v spomin na otvoritev južne železnice Dunaj—Trst 1857. leta; prav tako je zanimiva avstrijska krona z upodobitvijo Franca Jožefa iz leta 1895, veljavna na Ogrskem.

Zanimivi so vrednostni papirji iz leta 1888 Kraljevine Srbije, 10 dni izplačljivi v zlatu, in vrednostni papir Kraljevine Srbije iz leta 1907.

Med bankovci je zanimiv bankovec za 1 din, izdan februarja 1919. leta, tiskan v Franciji, zato ima še francosko besedilo, veljaven v Kraljevini SHS. Bankovec za 10 kron z datumom januar 1915. leta predstavlja eno izmed prvih inflacijskih emisij v Avstriji. Posebnost je tudi bankovec za 5 partizanskih lir iz leta 1945, tiskan na Primorskem z napisom: Gospodarska banka za Istro, Reko in Slovensko primorje.

V nalogi smo obdelali 45 kovancev, 46 bankovcev in vrednostnih papirjev, spoznali zbirke posameznih lastnikov prek 300 različnih kovancev in bankovcev, ki so bili v veljavi v naših krajih.

Avtorji: Zgodovinski krožek OŠ I. K. Efenka; mentorica: Suzana Tratnik, predmetna učiteljica.

ELEKTRONSKA KLJUČAVNICA

Danes, ko je elektronika že postala vsakdanjost, ima marsikdo na vhodnih vratih individualne hiše elektronsko ključavnico, kombinirano z interfonom. Gostu se tako prek interfona odzovemo in mu s pritiskom na gumb odpremo. Ko pridemo sami domov, odpremo vrata s ključem, saj je na zunanji strani rozeta. To je lahko kaj neprijetna zadeva, če se ključavnica težko odpira (zaradi nenaoljenosti, teže vrat ali pa slabe izdelave vrat) ali pa če vrata pogosto odpiramo. Seveda obstaja tudi možnost, da zlomimo ključ.

Kljub mnogim podobnim rešitvam, ki obstajajo na tujem, sem se odločil skonstruirati elektronsko vezje, s katerim lahko odpiram vrata z zunanje strani. Vrata lahko odpiram brez ključa tako, da ne ostanemo zunaj, če pozabimo ključ v hiši in zaloputnemo vrata.

Vezje je koncipirano tako, da je ceneno, zanesljivo in da je narejeno iz materiala, ki ga ni težko dobiti. Realizirano vezje je tudi zelo majhno, tako da gre skupaj s transformatorjem v ohišje 70 × 55 × 50 mm.

Vezje je izvedeno s CMOS in TTL integriranimi vezji. Na vhodu je dvanajst senzorskih tipal, od tega štiri za odpiranje, osem pa za blokiranje ključavnice. V primeru, ko se dotaknemo tipal v pravilnem zaporedju, se ključavnica odpre. Vseh možnih kombinacij je nekaj manj kot sto tisoč, tako da bi za

zanesljivo odpiranje ključavnice potrebovali več kot dva dni, seveda če bi eno kombinacijo utipkali v dveh sekundah, ne da bi se pri tem zmotili. Jasno je, da na slepo srečo praktično ne moremo uganiti kombinacije, ki odpira, tudi če poznamo shemo vezja, saj moramo najti prava štiri tipala in se jih dotakniti v pravilnem zaporedju, med tem pa se ne smemo dotakniti nobenega tipala za blokiranje. Če sheme ključavnice ne poznamo, je vsa stvar še težja, saj ne vemo, po kakšnem principu ključavnica deluje. Kontakte senzorskih tipal lahko vezemo, kakor nas je volja, in s tem pridemo do kombinacije, ki je poznana samo nam. Senzorska tipala je potrebno zaščititi pred atmosferskimi vplivi tako, da jih pozlatimo ali vsaj posrebrimo.

Tisti, ki elektroniki ne zaupajo, lahko vrata še vedno zaklenejo, saj vezje nadomestuje le kljuko, ki je na zunanji strani vrat ni.

Avtor: Andrej Marčič, Srednja tehniška šola Celje; mentor: Bojan Šuster, dipl. ing.

DOMAČE JEDI OB ŽETVI

Žetev se je v zadnjih 20 in 30 letih močno spremenila. Napredek tehnike je tudi tu napravil svoje. Tam, kjer so se še po prvih povojnih letih nad zrelo klasje sklanjale žanjice, sedaj ropočejo kombajni in opravijo žetev in mlačev obenem. Veliko znoja in žuljev je prihranjenega, pa nam je v isti sapi tudi žal za staro idilo.

Pa ne gre samo za idilo. Skupaj s starimi kmečkimi opravili izginjajo tudi jedi, ki so jih takrat postregli. Etnografski krožek Srednje šole za gostinstvo in turizem Celje se je odločil, da s šestimi učenci 3. letnikov iz različnih krajev celjske regije z anketo in osebnimi pogovori ugotovi, kako se je žanjcem streglo, da jim je srp lepše rezal.

Anketirali smo 22 oseb, starih od 50 do 90 let, ki so v žetvi tudi sodelovali pred približno 30 do 50 leti. Dobili smo podatke o prehrani žanjic od jutra do večera, recepte za tipične jedi ob žetvi, načine pripravljanja jedi, jedi ob zaključku žetve (likofu), vrste pijač in posode za serviranje.

Raziskovali smo v 6 območjih celjske regije: okolico Luč in Logarske doline, okolico Celja, vasi okrog Laškega, Zidanega mosta, vasi Obsotelja in vasi v okolici Slovenskih Konjic. Nalogo so opravljali učenci, ki so doma iz teh krajev in prebivalce bolj poznajo. V vsakem območju smo zaokrožili jedi ob žetvi v neko celoto s kratkim opisom kraja ter tipičnimi jedmi ob žetvi. Pri raziskavi smo prišli do zanimivih podatkov. Ugotovili smo, da so bili žanjci v bogati Savinjski dolini in okolici Celja postreženi veliko razkošnejše kot na revnejšem Obsotelju.

Jedi so povsod pripravljali iz živil, ki so jih pridelali doma. Veliko mleka in mlečnih izdelkov je bilo postreženih v okolici Luč, kjer so se bavili tudi z živinorejo, npr.: masovnik, mohont, sirnek, kislo mleko. V hribovitih predelih nad Laškim in Zidanim mostom so za žetev zaklali ovco in iz nje pri-

pravljali zanimive jedi: ovčja kislja juha, pečena ovca v krušni peči s smetano, pa šnite, vlečenka z mastjo in drugo. V Obsotelju je bilo več perutnine pa jedi iz fižola, zafrkače in močniki. Samo v okolici Celja so postregli žajncem tudi govedino, predvsem v juhi, pa še bogato nadevane potice, zalite klobase in meso. V okolici Slovenskih Konjic ob žetvi niso smeli manjkati štruklji v juhi, pa pečene buče, kuhan svinjski rilec.

Meso so skoraj povsod pripravljali še v krušni peči. Kruh za žetev je bil vsaj ob zaključku bel, drugače pa mešan iz pšenice in rži, ovska ali koruza, pa črni pšenični. Potice so povijali z orehi, skuto, lešniki ali pregreto smetano. Ob peki kruha so povsod pripravljali krušne pogače. Nadevali so jih s skuto, jabolki ali orehi in postregli še tople. V vseh krajih so za žetev pripravljali tudi štruklje v juhi z jajci in ocvirki ali pa skuto, pa razne zavitke, ki so posebno dišali pečeni v glinasti posodi in krušni peči.

Žejo so povsod gasili z doma pripravljenim sadjcem, jabolčnikom ali tepkvcem. Povsod so postregli tudi z domačim žganjem, posebno v jutranjih urah. Veliko so uživali tudi kompote iz doma sušenega sadja — jabolk, hrušk, sliv. V vročini je prav gotovo bolj odžejal kot navadna voda, čeprav so tudi te veliko pili. Marsikje so postregli tudi mleko. Osvežujoče je bilo predvsem kisljo mleko iz latvice. Kmetje, ki so imeli vinograde, so postregli tudi z vinom, ki je največkrat pošlo takoj po žetvi in mlačvi. Navadno je bila to samorodnica. Skoraj povsod pa se je gospodar hotel izkazati za »likof« in priskrbel vino.

Posoda, iz katere so postregli jedi, je bila v veliki meri glinasta; večje skledje, manjše skodele, pa glinaste buče oziroma majolike za pijačo. Jedli so iz ene skledje ali pa iz emajliranih ali pločevinastih krožnikov (Celje). Žganje so pili iz steklenic — zelenk.

Marsikje po naših krajih prikazujejo stare običaje. K njim bi sodile tudi jedi, ki so jih ob takšnih priložnostih pripravljali. Pa na to navadno pozabimo. Za popestritev vsakdanjih jedilnikov v naših gostinskih obratih bi za spremembo lahko ponudili gostom celodnevni jedilnik žanjic. Možnosti za izbiro je veliko. Za jedilnik, ki smo ga sestavili, smo izračunali tudi biološko in energetske vrednosti ter določili prodajno ceno. Izračunano biološko in energetsko vrednost za jedilnik smo primerjali s priporočeno dnevno porabo po FAO/WHO — 1974 in ugotovili, da smo se močno približali podatkom iz omenjene tabele.

Celodnevni jedilnik žanjic:

Zajtrk — koruzni žganci, kislja zelje.

D. malica — šnite, kompot iz suhega sadja.

Kosilo — pečena kokoš, praženi krompir, solata, krušna pogača z jabolki.

P. malica — zalito meso, kumarice v solati s čebulo in smetano.

Večerja: sirovi štruklji v juhi.

Avtorji: Etnografski krožek, Srednja šola za gostinstvo in turizem Celje, mentorica: Majda Golenač, oec. iz gastronomije.

RAZISKAVA ZVOKA IN HRUPA

Raziskovalna naloga je nastala na pobudo Železarne Štore, kjer se s hrupom povsod srečujejo. Na mnogih mestih hrup presega zakonsko dovoljeno mejo in s tem škoduje psihičnemu in fizičnemu zdravju delavcev. Naš osnovni namen je bil poiskati učinkovito zvočno zaščito, ki bi zavarovala delavca pred posledicami hrupa. To je pomembno zlasti zato, ker večina delavcev nerada nosi osebna zaščitna sredstva. Naša naloga je bila v grobem razdeljena na dva dela: na meritve hrupa v Železarni Štore, obrat Jeklovlek, in meritve, ki smo jih naredili v šoli. Na prvem mestu smo predvsem spoznavali zvočno okolje in največje onesnaževalce tega obrata, v šoli pa smo se lotili teoretičnih raziskav s področja zvoka.

V Železarni Štore smo merili jakost hrupa pri:

- centralnem hladilnem sistemu,
- ravnalnem stroju okroglih jeklenih profilov I,
- ravnalnem stroju II.

V šoli pa smo obdelali:

- odvisnost jakosti zvoka od razdalje med absorpcijsko oblogo in zvočilom,
- odvisnost jakosti zvoka od oddaljenosti zvočila,
- odvisnost jakosti zvoka od frekvence:
 1. brez zvočne zaščite,
 2. z absorpcijsko škatlo iz vezane plošče,
- merjenje absorpcijske sposobnosti različnih materialov.

Pri ocenjevanju in vrednotenju hrupa smo opredelili objektivno škodljivost hrupa v skladu z zakonom o varstvu pred hrupom. Subjektivno vrednotenje hrupa pa smo podali po naši slušni oceni. V nalogi smo prišli do naslednjih ugotovitev:

— V obratu Jeklovlek hrup pri ravnalnih strojih presega zakonsko dovoljeno jakost hrupa.

— Kot najboljši absorpcijski materiali so se pokazali:

1. pluta,
2. gumijasta pena,
3. mineralna volna (tervol).

— Pri ravnalnem stroju predlagamo zvočno zaščito z zvočno izolacijsko komoro, pri kateri bi uporabili kot izolacijski material pluto ali kombinacijo najboljših absorpcijskih materialov.

Rezultate in rešitve dobljene v laboratoriju, smo poskušali prenesti v konkretne proizvodne pogoje.

Raziskovalna naloga nas je spodbudila, da smo se lotili podobne naloge meritev jakosti hrupa še na TŠC.

Avtorji: Marko Zebec, Rok Vengust, Jože Ulaga, Srednja tehniška šola Celje; mentorica: mag. Jožica Dolenšek, prof.

GOSPODARSKE IN DRUŽBENE PRIDOBITVE CELJA V OBDOBJU PRVE PETLETKE 1947—1951

Nova oblast je bila takoj po osvoboditvi Jugoslavije postavljena pred nalogo obnovo porušenih mest in urejevanje poljedelstva — naloga, ki je terjala velike napore v preverjanju organizatorskih sposobnosti in mladega državnega aparata. Če izvzamemo pomoč UNRE, je Jugoslavija obnavljala gospodarstvo le z lastnimi silami. Bilo je veliko dobrovoljnega dela v raznih oblikah — od množičnih delovnih akcij do tekmovanja in udarnišva.

28. aprila 1947 je narodna skupščina FLRJ sprejela zakon o petletnem planu razvijanja narodnega gospodarstva Jugoslavije za obdobje 1947—1951. Narejen je bil po zgledu sovjetske »pjetiletke«.

Mesto Celje je bilo med okupacijo močno poškodovano. Poškodovanih je bilo 521 zgradb. Zato je bila stanovanjska kriza v Celju velika, čeprav je stanovanjski urad do takrat razdelil že 780 stanovanj in 1068 sob, praznih in opremljenih; na rešitev pa je čakalo še 1082 prosilcev. Celje je takrat štelo 2000 prebivalcev več kot leta 1939, zato naj bi se omejilo priseljevanje vseh tistih, ki v mestu niso imeli zaposlitve.

Na področju celjskega okraja je takrat bilo 520 kmetij, ki jih je vojna težko prizadela. Rečeno je bilo tudi, da je potrebno povezati mesto z deželo, da bosta delavec in meščan dobila hrano, kmet pa industrijske izdelke in vse, kar potrebuje za obdelovanje zemlje.

V mestu pa so vseskozi odstranjevali ruševine. V ta namen so izvedli mesec odstranjevanja le-teh. Trgovine so enkrat tedensko zapirali, da so se lahko vsi uslužbenci udeležili udarniškega dela. Poleg tega je bil sprejet tudi sklep, da bodo vsi delavci in nameščenci, ki so bili vključeni v sindikalnih podružnicah, prostovoljno delali dnevno pol ure za obnovo Celja. Tudi trgovci in obrtniki so se eno popoldne v tednu udeležili udarniškega dela, to pa so lahko nadomestili v denarni oblik (vrednost treh delovnih ur tedensko).

Štab prostovoljnih delovnih brigad MOOF v Celju je leta 1947 začel z delom junija. 14 592 prostovoljcev je v sedmih mesecih opravilo toliko dela, da je prišlo na posameznika 6 ur in 21 minut. Vrednost opravljenega dela je znašala 990 630 dinarjev, vrednost pridobljenega materiala pa 79 300 din. V tistem času je bilo opravljenih 5 538 m³ zemeljskih izkopov, 12 534 m² planiranja, naloženih in odpeljanih 2015 m³ ruševin, 138 m³ kamenja, 54 m³ peska, prenesenih 79 962 opek, porušenih 264 m³, zasutih 135 m³ jarkov itd.

Prostovoljni delavci so največ sodelovali pri odstranjevanju ruševin (5386 delavcev z 17 991 delovnimi urami), pri gradnji ceste Celje—Št. Peter (4295 delavcev z 18 550 delovnimi urami), pri delih na bazenu (1477 delavcev z 3154 delovnimi urami).

Prva družbena podjetja so nastala iz zaplemb takoj po osvoboditvi. Njihovo število pa so povečale še nacionalizacije v letih 1946, 1948 in 1949.

V letu 1948 je bilo osem industrijskih podjetij, leta 1949 se je število zmanjšalo na pet. Hitra rast in moč lokalnega gospodarstva v novih razmerah sta zgodaj zahtevala, da sta se industrija in obrt razmejili. Toda šele ustano-

vitev posebnega poverjeništvu za obrt leta 1950 je dala vso možnost za izvedbo ločitve podjetij. Tako smo ob koncu leta 1950 imeli osem industrijskih podjetij, konec leta 1951 pa deset industrijskih objektov.

Pregled zaposlenega osebja v celjski industriji kaže v letih od 1947—1952 skoraj dvakratno povečanje (porast od 3662 v letu 1947 na 6435 ob koncu leta 1951), vrednost bruto dohodka njene industrije v letu 1951 po okoli 2,2 milijarde din.

Pri približnem številu 24 000 prebivalcev v letu 1951 na območju mesta Celja odpade več kot vsak četrti prebivalec na industrijo.

Avtorici: Mateja Grum in Karmen Poredoš, Srednja družboslovna šola Celje; mentorica: Majda Omahen-Zlatolas, prof.

PRIMERJAVA MED SELEKTIVNIMI IN NESELEKTIVNIMI NANOSI

Sonce postaja vse pomembnejši vir energije. Danes se največ uporabljajo absorpcijske plošče, vgrajene v kolektorje.

Temperatura absorpcijske plošče je odvisna od lastnosti nanosa. Glede na to ločimo selektivne in neselektivne nanose. Pri selektivnih nanosih je absorpcija velika, emisivnost pa majhna, pri neselektivnih nanosih pa se emisivnost bliža absorpciji.

Namen naše naloge je bil ugotoviti absorpcijske in emisijske razlike med selektivnimi in neselektivnimi nanosi. Ukvarjali smo se z dvema selektivnima nanosoma (Losung EV572 JRr: 85 % in Losung V 576 JRr: 84 %) in štirimi neselektivnimi nanosi (črni emajl, korol, vinilna barva in pocinkana pločevina).

Preizkusno ploščo smo dali v škatlo, ki smo jo ob straneh izolirali, s spodnje strani pa smo namestili merilno sondo tako, da se je dotikala plošče. 10 cm nad ploščo smo namestili žarnico. Meritve smo delali z žarnicami moči 300 W, 500 W in 1000 W. Merili smo na dva načina: enkrat z zasteklitvijo, drugič brez nje. Merili smo čas, v katerem se je spremenila temperatura plošče za 2 stopinji. Ko se je plošča segrela do stagnacijske temperature, smo izključili vir sevanja in merili čas ohlajanja.

Iz primerjave časov segrevanja, časov ohlajanja in stagnacijskih temperatur smo ugotovili, da se selektivni nanosi segrejejo prej in do višje temperature, torej so primernejši za uporabo. Čas ohlajanja pa je daljši pri neselektivnih nanosih. Selektivne nanose bi bilo torej treba razvijati tako, da bi bil čas ohlajanja daljši. Če plošče zasteklamo, se čas segrevanja bistveno ne poveča, dvigne pa se stagnacijska temperatura in čas ohlajanja se precej podaljša.

S podobnimi raziskavami se v Sloveniji ukvarjata tovarna EMO, ki nam je tudi priskrbela plošče z nanosi, in inštitut B. Kidrič v Ljubljani.

Avtorice: Andreja Marš, Marjana Borovšek, Helena Marulec, Nataša Vrbančič, vse Srednja tehniška šola Celje; mentorica: mag. Jožica Dolenšek, prof.

SLOVENSKO POKOPALIŠČE NA GOLOVCU

Kulturno življenje, ki danes utripa v Celju, tvori živo vez med preteklostjo in sedanostjo. K celjski kulturni dediščini spadajo tudi pokopališča, ki s svojo ureditvijo, nagrobnimi in spominskimi ploščami prispevajo k razumevanju mestne preteklosti.

Kljub temu pa pokopališče na Golovcu propada in že dolgo zaman čaka na ustrezno rešitev. Na tem pokopališču so pokopani številni zaslužni Celjani, katerih grobove bi bilo potrebno ohraniti, prav tako pa bi morali ohraniti tudi tiste nagrobnike, ki imajo umetniško vrednost, med slednjimi so največje pozornosti potrebna dela kiparja Franca Bernekerja.

Našteta dejstva so učenki privedla do odločitve, da se v okviru raziskovalnih nalog pridružita tistim, ki si prizadevajo za čim hitrejšo rešitev problema.

Naloga obsega oris zgodovine mesta, mestnih pokopališč s posebnim poudarkom na pokopališču na Golovcu, popis grobov, podatke o ljudeh, pokopanih na tem mestu, valorizacijo nagrobnikov in fotografije. Obdelana je na ravni predstavitve obstoječega stanja z željo, da bo pripomogla k pripravi načrta za ureditev pokopališkega kompleksa.

Avtorici: Aleksandra Geršak in Aleksandra Kregar, Srednja tehniška šola, gradbena usmeritev, Celje; mentorica: Cveta Sadar, dipl. ing. arh.

VSEBINA

†	TINE OREL	5
	Milko Mikola: RAZVOJ OBLASTI NA OBMOČJU CELJA V OBDOBJU 1945—1954	7
	The development of the authorities in the Celje region for the period 1945—1954	
	Die Entwicklung der Macht auf dem Gebiet von Celje in der Zeit 1945—1954	
	Ivanka Žagar-Milovanović: CELJE NA PRAGU SVOBODE	29
	Celje on the threshold of liberty Celje an der Schwelle der Freiheit	
	Gustav Grobelnik in Vlado Novak: ČASTNI OBCANI OBČINE CELJE (1952—1978)	35
	Honorary Citizens of the Celje Municipality (1952—1978) Die Ehrenbürger der Gemeinde Celje (1952—1978)	
	Ivan Grobelnik: CELJSKA SVOBODA IN ZLET V CELJU PRED 50. LETI 45	45
	At 50 th anniversary of 1 st meeting of labourers' societies Svoboda in Celje	
	Zum fünfzigsten Jahrestag der I. Zusammenkunft der Arbeitervereine Svoboda in Celje	
	Aleksander Videčnik: BOJ ZA SLOVENSKO GASILSTVO V CELJU (1918—1941)	55
	The Struggle for the Slovene Fire-Fighting union in Celje (1918—1941) Der Kampf um die slowenische Feuerwehr in Celje (1918—1941)	
	Ivanka Zajc-Cizelj: DEKLIŠKA ŠOLA ŠOLSKIH SESTER (1878—1946) 65	65
	School for girls of the school-sisters in Celje (1878—1946) Mädchenschule der Schulschwestern in Celje (1878—1946)	
	Milko Mikola: IZ ZGODOVINE STROKOVNEGA ŠOLSTVA V CELJU 79	79
	From the history of the professional schools in Celje Aus der Geschichte des Fachschulwesens in Celje	
	Milan Natek: ZEMLJIŠKO-POSESTNA STRUKTURA IN PREBIVAL- STVO V CELJSKI REGIJI	83
	Land-tenure structure and population in the Celje region Die Grundbesitzstruktur und die Bevölkerung in der Region Celje	
	Anton Sore: STARE STREŠNE KRITINE V SAVINJSKO-SOTELSKI PO- KRAJINI	111
	Old roof coverings in the Savinja-Sotla region Alte Dachdeckungen in der Savinja-Sotla Region	

Vladimir Šlibar: PRISPEVEK K PROUČEVANJU HRAMOV IN ZIDANIC V OKOLICI SLADKE GORE IN DOLGE GORE	127
An article to the study of press-sheds and vinyard cottages in the surroundings of Sladka gora and Dolga gora Ein Beitrag zur Studie der Weingemächer und Weinkeller in der Umgebung von Sladka gora und Dolga gora	
Zoran Tratnik: PREGLED IN ANALIZA RAZISKOVALNE IN INOVA- CIJSKE DEJAVNOSTI V OBČINI CELJE ZA OBDOBJE 1975— 1983	133
Survey and analysis of the research and innovation activities in the Celje Municipality for the period 1975—1983 Übersicht und Analyse der Forschungs- und Innovationstätigkeiten in der Gemeinde Celje zur Zeit 1975—1983	
Tone Sagadin: PRESTRUKTURIRANJE CELJSKEGA GOSPODARSTVA	145
The Restructuring of Celje Economy Strukturwechsel der Wirtschaft von Celje	
Darja Pirkmajer: RIMSKA CESTA EMONA—CELEIA	159
Roman Road Emona—Celeia Die Römerstrasse Emona—Celeia	
Ivan Stopar: PREGLED GRAJSKIH STAVB NA SLOVENSKEM ŠTA- JERSKEM	177
A review of castle buildings in Slovene Styria Eine Übersicht der Burgbauten in der Slowenischen Steiermark	
Blaženka First: OB VEDUTI CELJSKEGA MESTNEGA ŠPITALA SV. ELIZABETE	219
At the Vedute of St. Elisabeth's hospital in Celje An der Vedute des Stadtsitals St. Elisabet in Celje	
Milena Moškon: SREDNJEVEŠKI KERAMIČEN KOZAREC V POKRA- JINSKEM MUZEJU V CELJU	227
A mediaeval ceramic glass in the country museum in Celje Ein mittelalterliches keramisches Weinglas im Landesmuseum in Celje	
Tatjana Badovinac: IZ ZBIRKE OROŽJA CELJSKEGA MUZEJA	229
From the collection of arms in the Celje museum Aus der Waffensammlung des Museums in Celje	
Janez Cvirn: KOČEVARJEVA PISMA VOŠNJAKU	237
Kočevar's Letters to Vošnjak Kočevars Briefe an Vošnjak	
Vlado Novak: IZ GRADIVA O ANTONU AŠKERCU	249
From the documentary material about Anton Aškerc Aus der Dokumentation über Anton Aškerc	
Antonija Fras: BIBLIOGRAFIJA FRANA ROŠA 1914—1983	261
Bibliography of Fran Roš Die Bibliographie von Fran Roš	
† DRAGO CVETKO	302
Milena Moškon: LAVRENČIČEVE UPODOBITVE CELJA	303
A. Lavrenčič's pictures of Celje Gestaltungen der Stadt Celje von A. Lavrenčič	

Alenka Domjan: LIKOVNI SALON CELJE — KRONOLOŠKI PREGLED RAZSTAV IN NJIH KRATKA OZNAKA (September 1974 — januar 1985)	307
The art salon Celje — a chronological review of exhibitions and their short description (Sept. 1974 — Jan. 1985)	
Der Kunstsalon Celje — eine chronologische Übersicht der Ausstellungen und deren kurze Bezeichnung	
Drago Medved: MEDNARODNA LIKOVNA ZBIRKA »JUNIJ«	330
International Fine Arts collection »Junij«	
Eine internationale Sammlung der bildenden Kunst »Junij«	
Egon Kunej: CELJSKI OKTET PO OSVOBODITVI (1945—1947)	337
The Celje Octet after the Liberation (1945—1947)	
Das Oktett von Celje nach der Befreiung (1945—1947)	
Gustav Grobelnik: »NE, JAZ NOČEM ŠE UMRETI«	339
Ob 35-letnici Komornega moškega zbora Celje	
At 35 th Anniversary of the Celje Men's Chambre Choir	
35 Jahre des Kammersängerchors von Celje	
Egon Kunej: KONCERTNA POSLOVALNICA V CELJU (1946—1979)	355
The concert agency in Celje (1946—1979)	
Das Konzertbüro in Celje (1946—1979)	
Milan Božič: TRIDESET LET RADIA CELJE (1954—1984)	363
Thirty years of radio Celje (1954—1984)	
Dreissig Jahre des Rundfunks Celje (1954—1984)	
Drago Medved: 12. TEDEN DOMAČEGA FILMA V ZNAMENJU FILMSKE DELAVNICE	373
XII th week of the national film as a mark of the film workshop	
Die XII. Woche des jugoslawischen Films im Zeichen der Filmwerkstatt	
Milan Božič: DESET LET DELEGATOVEGA POROČEVALCA (1975—1985)	381
Ten years of the newspaper »Delegatov poročevalec«	
Zehn Jahre der Zeitschrift »Delegatov poročevalec«	
Jožica Dolenšek: RAZISKOVALNA DEJAVNOST CELJSKE MLADINE V LETU 1984	385
Research activity of the young people from Celje in 1984	
Forschungstätigkeit der Jugend von Celje im Jahre 1984	

Za vsebino člankov odgovarjajo avtorji.

CELJSKI ZBORNIK 1985

Izdala in založila
Kulturna skupnost občine Celje
(Predstavniki Drago Medved)

Založniški svet:

Anton Aškerc, Irena Benedičič, Dane Debič (predsednik),
Karmen Gorišek, Gustav Grobelnik, Ivan Grobelnik,
Matjaž Jeršin, Ljudmila Kajtner, Božena Orožen,
Ivan Stopar, Štefan Volf

Uredniški odbor:

Jožica Dolenshek, Gustav Grobelnik (odgovorni urednik),
Aleksander Hrašovec, Darko Maligoj, Vlado Novak,
Slavko Pezdir, Anton Sore, Ivan Stopar, Jože Zupančič

Lektorja:

Francè Sirk (slovenski jezik)
Marija Knez (angleški in nemški jezik)

Klasifikator:

Ivanka Bauman

Tehnična ureditev:

Franjo Mauer

Tisk:

AERO, TOZD Grafika, Celje

Dotiskano oktobra 1985

Naklada 500 izvodov

Izdajo tega zbornika je sofinancirala
AERO kemična, grafična in papirna industrija Celje